ELIAS CANETTI

ORBIREA

CUPRINS:

Partea întâi.
Un cap fără lume.
Plimbarea.
Taina.
Confucius, mijlocitor de căsătorii.
Scoica.
Mobile strălucitoare.
Iubită şi preastimată doamnă.
Mobilizare.
Moartea.
Pe patul de suferinţă.
Iubire tânără.
Iuda şi Mântuitorul.
Moştenirea de milioane.
Păruiala.
Încremenirea.
Partea a doua.
Lumea fără cap.
La Cerul ideal.
Cocoaşa.
Milă fără margini.
Patru şi viitorul lor.
Dezvăluiri.
Moartă de foame.
Împlinirea.
Hoţul.
Proprietate particulară.
Mititelul.
Partea a treia.
Lumea din cap.
Tatăl cel bun.

Pantaloni.
O casă de nebuni.
Căi ocolite.
Un Odiseu viclean.
Limbi de foc.
Postfaţă.
Partea întâi.
Un cap fără lume.

Plimbarea „Ce faci aici, băiete?” „Nimic”. „Atunci de ce stai aşa?” „D-aia”. „Ştii să şi citeşti?” „Oo, da!” „Câţi ani ai?” „Merg pe zece”. „Ce-ţi place mai mult: o ciocolată sau o carte?” „O carte”. „Zău?! Frumos din partea ta. Atunci de-aceea stai aici!” „Da”. „De ce n-ai spus-o de la-nceput?” „Mă ceartă tata”. „Mdaa. Cum îl cheamă pe taică-tău?” „Franz Metzger”.

„Ţi-ar plăcea să te duci într-o ţară străină?” „Da. În India. Acolo sunt tigri”. „Şi mai unde?” „În China. Acolo e un zid mare de tot”. „Ţi-ar plăcea să te caţeri pe el şi să treci dincolo?” „E prea gros şi prea mare. Nu poate să treacă nimeni peste el. D-aia l-au şi construit”. „Câte mai ştii şi tu! Ai citit multe pân-acu!” „Da, citesc întruna. Tata îmi ascunde cărţile. Tare aş vrea să mă duc la o şcoală chinezească. Acolo învеţi patru şi dă mii de litere. Nici nu-ncap toate într-o carte”. „Aşa îţi închipui tu! „Le-am socotit eu bine”. „Da’, totuşi, n-ai dreptate. Lasă cărţile din vitrină. Sunt numai din cele proaste. Am în geantă ceva grozav. Stai să-ţi arăt. Ştii ce fel de scriere e asta?” „Chinezească! Chinezească!” „Eşti un băiat dezgheţat! Ai mai văzut vreodată pân-acum o carte chinezească?” „Nu! Am ghicit!” „Semnele astea două înseamnă Mengzi 1, filosoful Mengzi. Asta a fost un om mare în China. A trăit acum 2250 de ani şi încă mai e citit. Ai să ţii minte?” „Da. Acu însă trebuie să mă duc la şcoală”. „Aha! Şi-n drum spre şcoală te uiţi la vitrinele librăriilor. Da’ pe tine cum te

cheamă?” „Franz Metzger, ca pe tata”. „Şi unde stai cu casa?” „Pe Ehrlichstrasse 24”. „Acolo stau şi eu. Pe tine însă nu te ştiu”. „Întoarceţi totdeauna capul într-altă parte, când trece cineva pe scară. Eu vă ştiu de mult.

Sunteţi domnu’ profesor Kien, dar fără şcoală. Mama zice că nu sunteţi profesor. Dar eu cred că da, fiindcă aveţi o bibliotecă. Nici nu vă puteţi închipui ce bibliotecă are, zice Maria. Asta e fata-n casă de la noi. Până m-oi face mare, vreau să am şi eu o bibliotecă. În ea trebuie să fie toate cărţile, în toate limbile, chiar şi una ca asta chinezească. Acu trebuie să fug”. „Cine a scris cartea asta? Mai ţii minte?” „Mengzi, filosoful Mengzi. Acu 2250 de ani”.

1. Mengzi (372 – 289 î.Hr.), filosof chinez, cunoscut în Europa sub numele latinizat Mencius.

„Bravo! Îţi dau voie să vii o dată la mine în bibliotecă. Spune-i menajerei mele că eu te-am lăsat. O să-ţi arăt poze din India şi China”. „Straşnic! Vin! Vin sigur! Azi după-masă?” „Nu, nu, băiete. Am de lucru. Nu mai curând de-o săptămână”.

Profesorul Peter Kien, un om deşirat şi costeliv, savant, specialist sinolog, vârî cartea chinezească în geanta doldora, pe care o purta subsuoară, o închise cu grijă şi privi în urma dezgheţatului băieţaş, până ce acesta dispăru. Scump la vorbă şi ursuz din fire, îşi reproşa acum discuţia pe care o începuse fără să fi fost cu adevărat nevoie.

În timpul plimbării matinale dintre şapte şi opt, obişnuia să arunce câte o privire în vitrinele tuturor librăriilor pe lângă care trecea. Aproape amuzat, constata că literatura proastă şi pornografică se răspândea tot mai mult. El poseda cea mai importantă bibliotecă particulară din oraşul acesta mare. O părticică infimă din ea o purta totdeauna cu sine. Pasiunea pentru bibliotecă – singura pe

care şi-o îngăduise în decursul unei vieţi austere, închinate doar muncii – îl silea să ia măsuri de precauţie. Cărţile, chiar şi cele proaste, îl ispiteau îndată să le cumpere. Din fericire, cele mai multe librării deschideau abia după ora opt. Uneori, câte un practicant, dornic să câştige încrederea şefului său, îşi făcea apariţia mai devreme şi-l aştepta pe primul salariat, de la care lua cheile cu un aer solemn. „Sunt de la şapte aici!” îi striga el, sau: „Nu pot să intru!” Un om ca profesorul Kien se molipsea uşor de asemenea zel şi trebuia să facă un adevărat efort, pentru a nu-l urma îndată pe băiat în librărie. Printre patronii magazinelor mai mici, erau unii matinali, care-şi făceau de lucru, încă de la şapte şi jumătate, îndărătul uşilor deschise. Pentru a înfrunta victorios asemenea tentaţii, Kien bătea cu palma în taşca ticsită de cărţi. O ţinea strâns lipită de el, într-un mod pe care-l concepuse după îndelungă chibzuială, ca să-i simtă atingerea cu o parte cât mai mare a trupului său. Coastele o simţeau prin haina subţire, ponosită. Partea de sus a braţului se odihnea în adâncitura ei laterală, în care se potrivea perfect. Antebraţul o sprijinea pe dedesubt. Degetele răsfirate rătăceau pe toată suprafaţa, pe unde pofteau. Această grijă exagerată pentru geantă o scuza, faţă de el însuşi, prin valoarea conţinutului. Dacă s-ar fi întâmplat să-i cadă taşca jos şi încuietoarea, pe care o controla în fiecare dimineaţă înainte de plecare, s-ar fi deschis tocmai în clipa aceea primejdioasă, atunci s-ar fi dus pe copcă nişte opere preţioase. Nimic nu ura mai mult decât cărţile murdare.

Astăzi, la întoarcerea acasă, când s-a oprit în faţa unei vitrine, s-a interpus deodată un băiat între el şi vitrină. Lui Kien, gestul ăsta i-a părut o obrăznicie. Loc era destul. Că doar se oprea totdeauna la un metru distanţă de geamul vitrinei; cu toate acestea, desluşea cu uşurinţă orice literă dindărătul geamului. Ochii lui funcţionau la

perfecţie – o calitate importantă pentru un om de patruzeci de ani, care stă toată ziua aplecat peste cărţi şi manuscrise. Dimineaţă de dimineaţă, ochii lui îi dovedeau ce bine mergea. În distanţa de la care privea cărţile etalate spre vânzare şi destinate vulgului îşi găsea expresia într-un fel şi dispreţul său, pe care îl meritau din plin asemenea cărţi, prin comparaţie cu tomurile aride şi grele din biblioteca proprie. Băiatul era mărunţel, Kien de-o înălţime neobişnuită. Putea privi uşor peste capul lui. Dar s-ar fi aşteptat, totuşi, la mai mult respect. Înainte de a-l certa pentru purtarea sa, se dădu într-o parte, ca să-l observe mai bine. Băiatul se uita ţintă la titlurile cărţilor şi-şi mişca buzele încet, în tăcere. Trecea necontenit de la un volum la altul. La fiecare câteva minute întorcea repede capul. De partea cealaltă a străzii, deasupra prăvăliei unui ceasornicar, atârna un ceas imens. Era ora opt fără douăzeci. Micuţul se temea, pesemne, să nu întârzie de la ceva important. Pe domnul din spatele său nici nu-l lua în seamă. Poate că făcea exerciţii de citire. Sau poate că învăţa titlurile pe dinafară. Le trata pe toate egal şi echitabil. Se observa precis unde îşi oprea privirea.

Lui Kien îi era milă de el. Îşi irosea pe porcăriile astea infame spiritul său proaspăt, poate de pe acum însetat de lectură. Unele dintre cărţile acelea mizerabile le va citi în anii de mai târziu numai pentru că s-a familiarizat cu titlurile lor din fragedă copilărie. Cum s-ar putea limita receptivitatea primilor ani? De îndată ce un copil poate umbla şi silabisi, este lăsat să bată uliţele la întâmplare, la cheremul mărfii vreunui negustor căruia, dracu’ ştie de ce, i s-a năzărit să vândă cărţi. Băieţii mici ar trebui să fie crescuţi într-o bibliotecă particulară de oarecare importanţă. Contactul zilnic numai cu spiritele serioase, o atmosferă plină de înţelepciune, sumbră şi liniştită, deprinderea perseverentă cu ordinea cea mai strictă, atât

în spaţiu cât şi în timp – ce alt mediu s-ar preta mai bine să ajute unor făpturi atât de gingaşe să treacă peste anii adolescenţei cu bine? Singurul om din acest oraş, care dispunea de o bibliotecă particulară demnă de luat în consideraţie, era Kien însuşi. Dar nu putea primi copii la el. Munca lui nu-i îngăduia niciun fel de abateri. Copiii fac gălăgie. Trebuie să te ocupi de ei. Îngrijirea lor impunea prezenţa unei femei. Pentru gătit e de-ajuns o menajeră obişnuită. Dar pentru copii trebuie să ai o mamă. Numai dacă mama ar rămâne doar mamă! Dar care dintre ele se mulţumeşte numai cu rolul ei propriu-zis? Atribuţia principală a fiecăreia este cea de femeie şi o femeie vine cu pretenţii pe care unui savant onorabil nici prin gând nu-i trece să le împlinească. Kien renunţă la femeie. Femeile i-au fost până acum indiferente, indiferente îi vor rămâne şi mai departe. Astfel că puştiul, care priveşte ţintă şi-şi mişcă întruna capul, n-are noroc.

Compătimirea l-a împins să-i vorbească împotriva obiceiului său. Ar fi fost bucuros să se răscumpere de simţămintele acestea educative cu preţul unei ciocolate. Dar s-a vădit că există totuşi băieţi de nouă ani care preferă cartea unei ciocolate. Ceea ce a urmat l-a surprins şi mai mult. Pe puşti îl interesa China. Citea cărţi împotriva voinţei tatălui său. Zvonurile despre dificultăţile scrierii chinezeşti îl fascinau, în loc să-l sperie. A recunoscut-o de la prima privire, fără s-o mai fi văzut vreodată. Proba de verificare a inteligenţei a trecut-o excelent. Nici n-a atins cu mâna cartea pe care i-a arătat-o. Poate că-i era ruşine de degetele lui murdare. Kien le-a controlat cu privirea: erau curate. Oricare altul ar fi apucat cartea cu mâna murdară. Era grăbit, şcoala începea la opt, dar a rămas pe loc până în ultima clipă. Asupra invitaţiei s-a năpustit ca un înfometat, pesemne că taică-său îl chinuia peste măsură. Ar fi avut poftă să vină îndată după-masă, tocmai în timpul

lucrului. Locuia în aceeaşi casă.

Kien îşi iertă conversaţia. Avea impresia că excepţia pe care şi-o îngăduise merita să fie făcută. Pe băieţaşul care între timp dispăruse îl saluta ca pe un viitor sinolog. Pe cine-l mai interesa astăzi această ştiinţă lăturalnică? Băieţii jucau fotbal, adulţii alergau după bani; timpul liber şi-l petreceau cu dragostea. Ca să doarmă opt ore şi să nu facă nimic alte opt ore, erau nevoiţi să-şi dedice restul timpului unei munci pe care o urau. Nu numai stomacul, ci întregul trup şi-l ridicaseră la rangul de zeu al lor. Zeul ceresc al chinezilor era mai sever şi mai plin de demnitate. Chiar dacă puştiul n-avea să vină săptămâna viitoare, lucru puţin probabil, totuşi rămânea în cap cu un nume care cu greu putea fi uitat: acela al filosofului Mengzi. Şocurile întâmplătoare, primite pe negândite, determină pentru toată viaţa traiectoria omului.

Kien îşi continuă, zâmbind, drumul spre casă. Rareori zâmbea. Rareori dorinţa supremă a cuiva era să posede o bibliotecă. La vârsta de nouă ani el îşi dorise o librărie. Gândul de-a umbla de colo până colo prin ea ca proprietar îi părea pe atunci nesăbuit. Un librar este un rege, dar un rege nu e un librar. Pentru a fi vânzător se considera prea mic. Iar un băiat de serviciu era mereu pe drumuri. La ce-i foloseau cărţile, dacă trebuia să le poarte doar ca pachete sub braţ? A căutat îndelung o soluţie. Într-o bună zi, nu s-a dus acasă de la şcoală. A intrat în cea mai mare prăvălie din oraş – şase vitrine pline cu cărţi – şi a început să plângă tare. „Mă trece, repede, mi-e frică să nu...!” a scâncit el. I-au arătat locul potrivit. A observat bine unde era situat. Când s-a întors în magazin, a mulţumit şi a întrebat dacă nu poate fi cumva de ajutor. Chipul lui radios i-a amuzat pe toţi. Cu puţin înainte, era încă schimonosit de acea spaimă ridicolă. Au început să discute cu el; ştia multe despre cărţi. Spre seară, l-au trimis să ducă un

pachet greu. A mers cu tramvaiul şi la dus, şi la-ntors. Atâţia bani izbutise să pună deoparte. Cu puţin înainte de ora închiderii – începuse să se-ntunece – s-a prezentat din nou, spunând că şi-a îndeplinit sarcina şi a pus pe tejghea dovada de primire. Cineva i-a dat drept răsplată o bomboană acrişoară. În timp ce salariaţii îşi îmbrăcau paltoanele, el s-a furişat încetişor în spate, în locul acela sigur şi s-a încuiat înăuntru. Nimeni n-a observat nimic; de bună seamă că toţi se gândeau la seara liberă pe care o aveau înainte. A adăstat acolo îndelung. N-a îndrăznit să iasă decât după multe ore, în plin miez de noapte. În prăvălie era întuneric. A căutat un comutator. Peste zi nu se gândise la asta. Când l-a găsit şi era cu mâna pe el, s-a temut să aprindă lumina. Putea să-l vadă cineva din stradă şi să-l ducă acasă.

Ochii i s-au obişnuit de la sine cu bezna. Numai că nu putea să citească, şi asta era foarte tragic. A scos din raft un volum după altul, le-a răsfoit şi a reuşit să descifreze, într-adevăr, câteva titluri. Mai apoi s-a căţărat pe scară peste tot. Voia să ştie dacă cele de sus nu ascundeau cumva taine. A căzut de pe scară şi a spus: „Nu m-a durut!” Podeaua era tare. Cărţile erau moi. Într-o librărie cazi pe cărţi. Ar fi putut să clădească un adevărat turn, dar găsea că dezordinea e ceva urât şi, înainte de-a lua altă carte din raft, o punea pe cea veche la locul ei. Îl durea spinarea. Poate că nu era decât ostenit. Acasă ar fi dormit de mult la ora asta. Dar aici nu putea, surescitarea îl ţinea treaz. Ochii nu mai desluşeau însă nici măcar titlurile cele mai mari, şi asta îl supăra. Calculă câţi ani ar fi avut de citit, aici, fără să iasă măcar o singură dată pe stradă sau să se ducă la şcoala aceea stupidă. De ce nu puteau rămâne oamenii pentru totdeauna aici! Banii pentru un pătuţ i-ar fi putut economisi. Mamei i-ar fi frică. Şi lui i-ar fi, dar numai un pic, fiindcă era atâta linişte. Felinarele cu

gaz de pe stradă se stinseseră. De pretutindeni înaintau, târându-se, umbrele. De bună seamă că existau şi stafii. Noaptea veneau toate încoace în zbor şi se aplecau asupra cărţilor. Citeau. Lor nu le trebuia lumină, aveau ochi atât de mari! Acum n-ar mai fi pus mâna pe nicio carte de sus, nu, nici chiar pe cele de jos. S-a vârât sub tejghea şi au început să-i clănţăne dinţii. Zece mii de cărţi, şi peste fiecare era aplecată câte o stafie. De aceea era atâta linişte. Uneori le auzea întorcând foile. Citeau la fel de repede ca el. S-ar fi obişnuit cu stafiile, dar erau zece mii şi putea să-l muşte vreuna. Stafiile se supără când le atingi, cred că vrei să-ţi baţi joc de ele. S-a făcut mic de tot; stafiile zburau pe deasupra lui. Dimineaţa nu venea decât abia după multe nopţi. Atunci a adormit. Nici nu şi-a dat seama când au deschis magazinul. L-au găsit sub tejghea şi l-au trezit scuturându-l. S-a prefăcut la început că încă mai doarme, apoi a început repede să urle. A spus că l-au închis în prăvălie şi că se teme de maică-sa, care l-a căutat, cu siguranţă, peste tot. Stăpânul librăriei l-a descusut şi, de-ndată ce i-a aflat numele, l-a trimis acasă cu un salariat. Să spună că o roagă pe doamna să-l scuze. Că băiatul a fost încuiat din greşeală, dar că încolo e bine. Că îi prezintă respectuoase omagii. Mama a crezut totul şi a fost fericită. Astăzi, mincinosul de-atunci avea o bibliotecă grandioasă şi un nume deopotrivă de celebru.

Kien detesta minciuna; încă de mic copil spunea numai adevărul. Nu-şi amintea vreo altă minciună, în afară de asta. Şi chiar şi ea era reglată în zonele uitării. Doar discuţia cu băieţaşul de şcoală, care-i evoca imaginea propriei copilării, îi trezise amintirea ei. Destul cu amintirile, gândi Kien, este aproape ora opt. La opt fix începea munca, serviciul său în slujba adevărului.

Ştiinţa şi adevărul erau pentru el noţiuniidentice. Te apropiai de adevăr izolându-te de oameni. Viaţa cotidiană

era o încâlceală superficială de minciuni. Câţi trecători, atâţia mincinoşi. De aceea, nici nu se uita la ei. Cine dintre actorii cei proşti, care alcătuiau masa, avea un chip în stare să-l captiveze. Îşi schimbau chipul după împrejurări; nu rămâneau în acelaşi rol nici măcar vreme de o zi. Lucrul acesta îl ştia de la bun început, experienţa era de prisos aici. Dar el îşi făcuse un orgoliu din păstrarea cu perseverenţă a felului său de a fi. Rămăsese acelaşi nu numai o lună, un an, ci întreaga viaţă. Caracterul – la cei care au – determină şi înfăţişarea exterioară. De când se ştia, era lung şi prea slab. Faţa nu şi-o cunoştea decât superficial, din geamurile librăriilor. Oglindă n-avea acasă, de-atâtea cărţi nu mai era loc şi pentru ea. Dar ştia că avea o faţă prelungă, gravă şi osoasă: asta era de-ajuns.

Întrucât nu încerca nici cea mai mică plăcere observându-şi semenii, avea obiceiul să ţină ochii plecaţi sau îndreptaţi în sus, pe deasupra oamenilor. Căci, oricum, simţea precis unde erau librăriile. Se putea bizui liniştit pe instinctul său. Ceea ce erau caii în stare să facă, atunci când mergeau spre casă, spre grajdul lor, putea şi el. Că doar se ducea la plimbare pentru a respira aerul cărţilor străine, care-l incitau la contrazicere şi-l înviorau puţin. În bibliotecă, acasă, totul mergea ca pe aţă. Dar între şapte şi opt dimineaţa îşi îngăduia câteva libertăţi, din care consta aproape exclusiv viaţa celorlalţi oameni.

Deşi savura ora aceasta, ţinea totuşi la buna rânduială. Şovăia totdeauna să traverseze o stradă animată. Îi plăcea să meargă uniform; pentru a nu trebui să se grăbească, aşteptă un moment potrivit. În clipa aceea, cineva strigă tare altcuiva: „Puteţi să-mi spuneţi unde e Mutstrasse?” Cel întrebat nu răspunse nimic. Kien se miră; aşadar, mai erau în plină stradă şi alţi oameni tăcuţi, în afară de el. Fără a ridica privirea, trase cu urechea. Oare cum avea să reacţioneze la muţenia asta cel

ce întrebase? „Iertaţi-mă, vă rog, puteţi să-mi spuneţi pe unde vine Mutstrasse?” Omul devenise cam plicticos; totuşi, n-avu mai mult noroc. Celălalt nu spunea nimic. „Cred că nu m-aţi auzit. Vreau să vă rog să-mi daţi o informaţie. Poate sunteţi atât de bun să-mi explicaţi cum aş putea ajunge în Mutstrasse?” În Kien se trezise dorinţa de-a şti, curiozitatea n-o cunoştea. Îşi propuse să se uite la cel ce tăcea, bineînţeles, dacă avea să persevereze în muţenia lui. Fără îndoială, omul era adâncit în gânduri şi voia să evite orice întrerupere. Din nou nu spuse nimic. Kien nu precupeţi laudele. Printre atâtea mii de oameni, în fine un caracter care rezistă întâmplărilor. „Da’ ce, eşti surd?” strigă primul. Acum celălalt îi va riposta, gândi Kien şi bucuria resimţită pentru protejatul său începu să-i piară. Cine-şi poate ţine gura când îl insulţi? Se întoarse cu faţa spre stradă; sosise momentul s-o traverseze. Uimit de tăcerea prelungită, se opri locului. Celălalt încă tot nu spunea nimic. Era de aşteptat o răbufnire, cu atât mai violentă, a furiei lui. Kien spera într-o ceartă. Dacă cel întrebat se dovedea a fi un om obişnuit, atunci el, Kien, rămânea indiscutabil ceea ce se credea: singurul caracter care se plimba pe-aici. Chibzui dacă să privească într-acolo. Întâmplarea se petrecea în dreapta lui. Acolo se dezlănţui din nou primul: „N-ai maniere! Te-am întrebat cât se poate de politicos! Ce te îngâmfi? Mitocanule! Eşti mut?” Celălalt tăcu. „Să-ţi ceri scuze. Puţin îmi pasă de Mutstrasse! Mi-o poate arăta oricine. Dar dumneata să-ţi ceri scuze? auzi?” Celălalt n-auzi nimic. În schimb, crescu în stima celui ce trăgea cu urechea. „Am să te dau pe mâna poliţiei! Ştii dumneata cine sunt eu?! Schelet ambulant! Şi mai ai şi pretenţia că eşti om cult! De unde-ai luat hainele astea? De la Muntele de pietate? Arăţi de parc-ai fi ieşit de-acolo! Şi ce ţii acolo sub braţ? Am să te învăţ eu minte! mai bine spânzură-te! Ştii ce eşti?”

În clipa asta Kien se pomeni cu un ghiont dureros. Cineva îi apucă geanta şi trase de ea.

Cu o smucitură ce depăşea cu mult forţa sa obişnuită, Kien eliberă cărţile din ghearele străine şi se întoarse brusc spre dreapta. Privirea aruncată într-acolo era destinată servietei, dar căzu pe un om scund şi gras, care răcnea la el ca un apucat. „Un ticălos! Un ticălos! Un ticălos!”

Celălalt, omul tăcut şi de caracter, care-şi ţinea gura chiar şi la mânie, era Kien însuşi. Calm, întoarse spatele analfabetului care gesticula. Cu acest cuţit îngust îi tăia vorbăria de la jumătate. Un grăsan, a cărui politeţe se transformă după câteva clipe în obrăznicie, nu-l putea ofensa. Oricum, traversă strada mai repede decât intenţiona. Când ai cărţi la tine, trebuie să eviţi orice busculadă. Iar Kien avea întotdeauna cărţi la el.

Căci, la urma urmei, nu eşti obligat să răspunzi la neroziile oricărui trecător. Cea mai mare primejdie care-l ameninţă pe un savant este să se piardă în vorbărie. Kien prefera să se exprime mai curând în scris, decât oral. Poseda mai bine de douăsprezece limbi orientale. Şi, bineînţeles, câteva occidentale. Nicio literatură a globului nu-i era străină. Gândea în citate, scria în paragrafe bine cântărite. Nenumărate texte îi datorau lui reconstituirea. Pentru pasajele lacunare sau alterate din străvechile manuscrise chineze, indiene sau japoneze îi veneau în minte tot felul de combinaţii, oricâte-i poftea inima. Alţii îl pizmuiau pentru asta, el însă trebuia să se ferească de abundenţa de posibilităţi. De o precauţie exagerată, chibzuind luni în şir cu o încetineală ce ducea până la saturaţie, extrem de exigent cu sine însuşi, nu ajungea la o concluzie definitivă în privinţa unei litere, a unui cuvânt sau a unei fraze întregi decât atunci când dobândea certitudinea că nu mai era vulnerabilă. Studiile sale de

până acum – puţine la număr, dar constituind, fiecare, fundamentul altor o sută de studii – îi creaseră faima de primul sinolog al epocii sale. Colegii de specialitate le cunoşteau bine, aproape pe de rost. Odată scrise de el, frazele lui treceau drept decisive şi obligatorii. În problemele discutabile, toţi i se adresau, ca unei autorităţi supreme, chiar şi în domeniile adiacente disciplinei. Pe prea puţini îi onora cu vreo scrisoare. Dar cel care era ales primea, într-o singură epistolă, atâtea sugestii, încât se trezea asigurat pentru mulţi ani cu o muncă al cărei succes, având în vedere autorul sugestiilor, era cert de la bun început. Relaţii personale nu avea cu nimeni. Refuza orice invitaţii. Oriunde se elibera vreo catedră universitară de filologie orientală, prima ofertă i se adresa lui. Dar Kien refuza cu o politeţe dispreţuitoare.

Pretindea că nu e născut orator. Că orice plată primită pentru activitatea depusă l-ar face s-o deteste. Că, după modesta lui părere, aceiaşi vulgarizatori neproductivi, cărora li se încredinţează învăţământul din şcolile medii, ar trebui să ocupe şi catedrele universitare, pentru ca cercetătorii propriu-zişi, adevăraţi, creatori, să se poată dedica exclusiv muncii lor. Că, oricum, lumea nu duce lipsă de capete mediocre. Că prelegerile pe care le-ar ţine nu s-ar bucura de mare popularitate, întrucât ar trebui să vină cu pretenţii mari faţă de auditorii săi. Că la examene probabil n-ar trece nici un singur candidat. Că orgoliul l-ar face să-i trântească de-atâtea ori pe tinerii necopţi, până când ar împlini treizeci de ani şi – de plictiseală, dintr-un început de seriozitate – ar învăţa câte ceva, chiar dacă deocamdată ar fi încă destul de puţin. Că până şi admiterea în amfiteatrele facultăţilor a unor oameni, a căror memorie a fost verificată cu grijă, i se pare că trebuie privită cu toată rezerva sau că este, cel puţin, nefolositoare. Că zece studenţi, aleşi în urma unor

examene dintre cele mai grele, ar da fără îndoială un randament mai mare, dacă ar rămâne doar între ei, decât dacă s-ar amesteca printre alţi o sută de băutori de bere, cum se pot găsi de obicei pe la universităţi. Că, prin urmare, reticenţele lui sunt importante şi de natură principială. Că roagă colegiul să nu mai revină asupra unei oferte care, deşi nu-l onorează, este totuşi pornită dintr-o intenţie onorabilă.

La congrese, unde îndeobşte se vorbeşte foarte mult, Kien era una dintre figurile cele mai discutate. Domnii, care în cea mai mare parte a vieţii lor erau nişte şoareci tăcuţi, sfioşi şi miopi, se dezlănţuiau acolo la fiecare câţiva ani o dată. Se salutau unii pe alţii, îşi apropiau, unele de altele, capetele cele mai nepotrivite, şuşoteau fără să spună ceva, iar la banchete ciocneau paharele cu stângăcie. Emoţionaţi profund şi pătrunşi de o imensă bucurie, menţineau stindardul sus şi blazonul nepătat. Făceau necontenit aceleaşi făgăduieli solemne în toate limbile pământului. Şi, chiar dacă nu le-ar fi făcut, tot le-ar fi împlinit. În pauzele congresului încheiau prinsori. Oare Kien va apărea cu adevărat de rândul ăsta? Vorbeau despre el mai mult decât despre orice alt coleg celebru, comportarea lui stârnea curiozitatea. Faptul că nu-şi culegea niciodată laurii, că evita cu obstinaţie, de peste zece ani, cuvintele de salut şi banchetele la care ar fi fost sărbătorit în ciuda tinereţii sale, că anunţa la fiecare congres o comunicare importantă, pe care o citea apoi altcineva după manuscrisul său, era privit de colegi ca o simplă amânare. Odată, poate chiar de rândul acesta, îşi va face apariţia pe negândite, va culege demn aplauzele cu atât mai furtunoase, cu cât fuseseră reţinute vreme mai îndelungată, şi se va lăsa ales, prin aclamaţii, preşedinte al adunării, o demnitate care

I se cuvenea şi pe care o deţinea într-un fel, chiar

dacă era absent. Dar domnii se înşelau.

Kien nu-şi făcea apariţia. Partida celor încrezători pierdea prinsoarea.

În ultima clipă, Kien anunţa că nu vine. Îşi trimitea manuscrisele unui preferat oarecare, însoţindu-le de fraze cu întorsături ironice. Dacă, în afara bogatului program distractiv, se va ajunge totuşi să se şi lucreze – fapt pe care, în interesul bunei dispoziţii generale, nu-l doreşte câtuşi de puţin – roagă să fie prezentat congresului şi alăturatul fleac, rod al unei munci de doi ani. Rezultatele noi şi surprinzătoare ale cercetărilor sale obişnuia să le păstreze pentru asemenea ocazii. Efectul pe care-l produceau, discuţiile ce se iscau în legătură cu ele le urmărea de la distanţă, cu suspiciune şi conştiinciozitate, de parcă ar fi trebuit să le verifice sub raportul valabilităţii textuale. Adunarea accepta ironia lui. Optzeci la sută dintre cei prezenţi îşi întemeiau afirmaţiile pe cercetările întreprinse de Kien. Realizările lui erau nepreţuite. Toţi îi doreau viaţă lungă. Cea mai mare parte s-ar fi speriat de moarte la vestea încetării lui din viaţă.

Chiar şi puţinii care îl cunoscuseră personal în anii tinereţii uitaseră cum arată la faţă. În repetate rânduri îi cereau, prin scrisori, fotografia. Răspundea că nu are şi că nici nu intenţiona să-şi facă vreuna. Şi, într-adevăr, aşa şi era. La orice altă concesie consimţea cu plăcere. La vârsta de treizeci de ani, fără vreun testament special, făgăduise să-şi lase ţeasta, cu conţinut cu tot, unui institut de craniologie. Motivase acest gest prin interesul pe care l-ar fi putut prezenta explicarea postumă a memoriei sale cu adevărat fenomenale, printr-o eventuală structură deosebită, sau chiar printr-o greutate mai mare a creierului. De fapt – spunea Kien în scrisoarea adresată conducătorului acelui institut – în ce-l priveşte, nu crede că geniul înseamnă memorie, aşa cum se admitea tot mai

frecvent în ultima vreme. De altfel, el însuşi nu este câtuşi de puţin un geniu. Dar, ar fi neştiinţific să nege folosul pe care i-l aduce în munca ştiinţifică memoria aproape înspăimântătoare de care dispune. Are permanent în cap o a doua bibliotecă, la fel de bogată şi demnă de încredere ca şi cea adevărată, în jurul căreia se face în general – după câte a auzit – atâta zarvă. Poate sta la masa de lucru şi redacta diverse studii, în care să meargă până la cele mai precise detalii, fără a trebui să răsfoiască altceva decât biblioteca din capul său. Desigur că ulterior verifică minuţios citatele şi indicaţiile bibliografice pe baza bibliografiei reale, dar asta doar din conştiinciozitate. Fiindcă nu-şi aminteşte să se fi strecurat cândva vreo eroare din pricina memoriei. Până şi visele sale au o precizie mai mare decât cea normală pentru cei mai mulţi oameni. Visele pe care le-a luat până acum în consideraţie n-au cunoscut viziuni şterse, lipsite de plasticitate şi colorit. Noaptea nu deformează nimic în ele: sunetele pe care le aude au o origine normală; discuţiile pe care le poartă rămân pe deplin raţionale; totul îşi păstrează sensul. Nu intră în sfera cercetărilor sale, dar bănuieşte, pe bună dreptate, existenţa unei corelaţii între memoria precisă şi visele sale clare şi fără echivoc. În fond, el nu face altceva decât să atragă atenţia, cu toată modestia, asupra acestui fapt şi roagă conducerea institutului să nu considere ca un semn de prezumţiozitate sau limbuţie datele personale pe care îşi permite să le prezinte în această scrisoare.

Kien îşi mai reprezenta câteva fapte din propria viaţă, care puneau în adevărata ei lumină firea sa retrasă, tăcută şi lipsită de orice vanitate. Dar supărarea pricinuită de omul acela impertinent şi arogant, care-l întrebase mai întâi de o stradă şi apoi îi adresase injurii, sporea cu fiece pas pe care-l făcea. Aşadar, n-am încotro, îşi spuse

profesorul, păşind sub portalul unei case; apoi privi în jur – nu-l observa nimeni – şi scoase din buzunar un carneţel lung şi îngust. Pe foaia de titlu era scris cu litere înalte şi colţuroase: PROSTII. Îşi opri ochii întâi asupra titlului. Apoi răsfoi carneţelul, care era acoperit mai mult de jumătate cu scrisul său. Toate faptele, pe care voia să le uite, le nota aici. Începea cu data, ora şi locul. Urma întâmplarea care trebuia să ilustreze, încă o dată, prostia omenească, încheierea o constituia un citat, totdeauna unul nou, aplicat la faptul respectiv. Niciodată nu recitea prostiile adunate; îi era de-ajuns o privire aruncată pe foaia de titlu. Se gândea să le publice cândva, mai târziu, sub titlul „Plimbările unui sinolog”.

Scoase la iveală un creion cu vârful bine ascuţit şi scrise pe prima filă albă: „23 septembrie, ora opt fără un sfert. Pe Mutstrasse am întâlnit un om, care m-a întrebat de Mutstrasse. Pentru a nu-l face să se ruşineze, am tăcut. Dar nu s-a lăsat descurajat, ci a mai întrebat încă de vreo câteva ori; purtarea lui era politicoasă. Deodată, a zărit tăbliţa cu numele străzii. Şi-a dat seama de prostia sa. În loc să se depărteze în mare grabă, aşa cum aş fi făcut eu în locul lui, s-a lăsat pradă unei furii fără margini şi mi-a adresat injurii cât se poate de vulgare. Dacă nu l-aş fi cruţat, aş fi fost scutit de acea penibilă scenă. Cine a fost mai prost?”

Cu ultima propoziţie făcea dovada că nu se cruţa nici pe sine însuşi. Era nemilos faţă de oricine. Satisfăcut, vârî carneţelul la loc în buzunar şi uită de omul acela. În timp ce scria, cărţile ajunseseră într-o poziţie incomodă. Le potrivi la loc. La colţul străzii următoare, se sperie de un câine-lup. Animalul îşi croia drum cu repeziciune şi siguranţă. Trăgea după el, de cureaua întinsă, un orb. Infirmitatea acestuia se recunoştea, dacă ai fi trecut cu vederea câinele, după bastonul alb pe care-l purta în mâna

dreaptă. Chiar şi oamenii cei mai grăbiţi, care n-aveau timp pentru orb, acordau câinelui o privire admirativă. Acesta îi dădea, răbdător, cu botul la o parte din drum. Deodată, orbul scoase şapca din cap şi o întinse, împreună cu băţul, spre lumea din jur. „Pentru hrana câinelui!” se milogi el. Ploua cu monede, în mijlocul străzii, lumea se îmbulzea în jurul celor doi. Circulaţia se opri; din fericire, în acel colţ nu era niciun poliţist care s-o reglementeze; Kien îl privi pe cerşetor de aproape. Îmbrăcămintea lui făcea o impresie de sărăcie căutată şi avea mai curând un chip de om cult. Deoarece îşi mişca necontenit muşchii din jurul ochilor – clipea, ridica din sprâncene şi-şi încreţea fruntea

— Kien n-avu încredere în el şi se hotărî să-l considere un şarlatan. Deodată, îşi făcu apariţia un băieţaş de vreo doisprezece ani, împinse hotărât câinele într-o parte şi aruncă în şapcă un nasture greu. Sunetul produs de nasture semăna cu acela al aurului. Orbul privi fix într-acolo şi mulţumi un pic mai prietenos decât până atunci. Kien simţi ca un cuţit prin inimă. Îl prinse pe băiat de chică şi, fiindcă n-avea mâna cealaltă liberă, îi trase una cu taşca în cap. „Să-ţi fie ruşine, strigă, să înşeli un orb!” După ce se petrecuse faptul, îşi aminti dintr-odată ce cuprindea taşca: cărţi. Se înspăimântă, nu făcuse încă niciodată până acum un asemenea sacrificiu. Băiatul o luă la goană urlând. Pentru a reveni pe planul obişnuit – mult inferior – al milei, Kien îşi goli buzunarele de mărunţiş în şapca orbului. Cei din jur dădură din cap, aprobându-l; acum îşi apăru sie însuşi mai calculat şi mai meschin. Câinele trase din nou de lesă. Îndată după aceea, când se ivi un poliţist, conducătorul şi cel condus îşi reluară mersul viu.

Kien făcu jurământ să-şi caute de bunăvoie moartea, de îndată ce va fi ameninţat să orbească. Ori de câte ori întâlnea un orb, îl cuprindea aceeaşi spaimă chinuitoare.

Muţii îi plăceau; surzii, ologii şi alţi infirmi îl lăsau rece; orbii, însă, îl nelinişteau. Nu-i înţelegea cum de nu-şi pun capăt zilelor. Chiar dacă stăpâneau la perfecţie alfabetul orbilor, totuşi posibilităţile lor de lectură erau limitate. Eratosthene, marele bibliotecar din Alexandria, un savant universal din secolul al treilea înainte de Hristos, care era stăpân peste mai bine de o jumătate de milion de suluri de pergament scrise, a făcut la vârsta de optzeci de ani o descoperire îngrozitoare. Ochii începuseră să-l lase. Mai vedea încă, dar nu mai era în stare să citească. Un altul ar fi aşteptat să orbească de tot. Dar, pentru el, despărţirea de cărţi era ca şi cum ar fi orbit. Prietenii şi discipolii l-au implorat să rămână lângă ei. Dar el a zâmbit, le-a mulţumit şi în câteva zile şi-a găsit moartea prin înfometare.

Când va veni vremea, va imita cu uşurinţă acest exemplu măreţ şi micul Kien, a cărui bibliotecă se compune doar din douăzeci şi cinci de mii de cărţi.

Restul drumului până acasă îl străbătu într-un tempo accelerat. Cu siguranţă că se şi făcuse ora opt. La opt începea lucrul. Nepunctualitatea îl scârbea. Din când în când îşi ducea pe furiş mâna la ochi. Erau la locul lor şi păreau plăcuţi la pipăit şi neameninţaţi de vreo primejdie.

La etajul al patrulea şi cel mai de sus al casei din Ehrlichstrasse 24 se afla biblioteca sa. Uşa apartamentului era asigurată cu trei broaşte complicate. O descuie, trecu prin vestibulul în care se afla doar un cuier şi intră în camera de lucru. Puse geanta cu grijă pe un fotoliu. Apoi străbătu de câteva ori în sus şi-n jos cele patru camere-vagon, înalte şi spaţioase, care-i alcătuiau biblioteca. Toţi pereţii erau acoperiţi cu cărţi până-n tavan. Îşi înălţă încet privirea asupra lor. În tavan fuseseră practicate ferestre. Era mândru de luminatorul său. Ferestrele laterale fuseseră zidite cu ani în urmă, după o luptă grea dusă cu proprietarul casei. Astfel, câştigase în fiecare încăpere un

perete în plus: loc pentru cărţi mai multe. De altfel, şi lumina revărsată uniform de sus peste toate rafturile îi părea mai convenabilă şi mai potrivită cu raportul dintre el şi cărţi. Tentaţia de-a observa agitaţia de pe stradă – un obicei prost care ne răpeşte mult timp şi cu care se pare că venim pe lume – era înlăturată odată cu ferestrele. Zilnic, înainte de-a se aşeza la birou, binecuvânta ideea aceasta şi consecvenţa, cărora le datora împlinirea dorinţei sale supreme: posedarea unei biblioteci cuprinzătoare, ordonate şi complete în toate privinţele, în care nu era nicio mobilă de prisos, niciun om inutil care să-l distragă de la gândurile serioase.

Prima încăpere slujea drept cameră de lucru. Un birou imens, străvechi, în faţa lui un fotoliu, încă unul în colţul opus, constituiau tot mobilierul, în afară de acestea, abia îşi mai găsea un locşor divanul îngust, pe care Kien îl trecea cu vederea, întrucât dormea pe el. Lângă perete era atârnată o scară mobilă. Aceasta era mai importantă decât divanul şi circula, în cursul unei zile, din cameră în cameră. Goliciunea celorlalte încăperi nu era tulburată de niciun scaun. Nicăieri vreo masă, vreun dulap, vreo sobă care să fi întrerupt uniformitatea pestriţă a rafturilor. Covoare frumoase, grele, ce acopereau podelele pe de-a rândul, încălzeau semiobscuritatea severă care reunea toate cele patru camere, prin uşile larg deschise, într-o singură sală mare şi înaltă.

Kien avea un mers ţeapăn, energic. Pe covoare păşea deosebit de apăsat; îl bucura faptul că asemenea paşi nu trezeau nici cel mai mic ecou. În biblioteca lui i-ar fi fost imposibil chiar şi unui elefant să producă cel mai mic zgomot, călcând pe podele. De aceea, aprecia foarte mult covoarele. Se convinse că toate cărţile rămăseseră neatinse, în rânduiala în care fusese nevoit să le părăsească acum o oră. Apoi începu să deşarte servieta de

conţinutul ei. Când intra în casă, obişnuia s-o pună pe fotoliul de lângă birou. Altfel, poate că ar fi uitat de ea şi, mai înainte de-a o goli, s-ar fi aşezat la lucrul către care se simţea atras cu atâta putere de cum se făcea ora opt. Cu ajutorul scării distribui volumele, vârându-l pe fiecare la locul său. În ciuda precauţiei obişnuite, îi căzu pe jos ultimul dintre ele – de vreme ce ajunsese la capăt, se grăbea acum şi mai mult – acela din raftul al treilea, pentru care nici măcar n-avea nevoie de scară. Era tocmai Mengzi, pe care-l iubea mai presus de toate. „Nerodule!”, se apostrofă singur, „barbarule! Analfabetule!” Apoi îl ridică de jos cu gingăşie şi porni repede spre uşă. Înainte de-a ajunge la ea, îi veni în minte ceva important. Făcu cale-ntoarsă şi trase cât mai aproape de locul accidentului scara ce se afla rezemată de peretele din faţă. Pe Mengzi îl puse cu amândouă mâinile jos, la picioarele scării. Acum putea să pornească spre uşă. O deschise şi strigă afară: „Cea mai bună cârpă de praf, te rog!”

Puţin după aceea, menajera bătu la uşa întredeschisă. Kien nu răspunse. Ea vârî capul, discret, prin crăpătura uşii, şi întrebă: „S-a întâmplat ceva?” „Nu, dă-o încoace!”

Din răspunsul primit, menajera desluşi, împotriva voinţei profesorului, o nuanţă tânguitoare.

Era prea curioasă, ca să lase să treacă totul aşa. „Dar, vă rog, domnule profesor!” spuse ea a reproş, intră înăuntru şi, de la prima vedere, îşi dădu seama ce se-ntâmplase. Lunecă spre carte. Picioarele nu i se zăreau de sub fusta albastră, scrobită, care ajungea până la pământ. Îşi ţinea capul înclinat într-o parte. Urechile îi erau mari, plate şi depărtate. Întrucât urechea dreaptă atingea umărul, care o masca parţial, cea stângă părea cu atât mai mare. Când mergea şi vorbea, i se clătina capul. Iar umerii făceau, alternativ, muzica pentru această bătaie a tactului.

Se aplecă, ridică volumul şi îl şterse conştiincios cu cârpa, trecând-o de douăsprezece ori peste copertă. Kien nici nu încercă s-o ajute, îndatoritor. Detesta politeţea. Rămase lângă ea şi o supraveghe să facă treaba serios.

„Mda, e uşor să se-ntâmple una ca asta, când eşti sus pe scară, mă rog”.

Apoi îi întinse cartea, ca pe-o farfurie, fără urmă de praf pe ea. Tare i-ar mai fi plăcut să înfiripe o conversaţie cu el. Dar nu izbuti. Profesorul spuse scurt „mulţumesc” şi se întoarse. Menajera înţelese şi plecă. Când Therese era cu mâna pe clanţă, Kien se-ntoarse brusc spre ea şi-o întrebă cu o amabilitate prefăcută: „Probabil că ţi s-a întâmplat asta, adeseori?”

Menajera îi ghici gândul şi fu sincer revoltată: „Dar, vă rog, domnule profesor!”

Acest „vă rog” răzbătu, ca un ghimpe, prin vorba ei mieroasă. Să vezi că-şi cere socoteala şi mă lasă, gândi Kien şi-i explică, îmbunând-o: „Am zis şi eu aşa, într-o doară. Că doar ştii bine ce lucruri de preţ sunt în biblioteca asta!”

Ea nu se aştepta la o frază atât de prietenoasă. Nu ştiu ce să răspundă şi părăsi, mulţumită, încăperea. După cese-nchise uşa, Kien îşi făcu reproşuri. Vorbea despre cărţile sale ca ultimul dintre negustorii cei mai murdari. Dar cum să determine altfel o asemenea fiinţă să umble ca lumea cu cărţile? Valoarea lor adevărată n-o înţelegea. Îşi închipuia, desigur, că el face speculă cu biblioteca. Ce oameni! Ce oameni!

După o plecăciune involuntară, adresată manuscriselor japoneze de pe birou, se aşează la lucru.

Taina.

Cu opt ani în urmă, Kien dăduse următorul anunţ la ziar: „Savant, cu bibliotecă de dimensiuni neobişnuite, caută menajeră cu conştiinţa responsabilităţii. Să se

prezinte doar persoanele cele mai de caracter. Golănimea va zbura pe scări în jos. Salariul e o chestiune secundară”.

Therese Krumbholz avea pe vremea aceea un serviciu bun, unde se simţea în general bine.

Zilnic, înainte de-a pregăti micul dejun pentru stăpâni, citea conştiincios mica publicitate a ziarului Tagblatt, pentru a şti şi ea ce se mai întâmplă în lume. Nu se gândea să stea până la sfârşitul vieţii la această familie banală. Era o femeie încă tânără, nu împlinise nici patruzeci şi opt de ani, şi ar fi preferat să se angajeze la un domn singur. Acolo îţi poţi organiza totul mai bine, iar cu femeile nici nu te poţi înţelege. Dar se feri să renunţe aşa, cu una cu două, la locul sigur pe care-l avea. Câtă vreme nu ştia cu cine are a face, rămânea acolo. Cunoştea ea vorbele umflate din ziare şi marea cu sarea care se promite doamnelor onorabile. Nici n-ai intrat bine în casă, că te şi violează numaidecât. De treizeci şi trei de ani tot colinda singură prin lume, dar asta încă nu i s-a întâmplat. Nici nu i se va întâmplă, va avea ea grijă să se ferească.

De rândul acesta, anunţul o ispiti nespus. Se opri la „salariul e o chestiune secundară” şi citi de câteva ori, de la coadă la cap, frazele reliefate prin litere groase cu care era tipărit întregul anunţ. Totul o impresiona; ăsta bărbat, nu glumă! O măgulea gândul de a se considera o persoană dintre cele mai de caracter. Văzu golănimea zburând pe scări în jos şi se bucură sincer de asta. Nicio clipă nu se temu că ar putea fi tratată ca golănimea.

În dimineaţa următoare se înfiinţa în zori, la şapte, înaintea lui Kien, care-i dădu drumul să intre în vestibul şi-i declară numaidecât: „Sunt nevoit să interzic în mod expres accesul oricărui om străin în apartamentul meu. Eşti în stare să preiei răspunderea pentru aceste cărţi?”

O privi pătrunzător şi cu suspiciune. Voia să-şi facă o părere despre menajeră mai înainte ca ea să apuce a-i

răspunde. „Dar, vă rog, oare ce credeţi dumneavoastră despre mine?”

Uluită de grosolănia lui, îi dădu un răspuns la care Kien nu mai avu nimic de obiectat.

„Trebuie să-ţi spun”, continuă el, „de ce am concediat-o pe ultima menajeră. Mi-a lipsit o carte din bibliotecă. Am pus să se cerceteze prin tot apartamentul. Dar cartea n-a ieşit la iveală. M-am văzut nevoit s-o concediez pe loc”. Tăcu revoltat. „Înţelegi, nu”, mai adăugă Kien, ca şi cum ar fi supraestimat inteligenţa femeii.

„Trebuie să fie ordine”, răspunse femeia prompt. Kien se simţi dezarmat. Cu un gest plin de măreţie o invită în bibliotecă. Ea intră, modestă, în prima cameră, şi aşteptă.

„Sfera îndatoririlor dumitale”, spuse el grav şi sec. „În fiecare zi, o cameră trebuie să fie ştearsă de praf de sus şi până jos. În ziua a patra ai terminat. Într-a cincea începi de la capăt cu prima cameră. Poţi să preiei asta?” „Îndrăznesc să cred că da!”

El ieşi din cameră, deschise uşa apartamentului şi spuse: „La revedere. Intri în serviciu de azi”.

Femeia se şi afla pe scară şi încă şovăia. Despre leafă nu-i vorbise nimic. Înainte de a renunţa la locul pe care-l avea, trebuia să-l întrebe. Nu, mai bine nu. S-ar putea să se păcălească urât. Dacă ea nu spunea nimic, poate că profesorul avea să-i dea de la sine mai mult. Dintre cele două forţe în conflict – precauţia şi lăcomia – învinse a treia: curiozitatea.

„Da’ cu leafa cum e?” Jenată de prostia pe care probabil că o făcea, uită să înceapă cu „vă rog”.

„Atât cât vrei”, spuse el cu indiferenţă şi închise uşa apartamentului.

Stăpânilor acelora banali, la care lucra şi care se

bizuiau pe ea – mobilă veche ce se afla în casă de peste doisprezece ani – le declară, spre consternarea lor, că nu mai poate suporta harababura de-acolo, că mai curând preferă să-şi agonisească pâinea pe stradă decât aşa. Niciun fel de argumente nu izbutiră s-o înduplece să se răzgândească. Le spuse că pleacă numaidecât, că, de vreme ce este în casa lor de peste doisprezece ani, îşi poate permite să facă o excepţie în ce priveşte preavizul legal. Familia cea cumsecade folosi prilejul pentru a economisi leafa ce i se cuvenea până la 20 ale lunii. Refuză să i-o plătească, întrucât individa nu respectase termenul legal. Therese se gândi: banii ăştia trebuie să mi-i plătească el; şi plecă.

Îndatorirea faţă de cărţi şi-o îndeplinea spre deplina satisfacţie a lui Kien, care îi era recunoscător, dar în tăcere. I se părea inutil s-o laude pe faţă, în prezenţa ei. Mâncarea era totdeauna gata la timp. Dacă gătea bine sau prost, asta n-o ştia; lui îi era perfect indiferent. În timpul meselor, pe care le lua la birou, îl preocupau gânduri mai importante. Îndeobşte, n-ar fi fost în stare să spună ce mânca în clipa respectivă. Conştienţa şi-o păstrează omul pentru gândurile adevărate care se hrănesc din ea şi au nevoie de ea; fără conştienţă, gândurile nu sunt de conceput. Mestecatul mâncării şi digestia se-nţeleg de la sine.

Therese avea un anumit respect faţă de munca lui, pentru că îi plătea cu regularitate leafa destul de mare şi pentru că nu era prietenos cu niciun om, nici cu ea nu vorbea niciodată. Încă de pe când era mică, dispreţuia din suflet firile vorbăreţe, cum era maică-sa. Munca şi-o îndeplinea cu conştiinciozitate. Nu trecea nimic cu vederea. De altfel, Kien îi şi oferea, de la bun început, o enigmă de dezlegat. Şi asta îi plăcea.

La ora şase fix, profesorul se scula de pe divanul de

unde dormea. Îmbrăcatul şi spălatul durau puţin. Seara, înainte de-a merge la culcare, Therese îi aşternea divanul şi trăgea până la mijlocul biroului lavoarul, Care aluneca pe roţi, şi putea rămâne acolo peste noapte. Un paravan din patru panouri, pictat cu litere străine pe partea exterioară, era aşezat în aşa fel încât să-i mascheze profesorului priveliştea neplăcută. Kien nu putea suferi mobilele. „Căruciorul de spălat”, cum îi zicea, îl inventase chiar el, în aşa fel încât dezgustătorul obiect să dispară cât mai repede, îndată după folosire. La şase şi un sfert profesorul descuia uşa şi împingea căruciorul cu violenţă afară. Vântul pe care i-l făcea era suficient ca să-l ducă până la capătul coridorului, unde se lovea cu zgomot de zid, lângă uşa bucătăriei.

Therese aştepta în bucătărie; cămăruţa ei se afla chiar alături. Deschidea uşa şi striga: „V-aţi şi sculat?” Kien nu răspundea nimic şi se încuia din nou. Apoi mai rămânea acasă până la şapte. Niciun suflet de om nu ştia ce făcea până la ora şapte. În rest, şedea necontenit la birou şi scria.

Pe dinăuntru, colosul imens, de culoare închisă, era plin până la refuz de manuscrise, iar deasupra, supraîncărcat de cărţi. Dacă mişcai oricât de precaut unul sau altul dintre sertare, scotea un fluierat strident. Deşi îi repugna orice zgomot, Kien păstra acest dispozitiv al străvechii mobile moştenite, pentru ca, atunci când el nu era acasă, menajera să fie avertizată de prezenţa spărgătorilor. De fapt, caraghioşii ăştia caută de obicei bani, mai înainte de a se apuca să ia cărţi. Îi explicase Theresei scurt şi cuprinzător, în trei fraze, mecanismul preţiosului birou. Adăugase, semnificativ, că nu există, nici măcar pentru el, vreun mijloc de a întrerupe fluieratul. Ziua, Therese avea prilejul să-l audă ori de câte ori Kien scotea vreun manuscris. Se mira de răbdarea lui faţă de

acest zgomot. Noaptea, profesorul vâra toate hârtiile înăuntru. Până la opt dimineaţa biroul rămânea mut. Când deretica, Therese găsea deasupra doar cărţi şi manuscrise îngălbenite. Căuta zadarnic vreo hârtie nouă cu scrisul lui propriu. Era limpede că între şase şi un sfert şi şapte, vreme de trei sferturi de ceas, nu lucra absolut nimic.

Poate că se ruga? Nu, Therese nu credea una ca asta. Cine se mai roagă astăzi? Rugatul nu-i stă la inimă. Nici la biserică nu se duce. E suficient să te uiţi la golănimea care dă buzna la biserică. Ce mai neam de oameni se adună şi acolo laolaltă! Nici veşnicul cerşit din biserică nu-l poate suferi. Trebuie să dai şi tu ceva, că altfel se uită toată lumea la tine. Ce se-ntâmplă cu banii aceia nu ştie nimeni. Să te rogi acasă – la ce bun? Păcat de timpul pierdut. Un om cumsecade n-are nevoie de asta. Iar ea e cumsecade de felul ei. Ceilalţi nu fac altceva decât să se roage. Dar tare ar mai vrea să ştie ce se petrece în cameră între şase şi un sfert şi şapte. Curioasă nu e şi nimeni nu poate afirma asta despre dânsa. Nu se amestecă în treburile altora.

Femeile din ziua de azi aşa sunt. Îşi vâră nasul pretutindeni unde nu le fierbe oala. Ea, însă, îşi vede doar de treabă. Că toate se scumpesc din zi în zi. Preţul cartofilor s-a şi dublat. E o artă să ieşi la socoteală cu preţurile astea. Profesorul încuie toate patru uşile. Altfel, ar putea şi ea să se uite din vestibul. Un domn, care-şi gospodăreşte, în rest, atât de bine timpul şi nu iroseşte niciun minut fără folos!

În timpul plimbării lui, Therese percheziţiona camerele ce-i erau încredinţate. Bănuia că e vorba de vreun viciu; dar rămânea neprecizat ce fel de viciu. Mai întâi, îi trecu prin minte un cadavru de femeie închis într-un cufăr. Dar cum sub covoare era prea puţin loc pentru el, renunţă la ideea unei femei ciopârţite înfiorător. Nu-i venea în ajutor nici măcar vreun dulap, aşa cum şi-ar fi

dorit; câte unul pe fiecare perete. Deci crima se ascundea de bună seamă îndărătul vreunei cărţi. Căci altminteri unde? Poate că simţul datoriei ar fi fost satisfăcut dacă Therese ar fi şters cu cârpa doar cotoarele cărţilor; dar taina imorală, de al cărei fir voia să dea, o silea să se uite şi îndărătul cărţilor. Scotea câte una din raft, o ciocănea – poate că era goală înăuntru – vâra degetele butucănoase şi bătătorite până la placajul de lemn, pipăia şi le retrăgea apoi, clătinând nemulţumită din cap. Dar interesul n-o ducea niciodată până acolo încât să depăşească timpul de muncă stabilit. Cu cinci minute înainte ca domnul Kien să descuie uşa apartamentului, ea se şi afla în bucătărie. Lua cu calm la rând un sector după altul, fără pripeală, fără neglijenţă şi fără să-şi piardă speranţa cu totul.

În aceste luni de căutări neobosite îşi interzisese să depună leafa la casa de economii. Nu se atingea de ea, cine ştie ce fel de bani erau. Bancnotele le vâra, aşa cum îi erau înmânate, într-un plic curat care mai conţinea, încă neatinsă, toată hârtia de scrisori cumpărată cu douăzeci de ani în urmă. După ce-şi învingea grelele temeri, punea plicul bine în cufărul ce cuprindea toată zestrea ei – numai lucruri de o frumuseţe aleasă, cumpărate cu bani grei în decursul deceniilor.

Încetul cu încetul înţelese că nu va da prea curând de firul tainei. Nu face nimic, are destul timp. Poate să aştepte. N-o duce rău. Iar dacă până la urmă o ieşi ceva la iveală – ea nu e vinovată. N-a lăsat necercetat nici cel mai mic colţişor al bibliotecii. Da, dacă ar avea ea pe cineva de încredere la poliţie, un om de ispravă, cumsecade, care să ţină seama de serviciul bun pe care-l avea Therese, ar putea să-i atragă respectuos atenţia asupra acestei situaţii. Mă rog, îngăduie ea multe, dar să n-aibă, chiar aşa, niciun sprijin! Ce-i preocupă pe oamenii de azi? Dansul, ştrandul, distracţiile, orice, numai ceva serios nu, şi nici munca.

Stăpânul ei, omul serios, are şi el părţile lui imorale. Merge la culcare abia la orele douăsprezece. Somnul cel mai bun, însă, e înainte de miezul nopţii. Un om cumsecade se culcă la nouă. Poate că nici n-o fi ceva deosebit.

Astfel, proporţiile crimei scăzură treptat până la acelea de simplă taină. În jurul viciului secret se aşternu un dispreţ dens, persistent. Dar curioasă tot rămase; totdeauna între şase şi un sfert şi şapte stătea ca pe ace. Îşi punea nădejdea în eventualităţi rare, dar omeneşti. Poate că nişte crampe neaşteptate la stomac îl vor sili odată să iasă din cameră. Ea va da fuga şi-l va întreba ce-l doare. Crampele nu trec cu una, cu două. În câteva minute va vedea cum stau lucrurile. Dar viaţa moderată şi raţională pe care o ducea Kien îi pria din plin. În toţi cei opt ani nesfârşiţi, de când o avea pe Therese în casă, nu suferise niciodată de dureri de stomac.

În dimineaţa de după întâlnirea cu orbul şi câinele acestuia, i se întâmplă lui Kien să aibă nevoie urgent de diferite studii vechi. Răscoli fără milă sertarele biroului. Se adunaseră acolo maldăre de hârtii. Păstra cu grijă schiţele, modificările, copiile, tot ce se referea la lucrările sale. Găsi fiţuici al căror conţinut era depăşit şi fusese infirmat între timp. Arhiva asta mergea îndărăt până la epoca studenţiei lui. Pierdu ore întregi doar pentru a căuta un fleac al cărui conţinut îl cunoştea, oricum, pe dinafară, şi asta numai de dragul unei simple confirmări scrise. Citea treizeci de file, şi nu-i trebuia decât un rând. Îi căzură în mână tot felul de lucruri inutile, rezolvate de mult. Le blestemă; la ce bun mai erau acolo?! Niciun lucru tipărit sau scris, pe care-i cădeau ochii, nu-l putea trece cu vederea. Oricine altul s-ar fi abţinut de la o lectură atât de excesivă. Dar Kien citea cu perseverenţă de la primul până la ultimul cuvânt. Cerneala pălise. Era greu să urmărească trăsăturile abia vizibile, îi

veni în minte orbul de pe stradă. Iar el se juca acum cu ochii, de parcă ar rămâne deschişi în vecii vecilor. În loc să le limiteze efortul, li-l mărea, uşuratic, din lună-n lună. Pentru orice hârtie pe care o punea la păstrare, cheltuia ceva din forţa sa vizuală. Câinii trăiesc puţin şi câinii nici nu citesc; de aceea le vin orbilor într-ajutor cu ochii lor. Un om care-şi iroseşte ochii nu valorează mai mult decât câinele care-l conduce.

Kien decisese să-şi golească biroul de gunoi, a doua zi, de îndată ce se va fi sculat, căci acum era la lucru.

În ziua următoare, la ora şase fix – tocmai era în plin vis – sări de pe divan, se repezi la colosul bucşit de hârtii şi deschise cu violenţă toate sertarele. Larma fluierăturilor izbucni din plin; răsună strident în toată biblioteca şi creştea în intensitate de ţi se făcea inima cât un purice. Aveai impresia că fiecare sertar avea un gâtlej propriu şi căuta să strige mai tare decât celelalte după ajutor. Erau jefuite, erau schingiuite, li se răpea viaţa. Nu puteau şti cine îndrăznea să se apropie de ele. N-aveau ochi; singurul lor organ era vocea stridentă. Kien tria hârtiile. Asta dură destul de mult. Suportă zgomotul strângând din dinţi şi duse până la capăt lucrul început. Cu un vraf de maculatură în braţe, porni mândru spre camera a patra. Acolo, la suficientă depărtare de fluierături, rupse totul, bucată cu bucată, blestemând. Cineva ciocăni la uşă; Kien scrâşni din dinţi. Se ciocăni din nou; Kien bătu din picior. Ciocănitul se transformă într-un adevărat bubuit cu pumnii. „Linişte!” porunci el şi înjură. Ar fi renunţat cu dragă inimă la hărmălaia pe care o provocase. Îi părea totuşi rău de manuscrisele sale. Doar furia îi insufla puterea de a le distruge. În cele din urmă se pomeni ca un marabu singuratic, cu picioarele lungi, în mijlocul unor munţi de hârtii sfâşiate, pe care le pipăia sfios şi încurcat şi le căina încetişor, de parcă ar fi avut viaţă. Pentru a nu

le răni încă o dată în mod inutil, făcu grijuliu un pas mare peste ele. Când cimitirul rămase în urmă, răsuflă uşurat. În faţa uşii o găsi pe menajeră. Îi arătă mormanul de hârtii cu un gest obosit şi spuse: „Ia-le de-aici!” Fluierele amuţiseră; se întoarse la birou şi încuie la loc. Acestea rămaseră tăcute. Le deschisese prea violent. Mecanismul era distrus.

Therese tocmai se străduia să-şi pună fusta scrobită, cu care-şi încheia îmbrăcatul, când izbucnise larma. Se sperie de moarte, îşi legă fusta provizoriu şi lunecă în grabă spre uşa biroului. „Pentru Dumnezeu, se tângui ea, ca un flaut, ce s-a-ntâmplat?” Bătu la uşă, mai întâi timid, apoi tot mai tare. Cum nu primea niciun răspuns, încercă să deschidă, zadarnic. Lunecă de la o uşă la alta. În ultima cameră îl auzi zbierând mânios. Aici bubui din răsputeri cu pumnii în uşă. „Linişte!” strigă el furios; atât de furios nu mai fusese niciodată. Pe jumătate enervată, pe jumătate resemnată, lăsă mâinile să-i cadă în jos, de-a lungul fustei ţepene şi încremeni ca o marionetă. „Ce nenorocire”, murmură ea, „ce nenorocire!” şi, când Kien deschise uşa, ea încă mai stătea acolo, mai mult din obişnuinţă.

Înceată la minte din fire, sesiză totuşi într-o clipită ce prilej i se oferea acum. Spuse anevoie „îndată” şi porni lunecând spre bucătărie. În prag îi fulgeră prin minte: „Pentru Dumnezeu!

O să intervină ceva în ultima clipă, aşa se-ntâmplă. N-am noroc, n-am noroc!” îşi spunea asta pentru prima oară, întrucât de obicei se considera o fiinţă plină de merite şi ca atare şi norocoasă. De teamă, capul începu să-i bâţâie puternic. Se furişă îndărăt pe culoar. Bustul îi era aplecat mult în faţă. Picioarele îi tremurau înainte de a cuteza să păşească. Fusta scrobită începu să onduleze, vălurindu-se. Lunecând uşor, şi-ar fi atins scopul mai pe nesimţite, dar asta i se părea ceva prea obişnuit. Prilejul festiv cerea un mers festiv. Uşa camerei era deschisă. În

mijlocul ei se mai afla încă maldărul de hârtii. Vârî între uşă şi prag o cută groasă a covorului, ca să n-o închidă curentul. Apoi reveni în bucătărie şi aşteptă, cu mătura şi făraşul în mână, să audă duruitul cunoscut al lavoarului pe rotile. Tare ar mai fi vrut să se ducă să-l ia chiar ea, că prea dura mult aşteptarea astăzi! Când auzi, în sfârşit, bufnitura în perete, uită de sine şi strigă ca totdeauna: „V-aţi şi sculat?” împinse lavoarul în bucătărie şi se furişă, mai încovoiată decât înainte, în bibliotecă. Mătura şi făraşul le puse jos pe podea. Se strecură tiptil prin camerele ce o despărţeau de dormitor, până ajunse în pragul acestuia. După fiecare pas se oprea locului şi îşi înclina capul, cu un gest smucit, pe partea cealaltă, pentru a asculta cu urechea dreaptă, care avea auzul mai puţin tocit, îi trebuiră zece minute pentru distanţa de treizeci de metri; avea impresia că e de-o îndrăzneală nebună. Teama îi creştea în aceeaşi măsură ca şi curiozitatea. De mii de ori îşi imaginase cum trebuia să se comporte în clipa când va ajunge la ţintă. Se lipi strâns de uşciorul uşii. Îşi aduse aminte de fusta proaspăt scrobită când era prea târziu. Căuta să cuprindă, cu un ochi, totul dintr-o privire. Câtă vreme celălalt ochi stătea la pândă, se simţea în siguranţă. Nu trebuia să fie văzută, nu trebuia să treacă ceva cu vederea. Braţul drept, pe care-i plăcea să-l înfigă în şold şi care voia necontenit să se îndoaie în unghi, şi-l sili să stea liniştit.

Kien umbla calm de colo până colo prin faţa cărţilor şi scotea sunete ininteligibile. Sub braţ avea servieta goală. Se opri în loc, chibzui o clipă, aduse scara şi se caţără pe ea. Scoase o carte din raftul de sus, o răsfoi şi o puse în geantă. Coborî din nou, se porni iarăşi să umble de colo până colo, şovăi o clipă, smuci o carte care nu voia să iasă din raft, se încruntă şi, când o avu în mână, îi trase o palmă puternică. Apoi dispăru şi aceasta în servietă. Alese

astfel cinci. Patru mici, una mare. Deodată îl apucă graba. Cât era taşca de grea, se caţără cu ea pe ultima treaptă a scării şi vârî prima carte la locul ei. Picioarele lui interminabile îl stânjeneau; fu cât pe-aci să cadă.

Dacă ar fi căzut şi i s-ar fi întâmplat ceva, s-ar fi terminat cu viciul. De aceea, braţul Theresei se ridică în sus, nu mai putu fi stăpânit; se apucă de o ureche şi se trase zdravăn de ea. Cu amândoi ochii, menajera se holba acum la stăpânul în primejdie. Când picioarele lui atinseră din nou covorul, răsuflă uşurată. Chestia cu cărţile e doar s-o înşele. Abia acum urmează partea interesantă. Ea cunoaşte biblioteca foarte bine, dar viciul te face să fii inventiv. Există opiu, există morfină, există cocaină, cine le poate ţine minte pe toate? Nu se lăsă ea dusă de nas. Sunt ascunse îndărătul cărţilor. De ce nu trece profesorul niciodată de-a curmezişul camerei? Stă lângă scară şi vrea ceva de pe raftul de vizavi. Ar putea să se ducă pur şi simplu să ia ce vrea, dar nu, dumnealui merge totdeauna frumuşel de-a lungul pereţilor. Face acest ocol mare cu taşca grea sub braţ. Îndărătul cărţilor sunt ascunse. Ucigaşul e totdeauna atras la locul crimei. Acum, taşca e plină. Nu mai încape nimic înăuntru, că doar cunoaşte ea taşca, o şterge zilnic de praf. Acum trebuie să se întâmple ceva. Oare nu s-a făcut ora şapte? Dacă e şapte, pleacă în oraş. Dar când să se fi făcut şapte? Nu poate fi şapte.

Impertinentă şi sigură de ea, îşi apleacă înainte trunchiul, înfige mâinile în şolduri, îşi ascute urechile turtite şi cască lacom ochii înguşti. Kien apucă servieta de ambele capete şi o aşază bine pe covor. Pe faţa lui se citeşte mândrie. Se apleacă în faţă şi rămâne aşa. Therese e lac de sudoare şi tremură toată. O trec lacrimile; aşadar, totuşi sub covor. Şi-a închipuit ea numaidecât. Cum a putut fi atât de proastă? El se-ndreaptă din şale, oasele-i trosnesc, apoi scuipă. Sau a spus numai „aşa”? Întinde

mâna după taşcă, scoate un volum şi-l duce încetişor îndărăt la locul lui. Acelaşi lucru îl face şi cu celelalte.

Theresei mai să-i vină rău. Dar-ar dracu' să dea! Acu nu mai e nimic de văzut. Asta mi-e omul serios care nu râde niciodată şi nu scoate niciodată un cuvânt! Şi ea e serioasă şi harnică, dar se poartă vreodată aşa? Mai curând s-ar lăsa să i se taie mâinile, decât să se poarte în felul acesta. Uite-l cum se prosteşte în faţa propriei lui menajere. Şi unu ca el are bani! Bani mulţi, grămadă! Asta trebuie pus sub interdicţie. Cum mai risipeşte banii! Dacă ăsta ar avea altă muiere în casă, una de-alea ca tineretul de azi, ar fi rămas şi fără cearşaf sub el. Nici măcar un pat ca lumea n-are. Ce face cu puzderia de cărţi? Că doar nu le poate citi pe toate deodată.

După cum socoate Therese, unul ca ăsta se cheamă smintit, trebuie să-i iei banii, ca să nu risipească atâta bănet, şi să-i dai tălpăşiţa. O să-i arate ea, să vadă dacă a atras în casă o femeie cinstită sau nu. Şi-o fi închipuind că-şi poate bate joc de oricine! Dar de ea nu-şi bate joc nimeni. Şi-a făcut mendrele opt ani, dar mai departe nu, nu!

Când Kien termină de adunat cea de-a doua serie de cărţi pentru plimbare, năduful Theresei se risipise. Observă că profesorul se pregătea să plece; atunci lunecă încet, cu o atitudine firească, stăpânită, spre mormanul de hârţoage şi înfipse, cu demnitate, făraşul în el. Se simţea acum mai importantă şi mai interesantă.

Nu, hotărî ea, de renunţat nu va renunţa la serviciul ăsta. Dar a dat de firul unei sminteli de-a lui. A descoperit ceva. Dacă a văzut o dată un lucru, ştie cum să tragă foloase de pe urma lui. Dar vede puţine lucruri în viaţa ei. N-a trecut niciodată de bariera oraşului. Excursii nu face, că e păcat de bani. La scăldat nu se duce, că nu e cuviincios. Să călătorească nu-i place, fiindcă nu cunoaşte

rosturile pe niciunde. Dacă n-ar trebui să meargă după cumpărături, mai curând i-ar plăcea să stea acasă tot timpul. Căci, oricum, tot te trage toată lumea pe sfoară. Preţurile cresc pe zi ce trece şi pe vremuri totul era altfel.

Confucius, mijlocitor de căsătorii.

Duminica următoare, Kien se întoarse acasă de la plimbare bine dispus. Duminica, străzile erau pustii la ora asta matinală. Oamenii îşi începeau ziua liberă dormind. Apoi se îmbrăcau cu hainele cele mai bune. Primele ceasuri după ce se trezeau le petreceau în reculegere dinaintea oglinzii. În restul timpului căutau, în compania altora, să uite de mutrele proprii. De fapt, fiecare avea cea mai bună părere despre sine însuşi. Dar pentru a o dovedi, mergeau printre semenii lor. În zilele de lucru asudau sau îi dădeau cu gura pentru o bucăţică de pâine. Duminica le turuia gura pe gratis. La început, ziua de odihnă era concepută ca o zi de tăcere. Dar toate instituţiile – constata Kien batjocoritor – se transformaseră exact în contrariul lor. El n-avea ce face cu ziua de odihnă. Căci tăcea şi muncea mereu.

În faţa uşii apartamentului o găsi pe menajeră. Părea că-l aşteaptă de mult.

„A fost pe-aici tânărul Metzger, de la etajul doi. I-aţi făgăduit. Zicea că v-aţi şi întors. Fata în casă de la ei a văzut pe cineva înalt trecând pe scară. Se-ntoarce peste o jumătate de oră.

Nu vrea să vă supere, vine doar pentru o carte”.

Kien nu ascultase spusele ei. Când auzi cuvântul „carte”, deveni atent şi înţelese retroactiv despre ce era vorba.

„Minte. N-am făgăduit nimic. Am spus că o să-i arăt poze din India şi China, când voi avea odată timp. N-am timp niciodată. Ia-l la goană!” „Oamenii se obrăznicesc numaidecât. Mă rog, ce mai neamuri de soi! Tată-său a fost

un muncitor de rând. Tare-aş vrea să ştiu de unde are banii. Da' asta de-acolo se trage. Că ziulica întreagă n-auzi decât: totul pentru copii. Nu mai există severitate. Şi copiii sunt obraznici de nici nu-ţi vine să crezi. La şcoală se joacă întruna şi se duc cu învăţătorul la plimbare. Mă rog, cum era pe vremea noastră! Când un copil nu voia să înveţe nimic, părinţii îl luau de la şcoală şi-l dădeau la ucenicie. La un meşter sever, ca să înveţe ceva. În ziua de azi nu mai e nimic ca lumea. Şi parcă oamenii vor cu adevărat să muncească? Nu mai există modestie. Uitaţi-vă la tineret, când se duce duminica la plimbare. Fiecare fată de muncitor trebuie să aibă o bluză nouă. Şi, mă rog, la ce le trebuie lucrurile alea scumpe? Că doar mai curând se duc la ştrand şi se dezbracă iar de ele. Şi fac baie împreună cu băieţii. Unde se pomenea una ca asta pe vremuri? Mai bine ar lucra ceva, ar fi mai înţelept, întotdeauna îmi zic: de unde iau banii pentru toate astea? Că doar totul se scumpeşte de la o zi la alta. Cartofii au şi ajuns să coste de două ori mai mult. Şi mai e de mirare dacă se obrăznicesc copiii? Părinţii le îngăduie orice. Pe vremuri, le trăgeau câteva perechi de palme, pe dreapta şi pe stânga. Copiii trebuiau să fie ascultători, neapărat. Nu mai e nimic frumos pe lume. Cât sunt mici nu învaţă nimic, iar când se fac mari nu lucrează nimic".

La început enervat pentru că-l ţinea pe loc cu sporovăială ei interminabilă, Kien simţi curând un fel de interes împletit cu uimire pentru vorbele ei. Această fiinţă incultă punea atâta preţ pe învăţătură. Avea un sâmbure bun în ea. Poate că de când umbla zilnic cu cărţile lui. De altele de teapa ei nu se lipise nimic din cărţi. Ea dovedea mai multă receptivitate, poate că era dornică de cultură.

„Ai perfectă dreptate", spuse el, „mă bucur că gândeşti atât de înţelept. Învăţătura e totul".

Între timp, intraseră în apartament. „Aşteaptă!"

porunci el şi dispăru în bibliotecă. Se întoarse îndărăt, ţinând în mâna stângă un mic volum. Pe când răsfoia căutând, îşi răsfrânse în afară buzele subţiri, severe. „Ascultă!” spuse şi-i făcu semn să se tragă mai deoparte. Ceea ce urma, avea nevoie de spaţiu. Cu un patos ce contrasta strident cu simplitatea textului, citi: „Învăţătorul meu mi-a poruncit să scriu în fiecare zi trei mii de semne şi în fiecare seară alte trei mii. În zilele scurte de iarnă, soarele apunea devreme şi eu nu-mi îndeplinisem obligaţia. Am dus tăbliţa pe prispa aşezată spre apus şi am terminat de scris. Seara târziu, când am revăzut ceea ce scrisesem, n-am mai putut lupta împotriva oboselii. Atunci am pus lângă mine două găleţi cu apă. Dacă mă copleşea somnul, mă dezbrăcam de haine şi turnam prima găleată pe mine. Aşa, dezbrăcat, mă aşezam din nou la lucru. Datorită apei reci, rămâneam treaz câtăva vreme. Încetul cu încetul mă încălzeam din nou şi mă toropea iarăşi somnul. Atunci foloseam găleata a doua. Cu ajutorul celor două găleţi cu apă rece, puteam să-mi împlinesc totdeauna datoria. În iarna aceea am intrat în al nouălea an de viaţă”.

Însufleţit şi plin de admiraţie, închise cartea. „Aşa se învăţa pe vremuri. Un fragment din amintirile din copilărie ale învăţatului japonez Arai Hakuseki 1”.

1. Hakuseki Arai (1657 – 1725), erudit japonez.

În timpul lecturii cu glas tare, Therese se apropiase de el. Capul menajerei bătea ritmul propoziţiilor lui. Lunga ei ureche stângă se întindea de la sine spre cuvintele pe care Kien le traducea liber din japoneză. Fără să vrea, profesorul ţinea cartea oarecum oblic; cu siguranţă că ea vedea semnele străine şi admira cursivitatea lecturii sale. Kien citea de parcă ar fi avut o carte nemţească în mână. „Mare minune!” spuse Therese; profesorul terminase; ea răsuflă adânc. Uimirea menajerei îl înveseli. Să fie oare prea târziu, reflectă Kien, ce vârstă poate să aibă? Se

poate învăţa oricând. Ar trebui să înceapă cu romanele simple.

Deodată soneria ţârâi strident. Therese deschise. Micul Metzger vârî nasul pe uşă. „Am voie!” strigă el tare, domnul profesor mi-a îngăduit!” „Nu există cărţi!” se răsti Therese la el şi-i trânti uşa în nas. Afară băieţaşul se dezlănţuise. Profera ameninţări; era atât de furios, că nu se înţelegea niciun cuvânt. „Poftim, vrea să ia numaidecât mâna toată. Deodată te pomeneşti cu pete pe ea. Ăsta îşi mănâncă pâinea cu unt pe scară”.

Kien se afla în pragul uşii dinspre bibliotecă; băieţaşul nu-l observase. Dădu prietenos din cap spre menajeră. Îi plăcea să vadă cum sunt apărate interesele cărţilor sale. Therese merita o mulţumire oarecare: „Dacă vrei să citeşti vreodată ceva, poţi să mi te adresezi liniştită”.

„Îndrăznesc să vă rog, de mult aş fi vrut s-o fac”.

Se-nfigea când era vorba de cărţi. De obicei nu era aşa. Până acum se purtase cu modestie.

Lui Kien nici prin gând nu-i trecea să înfiinţeze o bibliotecă de împrumut. Pentru a câştiga timp, replică: „Bine. Am să caut mâine ceva pentru dumneata”.

Apoi se aşeză la lucru. Îl neliniştea promisiunea făcută. E drept că şterge cărţile zilnic de praf şi că n-a prăpădit niciuna. Dar ştersul de praf şi cititul sunt două lucruri diferite. Are degete groase, butucănoase. Cu hârtia delicată trebuie să umbli delicat. O copertă rigidă rezistă mai bine decât filele sensibile. Şi, la urma urmei, oare o fi ştiind să citească? E trecută bine de cincizeci de ani şi nu s-a prea grăbit până acum. Platon îl numea pe adversarul lui cinic Antisthene un moşneag care învaţă la bătrâneţe. Acum îşi fac apariţia babe care învaţă la bătrâneţe. Vrea să-şi potolească setea la izvor. Sau îi e ruşine de mine, fiindcă nu ştie nimic. Filantropie, fie, dar nu pe socoteala

altora. De ce să tragă cărţile ponosul? îi plătesc o leafă mare. Asta am voie s-o fac, că sunt banii mei. Dar să-i dau cărţi pe mână ar fi o laşitate. Ele sunt lipsite de apărare în faţa inculţilor. Nu pot zăbovi lângă ea când citeşte.

Un om, legat fedeleş din toate părţile, sta în noapte, pe terasa unui templu şi se apăra, cu nişte scurtături de lemn, de doi jaguari care-l atacau cu turbare din dreapta şi din stânga.

Amândoi erau împodobiţi cu panglici stranii, colorate în tot felul. Îşi rânjeau dinţii, scuipau ca pisicile şi-şi rostogoleau ochii atât de sălbatic, încât te treceau fiori reci pe şira spinării. Cerul era negru şi îngust şi vârâse stelele în buzunar. Din ochii prizonierului curgeau bile de sticlă şi se spărgeau în mii de ţăndări, lovindu-se de pământ. Cum situaţia nu se schimba defel, te obişnuiai cu lupta crudă şi căscai. Deodată, privirile îţi cad întâmplător pe picioarele jaguarilor. Sunt picioare de om. Oho, îi trece prin cap privitorului, un domn deşirat, cult: ăştia sunt preoţi mexicani care aduc jertfe. Prezintă o comedie sacră. Victima ştie bine că trebuie să moară. Preoţii sunt deghizaţi în jaguari, dar eu îi recunosc numaidecât.

Deodată, jaguarul din dreapta ridică un ic de piatră şi-l înfige drept în inimă. O muchie tăioasă spintecă pieptul. Orbit, Kien închide ochii. Îşi închipuie cum ţâşneşte sângele până la cer şi condamnă această barbarie medievală. Aşteaptă până când socoteşte că sângele s-a scurs şi deschide ochii. Groaznic: din pieptul despicat ţâşneşte afară o carte, după ea mai ţâşneşte a doua, a treia, multe. Nu se mai termină, cad pe jos, sunt cuprinse de flăcări lipicioase. Sângele a aprins stiva de lemne, cărţile ard. „Închide pieptul!” îi strigă Kien prizonierului de dincolo. „Închide pieptul!” Dă din mâini, aşa ar trebui să facă prizonierul, dar repede, dar repede! Acesta înţelege; cu o smucitură puternică, se eliberează din

strânsoare şi duce amândouă mâinile la inimă: Kien răsuflă uşurat.

Atunci, victima jertfită îşi desface pieptul larg, larg de tot. Ies la iveală, rostogolindu-se, cărţi, cărţi. Zeci, sute, imposibil de numărat, flăcările se preling pe hârtie, fiecare din ele se tânguie cerând ajutor, din toate părţile se înalţă strigăte pătrunzătoare. Kien întinde mâinile după cărţile care ard în vâlvătaie. Altarul e mult mai departe decât îşi închipuise. Face câteva salturi înainte, dar nu ajunge mai aproape. Acum e cazul să alerge, dacă vrea să le mai găsească în viaţă. Goneşte şi cade, gâfâitul ăsta blestemat, aşa se-ntâmplă când îţi neglijezi trupul; ar fi în stare să se sfâşie singur, de furie. Un om care nu foloseşte la nimic; când e la o adică, te lasă baltă. Bestiile astea nenorocite! De jertfe umane mai auzise el, dar de cărţi, de cărţi! Acum e chiar lângă altar. Focul îi pârleşte părul şi sprâncenele. Imens mai este rugul de lemne, de departe îl credea mic. În mijlocul focului trebuie să fie cărţile. Intră în foc, laşule, fanfaronule, fiinţă nenorocită!

Dar de ce se ocărăşte singur? Că doar e chiar la mijloc. Unde sunteţi? Unde sunteţi? Flăcările îl orbesc. Ce mai e şi asta, drace, ori încotro întinde mâinile dă de oameni care ţipă! Aceştia se agaţă cu putere de el. Îi azvârle cât colo, dar vin din nou. Se târăsc de jos spre el, îi cuprind genunchii, de sus cad asupră-i făclii aprinse. Nu se uită într-acolo, dar le vede totuşi limpede. Îl apucă de urechi, de păr, de umeri. Îl înlănţuie cu trupurile lor. Larmă dementă. „Dar daţi-mi drumul odată!” urlă el, „nu vă cunosc. Ce vreţi de la mine? Cum să salvez cărţile?”

Deodată, cineva se repede la gura lui şi îl apucă de buzele strânse. Vrea să vorbească mai departe, dar nu izbuteşte să deschidă gura. Îl chinuie gândul: dar mi le distrug pe toate. Dar mi le distrug pe toate. Vrea să plângă, dar unde sunt lacrimile, ochii sunt închişi fără

milă, şi de ei s-au agăţat oameni. Vrea să tropăie din picioare, smuceşte piciorul drept în sus, degeaba, cade la loc, împovărat de oameni în flăcări, îngreunat cu plumb. Îi detestă; creaturile astea lacome nu se mai satură de viaţă; le urăşte. Cum ar mai vrea să le jignească, să le insulte, dar nu poate, nu poate! Nicio clipă nu pierde din vedere de ce se află aici. Îi ţin ochii închişi cu forţa, dar în minte Kien are o viziune copleşitoare. Vede o carte care creşte spre toate cele patru zări umplând cerul şi pământul, tot spaţiul până la orizont. La margini e mistuită încet şi calm de o văpaie roşie. Liniştită, tăcută şi resemnată, îndură moarte de martir. Oamenii urlă strident, cartea arde mut. Martirii nu strigă, sfinţii nu strigă.

Deodată o voce, care ştie tot şi aparţine lui Dumnezeu, anunţă: „Aici nu există cărţi. Totul e deşertăciune”. Kien ştie numaidecât că vocea proroceşte. Scutură, jucându-se, toată gloata care arde şi sare afară din foc. Este salvat. Oare l-a durut? Infernal, îşi dă singur răspunsul, dar nu chiar atât de rău, pe cât ne-nchipuim de obicei. Vocea l-a făcut nespus de fericit. Se vede singur, cum se îndepărtează de altar, dansând. Ajuns la oarecare distanţă, îşi întoarce faţa înapoi. Îi vine poftă să râdă de focul gol.

Iată-l acum adâncit în contemplarea Romei. Vede membre zvârcolindu-se, împrejurimile miros a carne arsă. Ce proşti sunt oamenii – Kien uită de propria-i ură – un salt doar şi ar fi salvaţi.

Deodată, nici el nu ştie cum se-ntâmplă, oamenii se prefac în cărţi. Kien strigă tare şi, fără să se gândească, se repede în direcţia focului. Aleargă, gâfâie, se ocărăşte singur, sare în flăcări şi caută şi este înlănţuit de trupuri care imploră. Vechea spaimă îl cuprinde din nou, vocea lui Dumnezeu îl eliberează; scapă de-acolo şi contemplă, din acelaşi loc, acelaşi spectacol. De patru ori se lasă păcălit.

Iuţeala desfăşurării evenimentelor sporeşte de fiecare dată. Ştie că e scăldat în sudoare. Într-ascuns, îşi doreşte răgazul de a-şi trage sufletul, care-i este acordat între o emoţie şi cealaltă. La al patrulea răgaz dă peste el Judecata de Apoi. Căruţe uriaşe, cât casă, cât munţii, înalte până la cer, se apropie din două, zece, douăzeci de direcţii, din toate părţile, de altarul care devorează totul. Glasul acela puternic şi nimicitor îşi bate joc: „Acum sunt cărţi!” Kien răcneşte şi se trezeşte.

O jumătate de oră mai târziu încă avea o senzaţie apăsătoare, de buimăceală, din cauza acestui vis, cel mai urât din câte îşi aducea aminte. Un chibrit căzut din întâmplare unde nu trebuie, în timp ce el gustă plăcerea plimbării pe stradă – şi biblioteca este pierdută! O asigurase de mai multe ori. Totuşi, se îndoia că va mai avea puterea să trăiască după distrugerea a douăzeci şi cinci de mii de cărţi, necum să se mai intereseze şi de încasarea unei asigurări. O contractase, de altfel, într-un moment demn de dispreţ; ulterior, i-a fost ruşine că a făcut-o. Tare ar mai fi vrut s-o revoce. Iar pentru a nu mai pune piciorul într-o instituţie unde erau valabile aceleaşi legi şi pentru cărţi şi pentru vite, cum şi pentru a scăpa de agenţii care i-ar fi fost trimişi, fără îndoială, în casă, plătea înainte ratele scadente.

Descompus în părţile lui componente, un vis îşi pierde puterea. Manuscrisele ilustrate mexicane le privise alaltăieri. Unul dintre ele înfăţişa jertfirea unui prizonier de către doi preoţi costumaţi în jaguari. Iar la Eratosthene, moşneagul bibliotecar din Alexandria, se gândise cu câteva zile înainte, cu prilejul întâlnirii cu un orb. Numele Alexandria trezeşte în oricine amintirea incendiului celebrei biblioteci. Într-o xilogravură medievală, de a cărei naivitate râdea totdeauna, erau reprezentaţi vreo treizeci de evrei, care ardeau cu vâlvătaie pe rug şi încă îşi mai

strigau cu îndărătnicie rugăciunile. Pe Michelangelo îl admira; cel mai mult îi preţuia „Judecata de Apoi”. Acolo, păcătoşii erau târâţi în iad de către draci nemiloşi. Unul dintre damnaţi – imaginea fricii şi a disperării – îşi cuprinsese cu mâinile capul sec şi laş; de picioarele lui se agăţau, făcându-şi de lucru, dracii; niciodată nu-şi plecase ochii asupra nenorocirii, nici măcar asupra celei proprii, care-l lovea acum. Sus sta Hristos foarte necreştineşte şi condamna cu un braţ nemilos, puternic. Din toate acestea, somnul distilase un vis.

Când lavoarul pe rotile alunecă afară din cameră, Kien auzi un „V-aţi şi sculat?” rostit cu un glas neobişnuit de ridicat. Ce-o apucase pe fiinţa asta să strige în zorii zilei, când aproape că mai dormea încă? Aşa e, i-a făgăduit o carte. Pentru ea nu putea fi vorba decât de un roman. Numai că niciun spirit subţire nu se îngraşă cu romane. Satisfacţia pe care poate că ţi-o oferă o plăteşti cu vârf şi-ndesat: viciază caracterul cel mai bun. Înveţi să pătrunzi în sufletele a tot felul de oameni. Prinzi gust pentru acest du-te-vino. Te transpui în personajele care-ţi plac. Orice punct de vedere devine uşor de înţeles. Te laşi, supus, în voia unor ţeluri străine şi le pierzi pentru multă vreme din vedere pe-ale tale proprii. Romanele sunt nişte icuri, pe care un actor-scriitor le înfige în personalitatea compactă a cititorilor săi. Cu cât sunt mai bine calculate icul şi rezistenţa, cu atât mai despicată rămâne persoana după lectură. Romanele ar trebui să fie interzise, în interesul statului.

La şapte, Kien deschise uşa din nou. Therese se afla în faţa uşii, încrezătoare şi discretă, cu urechea ceva mai aplecată într-o parte.

„Îmi iau îngăduinţa”, îi aminti ea cu obrăznicie.

Lui Kien, puţinul sânge pe care-l avea i se urcă la cap. Fusta asta blestemată sta acolo înfiptă şi ţinea minte

tot ce ai promis vreodată pe negândite. „Vrei cartea!” strigă el şi vocea i se gâtui. „O s-o ai!” îi trânti uşa-n nas, se îndreptă cu paşi ca de cocostârc, tremurători, spre camera a treia, şi, cu un deget, scoase din raft Pantalonii domnului von Bredow 1. Avea cartea încă din primii ani de şcoală, o împrumutase pe vremea aceea tuturor colegilor de clasă, şi acum n-o mai putea suferi pentru nimic în lume, din cauza halului

1. Roman al scriitorului german Willibald Alexis (1798 – 1871).

În care ajunsese de-atunci. Coperta plină de pete şi foile soioase îi procurau o plăcere sadică.

Se întoarse calm la Therese şi-i întinse cartea, mai-mai să i-o vâre-n ochi.

„Nu era nevoie”, spuse ea, şi scoase de sub braţ un teanc gros de hârtii, hârtii de împachetat pe care Kien le observă abia acum. Alese pe îndelete una potrivită şi înveli cartea cu ea, cum înfăşori un copil într-o haină. Apoi mai luă încă o hârtie şi spuse: „Două cusături ţin mai bine decât una”. Când i se păru că noua învelitoare nu stătea bine, o rupse şi încercă o a treia.

Kien îi urmărea mişcările, de parcă atunci o vedea pentru prima oară în viaţa lui. O subestimase. Menajera trata cărţile mai bine decât el. Lui îi era nesuferită zdreanţa asta veche, iar ea îi punea numaidecât două învelitori. Podurile palmelor le ţinea departe de copertă. Lucra doar cu vârful degetelor. Nici nu-i erau chiar atât de butucănoase degetele. Îi fu ruşine de el însuşi şi se bucură pentru Therese. Oare să nu-i aducă totuşi altceva? Merita o lectură mai puţin murdară. La urma urmei, începutul îl putea face şi cu asta. Oricum, tot va mai avea în curând încă una. Cu femeia aceasta biblioteca era în siguranţă, încă de acum opt ani, şi el nu-şi dăduse seama.

„Trebuie să plec mâine în călătorie”, pretinse Kien

deodată, pe când ea tocmai netezea învelitoarea cu nodurile degetelor. „Pentru câteva luni”. „Atunci o să pot termina şi eu odată de şters praful ca lumea. Credeţi că ajunge o oră?” „Ce-ai face, dacă ar izbucni un incendiu?”

Ea se sperie. Îi căzură hârtiile pe jos. Cartea rămase însă în mână. „Pentru Dumnezeu, le-aş salva!” „Dar nu plec, am glumit doar”. Kien zâmbi. Încântat de reprezentarea supremei încrederi – el plecat şi cărţile singure se apropie de menajeră, o bătu pe umăr cu degetele sale osoase şi spuse aproape prietenos „Eşti o fiinţă cumsecade”.

„Vreau să văd şi eu ce-aţi ales pentru mine”, vorbi menajera cu gura până la urechi. Deschise cartea, citi tare: „Pantalonii…” se întrerupse, dar nu roşi. Faţa i se broboni uşor de sudoare.

„Dar, vă rog, dom’ profesor!” strigă ea şi, triumfătoare, lunecă în grabă spre bucătărie.

În zilele următoare, Kien se strădui să-şi regăsească vechea concentrare. Avea şi el clipe când se sătura de îndatoririle sale stricte şi când simţea plăcerea ascunsă de-a merge printre oameni mai mult decât îi îngăduia caracterul. Când lupta cu asemenea impulsuri, pierdea multă vreme; în timpul luptei, ele creşteau de obicei în intensitate. Atunci a conceput metode mai înţelepte: a combătut cu şiretenie aceste impulsuri. Nu mai punea capul pe birou şi nu se mai pierdea în dorinţe obosite. Nu mai dădea fuga pe stradă şi nu mai înfiripa cine ştie ce conversaţii indiferente cu vreun nerod. Dimpotrivă, îşi însufleţea biblioteca populând-o cu prieteni aleşi. De preferinţă, înclina spre clasicii chinezi. Îi chema din volumul şi de pe peretele unde-şi aveau locul, le făcea semn să se apropie, le oferea un scaun, îi saluta sau îi ameninţa, după cum era cazul, le punea în gură propriile sale cuvinte şi-şi apăra părerea până când îi reducea la

tăcere. Disputele, pe care avea să le poarte în scris, câştigau astfel un farmec neaşteptat. Se exersa în folosirea orală a limbii chineze şi se ridica la formulări inteligente, care-i ieşeau uşor şi prompt de pe buze. Dacă mă duc la teatru, aud o conversaţie stupidă, care mă amuză în loc să mă instruiască şi mă plictiseşte în loc să mă amuze, înseamnă să sacrific două-trei ore bune şi să mă culc în cele din urmă enervat. Propriile mele dialoguri durează mai puţin şi au nivel. Astfel îşi justifica faţă de sine însuşi jocul inofensiv, deoarece ar fi putut părea straniu unui eventual spectator.

Nu arareori Kien întâlnea, pe străzi sau în librării, barbari care-i produceau uimire prin manifestările lor omeneşti. Pentru a şterge unele impresii ce ar fi ajuns în contradicţie cu dispreţul său pentru vulg, îşi prezenta singur, în asemenea cazuri, o mică socoteală. Câte cuvinte vorbeşte individul ăsta pe zi? Pe puţin zece mii. Trei dintre ele au sens. Întâmplător le-am auzit pe astea trei. Cuvintele care-i trec zilnic cu sutele de mii prin cap, pe care le gândeşte, dar nu le rosteşte, nerozie după nerozie; se văd bine pe trăsăturile feţei, din fericire nu se aud.

Menajera vorbea puţin, firește, întrucât era totdeauna singură. Deodată, iată-i având ceva comun, gând la care Kien revenea în fiecare ceas. Când o vedea, îşi amintea pe loc de Pantalonii domnului von Bredow frumos îmbrăcaţi în hârtie. Cartea era în bibliotecă de decenii. De câte ori trecea pe lângă ea, cotorul dezgolit îi dădea câte un cuţit în inimă. Totuşi, o lăsa aşa cum era. De ce nu avusese el ideea să se îngrijească de soarta cărţii, îmbrăcând-o frumos? îşi nesocotise datoria în mod lamentabil. Deodată a venit menajera asta simplă, te miri de unde, şi l-a învăţat ce s-ar fi cuvenit să facă.

Sau doar juca teatru pentru el? Poate că se insinua cu linguşeli, ca să-l îmbrobodească să se creadă în

siguranţă. Biblioteca lui era celebră. Negustorii îl şi asaltaseră pentru câteva exemplare unice. Poate că menajera pregătea un furt de mari proporţii. Ar trebui să afle cum se comportă când e singură cu cartea.

Într-o zi o surprinsese în bucătărie. Neîncrederea îl chinuia, voia să lămurească lucrurile. Dacă avea să-şi dea arama pe faţă, o concedia. Spuse că dorea un pahar cu apă, şi că probabil nu-l auzise când o strigase. În timp ce Therese îi îndeplinea în grabă dorinţa, Kien examina masa la care o găsise aşezată. Pe o perniţă mică de catifea brodată se afla cartea. La pagina 20.

Prea departe nu ajunsese. Menajera îi oferi paharul pe o farfurie. Avea mănuşi albe glacé. Kien uită să strângă degetele în jurul paharului, acesta căzu jos şi farfuria îl urmă. Zgomotul şi abaterea atenţiei erau binevenite. Kien n-ar fi putut scoate niciun cuvânt. Citea de la vârsta de cinci ani, deci de treizeci şi cinci de ani. Dar niciodată nu-i trecuse prin minte să-şi pună mănuşi la citit. Stânjeneala ce-l cuprinsese îi păru lui însuşi ridicolă. Se stăpâni şi întrebă în treacăt: „N-ai ajuns prea departe?” „Citesc fiecare pagină de douăsprezece ori, altfel nu mă aleg cu nimic”.

Îţi place?” se sili Kien să continue cu întrebările, altfel ar fi căzut jos, urmând paharul cu apă.

„O carte e totdeauna frumoasă. Trebuie doar s-o înţelegi. Erau pete de grăsime pe ea, am încercat cu de toate, dar nu ies. Ce să mai fac?” „Alea erau de multă vreme acolo”. „Da’, totuşi, e păcat. Mă rog, ce valoare are o asemenea carte!”

N-a spus „costă”, a spus „ce valoare are”. S-a gândit la valoarea intrinsecă, nu la preţ. Iar el i-a pălăvrăgit totdeauna despre capitalul care e vârât în biblioteca sa. Femeia asta probabil că-l dispreţuia. Era un suflet minunat. Îşi pierdea nopţi de-a rândul cu nişte pete vechi

şi se chinuia să le scoată, în loc să doarmă. El îi dădea cartea cea mai jerpelită, mai tocită, mai soioasă, din duşmănie, iar menajera o îngrijea cu dragoste. Avea milă nu de oameni, că asta nu era nicio ispravă, ci de cărţi. Le lăsa să vină la ea pe cele slabe şi năpăstuite. Se îngrijea de cea din urmă, cea mai oropsită, cea mai pierdută făptură a Domnului de pe pământ.

Kien părăsi bucătăria adânc emoţionat. Sfintei nu-i adresă niciun cuvânt. Therese îl auzi mormăind afară, pe coridor, şi-şi dădu seama cum sta.

Se plimbă de colo până colo prin camerele înalte ale bibliotecii şi-l invocă pe Confucius.

Acesta îi ieşi înainte de pe peretele de vizavi, calm şi liniştit – ce mare merit, când avea viaţa atât de departe în urmă. Kien alergă spre el cu paşi imenşi. Uită cu totul de veneraţia pe care i-o datora. Agitaţia sa contrasta în mod straniu cu atitudinea chinezului.

„Cred că am oarecare cultură”, strigă Kien de la cinci paşi distanţă, „cred că am şi oarecare tact. Unii au vrut să mă convingă că tactul şi cultura sunt strâns legate între ele, că nu e posibil să existe fiecare separat. Cine a vrut să mă convingă de asta? Tu!” Nu se sfia să-l tutuiască pe Confucius. „Iată că vine deodată un om fără pic de cultură şi are mai mult tact, mai multă inimă, mai multă demnitate, mai multă omenie decât mine şi tine şi decât întreaga ta şcoală de învăţaţi, luaţi toţi laolaltă”.

Confucius nu se lăsă scos din sărite. Nu uită nici măcar să facă o plecăciune mai înainte de-a i se adresa cuvântul. Cu toate insultele acelea incredibile, sprâncenele sale stufoase nu se încruntară. De sub ele priveau nişte ochi negri străvechi, înţelepţi ca ai unei maimuţe. Deschise gura cu stăpânire de sine şi dădu din el următoarea înţelepciune: „La cincisprezece ani voiam să-nvăţ, la treizeci eram sigur de mine, la patruzeci nu mai aveam

nicio îndoială – dar abia la şaizeci urechea mea a fost deschisă la toate”.

Kien avea fraza asta foarte precis săpată în memorie. Dar, ca ripostă la atacul său vehement, îl enerva totuşi nespus. Compară în fugă datele, ca să vadă dacă aşa era. Când avea unsprezece ani, înghiţea pe ascuns carte după carte, împotriva voinţei mamei sale, ziua la şcoală, noaptea sub plapumă, la lumina firavă a unei lanterne de buzunar. Când fratele mai tânăr, Georg, pe care mama îl instituise supraveghetor, se trezea noaptea din întâmplare, nu uita niciodată să-i smulgă plapuma pentru control. De îndemânarea cu care Kien ascundea lanterna şi cartea sub el depindea soarta lecturilor din nopţile următoare. La treizeci de ani era definitiv ataşat de ştiinţa sa. Posturile de profesor le refuza cu dispreţ. Din veniturile moştenirii părinteşti ar fi putut trăi plăcut până la sfârşitul vieţii. Dar a preferat să investească tot capitalul în cărţi. În scurtă vreme, poate cel mult trei ani, totul avea să fie consumat. Viitorul sumbru nu-i apărea niciodată în vise, aşa că nu se temea de el. Avea acum patruzeci de ani. Până în ziua de azi nu cunoscuse niciun fel de îndoială. Dar fireşte că peste Pantalonii domnului von Bredow nu putea trece. Încă n-avea şaizeci de ani, altfel ar fi stat cu atenţia trează. Dar, la urma urmei, faţă de cine să stea cu atenţia trează?

Ca şi cum ar fi ghicit întrebarea, Confucius veni un pas mai aproape, se aplecă prietenos spre sinolog, deşi Kien era cu două capete mai înalt decât el, şi îi dădu următorul sfat confidenţial: „Priveşte felul de a fi al oamenilor, observă ţelurile acţiunilor lor, verifică în ce îşi găsesc satisfacţia. Cum se poate ascunde un om! Cum se poate ascunde un om!”

Atunci Kien fu cuprins de o mare tristeţe. La ce-ţi foloseşte să ştii asemenea cuvinte pe de rost? Trebuie să le aplici, să le verifici, să le întăreşti. Opt ani de-a rândul, o

fiinţă a trăit zadarnic în apropierea mea. Felul ei de-a fi îl cunoşteam. Dar nu m-am gândit ce ţeluri urmăreşte. Ştiam ce făcea pentru cărţile mele. Aveam rezultatele zilnic înaintea ochilor. Gândeam că procedează aşa pentru bani. De când ştiu în ce-şi găseşte satisfacţia, îi cunosc mai bine şi ţelurile, îndepărtează petele de pe cărţile nenorocite, repudiate, pentru care niciun om nu mai are vreun cuvânt bun. Asta e odihna ei, ăsta e somnul ei. Dacă n-aş fi surprins-o în bucătărie, împins de o suspiciune josnică, fapta Theresei n-ar fi ieşit niciodată la lumină. În sihăstria ei, a brodat o pernă pentru copilul adoptiv şi i-a făcut astfel un culcuş plăcut. Vreme de opt ani n-a purtat niciodată mănuşi. Înainte de-a se hotărî să deschidă o carte, cartea asta, a ieşit în oraş şi şi-a cumpărat o pereche de mănuşi din banii ei agonisiţi cu trudă amară. Proastă nu e, în rest e o femeie practică, ştie că din banii pentru mănuşi putea cumpăra de trei ori aceeaşi carte. Am făcut o mare greşeală. Opt ani de-a rândul am fost orb.

Confucius nu-i dădu răgaz să gândească de două ori acest lucru. A greşi fără a te corija, asta se cheamă a greşi. Dacă ai săvârşit o greşeală, nu te sfii s-o îndreptţi”.

Greşeala va fi îndreptată, strigă Kien. Am s-o despăgubesc pentru cei opt ani pierduţi. Am să mă însor cu ea! Femeia asta e cel mai bun mijloc pentru a-mi păstra biblioteca în bună rânduială. În caz de incendiu, mă pot bizui pe ea. Dacă aş fi construit o făptură după planurile mele, n-ar fi ieşit atât de folositoare. Are aptitudini bune. Este născută să poarte de grijă cuiva. Are idei sănătoase. În inima ei nu s-a cuibărit niciun individ din gloata analfabeţilor. Ar putea să-şi întreţină şi ea un iubit, vreun brutar, vreun măcelar, vreun croitor, cine ştie ce barbar, ce maimuţoi. Nu e în stare să facă una ca asta. Inima ei aparţine cărţilor. Ce e mai simplu decât să te căsătoreşti?

Lui Confucius nu-i mai acordă nicio atenţie. Când

privi întâmplător în direcţia lui, pierise. Îi mai auzi doar vocea slabă, dar rostind limpede: „Să vezi ce-i bine şi să nu acţionezi înseamnă lipsă de curaj”.

Kien nu avu timp să-i mulţumească pentru această ultimă îmbărbătare. Se repezi glonţ la bucătărie şi întinse mâna cu violenţă spre uşă. Clanţa se frânse. Therese şedea în faţa perniţei şi se făcea că citeşte. Când îl simţi în spatele ei, se ridică şi descoperi privirii lui cartea. Nu-i scăpase impresia produsă asupra lui Kien de discuţia precedentă. De aceea, era din nou la pagina 3. Kien şovăi o clipă, nu ştiu ce să spună şi-şi privi mâinile. Atunci observă clanţa ruptă; o aruncă furios pe duşumea. Apoi luă poziţia de drepţi în faţa ei şi spuse: „Dă-mi mâna dumitale!” Therese îngăimă: „Dar, vă rog!” şi-i întinse mâna. Acum urmează seducerea, gândi ea şi începu să transpire toată. „Nu aşa”, spuse Kien, căci nu se referea la mână în sensul propriu, „vreau să te iau în căsătorie”. Therese nu se aşteptase la o decizie atât de grabnică. Emoţionată, îşi aplecă brusc capul pe partea cealaltă şi răspunse mândră, luptând cu bâlbâiala: „Îndrăznesc s-o fac!”

Scoica.

Cununia avu loc într-o linişte perfectă. Drept martori au slujit un hamal bătrân, care smulgea ultimele mici eforturi trupului său dărâmat, şi un cizmar chefliu, care scăpase prin şiretenie de la orice cununie proprie, dar căruia îi plăcea să asiste în schimb la cununii străine de propria-i viaţă petrecută în beţii. Pe clienţii mai de soi îi îndemna cu insistenţă să-şi căsătorească cât mai curând fetele şi băieţii. Găsea cuvinte convingătoare pentru a demonstra valoarea căsătoriilor de timpuriu. „Când copiii au apucat să se culce împreună, ei, atunci urmează îndată nepoţii. Apoi vedeţi să se căsătorească şi nepoţii curând, că atunci e rost de strănepoţi”. La urmă atrăgea atenţia asupra costumului său bun, care-i permitea să participe la

orice ocazie. Înainte de căsătoriile mai distinse îl dădea la călcat în oraş, la cele obişnuite şi-l călca singur acasă. Dar îi implora pe toţi un singur lucru, să-l anunţe din timp. Dacă nu mai participa o vreme la nicio cununie, se oferea – el, care din fire era mocăit la treabă – să facă pe gratis reparaţii rapide. Deşi în alte privinţe nu te puteai bizui pe acest individ, îşi ţinea cu punctualitate asemenea promisiuni şi cerea într-adevăr un preţ derizoriu. Copiii, care erau atât de degeneraţi încât să se căsătorească pe ascuns împotriva voinţei părinţilor, dar nu chiar atât de degeneraţi încât să renunţe la cununie, în special fetele, obişnuiau să recurgă uneori la serviciile lui. El, care era o adevărată întruchipare a limbuţiei, în asemenea cazuri tăcea chitic. Nu se dădea de gol nici prin cea mai uşoară aluzie, atunci când le povestea pe larg şi cu emfază mamelor complet neştiutoare despre cununia propriilor fiice. Înainte de-a se duce la „idealul său” – cum îi spunea – atârna la uşa atelierului o pancartă imensă. Pe ea se putea citi, scris cu cărbune, cu litere tremurate şi negre: „Sunt după treburi. Poate mă întorc. Subsemnatul: Hubert Beredinger”.

El a fost primul care a aflat de norocul Theresei. S-a îndoit o vreme de adevărul spuselor ei, până când l-a invitat, ofensată, la Oficiul stării civile. După ce s-a celebrat cununia, martorii au urmat perechea în stradă. Hamalul şi-a primit plata şi a mulţumit frângându-se de mijloc. S-a depărtat mormăind felicitări.”…Nevoie din nou de mine…”, i-a răsunat lui Kien la ureche. Chiar şi după ce ajunsese la zece paşi, gura lipsită de dinţi se arăta încă plină de zel. Dar Hubert Beredinger era crunt decepţionat. Avea anumite rezerve faţă de cununie. El îşi dăduse costumul la călcat, în timp ce mirele îşi făcuse apariţia ca în orice zi de lucru, cu pingelele scâlciate, cu haina lustruită, fără plăcere şi fără dragoste, uitându-se întruna

la acte şi nu la mireasă. „Da”-ul îl rostise de parcă ar fi spus mulţumesc; după aceea, nu-i dăduse hodoroagei nici braţul şi nici sărutul din care cizmarul trăia săptămâni de-a rândul – un sărut străin îl fericea cât douăzeci ale sale proprii – sărutul pentru care făcea cinste cu un rând, sărutul care era etichetat ca „treburi” pe pancarta de la uşa atelierului, sărutul în public la care asista un funcţionar, sărutul întru cinstire, sărutul pentru veşnicie, sărutul, sărutul nici măcar n-avusese loc. La despărţire, cizmarul refuză să le dea mâna. Jignirea suferită şi-o ascundea îndărătul unui rânjet ostil. „Un moment, vă rog”, chicoti el, ca la fotograf; Kienii şovăiră. Apoi se plecă deodată spre o femeie imaginară, o ciupi de guşuliţă, spuse tare „gulu-gulu” şi-i măsură pofticios formele pline. Chipul lui rotund se făcu tot mai plin, obrajii se întinseră, o guşă dublă se revărsă excesiv pe piept, în jurul ochilor zvâcniră şerpi mici, sprinteni, mâinile lui rigide descriau curbe din ce în ce mai largi. De la o clipă la alta, femeia creştea în dimensiuni. Două priviri îi fură destinate ei, cu a treia îl îmbărbăta pe mire. Apoi o strânse brusc la piept şi o apucă, obraznic, cu mâna stângă de sân.

De fapt, femeia cu care cizmarul îşi permitea toate astea nu exista, dar Kien înţelese neruşinatul joc şi o trase de-acolo pe Therese, care privea la el, „Ăsta o ia cu beţia dinainte de prânz!” spuse Therese şi se agăţă de braţul soţului; şi ea era revoltată.

La staţia următoare aşteptară tramvaiul electric. Pentru a sublinia că orice zi era la fel cu celelalte, chiar şi aceasta, Kien nu luă un taxi. Veni tramvaiul; el sări, primul, sus. Ajuns pe platformă, îşi aduse aminte că întâietatea i se cuvenea soţiei sale. Coborî cu spatele înainte şi se izbi extraordinar de violent de Therese. Vatmanul dădu furios, cu clopoţelul, semnalul de plecare. Tramvaiul porni fără cei doi. „Ce e?” întrebă Therese cu reproş. Pesemne că-i

pricinuise o durere intensă. „Voiam să-ţi ajut dumitale să urci – ţie – pardon”. „Aha, spuse ea, asta mai lipsea!”

Când luară loc, în sfârşit, în tramvaiul următor, Kien plăti pentru amândoi. În felul ăsta spera să-şi răscumpere stângăcia. Taxatorul îi dădu ei biletele în mână. În loc să mulţumească, Therese făcu gura până la urechi; îl ghionti cu umărul pe bărbatul de alături. „Da?” întrebă Kien. „S-ar putea crede”, îşi dădu femeia cu părerea, ironic, şi flutură biletele îndărătul spatelui osânzos al vatmanului. Râde de el, îşi zise Kien şi tăcu.

Începu să se simtă jenat. Vagonul se umplu de lume. În faţa lui se aşează o femeie. Avea cu ea în total patru copii, unul mai mic decât altul. Doi îi ţinea strâns în poală, doi rămaseră în picioare. Un domn, care şedea în dreapta Theresei, coborî. „Uite, colo!” strigă mama şi le făcu semn, repede, puştilor ei. Copiii se înghesuiră într-acolo, un băiat şi o fată, niciunul încă de vârsta şcolii. Din partea cealaltă se apropia un domn mai bătrân. Therese apără cu mâinile locul rămas liber. Copiii se vârâră pe dedesubt. Erau grăbiţi să întreprindă şi ei ceva. Căpşoarele lor răsăriră chiar lângă bancă. Therese îi împinse într-o parte cu mâna, de parcă ar fi şters praful. „Copiii mei”, strigă mama, „ce v-a apucat?” „Dar vă rog”, ripostă Therese şi privi semnificativ spre soţul ei. „Rândul copiilor e la urmă”. Între timp, domnul mai vârstnic ajunse până lângă scaun, mulţumi şi se aşeză.

Kien înţelese privirea nevestei lui. Tare ar fi vrut ca fratele său Georg să fie acolo. Acesta se stabilise ca doctor de femei la Paris. Nici nu împlinise treizeci şi cinci de ani şi se bucura de o faimă suspect de bună. La nici măcar doi ani de la terminarea studiilor era luat cu asalt de înalta societate, în măsura în care era bolnavă, şi era totdeauna, şi de toate femeile ei bolnave.

Acest succes de suprafaţă i-a adus dispreţul meritat

din partea lui Peter. Poate că frumuseţea i-ar fi iertat-o lui Georg, asta era înnăscută, nu era de vină pentru ea. Să încerce o desfigurare artificială, pentru a scăpa de efectele supărătoare ale unei asemenea frumuseţi, nu-i stătea în caracter, era din păcate o fire slabă. Cât de slab era, o dovedea împrejurarea că-şi trădase specialitatea odată aleasă şi trecuse cu surle şi tobe la psihiatrie. Acolo se pare că realizase câte ceva. În adâncul inimii însă rămăsese tot doctor de femei. Avea în sânge, o dată pentru totdeauna, viaţa imorală. Erau aproape opt ani de când Peter, revoltat de inconstanţa lui Georg, încetase brusc orice corespondenţă cu el şi rupsese o serie de scrisori ce-i fuseseră remise. De fapt, la scrisorile pe care le rupea obişnuia să nu răspundă.

Căsătoria de-acum ar fi putut oferi cel mai bun prilej pentru reluarea relaţiilor. Georg datora îndemnurilor lui Peter dragostea pentru cariera ştiinţifică. N-ar fi fost câtuşi de puţin o ruşine să-i ceară acum sfatul, mai ales că era chiar în domeniul lui propriu, firesc. Cum să se poarte cu fiinţa asta sfioasă, reţinută? Nu mai era tânără şi lua viaţa în serios. Femeia din faţa ei, cu siguranţă mult mai tânără, avea patru copii, iar ea încă niciunul. „Rândul copiilor e la urmă”.

Era foarte limpede, dar oare ce voia să spună într-adevăr cu asta? Poate că nu voia copii; nici el. Kien nu se gândise niciodată la copii. De ce spunea Therese lucrul ăsta? Poate că îl credea un om imoral. Şi doar îi cunoştea viaţa. De opt ani era deprinsă cu obiceiurile lui. Ştia ce caracter avea. Ieşea el oare vreodată noaptea în oraş? îl vizitase cândva vreo femeie, chiar şi numai pentru un sfert de oră? Atunci, când Therese intrase în serviciu, Kien îi declarase textual că din principiu nu primeşte vizite, nici masculine, nici feminine, începând cu sugacii şi terminând cu moşnegii. Că trebuie să facă vânt oricui o veni. „N-am

niciodată timp!” Astea erau cuvintele lui. Ce demon pusese stăpânire pe ea? Poate cizmarul acela uşuratic! Therese era o făptură naivă, nevinovată, altfel cum ar fi putut, aşa incultă cum era, să fie cuprinsă de-o asemenea dragoste pentru cărţi? Dar ticălosul ăla murdar jucase o pantomimă prea drastică. Gesturile lui erau limpezi; până şi un copil, care n-ar fi ştiut de ce face gesturile acelea, ar fi înţeles totuşi că mângâie o femeie. Asemenea oameni, care-şi pierd controlul chiar şi în plină stradă, trebuie duşi şi închişi în ospiciu. Ei le inspiră oamenilor harnici gânduri urâte. Şi ea e harnică. De la cizmar s-a molipsit. Altfel, cum ar fi ajuns Therese cu gândul la copii? Nu e exclus să fi auzit despre asta. Femeile vorbesc multe între ele. Trebuie să fi asistat la vreo naştere, într-unul din serviciile precedente. Şi ce dacă ştie totul? E mai bine aşa, decât să trebuiască s-o iniţieze chiar el. Are în privire o anumită pudoare, care la vârsta ei face o impresie aproape comică.

Nu m-am gândit niciodată să-i pretind cine ştie ce lucruri josnice, nici pe departe. N-am timp niciodată. Am nevoie de şase ore de somn. Lucrez până la douăsprezece noaptea, iar la şase trebuie să mă scol. Câinii şi animalele se pot deda şi ziua la asemenea lucruri. Poate că asta o fi aşteptând Therese de la o căsnicie. Puţin probabil. Rândul copiilor e la urmă. Cap sec. A vrut să spună că ştie de toate. Cunoaşte înlănţuirea de fapte la al cărei capăt se află copiii gata făcuţi. A exprimat asta într-un mod delicat. A pornit de la o mică aventură, copiii era înfigăreţi, fraza a urmat de la sine, dar privirea mi-era adresată mie, în loc de orice altă mărturisire. Uşor de înţeles. Asemenea cunoştinţe sunt, doară, penibile. M-am însurat de dragul cărţilor, copiii vin la urmă. Asta nu trebuie să însemne nimic. Altă dată a găsit că prea învaţă puţin copiii de azi. I-am citit un fragment din Arai Hakuseki. Era buimăcită de fericire. În felul ăsta s-a trădat pentru prima oară. Altfel,

cine ştie când mi-aş fi dat seama de atitudinea ei faţă de cărţi. Ea nu s-a schimbat. Părerea Theresei despre copii nu diferă de atunci. Prietenii mei sunt şi prietenii ei. Duşmanii mei rămân duşmani şi pentru ea. Sensul nevinovat al câtorva cuvinte rostite. Despre alte relaţii n-are habar. Trebuie să fiu atent. S-ar putea speria. Am să fiu prevăzător. Cum să i-o spun? De vorbit, este greu. Cărţi despre problema asta n-am. Să cumpăr? Nu. Ce-o să gândească librarul? Eu nu sunt porc. Să trimit pe cineva să cumpere? Pe cine? Chiar pe ea – ptiu – pe propria mea nevastă! Cum poate fi cineva atât de laş? Trebuie să încerc chiar eu. Eu însumi. Dacă n-o să vrea? O să strige. Casa împărţită în tabere – portarul – poliţia – gloata. Nu pot să-mi facă nimic. Sunt însurat. Dreptul meu incontestabil. Respingător. Ce m-a apucat? Eu m-am molipsit de la cizmar, nu ea. Să-ţi fie ruşine! Patruzeci de ani bătuţi pe muchie. Şi deodată! Am s-o cruţ. Rândul copiilor e la urmă. Dacă aş şti ce-a vrut să spună cu adevărat. Sfinx.

Deodată, mama celor patru copii se sculă. „Atenţie!” îi avertiză ea şi-i împinse pe stânga înainte. Pe dreapta, pe partea Theresei, mergea femeia ca un ofiţer vajnic. Împotriva aşteptărilor lui Kien, aceasta îşi salută prietenos duşmana şi spuse: „Ţi-e uşor, eşti încă nemăritată!” şi râse, dinţii de aur i se iviră o clipă în chip de rămas-bun. Abia când femeia ajunse pe trotuar, Therese sări în sus ca arsă şi strigă cu o voce disperată: „Poftim, bărbatul meu, poftim, bărbatul meu! Noi nu vrem copii. Poftim, bărbatul meu!” Arătă spre el, îl smuci de braţ. Trebuie s-o liniştesc, gândi Kien. Scena îi era penibilă, Therese avea nevoie de ajutorul lui şi striga şi striga. În cele din urmă se ridică în picioare, cât era de lung şi spuse în faţa tuturor pasagerilor: „Da!” Fusese insultată, trebuia să se apere. Riposta îi era la fel de nedelicată ca şi atacul. Dar n-avea nicio vină. Therese căzu îndărăt pe scaunul ei. Nimeni nu-i

luase partea, nici măcar domnul de lângă dânsa, căruia îi păstrase locul. Lumea era infestată de simpatia pentru copii. Două staţii mai departe coborâră şi Kienii. Therese mergea înainte. Kien auzi deodată pe cineva strigând în urma lor: „Singurul lucru bun la ea e fusta”. „O adevărată fortăreaţă”. „Bietul bărbat!” „Ce vrei, amarnică hoaşcă!” Toţi râseră. Taxatorul şi Therese, care şi ajunsese pe platformă, nu auziseră nimic. Taxatorul râse totuşi. Pe trotuar, Therese îşi întâmpină bărbatul cu bună dispoziţie şi spuse: „Ce vesel e omul ăsta!” Omul se aplecă în afară din vagonul în mers şi urlă două silabe ininteligibile. Se zguduia tot, de bună seamă de râs. Therese îi făcu semn cu mâna şi, în faţa privirii nedumerite a lui Kien, se scuză cu cuvintele: „Era gata să cadă din vagon”.

Kien, însă, privi pe furiş la fusta ei. Era mai albastră ca de obicei şi apretată mai tare. Fusta i se potrivea ca o cochilie unei scoici. Să poftească cineva să încerce a deschide cu forţa valvele unei scoici închise. Ale unei scoici uriaşe, cât fusta asta de mare. Trebuia călcată în picioare, trebuia făcută mâzgă şi ţăndări, cum a procedat pe vremuri, când era copil, pe malul mării. Scoica nu ceda şi nu se ivea nicio crăpătură. Încă nu văzuse niciuna goală puşcă. Ce animal ţinea cu atâta forţă valvele închise? Voia să afle numaidecât, avea în palmă făptura aceea dură, încăpăţânată, se chinuia cu degetele şi cu unghiile, scoica se chinuia şi ea. Kien jurase să nu facă niciun pas din locul acela, până când n-o va deschide cu forţa. Scoica jurase contrariul, nu voia să fie văzută. De ce i-o fi ruşine, se gândise el, că pe urmă îi dau drumul să se ducă, despre partea mea pot s-o şi închid la loc, nu-i fac niciun rău, promit solemn, dacă e surdă, să-i transmită bunul Dumnezeu promisiunea mea. Dusese tratative cu ea vreme de câteva ceasuri. Cuvintele lui erau la fel de slabe ca şi degetele. Ura căile ocolite, nu-i plăcea să meargă decât de-

a dreptul la ţintă. Spre seară trecuse un vapor mare, departe în larg. El se repezise la literele negre, imense, de pe bordul lui şi citise numele „Alexandru”. Atunci îl umflase râsul, cât era de furios, şi-şi încălţase ca fulgerul ghetele, izbise scoica de pământ cu toată puterea şi executase un dans gordian al bucuriei. Ghetele zdrobiseră scoica. În curând, zăcea goală puşcă în faţa lui, o grămăjoară jalnică, mâzgă şi înşelăciune şi încolo niciun animal.

Therese nu există fără cochilie – fără fustă. Fusta ei e totdeauna scrobită ireproşabil; e coperta ei, legătura în pânză albastră. Ea ţine copertele în bună stare. De ce oare cutele nu se fleşcăiesc cu vremea? E limpede că-şi calcă fusta foarte des. Poate că are două. Nu se observă însă nicio deosebire. Îndemânatică fiinţă! Totuşi, nu trebuie să-i mototolesc fusta. Are să leşine de supărare. Ce mă fac dacă leşină pe negândite? Am să-i cer mai întâi iertare. Apoi n-are decât să-şi calce fusta iar, numaidecât. Între timp, eu trec în altă cameră. De ce nu îmbracă pur şi simplu fusta cealaltă? Prea multe dificultăţi îmi pune în cale. Era menajera mea, am luat-o de nevastă. Să-şi cumpere o duzină de fuste şi să le schimbe mai des. Scrobitul exagerat e ridicol. Oamenii din tramvai au dreptate.

Nu era uşor de urcat scara. Fără să-şi dea seama, Kien încetini pasul. La etajul al doilea avu impresia că şi ajunsese la el, sus, şi se sperie. Deodată veni fuga, cântând, micul Metzger.

Cum dădu cu ochii de Kien, arătă cu degetul spre Therese şi se plânse: „Nu mă lasă să intru!

Îmi trânteşte totdeauna uşa-n nas. Certaţi-o, domnule profesor!” „Ce-nseamnă asta?” întrebă Kien ameninţător, mulţumit că un ţap ispăşitor îi ieşise deodată în faţă, ca la comandă.

„Dar mi-aţi dat voie. I-am spus eu ei!” „Cine e „ea”?” „Asta”. „Asta?” „Da, maică-mea a spus să nu fie obraznică, că nu e decât o slujnică”. „Javra de mitocan!” strigă Kien şi ridică mâna să-l plesnească. Băieţaşul se aplecă, se împletici, căzu cât colo şi se agăţă de fusta Theresei ca să nu se ducă de-a dura pe scară. Se auzi zgomotul pe care-l fac rufele scrobite când se rup.

„Ce”, ţipă Kien, „mai eşti şi obraznic!” Puşlamaua îşi bătea joc de el. Ieşindu-şi din fire de furie, Kien îi trase câteva picioare, îl ridică de chică în sus, gâfâind, îi lipi două, trei palme cu degetele lui osoase şi-l repezi apoi cât colo. Micuţul o luă la goană pe scară în sus, urlând. „Am să-i spun mamei! Am să-i spun mamei!” La etaj, se deschise o uşă şi se închise la loc. Un glas de femeie începu să ocărască.

„Păcat de fusta asta frumoasă”, spuse Therese, pentru a scuza loviturile nemiloase, se opri locului şi privi într-un anume fel la ocrotitorul ei. Acum era momentul s-o pregătească. Trebuia să-i spună ceva. Se opri şi el locului.

„Da, într-adevăr, fusta asta frumoasă. Ce-i oare durabil?” cită el, fericit de inspiraţia de-a face aluzie, prin cuvintele unei poezii frumoase, vechi, la ceea ce avea să urmeze oricum mai târziu. Printr-o poezie se pot spune mai bine toate cele. Poeziile se potrivesc în orice situaţie.

Ele numesc lucrurile cât mai pe ocolite şi cu toate astea le înţelegi. Mergând înainte, se întoarse spre Therese şi-şi dădu cu părerea.

„Frumoasă poezie, nu-i aşa?” „Oo, da, poeziile sunt totdeauna frumoase. Numai că trebuie să te pricepi”. „La toate trebuie să te pricepi”, spuse Kien, încet şi apăsat, şi roşi.

Therese îl ghionti cu cotul în coaste. Zvâcni din umărul drept, aruncă brusc capul în partea neobişnuită şi spuse înţepat şi provocator: „O să vedem noi. Apele line

sunt adânci”.

Kien avu impresia că face aluzie la dânsul. Tălmăci spusele ei ca un fel de dezaprobare.

Regretă aluzia sa neruşinată. Tonul batjocoritor al răspunsului Theresei îi răpi şi ultimul pic de curaj.

„Eu – n-am spus-o cu înţelesul ăsta”, se bâlbâi el.

Uşa apartamentului îl scăpă din încurcătură. Fu bucuros să vâre mâna în buzunar şi să caute cheile. În felul acesta, cel puţin putea lăsa privirea în jos fără să bată la ochi. Dar nu le găsi.

„Am uitat cheile”, spuse el. Acum trebuia să forţeze uşa apartamentului, ca odinioară scoica. Greutăţi peste greutăţi, nimic nu-i mergea în plin. Abătut, căută în buzunarul celălalt al pantalonului. Nu, cheile nu erau nicăieri. Mai căută, când auzi un zgomot la broască. Spărgători! îi trecu fulgerător prin minte. În aceeaşi clipă observă mâna ei la broască.

„În schimb, le am eu pe-ale mele”, spuse Therese, radiind de mulţumire.

Norocul lui Kien că nu apucase să strige „ajutor”. Fusese cât pe-aci s-o facă. După una ca asta, ar fi trebuit să se ruşineze de ea până la sfârşitul vieţii. Se purta ca un băieţaş. I se întâmpla pentru prima oară să nu aibă cheile la el.

În sfârşit, iată-i în apartament. Therese deschise uşa dormitorului şi-i făcu semn să intre.

„Vin numaidecât”, spuse apoi şi-l lăsă singur.

Kien privi în jur şi respiră uşurat, ca scăpat dintr-o puşcărie şi redat libertăţii.

Da, asta e patria lui. Aici nu i se poate întâmpla nimic. Zâmbi la gândul că i s-ar putea întâmpla ceva aici. Evită să privească în direcţia divanului. Orice om are nevoie de o patrie, dar nu de una cum o înţeleg patrioţii adepţi ai dreptului pumnului, şi nici de vreo religie,

anticipare a unei patrii de pe lumea cealaltă, nu, ci de o patrie care să reunească pământul, munca, prietenii, destinderea şi spaţiul înţelegerii spirituale într-un tot firesc, bine orânduit, într-un cosmos propriu. Cea mai bună definiţie a patriei este biblioteca. Lucrul cel mai înţelept este să ţii femeia departe de patria ta. Dacă totuşi te hotărăşti să-ţi iei o femeie, trebuie să cauţi mai întâi s-o asimilezi pe deplin patriei, aşa cum a făcut şi el. În opt ani lungi, tăcuţi, de muncă tenace, cărţile au dus la supunerea acestei femei. El, personal, n-a clintit nici măcar un deget pentru asta. Prietenii lui, cărţile, au cucerit femeia în numele său. Desigur că se pot spune multe împotriva femeilor, numai un nebun se însoară fără un răstimp de încercare. El a fost atât de înţelept, încât să aştepte până într-al patruzecilea an de viaţă. Să poftească cineva să mai treacă, asemenea lui, prin acest răstimp de încercare de opt ani. Ceea ce trebuia să se întâmple s-a copt pe îndelete. Doar omul, singur, este stăpânul destinului său. Dacă te gândeşti mai bine, nu-i mai lipsea decât o femeie. El nu e un om de viaţă – când spune „om de viaţă” vede în faţa sa, aievea, pe fratele Georg, doctorul de femei – este orice, dar numai om de viaţă nu. Dar visele apăsătoare din ultima vreme trebuie să fi fost în legătură cu viaţa sa exagerat de austeră. Acum totul o să fie altfel.

E ridicol să continue să se mai eschiveze de la obligaţia sa. E bărbat doar, ce trebuie să se întâmple acum? Întâmple? Asta merge prea departe. În primul rând, trebuie stabilit când urmează să se întâmple. Acum, iar Therese se va opune cu disperare. Dar el nu trebuie să se împiedice de atâta lucru. Poţi înţelege, când o femeie îşi apără ultimul lucru pe care-l mai are.

De îndată ce se va fi întâmplat, însă, îl va admira, pentru că este bărbat. Se pare că toate femeile sunt aşa. Deci se întâmpla acum. Lucru hotărât. Îşi dă cuvântul de

onoare.

În al doilea rând: unde urmează să se întâmple? Urâtă întrebare. Tot timpul şi-a imaginat de fapt un divan. Privirea îi lunecase de-a lungul rafturilor, divanul se deplasa şi el odată cu privirea. Scoica de pe malul mării era lungită pe el, imensă şi albastră. Oriunde îşi odihnea privirea, se înfiinţa şi divanul, degradat şi grosolan. Arăta de parcă suporta povara rafturilor, înainte, când ajungea în apropierea divanului adevărat, Kien smucea capul într-o parte şi parcurgea lungul drum îndărăt. Dar acum, când a luat o decizie pe cuvânt de onoare, îl examinează mai scrutător şi mai îndelung. De fapt, privirea mai ricoşează încă de câteva ori, probabil din obişnuinţă. Dar, în cele din urmă, se fixează totuşi asupra lui. Divanul, divanul cel adevărat şi viu este gol şi nu are pe el nici scoici, nici poveri. Ce-ar fi dacă ar purta poveri, în mod artificial? Dacă l-ar încărca cu o stivă de cărţi frumoase? Dacă ar fi complet acoperit de cărţi, astfel încât aproape să nu se mai vadă?

Kien ascultă de genialul său impuls. Adună o mulţime de cărţi şi le aşează în teancuri, cu grijă, pe divan. Ar fi preferat să aleagă unele din rafturile de sus, dar răgazul e scurt, Therese a spus că vine numaidecât. Renunţă, lasă scara în pace, să rămână doar simplă mobilă, şi se mulţumeşte cu opere alese din rafturile de jos. Pune patru-cinci tomuri grele unul peste altul şi le mângâie în grabă, înainte de-a aduce altele. Nu ia din cele proaste, pentru a nu ofensa femeia. De fapt, Therese se pricepe prea puţin, dar are Kien grijă de ea, pentru că şi ea are înţelegere şi tact faţă de cărţi. În curând va fi aici. De îndată ce va da cu ochii de divanul supraîncărcat, se va duce spre el – iubitoare de ordine, cum e – şi va întreba unde e locul cărţilor. Astfel o va atrage în cursă pe făptura asta neştiutoare. În legătură cu titlurile cărţilor se poate

înfiripa uşor o conversaţie. Va înainta pas cu pas şi va dirija totul uşor spre cealaltă chestiune. Emoţia, care o aşteaptă, este evenimentul suprem din viaţa unei femei. Nu vrea s-o sperie, vrea să-i vină în ajutor. Singura posibilitate e să acţioneze cu îndrăzneală şi hotărâre. El urăşte pripeala. Binecuvântează cărţile. Numai să nu ţipe.

Încă de adineauri a auzit un zgomot uşor, ca şi cum s-ar fi deschis o uşă în camera a patra.

Nu-i dă atenţie, are altceva mai important de făcut. De la birou, contemplă divanul blindat, să vadă impresia pe care-o face, şi se topeşte de dragoste şi devotament pentru cărţi. Deodată, glasul ei spune: „Acum, iată-mă”.

Kien se întoarce spre ea. O vede în pragul camerei alăturate, într-un jupon de-un alb strălucitor, tivit cu dantele late. În primul moment, a căutat din ochi albastrul, pericolul. Speriat, lunecă încet cu privirea în sus: şi-a păstrat bluza pe ea.

Slavă Domnului! Fusta a dispărut. Acum nu va mai fi nevoie s-o mototolească. Oare este decent? Ce fericire! M-aş fi ruşinat. Cum poate face ea una ca asta? I-aş fi spus: Scoate-o! Eu n-aş fi fost în stare de una ca asta. Stă în faţa mea atât de firesc. Pesemne că ne cunoaştem de mult. Desigur, nevasta mea. Ca la orice căsătorie. De unde o fi ştiind asta? A fost angajată.

La o pereche, soţ şi soţie. A asistat la toate. Ca animalele. Alea găsesc calea de la sine. Ea n-are cărţi în cap.

Therese se apropie, legănându-se din şolduri. Nu alunecă, se leagănă ca o raţă. Impresia de alunecare vine aşadar numai de la fusta scrobită. Therese spune bucuroasă: „Aşa de gânditor? Mda, bărbaţii ăştia!” îndoaie degetul, ameninţă şi arată cu el spre divan. Trebuie să mă duc şi eu într-acolo, gândeşte Kien şi, fără să-şi dea seama cum, se trezeşte lângă ea. Ce trebuie să facă acum – s-o

culce peste cărţi? Tremură din toate mădularele de frică, se roagă cărţilor, ultima piedică. Therese îi surprinde privirea, se apleacă şi, dintr-o lovitură învăluitoare cu braţul stâng, mătură toate cărţile, aruncându-le pe jos. Kien schiţează o mişcare neputincioasă spre ele, vrea să răcnească, oroarea îl gâtuie, înghite în sec şi nu poate scoate niciun sunet. O ură îngrozitoare creşte încet în el: Therese a îndrăznit una ca asta. Cărţile!

Femeia îşi scoate juponul, îl împătureşte cu grijă şi-l pune peste cărţi. Apoi se instalează comod pe divan, îndoaie degetul mic, rânjeşte şi spune: „Aşa!”

Kien se repede, cu paşi mari, afară din cameră, se încuie în closet, singura încăpere fără cărţi din apartament, îşi lasă mecanic pantalonii în jos, se aşază pe colacul de lemn şi plânge ca un copil mic.

Mobile strălucitoare „Doar n-o să mănânc singură la bucătărie, ca o slujnică. Stăpâna casei mănâncă la masă”. „Masă nu există”. „Asta spun şi eu mereu, trebuie adusă o masă. Unde s-a mai pomenit ca într-o casă ca lumea omul să mănânce pe birou! De opt ani mă tot gândesc la asta. Acum trebuie să-mi vărs focul”.

Masa a fost cumpărată, împreună cu o sufragerie din lemn de nuc. Lucrătorii au instalat-o în camera a patra, care era cea mai depărtată de birou. În fiecare zi mâncau, mai adesea tăcuţi, pe noile mobile, atât la prânz, cât şi seara. După nicio săptămână, Therese spuse: „Azi aş avea o rugăminte. Sunt aici patru camere. Bărbatul şi femeia au drepturi egale.

Aşa sunt legile în ziua de azi. Fiecăruia din noi îi revin câte două. Ceea ce-i convine unuia, îi este şi celuilalt pe plac. Eu iau sufrageria şi camera de-alături. Bărbatul îşi păstrează biroul cel frumos şi camera mare de-alături. Aşa e cel mai simplu. Mobilierul rămâne cum e. În privinţa asta nu e prea mult de chibzuit. Că e păcat de timpul pierdut.

Lucrurile trebuie rezolvate. Apoi cele două părţi nu sunt împiedicate de nimic. Bărbatul se duce la birou, nevasta la treaba ei". „Aşa, şi cărţile?"

Kien îi intuieşte intenţiile. Pe el nu-l înşală nimeni. Chiar dacă e nevoit să piardă un timp preţios, cam cât ar fi scris două fraze, trebuie totuşi s-o descoasă.

„Alea o să-mi ocupe în curând tot spaţiul din cameră". „Am să le iau dincoace la mine".

Glasul îi era mânios. Vezi Doamne, el nu dă nimic din mână cu dragă inimă. Îi pare rău de cele câteva mobile mărunte.

„Dar de ce, mă rog? Trambalatul de colo-acolo nu le face bine cărţilor. Ştiu cum trebuie să procedăm. Lasă cărţile aşa cum sunt. Nu mă ating de nimic. În schimb, am să iau eu şi camera a treia. În felul ăsta se compensează totul. Că tot nu e nimic în camera aia. Biroul cel frumos îi rămâne numai bărbatului". „Te obligi în schimb să taci la masă?"

Mobilele îi sunt lui Kien perfect indiferente. I le cedează scump Theresei. La masă ea e cea care începe uneori să vorbească.

„De bună seama, îmi place să tac". „Mai bine să facem convenţia în scris!"

Cu cea mai mare agilitate, Therese lunecă spre birou, Kien după ea. Contractul, pe care profesorul îl aşterne rapid, nici nu s-a uscat bine când îşi şi pun amândoi semnăturile în josul lui.

„Ştii ce-ai semnat!" spune el, ridică hârtia în sus şi, pentru mai multă siguranţă, îi citeşte cu glas tare frazele sale.

„Adeveresc prin prezenta că toate cărţile aflate în cele trei camere care-mi aparţin sunt proprietatea legală a soţului meu şi că nimic nu se va schimba niciodată, cu niciun preţ, în această stare de fapt. În schimbul cedării

celor trei camere, mă oblig să tac în timpul meselor pe care le luăm împreună”.

Amândoi sunt satisfăcuţi. Îşi dau mâna pentru prima oară de la Ofiţerul stării civile.

Astfel Therese, care mai înainte tăcea din obişnuinţă, află cât preţuieşte tăcerea ei. Respectă cu sfinţenie condiţia, de care depinde darul ce i s-a făcut. La masă îi întinde mâncarea fără un cuvânt. Renunţă de bunăvoie la o dorinţă mai veche, de-a explica soţului ei cum merg lucrurile la bucătărie în timpul gătitului. Textul convenţiei îl avea bine în minte. Faptul că trebuia să tacă îi era mai greu de suportat decât tăcerea în sine.

Într-o dimineaţă, când Kien ieşea din cameră gata să pornească la plimbare, ea îi aţinu calea şi-i spuse: „Acum pot să vorbesc. Nu-i vremea mesei. Pe divan n-aş putea dormi. Nici nu se potriveşte cu biroul! O piesă atât de scumpă, de veche, şi divanul ăla răpănos. Într-o casă ca lumea trebuie să existe un divan ca lumea. Ţi-e mai mare ruşinea, dacă vin oameni în vizită. Divanul m-a deprimat totdeauna. Chiar ieri voiam să ţi-o spun. Da’ m-am abţinut. Stăpânei casei nu-i convine să fie refuzată grosolan. Divanul este mult prea tare! Unde s-a mai pomenit un divan atât de tare? Nu e plăcut că-i tare. Nu sunt imorală, asta nu poate s-o spună nimeni despre mine. Da’ omul trebuie să poată dormi. Să mergi devreme la culcare şi un pat bun, aşa se cade, nu unul atât de tare!”

Kien o lăsă să vorbească. Sigur de tăcerea ei în tot restul zilei, redactase contractul greşit şi stipulase condiţia tăcerii numai pentru vremea meselor. Nu se produsese o încălcare în sens juridic. De fapt, Therese se dăduse de gol moralicește. Unei făpturi de teapa ei nu-i păsa de aşa ceva. Kien se gândi să fie mai înţelept rândul viitor. Dacă vorbea acum, îi oferea şi ei un motiv să vorbească. Ca şi cum Therese ar fi fost mută sau el surd, Kien se dădu într-o

parte şi-şi văzu de drum.

Totuşi, ea reveni la atac. În fiecare dimineaţă se postă înaintea uşii şi puse divanul în discuţie din ce în ce mai dur. Vorbăria ei devenea tot mai interminabilă, dispoziţia lui mereu mai proastă. Deşi nici nu clipea măcar, Kien o asculta până la capăt, din scrupulozitate. Părea bine informată în privinţa divanului, de parcă ar fi dormit pe el ani de zile. Impertinenţa părerii ei îl impresiona. Divanul era mai curând moale decât tare. Se simţea adesea ispitit să-i închidă gura proastă cu o singură frază. Se întreba cât de departe va merge Therese cu obrăznicia şi, pentru a afla acest lucru, îndrăzni să facă o mică experienţă perfidă.

Odată, când ea se dezlănţui din nou dur, dur şi iar dur împotriva divanului, Kien îi privi ironic, de-aproape, chipul – doi obraji puhavi, un bot negru – şi declară: „Asta n-ai de unde s-o ştii tu. Eu dorm pe el!” „Dar ştiu totuşi că divanul e tare”. „Aha! Şi de unde, mă rog?” Ea rânji.

„Asta n-am s-o trădez. Mai are şi omul amintirile lui”.

Deodată Therese şi rânjetul ei îi părură foarte cunoscute. Un jupon alb de-ţi lua ochii, întretăiat de dantele, îi reveni în minte, un braţ grosolan se abătu asupra cărţilor. Iată-le zăcând pe covor, ca moarte. Un monstru, pe jumătate despuiat, pe jumătate în bluză, îşi împăturea cu grijă juponul şi-l aşternea peste ele, linţoliul lor.

În ziua respectivă munca lui Kien se contura tulbure. Nu fu în stare să realizeze nimic; de mâncare îi era silă. Cândva izbutise să-şi revină cu ajutorul uitării. În schimb, acum totul îi era cu atât mai viu în memorie. Noaptea nu puse geană de geană. Divanul părea blestemat şi infectat. De-ar fi fost măcar tare! îl obseda o amintire obscenă. Se sculă de câteva ori şi-l netezi pentru a înlătura povara de pe el. Dar femeia cântărea greu şi rămânea acolo, unde avea poftă. O aruncă pur şi simplu jos de pe divan. Dar

cum se culcă la loc, simţi din nou imaginea ei. Nu putea adormi din cauza urii. Şi doar avea nevoie de şase ore de somn. Iar soarta muncii sale avea să fie şi mâine aceeaşi ca azi. O idee fericită îl salvă către ora patru spre ziuă. Se hotărî să sacrifice divanul.

Alergă cât putu de repede spre camera nevestei sale, care se afla lângă bucătărie, şi bătu cu pumnii în uşă până când Therese îşi reveni din spaimă. Căci nu dormea nici ea. De când era măritată dormea puţin. Nopţi de-a rândul a tot aşteptat pe nemărturisite marele eveniment.

Acum iată-l. Îi trebuie minute întregi pentru a putea să creadă. Se ridică încetişor din pat, scoate cămaşa de noapte şi-şi pune juponul tivit cu dantele. Noapte de noapte l-a scos din cufăr şi l-a atârnat pe speteaza scaunului de la picioarele patului, pentru orice eventualitate, cine ştie! Pe umeri îşi pune un şal mare ajurat, cea de-a doua şi, de fapt, principala piesă din trusoul ei. Acea primă înfrângere o atribuise bluzei. Picioarele uriaşe, lăbărţate sunt vârâte în nişte papucei roşii. Ajunsă lângă uşă, şopteşte tare: „Pentru numele lui Dumnezeu, să deschid?” De fapt, voia să spună: „Ce s-a-ntâmplat?” „Pentru numele diavolului, nu!” strigă Kien, furios din cauza presupusului ei somn adânc.

Therese îşi dă seama de greşeala făcută. Tonul poruncitor al vocii lui îi mai menţine o clipă speranţa vie.

„Mâine se va cumpăra patul pentru mine!” urlă el. Therese nu răspunse nimic.

„S-a-nţeles?”

Femeia pune la bătaie toată arta ei şi şopteşte prin uşă abia auzit: „Cum vrei tu”.

Kien face cale întoarsă, trânteşte uşa răsunător ca un ultim semn de întărire şi adoarme numaidecât.

Therese îşi smulge şalul de pe umeri, îl pune cu menajamente pe scaun şi se aruncă cu piepţii grei pe pat.

Astea sunt maniere? Se cade una ca asta? S-ar putea crede că insist. Ce şi-o fi închipuind un bărbat ca ăsta? Bărbat e el? Mi-am puspantalon aşii cei frumoşi cu dantele scumpe şi nici măcar nu s-a atins de ei. Asta nu poate fi bărbat. Că doar am mai avut eu şi alte dragoste.

Ce bărbat impozant la stăpânii dinainte, ăla care venea mereu în vizită! Când intra, mă prindea de la uşă de guşulică şi spunea de fiecare dată: „Devii din zi în zi mai tânără!” Aşa bărbat zic şi eu, înalt şi zdravăn, ăla om, nu un schelet ca ăsta! Şi cum se uita la mine! Doar muu… Să fi făcut la el şi. O dată, când era în vizită, m-am dus în salon şi am întrebat: „Ce preferă coniţa şi domnul pentru mâine? Rasol de vită cu varză roşie sau friptură ori afumătură cu varză crudă şi găluşti?”

Cei doi bătrâni nu se înţelegeau. El era pentru găluşti, ea pentru varză roşie. Atunci m-am adresat oaspetelui şi l-am întrebat: „Să spună domnul nepot!”

Parcă mă văd şi azi cum stam în faţa lui şi cum obrăznicătura a sărit în sus şi m-a bătut cu amândouă mâinile pe umeri – ce om voinic!

„Rasol de vită cu varză roşie şi găluşti!”

Să te umfle râsul, nu alta. Carne de vită cu găluşti! Unde s-a mai pomenit una ca asta?

Aşa ceva încă n-a existat.

„Totdeauna bine dispus domnul nepot!” am zis eu.

Era funcţionar de bancă, pe atunci concediat, fără slujbă, primise o despăgubire bănească frumoasă, e drept, dar ce te faci după ce ai mâncat despăgubirea? Nu, eu nu iau decât un bărbat cu pensie sau, la urma urmei, un domn mai bine, care să aibă şi el ceva. Acu ar cam fi vremea. Dar nu trebuie să strici totul pentru că te-ai amorezat. Trebuie să fii deşteaptă! În familia noastră toţi trăiesc până la adânci bătrâneţi. Şi ce te prinde mirarea, dacă duc o viaţă atât de cumpătată? Contează şi asta, să te culci devreme şi

să stai mereu acasă. Mama, femeia aia zdrenţăroasă, a murit şi ea abia la şaptezeci şi patru de ani. Şi când te gândeşti că nici n-a murit! A crăpat de foame, fiindcă la bătrâneţe nu mai avea ce înfuleca. Aia a risipit tot. În fiecare iarnă îşi făcea câte o bluză nouă. Nici nu trecuseră şase ani de la moartea tatii, că-şi luase un hăndrălău la ea acasă. Ce poamă şi ăla, măcelar, ce-o mai bătea şi cum umbla întruna după toate fetele! Ce fain l-am mai zgâriat pe faţă! Voia să mă aibă, dar mie mi-era silă de el.

L-am lăsat să se apropie numai ca să se necăjească mama. Că catotdeauna s-a sacrificat numai pentru copiii ei. Ha, ce mai ochi a făcut, când a venit de la lucru acasă şi l-a găsit pe hăndrălău cu fata! Dar el încă n-apucase s-o facă. Măcelarul vrea să sară jos de pe mine. Eu îl ţin strâns, ca să nu se poată desprinde, până ce nu ajunge bătrâna în cameră, lângă pat. Atunci să fi văzut răcnete. Cu pumnii l-a dat mama pe bărbat afară din cameră. Pe mine m-a strâns la piept, a plâns şi a vrut chiar să mă sărute. Dar eu nu m-am lăsat şi am zgâriat-o.

„Eşti o mamă vitregă, da, asta eşti!” am strigat. Până la moarte a crezut că omul ăla mi-a luat fecioria. Şi când colo, nici nu e adevărat. Eu sunt o persoană cinstită şi încă n-am avut nimic a face cu niciun bărbat. Da, dacă nu te-ai feri, te-ai pomeni cu câte zece de fiecare deget. Da’ pe urmă ce te faci? Toate se scumpesc din zi în zi. Cartofii costă de două ori mai mult. Nimeni nu ştie unde o să ajungem. În privinţa asta, nu mă joc. Acu sunt măritată şi mă aşteaptă o bătrâneţe singuratică…

Din mica publicitate – singura ei lectură – Therese învăţase diferite formulări frumoase, pe care le împletea cu gândurile proprii în orele de tulburare sau după anumite decizii capitale.

Asemenea cuvinte aveau un efect calmant asupra ei. Repetă: mă aşteaptă o bătrâneţe singuratică; şi adormi.

A doua zi, Kien nu stătea prea prost cu lucrul, când doi oameni aduseră patul cel nou. Divanul dispăru, împreună cu tot ce era în legătură cu el. Patul fu aşezat în acelaşi loc. La plecare, oamenii uitară să închidă uşa. Apoi aduseră deodată înăuntru un lavoar. „Asta unde vine?” se-ntrebară ei.

„Nicăieri!” se apără Kien. „N-am comandat niciun lavoar”. „Da’ e plătit”, spuse cel mai mărunt dintre cei doi. „Noptiera aşijderea”, completă al doilea, şi-o aduse repede de afară – dovadă lemnoasă palpabilă.

În prag îşi făcu apariţia Therese. Venea de la cumpărături. Înainte de-a intra, bătu la uşa deschisă. „E voie?” „Da!” răspunseră oamenii în locul lui Kien şi râseră.

„Aţi şi sosit, domnilor?” Lunecă plină de bună-cuviinţă spre soţul ei, îl salută familiar cu umărul şi capul, de-parcă ar fi fost de ani de zile cei mai buni prieteni, şi spuse: „Nu-i aşa că-s pricepută? Pentru aceiaşi bani! Bărbatul aşteaptă o piesă, şi nevasta aduce trei acasă!” „Nu le vreau. N-am nevoie decât de pat”. „Ei, în definitiv de ce nu; omul trebuie să se şi spele”.

Oamenii îşi făcură semn cu cotul. Credeau, se vede, că până acum Kien nu se spălase niciodată. Therese îi impunea o discuţie casnică. Dar el n-avea poftă să devină ridicol. Dacă o să înceapă să vorbească de lavoarul pe rotile, oamenii îl vor crede smintit. Aşa că e mai bine să tolereze acolo măsuţa nouă, în ciuda plăcii ei de marmură rece. Putea fi ascunsă pe jumătate îndărătul patului. Pentru a rezolva mai repede problema dezagreabilei mobile, puse şi el mâna la cărat.

„Noptiera este inutilă”, vorbi el apoi, arătând cu mâna spre obiectul zvelt şi scund, care producea o impresie comică în mijlocul încăperii înalte, unde mai adăsta încă.

„Şi oala de noapte?” „Oală de noapte?” Ideea unei

oale de noapte în bibliotecă îl lăsă perplex.

„Îi fi vrând s-o pui, aşa, sub pat?” „Ce te-a apucat?” „Trebuie să-ţi faci nevasta de râs în faţa unor oameni străini?”

Aşadar, Therese nu urmărea decât să vorbească. Voia să vorbească, să vorbească, nimic altceva decât să vorbească. În scopul ăsta abuza de prezenţa muncitorilor. Dar Kien nu îngăduia să-i impună nicio pălăvrăgeală. Dacă te luai după vorbele ei, o oală de noapte conta cât o carte.

„Puneţi-o colo, lângă pat!” spuse Kien răstit la cei doi oameni. „Aşa, acum puteţi pleca”.

Therese îi însoţi până afară. Era de o politeţe aleasă şi, împotriva obiceiului, le dădu un bacşiş din buzunarul soţului ei. Când reveni în cameră, Kien întoarse cu spatele spre ea scaunul, pe care se aşezase iar. Nu mai voia să aibă nimic comun cu dânsa, nici măcar un schimb de priviri. Cum înaintea lui se afla biroul, Therese nu se putu apropia din faţă şi se mulţumi să-i arunce pieziş o căutătură urâtă. Simţea cât de necesară era o justificare şi se plânse de vechiul lavoar pe rotile.

„De două ori pe zi aceeaşi treabă. O dată dimineaţa, o dată seara. E înţelept oare? Trebuie să-ţi menajezi şi nevasta. O slujnică primeşte…”

Kien sări în sus şi porunci, fără să se întoarcă spre ea: „Linişte! Să nu mai aud niciun cuvânt. Mobilierul rămâne aşa cum e. Orice discuţie e inutilă. De azi înainte îţi interzic să mai calci în încăperea asta, câtă vreme sunt eu în ea. Cărţile care-mi trebuie de dincolo mi le iau singur. La unu fix şi la şapte fix îmi fac apariţia la masă.

Te rog să binevoieşti să nu mă strigi, că ştiu şi eu să citesc ceasul. Dacă sunt stingherit, voi lua măsuri. Timpul meu e preţios. Te rog să ieşi!”

Îşi împreună mâinile, lipind vârfurile degetelor unele de altele. Găsise cuvintele potrivite: limpede, concret şi

distant. Cum ar mai fi cutezat Therese să riposteze ceva cu vorbăria ei greoaie? Ieşi şi trase uşa după ea. Kien izbutise să-i încurce socotelile în privinţa flecărelii. În loc să mai încheie cu ea contracte, a căror intenţie tot n-o respecta, îi va arăta cine e stăpân în casă. Sacrifica şi el ceva: priveliştea deschisă prin camerele întunecate şi pline de cărţi, curăţenia mobilelor din camera lui de lucru. Dar ceea ce câştiga în schimb reprezenta în ochii lui mult mai mult; posibilitatea de a-şi continua lucrul, fapt pentru care liniştea era prima şi suprema condiţie. Simţea nevoia tăcerii, aşa cum alţii o simt pe aceea a aerului.

Oricum, mai întâi trebuia să se deprindă cu modificările esenţiale ale mediului său ambiant.

Timp de câteva săptămâni îl chinui îngustimea noului său spaţiu de locuit. Redus la un sfert din cel precedent, Kien începu să simtă mizeria întemniţaţilor pe care înainte vreme îi considera, prin contrast cu opinia publică, fericiţi – ocazie rară să înveţe, căci în libertate oamenii nu învaţă niciodată! Se terminase cu plimbatul în sus şi-n jos, atunci când îi venea vreo idee măreaţă. Pe vremea când toate uşile erau încă deschise, adia prin bibliotecă un curent plăcut. Oberlihturile lăsau să intre aerul şi gândurile. În momentele de încordare se putea scula omul de pe scaun şi putea merge de câteva ori patruzeci de metri încolo, patruzeci de metri încoace. Priveliştea nestânjenită spre înălţimi corespundea acestei lărgimi înviorătoare. Prin geamul ferestrelor din tavan putea simţi starea generală a cerului, mai atenuat şi mai tăcut decât era în realitate. Un albastru palid spunea: soarele străluceşte, dar nu până la mine. Un cenuşiu deopotrivă de palid: va ploua, dar nu pe mine. Un foşnet uşor trăda stropii ce cădeau. Omul îi înregistra de foarte departe, dar nu era atins direct. Ştia doar că soarele străluceşte, că norii se duc, că ploaia cade. Era ca şi cum cineva s-ar fi baricadat împotriva

pământului; ca şi cum ar fi construit o cabină împotriva a tot ceea ce e doar sistem material de raportare, împotriva a tot ceea ce e doar planetar; o cabină imensă, atât de mare încât să fie suficientă pentru a cuprinde puţinul de pe pământ care e mai mult decât pământ şi mai mult decât praful în care se descompune din nou viaţa; o cabină pe care o închisese ermetic şi o umpluse cu acest puţin. În ciuda călătoriei prin necunoscut, omul se simţea ca şi cum n-ar fi fost în călătorie. Era suficient să se convingă, prin hublourile pentru observaţii, de existenţa în continuare a câtorva legi ale naturii: alternarea zilei cu noaptea, agitaţia capricioasă şi necontenită a climei, scurgerea timpului, şi călătorea ca de la sine.

Acum cabina se contractase. Când Kien ridica privirea de la biroul său, care tăia pieziş un colţ al camerei, dădea cu ochii de o uşă fără sens. Dincolo de ea se aflau, desigur, trei sferturi din biblioteca sa, o simţea, ar fi simţit-o printr-o sută de uşi; dar îl amăra faptul că acum doar simţea de la distanţă ceea ce altă dată putea să atingă cu mâna. Uneori îşi făcea reproşuri că tăiase în bucăţi, de bunăvoie, un organism unitar, propria sa creaţie. Cărţile n-aveau viaţă, mă rog, le lipseau sentimentele, aşadar şi durerea, pe care le încearcă animalele şi probabil şi plantele. Dar oare cine a dovedit vreodată cu adevărat insensibilitatea lumii anorganice, cine ştie dacă unei cărţi nu-i este dor de altele cu care a stat alături, într-un mod care ne este necunoscut şi pe care, de aceea, îl trecem cu vederea? Orice fiinţă gânditoare este copleşită uneori de momente în care limita tradiţională trasată de ştiinţă între organic şi anorganic apare artificială şi depăşită, ca toate limitele omeneşti. Contradicţia noastră tainică faţă de această diviziune se trădează în expresia „materie moartă”. Ceea ce e mort înseamnă că a trăit. Dacă trebuie să recunoaştem că o materie nu trăieşte, totuşi dorim ca

ea să fi trăit vreodată. Mai straniu îi apărea lui Kien faptul că lumea avea o părere mai proastă despre cărţi decât despre animale. Aşadar, elementul cel mai puternic, care ne defineşte ţelurile, deci chiar şi existenţa, să participe mai puţin la viaţă decât neputincioasele jertfe pe care le măcelărim, animalele? Asemenea îndoieli îl stăpâneau, totuşi se supunea părerii curente. Tăria unui savant constă în limitarea tuturor îndoielilor la domeniul lui special. Aici, Kien le dă curs liber – clocot veşnic, îndârjit al valorilor; în rest şi în general, se supune ideilor care tocmai predomină în acel moment. Se îndoieşte cu argumente temeinice de existenţa filosofului Lao Zi 1. Consideră ca un lucru definitiv stabilit faptul că pământul se învârteşte în jurul soarelui, iar luna în jurul nostru.

De altfel, Kien avea lucruri mai importante de cumpănit şi de rezolvat. Mobilele îi produceau aversiune. Îl stinghereau pentru că perseverau şi se înfigeau în studiile sale. Locul pe care îl ocupau era în contradicţie cu importanţa lor insignifiantă. Era la cheremul lor, al acestor butuci neciopliţi; ce-l interesa pe el unde dormea şi unde se spăla? În curând o să înceapă să vorbească şi el despre mâncare, ca nouă zecimi din omenire; cei care au prea multă vorbesc şi mai mult decât cei care-i duc lipsa.

Tocmai era adâncit în reconstituirea unui text; cuvintele foşneau. Plin de ardoare ca un vânător, cu ochiul încordat, surescitat, însă rece, se strecura furiş de la o frază la alta. Deodată avu nevoie de o carte, se ridică şi o aduse. Dar, încă înainte de-a o avea în mână, blestematul de pat i se înfipse din nou în minte, sfâşiind corelaţia stringentă şi îndepărtându-l cu mile întregi de vânatul său. Cele mai frumoase urme ale vânatului erau întretăiate de lavoare. Se văzu dormind ziua-n amiaza mare. Dacă se aşeza la birou, era nevoie s-o ia de la capăt, să cerceteze sectorul, să reintre în atmosferă. Pentru ce această

pierdere de timp? Pentru ce această risipă de forţe şi de atenţie?

Încetul cu încetul începu să-l cuprindă ura împotriva patului grosolan. Dar Kien nu-l înlocui

1. Lao Zi (cca. 571? î.Hr.), filosof chinez, fondator al daoismului; ar fi trăit peste o sută cincizeci de ani.

Cu divanul, căci acela era şi mai rău. Nici nu puse să-l îndepărteze, întrucât odăile celelalte aparţineau, vezi bine, nevestei. Şi Therese n-ar fi consimţit niciodată să cedeze ceea ce intrase odată în posesia ei. Kien o simţea fără să fi discutat vreodată despre asta cu ea. Nici nu voia să înceapă tratative. Căci avea acum un avantaj de nepreţuit asupra femeii. De săptămâni întregi nu schimbau niciun cuvânt. El, desigur, se ferea să rupă tăcerea. Mai bine suporta noptiera, lavoarul şi patul decât să fie atât de nebun încât s-o încurajeze la o nouă pălăvrăgeală. Pentru a consfinţi starea de lucruri existentă, evită să intre în camerele ei. Cărţile care-i trebuiau de dincolo le lua la prânz sau seara, după masă, când avea oricum treabă în sufragerie, după cum îşi spunea el. În timpul meselor privea pe-alături de ea. Uşoara teamă că Therese ar putea totuşi să spună dintr-odată ceva nu-l părăsea niciodată cu totul. Dar oricât îi era de penibil, trebuia să recunoască un lucru: Therese se ţinea de litera contractului.

Când se spăla, Kien închidea ochii în faţa apei. Asta era o veche deprindere a lui. Strângea pleoapele mult mai tare decât era nevoie, pentru a împiedica apa să pătrundă. Nimic nu i se părea destul de sigur când era vorba de ochii lui. Acum, vechea deprindere îi folosi faţă de noul lavoar. De cum se trezea dimineaţa, se bucura la gândul spălatului. Căci în ce alt moment al zilei mai era eliberat de mobile? Aplecat deasupra ligheanului, nu vedea niciunul dintre obiectele felone. (Tot ceea ce-l abătea de la lucru era în fond felonie.) Cufundat în lighean, cu capul în

apă, îi plăcea să viseze la anii trecuţi. Atunci se înstăpânea un vid tainic, tăcut. Conjecturi fericite fluturau prin aer, dar nu se poticneau nicăieri. Un divan nu făcea mare caz de el însuşi, aproape îţi venea să crezi că nu era acolo, că era o nălucire care apăruse chiar deasupra orizontului şi dispăruse numaidecât.

Rezulta de la sine că ochii închişi îi prilejuiau lui Kien o deosebită plăcere. Când era gata cu spălatul, totuşi nu-i deschidea încă. Mai rămânea o vreme cu iluzia mobilelor dispărute deodată. Şi, încă înainte de-a ajunge la lavoar, când abia se sculase din pat, închidea ochii cu presentimentul unei uşurări iminente. Ca unul dintre oamenii care luptă împotriva slăbiciunilor proprii, dându-şi astfel lor înşişi socoteală de ele şi făcând eforturi să le înnobileze, Kien îşi spunea că asta nu e o slăbiciune, ci o tărie. Trebuia cultivată, chiar dacă ar urma să se transforme într-o imensă manie. Cine ar afla că el trăieşte singur, fapt care foloseşte ştiinţei, ar depăşi în importanţă opinia mulţimii. Therese cu greu l-ar putea prinde asupra faptului, cum ar putea îndrăzni să-l ia prin surprindere chiar la el în cameră, împotriva interdicţiei lui?

La început, prelungea orbirea până după îmbrăcatul hainelor. Apoi găsea drumul spre birou tot orbeşte. În timpul lucrului uita de tot ce se afla îndărătul său, cu atât mai mult cu cât nu văzuse ce era acolo. Lăsa ochii să rătăcească în voie în faţa biroului. Se bucurau că sunt deschişi, câştigau în agerime. Poate că-şi adunau forţele în răstimpurile de odihnă pe care li le acorda cu atâta dărnicie. Îi asigura împotriva unor atacuri neaşteptate. Îi utiliza doar unde erau rodnici: la citit şi scris. Cărţile de care avea nevoie le căuta orbeşte. La început, râdea de unul singur de asemenea trăsnăi rare. De câte ori nu lua greşit câte o carte şi se întorcea neştiutor, cu ochii închişi, îndărăt la birou! Aici observa de bună seamă că scosese a

treia carte din dreapta sau prima din stânga celei căutate, ori nimerise uneori chiar cu un raft mai jos. Asta nu-l necăjea, avea răbdare şi pornea încă o dată după carte. Nu rareori îi venea pofta să privească o clipă printre pleoapele întredeschise, ca să zărească cotorul cărţii mai înainte de-a ajunge la locul cu pricina. Atunci clipea din ochi, dar se stăpânea şi aştepta să ajungă la birou, unde privitul nu mai implica niciun fel de primejdii.

Exerciţiile de mers orbeşte l-au făcut să devină un adevărat maestru. După trecerea a trei-patru săptămâni găsea în cel mai scurt timp ceea ce voia, fără subterfugii sau şiretlicuri, cu ochii într-adevăr închişi, o legătură la ochi nu i-ar fi împiedicat mai sigur vederea. Îşi păstra instinctul chiar şi pe scară. O punea cu precizie acolo unde voia s-o aibă. O apuca de ambele laturi cu degetele sale lungi, viguroase şi urca orbeşte pe stinghii. Iar sus, ca şi la coborât, îşi păstra echilibrul jucându-se. Dificultăţile, pe care nu le învingea deplin pe vremea când vedea, pentru că îi erau indiferente, le înlătura acum cu uşurinţă din cale. Astfel, ca orb, se deprinse să-şi folosească picioarele. Înainte vreme îl incomodau la fiecare mişcare; erau mult prea subţiri pentru lungimea lor. Acum păşeau apăsat şi calculat. Păreau că s-au împlinit, cu muşchi şi grăsime; se putea bizui pe ele, îl susţineau. Vedeau pentru el, orbul; în schimb, el venea în ajutorul picioarelor odinioară paralizate cu altele noi, mai bune.

Lăsă deoparte multe din deprinderi, câtă vreme încă nu se putea bizui întru totul pe arma pe care şi-o făurea în ochi. La plimbarea matinală nu mai lua cu el taşca plină de cărţi. Dacă ar fi stat vreme de-un ceas nehotărât în faţa rafturilor, prea uşor s-ar fi putut întâmpla ca o privire să-i cadă pe cele trei rele – astfel numea el trioul de mobile care-i dispăreau, din păcate numai treptat, din conştiinţă. Mai târziu, succesele îl făcură să devină îndrăzneţ.

Temerar şi orbecăind, îşi umplea taşca. Dacă, deodată, conţinutul ei nu-i convenea, o golea şi căuta din nou, de parcă totul ar fi rămas la fel: el, biblioteca, viitorul şi împărţirea precisă, practică a orelor.

Oricum, camera personală era în stăpânirea lui. Ştiinţa înflorea. Studiile creşteau din birou ca ciupercile. Înainte vreme, batjocorise şi dispreţuise orbii, ca şi bucuria vieţii care-i stăpânea în ciuda infirmităţii lor. Dar, de îndată ce prejudecata sa faţă de un asemenea avantaj se schimbă, interveni de la sine şi filosofia corespunzătoare.

Orbia este o armă împotriva timpului şi a spaţiului; existenţa noastră – o singură, imensă orbire, cu excepţia puţinului pe care-l aflăm prin simţurile noastre modeste – modeste atât ca esenţă, cât şi ca rază de acţiune. Principiul care domneşte în cosmos este orbia. Ea prilejuieşte o concomitenţă a lucrurilor, care ar fi imposibilă dacă ele s-ar vedea reciproc. Ea permite curmarea bruscă a timpului atunci când nu-l mai putem înfrunta. Căci, de pildă, ce altceva sunt sporii persistenţi decât fragmente de viaţă ce se învăluiesc în orbie până la revocarea acesteia? Nu există decât un singur mijloc pentru a scăpa de timpul care este o curgere continuă: faptul de a nu-l vedea din când în când îl fărâmă în fragmentele pe care i le cunoaştem.

Kien nu inventează orbia, doar o utilizează ca pe o posibilitate firească din care trăiesc cei ce văd. Oare nu se folosesc în ziua de azi toate energiile pe care le putem capta? Pe ce posibilitate încă n-au pus mâna oamenii? Nişte neghiobi umblă cu electricitatea şi cu atomii complicaţi. Alcătuiri, faţă de care sunt orbi şi unii şi alţii, umplu camera, degetele şi cărţile lui Kien. Această pagină tipărită, atât de clară şi de articulată ca oricare alta, este în realitate o grămadă infernală de electroni turbaţi. Dacă

şi-ar da seama totdeauna de asta, ar trebui ca literele să-i joace înaintea ochilor. Degetele ar simţi apăsarea acelor mişcări neprielnice ca nişte înţepături fine de ac. N-ar putea realiza decât un biet rând pe zi, nu mai mult. E dreptul lui să transpună orbia, care-l fereşte de asemenea excese ale simţurilor, asupra tuturor elementelor tulburătoare din viaţa sa. Mobilele nu există pentru el, cum nu există armata de atomi din el şi din jurul lui. Esse percipi, a fi înseamnă a fi perceput, ceea ce nu este perceput nu există. Vai de făpturile slabe, care se lasă în voia văzului şi a mersului, cum se nimereşte!

De unde rezultă, cu o logică stringentă, că Peter Kien nu se înşela câtuşi de puţin pe sine însuşi.

Iubită şi preastimată doamnă.

Siguranţa Theresei crescu şi ea în decursul săptămânilor. Dintre cele trei camere ale ei doar una avea mobile, sufrageria. Celelalte două erau, din păcate, goale încă. Şi tocmai în acestea îşi petrecea timpul, pentru a nu toci mobilele din sufragerie. De obicei sta îndărătul uşii ce dădea spre camera de lucru a lui Kien şi trăgea cu urechea. Sta acolo ore întregi, ba chiar jumătăţi de zi, cu capul sprijinit la o crăpătură prin care nu se vedea nimic, cu coatele îndreptate spre el, fără un scaun de reazem, bizuindu-se doar pe sine însăşi şi pe fustă; şi aştepta, ştia ea bine ce. Nu ostenea niciodată. Îl surprindea când începea deodată să vorbească, deşi era singur, înaintea mesei de prânz şi de seară Therese se retrăgea în bucătărie.

Când lucra, Kien era mulţumit şi bine dispus, fiindcă se simţea atât de departe de ea. În cea mai mare parte a timpului, însă, Therese era exact la doi paşi de el.

E drept că lui Kien îi trecea uneori prin minte gândul că ea s-ar pregăti să-i vorbească. Dar Therese tăcea şi tăcea. Kien se hotărî să controleze o dată pe lună starea

cărţilor din camerele ei. Nimeni nu este ferit de furturi de cărţi.

Într-o zi, pe la zece, când Therese tocmai trăgea atât de frumos cu urechea, Kien deschise brusc uşa, cuprins de pofta de-a face o inspecţie. Ea sări cât colo îndărăt; cât pe ce să cadă grămadă.

„Ce maniere mai sunt astea?” strigă, obraznică de spaimă. „Omul bate la uşă înainte de-a intra. Altfel, s-ar putea crede că trag cu urechea în camerele mele. Cu ce m-aş alege trăgând cu urechea? Un bărbat îşi permite orice, numai pentru că e însurat. Nu pot spune decât ptiu, ce prost crescut, ptiu!”

Ce, să bată el la uşă înainte de-a avea voie să se ducă la cărţile lui? Neruşinare! Ridicol!

Grotesc! Femeia asta şi-a pierdut minţile. Cel mai bun lucru ar fi să-i tragă o palmă. Poate că-şi vine în fire.

Îşi închipui urmele degetelor pe obrazul ei puhav, osânzos, lucios. Ar fi nedrept să prefere unul din obraji. Ar trebui s-o lovească cu amândouă mâinile. Dar dacă nimereşti prost, dungile roşii de pe-o parte vor fi mai sus decât pe partea cealaltă. Aşa ar fi urât. Îndeletnicirea cu arta chineză a cultivat în el un simţ pătimaş pentru simetrie.

Therese observă că soţul ei îi cercetează obrajii. Uită de bătutul la uşă, se întoarse într-o parte şi spuse îmbietor: „Nu trebuie neapărat”. Astfel Kien învinsese şi fără palme. Interesul pentru obrajii ei se stinse. Plin de satisfacţie, se îndreptă spre rafturile de cărţi. Ea rămase pe loc, aşteptând. De ce nu-i spunea Kien nimic? Privind cu precauţie, pe furiş, descoperi schimbarea de pe faţa lui. Atunci preferă să se ducă numaidecât în bucătărie. Acolo obişnuia să-şi rezolve enigmele.

Oare de ce-a vorbit aşa? Acum el iar nu mai vrea nimic. E ea prea cumsecade. Alta i s-ar fi aruncat

numaidecât de gât. N-ai ce face cu el. Aşa e ea, şi basta. Dacă ar fi fost mai în vârstă, s-ar fi simţit numaidecât ofensată. Unul ca acesta se cheamă bărbat? Poate că nici n-o fi bărbat? Există bărbaţi înfricoşători care nu-s bărbaţi. Pantalonii nu înseamnă nimic, îi poartă doar aşa. Dar alde ăştia nu sunt nici femei. S-au mai văzut de-astea. Cine ştie când o să mai vrea el iar. Durează ani de zile la un om de felul lui. Bătrână nu e, dar nici fată tânără. Asta o ştia şi ea, nu e nevoie să i-o spună nimeni. Pare de treizeci de ani, dar nu mai e ca de douăzeci. Pe stradă se uită toţi bărbaţii după ea. Ce i-a spus vânzătorul din magazinul de mobile? „Da, aşa, cam pe la treizeci de ani, le place tuturor, doamnelor şi domnilor, să se căsătorească”. De fapt, ea şi-a zis totdeauna că nu e o ruşine să pară de patruzeci de ani când are cincizeci şi şase. Dar dacă o spune chiar vânzătorul, un bărbat tânăr, se pricepe el mai bine. „Ei, mă rog, multe mai ştii dumneata!” a fost răspunsul Theresei. Interesant om. A văzut numaidecât chiar şi că e căsătorită, nu numai vârsta. Iar ea trebuie să trăiască cu un asemenea bărbat bătrân. Lumea ar putea crede că n-o iubeşte.

„A iubi” şi „iubire”, cu toate formele lor, făceau parte dintre cuvintele împrumutate de Therese din mica publicitate. În tinereţea ei fusese obişnuită cu cuvinte mai potrivite. Mai târziu, când a învăţat de la stăpâni, pe lângă altele, şi rădăcina acestui cuvânt, ea a rămas pentru Therese ca un cuvânt străin admirat. Personal, nu rostea niciodată consolări atât de sfinte. Totuşi, se folosea de orice prilej favorabil: oriunde citea cuvântul „iubire”, se oprea şi studia temeinic contextul. Din timp în timp, ofertele de serviciu strălucite erau puse în umbră de ofertele de dragoste de la mica publicitate. Citea „salariu mare” şi întindea mâna; braţul i se îndoia bucuros sub greutatea banilor în perspectivă. Deodată privirea aluneca, peste câteva coloane, mai departe, la „iubire”; acolo se

odihnea, se fixa minute întregi. Dar, între timp, Therese nu uita ce urmărea, nu dădea în niciun caz drumul banilor pe care-i avea în mână. Îi acoperea doar cu iubire pentru un scurt răstimp, dătător de fiori.

Therese repetă cu glas tare: „I-s urâtă”. Dar cele două cuvinte le pronunţă împreună ca „sărută” şi parcă şi simţea un sărut pe buze. Asta o mângâia. Închise ochii. Puse deoparte cartofii gata curăţaţi, îşi şterse mâinile pe şorţ şi deschise uşa spre cămăruţa ei. O scăpărare ca un tremur o sili să închidă ochii. Deodată i se făcu foarte cald. Sfere mici jucau prin aer, licurici, roşii, locul era strâmt, podeaua se deschise, picioarele căzură înăuntru, ceaţă, ceaţă, o ceaţă străină, sau poate era fum, oriîncotro priveai, totul pustiu, golit de mobile, atât de mult loc, se sprijini să nu cadă, de orice, îi era rău de tot, simţea că moare, cufărul, zestrea, cine a luat lucrurile de-acolo, ajutor!

Când îşi veni iar în fire, era culcată de-a latul patului. Camera apăru din nou curată şi ordonată, fiecare lucruşor la locul lui. Deodată i se făcu frică. Mai întâi cămăruţa a fost goală, apoi din nou plină. Cine mai înţelegea ceva? Aici nu putea rămâne. Căldura excesivă o istovea. Locul era prea strâmt, totul era prea răpănos. În cămăruţa asta se putea prăpădi aşa, deodată, de una singură.

Îşi îndreptă hainele mototolite de pe ea şi se duse, lunecând, dincolo, în bibliotecă.

„A fost cât pe-aci să mor”, spuse ea simplu. „Am leşinat. Mi s-a oprit inima. Munca prea multă, cămăruţa aia proastă. Acolo nu-ţi rămâne altceva de făcut decât să mori!” „Cum, îndată ce-ai plecat de-aici te-ai simţit rău?” „Rău nu, dar am leşinat”. „Da’ e mult de-atunci. Sunt de-o oră aici, la cărţi”. „Ce, de-atâta vreme?” Therese înghiţi în sec. De când se ştia, nu fusese niciodată bolnavă.

„Am să chem doctorul”. „N-am nevoie de doctor. Mai

bine mă mut. Cum de-am ajuns să nu mai dorm? Am nevoie de un somn sănătos. Odaia de lângă bucătărie e cea mai proastă din tot apartamentul. E doar o cameră de servitori. Dacă aş avea o slujnică, ar trebui să doarmă în ea. Acolo nici nu se poate dormi. Tu ţi-ai ales camera cea mai bună. Aşa că am voie s-o aleg şi eu pe-a doua, pe cea de-alături. Halal bărbat care crede că numai el are nevoie de somn! Dacă lucrurile merg tot aşa, o să mă îmbolnăvesc şi atunci să te văd. Ai uitat cu totul cât costă o slujnică!”

Ce voia de la dânsul? Putea să dispună cum dorea de camerele ei. Lui îi era perfect indiferent unde dormea ea. Ţinând seama că leşinase, Kien n-o întrerupse. Noroc că leşinurile se-ntâmplă rar. Din milă – falsă, cum îşi spuse el – se sili s-o asculte din nou.

„Cine se gândeşte să incomodeze? Fiecare îşi are camera lui. În privinţa asta nu se poate întâmpla nimic. Eu nu sunt aşa. Alte femei se poartă de ţi-e mai mare ruşinea. Să roşeşti, nu alta. Ce-mi trebuie mie aşa ceva? Am nevoie de mobilă nouă! Camera cea mare, intră multe în ea. Ce, sunt cumva cerşetoare?”

Kien ştia acum ce voia Therese: iarăşi mobilă, îi trânti uşa-n nas. Deci vina pentru leşinul ei o purta tot el. Nu trebuie să trântească uşile atât de violent. Şocul o doborâse. Ea l-a cruţat de reproşuri; ca despăgubire, i-ar putea acorda mobila.

„Ai dreptate”, spuse el, „n-ai decât să-ţi cumperi un dormitor nou”.

Îndată după-masă, Therese lunecă pe stradă în sus şi-n jos până găsi cel mai bun magazin de mobile. Acolo ceru să i se înşire preţurile dormitoarelor. Nimic nu i se părea prea revoltător de scump. Când patronii magazinului, doi fraţi corpolenţi, supralicitându-se reciproc, îi spuseră în cele din urmă un preţ care era cu siguranţă prea mare pentru un om cinstit, ea zvâcni capul într-o parte, se repezi

spre uşă şi le aruncă provocator din mers: „Domnii şefi îşi închipuie că am furat banii!”

Părăsi magazinul fără să dea bună ziua şi se duse de-a dreptul acasă, în camera de lucru a soţului ei.

„Ce vrei?” Kien era furios; intra în camera lui la patru după-masă.

„Trebuie să-mi pregătesc bărbatul cu privire la preţuri. Altfel o să se sperie când nevasta o să-i ceară deodată atâţia bani. Ce scump e în ziua de azi un dormitor! De n-aş fi văzut cu ochii mei, nici n-aş crede. Am căutat ceva solid, nimic deosebit. Peste tot sunt aceleaşi preţuri”.

Rosti suma, plină de respect. Kien nu se simţea deloc tentat să rumege din nou lucruri care fuseseră rezolvate de mult, încă de la prânz. Completă în grabă un cec pentru suma indicată, îi arătă cu degetul numele băncii unde urma să-l încaseze, apoi uşa.

Abia când ajunse afară se încredinţa că pe hârtie era scris cu adevărat preţul acela dement.

Deodată i se făcu milă de banii ăştia buni. Nu trebuia să aibă neapărat dormitorul cel mai de soi. Până acum a trăit cinstit şi cumpătat. Să devină cumva imorală acum, când e căsătorită?

N-are nevoie de lux. Aşa că mai bine cumpără unul care costă doar pe jumătate, iar restul banilor îi depune la casa de economii. În felul ăsta, ar avea totuşi ceva pe care să se poată baza. Câtă vreme ar fi trebuit să muncească pentru a câştiga atâta bănet? Nici nu poate socoti! Oricum, va mai fi nevoită să muncească încă destui ani pentru el. Şi va căpăta ceva pentru asta? Nu! O servitoare o duce mai bine decât stăpâna casei. Stăpâna trebuie să se-ngrijească singură, altfel ajunge la covrigi. Oare de ce-o fi fost ea atât de proastă? Chestiunea asta ar fi trebuit s-o aranjeze cu el la Oficiul stării civile. Ar trebui să primească leafa mai departe. Are aceeaşi muncă de făcut. Ba chiar mai multă

muncă, deoarece s-a mai adăugat sufrageria şi mobila din camera lui. Toate astea trebuie să fie şterse de praf. Ce, parcă asta este o nimica toată? Ar trebui să primească chiar mai multă leafă decât înainte. Nu există dreptate.

De revoltă, îi tremura cecul în mână.

La masa de seară afişă râsul ei cel mai răutăcios. Colţurile ochilor şi ale gurii se întâlneau în apropierea urechii. Printre pleoapele abia întredeschise împungeau ochii ei verzui.

„Mâine nu-i rost de gătit. N-am timp. Nu pot să fac toate deodată". Curioasă de efectul cuvintelor ei, se opri din vorbit. Se răzbuna pentru răutatea lui. Călca contractul şi vorbea la masă. „Ce, trebuie să mă las să-mi vâre pe gât ceva de proastă calitate numai din cauza mâncării de prânz? Prânzul îl mâncăm în fiecare zi. Dormitorul îl cumpăr doar o dată. Graba strică treaba. Mâine nu gătesc. Nu!" „Zău, nu?" O idee colosală îi trecu prin minte şi înghiţi nevoile şi drepturile vieţii cotidiene.

„Zău, nu?" Glasul lui suna de parcă râdea.

„Asta nu-i de râs!" ripostă ea enervată. „Nu mai ajung să fac nimic de-atâta treabă. Ce, sunt cumva slujnică?"

Într-o dispoziţie excelentă, Kien o întrerupse: „Fii cu băgare de seamă! Du-te în cât mai multe magazine! Compară diferitele preţuri între ele, înainte de-a te hotărî. Negustorii sunt şarlatani din fire. Pe femei încearcă să le tragă pe sfoară dublu. La prânz să te odihneşti într-un restaurant, deoarece azi nu ţi-a fost bine, şi ia o masă copioasă. Nu veni acasă! E cald, te osteneşti peste măsură. După-masă poţi continua în linişte să cauţi. Nu te zori! În ce priveşte masa de seară, să nu-ţi faci griji. Te sfătuiesc insistent să rămâi în oraş toată ziua, până cese-nchid magazinele".

Uită – silindu-se s-o facă – faptul că ea îşi şi alesese

dormitorul şi că-i ceruse suma exactă cât urma să coste.

„La cină putem mânca ceva rece”, spuse Therese şi gândi: acu vrea să mă îmbuneze iar. Din asta se vede numaidecât când se ruşinează un om. Frumos e să-şi exploateze astfel nevasta?

Cu o slujnică poate face omul ce vrea. Mă rog, doar o plăteşte. Dar cu nevasta, nu. De aia este nevastă în casă.

Când părăsi casa în dimineaţa următoare, Therese îşi propuse categoric să nu cumpere decât de la omul acela interesant care a observat numaidecât totul la ea, vârsta exactă şi faptul că e căsătorită.

Incasă cecul la bancă şi duse numaidecât jumătate din sumă la casa de economii. Pentru a se orienta în privinţa preţurilor, vizită diferite magazine de mobile. Dimineaţa şi-o petrecu tocmindu-se cu încăpăţânare. Văzu că sunt perspective să mai rămână cu ceva bani. Avea să depună şi mai mulţi la casa de economii. Al nouălea magazin în care intră fu acela în care protestase cu o zi înainte împotriva preţurilor cerute. Fu recunoscută imediat. Ţinuta capului şi vorbirea ei cu opinteli i se imprima în memorie oricui o vedea o dată. După experienţa de ieri, îi arătară astăzi lucruri mai ieftine. Ea inspecta paturile de sus până jos, ciocăni lemnul şi-şi lipi urechea de el, ca să vadă dacă nu cumva sună a gol înăuntru. Adeseori lucrurile sunt mâncate de care, încă dinainte de-a le cumpăra. Deschise fiecare noptieră, se aplecă şi vârî nasul înăuntru să cerceteze dacă nu fuseseră cumva folosite. Oglinzile le aburi şi le şterse apoi de câteva ori cu o cârpă pe care o obţinuse cu sila de la „domnii şefi”. Toate dulapurile îi treziră nemulţumirea.

„Aici nu intră nimic. Mă rog, ce dulapuri mai sunt şi-n ziua de azi! Astea-s pentru oameni săraci. Aia n-au nimic. Alde noi, însă, avem nevoie de spaţiu”.

Fu tratată cu amabilitate, în ciuda aparenţei ei

modeste. O considerau o proastă. Oamenii proşti se jenează să plece fără să cumpere ceva. Cunoştinţele celor doi fraţi în materie de psihologie a clienţilor nu mergeau însă prea departe. Ele se limitau la perechile de tineri căsătoriţi, a căror euforie o înflăcărau uşor, realizând succese rapide, prin sfaturi ambigue, ce puteau fi luate drept cinice sau evocând un cămin, după caz. Dar pentru starea de exaltare a acestei persoane cam vârstnice, ei – oameni de viaţă cam vârstnici – nu mai aveau nimic din arsenalul lor. După ce timp de o jumătate de oră oferiseră garanţii personale, zelul lor se epuiza. Asemenea ofense aşteptase şi Therese. Deschise geanta uriaşă, pe care o ţinea sub braţ, scoase teancul gros de bancnote şi spuse înţepat: „Trebuie să văd, totuşi, dacă am destui bani la mine”.

În faţa ochilor celor doi fraţi negricioşi, rotofei, care nu se aşteptau la asemenea conţinut al genţii, Therese numără încet hârtiile. „Măi, să fie! Da’ asta are bani, nu glumă!” gândeau cei doi, entuziasmaţi, o firmă, un om. De îndată ce termină, Therese îndesă banii cu delicateţe în geantă, închise fermoarul şi plecă. Din prag întoarse capul şi strigă: „Domnii şefi nu ţin să aibă clienţi cumsecade!”

Se îndreptă în direcţia vânzătorului aceluia interesant. Cum se şi făcuse ora unu, se grăbi foarte tare, pentru a ajunge acolo înainte de închiderea magazinelor la prânz. Stârni senzaţie; printre toţi bărbaţii cu pantaloni şi printre toate femeile cu fuste scurte, ea era singura ale cărei picioare funcţionau tainic sub fusta sinilie, scrobită, ce-i ajungea până la vârful picioarelor. Toată lumea constată că se poate merge şi lunecând. Mergea chiar destul de bine, întrucât îi întrecea pe toţi. Therese simţea privirile oamenilor. Ca de treizeci de ani, gândi ea şi începu să transpire de bucurie şi de grabă. Trebuia să facă efort ca să-şi ţină capul liniştit. Afişa un surâs de om

conştient că e admirat. Purtaţi de urechi – aripi largi – ochii zburară spre cer şi aterizară într-un dormitor ieftin. Therese, înger tivit cu dantele, se lăfăia în el. Şi totuşi, nu era picată ca din nori, când se pomeni deodată în faţa magazinului ştiut. Surâsul ei trufaş se prefăcu într-un rânjet bucuros. Intră şi lunecă spre tânărul vânzător, legănându-şi între timp şoldurile atât de puternic, încât fusta largă începu să se onduleze.

„Iată-mă iar!” spuse ea, modestă.

„Săru’ mâna, preastimată doamnă, ce onoare neaşteptată! Ce vă aduce la noi, preastimată doamnă, dacă-mi daţi voie să-ntreb?” „Un dormitor. Ştii doar”. „Mi-am închipuit eu numaidecât, preastimată doamnă. Pentru doi, fireşte, dacă mi-e îngăduit să spun aşa”. „Dar te rog, dumitale ţi-e îngăduit orice”. El clătină din cap, adânc mâhnit.

„O nu, mie nu, preastimată doamnă. Oare eu sunt fericitul? Cu mine nu v-aţi căsătorit, garantez, preastimată doamnă. Un biet salariat”. „De ce? Nu se ştie. Şi oamenii săraci sunt tot oameni. Eu nu ţin la mândrie”. „După asta se cunoaşte inima de aur, preastimată doamnă. Domnul dumneavoastră soţ este de invidiat”. „Ei, mă rog, cum sunt bărbaţii în ziua de azi!” „Preastimată doamnă, nu vreţi cumva să spuneţi…”; interesantul bărbat ridică din sprâncene mirat. Amândoi ochii lui erau acum un botişor umed de câine, şi şi-l freca de ea.

„Ei cred că eşti servitoarea lor. Şi, când colo, nu-ţi plătesc nimic. O servitoare este plătită”. „În schimb, preastimată doamnă îşi va alege acum un dormitor. Dacă-mi îngăduiţi! Marfă excelentă, de prima calitate, am ştiut că preastimată doamnă o să revină şi l-am rezervat special pentru preastimată doamnă. L-am fi vândut de şase ori până acum. Vă jur, cu mâna pe inimă! Domnul soţ se va bucura. Preastimată doamnă ajunge acasă, săru’ mâna,

iubito, spune domnul soţ. Bună ziua, iubitule, spune preastimată doamnă, am luat un dormitor pentru noi, iubitule – mă-nţelegeţi, preastimată doamnă, asta o spuneţi dumneavoastră, şi vă aşezaţi pe genunchii domnului soţ. Mă scuzaţi, preastimată doamnă, vorbesc şi eu aşa cum îmi vine, dar în asemenea caz niciun bărbat nu poate rezista, nicăieri pe lume, şi nici domnul soţ.

Dacă aş fi eu însurat, nu zic cu dumneavoastră, preastimată doamnă, cum aş ajunge eu, un biet salariat, la una ca asta, zic cu o femeie, zic cu o femeie bătrână, să spunem de patruzeci de ani – ei, asemenea vârstă dumneavoastră nici nu v-o puteţi imagina, preastimată doamnă!” „Dar, mă rog, nici eu nu mai sunt chiar tânără!” „În privinţa asta sunt de altă părere, dacă preastimată doamnă n-are nimic împotrivă.

Admit că preastimată doamnă tocmai a trecut de treizeci de ani, dar asta nu contează. Totdeauna zic: la o femeie, lucrul cel mai important sunt şoldurile. Şoldurile trebuie să fie la locul cuvenit şi trebuie să se vadă. Altfel cu ce mă aleg, dacă şoldurile sunt unde trebuie şi eu nu le văd? Poftiţi, convingeţi-vă singură – aici aveţi doar nişte splendide…” Therese vru să ţipe, dar în extazul care o cuprinse nu găsi niciun cuvânt. El şovăi câteva clipe şi completă: „Somiere!”

Therese nici nu învrednicise încă mobilele cu o privire. Tânărul o transpunea cu vorba într-o stare de excitaţie răscolitoare, ducea mâna până lângă şoldurile ei care tremurau şi le înlocuia apoi cu nişte somiere splendide şi practice. Mişcarea resemnată a mâinii, cu care-şi lua adio un biet salariat de la şoldurile inaccesibile, o mişcă pe Therese şi mai mult. Astăzi nu mai contenea cu transpiratul. Vrăjită, îi urmărea mişcările gurii, ale mâinii. Ochii ei, care de obicei scăpărau în tot felul de culori răutăcioase, erau acum paşnici, spălăciţi, aproape albaştri,

şi-şi prelingeau privirile peste somiere. Fireşte, sunt splendide. Omul ăsta interesant ştie tot. Cum se mai pricepe la mobile! În faţa lui nu putu să nu se ruşineze. Noroc că nu e nevoită să vorbească. Ce şi-ar închipui despre ea! Că nici măcar nu se pricepe la mobile. Dintre ceilalţi, niciunul n-a observat nimic. De ce? Pentru că ceilalţi sunt proşti. Omul ăsta interesant observă totul numaidecât. E mai bine ca ea să nu vorbească. Ăsta are o voce care te unge la inimă ca untul topit.

„Vă conjur, preastimată doamnă, nu uitaţi principalul! Aşa cum îi pregătiţi patul domnului soţ, aşa se va revanşa şi el. Dacă domnul soţ se simte bine în pat, atunci puteţi face cu dânsul orice vreţi. Credeţi-mă, preastimată doamnă. Fericirea conjugală nu trece numai prin stomac, fericirea conjugală trece prin mobile, în special prin dormitor, în mod cu totul special prin paturi, prin paturile conjugale, cum s-ar spune. Înţelegeţi-mă, iubită şi preastimată doamnă, o doamnă la vârsta cea mai înfloritoare cu ce se alege din asta, dacă el doarme prost? Dacă doarme prost, e prost dispus. Dacă doarme bine, ei, atunci se dă şi el pe aproape. Vreau să vă spun ceva, preastimată doamnă, pe mine mă puteţi crede, preastimată doamnă, mă pricep oarecum la negustorie, de doisprezece ani lucrez în branşa asta, de opt ani sunt aici, în acelaşi post, la ce folosesc şoldurile dacă patul e prost? Bărbatului puţin îi pasă de cele mai frumoase şolduri. Chiar dacă e vorba de domnul soţul dumneavoastră. Doamna poate să-i prezinte dansuri orientale din buric, doamna poate să dea ultimul retuş frumuseţii sale şi să se înfăţişeze înaintea lui dezbrăcată, goală cum s-ar spune – vă garantez că nu foloseşte la nimic, dacă domnul soţ este prost dispus, nici măcar în cazul dumneavoastră, preastimată doamnă, şi asta înseamnă mult! Ştiţi ce va face domnul soţ, în ipoteza că este veche şi de proastă calitate, vreau să spun somiera

– domnul soţ pleacă de-acasă şi caută alt pat mai bun. Şi ce paturi credeţi? Paturi ale firmei noastre. Aş putea să vă arăt scrisori de recunoştinţă, preastimată doamnă, de la preastimate doamne ca dumneavoastră. Aţi rămâne uimită de numărul căsniciilor fericite, pe care le avem, cu mândrie, pe conştiinţa noastră împăcată. La noi nu există divorţuri. Nu cunoaştem divorţuri. Noi facem tot ce putem şi clientela este mulţumită. Mai ales vă sfătuiesc pentru această garnitură, preastimată doamnă. Toate sunt bune, vă garantez preastimată doamnă, dar asta de-aici v-o pun cu deosebire la inimă, la inima dumneavoastră de aur, iubită şi preastimată doamnă!”

Therese se dădu mai aproape, numai pentru a-i face plăcere lui. Era de acord cu orice. Îi era teamă să nu-l piardă. Examina garnitura pe care i-o recomanda. Totuşi, n-ar fi putut s-o descrie cum arată. Ceva se lupta în ea să caute o posibilitate pentru a asculta mai departe vocea mieroasă. Dacă spune „da” şi plăteşte, atunci poate pleca şi s-a zis cu omul interesant. Pentru bănuţii ei frumoşi îşi poate permite şi ea ceva. Că doar oamenii câştigă de pe urma ei. Nu e niciun fel de ruşine că-l lasă să vorbească. Alţii pleacă pe-aici încolo şi nu cumpără nimic. Alde ăştia nu se jenează. Ea e cumsecade, nu face una ca asta. Dar omul are nevoie şi de timp.

Nu găsea nicio soluţie şi, pentru a răspunde ceva, zise: „Dar, mă rog, asta poate s-o spună oricine!” „Îmi daţi voie, preastimată doamnă, ca să nu spun încântătoarea şi preastimată mea doamnă, că doar n-am să vă mint. Ceea ce vă recomand cu căldură, vă recomand eu. În privinţa asta, puteţi să mă credeţi, preastimată doamnă, în mine are încredere oricine. N-am să vă rămân dator cu dovada asta, preastimată doamnă. Alo, domnu’ şef!”

Şeful, domnul Gross, un omuleţ mititel cu faţa turtită şi ochişorii hăituiţi, îşi făcu apariţia în pragul biroului său

separat şi, cât era de mic, se frânse în două jumătăţi şi mai mici.

„Ce-i?” întrebă el şi se strecură timid, ca un tânăr fricos, în apropierea fustei vaste a Theresei.

„Spuneţi chiar dumneavoastră, domnu’ şef, a existat vreodată un client care să nu fi avut încredere în mine?”

Şeful tăcu. Se temea să mintă în faţa mamei; ar putea să-l plesnească. Pe trăsăturile feţei lui se luptau priceperea în afaceri şi respectul. Therese observă această luptă şi o interpretă greşit. Îl compară pe vânzător cu şeful lui. Vrea şi ăsta să plaseze un cuvânt în discuţie, dar nu cutează. Pentru a spori triumful omului interesant, îi veni într-ajutor cu surle şi tobe.

„Dar, te rog, ce mai e nevoie şi de altcineva? Pe dumneata te crede orice femeie, numai pentru vocea dumitale. Cred orice cuvânt al dumitale. În definitiv, cine o să mintă? Ce nevoie mai e şi de ăsta? De la ăsta nu cred niciun cuvânt”.

Mititelul se retrase cât putu mai repede în birou. Aşa i se întâmplă întotdeauna. Nici n-a apucat să deschidă gura, că mama i-a şi spus că minte. Are acelaşi ghinion cu toate femeile. În copilărie a fost maică-sa, apoi a urmat nevasta, o fostă salariată. Însurătoarea a început cu faptul că-şi liniştea din când în când stenodactilografa cu „mamă” ori de câte ori se plângea de ceva. De când e însurat, nu mai are voie să ţină vreo salariată. Necontenit vin mame în magazin. Şi asta era cu siguranţă una. De aceea, a pus să i se construiască un birou doar pentru el singur în fundul magazinului. Poate să-l cheme de-acolo oricând e absolut necesar. O să i-o plătească el lui Grob. Vânzătorul ştie bine că nu poate juca rolul de şef în faţa unei mame. Grob ar vrea să devină asociat şi, pentru a-l pune la respect, îl face de râs în faţa clienţilor. Dar domnul Gross este, singur, şeful firmei de mobile Gross & Mama. Mama lui adevărată

mai trăieşte şi are o cotă-parte din magazin. De două ori pe săptămână, marţea şi vinerea, vine să ridice registrele şi să strige la salariaţi. Verifică socotelile la centimă; de aceea este şi atât de greu s-o tragi pe sfoară. Dar, cu toate astea, tot izbuteşte. Fără această înşelătorie n-ar putea trăi. Din punctul lui de vedere, se consideră pe bună dreptate adevăratul şef, cu atât mai mult, cu cât strigătele ei îl ajută mult faţă de salariaţi. În zilele premergătoare venirii ei, adică lunea şi joia, poate să dea ordine în sus şi-n jos, cum vrea. Toţi ascultă şi zbârnâie în toate părţile, pentru că i-ar putea spune a doua zi maică-sii dacă vreunul dintre salariaţi a fost impertinent. Marţea şi vinerea mama stă oricum toată ziua la magazin. Atunci tac toţi chitic, nimeni nu cutează să scoată o vorbuliţă, nici chiar el, dar totuşi e frumos. Doar miercurea şi sâmbăta se obrăznicesc. Azi e miercuri.

Domnul Gross stă pe scaunul său din birou şi trage cu urechea. Grob turuie ca o cascadă.

Omul ăsta merită să-l cântăreşti în aur, dar asociat n-o să devină. Ce, clienta vrea ca Grob să meargă cu ea la masă?

„Domnu’ şef nu permite asta în niciun caz, preastimată doamnă, ar fi dorinţa mea cea mai fierbinte, preastimată doamnă”. „Dar, te rog, se mai fac şi excepţii. Îţi plătesc masa!” „Inima dumneavoastră de aur mă mişcă profund, preastimată doamnă, dar este exclus, absolut exclus. Domnu’ şef nu ştie de glumă”. „Ei, da’ cine poate fi atât de grobian?” „Dacă preastimată doamnă ar şti cum mă cheamă, doamna ar râde. Numele meu e Grob”. „Da’ nu râd deloc, de ce, şi Grob e un nume. Iar dumneata nu eşti grobian”. „Vă mulţumesc din suflet pentru compliment. Săru’ mâna, preastimată doamnă. Dacă va merge aşa mai departe, voi săruta în natură mânuţa dulce”. „Te rog, te rog, dacă ascultă cineva, ce şi-ar putea

închipui!” „Nu mi-e ruşine, preastimată doamnă. Nici nu e nevoie să-mi fie ruşine. Cum spuneam, cu asemenea splendide şolduri, pardon, am vrut să zic mâini. Pentru care s-a hotărât preastimată doamnă? Rămâneţi totuşi la ăsta de-aici?” „Dar mai întâi te invit la dejun”. „Mă faceţi omul cel mai fericit din lume, preastimată doamnă. Un biet vânzător vă roagă să-l iertaţi. Domnu’ şef…”

„N-are de ce să se amestece”. „Preastimata doamnă se-nşală. Mama dânsului face cât zece şefi. Şi nici nu e câinos la suflet”. „Ce bărbat mai e şi ăsta? Nici nu e bărbat. Atunci bărbatu-meu de-acasă e mai bărbat pe lângă ăsta. Ei, ce faci? Mai că s-ar putea crede că nu-ţi plac”. „Cum puteţi spune asta, preastimata doamnă! Arătaţi-mi bărbatul căruia să nu-i plăceţi! Fac pariu cu dumneavoastră că n-o să găsiţi niciunul. Asta nici nu există, preastimata doamnă, îmi blestem soarta mea crudă. Domnu’ şef nu ne lasă să gustăm şi alde noi triumful. Ce, spune el, clienta iese în oraş cu un simplu salariat, deodată clienta se întâlneşte cu domnul soţul dumisale. Domnul soţ devine – ca să zic aşa – furios. Se iscă un scandal nemaipomenit. Salariatul se întoarce la mine, dar clienta nu. Cine plăteşte oalele sparte? Eu. Scumpă distracţie, spune domnu’ şef. E şi ăsta un punct de vedere, preastimata doamnă. Cunoaşte preastimata doamnă cântecul despre sărmanul gigolo, frumosul gigolo? „Chiar de-ţi frânge inima…”, dar să rămânem la asta! Veţi fi mulţumită cu paturile, preastimata doamnă”. „Dar, te rog, nu vrei cu niciun preţ. Îţi plătesc”. „Dacă preastimata doamnă ar fi liberă diseară, dar nu-mi pot închipui una ca asta. Domnul soţ este în privinţa asta neînduplecat. Şi trebuie să spun că-l înţeleg. Dacă eu aş avea norocul să fiu domnul soţ al unei femei frumoase – nici nu vă pot spune, frumoasă şi preastimata doamnă, cum aş mai fi cu ochii-n patru, „chiar de-ţi frânge inima, totuşi n-oi încuviinţa”.

Versul al doilea e de mine. Am o idee, preastimata doamnă. Am să fac un şlagăr pentru dumneavoastră, preastimata doamnă, cum staţi culcată în noul pat doar în pijama, splendidele… pardon, rămâne atunci aşa. Pot să vă rog să vă osteniţi până la casă?” „Da’ nici nu mă gândesc! mai întâi mergem să mâncăm împreună”.

Domnul Gross a ascultat din ce în ce maisure scitat. De ce s-o fi scuzând Grob totdeauna dând vina pe el? În loc să fie bucuros că mama îi plăteşte o masă de prânz. Salariaţii ăştia au toţi fumuri de grandomanie. În fiecare seară îl ia alta de la magazin, nişte făpturi tinere de tot, ar putea să-i fie fiice. Mama o să plece fără să cumpere garnitura. Aşa ceva nu înghite nicio mamă, să-i refuzi invitaţia. Grob îşi permite cam multe. Grob începe să-şi ia nasu la purtare şi să se socoată mai presus decât firma. Azi e miercuri. De ce să nu fie Grob şef tocmai miercurea?

În timp ce trăgea încordat cu urechea, începu să se umfle în pene. Se simţea secundat de mama de-afară, care era într-o dispută aprigă cu salariatul. Despre el, despre Grob, vorbea pe acelaşi ton ca toate mamele. Cum să-i spună oare lui Grob? Dacă vorbeşte prea mult, ăla o să-i dea cu siguranţă un răspuns obraznic, că doar azi e miercuri, şi atunci pierde o clientă bună. Dacă vorbeşte prea puţin, poate că Grob n-o să-l înţeleagă. Cel mai bun lucru ar fi un ordin scurt. Şi în vremea asta să se uite în ochii mamei? Nu. Mai bine să se posteze în faţa clientei, cu spatele spre ea, şi atunci Grob o să aibă mai mult respect faţă de amândoi.

Aşteptă o vreme, până ce văzu limpede că între cele două părţi n-avea să intervină o înţelegere amiabilă. Sări încetişor de pe scaunul său înalt, de la birou, şi făcu doi paşi mărişori până la uşa cu geamuri. O deschise brusc, scoase cu vioiciune capul afară – capul era tot ce avea el mai mare – şi strigă cu vocea lui stridentă de scapet: „Hai,

du-te, Grob!”

Acesta, care tocmai se scuza a suta oară, nici n-apucă să rostească „domnu’ şef, ci rămase cu gura căscată.

Therese zvâcni capul într-o parte şi şopti furtunos: „Poftim, ce-am spus eu!” Tare i-ar fi plăcut să-i mai arunce domnului şef o privire recunoscătoare înainte de plecarea la dejun, dar acesta dispăruse de mult iarăşi în biroul său.

Ochii lui Grob căpătară o scânteiere malefică. Fixau batjocoritor fusta scrobită. Se ferea cât putea s-o privească în ochi. Mieroşenia din vocea lui, care te ungea la inimă ca untul topit, ar fi avut acum gust de arsură. Grob ştia asta şi tăcea. Abia când îi făcu loc să treacă înainte, la uşa magazinului, deschise braţul şi gura din obişnuinţă şi spuse: „Îmi daţi voie, preastimată doamnă!”

Mobilizare.

Casa din Ehrlichstrasse 24 fusese cruţată de mulţi ani de cerşetori şi vânzători ambulanţi.

Intendentul casei stătea la pândă în cuşca lui zi de zi şi intercepta fiinţele decăzute. Ferestruica ovală, aşezată la înălţimea normală, sub care era scris Portar, le insufla o spaimă de moarte oamenilor care sperau să afle milostenie în casa asta. Ori de câte ori treceau pe lângă ea, se aplecau, de parcă ar fi primit Dumnezeu ştie ce pomană, şi mulţumeau cu temenele adânci.

Totuşi, prevederea lor era zadarnică. Intendentul casei nu se sinchisea câtuşi de puţin de ferestruica obişnuită. Când se strecurau pe sub ea, erau de mult reperaţi. Avea el metodele lui proprii, verificate. Ca funcţionar poliţienesc ieşit la pensie, era şiret şi indispensabil. De bună seamă că-i vedea prin ferestruică, dar nu prin aceea de care se temeau ei.

La cincizeci de centimetri deasupra podelei, străpunsese zidul cuştii sale printr-o a doua ferestruică de observaţie. Aici, unde nu se aştepta nimeni, stătea el în

genunchi şi veghea.

Lumea era alcătuită pentru intendent din pantaloni şi fuste. Cele purtate în casă îi erau bine cunoscute, pe cele străine le aprecia după fason, valoare şi demnitate. Dobândise atâta siguranţă în privinţa asta, câtă avusese odinioară în aceea a arestărilor. Rareori se înşela. Când se ivea un individ, în timp ce era încă în genunchi, întindea braţul vânjos spre clanţa uşii care – tot o invenţie de-a lui – era montată invers. Violenţa cu care sărea apoi în sus o deschidea. Atunci răcnea la individul respectiv şi-l bătea până-l lăsa aproape mort. La întâi al fiecărei luni, când i se aducea pensia, lăsa pe oricine să treacă liber. Cei interesaţi ştiau asta foarte bine şi năvăleau în cete asupra locatarilor casei, care duseseră dorul cerşetorilor o lună-ntreagă. Întârziaţii, care veneau în ziua de două sau trei, se mai strecurau câteodată, sau cel puţin nu erau executaţi chiar atât de dureros. Din ziua de patru încolo nu-şi mai încercau norocul decât novicii.

Kien legase prietenie cu el, după o mică păţanie. Se întorcea într-o seară de la o plimbare neobişnuită; pe coridor se şi lăsase întunericul. Deodată cineva a urlat la el: „Rahat cu moţ, puturosule, o să te duc târâş la comisariat!” Din cuşcă a năvălit intendentul casei şi a sărit să-l apuce de beregată. Dar aceasta era foarte sus şi greu de ajuns. Omul şi-a dat seama de gafa grosolană, era în joc prestigiul său în materie de cunoaştere a pantalonilor.

Linguşindu-se ca o pisică, l-a tras pe Kien în cuşca sa, i-a dezvăluit invenţia secretă şi a poruncit celor patru canari ai săi să-i cânte. Dar n-au vrut. Kien a început să-şi dea seama cui îi datora liniştea. (Erau câţiva ani de când nu mai venise niciun cerşetor să sune la el.) Individul acesta spătos, voinic ca un urs, stătea aici în cuşca strâmtă, atât de aproape de el. I-a făgăduit omului acestuia, care, în felul său, se dovedea capabil, un

pourboire lunar. Suma promisă era mai mare decât bacşişurile de la toate celelalte familii la un loc. În elanul primei răbufniri de bucurie, intendentului i-a venit poftă să zdrobească pereţii cuştii cu pumnii săi acoperiţi cu păr roşu. În felul acesta i-ar fi arătat binefăcătorului în ce măsură merită recunoştinţa lui. A izbutit, totuşi, să-şi ţină muşchii în frâu, a răcnit doar: „Puteţi conta pe mine, domnule profesor!” şi a trântit uşa ce da spre coridor.

Din clipa aceea, nimeni din casă n-a mai îndrăznit să vorbească despre Kien altfel decât cu „domnul profesor”, deşi, de fapt, nici nu era. Familiile nou-mutate erau rapid puse la curent cu această condiţie supremă, pe care intendentul o formula pentru rămânerea lor în casă.

Abia părăsise Therese casa pentru o zi întreagă, că îndată Kien a şi pus lanţul la uşă şi s-a întrebat ce dată este. Era opt ale lunii, ziua de întâi trecuse, nu mai avea de ce să se teamă de cerşetori. Dorea astăzi mai multă linişte ca de obicei. Era în perspectivă o festivitate. În acest scop o îndepărtase pe Therese din casă. N-avea mult timp la dispoziţie; la şase, după închiderea magazinelor, avea să-şi facă din nou apariţia. Dar numai pregătirile, singure, cereau ore întregi. Trebuiau efectuate tot felul de munci manuale. Pe când lucra, ar putea schiţa în minte cuvântarea festivă. Trebuia să fie o minune de erudiţie, nici prea seacă, nici prea populară; împletită cu aluzii la evenimentele contemporane, sinteză a rezultatelor unei vieţi bogate, aşa cum îţi place să asculţi pe la patruzeci de ani. Căci astăzi Kien ieşea din rezerva lui.

Îşi puse haina şi vesta pe spătarul unui scaun şi îşi suflecă mânecile grăbit. De fapt, dispreţuia hainele; totuşi, faţă de mobile, le cruţă până şi pe ele. Apoi se repezi la patul său, râse şi-i arătă dinţii. Îi părea străin, deşi dormea în el în fiecare noapte. În imaginaţia lui Kien, patul devenise mai butucănos şi mai ţipător la culoare, atât de

mult trecuse de când nu-l mai văzuse.

„Ce mai faci prietene”, strigă el, „te-ai odihnit bine?” De ieri era necontenit într-o dispoziţie excelentă. „Dar acum afară! Şi repede, ai înţeles?” Apucă tăblia de la cap cu amândouă mâinile şi împinse. Monstrul rămânea însă pe loc. Împinse cu umărul; de la a doua opinteală se aştepta la mai mult. Patul trosni doar, pare-se că ţinea să-şi bată joc de Kien. Efortul depăşea slaba lui putere, începu să tremure. Simţi că-l cuprinde o mânie imensă şi încercă cu binele.

„Hai, fii cuminte!” îl linguşi el, „ai să vii iar aici îndărăt. E doar pentru azi. Azi sunt liber. Ea nu e acasă. De ce te temi oare? N-o să te fure nimeni!”

Cuvintele pe care le risipea adresându-se mobilei îi cereau o asemenea stăpânire de sine, încât între timp uită cu totul să mai împingă. Pleda îndelung, vorbind către pat, vreme în care braţele îi atârnau obosite şi îl dureau foarte tare. Asigură patul că nu-i vrea răul, numai că acum n-are nevoie de el, trebuie să-nţeleagă asta. Cine dăduse atunci dispoziţia să fie cumpărat? El. Cine plătise banii în acest scop? El, şi chiar cu plăcere. Nu-l tratase oare, până-n ziua de azi, cu cea mai mare consideraţie? Numai din consideraţie îl trecuse cu vederea în mod intenţionat. Un om nu este totdeauna dispus să-şi manifeste consideraţia. Orice resentiment trece, iar timpul vindecă rănile. Poate el, patul, să-i facă dovada măcar a unei singure manifestări ostile? Gândurile sunt scutite de vamă. Îi promitea reîntoarcerea la locul odată cucerit, garantează pentru asta, jură!

Poate că patul ar fi cedat în cele din urmă. Totuşi, Kien îşi îndreptă toată energia de care era capabil în direcţia cuvintelor. Pentru braţe nu mai rămase nimic, dar chiar absolut nimic.

Patul persevera, neclintit şi mut. Kien se înfurie.

„Bucată de lemn neruşinată!” strigă el.

„Cui aparţii tu, de fapt?” Simţea nevoia unei descărcări, era dornic să pedepsească mobila impertinentă.

Atunci îşi aduse aminte de prietenul său cel voinic, de intendent. Părăsi apartamentul pe cataligele sale înaripate, coborî scara victorios, de parcă ar fi avut zece şi nu o sută de trepte, şi aduse muşchii de care avea nevoie din cuşca unde locuiau.

„Am nevoie de dumneata!” Tonul şi carcasa îi evocară intendentului o trâmbiţă. Prefera trompetele, avea el însuşi una. Îi plăceau cel mai mult instrumentele de percuţie. Răcni doar atât: „Da, muierile!” şi-l urmă. Era absolut convins că mergea să intervină împotriva nevestei. Ca să-şi dorească asta, îşi spuse că probabil femeia se şi întorsese. Prin ferestruica de observaţie o văzuse plecând. O ura, pentru că era o menajeră obişnuită, iar acum se chema doamna profesor. Fost funcţionar, el era incoruptibil în privinţa titlurilor şi trăgea consecinţele faptului că-l numise pe Kien profesor. De la moartea fiicei sale tuberculoase nu mai bătuse nicio femeie şi trăia singur. Slujba lui obositoare nu-i lăsa timp pentru femei, ba chiar îl făcea incapabil de cuceriri. Se mai întâmpla să bage mâna sub fusta vreunei servitoare şi s-o ciupească de coapse. Dar o făcea cu atâta conştiinciozitate, încât îşi distrugea astfel toate perspectivele, care şi aşa erau destul de reduse. Până la bătaie nu ajungea niciodată. De ani de zile îi era dor să mai lovească o dată cum trebuie în carne de femeie. Mergea înaintea lui Kien; izbea alternativ cu un pumn în zid, iar cu celălalt în balustrada scării. În felul acesta se antrena puţin. Din cauza zgomotului, locatarii deschideau uşile şi priveau la perechea ce părea inegală ca dimensiuni, dar de acord în intenţii: Kien, cu mânecile suflecate, intendentul, cu pumnii strânşi. Nimeni nu cuteza

să scoată vreun cuvânt. Schimbau doar priviri în urma lor, când erau siguri că nu mai sunt văzuţi. Când intendentul avea ziua lui violentă, nicio muscă nu îndrăznea să bâzâie în casa scării şi nu cădea nici măcar acul cel mai ascuţit.

„Unde e?” răcni el prietenos, odată ajuns sus. „O facem noi şipe-asta numaidecât!”

Fu condus în camera de lucru. Domnul profesor se opri în prag, îi indică sadic patul cu lungul său deget arătător şi porunci: „Afar’ cu el!” Intendentul izbi de câteva ori cu umărul în pat, verificând rezistenţa mobilei. I se păru că e foarte slabă. Plin de dispreţ, scuipă în mâini, le vârî în buzunare, căci nu avea nevoie de ele, lipi capul de pat şi-l împinse afară cât ai zice peşte. „Asta se cheamă a duce cu capul!” explică el. Cinci minute mai târziu, toate mobilele din toate camerele erau afară pe coridor. „Cărţi aveţi destule, mă rog frumos!” bâlbâi ţeasta gata de ajutor. Voia să-şi tragă răsuflarea, fără a lăsa să se observe asta. De aceea, spuse pur şi simplu ceva, nu mai tare decât un om cu putere normală. Apoi plecă; recăpătându-şi suflul, răcni de pe scară ca să se audă îndărăt în apartament: „Dacă mai aveţi vreodată nevoie de ceva, domnule profesor, vă puteţi bizui pe mine!”

Grăbit, Kien preferă să nu-i răspundă nimic. Uită chiar să pună şi lanţul la uşă şi aruncă doar o privire asupra troacelor, numeroase, care se-nşirau de-a valma pe coridor, ca o grămadă de cherchelţi fără noimă. Parcă nu mai ştiau bine care sunt picioarele fiecăruia. Dacă cineva i-ar fi croit cu gârbaciul pe spinare, s-ar fi dezmeticit numaidecât. Duşmanii lui se călcau acolo reciproc pe picioare şi-şi zgâriau capetele lăcuite până ce rămâneau pleşuve.

Precaut, pentru a nu-şi profana festivitatea printr-o hărmălaie oribilă, trase uşa camerei după el. Lunecă temerar de-a lungul rafturilor şi pipăi cu duioşie cotoarele

cărţilor. Deschise ochii mari, forţat şi spasmodic, ca să nu se închidă iar din obişnuinţă. Îl cuprinse o ameţeală, ameţeala bucuriei şi a regăsirii târzii. În prima clipă de buimăceală, rosti cuvinte care nici nu fuseseră prevăzute, nici nu erau raţionale. Le spuse cărţilor că nu se îndoieşte de fidelitatea lor. Că sunt toate acasă la ele. Că au caracter. Că le iubeşte. Că le roagă să nu-i poarte pică pentru nimic. Că ar avea tot dreptul să se simtă ofensate. Că se asigură de existenţa lor prin pipăieli brutale. Dar că nu se mai încrede numai în ochi, de când îi utilizează în diferite feluri. Că asta le-o spune doar lor; că lor le poate spune totul. Că ele sunt discrete. Că se îndoieşte de ochi. Că se îndoieşte de multe. Că duşmanii lui s-ar bucura de asemenea îndoieli ale lui. Că are mulţi duşmani. Că nu desemnează pe nimeni cu numele. Pentru că astăzi este o zi mare a Domnului. Şi că de-aceea vrea să ierte. Că, repus în drepturile sale, vrea să iubească.

Cu cât creştea în lungime şirul cărţilor trecute în revistă şi cu cât biblioteca se înălţa în faţa lui mai nevătămată şi mai compactă, cu atât mai ridicoli îi păreau duşmanii. Cum puteau cuteza ei să îmbucătăţească prin uşi un trup, o viaţă? Toate chinurile nu putuseră face, totuşi, nimic împotriva lor. Chiar dacă fusese încătuşată mişeleşte şi fusese schingiuită vreme de săptămâni cumplite, îngrozitoare, în realitate biblioteca nu fusese învinsă. Un aer bun adia prin părţile reunite ale unuia şi aceluiaşi corp. Se bucurau că-şi aparţineau în sfârşit unele altora. Corpul respira, chiar şi stăpânul corpului răsufla adânc.

Doar uşile se legănau din balamale încolo şi-ncoace. Dispoziţia sărbătorească a lui Kien fu tulburată de ele, întrucât interveneau atât de prozaic în perspectivă. De undeva trăgea curentul, Kien privi în sus, oberlihturile erau deschise. Cu amândouă mâinile apucă prima uşă dintre camere şi o scoase din balamale – cum îi mai

crescuseră între timp puterile!

— Apoi o duse afară pe coridor şi o puse peste pat. Acelaşi lucru se întâmplă cu celelalte uşi. Pe spătarul unui scaun, pe care intendentul îl scosese afară din greşeală, deoarece era cel de la birou, Kien observă haina şi vesta sa. Aşadar, începuse sărbătoarea în cămaşă, cu mânecile suflecate. Se jenă întrucâtva, se îmbrăcă în ţinută corectă şi se întoarse mai decis îndărăt în bibliotecă.

Ruşinat, se scuză pentru purtarea sa anterioară, spunând că încălcase programul de bucurie. Doar nenorociţii îşi pipăie iubita aşa, nitam-nisam. Cine valorează cât de cât ceva nu face pe grozavul faţă de ea. În niciun caz nu e nevoie s-o asigure de o afecţiune care e de la sine înţeleasă. Unei iubite îi acorzi treptat apărare, fără să te făleşti cu asta. Trebuie s-o îmbrăţişezi în momente sărbătoreşti, nu în clipe de exaltare. Adevărata dragoste se mărturiseşte înaintea unui altar.

Tocmai asta avea şi Kien de gând acuma, împinse buna şi vechea lui scară la un loc potrivit şi se urcă pe ea de-a-ndărătelea, astfel încât să atingă rafturile cu spinarea, tavanul cu capul, podelele cu picioarele sale prelungite – cu scara adică – iar cu ochii să îmbrăţişeze întregul spaţiu al bibliotecii, şi ţinu următoarea alocuţiune iubitei sale: „De câtva timp, mai exact spus, de la intervenţia unei puteri străine în viaţa noastră, mă port cu gândul să pun relaţiile noastre pe o bază solidă. Existenţa voastră e asigurată contractual; totuşi, cred că suntem destul de deştepţi pentru a nu ne înşela în privinţa primejdiei care vă ameninţă, în ciuda unui contract legal.

Nu e nevoie să vă amintesc în amănunt de străvechea şi mândra poveste a pătimirilor voastre. Voi lua doar un caz, pentru a vă dovedi cu argumente zdrobitoare, cât de aproape sălăşluiesc, una de cealaltă, iubirea şi ura. În istoria unei ţări, pe care o cinstim cu toţii deopotrivă, a

unei ţări unde vi s-a acordat atenţie peste atenţie, dragoste peste dragoste, ba chiar vi s-a închinat cultul divin cuvenit, se petrece un eveniment îngrozitor, o crimă cu proporţii de mit, o crimă pe care a comis-o împotriva voastră un demon al puterii sub inspiraţia unui sfetnic şi mai demonic. În anul 213 înaintea naşterii lui Hristos au fost arse toate cărţile din China la porunca împăratului chinez Qin Shi Huang Di 1, un uzurpator brutal, care a îndrăznit să-şi aroge titlul „primul, sublimul, divinul”. Acest criminal crud şi superstiţios era, personal, mult prea incult pentru a putea aprecia cum trebuie însemnătatea cărţilor, pe baza cărora era contestată guvernarea lui silnică. Dar primul ministru al său, Li Si2, un copil al cărţilor sale, deci un renegat detestabil, a ştiut să-l determine printr-o suplică abilă să ia această măsură nemaiauzită. Era prevăzută pedeapsa cu moartea chiar şi pentru simplele discuţii în legătură cu cartea de cântece clasice şi cu opera de istorie clasică a Chinei. Tradiţia orală trebuia să fie distrusă odată cu cea scrisă. De la confiscare fusese exceptată o infimă minoritate de cărţi; care? Vă închipuiţi singuri: opere referitoare la

1. Qin Shi Huang Di (246 – 210 î.Hr.), împărat chinez din dinastia Qin.

2. Li şi (cca. 284 – 208 î.Hr.), literat şi demnitar din dinastia Qin.

Medicină, farmacopee, chiromanţie, agricultură şi pomicultură – deci maculatura cu caracter practic.

Mărturisesc că mai simt şi astăzi în nări mirosul de incendiu din acele zile. Ce-a mai contat faptul că, trei ani mai târziu, pe împărat l-a ajuns soarta binemeritată? El a pierit, e drept, dar asta n-a mai fost de niciun ajutor pentru cărţile moarte. Arse erau, arse au rămas.

Totuşi, nu vreau să las neamintit ceea ce s-a întâmplat cu renegatul Li Şi, puţin după moartea

împăratului. Descifrându-i firea diabolică, urmaşul la tron l-a destituit din postul de prim-ministru, pe care-l deţinuse peste treizeci de ani. A fost pus în lanţuri, aruncat în închisoare şi supus unei bastonade de o mie de lovituri de varga. Nu l-au iertat nici măcar de o singură lovitură. Prin supunerea la cazne a fost adus să-şi mărturisească crimele. Alături de sutele de mii de asasinate de cărţi, mai avea şi alte grozăvii pe conştiinţă. Încercarea sa, de-a retracta ulterior mărturisirea, a dat greş. În piaţa oraşului Hien Yang a fost tăiat cu ferăstrăul în două, şi anume în lungime, pentru că durează mai mult. Ultimul gând al acestei bestii sângeroase s-a îndreptat către vânătoare. Ceva mai mult, nici nu i-a fost ruşine să izbucnească în lacrimi. Întregul lui neam, de la fii şi până la ultimul strănepot de şapte zile, femeile deopotrivă cu bărbaţii, a fost nimicit, dar în loc de cuvenita moarte, prin ardere, li s-a acordat graţia să fie executaţi pur şi simplu. Amintirea ucigaşului de mase Li şi n-a păstrat-o nicio familie din China – ţara familiei, a venerării strămoşilor şi a pomenirii personale – ci doar istoria, tocmai acea istorie pe care voia s-o desfiinţeze ticălosul tăiat în două cu ferăstrăul.

Ori de câte ori citesc la vreun istoric chinez povestea arderii cărţilor, nu uit să caut în toate izvoarele existente şi instructivul pasaj despre sfârşitul ucigaşului de mase Li Şi. Din fericire, a fost descris în repetate rânduri. Până ce nu era tăiat de zece ori în şir, în două, cu ferăstrăul, înaintea ochilor mei, nu-mi puteam afla niciodată liniştea şi somnul.

Adeseori mă întreb cu durere de ce a trebuit să se întâmple grozăvia asta tocmai în China, ţara făgăduinţei pentru noi toţi. Ori de câte ori ne referim la revelaţia Chinei, adversarii – care nu-s leneşi – ne opun catastrofa din 213. Nu putem riposta decât că şi acolo numărul celor culţi este infim de mic, în comparaţie cu masa celorlalţi. Uneori mocirla analfabetismului se închide deasupra

cărţilor şi a învăţaţilor. Nicio ţară nu este scutită de fenomene naturale. De ce se cere imposibilul de la China?

Ştiu că încă mai aveţi în sânge groaza acelor zile, ca şi a altor persecuţii. Nu cruzimea sufletească şi lipsa de sensibilitate mă împinge să vă vorbesc despre martorii sângeroşi ai trecutului vostru glorios. Nu, vreau doar să vă scutur şi să vă cer sprijinul pentru măsurile cu care trebuie să ne înarmăm împotriva primejdiei.

Dacă aş fi un trădător, aş putea să trec peste primejdia care vă ameninţă, măgulindu-vă cu vorbe frumoase. Totuşi, eu însumi port vina situaţiei în care am ajuns. Am destul caracter, pentru a o recunoaşte faţă de voi. Dacă mă întrebaţi – şi aveţi dreptate să puneţi întrebarea asta – cum de am putut uita până într-atât de mine, trebuie să vă răspund: am uitat de mine pentru că am uitat de marele nostru maestru Mengzi, care spune: „Ei acţionează şi nu ştiu ce fac; îşi au deprinderile lor şi nu ştiu de ce; parcurg calea întregii lor vieţi şi totuşi nu-şi cunosc drumul: aşa sunt ei, oamenii gloatei”.

Feriţi-vă totdeauna şi fără excepţie de oamenii gloatei, cu aceste cuvinte ni se adresează maestrul. Ei sunt periculoşi, pentru că n-au cultură, deci n-au raţiune. S-a întâmplat totuşi odată să pun mai presus de sfaturile maestrului Mengzi preocupările pentru îngrijirea voastră trupească şi pentru comportarea umanitară faţă de voi. Această miopie a mea s-a răzbunat din greu. Caracterul şi nu cârpa de praf îl face pe om.

Dar să nu cădem nici în extrema cealaltă! Nicio iotă nu v-a fost clintită până acum. Nu mi-aş ierta-o niciodată dacă cineva m-ar învinui că mi-am neglijat datoria de-a avea grijă de voi. Dacă are cineva de reclamat ceva, să se prezinte!”

Kien tăcu şi privi în jurul său provocator şi ameninţător. Şi cărţile tăcură, niciuna nu ieşi din rând, iar

el îşi continuă cuvântarea bine pregătită: „M-am aşteptat la acest rezultat al apelului meu. Văd că staţi alături de mine cu credinţă şi, pentru că o meritaţi, vreau să vă iniţiez în planurile duşmanilor noştri. Mai întâi, trebuie să vă fac surpriza unei comunicări importante. Cu prilejul inspecţiei generale, am constatat că în partea de bibliotecă ocupată de duşman s-au petrecut deplasări nepermise. Pentru a nu produce o confuzie şi mai mare în rândurile voastre, n-am mai dat alarmă. Împotriva oricăror zvonuri alarmiste, iau numaidecât poziţie şi declar aici, sub jurământ, că nu avem de deplâns niciun fel de pierderi. Cuvântul meu stă chezăşie că această adunare este reunită în plenul ei şi îndreptăţită să ia hotărâri. Ca o corporaţie nevătămată, închisă, suntem încă în situaţia de a ne pregăti de apărare, unul pentru toţi, toţi pentru unul. Căci ceea ce nu e încă poate veni. Chiar şi ziua de mâine poate produce goluri în rândurile voastre.

Ştiu ce urmăreşte duşmanul cu deplasările noastre: vrea să îngreuneze controlul asupra efectivelor noastre. Crede că nu vom îndrăzni să anulăm cuceririle sale din teritoriul ocupat, astfel încât, bizuindu-se pe faptul că cunoaştem noile condiţii, poate trece, încă înaintea declarării stării de război, la subtilizări pe care să nu le observăm. Fiţi sigure că va începe cu cele mai de seamă dintre voi, cu cele pentru care poate pretinde cea mai mare sumă de răscumpărare. Căci nici nu se gândeşte la posibilitatea camaradelor lor. Duşmanul ştie bine ce anume nu oferă niciun fel de perspective şi, pentru ducerea războiului, are nevoie de bani, de bani şi iarăşi de bani. Contractele existente sunt pentru el un petic de hârtie, nimic mai mult.

Dacă vreţi să fiţi luate din patria voastră şi împrăştiate în toată lumea, ca sclave pe care le evaluezi, le pipăi, le cumperi, dar nu le vorbeşti niciodată, pe care le

asculţi pe jumătate când îşi îndeplinesc serviciul, în al căror suflet nu citeşti niciodată, pe care le posezi dar nu le iubeşti, pe care le laşi să piară sau le vinzi mai departe cu câştig, pe care le foloseşti dar nu le înţelegi – atunci încrucişaţi braţele şi predaţi-vă duşmanului! Dar dacă mai aveţi o inimă vitează în piept, un suflet curajos, un spirit nobil – atunci ridicaţi-vă împreună cu mine să pornim războiul sfânt!”

Nu supraestima tăria duşmanului, poporul meu! Între slovele tale îl vei strivi de moarte, rândurile tale să fie ghioagele care vor ploua cu lovituri pe capul lui, literele tale – cuirase care să te apere de el! Tu dispui de mii de şiretlicuri pentru a-l atrage-n capcane, de mii de plase în care să-l prinzi în mreje, de mii de fulgere cu care să-l zdrobeşti, tu, poporul meu, puterea, măreţia, înţelepciunea veacurilor!”

Kien se opri. Epuizat şi înflăcărat, se frânse şi căzu grămadă de pe scară. Picioarele îi tremurară – sau poate că scara? Mult lăudatele arme începură să-i joace înaintea ochilor dansul războiului. Curse sânge; întrucât era sânge pe cărţi, i se făcu rău, ca de moarte. Numai să nu leşin! Numai să nu-mi pierd cunoştinţa! Atunci se porniră ovaţii furtunoase; răsunau de parcă trecea vijelia printr-o pădure de frunze; din toate părţile veneau aclamaţii de bucurie. Recunoscu după voce pe câteva din mulţime. Limba lor, sunetele lor, da, erau ele, prietenele lui, credincioasele lui, îl urmau în războiul sfânt! Deodată se simţi urcat din nou pe scară, se înclină de câteva ori şi – indus în eroare de emoţie – aşează mâna stângă în partea dreaptă a pieptului, unde nu avea nici el inimă. Aclamaţiile nu mai voiau să contenească. Avea impresia că le soarbe cu ochii, cu urechile, cu nasul şi limba, cu întreaga lui piele umedă şi zumzăitoare. Nu s-ar fi crezut capabil de un asemenea discurs incendiar. Îi reveni în minte tracul avut înaintea

discursului – căci ce altceva fuseseră acele scuze, decât trac – şi zâmbi.

Pentru a pune capăt ovaţiilor, coborî de pe scară. Observă pe covor pete de sânge şi duse mâna la faţă. Umiditatea agreabilă a pielii era sânge. Acum îi trecu prin minte că, între timp, stătuse lungit pe covor, iar apoi, menţinut în stare conştientă de către furtuna ce se pornea, găsise puterea să se urce încă o dată pe scară. Alergă la bucătărie – numai să iasă cât mai curând din bibliotecă, cine ştie dacă sângele n-a stropit şi cărţile – şi spălă conştiincios toată roşeaţa de pe piele. Era mai bucuros că fusese rănit el şi nu oamenii lui. Cu forţe proaspete, cuprins de un nou curaj belicist, se-ntoarse în grabă pe câmpul de luptă. Doar vântul şuiera melancolic prin oberliht. Pentru bocete n-avem timp acum, gândi el, altfel vom fi în curând în situaţia de a le cânta „la apa Babilonului”. Înflăcărat, se repezi pe scară în sus, făcu o mutră cât putu mai lungă şi trâmbiţă pe ton de comandă, de zăngăniră toate geamurile cuprinse de frică.

„Mă bucur, că aţi găsit la timp calea raţiunii. Războiul nu se duce numai cu entuziasm. Din asentimentul vostru înţeleg că sunteţi dispuse să luptaţi sub conducerea mea.

Declar:

1. Ne aflăm în stare de război.

2. Trădătorii intră în jurisdicţia tribunalului secret.

3. Comandamentul e centralizat. Eu sunt comandantul suprem de război, singurul conducător şi ofiţer.

4. Toate deosebirile ce decurg din trecutul, faima, mărimea şi valoarea participanţilor la război sunt anulate. Democratizarea armatei se manifestă practic în aceea că, începând de astăzi, fiecare volum în parte va sta cu cotorul la perete. Această măsură intensifică sentimentul

solidarităţii noastre. Totodată, îl lipseşte de criteriile sale pe duşmanul pus pe jaf, dar incult.

5. Ca parolă dau numele Kung”.

Astfel îşi încheie scurtul său manifest. Nu luă seama la efectul acestor cuvinte. Succesul discursului războinic anterior îi exaltase sentimentul puterii. Se ştia purtat de dragostea unanimă a întregii sale armate. Se consideră satisfăcut de singulara proclamare a voinţei şi trecu la fapte.

Fiecare volum în parte fu scos din raft şi întors cu cotorul la perete. Cum îi cântărea astfel în mână pe vechii lui prieteni – fireşte repede, în timpul lucrului – îi părea rău că trebuie să-i împingă astfel în anonimatul unei armate gata de război. Cu ani în urmă, nimic nu l-ar fi putut determina la o asemenea cruzime. À la guerre comme à la guerre, se justifică el şi oftă.

Cuvântările lui Gauthama Buddha, foarte pacifiste de felul lor, ameninţau, în cuvinte blânde, cu refuzul de-a face serviciul militar. Kien râse ironic şi strigă: „Încercaţi numai!” Dar în sine nu era chiar atât de sigur, pe cât sunau cuvintele. Căci aceste cuvântări umpleau duzini întregi de volume. Stăteau acolo toate, unele lângă altele, în pali, în sanscrită, în traduceri chineze, japoneze, tibetane, engleze, germane, franceze, italieneşti, o companie întreagă, o forţă care inspira respect. Considera procedeul lor o adevărată făţărnicie.

„De ce nu v-aţi prezentat mai de mult?” „Noi nu te-am aplaudat deloc, stăpâne”. „Aţi fi putut scoate între timp strigăte”. „Am tăcut, stăpâne”. „Asta vi se potriveşte!” le tăie el orice alt cuvânt.

Totuşi, ghimpele tăcerii se înfipsese. Cine ridicase, cu decenii în urmă, tăcerea la rangul de principiu suprem al vieţii sale? El, Kien. De unde înţelesese el valorarea tăcerii, cui îi datora cotitura decisivă din viaţa sa? Lui

Buddha, luminatul. Acela tăcea de cele mai multe ori. Poate că gloria şi-o datora faptului că tăcea atâta. Ştiinţa îl atrăgea mai puţin. La toate întrebările posibile, el tăcea sau dădea să se înţeleagă că răspunsul nu merită osteneala. Atunci era uşor să bănuieşti că nu-l ştia. Căci la orice ocazie scotea la lumină celebra sa succesiune a cauzalităţii, o logică primitivă. Dacă nu tăcea, atunci spunea mereu acelaşi lucru. Să dăm de-o parte pildele din cuvântările sale şi ce mai rămâne? Tocmai succesiunea cauzalităţii. Un spirit sărac! Un spirit care a prins osânză numai de pe urma perseverării. Ţi-l poţi închipui pe Buddha altfel decât gras? Există tăcere şi tăcere.

Buddha se răzbuna de aceste jigniri nemaiauzite: tăcea. Kien se grăbi cu răstălmăcirea cuvântărilor, pentru a izbuti să iasă din acest mediu demoralizant, defetist.

Îşi asumase o sarcină grea. Deciziile războinice se iau uşor. Dar după aceea trebuie s-o ţii din scurt pe fiecare în parte. Adversarii principali ai războiului reprezentau oricum o minoritate. Principala rezistenţă o întâmpină punctul patru al manifestului său, democratizarea armatei, prima măsură cu adevărat practică. Ce număr imens de vanităţi trebuiau învinse în această privinţă! Decât să renunţe la gloria personală, smintiţii ăştia preferă să fie furaţi. Schopenhauer enunţa voinţa sa de viaţă. Tardiv îl apucase nostalgia pentru această cea mai proastă dintre lumi. Oricum, refuza să lupte umăr la umăr cu un Hegel. Schelling scotea la iveală vechile sale acuzaţii şi dovedea identitatea doctrinei lui Hegel cu a sa, care era mai veche. Fichte striga eroic: „Eu!” Immanuel Kant intervenea mai categoric decât în timpul vieţii sale, pentru o pace eternă. Nietzsche declama ce este el, Dionysos, Anti-Wagner, Antihrist şi Mântuitor. Alţii se îmbulzeau, şi ei, printre ceilalţi şi abuzau de această clipă, tocmai de această clipă, pentru a sublinia cât erau de neînţeleşi. În cele din urmă,

Kien întoarse spatele fantasticului infern al filosofiei germane.

Credea că se va despăgubi, într-un fel, la mai puţin măreţii şi poate prea clarii francezi, dar fu întâmpinat cu o ploaie de răutăţi. Ei îi ironizară silueta ridicolă, reproşându-i că nu ştie să-şi folosească trupul şi de-aceea porneşte la război. Că a fost totdeauna modest, de-aceea se umileşte, fără a se înălţa. Că asta e maniera tuturor îndrăgostiţilor: să-şi creeze iluzia unor rezistenţe, pentru a putea să le învingă. Că îndărătul războiului său sfânt se află totuşi o femeie, o menajeră incultă, bătrână, inutilizabilă şi lipsită de gust. Kien se înfurie: „Nu mă meritaţi”, se dezlănţui el, „am să vă las pe toţi în seama destinului vostru!” „Du-te mai bine la englezi!” îl sfătuiră ei. Erau prea preocupaţi de spiritul lor, pentru a lăsa să se ajungă la o dispută serioasă cu el şi-l sfătuiră bine.

Găsi la englezi ceea ce-i trebuia azi: un teren de fapte solid, pe care ei stăteau bine înfipţi.

Obiecţiile acestora – în măsura în care, cu lipsa lor de supleţe, lăsau să le scape vreuna – erau lucide, de folos şi totuşi bine gândite. Până la urmă nu-l putură scuti de un reproş important.

De ce a luat parola din limba unei rase de culoare? Atunci, Kien sări ca ars şi-i apostrofă chiar şi pe englezi.

Îşi blestemă soarta care-i rezerva decepţie după decepţie. Mai bine un culi decât comandant de oaste, strigă el şi porunci societăţii cu mii de capete să tacă. Ore în şir fu ocupat să întoarcă toate cărţile. Ar fi putut uşor interveni cu mici lovituri piezişe. Dar nu se încumetă să tragă consecinţele noului regulament disciplinar şi nu făcu rău nimănui. Obosit şi abătut, descurajat de moarte, se târa de-a lungul rafturilor, mai mult datorită caracterului său decât din convingere, întrucât îi răpiseră credinţa sa. Pentru rafturile de sus recurse la ajutorul scării, dar şi ea îl

trată neprietenos şi ostil. De repetate ori sări de pe şina ei de sus şi căzu pe covor, şicanându-l. O ridică la loc cu braţele lui subţiri, fără vlagă, şi de fiecare dată îi veni tot mai greu s-o facă. Nu mai avea nici măcar destulă mândrie ca s-o ocărască aşa cum merita. La urcat, trata fuşteii cu deosebită precauţie, ca să nu-i joace feste. Îi mergea atât de rău, încât trebuia să se stăpânească chiar şi faţă de scara sa, un simplu personaj auxiliar. Când termină întoarcerea cărţilor din fosta sufragerie, contemplă opera mâinilor sale. Intercala o pauză de trei minute, pe care o petrecu pe covor, în poziţie orizontală, gâfâind, dar cu ceasul în mână. Apoi veni la rând camera alăturată.

Moartea.

În drum spre casă, Therese îşi vărsă focul.

Ea îl invită pe om şi, drept mulţumire, individul se obrăzniceşte. A vrut oare ceva de la el?

N-are nevoie să alerge după bărbaţi străini. Este femeie măritată. Nu e o servitoare care să meargă cu orice bărbat.

La restaurant, el a luat mai întâi lista de bucate şi a întrebat ce să comande. A fost atât de proastă şi a spus după aceea: „Dar, de plătit, plătesc eu”. Ce şi-a mai comandat! Şi-acum parcă îi mai este ruşine de lume. El a jurat că e un om mai acătării. Că nu i-au menit ursitoarele în leagăn să fie un biet salariat. Ea l-a consolat. Atunci el a spus că, în schimb, vezi, are noroc la femei, dar cu ce se alege din asta? Are nevoie de un capital – nu trebuie să fie prea mare – pentru că fiecare vrea să fie propriul său stăpân. Femeile n-au capital, doar economii, mizere; cu asemenea bagatelă nu se poate începe o afacere; poate altul, dar el nu; pentru că el joacă o carte mare, nu se lasă să i se astupe gura cu orice rahat.

Înainte de-a începe al doilea şniţel, individul i-a luat mâna şi i-a spus: „Asta-i mâna care mă va ajuta să-mi

găsesc norocul”. Totodată a gâdilat-o. Ce frumos ştie să gâdile omul ăsta. Aşa ceva încă nu i-a spus nimeni, că ea este norocul lui. Şi dacă n-ar vrea să participe la negustoria lui?

De unde are, aşa deodată, bani pentru asta?

Atunci el a râs şi a spus: capitalul i-l dă iubita lui.

A simţit cum se face roşie ca racul, de furie. La ce-i mai trebuie o iubită, dacă este ea aici, că doar şi ea este un om!

Ce vârstă are iubita? l-a întrebat apoi.

Treizeci de ani, a zis el.

Dacă e frumoasă? A mai întrebat.

Cea mai frumoasă din toate, a spus el.

Atunci ea a vrut să vadă o poză a iubitei.

„Îndată, poftim, şi cu asta vă pot servi”. Deodată el i-a vârât degetul în gură, are un deget atât de frumos, de gros, şi a spus: „Asta e!”

Cum ea n-a răspuns nimic la asta, a ciupit-o de guşuliţă – ce om înfigăreţ!

— A întreprins pe sub masă ceva cu piciorul, a apăsat tare (se face una ca asta?), i s-a uitat în gură şi i-a spus: că este cuprins de o fericită beţie a dragostei şi a întrebat-o când poate să facă proba splendidelor şolduri. I-a mai spus să conteze pe el. Căci se cam pricepe la treaba asta. La el nu se pierde nimic.

Atunci ea i-a spus că iubeşte adevărul mai presus de orice. Trebuie să i-o mărturisească numaidecât. Este o femeie fără capital. Soţul ei a luat-o din dragoste. Şi era o simplă salariată ca el. Lui poate să i-o mărturisească. În ce priveşte proba, trebuie să vadă cum poate să se aranjeze. Tare ar mai vrea şi ea. Aşa sunt femeile. De obicei nu e aşa, dar face şi ea o excepţie.

Domnul Grob să nu creadă că e nevoită să-l accepte. Pe stradă se uită toţi bărbaţii în urma ei. Se bucură de pe-

acum. La douăsprezece fix, soţul se duce la culcare. Adoarme numaidecât, este atât de precis în toate! Ea are o cameră specială, unde dormea înainte menajera. Acum menajera nu mai e la ei. Nu-şi poate suferi soţul, fiindcă vrea să fie lăsată-n pace. Omul e atât de insistent. Şi când colo, nici nu e bărbat. De aceea doarme singură în odaia în care locuia înainte menajera. La douăsprezece şi un sfert, ea va coborî cu cheia de la intrarea blocului şi-i va deschide. El să nu se teamă. Intendentul casei doarme buştean. E atât de obosit de munca de peste zi. Ea doarme singură-singurică. Dormitorul îl cumpără numai pentru ca apartamentul să arate ca lumea. O să aranjeze în aşa fel ca el să vină în fiecare noapte. O femeie vrea şi ea ceva de la viaţă. Odată te pomeneşti la patruzeci de ani şi epoca frumoasă se sfârşeşte.

Bine, a spus vânzătorul, o să-şi desfiinţeze haremul. Când iubeşte, face orice pentru o femeie. Ea, în schimb, să se revanşeze cum se cuvine şi să-i ceară soţului capitalul. Îl acceptă numai de la dânsa, de la nicio altă femeie, pentru că în noaptea asta îl aşteaptă norocul suprem, fericirea dragostei.

Ea iubeşte adevărul mai presus de orice, îi atrage Therese atenţia, şi trebuie să i-o mărturisească numaidecât. Soţul ei e un zgârcit şi nu dăruie nimănui nimic. Nu dă nimic din mână, nici măcar o carte. Dacă ar avea ea un capital, l-ar băga numaidecât în negustoria lui. Pe domnul Grob îl crede orice femeie pe cuvânt şi unui asemenea om îi acordă încrederea orice femeie. Să vină totuşi. Se bucură de pe-acum. Pe vremea ei era o zicală frumoasă, care spunea: „Încet, încet, departe ajungi”. Fiecare om trebuie să moară odată. Asta e menirea oamenilor. Domnul Grob să vină în fiecare noapte la douăsprezece şi un sfert şi într-o bună zi se va pomeni cu capitalul. Nu din dragoste l-a luat pe bărbatul cel bătrân.

Trebuie să se gândească şi la viitor.

Atunci vânzătorul îşi retrage, sub masă, unul din picioare şi spune: „Bine şi-aşa, doamnă, dar ce vârstă are soţul dumneavoastră?”

E trecut de patruzeci, ştie ea precis.

Atunci vânzătorul îşi retrage, sub masă, şi celălalt picior, se ridică şi spune: „Ascultă, găsesc că asta e revoltător!”

Să mănânce mai departe, îl roagă Therese. Ea nu e de vină, soţul arată ca un schelet şi cu siguranţă că nici nu e sănătos. În fiecare dimineaţă, când se scoală, ea îşi zice: azi îl găsesc mort. Când intră, însă, înăuntru şi-i duce micul dejun, mai trăieşte încă. Şi răposata ei mamă a fost tot aşa. Era bolnavă la treizeci de ani, dar a murit la şaptezeci şi patru. Şi atunci, a murit de foame. Nimeni n-ar fi crezut una ca asta despre femeia aia zdrenţăroasă. Atunci, omul cel interesant pune pentru a doua oară cuţitul şi furculiţa jos şi spune: el nu mănâncă mai departe, îi e teamă.

Mai întâi, Grob n-a vrut să spună de ce, apoi a deschis totuşi gura şi şi-a dat cu părerea: ce uşor poate fi otrăvit un om! Stăm amândoi aici laolaltă fericiţi, savurăm la cină, anticipat, noaptea plăcută. Birtaşul sau vreun chelner ne toarnă, din invidie, un praf ascuns în mâncare şi ne pomenim amândoi în mormântul rece. Atunci s-a zis cu visele de dragoste, mai înainte de-a fi existat din plin fericirea. Totuşi, el nu crede că o vor face, pentru că într-un local public ar ieşi totul la lumină. Dacă ar fi însurat, însă, i-ar fi mereu frică. O femeie e în stare de orice. Cunoaşte femeile mai bine decât propriul său buzunar, şi pe dinăuntru şi pe dinafară; nu numai şoldurile şi coapsele, deşi-s tot ce-i mai bun la o femeie, dacă te pricepi la d-astea. Femeile sunt iscusite. Mai întâi, aşteaptă până ce testamentul le convine în mod sigur, apoi fac cu bărbatul

ce vor şi, pe deasupra cadavrului proaspăt, întind iubitului credincios mâna pentru legătura căsniciei. El se revanşează, fireşte, şi nimic nu iese la lumină.

Dar Therese a ştiut să-i dea numaidecât un răspuns. Asta n-o va face. Ea e o femeie cumsecade. Uneori iese la iveală şi-atunci te-nchide. Închisoarea nu i se potriveşte unei femei cumsecade. Multe ar fi mai frumoase, dacă nu te-ar băga numaidecât la închisoare. Nici n-ai voie să te mişti. Nici nu iese bine ceva la lumină, că se şi înfiinţează poliţia şi te închide. Aia nici nu ţin cont că o femeie nu rezistă la asemenea tratament. Trebuie să-şi vâre nasul peste tot. Ce, parcă ăia ţin cont de felul cum trăieşte o femeie cu bărbatul ei? Femeia trebuie să accepte orice. Femeia nu e om. Şi, când colo, bărbatul nu e bun de nimic. Bărbat e ăla? ăla nu e bărbat. De unul ca el nici nu-i păcat. Cel mai bine ar fi, totuşi, dacă iubitul ar lua un târnăcop şi i-ar da una în cap, când doarme. Dar soţul se încuie întotdeauna noaptea, fiindcă i-e frică. Iubitul să se-ngrijească s-o facă el însuşi. Spune, doar, că nu iese nimic la iveală. Ea n-o face. Este o femeie cumsecade.

Atunci Grob a întrerupt-o. Să nu strige aşa tare. Îi pare rău de regretabila neînţelegere.

Doar n-o fi vrând să pretindă că el a instigat-o la omor prin otrăvire? În ce-l priveşte, e un om bun la suflet şi n-ar face rău nici măcar unei muşte. De aceea îl iubesc femeile, să-l soarbă, nu alta.

„Ştiu alea ce-i bun!” a spus Therese.

„Şi eu ştiu”, a adăugat Grob. Deodată s-a ridicat, şi-a luat pardesiul din cuier şi s-a prefăcut că-i e frig. În realitate, a fost doar pretextul pentru a-i lipi un pupoi pe ceafă. Ce mai buze are omul, ca şi vocea! Şi ce-a mai spus după asta: „Îmi place să sărut o ceafă frumoasă şi mai reflectaţi la chestiunea aia!”

Cum se-aşază la loc, începe să râdă: „Aşa se

procedează! Ce gust a avut? O să trebuiască să achităm nota!”

Apoi a plătit Therese pentru amândoi. De ce a fost atât de proastă? Totul a fost frumos. Pe stradă a început ghinionul. Mai întâi, domnul Grob n-a scos multă vreme niciun cuvânt. Ea n-a ştiut ce trebuie să-i răspundă la asta. Când au ajuns la magazinul de mobilă, el a întrebat-o: „Da sau nu?” „Dar, te rog, da! La douăsprezece şi un sfert fix!” „De capital vorbeam!” a spus Grob.

Foarte naivă, ea i-a dat un răspuns frumos: „Încet, încet, departe ajungi!”

Apoi au intrat amândoi în magazin. El a dispărut în fund. Domnul şef a venit îndată şi i-a spus: „Să vă fie de bine masa. Mâine dimineaţă se livrează dormitorul. Sau aveţi ceva împotrivă?” „Nu”, a zis ea, „de plătit, însă, aş prefera să plătesc azi”.

Domnul şef a luat banii şi i-a dat o chitanţă. După aceea, omul cel interesant a venit din fund şi i-a spus tare, faţă de toţi: „Pentru postul de prieten al casei va trebui să căutaţi pe altcineva. Eu am altele mai tinere ca dumneavoastră. Şi sunt ceva mai frumoase decât dumneavoastră, doamnă!”

Atunci ea a fugit repede afară, a trântit uşa şi, pe stradă, a început să plângă de faţă cu toată lumea.

A vrut oare ceva de la el? Ea plăteşte masa şi el se obrăzniceşte. E o femeie măritată. N-are nevoie să alerge după bărbaţi străini. Nu e o servitoare care să meargă cu orice bărbat. Dac-ar vrea, ar avea câte zece la fiecare deget. Pe stradă se uită toţi bărbaţii după ea. Şi cine e vinovat de asta? Bărbatul ei e vinovat! Ea se speteştealergând prin tot oraşul şi cumpără mobile pentru el. Şi, drept mulţumire, trebuie să se lase jignită. Mai bine să se ducă el singur. Că tot nu e bun de nimic altceva. Apartamentul e, doară, al lui. Nu poate să-i fie indiferent

ce mobile stau lângă cărţile lui. De ce are ea atâta răbdare? Un bărbat ca ăsta crede că te poate călca în picioare. Întâi faci totul pentru el şi-apoi lasă să-i fie jignită nevasta de faţă cu toată lumea. Să se fi întâmplat asta nevestei omului cel interesant! Dar ăla nici n-are nevastă. Un bărbat adevărat n-are nevastă. Un bărbat adevărat se însoară abia când reprezintă şi el ceva.

ăla de-acasă nici măcar nu reprezintă ceva! Ce reprezintă? Un asemenea schelet! Îţi vine să crezi că a murit. La ce mai trăieşte unul ca ăsta? Unul ca ăsta încă mai trăieşte. Un astfel de om nu-i bun la nimic. Doar să le ia ălorlalţi bănuţii frumoşi.

Therese intră în casă. Intendentul apăru în pragul cuştii sale şi răcni.

„Azi avem noutăţi, doamnă profesor!” „O să vedem noi!” ripostă Therese şi-i întoarse spatele cu dispreţ.

Sus, descuie uşa apartamentului. Nu se clinti nimeni. În vestibul mobilele erau grămădite de-a valma. Deschise, fără zgomot, uşa spre sufragerie. Atunci se sperie îngrozitor. Pereţii arătau deodată altfel. Înainte erau cafenii, acum erau albi. Aici s-a-ntâmplat ceva. Ce s-a întâmplat? În camera alăturată aceeaşi transformare. În cea de-a treia, unde voia să instaleze dormitorul, pricepu totul. Bărbatul întorsese cărţile cu dosul!

Cărţile trebuie puse în aşa fel încât să le poţi apuca de cotor. Pentru ştersul prafului aşa trebuie să fie. Altfel, cum le scoţi afară din raft? Ei îi convine şi aşa. S-a săturat să le tot şteargă veşnic de praf. Pentru ştersul prafului trebuie să ţii o slujnică. Doar el are bani destui. Pe mobile aruncă banii. Mai bine ar face o economie. Stăpâna casei are şi ea o inimă.

Îl căută pentru a-i arunca în cap această inimă. Îl găsi în camera sa de lucru. Zăcea pe jos cât era de lung, acoperit de scară, care trecea cu o bucată dincolo de cap.

Frumosul covor din jur era pătat de sânge.

Asemenea pete ies foarte greu. Cu ce să încerce mai bine? De munca ei nu se ţine seamă. S-a grăbit prea mult şi atunci s-a prăbuşit pesemne de pe scară. Ce-a spus ea, omul ăsta nu e sănătos. Ar trebui să vadă asta bărbatul cel interesant. Dar Therese nu se bucură de asemenea întâmplare, nu-i chiar aşa. Asta-i moarte? Aproape că-i pare rău de omul ăsta. Ea n-ar vrea să se urce pe scară şi să cadă moartă. Se face una ca asta, să fii atât de neprevăzător? Fiecare cu ceea ce merită. Mai bine de opt ani s-a urcat zilnic pe scară şi a şters praful, şi i s-a întâmplat ei cumva ceva? Un om cumsecade se ţine bine. De ce a fost atât de prost? Acum cărţile sunt ale ei. În camera asta nu sunt întoarse decât abia jumătate din ele. Cărţile reprezintă un capital, spunea el totdeauna. Trebuie să ştie, că doar Kien însuşi le-a cumpărat. De cadavru nu se atinge. Te chinuieşti cu scara grea şi deodată ai încurcături cu poliţia. Mai bine lasă totul aşa cum e. Nu din cauza sângelui, asta n-o impresionează. Nici măcar nu e sânge. Unde are bărbatul ăsta sânge adevărat? Poate doar să facă pete de sânge, atâta tot. De covor îi pare rău. În schimb, acum îi aparţine tot, apartamentul ăsta frumos are şi el o valoare. Cărţile o să le vândă numaidecât. Cine s-ar fi gândit ieri la una ca asta? Dar aşa i se-ntâmplă câte unuia. Mai întâi îşi permite obrăznicii faţă de soţie, şi apoi, deodată, iată-l mort. A spus totdeauna că asta n-o să se sfârşească bine, dar n-a avut niciodată voie să spună şi ea ceva. Un om ca ăsta crede că e singur pe lume. Se face una ca asta, să se ducă la culcare la ora douăsprezece şi să nu-şi lase nevasta în pace? Un om cumsecade se culcă la nouă şi-şi lasă nevasta frumos în pace.

Din milă pentru dezordinea ce domnea pe masa de lucru, Therese lunecă spre el. Aprinse lampa de birou şi caută printre hârtii un testament. Presupunea că, înainte

de cădere, Kien îl pusese la îndemână, deasupra. Nu se îndoia că o lăsase singura moştenitoare, întrucât nu ştia să mai existe şi altă rudă. Totuşi, în însemnările ştiinţifice, pe care le citi de la A la Z, nu era nicăieri vorba de bani. Foile scrise cu semne străine le puse cu grijă deoparte. În ele erau cuprinse valori extraordinare, care puteau fi vândute. Odată, la masă, el îi spusese că tot ceea ce scrie acolo valorează aur, dar că nu-l interesează aurul.

După o oră de rânduit şi citit cu toată grija, constată revoltată că nu există niciun testament.

Kien nu pregătise nimic. Până-n ultima clipă fusese acelaşi, un bărbat care nu se gândeşte decât la el şi nici nu-i pasă de nevastă. Oftând, se decise să percheziţioneze şi interiorul biroului, toate sertarele pe rând, până ce va ieşi testamentul la iveală. Dar chiar primul pas o dezamăgi crunt. Biroul era încuiat. Kien purta cheile totdeauna în buzunarul pantalonului. Frumoasă poveste, şi acum ea a rămas mofluză. N-avea să se aleagă cu nimic. Dacă se atingea cumva de sânge, poliţia putea să creadă. Se apropie cât putu de cadavru, se aplecă, dar nu se dumiri în privinţa buzunarelor. Se temea, pur şi simplu, să îngenuncheze. Înaintea marilor momente obişnuia să-şi scoată fusta. O împături cât putu mai bine şi o încredinţa unui colţ mai îndepărtat al covorului. Apoi îngenunche la un pas de cadavru, lipi capul de scară, pentru a avea un sprijin mai bun şi strecură încet degetul arătător al mâinii stângi în buzunarul lui drept.

Dar nu ajunse departe. Cadavrul zăcea atât de incomod! În interiorul buzunarului, mai în adânc, avu impresia că simte ceva tare. Atunci îi trecu prin minte că şi scara ar putea să fie mânjită de sânge. Se ridică repede şi duse mâna la frunte, la locul cu care se rezemase de scară. Nu găsi sânge. Totuşi, căutarea zadarnică a cheilor şi a testamentului o descurajase. „Aici trebuie făcut ceva”,

spuse ea tare, „nu-l pot lăsa să zacă aşa!” îmbrăcă fusta din nou şi porni după intendent.

„Ce e?” întrebă el ameninţător. Nu se lăsa tulburat de la treburile lui, cu una, cu două, de către orice om de rând. De altfel, nici n-o înţelesese, întrucât vorbea încet, aşa cum se cade lângă un cadavru.

„Dar, mă rog, e mort!”

Acum înţelese şi intendentul. Vechi reminiscenţe se treziră în el. Era pensionar prea de mult, pentru a se încrede numaidecât în ele. Încet, încet, îndoielile sale făcură loc credinţei într-o crimă nespus de frumoasă. În aceeaşi măsură îşi schimbă şi atitudinea. Deveni inofensiv şi slab, ca în faimoasele zile ale carierei sale de poliţist, când era vorba să pună mâna pe un vânat de soi. Ar fi putut spune că e costeliv. Răcnetul i se oprise în gâtlej. Ochii lui, de obicei aţintiţi asupra adversarului, se traseră blânzi la colţul pleoapelor şi se puseră acolo la pândă. Gura încercă să zâmbească. Dar mustaţa, ţeapănă, presată, lipită de piele, îl împiedică s-o facă.

Atunci veniră în ajutor două cioturi de degete cumsecade şi apăsară colţurile gurii, potrivindu-le pentru zâmbet.

Ucigaşa este descurajată şi nu dă niciun semn de viaţă. În uniformă completă, el apare în faţa judecătorului şi lămureşte cum trebuie să se fi petrecut asemenea faptă. El este martorul principal care încununează procesul acesta senzaţional. Procurorul trăieşte doar de pe urma lui. De îndată ce ucigaşa a ajuns pe alte mâini, a şi revenit asupra declaraţiilor.

„Domnilor!” spune el cu glas răsunător, jurnaliştii notează fiece cuvânt. „Omul are nevoie de un tratament. Şi criminalul e doar tot om. Eu sunt pensionat încă de mult. În timpul meu liber studiez viaţa şi activitatea acestor subiecte, cum s-ar spune: sufletul lor. Dacă te porţi bine cu

subiectul, atunci ucigaşa îşi mărturiseşte fapta. Dar vă avertizez, domnilor, dacă vă purtaţi rău cu subiectul, atunci ucigaşa neagă cu impertinenţă şi să vedem atunci de unde-şi ia tribunalul dovezile. În acest proces de crimă senzaţională vă puteţi bizui pe mine. Domnilor, eu sunt un martor al acuzării. Dar vă întreb, domnilor, câţi asemenea martori există? Eu sunt singurul! Acum fiţi, vă rog, atenţi. Nu merge chiar atât de uşor cum credeţi. Mai întâi ai aşa, ca omul, o bănuială. Apoi nu spui nimic şi o priveşti bine pe făptaşă. Pe scară începi să vorbeşti: „Un om brutal”.

De când intendentul o privea atât de prietenos, Therese simţea o spaimă cruntă. Nu-şi putea explica transformarea lui. Era gata să facă orice, numai să nu mai înceapă iar să urle.

Intendentul nu păşea înainte, îndesat, ca de obicei, ci mergea supus alături de ea, şi când o întrebă pentru a doua oară, încurajând-o: „Un om brutal?”, încă nu înţelesese la cine se referea.

De obicei îl înţelegeai foarte precis. Pentru a-l face să fie iarăşi bine dispus, ea spuse: „Da”.

Intendentul o înghionti cu cotul şi, în timp ce privirea îi era aţintită cu şiretenie şi modestie asupra ei, o îmbie cu tot trupul la apărare împotriva brutalităţii soţului ei. „Şi atunci, fireşte, te aperi”. „Da”. „Atunci, uşor se poate întâmpla ceva”. „Da”. „Omul s-a stins aşa, ca nimic”. „Stins, da”. „Astea sunt circumstanţe atenuante”. „Circumstanţe”. „Vina e a lui”. „A lui”. „Testamentul a uitat să-l facă”. „Atât ar mai trebui!” „Omul trebuie să aibă din ce să trăiască”. „Să trăiască”. „Merge şi otravă”.

În aceeaşi clipă, Therese se gândea la acelaşi lucru. Nu mai scoase niciun cuvânt. Voia să spună, omul cel interesant a-ncercat să mă convingă, însă m-am opus. Deodată ai neplăceri cu poliţia. Acum îi trecu prin minte că şi intendentul e de la poliţie. Asta ştie totul. Numaidecât o

să spună: otrava nu-i îngăduită. De ce ai făcut-o? Ea nu acceptă una ca asta. Omul cel interesant este de vină. Se numeşte domnul Grob şi este un simplu salariat la firma Gross & Mama. Mai întâi a vrut să vină în casă la ora douăsprezece şi un sfert fix, pentru a nu-i da pace. Apoi a spus că ia un topor şi-l omoară pe soţ în somn. Ea n-a fost de acord cu nimic, nici cu otrăvirea, şi acum are neplăceri. Ce-i de vină dacă bărbatul e mort? Are voie să ia testamentul. Toate îi aparţin ei. A fost zi şi noapte acasă lângă el şi s-a spetit muncind pentru omul acesta, ca o slujnică. Nu putea să-l lase o clipă singur. O dată a ieşit şi ea în oraş, ca să-i cumpere un dormitor, că el nu se pricepe la mobile. Şi atunci Kien se urcă pe scară şi moare, căzând de pe ea. Mă rog, îi pare rău. Poate nu se cade ca nevasta să moştenească ceva?

De la un etaj la altul, Therese îşi recapătă o fărâmă de curaj. Se convinsese de faptul că era nevinovată. N-avea decât să vină poliţia cât o vrea. Deschise uşa apartamentului în chip de stăpână a tuturor valorilor păstrate acolo. Intendentul observă precis expresia uşuratică pe care Therese o afişă, deodată, din nou. La el nu se prindeau de-alde astea. Mărturisire. Se bucura la gândul confruntării ucigaşei cu victima. Therese îi făcu loc să treacă înainte. El mulţumi, clipind şiret, şi n-o slăbi din ochi.

Situaţia îi apărea limpede de la prima privire, se afla încă în pragul camerei de lucru. Scara o pusese ulterior peste cadavru. Pe el nu-l duce de nas cu asta. Este expert.

„Domnilor, trec acum la locul faptei. Mă adresez criminalei şi spun: „Ajută-mă să ridic scara!” Acu să nu vă-nchipuiţi că nu pot ridica o scară de unul singur” – îşi arată muşchii – „am vrut doar să constat ce mutră face inculpata. Mutra este principalul. Pe ea vedeţi totul. Orice om face o mutră!”

Încă în timpul acestei confruntări închipuite, observă că scara se mişcă. Încremeni. O clipă îi păru rău că profesorul trăieşte. Ultimele cuvinte ale acestuia ameninţau să-i răpească martorului principal o bună parte din gloria sa. Cu paşi oficiali se apropie de scară şi o luă doar cu o mână.

Kien tocmai îşi revenea şi se încovriga de durere. Încercă să se scoale, dar nu izbuti.

„Ăsta-i departe de-a fi mort!” răcni intendentul, revenind subit la felul lui obişnuit de-a fi, şi-l ajută să se ridice în picioare.

Therese nu-şi credea ochilor. Abia când Kien, cocârjat, dar mai înalt decât sprijinitorul său, se ţinu drept în faţa ei şi-i spuse cu voce stinsă „afurisită scară!”, înţelese că trăia.

„Asta-i porcărie!” scrâşni Therese. „Asta nu se face! Om cumsecade! Poftim! S-ar putea crede!” „Zât, gură spurcată!” o întrerupse intendentul din tânguiala ei furioasă. „Adu un doctor!

Între timp, eu îl pun în pat”.

Îl luă pe slăbănogul de profesor pe umăr şi-l duse afară, în vestibul, unde se afla patul sub celelalte mobile. În timp ce intendentul îl dezbrăca, profesorul explica întruna: „N-am leşinat.

N-am leşinat”. Nu putea accepta deloc că-şi pierduse cunoştinţa pentru scurtă vreme. „Unde sunt muşchii carcasei ăsteia?” se întrebă intendentul şi clătină din cap. De milă pentru tristul schelet, uită de mândrul vis despre proces.

Între timp, Therese aduse un doctor. Pe stradă se liniştise treptat. Trei camere erau ale ei, are contract pentru asta. Doar, câteodată, mai ofta încetişor pentru sine: „Se face una ca asta, să trăieşti când eşti mort, se face una ca asta?”

Pe patul de suferinţă.

Şase săptămâni întregi a zăcut Kien la pat, după afurisita cădere de pe scară. La una din vizite, doctorul o luă pe nevastă deoparte şi-i declară: „De îngrijirea dumneavoastră depinde dacă soţul va scăpa cu viaţă sau nu. Deocamdată nu pot spune nimic precis. Încă nu sunt edificat asupra constituţiei fizice a acestui caz rar. De ce nu m-aţi chemat mai demult? Cu sănătatea nu-i de glumit!”

„Totdeauna a arătat aşa bărbatu”, ripostă Therese. „Ăstuia nu i se întâmplă niciodată nimic.

Că doar îl cunosc de mai bine de opt ani. Ce s-ar face doctorii, dacă niciun om n-ar mai fi bolnav!”

Cu asemenea constatare, doctorul se declară mulţumit. Îşi ştia pacientul pe cele mai bune mâini.

Kien nu se simţea deloc bine în pat. Uşile fuseseră închise din nou, împotriva voinţei lui, doar cea spre camera de-alături, în care dormea acum Therese, rămăsese deschisă. El voia să ştie ce se petrecea în cealaltă parte a bibliotecii. La început era prea slăbit pentru a se ridica în capul oaselor. Mai târziu izbuti, în ciuda junghiurilor violente, să se aplece atât de mult înainte, încât să zărească o parte din peretele de pe latura opusă. Acolo nu părea să se fi schimbat prea multe. Altă dată se târî jos din pat şi merse, clătinându-se, până-n prag. De bucuria nerăbdării se lovi cu capul de muchia pervazului mai înainte de-a fi apucat să privească dincolo. Se prăbuşi grămadă şi leşină. Curând după aceea îl găsi Therese şi, drept pedeapsă pentru neascultarea sa, îl lăsă să zacă pe jos mai bine de două ore. Apoi îl târî îndărăt în pat, îl aburca în el şi-i legă picioarele cu un şnur solid.

În fond, era pe deplin mulţumită cu viaţa pe care o ducea acum. Noul dormitor era foarte arătos. Datorită amintirii omului interesant, Therese resimţea o anumită duioşie şi-i plăcea să-şi treacă timpul în el. Celelalte două

camere le încuiase, iar cheile le purta într-un buzunar secret pe care şi-l cususe la fustă, special în acest scop. Astfel, avea totdeauna cu sine măcar o parte din ceea ce poseda. La bărbatu-său intra ori de câte ori voia; că doar trebuia să-l îngrijească, era dreptul ei. Şi îl îngrijea cu adevărat, îl îngriji zile de-a rândul, după recomandările doctorului celui înţelept şi vrednic de încredere, între timp, scotocise şi prin sertarele biroului şi nu găsise niciun testament. Din delirurile lui pricinuite de fierbinţeală află despre un frate. Cum până acum acesta fusese trecut sub tăcere, Therese avea cu atât mai multe motive să nu creadă în existenţa lui mincinoasă. Acest frate exista doar ca s-o tragă pe ea pe sfoară, de-ndată ce avea să fie vorba de moştenirea câştigată cu atâta trudă amară. În toiul febrei, bărbatul se dăduse de gol. Therese nu-i trecea cu vederea faptul că trăia mai departe, deşi de fapt era mort; dar îl ierta pentru asta, întrucât mai avea de făcut un testament. Oriunde se afla, Therese era mereu alături de el, întrucât vorbea, într-adevăr, atât de tare, toată ziua, încât el nu putea să n-o audă de pretutindeni. Kien era slăbit şi trebuia să-şi ţină gura, aşa-l sfătuise medicul. În felul ăsta n-o stingherea defel, când ea avea ceva de spus. Felul Theresei de-a vorbi se desăvârşi în câteva săptămâni; ajunse să poată exprima tot ce-i trecea prin cap. Îşi îmbogăţi vocabularul cu expresii pe care înainte vreme le gândise, de bună seamă, dar nu-i ieşiseră niciodată din gură. Nu păstra tăcere decât în legătură cu cele ce se refereau la moartea lui. La crima lui făcea aluzie doar în general: „Bărbatul nici nu merită ca nevasta să-l îngrijească cu atâta devotament. O nevastă face totul pentru bărbatul ei, dar ce face bărbatul pentru nevastă? Bărbatul îşi închipuie că este singur pe lume. De-aceea nevasta se împotriveşte şi-i aminteşte bărbatului de datoria lui. O greşeală se mai poate îndrepta. Ceea ce încă

nu este poate să se întâmple. Amândouă părţile ar trebui să-şi întocmească testamentul la Ofiţerul stării civile, ca să nu rabde unul de foame, când celălalt moare. De murit, trebuie să moară fiecare, aşa e rostul la oameni. La mine totul trebuie să fie în bună rânduială. Copii nu există, în schimb sunt eu aici. Şi eu sunt om. Nu se poate trăi numai din iubire. La urma urmei, oamenii sunt, fiecare, unul al celuilalt. Nevasta nu-i poartă, însă, duşmănie bărbatului câtuşi de puţin. Nevasta n-are nici măcar un ceas de linişte, pentru că trebuie să vadă mereu de bărbat. Poate să-mi leşine din nou şi toate grijile cad pe capul meu”.

Când termina, o lua iarăşi de la capăt. Spunea acelaşi lucru de câteva zeci de ori pe zi. Kien îi cunoştea discursul pe dinafară, cuvânt cu cuvânt. După pauzele dintre fraze, ştia dacă avea să prefere o variantă sau alta. Litania ei îi alunga toate gândurile din cap. Urechile, pe care la început încercă să le determine să facă mişcări de apărare, se deprinseră cu vremea să execute o serie de mişcări spasmodice, zadarnice. Cum zăcea istovit şi fără putere, degetele lui nu găseau drumul până la ureche ca s-o astupe, într-o noapte, îi crescură deodată pleoape la urechi, pe care le deschidea şi le închidea după plac, ca la ochi. Le încercă de sute de ori şi râse. Se închideau ca un capac, izolau acustic perfect, crescuseră ca la comandă şi erau, de la bun început, desăvârşite. De bucurie, se ciupi de ele. Atunci se trezi şi, în locul pleoapelor pe urechi, rămăseseră doar nişte lobi obişnuiţi, iar el visase. Câtă nedreptate, gândi Kien, gura o pot închide când vreau, oricât de strâns vreau, şi ce înseamnă la urma urmei o gură? Este pusă acolo pentru mâncare şi, cu toate astea, este atât de bine ocrotită; dar urechile, urechile sunt la cheremul oricăror revărsări logoreice!

Când Therese venea la patul lui, se prefăcea că doarme. Dacă era bine dispusă, ea spunea încetişor:

„Doarme”. Dacă era prost dispusă, striga tare: „Obrăznicie!” Ea însăşi n-avea nicio influenţă asupra propriei sale dispoziţii. Aceasta depindea de pasajul din monolog la care tocmai se oprea în clipa respectivă. Trăia numai şi numai întru cuvântarea ei. Spunea: „O greşeală se mai poate îndrepta” şi rânjea. Chiar dacă cel care avea să îndrepte greşeala dormea – avea să-l îngrijească până se va face bine şi ceea ce încă nu este poate să se întâmple. Apoi n-are decât să moară iar. Dacă tocmai se întâmpla ca bărbatul să creadă că este singur pe lume, atunci somnul lui o enerva şi mai tare. Atunci îi dovedea că şi ea era om şi-l trezea cu: „Obrăznicie!”. Din oră în oră se interesa de suma depunerilor lui la bancă şi dacă toţi banii erau în acelaşi loc. Nu trebuie să fie totul depus la o singură bancă. Therese e de acord ca o parte să fie aici, o parte dincolo.

Bănuiala lui că ea nu urmărea decât cărţile slăbise mult în intensitate de când cu ziua aceea nenorocită la care nu-i plăcea să se gândească. Înţelegea precis ce urmărea femeia să obţină de la el; un testament, şi anume unul în care să dispună doar ea de bani. Tocmai de aceea îi rămânea străină soţia sa, oricât o cunoştea de bine, de la primul şi până la ultimul ei cuvânt.

Era cu optsprezece ani mai mare decât el, după toate probabilităţile avea să moară cu mult înaintea lui. Ce valoare aveau nişte bani despre care era sigur doar un lucru: că n-o să fie niciodată ai ei? Dacă ar fi pus mâna pe cărţi în acelaşi mod lipsit de sens, atunci, cu toată duşmănia firească, Therese ar fi fost sigură, totuşi, de compasiunea lui. În schimb, interesul ei etern, sfredelitor, pentru bani îi punea probleme. Banii erau tot ceea ce-şi putea imagina Kien mai impersonal, mai inexpresiv, mai lipsit de caracter. Cu câtă uşurinţă îi moştenise, fără vreun merit şi fără să fi făcut ceva pentru asta!

Uneori, dorinţa de-a afla adevărul punea stăpânire pe el şi-l determina să-şi deschidă ochii tocmai atunci când abia îi închisese în faţa demersurilor soţiei sale. El spera într-o transformare a Theresei, într-un gest neştiut, într-o perspectivă nouă, într-un sunet iniţial, care să-i dezvăluie cauza pentru care vorbea mereu de testamente şi de bani. Cel mai bine se simţea atunci când o plasa pe Therese acolo unde-şi aflau locul toate lucrurile pe care nu şi le putea explica, în ciuda culturii şi raţiunii lui. Despre nebuni avea o imagine grosolană şi simplistă. Îi definea drept oameni care săvârşesc lucrurile cele mai contradictorii, dar care au pentru toate aceleaşi cuvinte. Conform amintitei definiţii, Therese era – prin contrast cu el însuşi – categoric nebună.

Intendentul, care venea zilnic să-l viziteze pe profesor, era de altă părere. De la femeia asta nu avea, cu siguranţă, nimic de aşteptat. Se trezeau în el temeri cu privire la pourboire-ul său lunar. Considera că porţia copioasă de bani era sigură câtă vreme profesorul rămânea în viaţă. Cine putea conta pe banii ăştia, când era vorba de o femeie? îşi îmbucătăţea deci desfăşurarea normală a zilei sale şi petrecea în fiecare dimineaţă un ceas întreg lângă patul profesorului, pentru supravegherea personală.

Therese îl conducea, tăcută, înăuntru şi părăsea numaidecât camera, căci îl găsea grobian, înainte de-a se aşeza, el se chiora batjocoritor la scaun. Apoi fie că spunea: „Eu şi scaunul!”, fie că-l bătea compătimitor pe rezemătoare. Câtă vreme şedea pe el, scaunul se clătina şi trosneaca un vapor ce se scufundă. Intendentul uitase cum se şade pe scaun. În faţa ferestruicii sale aştepta în genunchi. Când bătea pe cineva, stătea în picioare. Când dormea, era lungit. Pentru statul pe scaun nu-i mai rămânea timp. Dacă întâmplător se aşternea liniştea

asupra scaunului, el se neliniştea şi arunca o privire îngrijorată spre picioarele lui. Nu, nu se slăbiseră, inspirau încredere când le priveai. Doar când îl auzeau trosnind din nou intendentul îşi relua vorbăria ce nu mai contenea.

„Muierile trebuie omorâte în bătaie. Toate, aşa cum sunt. Cunosc eu la muieri. Am împlinit acu cinze şi nouă de ani. Două şi trei am fost însurat. Aproape jumate din viaţa mea. Mereu cu nevastă-mea. Cunosc eu la muieri. Toate sunt nişte criminale. Socotiţi numărul tuturor asasinatelor prin otravă, dom' profesor, că aveţi cărţi, acolo puteţi să vă daţi seama mai curând.

Muierile sunt laşe. Ştiu eu bine. Când mi-o spune careva din ele ceva, îi ard una să mă ţină minte, spurcăciune, nenorocito, îi zic, îndrăzneşti? Şi acu, ia duceţi-vă dumneavoastră la o muiere. Fuge de dumneavoastră, fac prinsoare pe pumnii mei, zău, ăştia contează ceva, uitaţi-vă la ei. Eu pot să-i spun unei muieri orice-oi vrea, nici nu crâcneşte. De ce nu crâcneşte? Pentru că îi e frică! De ce-i e frică? Fiindcă e laşă! Să fi văzut cum am mai bătut eu la muieri. Nevastă-mea era veşnic plină de vânătăi. Răposata fiică-mea mi-era dragă, aia muiere, cum se zice, pe-aia am început s-o bat încă de pe când era mică de tot. „Uite", îi ziceam eu nevesti-mii – că ea nu putea să nu-nceapă numaidecât să ţipe, când o atingeam pe fată – „când s-o mărita, o să ajungă pe mâna unui bărbat. Acu e tânără, învaţă cum e asta. Altfel, fuge numaidecât de la el. N-o dau după un bărbat care nu bate. Fac ceva pe-un asemenea bărbat. Eu sunt pentru pumni". Şi credeţi că folosea la ceva dacă-i vorbeam aşa? Nici gând. Bătrâna se punea în faţa fetei şi eu puteam să le bat pe amândouă. Fiindcă o femeie nu-mi împuiază mie capul. Mie nu! Aţi auzit şi dumneavoastră, cândva, cum ţipau amândouă.

Toţi locatarii se trezeau şi veneau să tragă cu

urechea. Toţi mă respectă în casă. Dacă încetaţi voi, încetez şi eu, le ziceam. Mai întâi nici nu mai crâcneau. Apoi încercam să văd dacă ţipă din nou. Şi atunci trebuiau să tacă chitic. Cu dreapta le mai trăgeam vreo câteva. Nu încetez aşa, dintr-odată. Că altfel îmi pierd antrenamentul. Vă spun eu, bătaia e o artă. Trebuie învăţată. Un coleg de-al meu loveşte numaidecât în burtă. Cel bătut cade grămadă şi nu mai simte nimic. Da, acu pot să dau în el cât oi avea poftă – aşa spune colegul. Da, zic eu, şi cu ce mă aleg, dacă ăla nu simte nimic? Nu dau într-unul leşinat, că nu simte nimic. Aşa am făcut o viaţă întreagă. Vă spun eu, un bărbat trebuie să înveţe cum să bată, ca ăl bătut să nu-şi piardă cunoştinţa. Pierderea cunoştinţei nu trebuie să se întâmple. Asta zic şi eu bătaie. Oricine poate să omoare în bătăi. Aia nu e artă. Acu pot să fac aşa şi s-a zis cu ţeasta lor. Mă credeţi? Nu sunt mândru. Eu zic că asta poate oricine. Uitaţi-vă, dom' profesor, asta puteţi şi dumneavoastră. Acu, tocmai, nu se poate, că sunteţi pe moarte…"

Kien văzu pumnii crescând de atâtea fapte eroice pe care le aduseseră la îndeplinire. Erau mai mari decât omul căruia îi aparţineau. În curând umplură întreaga cameră. Perii roşii de pe ei creşteau în aceeaşi proporţie. Ştergeau cu energie cărţile de praf. Pumnul răzbătu până în camera alăturată şi o strivi pe Therese în patul în care parcă apăruse deodată. Undeva, pumnul nimerea în fusta care se sfărâma în bucăţi cu un zgomot minunat. E o plăcere să trăieşti! strigă Kien cu glas fulgerător. El însuşi era atât de minuscul şi de slab, încât nu trebuia să se teamă de nimic. Drept precauţie, se făcu şi mai mic ca de obicei. Era subţire ca cearşaful. Lui nu-i putea pricinui nimic niciun pumn de pe lume.

Creatura asta fidelă, bine făcută, îşi îndeplinea foarte repede datoria. Nici nu se afla de un sfert de oră acolo, la

el, că iată Therese nu mai exista. În faţa acestei forţe nimic nu rezista.

Numai că apoi ea uita să mai plece şi rămânea acolo, pe scaun, alte trei sferturi de oră, fără vreun scop evident. Cărţilor nu le dăuna cu nimic, dar lui Kien începu să-i devină încetul cu încetul nesuferită. Un pumn nu trebuie să vorbească atât, altfel se bagă de seamă că nu are nimic de spus. Nu trebuie decât să lovească. O dată ce a lovit, să plece sau să tacă. Dar pumnul se sinchisea prea puţin de nervii şi dorinţele unui bolnav şi se apuca să vorbească pe larg despre singurul său subiect. La început, mai avea oarecare consideraţie şi, de dragul lui Kien, se dezlănţuia împotriva criminalului neam femeiesc. Dar vai, când femeile erau lichidate, rămânea doar pumnul în sine. Era încă zdravăn, ca în cele mai bune timpuri ale sale, totuşi ajuns la vârsta la care te laşi adesea şi cu plăcere în voia amintirilor detaliate. Astfel află Kien întreaga lui poveste glorioasă. În vremea asta nu putea închide ochii, altfel pumnul l-ar fi făcut chisăliţă. Nici măcar nişte pleoape pe urechi nu i-ar fi fost de folos, împotriva unor asemenea răcnete nu erau eficace niciun fel de clape protectoare.

Când timpul de vizită era pe jumătate trecut, Kien gemea din cauza unor dureri vechi şi presupus uitate. Încă de copil nu se ţinuse ca lumea pe picioare. De fapt, nu învăţase niciodată să meargă bine. La şcoala de sport, cădea regulat de pe bârnă. În ciuda picioarelor sale lungi, era cel mai prost alergător din clasă. Profesorii declarau că performanţele sale fizice erau nefireşti. La toate materiile celelalte era cel mai bun, datorită memoriei sale excelente. Dar la ce-i folosea asta? Din cauza siluetei sale ridicole, nimeni nu-i acorda vreo consideraţie. Îi puneau nenumărate piedici, din pricina cărora cădea cu conştiinciozitate. Iarna îl foloseau ca om de zăpadă. Îl aruncau în neaua de pe jos şi-l tăvăleau încolo şi-ncoace,

până ce corpul său atingea dimensiuni normale. Astea erau căderile lui cele mai reci, dar şi cele mai pe moale. Şi le amintea cu un sentiment amestecat. Întreaga lui viaţă fusese un lanţ neîntrerupt de căderi. Dar trecuse peste ele, durerile personale nu-l făceau să sufere. Îi veni mai greu şi-l cuprinse disperarea abia când, în capul său, începu să se deruleze o listă pe care o ţinea de obicei secretă. Era lista cărţilor nevinovate pe care le dăduse pieirii, registrul păcatelor proprii, un proces-verbal exact, unde erau notate cu precizie ziua şi ora respectivei căderi. Atunci vedea aievea, în faţa sa, trâmbiţaşii Judecăţii de Apoi, doisprezece intendenţi ca al său, cu fălci umflate şi braţe muşchiuloase. Din trâmbiţele lor îi năvălea în urechi, ca o explozie, textul listei. Când era mai cuprins de teamă, Kien trebuia totuşi să zâmbească la amintirea sărmanilor trâmbiţaşi ai lui Michelangelo, care şedeau ciuciţi jalnic într-un ungher, cu trâmbiţele ascunse la spate. În faţa unor zdrahoni ca aceşti intendenţi, ei depuneau armele ruşinaţi.

Pe lista cărţilor căzute figura, la numărul 39, un tom gros şi vechi despre „Armamentul şi tactica pedestraşilor mercenari”. De-abia se rostogolise de pe scară, când cu căderea aceea afurisită, că toţi intendenţii suflători din trâmbiţe se şi metamorfozaseră în pedestraşi mercenari. Pe Kien îl cuprinsese un entuziasm imens. Intendentul era un pedestraş mercenar, ce altceva putea fi? Statura lui îndesată, glasul nimicitor, fidelitatea în schimbul galbenilor, îndrăzneala lui nebună care nu se speria de nimic, nici măcar de femei, fanfaronada şi comportarea lui zgomotoasă, fără ca în fond să spună ceva – pedestraşul mercenar în carne şi oase!

Acum, pumnii nu-l mai înspăimântau defel, în faţa lui se afla un personaj istoric binecunoscut. Ştia ce va face şi ce nu. Prostia lui strigătoare la cer era de la sine înţeleasă. Se purta cum se potrivea unui mercenar. Sărmanul individ,

nimerise prea târziu, venise pe lume ca mercenar în secolul XX, stătea vârât toată ziua în văgăuna lui, fără o carte, singur cuc, repudiat de veacul pentru care fusese creat şi aruncat într-altul, în care rămânea veşnic străin!

În depărtarea anodină a începutului de veac XVI, intendentul se topea până nu mai rămânea nimic din el, oricât ar fi pălăvrăgit şi s-ar fi umflat în pene. Ca să devii stăpânul unui om, este de ajuns să-l rânduieşti din punct de vedere istoric la locul lui.

La unsprezece fix, mercenarul se scula de pe scaun. În privinţa punctualităţii era trup şi suflet cu domnul profesor. Repeta gesturile pe care le făcuse la sosire, îi adresa scaunului o privire compătimitoare. „Este încă întreg!" îl asigura intendentul şi o dovedea bătând cu mâna dreaptă în tăblia pe care şezuse şi care suporta şi asta cu răbdare. „N-am de plătit nimic!" completa apoi şi râdea tunător la ideea că ar fi trebuit să-i plătească ceva profesorului pentru scaunul pe care i l-ar fi distrus şezând pe el.

„Nu-mi mai daţi mâna dom' profesor! Cu mine nu mai rămâne nimic întreg. Rămâneţi cu bine! Lăsaţi-o în pace pe femeie! Nu pot să sufăr hodoroagele". Arunca o privire belicoasă spre camera alăturată; deşi ştia că ea nu era acolo. „Eu prefer tinerele. Uite, răposata mea fiică era ce-mi trebuia! De ce, pentru că era fata mea? Era tânără, era femeie şi puteam face cu ea orice voiam, fiindcă eram tatăl ei. Acu a murit şi ea. Hodoroaga asta solidă încă trăieşte".

Părăsea camera clătinând din cap. Niciodată şi nicăieri, nedreptatea rânduielii lumii nu i se urca atât de mult la cap, ca la profesor acasă. La postul din cuşca sa n-avea timp de asemenea consideraţii. De-ndată ce ieşea din sicriul său şi ajungea în încăperile înalte ale lui Kien, era cuprins de gândul morţii. Îşi aducea aminte de fiica lui, în faţa lui se afla profesorul mort, pumnii lui şomau şi nu se

mai simţea destul de temut.

Lui Kien îi apărea ridicol la despărţire. Costumul îi venea bine intendentului, dar acum erau alte timpuri. Kien regreta că metoda sa istorică nu putea fi aplicată totdeauna. Pe Therese n-o putea situa nicăieri în istoria tuturor culturilor şi inculturilor, în măsura în care le cunoştea.

Ritualul vizitei se desfăşura zilnic în aceeaşi ordine. Kien era prea înţelept, pentru a-l scurta. N-avea de ce să se teamă mai înainte ca Therese să fi fost omorâtă, câtă vreme pumnul avea un ţel just şi util. Până când teamă nu devenise atât de puternică, încât să-şi facă apariţia lista secretă a durerilor, pedestraşii mercenari nu-i veniseră în minte, iar intendentul încă nu era un mercenar. Când omul intra la ora zece pe uşă, Kien îşi spunea bucuros: Un om primejdios, o s-o fărâme bucăţi. Zilnic jubila la gândul pieirii Theresei şi proslăvea în gând viaţa, despre care ştiuse şi mai înainte câte ceva, fără să se fi văzut nevoit s-o proslăvească. Nu renunţa nici la Judecata de Apoi şi nici la batjocura întâmplătoare îndreptată contra trâmbiţaşilor sixtini, batjocură care era inclusă cu grijă şi rezolvată acum zilnic, în cadrul îndatoririlor sale obligatorii. Poate că nu suporta pustietatea, rigiditatea şi apăsarea acelor săptămâni petrecute sub semnul soţiei sale decât pentru că o descoperire zilnică îi dădea forţa şi curajul necesar. În viaţa lui de savant, descoperirile se numărau printre marile evenimente centrale. Acum zăcea inactiv, în pat, îi lipsea munca; şi atunci se silea să descopere zilnic ce era intendentul: un pedestraş mercenar. Avea nevoie de el mai mult decât de oricare dintre dumicaţii de pâine, din care rareori înghiţea vreunul. Avea nevoie de el ca de un dumicat de muncă.

În timpul orelor de vizită, Therese era ocupată. Numai pentru că avea nevoie de răgaz îl lăsa pe intendent

să intre în apartamentul ei, pe acest om ordinar, la a cărui trăncăneală trăsese cu urechea încă de la prima lui venire aici. Ea făcea inventarul bibliotecii. Faptul că bărbatul întorsese atunci cărţile cu cotorul la perete îi dădea de gândit. Se temea şi de apariţia noului frate, care ar fi umflat apoi piesele cele mai de preţ. Pentru a şti ce se afla de fapt acolo şi pentru a împiedica să fie trasă pe sfoară, Therese îşi începuse munca importantă în sufragerie, într-o zi în care intendentul ocăra femeile dincolo, în odaia bolnavului.

Tăie marginile înguste, albe, ale unor ziare vechi şi se înfiinţa cu ele în faţa cărţilor. Lua câte un volum în mână, citea numele, îl rostea cu glas tare şi îl scria pe una din lungile fâşii de hârtie. La fiecare literă, repeta numele întreg, pentru a nu-l uita. Cu cât cuprindea mai multe litere, cu cât îl rostea de mai multe ori, cu atât mai straniu se metamorfoza numele în gura ei.

Consoanele moi de la începutul numelor, B, D, sau G, deveneau dure, tot mai dure. Avea o deosebită predilecţie pentru tot ce era dur şi trebuia să facă un mare efort pentru a nu rupe hârtia de ziar cu creionul ei dur ca sticla. Degetele ei butucănoase nu erau în stare să scrie decât litere mari. Titlurile lungi, ştiinţifice, o enervau pentru că nu încăpeau dintr-o margine până-n cealaltă. O carte, un rând – aşa decisese ea, pentru ca totalizarea unei asemenea fâşii de hârtie să se facă mai uşor, iar aspectul să fie mai frumos. Când ajungea la margine, se oprea la jumătatea numelui, dacă era cazul, şi dădea dracului restul, de care nu avea nevoie.

Cea mai dragă îi era litera O. Avea încă din şcoală oarecare îndemânare în scrierea lui O.

(O-ul trebuie să-l rotunjiţi şi să-l închideţi frumos, ca Therese, spunea totdeauna profesoara.

Therese face cel mai frumos O. Apoi a rămas de trei

ori repetentă, dar nu din vina ei. Profesoara era de vină. N-o putea suferi, pentru că ajunsese să-l facă până la urmă pe o mai frumos decât ea. Toate fetele voiau să-l facă ea pe O. Nimeni nu voia să ştie de O-ul profesoarei.) De aceea, O îi ieşea oricât voia de mic. Colacii curăţei, regulaţi, se pierdeau printre ceilalţi vecini, care erau de trei ori mai mari decât ei. Dacă un titlu conţinea mai mulţi O, Therese număra mai întâi să vadă câţi erau, apoi îi scria pe toţi, repede, la coada rândului şi folosea restul spaţiului, rămas în faţă, pentru titlul propriu-zis, pe care îl amputa după cum era nevoie.

În josul fâşiilor gata completate trăgea câte o linie, aduna cărţile toate, ţinea minte suma – avea o memorie bună pentru numere – şi o scria de-ndată ce rămânea aceeaşi după trei verificări succesive.

Literele ei se făceau mai mici de la o săptămână la alta şi colăceii la fel. Când erau completate zece fâşii, le cosea cu grijă la marginea de sus şi, în proaspăt încropitul buzunar al fustei, îşi găsea locul, alături de chei, încă o piesă nouă, trudnic agonisită, a avuţiei sale: inventarul a 603 cărţi.

După vreo trei săptămâni, întâlni numele lui Buddha, care trebuia scris de nenumărate ori.

Sunetele lui moi o dădură gata. Aşa ar trebui să-l cheme pe omul interesant, şi nu domnul Grob. Închise ochii, sus pe scară, unde se afla, şi şopti cu toată duioşia: „domnul Puda”. Astfel Puta – cum suna la început acest nume – deveni domnul Puda. Avea impresia că Buddha o cunoaşte şi se mândrea cu el, pentru că şirul cărţilor lui nu se mai sfârşea. Tare i-ar mai plăcea să se uite prin ele. Dar cine are timp pentru asta?

Prezenţa lui o îmboldea să se grăbească. Recunoştea că progresa prea încet, o oră pe zi era prea puţin. Se hotărî să-şi sacrifice somnul. Petrecu pe scară nopţi albe,

citind şi scriind.

Uită că un om cumsecade se suie la ora nouă în pat. În săptămâna a patra termină cu sufrageria. Datorită succeselor, prinse gustul vieţii de noapte şi nu se simţea bine decât când făcea risipă de lumină. În comportarea faţă de Kien deveni mai sigură de ea. Vechile fraze căpătau o intonaţie nouă. Vorbea mai curând încet, dar apăsat şi cu oarecare demnitate. Cele trei camere i le cedase Kien, atunci, de bunăvoie. Cărţile şi le agonisea însă singură.

Când îşi reluă îndeletnicirea în dormitorul ei, ultimul rest de teamă fusese învins. Se urca acum pe scară ziua-n amiaza mare – alături zăcea treaz în pat bărbatul – scotea o fâşie de ziar şi-şi îndeplinea datoria faţă de cărţi. Pentru a rămâne tăcută, strângea din dinţi. Acolo n-avea timp de vorbă, trebuia să-şi adune minţile, altfel greşea cu vreo carte şi, pe urmă, trebuia s-o ia de la început. Nu uita de testament, lucrul principal, şi îşi îngrijea bărbatul, ca şi mai înainte, cu atenţie şi devotament. Când era intendentul acolo, îşi întrerupea ocupaţia şi se ducea la bucătărie. Că doar omul ăla gălăgios tot ar fi stingherit-o în muncă.

În săptămâna a şasea, şi ultima, de zăcut în pat, Kien răsuflă ceva mai uşurat. Presimţirile lui precise nu se mai împlineau. Nevasta se oprea la mijlocul frazei şi tăcea. Dacă ar fi socotit, una peste alta, tot timpul cât vorbea, acum nu mai trecea de o jumătate de zi. Ca întotdeauna, spunea mereu acelaşi lucru; totuşi, el era pregătit pentru orice surpriză şi aştepta, cu inima bătând, marele eveniment. De îndată ce Therese tăcea, el închidea ochii fericit şi adormea cu adevărat.

Iubire tânără.

În clipa în care doctorul îi spuse: „Mâine vă puteţi scula!” Kien se simţi sănătos. Totuşi, nu sări numaidecât jos din pat. Era seară, şi voia să reînceapă viaţa de om

sănătos în mod regulat şi la ora şase în zori.

O începu a doua zi. De ani şi ani nu se mai simţise atât de tânăr şi de vânjos. În timpul spălatului avu deodată impresia că parcă dobândise muşchi. Odihna forţată îi priise. Închise uşa spre camera de-alături şi se aşeză la birou, drept ca un băţ. Hârtiile fuseseră răscolite, de fapt cu multă precauţie, dar în aşa fel încât putea să-şi dea seama prea bine de asta. Se bucură că trebuia să le rânduiască, manuscrisele erau agreabile la pipăit. Avea înainte o muncă imensă. Femeia căutase aici un testament, în vremea când febra îl făcuse să zacă fără cunoştinţă, îndată după căderea aceea blestemată. În ciuda fluctuaţiilor dispoziţiei sale pe patul de suferinţă, o intenţie îi rămăsese constantă: să nu întocmească niciun testament, dat fiind că Therese ţinea atât de mult la asta. Decise ca, de-ndată ce va da ochii cu ea, s-o ia tare; s-o readucă repede şi eficace la vechile ei limite.

Therese îi aduse micul dejun şi vru să spună: „Uşa rămâne deschisă”. Totuşi, întrucât pregătea un atac însoţit de zâmbete pentru cucerirea testamentului şi nu ştia în ce ape se scălda el de când era din nou pe picioare, se abţinu, nevrând să-l irite prematur. Se aplecă doar şi vârî o surcea sub uşă, ca să nu se mai închidă cu una, cu două. Era în dispoziţie paşnică şi gata să-şi impună voinţa pe ocolite. Kien sări ca ars. O privi cutezător în faţă şi-i declară cu ontonaţie tăioasă: „Manuscrisele sunt într-o dezordine nemaipomenită. Mă întreb cum de-a ajuns cheia în mâna cui nu trebuia. Am găsit-o la locul ei în buzunarul stâng al pantalonilor. Spre regretul meu, mă văd nevoit să presupun că mi-a fost subtilizată în mod ilegal, că s-a abuzat de ea şi apoi mi-a fost pusă la loc”. „Asta ar fi şi mai frumos”. „Întreb pentru prima şi ultima oară: cine a scotocit prin biroul meu?” „S-ar putea crede!” „Vreau să ştiu!” „Mă rog, am furat ceva?” „Pretind o explicaţie!”

„Explicaţie poate să dea oricine”. „Ce vrea să însemne asta?” „Aşa e între oameni!” „Între cine?” „Timpul le lămureşte pe toate!” „Biroul...” „Asta spun şi eu întruna”. „Ce?” „Cum îţi aşterni, aşa dormi”. „Asta nu mă interesează”. „El a zis că paturile sunt bune”. „Care paturi?” „Paturile conjugale merită să fie văzute”. „Paturi conjugale!” „Aşa le zice lumea”. „Eu nu duc căsnicie cu nimeni!” „Că io m-oi fi măritat din dragoste?” „Am nevoie de linişte!” „Un om cumsecade se culcă la...” „Pe viitor, uşa asta rămâne închisă.”, Omu propune şi mnezeu dispune!” „Şase săptămâni încheiate am pierdut cu boala asta!” „O nevastă se sacrifică zi şi noapte”. „Aşa nu mai merge!” „Şi bărbatul ce face pentru nevastă?” „Timpul meu e preţios”. „La Ofiţerul stării civile, amândouă părţile ar trebui să...” „Nu fac niciun testament!” „Cine se gândeşte la otrăvire?” „Un bărbat de patruzeci de ani...” „Nevasta parcă-i de treizeci”. „Cincizeci şi şapte”. „Asta încă nu mi-a spus-o nimeni aşa în faţă”. „Din actul de naştere se poate vedea precis”. „De văzut, poate vedea oricine”. „Aha!” „O nevastă pune să i se dea asta în scris.

Unde mai este plăcerea? Trei camere sunt ale nevestei, una o are bărbatul, aşa e scris pe hârtie. Mai întâi nevasta îl îngăduie pe bărbat, apoi rămâne mofluză. De ce a fost atât de proastă? Cel mai bun lucru e să ai în scris. Cu vorba poate oricine. Deodată bărbatul leşină. Şi femeia nici măcar nu ştie despre ce bancă e vorba. O nevastă trebuie să cunoască banca. Fără să ştie banca, ea spune nu. Mă rog, şi ce, n-are dreptate? La ce-i foloseşte oare bărbatul, dacă nu ştie numele băncii? Bărbatul nu-i spune numele băncii. Bărbat e ăla care nu spune banca? ăla nu e bărbat. Un bărbat spune care e banca!” „Afară!” „Afară poate striga oricine. Dar nevasta nu se alege cu nimic din asta. Un bărbat îşi face testamentul. Nevasta nu poate şti niciodată. Bărbatul nu e singur pe lume. Mai e şi

nevasta pe aici. Pe stradă se uită toţi bărbaţii după mine. La o femeie contează şoldurile splendide.

Locul ei nu e afară. Camera rămâne deschisă. Cheile sunt la mine. Bărbatul să poftească mai întâi să pună mina pe chei şi pe urmă n-are decât să-ncale uşa. Poa' să caute cheile cât o pofti.

Cheile sunt aici" – se bate cu palma peste fustă – „şi aici nu vrea bărbatul să umble. De vrut, ar vrea el, dar n-are voie". „Afară!" „Mai întâi nevasta îi salvează viaţa bărbatului, apoi n-are decât să iasă afară. Că doar era mort bărbatul. Cine l-a adus pe intendent! Nu cumva bărbatul? Că zăcea sub scară. Mă rog, de ce nu l-a adus el însuşi pe intendent? Fiindcă nu se putea mişca. La început a fost ca mort şi apoi nu i-a hărăzit nevestei nimic. Fratele cel nou n-ar fi aflat nimic. Banca trebuie să dea de veste. O femeie vrea şi ea să se mărite din nou. Că doar ce-am avut de la soţ? Mă pomenesc deodată la patruzeci de ani şi bărbaţii nu se mai uită după mine. Şi femeia e om. Mă rog, femeia are şi ea o inimă!"

De la cicăleală trecuse la plâns cu sughiţuri. Inima pe care o avea femeia răsuna de pe buzele ei de parcă s-ar fi frânt. Therese stătea acolo, rezemată de pervazul uşii, cu trupul strâmb, aşa cum de obicei nu era decât capul, şi oferea o privelişte jalnică, de neajutorare. Era ferm hotărâtă să nu se clintească din loc şi se aştepta la un atac însoţit de violenţe. Mâna stângă o ţinea, spre apărare, pe fustă, exact acolo unde aceasta, deşi scrobită, era bolboşată de chei şi de inventarele cărţilor. De îndată ce simţi că avuţia ei era în deplină siguranţă, repetă: „O inimă! O inimă!" şi izbucni încă o dată în plâns cu sughiţuri, de data asta, din cauza rarităţii şi frumuseţii acestui cuvânt.

Lui Kien îi căzu de pe ochi vălul oribil al testamentului. Therese îi apărea foarte nefericită, cerşind

iubirea, vrând să-l cucerească, n-o văzuse niciodată astfel. El o luase în căsătorie pentru cărţi, ea îl iubea. Suspinele ei îl înspăimântară nespus. O las singură, se gândi, singură se va linişti cel mai bine. Părăsi în grabă camera, apartamentul, casa.

Aşadar, comportarea ei emoţională faţă de Pantalonii domnului von Bredow era la adresa lui şi nu a cărţii. Pe divan se culcase de dragul lui. Femeile au o receptivitate delicată pentru starea de spirit a iubitului. Ea îi cunoştea sentimentul de jenă. Când au ieşit de la Ofiţerul stării civile împreună, Therese i-a citit gândurile pe faţă, ca într-o carte deschisă. Voia să-l ajute. Când iubesc, femeile devin lipsite de caracter. Therese voia să-i spună: Vino! Dar îi era ruşine şi, în loc să-l îmbie, a măturat cu un gest cărţile de pe divan, aruncându-le pe jos. Transpus în cuvinte, asta însemna: atât de puţin ţin la cărţi, atât de mult la tine. Un gest simbolic, în chip de declaraţie de dragoste. De atunci s-a tot străduit necontenit să-l cucerească. A impus mesele în comun, a impus alte mobile pentru el. Ori de câte ori putea, îl atingea cu fusta scrobită. Pentru că Therese căuta prilej să discute despre pat, el s-a ales cu un pat în locul canapelei. Ea şi-a mutat dormitorul şi a cumpărat o garnitură nouă de mobilă pentru două persoane. În timpul bolii, testamentul a fost doar un pretext ca să stea de vorbă cu el. Şi cum mai spunea mereu: Ceea ce nu este poate să se întâmple. Biată făptură orbită! Au trecut luni întregi de la încheierea căsătoriei şi ea tot mai speră în dragoste. E cu şaisprezece ani mai mare decât el, ştie bine că va muri înaintea lui şi, cu toate astea, insistă să-şi facă amândoi testamentul. Cu siguranţă că are unele economii pe care ar vrea să i le dăruiască lui. Şi pentru ca el să nu refuze acceptarea lor, îi pretinde şi lui un testament. Cu ce s-ar alege ea din asta, dacă tot trebuie să moară cu mult înaintea lui? În schimb,

lui i-ar folosi testamentul ei. Therese îşi dovedeşte dragostea prin bani. Există fete bătrâne care hărăzesc deodată unui bărbat toate economiile vieţii lor, economii agonisite de-a lungul a zeci de ani, ba nu, cele mai bune lucruri economisite în fiecare din zilele pe care nu le-au trăit tocmai din această cauză. Cum ar putea ea oare să se ridice deasupra propriei ei sfere economice? Printre analfabeţi, banul trece drept dovada peremptorie pentru orice: pentru prietenie, pentru bunătate, pentru cultură, pentru putere, pentru iubire. La o femeie, simpla situaţie de fapt se complică prin slăbiciunile proprii. Pentru că are de gând să-i dăruiască economiile ei, trebuie să-l chinuiască şase săptămâni la rând cu aceleaşi cuvinte. Therese nu-i spune simplu şi direct, în faţă: Te iubesc, uite banii mei; ci ascunde cheia uşii dintre ei. Bărbatul n-o găseşte, iar ea poate respira atmosfera lui. El nu vrea să aibă a face mai de-aproape cu dânsa şi atunci ea se mulţumeşte cu atmosfera din jurul lui. El uită să se întrebe dacă banca unde-şi ţine banii este şi sigură. Ea tremură pentru bărbatul ei, la gândul că ar putea să-şi piardă banii. Economiile ei sunt prea neînsemnate pentru a-l putea menţine multă vreme pe linia de plutire. Pe ocolite, ca şi cum ar fi îngrijorată pentru ea însăşi, se interesează necontenit de numele băncii. Vrea să-l ferească de o catastrofă posibilă. Femeile sunt grijulii cu viitorul iubitului. Ea nu mai are decât câţiva ani înainte. Ultimele puteri şi le cheltuieşte ca să-l pună la adăpost încă înainte de moartea ei. Cuprinsă de disperare, i-a scotocit în timpul bolii prin birou, sperând să afle date mai precise. Pentru a-l scuti de emoţii, Therese n-a lăsat cheia în broască, ci a pus-o îndărăt, acolo unde a găsit-o. Ca o fiinţă incultă ce este, n-are idee de precizia şi capacitatea memoriei lui. Este atât de incultă, încât lui i se face silă doar la simpla amintire a limbajului ei. Dar n-o poate ajuta defel. Omul nu

există pe lume pentru dragoste, el nu s-a însurat din dragoste. Voia să-şi asigure cărţile, iar ea i-a părut omul potrivit pentru asta.

Kien mergea cu senzaţia că se afla pentru prima oară în viaţa lui pe o stradă. Printre oamenii pe care-i întâlnea, deosebea bărbaţi şi femei. Librăriile pe lângă care trecea îl opreau din drum, şi anume tocmai vitrinele pe care odinioară le veştejea. Mormanele de cărţi imorale nu-l mai stânjeneau. Le citea titlurile fără a clătina din cap şi pleca mai departe. Câinii umblau pe trotuar, întâlneau semeni de-ai lor şi se miroseau reciproc, cu bucurie. Kien îşi încetini pasul şi-i privi uimit. Chiar lângă picioarele lui, un pacheţel se izbi de pământ. Un tânăr se repezi la el, îl ridică, se ciocni de Kien şi nu-şi ceru scuze. Kien urmări degetele care desfăceau pacheţelul; ieşi la iveală o cheie, pe hârtia mototolită erau scrise câteva cuvinte. Cititorul lor rânji şi privi în sus, spre casă. La o fereastră de la etajul întâi, o fată stătea aplecată peste aşternuturile puse la aerisit; agită mâna, făcându-i semn, şi dispăru la fel de repede ca şi cheia în buzunarul pantalonilor tânărului. „Ce-o fi făcut cu cheia? Vreun spărgător, iar slujnica, iubita lui, îi azvârle cheia”. Pe prima stradă transversală se afla o librărie importantă; trecu pe lângă ea, lăsând-o pe stânga în urmă. La colţul de peste drum, un sergent de stradă îi turuia insistent unei femei. Kien se simţi atras de cuvintele pe care le vedea de departe, voia să le şi audă. Când ajunse destul de aproape, cei doi se despărţiră. „Mergi cu bine!” cârâi sergentul. „La revedere, la revedere, domnule inspector”, răspunse cu volubilitate femeia, el era gras, ea vârtoasă. Kien nu putu uita perechea aceasta. Când trecu pe lângă dom, urechea îi fu izbită de cuvinte calde, stranii. În tonalitatea aceea ar fi cântat şi el acum, dacă ar fi avut o voce la fel de bună, pe cât îi era dispoziţia. Deodată, cineva aruncă în el cu murdărie. Curios şi speriat, privi în

sus, de-a lungul contraforturilor. Porumbeii se giurgiuleau şi uguiau, niciunul nu părea să fie de vină pentru murdărie. De douăzeci de ani nu mai auzise sunetele acestea, şi doar trecea zilnic pe aici, în cursul plimbării. Totuşi, uguitul îi era foarte cunoscut din cărţi. „Corespunde!” spuse el încetişor, ca întotdeauna când o realitate se potrivea cu prototipul ei din tipărituri. Astăzi nu resimţi nicio bucurie la această confirmare lucidă. Un porumbel se aşează pe capul unui Hristos, care creştea din soclu, bolnav şi slab, cu un chip schimonosit de suferinţă. Porumbelului nu-i plăcea să rămână singur, lucru observat de un alt porumbel, care se aşează lângă primul. Poporul are impresia că acest Hristos suferă prea mult şi crede că-l dor dinţii. Dar nu e aşa, el nu mai poate suporta porumbeii care-şi fac toată ziua de cap în felul ăsta. Nu trebuie să se gândească la asta, aşa nu ajunge la niciun rezultat. Căci altcum pentru cine ar fi murit, dacă s-ar fi gândit pe cruce la singurătatea lui?

— Da, era într-adevăr foarte singur, fratele său nu-i mai scria. Vreme de câţiva ani, Kien nu mai răspunsese la scrisorile parizianului, care se plictisise şi el şi nu-i mai scrisese. Quod licet Jovi non licet bovi. De când avea atât de-a face cu femeile, Georg se credea Jupiter. Era un afemeiat, niciodată singuratic, nu suporta solitudinea, aşa că se înconjura de femei. Şi pe el îl iubea acum o femeie. Dar în loc să rămână lângă ea, fugise şi suferea de propria-i singurătate. Făcu numaidecât cale-ntoarsă şi merse pe aceleaşi străzi spre casă, cu paşi mari, înaripaţi de speranţe.

Gânduri samaritene îl mânau înainte, mai repede decât era bine pentru curajul său. Este stăpân pe o viaţă. S-ar putea să amărască şi să scurteze ultimii ani ai acestei făpturi sărmane, care se topeşte de dragoste pentru el. Trebuie să existe totuşi o cale de mijloc. Speranţele ei sunt

zadarnice, el n-o să devină un om de viaţă. Fratele lui aduce destui copii pe lume. Descendenţa familiei Kien este asigurată. Se pare că femeile sunt lipsite de simţ critic, asta cam aşa e, nu-şi dau seama cu cine au a face. De peste opt ani, Therese locuieşte cu dânsul într-un apartament. Mai curând ar putea fi sedus Hristos decât el. Porumbeii n-au decât să-şi trădeze ţelul vieţii, căci n-au niciunul. Dar, pentru el, o femeie, pe lângă atâta muncă, ar fi o crimă împotriva naturii ştiinţei. Kien ştie să-i aprecieze credinţa, iar Therese oferă ceea ce-i stă în puterea ei limitată. El urăşte furtul şi deturnarea. Proprietatea nu e o chestiune de cupiditate, ci de ordine. Nici prin gând nu-i trece să denatureze ceea ce pledează în favoarea ei. Pentru o femeie, ea l-a iubit surprinzător de tăcut vreme de opt ani. Kien n-a observat niciodată nici cel mai mic indiciu. Abia de la căsătorie a început Therese să-şi dea drumul la gură. Pentru a scăpa de iubirea ei, Kien va face tot ceea ce-i cere de dragul lui. Se teme de falimentul băncii? Bine, îi va spune numele băncii, că doar o cunoaşte, a încasat chiar ea odată un cec acolo. N-are decât să se intereseze dacă banca e sigură. Vrea să-i dăruiască economiile ei? Bine, o să-i acorde şi această satisfacţie nevinovată; va aşterne un testament pe hârtie, ca să aibă şi ea pretextul să şi-l facă pe al ei. Cât de puţin îi trebuie unui om ca să fie fericit! Cu această decizie se descotoroseşte de dragostea ei gălăgioasă şi exagerată.

Totuşi, Kien se afla azi într-o zi a slăbiciunilor, într-ascuns, spera într-un eşec. Dragostea adevărată nu se potoleşte niciodată, îşi face mereu alte griji noi, mai înainte ca cele vechi să se fi stins. El nu iubise niciodată, avea aceeaşi senzaţie ca un băiat care nu ştie nimic, dar va afla totul îndată, şi care încearcă aceeaşi teamă nedesluşită faţă de amândouă, faţă de ştiinţă şi de neştiinţă. Capul începu să i se învârtească; sporovăia în

gând ca o muiere. Prindea din zbor tot ce-i trecea prin minte, fără să verifice, şi, în loc să ducă ideea până la capăt, o lăsa să-i scape îndată, pentru că între timp îi trecuse prin minte altceva, dar nu ceva mai bun. Două imagini îl stăpâneau: aceea a femeii iubitoare, devotate, şi aceea a cărţilor emanând fanatismul muncii. Cu cât se apropia de casă, cu atât se simţea mai sfâşiat lăuntric. Raţiunea vedea despre ce era vorba şi se ruşina foarte. Ataca dragostea şi-i adresa cuvinte tari, recurgea la armele cele mai respingătoare: aducea fusta Theresei ca argument în această dispută. Incultura ei, vocea, vârsta, frazele, urechile, toate produceau un anumit efect, dar decisivă era fusta. Când Kien ajunse în faţa uşii, fusta zăcea – în mintea lui Kien – zdrobită sub violenţa cărţilor apropiate.

„Cum adică", îşi zise el. „Singur. Eu singur? Dar cărţile?" Cu fiecare etaj se apropia tot mai mult de ele. Din vestibul, strigă tare înspre camera de lucru. „Vreau să-mi fac testamentul!" porunci câşi-o împinse într-o parte, mai violent decât avusese intenţia. În lipsa lui, Therese scrisese „Testament" pe trei frumoase coli de hârtie. Arătă spre ele şi dădu să rânjească; dar nu izbuti decât să surâdă abia schiţat. Vru să rostească: „Ce-am spus eu!" dar glasul i se stinse. Era cât pe ce să leşine. Dar omul cel interesant o prinse în braţe şi ea îşi veni din nou în fire.

Iuda şi Mântuitorul.

În privinţa testamentului, aşa cum îl aşternuse Kien pe hârtie, Therese bănui la început că este o greşeală de condei, apoi o glumă proastă şi în cele din urmă o capcană. Capitalul pe care-l mai avea el la bancă abia ar fi putut ajunge încă doi ani pentru acoperirea cheltuielilor gospodăriei.

Când dădu cu ochii de cifră, îi atrase atenţia, cu inocenţă, că e un zero prea puţin. Considera de la sine înţeles că soţul ei făcuse o greşeală, în timp ce se

convingea că cifra era corectă, conta pe înzecitul sumei şi era profund decepţionată. Atunci, unde era toată bogăţia? Voia să-i înjghebeze omului interesant cel mai frumos magazin de mobile din oraş. Testamentul abia ajungea pentru o firmă ca Gross & Mama. Atâta se pricepea şi ea în materie de afaceri; de săptămâni tot socotea, înainte de-a adormi, preţurile de achiziţionare ale mobilelor. Renunţase la o fabrică proprie, întrucât nu se pricepea la asta şi voia să aibă şi ea un cuvânt de spus în întreprindere. Acum stătea acolo, ca bătută în cap, pentru că firma Grob & Soţia – această firmă, atârnată deasupra magazinului, era condiţia ei principală – n-ar fi început în stil mai mare decât firma Gross & Mama. În schimb, însă, omul interesant era sufletul firmei Gross &

Mama; dacă vor avea acest suflet pentru ei, negustoria va merge atât de bine, încât vor putea investi în ea cea mai mare parte din beneficii. Că doar n-au nevoie de nimic pentru ei. Doar de asta se iubesc. În câţiva ani îi vor avea pe Gross & Mama în buzunar. Când ajunse atât de departe, încât să-şi imagineze cum oftează îndărătul uşii cu geamuri micul domnu' şef şi cum se scarpină pe chelie, Kien spuse: „Nu lipseşte niciun zero. Acum douăzeci de ani mai era încă".

Nu-l crezu şi-şi dădu cu părerea, aproape pe un ton de tachinărie: „Ei, şi unde s-au topit bănuţii ăia frumoşi?"

Kien arătă, mut, spre cărţi. Partea de bani pe care o consumase pentru existenţă o trecu sub tăcere, era cu adevărat neînsemnată; de altfel, îi era şi ruşine de sine însuşi.

Theresei îi pieri pofta de glumă şi declară cu demnitate: „Restul a şi fost trimis, înainte, noului frate. Nouă părţi le capătă fratele, până să murim – o parte, nevasta, când am murit".

Îl demascase. Se aştepta atunci ca el să se ruşineze şi

să adauge, înainte de-a fi prea târziu, acel zero litigios. Nu se mulţumea ea cu orice rahat. Urmărea să aibă totul. Se simţea ca un fel de mandatară a omului interesant şi folosea în gând argumentele lui.

Kien nu prea o asculta ce spunea, întrucât continua să privească la cărţi. Când termină cu ele, îşi aruncă ochii asupra documentului, mai mult dintr-un simţ al datoriei, şi îl împături spunând: „Mâine mergem cu asta la notar!”

Therese se făcu nevăzută, ca să nu înceapă să ocărască. Voia să-i lase timp să se gândească mai bine. Trebuia ca el singur să-şi dea seama că asta nu-i o comportare. Femeia în vârstă îi era mai apropiată decât noul frate. La capitalul vârât în cărţi nici nu se gândea, deoarece îi aparţineau, oricum, trei sferturi din ele. Acum n-o interesa decât restul bogăţiei, în afară de bibliotecă. Trebuia să amâne cât mai mult mersul la notar. Din momentul în care testamentul se va afla la acesta, s-a zis cu capitalul. Un om cumsecade nu-şi face testamentul toată ziua, bună ziua. Că doar trebuie să se jeneze de notar. De aceea, cel mai bun lucru e să întocmească de la bun început testamentul adevărat, pentru că atunci nu mai e nevoie de un al doilea.

Kien tare ar mai fi vrut să rezolve numaidecât toate formalităţile. Dar azi avea un anumit sentiment de consideraţie faţă de Therese, pentru că ea îl iubea. Ştia că, analfabetă fiind, avea nevoie de ore întregi ca să aştearnă un asemenea act pe hârtie. Nu se oferi s-o ajute, pentru că asta ar fi umilit-o. Sentimentele ei meritau atâta menajament. Atitudinea lui prevenitoare nu avea decât o singură explicaţie, acum, când nu voia să se dea de gol că-i ghicise gândurile.

Se temea să n-o vadă plângând, de-ndată ce-ar pomeni de donaţia pe care ea intenţiona să i-o facă. De aceea, se aşeză la lucru, dând la o parte testamentul şi

toate gândurile referitoare la el, şi lăsă deschisă uşa spre dormitorul ei. Se adânci cu toată energia în vechiul său studiu. „Despre influenţa canonului pali asupra formei japoneze a lui Busoku Sekitai”.

La masa de prânz se studiară făţiş, reciproc, şi nu scoaseră niciun cuvânt. Therese cântărea şansele unei puneri la punct a testamentului, el privea actul scris de ea sub raportul greşelilor de ortografie pe care bineînţeles că le va conţine. Să-l transcrie sau doar să-l corecteze? Una dintre aceste două măsuri era inevitabilă. Delicateţea lui sufletească se şi tocise apreciabil după puţinele ore de lucru. Totuşi, mai era încă suficientă pentru a-l face să amâne decizia pe a doua zi.

În timpul nopţii, Therese avu insomnie din cauza grijilor cu privire la afaceri. Câtă vreme bărbatul lucra până la douăsprezece noaptea, risipa de lumină o afecta amarnic. De când se afla în preajma împlinirii dorinţelor, fiecare bănuţ risipit o durea de două ori mai mult decât înainte vreme. Se lungi pe pat, cu grijă şi uşor, deoarece avea de gând să vândă frumosul dormitor, ca nou, în viitorul ei magazin. Până acum n-avea nicio zgârietură şi i-ar fi părut rău dacă ar fi trebuit să lăcuiască totul din nou. Grija pentru pat, teama de a nu-l deteriora continuau s-o ţină trează, în timp ce Kien dormea de mult, şi toate socotelile ei se dovedeau bune. Nu mai avea la ce să reflecteze, se plictisea, dar mâine nu se va mai plictisi.

Celelalte ore ale nopţii le petrecu sporind, prin îndemânarea ei în scrierea lui O, sumele pe care avea să le moştenească. Femeile care-i făceau concurenţă rămâneau mult mai prejos decât ea. Unele îşi făceau apariţia acolo unde n-aveau ce căuta. Niciuna n-avea o fustă scrobită. Niciuna nu părea de treizeci de ani. Cea mai acătării dintre ele avea peste patruzeci de ani, dar zerourile ei erau ridicole, iar omul interesant o dădea numaidecât pe uşă

afară. Pe stradă, bărbaţii nu se uitau după ea. Ai destui bani, şleampăto, strigă Therese după fiinţa aceea impertinentă, de ce nu dai fusta la scrobit? Prea puturoasă pentru a munci singură, şi pe deasupra şi zgârcioabă, asta poate fi oricine. Apoi se întoarse către omul interesant şi-i fu recunoscătoare. Vru să-i spună numele cel frumos pe care-l avea, că Grob nu i se potrivea, dar îl uitase. Se sculă, aprinse încetişor lumina de pe noptieră, scoase inventarul din buzunarul fustei şi căută îndelung până ce găsi numele, pentru care nicio lumină nu i se părea prea scumpă. De emoţie, fu cât pe-aci să izbucnească şi să rostească „Puda” cu glas tare; şi, cu toate astea, un asemenea nume se cade să fie doar şoptit. Stinse lumina iar şi se trânti, cu toată greutatea, pe pat. Uită de menajamentele pe care le datora patului. Îi spuse omului interesant de nenumărate ori „domnule Puda”. El era şi deştept, nu numai interesant, şi nu se lăsa tulburat în munca sa. Privea femeile pe rând, câte una se prefăcea că e gârbovită sub povara zerourilor. „Îţi atrag atenţia”, interveni Therese, „că e aşa din cauza vârstei şi nu a zerourilor!” Ea iubea adevărul mai presus de orice. Domnul Puda avea dinainte o hârtie frumoasă, netedă, pe care trecea pe curat toate zerourile. La omul ăsta, totul era frumos şi curat. Apoi, el cuprindea deodată hârtia dintr-o privire a ochilor săi îndrăgostiţi şi rostea: „Regret nespus, preastimată doamnă, e absolut exclus, preastimată doamnă!” îndată hoaşca se şi trezea afară.

Ce îndrăzneală la una ca asta! Dar ce purtări mai au şi femeile în ziua de azi! Nici n-apucă una bine să facă bani, şi crede numaidecât că bărbatul cel mai frumos este la dispoziţia ei. Cel mai mult se bucura Therese când domnul Puda găsea că un asemenea capital, adus ca zestre, era lucrul suprem. Apoi el spunea: „În cazul ăsta, trebuie să spun, preastimată doamnă, luaţi loc, vă rog,

preastimată doamnă!” E uşor de imaginat ce bătrână era o asemenea femeie. Dar lua, totuşi, loc. Îndată el avea să-i spună: „Preafrumoasă şi preastimată doamnă!” Therese se speria întrucâtva. Aştepta până când Puda tocmai deschidea gura, apoi ieşea la iveală şi se interpunea între ei. În mâna dreaptă ţinea creionul ascuţit. Spunea doar: „Vă rog, o clipă!” Şi aşternea pe hârtie un zero frumos după cifra capitalului ei. Capitalul ei era mai presus de al celorlalte. Therese era prima femeie cu capital pe care el o întâlnea. Acum, ea ar fi putut spune ceva; dar se retrăgea, modestă, şi tăcea. Domnul Puda vorbea în locul ei, adresându-se celeilalte: „Regret nespus, preastimată doamnă, e absolut exclus, preastimată doamnă!” Cum mai plângea acum câte una din hoaştele alea bătrâne! Să treci chiar atât de aproape pe lângă fericire nu-i tocmai plăcut. Domnul Puda nu se sinchisea de lacrimi. „Mai întâi, să pară de treizeci de ani, şi apoi să poftească să plângă”, spunea el. Therese pricepea la cine se referea cu asta şi se umfla în pene. Toţi oamenii merg opt ani în şir la şcoală şi nu învaţă nimic. De ce nu învaţă oamenii să scrie O? Nu e şi ăsta un meşteşug?

După atâta surescitare, spre dimineaţă nu mai rabdă să stea în pat. Era gata de mult, când se sculă Kien la ora şase. Stătu liniştită, tăcu chitic şi trase cu urechea la mişcările lui în timp ce se îmbrăca, se spăla şi scutura cărţile de praf. Singurătatea ei şi mersul lui fără zgomot îi ascuţiseră nespus auzul pentru anumite sunete. Îşi dădea seama cu exactitate în ce direcţie se mişca, în ciuda covorului moale şi a greutăţii lui reduse. Kien făcu tot felul de drumuri inutile, doar mesei de lucrunu-i acordă nicio atenţie. Abia pe la şapte îşi îndreptă şi spre aceasta paşii, rămânând o clipă lângă ea. Therese avu impresia că aude pentru scurtă vreme scârţâitul peniţei. Ce om neîndemânatic, gândi, la el scârţâie peniţa când face un O.

Aşteptă să audă un nou scârţâit. După evenimentele acestei nopţi conta pe cel puţin două zerouri în plus. Şi cu toate astea, încă se considera foarte săracă şi murmură: „Noaptea, totul era mai frumos”.

Acum Kien se sculă şi împinse scaunul în lături; terminase, dar nu scârţâise a doua oară.

Therese se repezi năvalnic spre el. În prag, se ciocniră unul de altul. Kien întrebă: „Gata?”, ea: „Ai şi terminat?” Somnul îi alungase lui Kien ultimul rest de delicateţe sufletească. Istoria asta muierească, neroadă, nu-l mai interesa. Îşi adusese aminte de testament abia când acesta ieşise la iveală de sub manuscrise. Îl citise plictisit şi observase o greşeală de neînţeles la penultima cifră a contului bancar indicat: în loc de cinci era un şapte. Enervat, corectase greşeala şi se întrebase cum poate fi confundat un cinci cu un şapte? Poate pentru că amândouă erau numere prime; această explicaţie ingenioasă – singura posibilă, întrucât încolo nu există nicio altă legătură între cinci şi şapte – îl linişti. „O zi bună!” mormăi el. „E cazul s-o folosim şi să lucrăm!” Totuşi, vru să rezolve mai întâi fiţuica Theresei, pentru a nu fi deranjat apoi de la lucru. Cu prilejul ciocnirii, Therese n-avu nimic de suferit, o apăra fusta scrobită. Bineînţeles că pe el îl duru.

Kien aştepta răspunsul femeii, Therese pe al lui. Cum el nu răspunse nimic, Therese îl împinse la o parte şi lunecă spre birou. Într-adevăr, testamentul era acolo. Ea observă că penultima cifră era 5 în loc de 7; dar nici urmă de vreun zero. Omul ăsta zgârcit îi mai ciupise la repezeală ceva. Aşa cum a scris acum, reprezintă o pierdere de 20 şilingi, dar dacă se mai adaugă un zero, sunt 200. Cu încă un zero, diferenţa ajunge să fie 2000. N-o să se lase trasă pe sfoară cu 2000 de şilingi. Ce-ar spune omul interesant, dacă ar afla una ca asta? „Mă rog, pierderea e în dauna întreprinderii noastre, preastimată doamnă!” Aşa că

trebuie să ia seama, altfel o mai şi dă pe uşă afară. El nu poate avea nevoie decât de o persoană ordonată. Nu se omoară cu firea după o şleampătă.

Se răsuci spre Kien, care era în spatele ei şi-i spuse: „Cinciul trebuie înlocuit!”

El nu luă seama la asta. „Dă testamentul încoa!” porunci Kien dur.

Therese îl auzea foarte bine. De ieri stătea la pândă şi înregistra orice pornire, cât de mică, a lui. În toţi anii numeroşi de convieţuire, adunaţi laolaltă, nu dovedise atâta prezenţă de spirit ca acum, în câteva ore. Înţelese că pretindea de la ea un testament. Avea la dispoziţie partea teoretică a predicilor ei de săptămâni întregi – „la Ofiţerul stării civile trebuie ca ambele părţi”.

Nici nu trecuse o clipă de la porunca lui, că Therese şi ripostă: „Mă rog, e cumva aici Ofiţerul stării civile?”

Sincer, nu-şi putu explica răspunsul ei înţepat. Constată doar că încă nu voia să predea documentul. Aşadar, azi mai era scutit de plictisitorul mers la notar; cu atât mai bine; acceptă cu bucurie şi se dedică studiului cunoscut.

Jocul mut dintre cei doi dură câteva zile. Pe când Kien se liniştea tot mai mult în privinţa tăcerii ei – aproape că redeveni cel de altă dată enervarea Theresei sporea cu fiecare ceas care trecea. În timpul meselor, ea îşi impunea un efort fizic pentru a nu spune nimic. În prezenţa lui, nu lua niciun dumicat, de teama ca, deschizând gura, să nu-i iasă cuvintele de pe buze.

Foamea ei crescu pe măsura temerilor. Înainte de-a se aşeza cu el la masă, mânca în bucătărie pe săturate. Tresărea la fiecare mişcare de pe faţa lui; cine putea şti dacă această mişcare nu se transforma brusc în cuvântul „notar”? Uneori, el rostea câte o frază, frazele lui erau rare. Se temea de fiecare din ele ca de o sentinţă capitală.

Dacă bărbatul ar fi vorbit mai mult, teama ei s-ar fi sfărâmat în mii de temeri mai mici. Dar vorbea puţin şi asta o consola. Totuşi, teama rămânea imensă şi puternică. Dacă el începea cu „Azi” Therese îşi spunea repede, cu hotărâre: „Nu există notari!”, şi-şi repeta aceste cuvinte cu o iuţeală care era nouă şi nemaipomenită la ea. Trupul i se acoperea de transpiraţie, chiar şi chipul; îşi dădea seama de asta; numai de n-ar trăda-o faţa! Dădea fuga afară şi aducea o farfurie. Îi ghicea din ochi dorinţe pe care el nici nu le avea. Kien putea obţine acum totul de la dânsa, numai dacă se ţinea tare şi nu vorbea nimic. Zelul ei era dictat de zerouri, dar pentru el era binevenit. Therese presimţea că era iminentă o nenorocire teribilă. Îşi dădea toată silinţa la gătit; numai de i-ar plăcea mâncarea, gândea ea şi plângea. Poate că voia să-l hrănească bine, să-i insufle puterea de-a scrie zerourile. Poate că voia doar să-şi dovedească singură ce multe eforturi meritau aceste zerouri.

Umilinţa ei ajungea până-n adâncuri. În noaptea a patra îi veni în minte ce era omul interesant: un păcat al ei. Acum nu-l mai chema să vină; când îi ieşea în cale, îl privea mânioasă, spunea: „Toate la vremea lor”, şi-l lovea cu piciorul, ca să priceapă. Afacerile nu mai mergeau deloc bine. Trebuie mai întâi să meriţi ceva pentru ca apoi să-ţi meargă în plin. Îi rămânea un singur refugiu, bucătăria; acolo se simţea simplă şi modestă, ca odinioară. Acolo aproape uita că era stăpână în casă, deoarece nu avea în jur mobile scumpe. Ceva o supăra şi în acest loc, anuarul de adrese care zăcea inert acolo, proprietatea ei. Ca măsură de precauţie, decupa din el toţi notarii şi-i îndepărtă din apartament odată cu gunoiul.

Kien nu observa nimic din toate astea. Îi ajungea s-o vadă tăcând. Odată, când se afla între China şi Japonia, îşi spuse că aceasta se datora succesului politicii lui înţelepte.

O lipsise de orice pretext pentru vorbărie. Îi smulsese ghimpele iubirii. În zilele acelea i-au reuşit o mulţime de conjecturi. În numai trei ceasuri a reconstituit o frază neînchipuit de alterată în decursul timpului. Din condeiul lui curgeau, pur şi simplu, literele adevărate. În ziua a treia putu expedia redacţiei vechiul studiu. Dintre studiile mai noi, puse două în lucru. Litanii mai vechi îşi căutau expresia în sinea lui; ascultându-le, uită de eterna litanie a Theresei. Încet, încet naviga îndărăt spre vremurile premergătoare căsătoriei. Fusta Theresei îi amintea uneori de existenţa ei, întrucât pierduse mult din gravitatea şi rigiditatea caracteristice. Se mişca acum mai repede şi, fără îndoială, că nu mai era atât de bine călcată. Constată doar acest lucru, fără a-şi mai bate capul să afle cauzele. De ce n-ar fi lăsat deschisă uşa spre dormitorul ei? Therese nu abuza niciodată de atitudinea lui conciliantă şi se ferea să-l deranjeze. Prezenţa lui la mesele de peste zi o liniştea. Therese se temea ca nu cumva el să pună în practică ameninţarea de-a suspenda mesele în comun şi se arăta destul de reţinută pentru o femeie. Kien ar fi preferat ceva mai puţin zel în serviciu din partea ei. Dar se va dezvăţa ea şi de asta; prea multe farfurii erau inutile. Îl tulbura, de fiecare dată, tocmai când cugeta mai bine.

Când ieşi din casă într-a patra zi, dimineaţa la şapte, pentru plimbarea obişnuită, Therese – sub aspectul exterior, din nou discreţia însăşi – lunecă spre birou. Nu cuteză să se apropie îndată de el. Îi dădu târcoale de câteva ori şi, fără să fi întreprins ceva, se apucă să deretice prin cameră. Presimţea că nu ajunsese încă atât de departe cât spera şi amâna deziluzia cât mai mult cu putinţă. Deodată îi trecu prin minte că răufăcătorii sunt descoperiţi după amprentele digitale. Scoase din cufăr frumoasele ei mănuşi, aceleaşi care-i procuraseră un soţ, le puse în mâini şi scoase la iveală testamentul, cu

precauţie – ca să nu-şi murdărească mănuşile. Încă nu fuseseră adăugate zerourile. Se temu că la urma urmei vor fi adăugate, dar scrise atât de subţire încât nu le putea vedea nimeni. O verificare amănunţită o linişti însă. Cu mult înainte de întoarcerea lui Kien, amândouă – Therese şi camera – arătau de parcă nu se întâmplase absolut nimic. Dispăru în bucătărie şi îşi reînnodă acolo firul amărăciunii generale, pe care-l întrerupsese la ora şapte.

În ziua a cincea se petrecură aceleaşi evenimente. Se ocupă ceva mai mult de testament şi nu-şi mai cruţă nici timpul, nici mănuşile.

Ziua a şasea era o duminică. Se sculă prost dispusă, aşteptă plimbarea bărbatului ei şi examina, ca în fiecare zi, nesuferita cifră a testamentului. Nu numai numărul 12 650, ci chiar şi forma fiecărei cifre îi intrase în sânge. Căută o fâşie tăiată din ziar şi scrise pe ea suma, aşa cum se afla în testament. Cifrele semănau cu ale lui Kien ca două picături de apă; niciun grafolog n-ar fi putut să le deosebească. Folosi fâşia de hârtie în lung, ca să mai poată încăpea şi o serie de zerouri, şi adăugă după sumă mai bine de o duzină. Îi sticliră ochii de formidabilul rezultat obţinut. Mângâie de câteva ori fâşia cu mâna ei butucănoasă şi spuse: „Poftim, ce frumos e!”

Apoi luă tocul lui, se aplecă deasupra testamentului şi transformă numărul 12 650 în scrisul cu peniţa îi izbuti la fel de curat şi exact ca şi cel de mai înainte, cu creionul. Când termină al doilea zero, nu fu în stare să se îndrepte de spate. Peniţa se crampona de hârtie şi se pregăti să scrie un nou zero. Din cauza lipsei de spaţiu, acesta trebuia să iasă, însă, mai mic şi mai îndesat. Therese îşi dădu seama de primejdia care-o ameninţa. Orice linie nouă ar fi însemnat o abatere de la ordinea de mărime a celorlalte litere şi cifre. Ar fi atras atenţia asupra acelui locşor. Era cât pe-aci să-şi distrugă propria operă. Fâşia de

hârtie cu zerourile cele multe era alături. Privirea ei – care rătăcea alături de testament, pentru a câştiga timp – căzu pe fâşie. Pofta de-a ajunge dintr-odată atât de bogată, cum nu mai era niciun magazin de mobile din întreaga lume, deveni mare, tot mai mare. Dacă s-ar fi gândit dinainte la asta, ar fi făcut primele două zerouri mai mici şi ar mai fi încăput tocmai bine şi al treilea. De ce era atât de proastă, acum totul ar fi fost în cea mai perfectă ordine!

Se luptă, disperată, cu peniţa care voia să scrie. Efortul îi depăşea puterile. Începu să gâfâie de cupiditate, de furie, de istoveală. Opintelile răsuflării se transmiteau şi braţului; peniţa ameninţa să stropească hârtia. Speriată, Therese o trase numaidecât îndărăt. Observă că-şi săltase jumătatea de sus a corpului şi răsuflă uşurată – ceva mai liniştit. „Sunt modestă”, oftă ea şi se opri din lucru, vreo trei minute, în memoria milioanelor pierdute. Apoi se uită să vadă dacă cerneala s-a zvântat, vârî în buzunar fâşia de hârtie, împături testamentul şi-l puse la loc, unde-l găsise. Nu se simţea câtuşi de puţin satisfăcută, năzuinţele ei ţinteau mai sus. Întrucât nu obţinuse decât o parte din ceea ce ar fi fost posibil, îi pieri cheful; avea impresia că e o escroacă şi se hotărî să meargă la biserică. Doar era duminică azi! Pe uşa apartamentului lăsă un bilet: „Sunt la biserică, Therese”, ca şi cum, de ani de zile, acolo era locul intim şi firesc unde-şi petrecea timpul.

Alese biserica cea mai mare din oraş, domul. Alta mai mică n-ar fi făcut decât să-i amintească de faptul că i se cuvenea mai mult. Pe scară îşi aduse aminte că nu era îmbrăcată cum se cuvine. Se simţi foarte abătută, dar, cu toate astea, se întoarse din drum şi schimbă prima fustă albastră cu a doua, care arăta exact la fel. Pe stradă, uită să remarce că toţi bărbaţii priveau în urma ei. În dom îi fu ruşine. Oamenii râdeau de ea. Se cade oare să râdă în biserică? Dar ea nu pune nimic la inimă, fiindcă e o femeie

cumsecade. Rosti apăsat, în gând, „femeie cumsecade”, repetă cuvintele şi se refugie într-un colţ liniştit al domului.

Acolo era atârnat un tablou cu „Cina cea de taină”, pictat în culori de ulei scumpe. Rama era complet aurită. Faţa de masă nu-i plăcu. Oamenii nu ştiu ce e frumos; iar, pe deasupra, mai era şi murdară. Punga era pictată de-ţi venea s-o apuci cu mâna; în ea erau treizeci de arginţi frumoşi, care nu se vedeau, dar punga parcă era aievea. Iuda o ţinea strâns. N-ar fi dat-o din mână, atât de zgârcit era. Ăsta nu lăsa pe nimeni să se bucure de ceva. Era leit bărbatul ei. De aceea l-a vândut pe Mântuitor. Bărbatul ei e slab, Iuda e gras şi are barbă roşie. În mijlocul tuturor şade omul interesant. Are un chip atât de frumos, cu desăvârşire palid, iar ochii exact cum trebuie. Ăsta ştie totul. Este interesant, dar e şi deştept. Se uită la pungă. Mă rog, vrea să ştie cât e în ea. Altul ar trebui să numere şilingii, dar el n-are nevoie, îşi dă seama pe dinafară. Bărbatul ei e un om murdar. Face asta pentru douăzeci de şilingi, dar pe ea n-o trage nimeni pe sfoară, înainte era acolo un 7, iar el a făcut repede un 5 în locul lui. Acum sunt 2000 de şilingi. Omul interesant are să suduie. Parcă ea-i de vină? Ea e un porumbel alb. Porumbelul tocmai zboară pe deasupra capului. Străluceşte pentru că e atât de inocent. Aşa a vrut pictorul. O fi ştiind el, că doar asta îi e meseria. Ea este porumbelul alb. Să poftească Iuda să-ncerce, că tot nu poate pune mâna pe ea. Ea zboară unde vrea. Zboară la omul interesant, ştie doar ce e frumos. Iuda n-are dreptul să spună nimic. Trebuie să se spânzure. Nici măcar punga nu-i e de vreun ajutor. Punga o lasă în urma lui. Banii sunt ai ei. Ea este porumbelul alb. Iuda nu-nţelege asta. Se gândeşte numai la punga lui. Pentru asta îl sărută pe iubitul Mântuitor şi-l înşală. Îndată vin soldaţii. Or să pună mâna pe el. Dar ea va ieşi în faţă şi va spune:

„Ăsta nu e Mântuitorul. Ăsta e domnul Grob, un simplu salariat al firmei Gross & Mama. N-aveţi voie să-i faceţi nimic. Eu sunt soţia. Iuda vrea mereu să-l tragă pe sfoară. Iar el nu e de vină pentru asta!” Trebuie să fie atentă, să nu i se întâmple nimic. Iuda trebuie să se spânzure odată. Ea este porumbelul alb.

Therese îngenunchease în faţa tabloului şi se ruga. Nu înceta să fie porumbelul alb. O spunea din adâncul inimii şi nu-şi lua ochii de la el. Flutura din aripi zburând în mâinile omului interesant; acesta o mângâia blând, pentru că ea îl salva mereu; aşa se umblă cu porumbeii.

Când se ridică, îşi simţi cu uimire genunchii. O clipă se îndoi de realitatea lor şi duse mâna ca să-i pipăie. Când ieşi din biserică, ea fu cea care râse de oameni. Râdea în felul ei, fără să râdă. Oamenii priveau grav şi se ruşinau. Ce mutre mai erau şi astea: numai răufăcători! Se ştie doar cine merge la biserică. Therese izbuti să ocolească punga pentru ofrande. În faţa portalului se agitau nenumăraţi porumbei; dar nu erau albi. Theresei îi păru rău că n-avea nimic la ea. Acasă zace atâta pâine uscată şi mucegăieşte. În spatele domului, un porumbel cu adevărat alb se aşează pe o statuie de piatră. Therese privi într-acolo, era un Hristos pe care parcă-l dureau măselele. Se gândi: ce noroc că omul interesant nu arăta aşa. Ăstuia ar trebui să-i fie ruşine.

În drum spre casă aude deodată muzică. Defilează soldaţii şi cântă marşurile cele mai îndrăgite de public. E vesel, asta-i place. Deodată face calea-ntoarsă şi lunecă şi ea în tact. Domnul capelmaistru o priveşte întruna. Se uită şi soldaţii, dar nu-i nimic în asta, le întoarce şi ea privirile, trebuie să le mulţumească pentru muzică. Se mai alătură şi alte femei – ea e cea mai frumoasă dintre toate. Domnul capelmaistru reprezintă ceva. Ăsta bărbat şi cum se mai pricepe la cântat! Muzicanţii aşteaptă semnalul baghetei

lui. Fără baghetă nu se clinteşte niciunul. Uneori el se opreşte din cântat. Atunci ea saltă brusc capul, domnul capelmaistru râde şi îndată urmează altceva. Numai de n-ar fi atâţia copii! îi împiedică vederea. Aşa ceva ar trebui auzit în fiecare zi. Cele mai frumoase sunt trompetele. De când e ea acolo, toată lumea găseşte că e frumos. În curând se face îmbulzeală mare. Asta n-o supără. Toţi îi fac loc. Nimeni nu pierde ocazia s-o vadă. Therese zumzăie încetişor, în tactul muzicii: Ca de treizeci, ca de treizeci, ca de treizeci.

Moştenirea de milioane.

Kien găsi bileţelul la uşă. Îl citi, pentru că citea tot, şi, de-ndată ce se aşează la birou, îl uită. Deodată, cineva spuse: „Iată-mă iar!” în spatele lui se afla Therese şi revărsa asupră-i un potop de cuvinte.

„Da, marea moştenire! Trei case mai încolo este un notar. Ţi-e îngăduit să laşi, aşa, o moştenire la voia întâmplării? Testamentul se murdăreşte. Azi e duminică. Mâine e luni. Trebuie să-i dăm notarului ceva. Altfel, face totul anapoda. Nu trebuie să fie prea mult. Ar fi păcat de bănuţii ăştia buni. Pâinea uscată mucezeşte acasă. Porumbeii nu sunt cine ştie ce. Fireşte, acolo n-au nimic de mâncare. Soldaţii cântă marşurile cele mai îndrăgite de public. Să mărşăluieşti şi să iei seama la toate, pentru asta trebuie să fii un om deosebit. Şi la cine s-a uitat întruna domnul capelmaistru? Asta n-o dau în vileag faţă de fitecine. Oamenii nu ştiu de glumă. 1 265.000. Ce ochi o să holbeze domnul Grob! De altfel, îi are. Toate femeile îl iubesc. Că eu, te pomeneşti, n-oi fi femeie? Ochi dulci poate să facă oricine. Eu sunt prima cu capital…”

Intrase în casă sigură de izbândă, într-o stare încă de luminoasă agitaţie, datorită muzicii militare şi domnului capelmaistru. Toate erau astăzi frumoase. O astfel de zi ar trebui să aibă în fiecare zi. Voia să vorbească. Evocă cifra

de 1265.000 şi mângâie cu mâna biblioteca din buzunar. Cine ştie cât valora şi biblioteca asta. Poate de două ori pe-atât. Legătura de chei zornăia. Sporovăind, Therese se umfla astăzi în pene mai mult ca de obicei. Vorbea neîntrerupt, pentru că tăcuse o săptămână întreagă. În exaltarea ei, îşi trăda gândurile ascunse, chiar cele mai ascunse. Nu se îndoia de faptul că obţinuse tot ce se putea obţine, obţinuse o făptură palpabilă. Vreme de o oră îi turui omului din faţa ei. Uită cine era acesta. Uită şi de teama superstiţioasă cu care pândise în săptămâna trecută orice mişcare de pe faţa lui. Era şi Kien un om, putea să-i povestească totul, de unul ca el avea nevoie acum. Înşiră şi ultimul fleac care i se întâmplase sau îi trecuse astăzi prin cap.

Kien se simţea copleşit, se petrecuse ceva neobişnuit. Vreme de o săptămână întreagă, Therese se comportase exemplar. Faptul că îl deranja acum într-un mod atât de grosolan avea – după cum se vedea pe faţa ei – o cauză deosebită. Vorba ei era încâlcită, cutezătoare şi fericită, îşi dădu osteneala să înţeleagă lucrurile; încetul cu încetul pricepu.

Un oarecare om interesant îi lăsase moştenire un milion, după cât se pare o rubedenie de a ei, capelmaistru de meserie, în ciuda averii sale, şi tocmai prin aceasta interesant. Un om care, în orice caz, ţinea mult la ea, altfel n-ar fi instituit-o legatară a sa. Cu milionul, Therese voia să înfiinţeze un magazin de mobilă; abia azi aflase de norocul ei şi, drept mulţumire, dăduse fuga la biserică, unde-l recunoscuse pe răposat în chipul Mântuitorului dintr-un tablou.

(Recunoştinţa – cauză a halucinaţiilor!) La dom făcuse o juruinţă, să hrănească porumbeii cu regularitate. Ea e împotrivă ca lumea să le aducă porumbeilor pâine veche şi mucegăită de-acasă. Porumbeii sunt şi ei ceva în

felul oamenilor (ei şi ce!), mâine vrea să meargă la notar cu el şi cu testamentul, pentru a pune să-l verifice. Se teme că, fiind vorba de o moştenire mare, notarul ar putea cere un onorar prea ridicat şi de aceea doreşte ca onorarul să fie stabilit înainte de-a începe discuţia. Econoamă şi chibzuită, chiar şi când e vorba de-un milion!

Ei, da' era oare moştenirea atât de mare? 1 265.000 – cam cât însemna asta? S-o comparăm cu valoarea bibliotecii! Întreaga lui bibliotecă l-a costat ridicola sumă de nici măcar 600.000 coroane de aur. 600.000 coroane de aur însuma moştenirea lui paternă; o mică parte din ea poseda încă şi azi. Ce-avea de gând Therese să întreprindă cu moştenirea ei? Să deschidă un magazin de mobilă? Prostii! Cu banii ăştia s-ar putea mări biblioteca. Ar putea să cumpere de la vecini apartamentul de alături şi să pună să spargă zidul. Astfel ar câştiga alte patru încăperi mari pentru bibliotecă. Ar pune să zidească şi ferestrele de dincolo şi ar introduce oberlihturi ca aici. În opt camere ar încăpea tocmai bine 60.000 de volume. De curând fusese dată în vânzare biblioteca bătrânului Silzinger, probabil că încă n-o vânduseră la licitaţie; cuprindea circa 22.000 de volume; fireşte că nu se putea compara cu a lui, dar se găseau în ea câteva lucruri excepţionale. Kien îşi lua pentru bibliotecă, în cifră rotundă, un milion; de rest n-avea decât să dispună Therese cum vrea. Poate că restul i-ar ajunge pentru un magazin de mobile; de fapt, el nu se pricepea decât prea puţin la asemenea lucruri; şi ce-l privea de altfel toată treaba asta, nu voia să aibă a face cu bani şi cu negustorie. Ar trebui să se intereseze dacă biblioteca bătrânului Silzinger fusese vândută la licitaţie. Căci, în cazul ăsta, ar însemna că i-a scăpat o captură importantă. Prea se îngropa în ştiinţă. În felul acesta se priva singur de mijloace care-i erau indispensabile. Savantul trebuie să aibă neapărat un ochi de expert cu

privire la piaţa cărţilor, aşa cum cunoaşterea cursurilor este necesară speculaţiilor de la bursă.

Extinderea bibliotecii de la patru încăperi la opt. Merită. Trebuie să te dezvolţi. N-ai voie să stai pe loc. Patruzeci de ani nu e o vârstă înaintată. Cum ai putea să te retragi la odihnă la patruzeci de ani? Sunt doi ani de când a făcut ultima achiziţie mai mare. Aşa rugineşte omul.

Mai există şi alte biblioteci, nu numai cea proprie. Sărăcia e dezgustătoare. Noroc că ea mă iubeşte. Îmi zice domnul Grob, pentru că sunt atât de grobian cu ea. Găseşte că ochii mei sunt frumoşi. Crede că plac tuturor femeilor. Într-adevăr, prea sunt grobian cu Therese. Dacă nu m-ar iubi, şi-ar păstra moştenirea pentru ea. Există bărbaţi care se lasă întreţinuţi de nevestele lor. Dezgustător! mai curând m-aş sinucide. Dar pentru bibliotecă poate să facă şi ea ceva. Li se dă cărţilor de mâncare? Cred că nu. Locuinţa o plătesc eu. A fi întreţinut înseamnă mâncare pe gratis şi locuinţă pe gratis. Chiria pentru apartamentul de-alături o voi plăti eu însumi. E proastă şi incultă, dar are o rudă răposată. Cruzime? De ce? Că doar nu cunosc rubedenia asta.

Ar fi pur şi simplu prefăcătorie, dacă aş regreta-o. Moartea ei nu este o nenorocire, moartea ei are un sens mai adânc. Fiecare om umple un loc gol, chiar dacă n-ar fi decât pentru un scurt moment. Locul acestui om a fost însăşi moartea lui. Acum a murit. Nicio compătimire nu-l mai trezeşte la viaţă. Ciudată coincidenţă! Tocmai în casa mea a trebuit să intre ea menajeră, moştenitoarea asta bogată. Vreme de opt ani îşi îndeplineşte datoria în linişte, deodată e pe punctul de-a moşteni o avere de milioane şi eu mă-nsor cu ea. Nici n-apuc bine să aflu cât de mult mă iubeşte, că şi moare bogatul ei capelmaistru! Un destin norocos, nemeritat şi venit peste noapte. Boala a fost întorsătura din viaţa mea, rămasul bun de la condiţiile

modeste, de la mica bibliotecă apăsătoare în care mi-am făcut veacul până acum.

E oare vreo deosebire dacă un om se naşte pe lună sau pe pământ? Şi dacă luna ar fi doar pe jumătate de mare cât pământul – e vorba de ceva mai mult decât de suma materiei; datorită diferenţei de mărime, totul diferă chiar şi în amănunte. Treizeci de mii de cărţi noi! Fiecare în parte un prilej de noi gânduri şi de muncă nouă! Ce răsturnare a condiţiilor existente!

În acest moment, un Kien părăsea forma conservatoare a teoriei evoluţiei, la care ţinuse până acum, şi trecea, fluturându-şi foile, în tabăra revoluţionarilor. Orice progres e condiţionat de transformări bruşte. Toate dovezile aferente, ascunse până acum, ca în sistemele tuturor revoluţionarilor, sub frunze de smochin, ieşiră îndată la suprafaţă în conştientul său. Un om cult are totul la îndemână, de îndată ce-i trebuie ceva. Sufletul unui om cultivat este un arsenal superb înzestrat. Acest lucru se remarcă prea puţin, numai pentru că respectivii – datorită tocmai culturii lor – au rareori curajul să folosească ceva din acest arsenal.

Un cuvânt, pe care Therese îl icni cu plăcere şi pasiune, îl readuse pe Kien, brusc, pe terenul realităţilor. „Zestre”, auzi el şi primi cu recunoştinţă acest cuvânt-cheie. Toate elementele de care avea nevoie pentru acest moment istoric afluară spre el fără a le fi chemat. Partea de moştenire din capitalismul atâtea veacuri de-a rândul agreat şi practicat de familia lui se trezi cu o forţă înspăimântătoare, de parcă n-ar fi pierdut bătălia cu douăzeci şi cinci de ani în urmă. Dragostea Theresei, stâlpul paradisului de care va avea parte în curând, îi aducea o zestre. Era dreptul lui să n-o dispreţuiască. O luase de soţie pe când era fată săracă, fără să aibă nici cea mai mică idee despre o rudă bogată, şi în felul acesta îşi

dovedise cu prisosinţă buna-credinţă. Desigur că ea va fi încântată să dea din când în când, nu prea des, o raită prin cele opt mari săli ale bibliotecii nou rânduite. Sentimentul că o rubedenie de-a ei contribuise la această instituţie măreaţă o va despăgubi de pierderea magazinului de mobile.

Bucurându-se din plin de felul firesc în care se desfăşura revoluţia lui, Kien îşi freca degetele sale lungi. Nici măcar un singur zid teoretic nu se ridica în faţă-i. Cel practic, care-l despărţea de apartamentul vecin, era dărâmat. Trebuie începute imediat tratativele cu vecinii. Trebuie înştiinţat maistrul zidar Tencuială. Să înceapă chiar mâine lucrul. Testamentul trebuie verificat numaidecât. Ar putea să dea de notar chiar şi azi. Atenţie la licitaţia Silzinger! Intendentul casei trebuie să pornească numaidecât în câteva curse prin oraş.

Kien făcu un pas înainte şi porunci: „Cheamă-l pe administrator!”

Therese revenise, în relatarea ei, la pâinea mucegăită şi la porumbeii flămânzi. Sublinie încă o dată acest nonsens, care-i irita simţul gospodăresc, şi, pentru a confirma revolta ce-o cuprinsese, adăugă: „atât ar mai trebui!”

Dar Kien nu îngăduia să fie contrazis. „Cheamă-l pe administrator! Numaidecât!”

Therese băgă de seamă că-i spusese ceva. Ce-are el de spus? Mai bine s-o lase pe ea să termine de vorbit. „Atât ar mai trebui!” repetă ea.

„Ce anume ar mai trebui? Cheamă-l pe administrator!”

Therese era oricum furioasă pe administrator din cauza bacşişului. „Ce să caute aici? ăla nu capătă nimic!” „În privinţa asta, eu hotărăsc. Eu sunt stăpân în casă”. Spuse asta nu pentru că era necesar, ci pentru că socotea

că este util s-o facă să-i simtă voinţa incontestabilă.

„Mă rog, capitalul e al meu”.

În adâncul sufletului, Kien se aşteptase la acest răspuns. Therese era şi rămânea o fiinţă fără educaţie, fără cultură. Dădu îndărăt, concesiv, atât cât îi permitea demnitatea, în legătură cu planurile sale: „Nimeni nu contestă asta. Avem nevoie de el. Trebuie să facă numaidecât câteva curse în oraş”. „Păcat de bănuţi. Capătă o avere”. „Nu te enerva. Milionul ne rămâne asigurat!”

În Therese se trezi neîncrederea. Asta iar vrea să-i ciupească ceva la tocmeală. A şi fost nevoită să plătească două mii de şilingi în plus.

„Şi cele 265.000?” spuse ea, insistând asupra fiecărei cifre, cu o privire ce înlătura orice dubiu.

Acum trebuie s-o cucerească repede şi definitiv: „Cele două sute şaizeci şi cinci de mii sunt numai ale tale”. Pe chipul său uscăţiv, Kien afişă o expresie de mecena gras, că doar îi dăruia ceva, iar mulţumirile le acceptă anticipat şi cu plăcere.

Therese începu să asude. „Totul e al meu!”

De ce accentuează asta întruna? Kien îşi îmbrăcă impacientarea într-o frază oficială: „Am stabilit odată că nimeni nu-ţi contestă pretenţiile. Acum nu e vorba de asta”. „Mă rog, asta o ştiu eu. Dar ce e negru pe alb rămâne”. „Trebuie să organizăm împreună problema moştenirii”. „Da’ ce, îl priveşte asta cumva pe bărbat?” „Îţi ofer ajutorul meu sub toate formele”. „De cerşit, poate să cerşească oricine. Întâi se tocmeşte, apoi cerşeşte, asta nu se cade!” „Mă tem doar să nu te tragă pe sfoară”. „Uite-l cum face pe sfântul!” „La moştenirile de milioane se-ntâmplă să se ivească rude false”. „Nu există decât bărbatul”. „Nevastă nu? Copii nu?” „Te poftesc, ce glume sunt astea?” „Un caz nemaipomenit de fericit!”

Caz fericit? Therese rămase din nou perplexă. Omul dă banii încă înainte de-a muri.

Unde e cazul fericit? Din momentul în care Kien începuse să vorbească, ea avusese sentimentul sigur că voia s-o înşele. Îi supraveghea toate cuvintele, ca un cerber cu o sută de capete. Se străduia să-i răspundă precis şi fără echivoc. Că, pe urmă, odată te pomeneşti spunând ceva cu care-ţi pui singură laţul de gât. Bărbatul a citit câte toate. Pentru ea, Kien era partea adversă şi totodată avocatul adversarului. Pentru apărarea proaspetei ei posesiuni, Therese desfăşura forţe de care îi era frică ei înseşi. Deodată fu în stare să se transpună în situaţia unui alt om. Simţi că testamentul nu era un caz fericit pentru el. Îndărătul acestor cuvinte adulmeca o cursă nouă-nouţă. Kien îi ascundea ceva. Ce ascunde omul de obicei? O avuţie. Bărbatul poseda mai mult decât accepta să dea. Al treilea zero, pe care pierduse prilejul să-l mai scrie, o frigea în podul palmei. Ridică braţul în sus, de parcă-i era prins de o durere subită. Îi venea să se repeadă la birou, să scoată testamentul la iveală şi, cu o plesnitură puternică de palmă, să lipească zeroul la locul lui. Totuşi, ştia ce era în joc şi se putu stăpâni. Toate astea erau din cauza modestiei prea mari. De ce era atât de proastă? Modestia este prostie. Acum i-a venit din nou mintea la cap. Trebuie să afle şi asta. Unde a ascuns Kien restul? O să-l întrebe în aşa fel, încât să nu bage nimic de seamă. Pe faţa ei apăru, lăbărţat şi răutăcios, binecunoscutul zâmbet.

„Şi ce se-ntâmplă cu restul?” Se aburca se pe culmea propriei ei şiretenii. Nu întreba unde era ascuns restul. Că la asta, tot nu i-ar fi răspuns nimic. Therese voia ca el să admită mai întâi existenţa restului.

Kien o privi plin de recunoştinţă şi dragoste. Rezistenţa Theresei nu fusese decât o simplă aparenţă. De fapt, asta presupusese şi el în tot acest timp. Găsea că este

într-adevăr delicat din partea ei să numească milionul, partea principală, rest. De bună seamă că asemenea tranziţie de la grosolănie la iubire era caracteristică oamenilor de teapa Theresei. Se închipui în situaţia ei, cum declaraţia de supunere o ardea pe buze de o bună bucată de vreme, dar cum întârziase momentul respectiv, pentru a spori efectul. Era grosolană, dar fidelă. Kien începe s-o înţeleagă şi mai bine decât înainte. Păcat că era atât de bătrână, era prea târziu să mai facă om din ea. Capricii de felul celor de până acum nu trebuia să-i mai îngăduie. Cu asta începea orice educaţie. Acea mulţumire, adresată ei, şi acea dragoste, închinată cărţilor noi, dispărură de pe faţa lui. Se reculese într-o expresie de severitate şi mârâi, de parcă acum ar fi fost el cel ofensat: „Cu restul îmi voi mări biblioteca”.

Therese tresări speriată şi triumfătoare. Avea acum două capcane dintr-o lovitură. Biblioteca lui! Când ea avea, doară, inventarul în buzunar! Deci exista cu adevărat un rest. O spusese chiar Kien. There’s e nu ştia în ce direcţie să-şi îndrepte mai întâi apărarea. Mâna, care se aşternuse involuntar peste buzunar, decise.

„Cărţile sunt ale mele!” „Ce?”!” „Trei camere sunt ale soţiei, una o are bărbatul!” „Acum e vorba de opt camere. Cele patru noi se adaugă la celelalte – vreau să spun camerele de-alături. Am nevoie de loc pentru biblioteca Silzinger. Ea singură cuprinde peste 22.000 de volume”. „Şi de unde ia bărbatul banii pentru ea?”

Iar! Kien era acum sătul de aluziile astea.

„Din moştenirea ta. În privinţa asta nu mai încape nicio discuţie”. „Moştenirea nu există”. „Ce nu există?” „Moştenirea îmi aparţine mie”. „Dar eu dispun de ea”. „Mai întâi să moară bărbatul, şi pe urmă poate să dispună”. „Ce vrea să însemne asta?” „Nu mă tocmesc şi nu dau nimic!”

Ce e asta, ce e asta? Oare trebuia să adopte tonul cel mai aspru faţă de ea? Biblioteca cu opt încăperi, pe care n-o pierdea nicio clipă din vedere, îi insuflă lui Kien un ultim şi infim rest de răbdare.

„Este vorba de interesul nostru comun”. „Restul face şi el parte din moştenire!” „O să admiţi că…” „Unde e restul?” „O nevastă trebuie să-i acorde bărbatului…” „Iar bărbatul îi fură nevestei restul”. „Cer un milion pentru achiziţionarea bibliotecii Silzinger”. „De cerut, poate să ceară oricine. Eu vreau restul. Vreau tot!” „Aici eu sunt cel care porunceşte”. „Eu sunt stăpână în casă!” „Îţi dau un ultimatum. Cer categoric un milion pentru achiziţionarea…” „Eu vreau restul! Vreau restul!” „În trei secunde. Număr până la trei…” „De numărat, poate să numere oricine. Număr şi eu”.

Amândoi erau pe punctul să izbucnească în plâns de furie. Cu buzele strânse, numărară amândoi, ţipând din ce în ce mai tare: „Unu! Doi! Trei!” Cifrele ieşeau de pe buzele ambilor exact în acelaşi moment, ca nişte mici explozii. Pentru ea, cifrele se amalgamau cu milioanele, la care se ridica acum capitalul sporit cu restul. Pentru el, însemnau încăperile noi. Ea ar fi numărat mai departe până în vecii vecilor, el numără peste trei până la patru. Aici se opri. Ajuns la maximum de încordare, mai rigid decât oricând, se îndreptă spre ea şi urlă – având drept model în urechi urletele administratorului – „Dă testamentu-ncca!” Degetele mâinii lui drepte încercară să alcătuiască un pumn şi izbiră cu toată forţa în vânt. Therese se opri din numărat, Kien o zdrobise. Era într-adevăr descumpănită. Se aşteptase la o luptă pe viaţă şi pe moarte. Deodată, el spuse „da”. Dacă n-ar fi fost atât de obsedată de rest, n-ar fi ştiut ce să mai creadă. Acum, când nu mai este trasă pe sfoară, i se topeşte şi furia. Nu este stăpânită toată numai de furie. Ocoleşte bărbatul,

îndreptându-se spre birou. Kien se fereşte de ea. Deşi o vede zdrobită, se teme totuşi că ar putea să-i întoarcă lovitura de pumn ce-i fusese destinată ei şi nu vântului. Therese nici nu băgase de seamă lovitura. Vârâ mâinile în hârtii, le răvăşeşte fără ruşine şi scoate una dintre ele.

„Cum a ajuns un testament străin – printre manuscrisele mele?” Kien încearcă să urle această propoziţie mai lungă şi de aceea n-o poate debita coerent femeii. De trei ori îşi trage răsuflarea. Înainte de-a ajunge la capăt, ea ripostează: „Mă rog, da’ de unde o scoţi că e străin?” Îl despătureşte în grabă, îl întinde pe masă, netezindu-l frumos, trage la îndemână tocul şi cerneala şi, modestă, face loc posesorului restului, în vreme ce se apropie, încă nu pe deplin calmat, prima privire îi alunecă asupra cifrei. I se pare cunoscută, dar principalul este: cifra corespunde. În timpul disputei avusese, ca un fel de presentiment, o umbră de teamă, nu cumva analfabeta asta să fi citit cifra greşit. Satisfăcut, alunecă acum cu privirea în sus, se aşază şi se apucă să facă o verificare precisă.

Atunci îşi recunoaşte propriul testament.

Therese spune: „Cel mai bun lucru e să scriem totul încă o dată”. Uită de primejdia care planează deasupra zerourilor ei. Credinţa în autenticitatea lor i s-a înfipt tot atât de adânc în inimă, ca şi credinţa lui în dragostea femeii pentru el. Kien spune: „Dar ăsta e testamentul meu…” Therese surâde: „Mă rog, eu ce-am spus…” Kien se ridică furios. Ea declară: „Omul cinstit n-are decât un cuvânt”. Mai înainte de-a o apuca de beregată, Kien a înţeles. Therese insistă pe lângă el să scrie. Plăteşte ea o coală nouă de hârtie. Kien se prăbuşeşte pe scaun, de parcă ar fi gras şi greu. Ea vrea să se dumirească, în fine, cum stau lucrurile.

Câteva clipe mai târziu s-au înţeles pentru prima

oară bine unul pe celălalt.

Păruiala.

Bucuria sadică, cu care Kien îi dovedi pe bază de documente cât de puţin mai poseda, o ajută pe Therese să treacă peste momentele cele mai grele. S-ar fi descompus în principalele elemente din care era alcătuită – fustă, sudoare şi urechi – dacă ura împotriva lui, pe care el o intensifica cu voluptate de pedant, n-ar fi devenit însuşi centrul ce o susţinea. Kien îi arătă cât moştenise la vremea lui. Scoase toate facturile referitoare la cumpărăturile de cărţi, de prin diferitele sertare pe unde le îndesaseră capriciile lui. Până şi memoria sa pentru mărunţişuri cotidiene, pe care o resimţea de obicei ca supărătoare, îi apărea acum foarte utilă. Pe dosul testamentului stricat notă toate sumele descoperite. Zdrobită, cum era, Therese le aduna totuşi în minte şi, în acest scop, le rotunjea. Voia să ştie ce rămânea cu adevărat. Rezulta că biblioteca îl costase peste un milion. Kien nu se simţi câtuşi de puţin consolat de acest rezultat surprinzător; valoarea ei imensă nu-l putea despăgubi de năruirea visului despre noile încăperi. Singuru-l gând era să se răzbune pentru această înşelăciune îndreptată împotriva lui. În timpul îndelungatei operaţii nu rosti nicio silabă mai mult şi – ceea ce însemna pentru el o realizare şi mai mare – nici mai puţin decât trebuia. Orice neînţelegere era exclusă. Când fu calculată cifra nimicitoare, el adăugă cu glas tare şi sacadat, aşa cum se vorbeşte la şcoală: „Restul l-am folosit pentru cărţi cumpărate izolat şi pentru asigurarea propriei mele existenţe”.

Atunci Therese se topi şi curse, ca un fluviu năvalnic, pe uşă afară, pe coridor, vărsându-se în bucătărie. Când se făcu vremea de culcare, se întrerupse din plâns, scoase fusta scrobită, o puse pe un scaun, se aşeză din nou lângă plită şi se porni iarăşi pe plâns. Camera de-alături, în care

trăise atât de frumos vreme de opt ani, ca menajeră, o îmbia la somn. Totuşi, i se părea că ar fi necuviincios să pună capăt atât de grabnic doliului şi nu se clinti din loc.

În ziua următoare, înainte de prânz, Therese începu să aducă la îndeplinire deciziile pe care le luase în răstimpul doliului. Încuie cele trei camere care-i aparţineau, izolându-le de restul apartamentului. Epoca frumoasă trecuse, aşa li se întâmplă adesea oamenilor; dar, la urma urmei, dispunea de trei camere şi de cărţile din ele. Mobila nu voia s-o folosească până ce nu avea să moară Kien. Totul trebuia menajat cu grijă. Kien petrecuse restul zilei de duminică la masa de scris. Aparent lucra, întrucât misiunea lui lămuritoare fusese îndeplinită. În realitate, se lupta cu propria-i lăcomie de cărţi noi. Aceasta se trezise în el cu atâta vehemenţă, încât biroul său, cu toate rafturile şi cărţile din ele, îi părea fad şi stătut. Se silea necontenit să întindă mâna după manuscrisele japoneze de pe masă. Dacă ajungea atât de departe, le atingea şi-şi trăgea mâna imediat îndărăt, aproape scârbit. Ce însemna asta oare? Manuscrisele acelea zăceau de cincisprezece ani împrăştiate prin chilia lui. El uită şi de foame, atât la prânz, cât şi seara. Noaptea îl găsi încă la birou. Pe manuscrisul început desenă, împotriva obiceiului său, nişte semne care n-aveau nicio noimă. Către ora şase aţipi la vremea când se scula de obicei, visă o clădire de bibliotecă gigantică, construită lângă craterul Vezuviului, în loc de observator. El umbla de colo până colo, tremurând de frică, şi aştepta erupţia vulcanului, care trebuia să se producă peste opt minute. Teama şi umblatul durară infinit mai mult, dar cele opt minute, care mai erau până la catastrofă, rămâneau constante. Când se trezi, uşa spre camera alăturată şi fusese încuiată. Observă acest lucru, dar nu se simţi mai strâmtorat decât înainte. Uşile nu contau, deoarece toate erau deopotrivă de vechi,

camerele, uşile, cărţile, manuscrisele, el însuşi, ştiinţa, viaţa lui.

Clătinându-se uşor de foame, se ridică şi încercă să deschidă uşa cealaltă, care răspundea spre vestibul. Descoperi că era încuiat înăuntru, îşi dădu seama că avea intenţia să caute ceva de mâncare şi, în ciuda slăbiciunii pe care o resimţea, se ruşina. În succesiunea activităţilor omeneşti, mâncarea era, pentru el, pe ultima treaptă de jos. Lumea dedicase mâncării un adevărat cult, în timp ce aceasta, de fapt, nu făcea altceva decât să premeargă altor necesităţi trupeşti. Deodată îşi aduse aminte că şi în clipa de faţă existau motive pentru una dintre aceste necesităţi. Se considera îndreptăţit să scuture de clanţa uşii. Stomacul gol şi efortul fizic îl istoviseră în aşa hal, încât era din nou pe punctul de-a izbucni în plâns, ca ieri în timpul număratului. Totuşi, astăzi n-avea putere nici măcar pentru asta; strigă doar cu o voce jalnică: „Nu vreau să mănânc nimic, nu vreau să mănânc nimic”.

„Mă rog, aşa ceva mai merge s-auzi”, a spus Therese, care aştepta afară de-o bună bucată de vreme, pândind primele lui reacţii. Să nu-şi închipuie dumnealui cumva că o să capete ceva de mâncare de la ea. Un bărbat care nu aduce bani în casă nu capătă nimic de mâncare. Asta voia să-i spună; dar se temea ca nu cumva Kien să uite de mâncare. Acum însă, când el renunţa din proprie iniţiativă la mâncare, Therese descuie uşa şi-şi exprimă părerea în privinţa asta. Nu-i va îngădui nici să facă murdărie în locuinţa ei. Culoarul ce ducea la camerele ei îi aparţinea. Asta-i situaţia, în faţa justiţiei. Cum zice în lege despre camerele de trecere din apartamente? Citi dintr-un bileţel, pe care-l ţinea împăturit în mână şi pe care-l desfăcu şi-l netezi trăgând de el: „Trecerea este permisă până ce intervine o revocare”.

Fusese jos la măcelar şi la zarzavagioaică, unde n-o

putea suferi nimeni, şi făcuse cumpărături pentru o singură persoană, deşi astfel îi revenea mai scump, căci de obicei se asigura pentru mai multe zile. Faţă de mutrele lor întrebătoare, răspunse demonstrativ: „De azi înainte nu mai capătă nimic de mâncare!” Patronii, clienţii şi vânzătorii din ambele magazine rămăseseră uimiţi. Apoi, în primul gang, copiase paragraful respectiv pe o hârtie. Câtă vreme scrisese, pusese taşca cu de-ale gurii pe podeaua murdară.

Când se întoarse, Kien dormea încă. Încuie uşa dinspre culoar şi se puse la pândă. Acum sosise momentul să-i spună tot în faţă. Nu-i mai îngăduia să folosească culoarul ei, care ducea la bucătărie şi la closet. N-are ce căuta acolo. Dacă mai murdăreşte încă o dată culoarul, va trebui să-l cureţe el însuşi de fiecare dată. Ea nu e servitoare şi se duce cu el înaintea judecăţii. Kien are voie să iasă din apartament, dar numai dacă procedează cum trebuie. O să-i arate ea cum trebuie să procedeze.

Fără să mai aştepte riposta lui, Therese se strecură de-a lungul zidului spre uşa apartamentului. Fusta ei se ştergea de perete, dar într-adevăr nici n-atingea partea de coridor care-i aparţinea ei. Apoi, Therese lunecă până la bucătărie, aduse o bucată de cretă, care provenea încă din anii de şcoală, şi trase o linie groasă între culoarul ei şi al lui. „Poftim, asta e doar pentru moment”, spuse, „cu ulei o s-o facem mai târziu”.

Hămesit de foame, cum era, Kien nici nu pricepea bine ce se petrecea acolo. Mişcările Theresei îi păreau fără noimă. Asta e încă pe Vezuviu? se întrebă el. Nu, pe Vezuviu era teama de cele opt minute, dar muierea nu exista acolo, poate că nici nu era atât de rău Vezuviul. Numai cu erupţia aveai neplăceri. Între timp, nevoia lui firească se intensificase, mânându-l pe partea interzisă a culoarului, de parcă Therese n-ar fi tras nicio linie cu

creta. Cu paşi mari ajunse la ţintă, Therese o porni după el. Revolta ei egala în intensitate nevoia lui. L-ar fi prins din urmă, dar Kien avea un avans bunicel. Se încuie înăuntru, cum e obiceiul, fapt care-l salvă de brutalităţile ei. Therese zgâlţâi clanţa uşii încuiate şi zbieră cu opinteli repetate: „Mă rog, am să te dau în judecată! Mă rog, am să te dau în judecată.

Când băgă de seamă că totul era inutil, se retrase în bucătărie. În faţa plitei, unde-i veneau totdeauna ideile cele mai bune, îi trecu prin minte adevărata dreptate. Bine, îi permite accesul pe culoar. Este înţelegătoare. Omul trebuie să iasă afară. Dar ce capătă ea pentru asta?

Nici ei nu-i dă nimeni nimic pe gratis. Trebuie să-şi câştige toate cele. Îi cedează culoarul, dar el să-i dea în schimb o parte din camera lui. Camerele ei trebuie să le menajeze. Aşa că unde o să doarmă? Cele trei camere noi le încuiase. Acum o să încuie şi vechea cămăruţă. Acolo n-are voie să intre nimeni. Mă rog, în cazul acesta trebuie să doarmă la el în cameră. Oare are altceva de ales? Ea îşi sacrifică frumosul culoar, iar Kien îi face loc în camera lui. Mobila o s-o ia din cămăruţa unde dormea înainte vreme menajera. În schimb, el are la dispoziţie closetul ori de câte ori o pofti.

Therese se repezi numaidecât până jos în stradă şi aduse un hamal. Nu voia să aibă nimic de-a face cu administratorul, fiindcă ăla era mituit de bărbatu-său.

De-ndată ce glasul ei îi dăduse pace, Kien adormise de epuizare. Se duse în bucătărie şi luă, fără remuşcări, câteva tartine cu unt. Când intră îndărăt în camera lui, fără să bănuiască nimic, aceasta se micşorase la jumătate. Prin mijlocul ei, de-a curmezişul, se întindea un paravan, îndărătul acestuia o găsi pe Therese în mijlocul vechilor ei mobile. Tocmai făcea ultimele aranjamente şi găsea că e foarte frumos şi aşa. Neruşinatul de hamal plecase, din

fericire. Ceruse o adevărată avere, dar ea plătise doar jumătate şi-l azvârli pe uşă afară, lucru de care era foarte mândră. Numai paravanul nu-i plăcea, pentru că părea extravagant. Pe o parte era alb şi gol, pe cealaltă acoperit tot numai de cârlige încovoiate; ar fi preferat un soare însângerat în amurg. Therese arătă spre paravan şi spuse: „De ăsta nu e neapărată nevoie. Despre mine poate să şi dispară”. Kien tăcu. Se târî până la birou şi se lăsă greu, gemând, pe scaunul din faţa lui.

După câteva minute se reculese şi se sculă. Voia să vadă dacă mai trăiau cărţile din camera alăturată. Grija lui izvora mai mult dintr-un sentiment al datoriei, înrădăcinat, decât din adevărată dragoste. Numai pentru cărţile pe care încă nu le poseda resimţea, cu începere de ieri, oarecare duioşie. Înainte ca el să fi ajuns la uşă, Therese i se înfipse în faţă. Cum de-i observase mişcarea, în ciuda paravanului dintre ei? Cum de o dusese fusta mai repede decât pe el picioarele? Deocamdată, Kien nu puse mâna nici pe ea, nici pe uşă. Până să-şi facă el curajul de care avea nevoie pentru a vorbi, Therese şi începuse să suduie: „Să nu-ndrăznească bărbatul! Pentru că sunt atât de bună şi-i permit accesul pe culoar, crede numaidecât că şi camerele sunt tot ale lui. Alea le am în scris. Ce e negru pe alb rămâne. Bărbatul n-are voie să atingă clanţa uşii. De intrat, tot nu poate să intre, că eu am cheile. Şi nu i le dau. Clanţa aparţine uşii. Uşa aparţine camerei. Clanţa şi uşa îmi aparţin mie. Iar eu nu permit ca bărbatul să atingă clanţa!”

Kien făcu o mişcare stângace din mână, în semn de dispreţ pentru cuvintele ei, şi cu prilejul acesta îi atinse din întâmplare fusta. Atunci ea începu să strige tare şi disperat, ca după ajutor.

„Nu permit ca bărbatul să-mi atingă fusta! Fusta e a mea! Bărbatul a cumpărat fusta? Eu am cumpărat fusta!

Bărbatul a scrobit fusta? Eu am scrobit şi am călcat fusta! Ce, oare cheile sunt în fustă? Aş, nici gând de-aşa ceva! Nu dau cheile. Chiar dacă bărbatul sfâşie fusta cu dinţii, nu dau cheile, pentru că nu sunt în fustă! O femeie face orice pentru bărbatul ei. Dar fusta, nu! Dar fusta, nu!”

Kien îşi trecu mâna peste frunte. „Sunt într-un azil de nebuni!” spuse el atât de încet, încât Therese nu auzi. O privire aruncată spre cărţi îl convinse că are ceva mai bun de făcut. Îşi aminti de intenţia cu care se sculase de pe scaun. Nu îndrăzni s-o pună în aplicare. Cum să ajungă în camera de alături? Peste cadavrul ei? La ce-i ajută cadavrul, dacă nu are cheile! Era destul de vicleană, ca să ascundă cheile. De-ndată ce va pune mâna pe chei, descuie uşile. Nici gând să-i fie frică de ea. Să aibă el mai întâi cheile în mână şi o doboară la pământ ca pe un nimic.

Se retrase îndărăt, la biroul lui, numai pentru că, în clipa asta, o luptă nu promitea să-i fie de niciun folos. Therese mai stătu un sfert de oră de pază în faţa uşii. Continua să strige, neînduplecată. Nu-i făcea nicio impresie faptul că el stătea pocăit şi cu o mutră de sfânt la birou. Abia când începu s-o lase vocea, renunţă şi dispăru treptat îndărătul paravanului.

Până-n seară nu se mai arătă. Din când în când scotea nişte sunete fără şir; răsunau ca nişte frânturi dintr-un vis. Apoi amuţi, iar Kien răsuflă mai liniştit; dar numai pentru scurtă vreme. În golul şi liniştea înviorătoare, răsunară brusc, din nou, sunete asupra cărora nu se putea înşela. „Seducătorii trebuie spânzuraţi. Mai întâi îţi promit că te iau în căsătorie, apoi nu fac testament. Dar, mă rog, domnule Puda, şi „încet-încet, departe ajungi” e ceva frumos. Se face asta, să n-ai bani pentru un testament?” Dar ea nici nu vorbeşte, îşi spune Kien, astea sunt efecte ale auzului meu înfierbântat, cum s-ar spune ecouri. Cum Therese tocmai tăcu, Kien se linişti în urma acestei

explicaţii. Izbuti să răsfoiască prin manuscrisele din faţa sa. Când citi prima frază, fu din nou întrerupt de ecouri. „Am păcătuit oare cu ceva? Iuda e un păcătos. Contează şi cărţile ceva. Lumea nu mai este în ziua de azi atât de frumoasă. Domnul nepot era totdeauna bine dispus. Muierea bătrână era toată numai zdrenţe. Om trăi şi om vedea. Locul cheilor e înăuntru. Aşa se-ntâmplă la oameni. Nici mie nu mi-a dat nimeni cheile cadou. Banii cei scumpi sunt pe degeaba. Oricine poate cerşi. Brutal poate fi oricine. Dar rochia nu”.

Tocmai această propoziţie, care putea fi interpretată mai curând decât celelalte ca un ecou, îl convinse de faptul că Therese vorbea cu adevărat. Impresii pe care le credea uitate se trezeau în el, împrospătate şi scăldate într-o rază de fericire. Zăcea din nou bolnav în pat şi îndura vreme de şase săptămâni litania ei. Atunci spunea mereu unul şi acelaşi lucru; îi învăţase cuvintele pe de rost şi era, propriu-zis, stăpânul ei. Pe atunci ştia dinainte ce frază, ce cuvânt venea la rând. Pe atunci îşi făcea apariţia zilnic administratorul şi o ucidea. Erau vremuri minunate. Ce departe era totul acum. Calculă timpul scurs şi ajunse la un rezultat uluitor. Se sculase din pat abia de o săptămână. Căută o explicaţie pentru prăpastia care despărţea această nouă epocă cenuşie de cea veche, de aur. Poate că ar fi găsit-o, dar deodată Therese începu din nou să vorbească. Ceea ce spunea era ininteligibil şi exercita asupra lui o putere tiranică. Nu putea fi învăţat pe dinafară şi cine putea să prevadă ce avea să urmeze acum? Kien era legat fedeleş şi nu ştia cu ce.

Spre seară îl eliberă foamea. Se feri ca de foc s-o întrebe pe Therese dacă e ceva de mâncare. O şterse din cameră pe ascuns şi, după cum credea el, pe neauzite. La restaurant se uită mai întâi în jur să vadă dacă nu-i luase urma. Nu, ea nu era la uşă. Să poftească să-ncerce!

Spuse Kien şi luă loc cu îndrăzneală într-una din sălile din fund, printre perechi care erau, pare-se, necăsătorite. Uite-mă ajuns, în zilele mele de maturitate, într-un separeu, oftă el şi se miră că nu vedea revărsându-se şampania pe mese şi că oamenii, în loc să se poarte indecent, mâncau, hulpav şi fără drăgosteală, şniţele sau cotlete. I-ar fi părut rău de bărbaţi că intraseră în relaţii cu femei. Dar îşi interzicea orice asemenea simţământ, având în vedere lăcomia femeilor şi poate pentru că era el însuşi atât de flămând. Ţinu neapărat ca chelnerul să-l scutească de lista de bucate şi să-i aducă ceea ce el, specialistul, aşa spunea Kien, considera cel mai bun. Specialistul îşi revizui într-o clipită părerea despre omul îmbrăcat răpănos, recunoscu pe cunoscătorul ascuns care zăcea în domnul costeliv şi cără la masă tot ce era mai scump. Nici nu-l servise bine, că se şi concentraseră asupra lui toate privirile îndrăgostiţilor. Acest lucru îl observă şi posesorul acestor delicatese şi, cu toate că mâncarea îi plăcea de minune, o consumă cu un dezgust bătător la ochi. „A consuma” sau „a se alimenta” îi păreau a fi expresiile cele mai neutre şi, prin asta, cele mai potrivite pentru procesul hrănirii. Persevera cu încăpăţânare în ideile sale referitoare la un asemenea subiect şi le dezvoltă în lung şi-n lat înaintea spiritului său care respira, pe-ncetul, tot mai uşurat. Accentuarea acestei trăsături specifice îi restitui ceva din sentimentul propriei sale demnităţi. Simţi cu bucurie că încă mai avea în el o mare rezervă de trăsături de caracter şi-şi spuse că Therese merita să fie compătimită.

În drum spre casă era preocupat de gândul cum s-o facă să simtă această compătimire. Descuie energic uşa apartamentului. Încă de pe culoar îşi dădu seama că în camera lui nu ardea lumina. Gândul că Therese şi adormise îl umplu de-o bucurie nebună. Deschise uşa cu

grijă şi încetişor, stăpânit de teama ca nu cumva degetele lui osoase să facă zgomot lovindu-se de clanţa uşii. Intenţia de-a o compătimi cum se cuvine îi venise în momentul cel mai nepotrivit. Da, îşi spuse el, rămâne aşa cum am hotărât. Din compătimire n-am s-o trezesc din somn. Izbuti să-şi menţină o vreme, pe el, haina caracterului. Nu aprinse lumina şi se furişă în vârful picioarelor spre patul său. În timpul dezbrăcatului se enervă că omul poartă pe sub haină o vestă, iar sub vestă cămaşa. Fiecare dintre obiectele acestea de îmbrăcăminte producea un zgomot specific. Vechiul şi familiarul scaun nu se afla lângă pat. Renunţă să-l mai caute şi puse hainele jos. Pentru a o menţine pe Therese adormită s-ar fi vârât chiar şi sub pat. Chibzui cum se poate urca cineva fără zgomot într-un pat. Întrucât capul reprezenta ponderea cea mai mare, iar picioarele erau cele mai depărtate de cap, hotărî că acestea trebuiau suite cele dintâi, ca fiind partea cea mai uşoară. Unul din picioare se şi sprijinea pe marginea patului; printr-un salt abil trebuia să i se alăture şi cel de-al doilea. Bustul şi capul plutiră o clipă incert în aer şi, căutând involuntar un sprijin, se repeziră în direcţia primei. Atunci Kien simţi ceva neobişnuit de moale, îşi spuse „un spărgător!” şi închise ochii cât putu de repede.

Deşi era culcat pe spărgător, nu îndrăznea să se mişte. Cu toată spaima, simţi că spărgătorul era de sex feminin. În treacăt şi ca din depărtare resimţi satisfacţia că acest sex şi timpul decăzuseră atât de mult. Respinse propunerea de-a se apăra, care mijise într-o speluncă de asasini dintr-un colţişor periferic al inimii lui. Dacă spărgătoarea dormea cu adevărat, aşa cum i se păruse în primul moment, se va strecura pe furiş după un timp mai îndelungat de verificare, îşi va lua hainele în mână, va lăsa apartamentul deschis şi se va îmbrăca din nou în apropierea administratorului. Nu-l va chema afară

numaidecât; va aştepta mult, mult. Abia când va auzi paşi venind de sus, va bate darabana pe uşa cuştii lui. Între timp, spărgătoarea a şi omorât-o pe Therese. Trebuie s-o omoare, deoarece Therese are să se apere. Therese nu se lasă jefuită fără să se apere. A şi asasinat-o. Therese zace scăldată în sânge îndărătul paravanului. Numai de-ar fi nimerit bine spărgătoarea. Poate că va mai fi în viaţă în clipa când va veni poliţia şi va da vina pe el. Ca să fie mai sigur, ar trebui să-i mai tragă una. Nu, asta nu e necesar. Spărgătoarea s-a culcat de oboseală. O spărgătoare nu oboseşte aşa, cu una, cu două. A avut loc acolo o luptă îngrozitoare. O persoană voinică. O eroină, îţi scoţi pălăria în faţa ei. El abia dacă ar fi izbutit s-o facă. Therese l-ar fi înfăşurat în fusta ei şi l-ar fi înăbuşit. Doar se gândeşte la asta şi începe să gâfâie. Cam aşa ceva avea Therese de gând să facă, desigur, voia să-l asasineze. Orice femeie vrea să-şi omoare bărbatul. A aşteptat doar testamentul. Dacă şi-l făcea, acum zăcea el mort în locul ei. Câtă perfidie încape într-un om, nu, într-o femeie, nu trebuie să fim nedrepţi. O urăşte şi acum. Va divorţa de ea. Trebuie să se poată, deşi ea e moartă. Dar nu va fi îngropată cu numele lui. În niciun caz. Nimeni nu trebuie să afle că a fost însurat cu ea. Va cumpăra tăcerea administratorului cu suma pe care o va cere el. Această căsătorie ar putea să dăuneze renumelui său. Un savant adevărat nu-şi permite un asemenea pas greşit. Cu siguranţă că ea l-a înşelat. Orice femeie îşi înşală soţul. De mortuis nil nisi bene. Numai de-ar fi moartă! Numai de-ar fi moartă! Trebuie să verifice. Poate că e numai o moarte aparentă. Asta i se poate întâmpla chiar şi asasinului celui mai tare. Istoria cunoaşte numeroase exemple. Istoria e meschină. Istoria te înspăimântă. Dacă ea trăieşte, o face chisăliţă. E dreptul lui şi pace! Din pricina ei a pierdut biblioteca cea nouă. Oricum, tot s-ar fi răzbunat pe ea. Dar iată că vine cineva

şi o omoară. Prima piatră s-ar fi cuvenit s-o arunce el. I s-a răpit dreptul acesta. O să arunce, deci, ultima piatră în ea. Trebuie s-o bată. Indiferent dacă e moartă sau nu. Trebuie s-o scuipe! Trebuie s-o calce-n picioare, trebuie s-o bată!

Kien se sculă, foc şi pară de furie. În aceeaşi clipă se trezi cu o palmă de-i răsunară urechile. Fu cât pe-aci să-i zică „sst!” asasinei, din cauza cadavrului, care poate că încă nu era mort. Criminala începu să facă un scandal monstru. Avea vocea Theresei. După trei cuvinte, Kien ştia că asasina şi cadavrul se aflau în aceeaşi piele. Având sentimentul vinovăţiei, tăcu şi se lăsă păruit înfiorător.

De-ndată ce el plecase de-acasă, Therese schimbase paturile între ele, îndepărtase paravanul şi modificase tot restul aranjamentului din cameră. Cât timp durase munca aceasta, pe care o îndeplinea radioasă, îşi repeta întruna aceleaşi vorbe: Las să se necăjească de moarte! Las să se necăjească de moarte! Deoarece la ora nouă Kien încă nu se-ntorsese acasă, Therese se sui în pat, cum se cuvenea unei persoane onorabile, şi aşteptă momentul când el avea să aprindă lumina, pentru ca să-şi descarce toată rezerva de ocări ce se acumulase în ea în absenţa lui. Dacă nu va aprinde lumina şi va veni la ea în pat, o să aştepte cu ocăritul până vor fi terminat.

Dar pentru că era o femeie onestă, spera că va fi pusă în faţa primei ipoteze. Când Kien se furişă înăuntru şi se dezbrăcă alături, îşi propuse să gândească în tot timpul supremei fericiri: „Bărbat e ăsta? Ăsta nu e bărbat!” Când căzu deodată grămadă peste ea, nu spuse nici pâs, de teamă că ar putea să plece iar. A stat lungit deasupra ei doar câteva clipe; dar Theresei i s-au părut zile întregi. Nu se mişca şi era uşor ca un fulg. Therese abia mai răsufla. Aşteptarea ei se prefăcu, pas cu pas, în exasperare. Când sări jos de pe ea, începu să dea într-însul şi revărsă asupra lui, potop, cuvintele cele mai triviale.

Loviturile sunt un adevărat balsam pentru o fire morală care este pe punctul de-a se pierde săvârşind o crimă. Câtă vreme nu l-a durut prea tare, Kien s-a lovit singur prin mâna Theresei şi a aşteptat să audă numele pe care-l merita. Căci, dacă ne gândim mai bine, ce era el? Un profanator de cadavre. Kien se mira de blândeţea ocărilor ei, s-ar fi aşteptat la cu totul alte cuvinte injurioase şi mai cu seamă la unul, pe care-l merita. Oare Therese îl cruţa sau păstra acel cuvânt pentru la urmă de tot? Faţă de generalităţile proferate de ea, Kien n-avea nimic de ripostat. De-ndată ce-o veni la rând „profanator de morminte”, va da din cap şi-şi va ispăşi vina, făcând o mărturisire de mai mare importanţă – pentru un om de tipul lui – decât cele câteva lovituri.

Dar cele câteva lovituri nu se mai sfârşeau; Kien începu să le găsească excesive. Îl dureau oasele, iar ea nu mai găsea calea către „profanatorul de cadavre” din pricina atâtor vorbe vulgare şi murdare. Therese se ridicase în capul oaselor şi mi ţi-l buşea când cu pumnii, când cu coatele. Era o femeie tenace; abia după câteva minute simţi o uşoară oboseală în braţe; atunci şirul strigătelor, alcătuite doar din substantive, se întrerupse, lăsând locul unor propoziţii întregi: „Aşa ceva nu există!”, apoi îl împinse jos din pat, ţinându-l însă între timp strâns de păr, ca nu cumva să scape şi s-o şteargă, după care, şezând pe marginea patului, îl izbi cu picioarele pe unde nimerea, până ce începu să-şi recapete puterea în braţe. După care se aşeză călare pe burta lui, se întrerupse din nou, de rândul acesta cu un „Acu să vezi!” şi începu să-l pălmuiască, când pe dreapta, când pe stânga. Kien îşi pierdu treptat cunoştinţa. Dar mai întâi uită de ispăşirea pe care i-o datora. Regretă doar că era atât de lung. Slab şi mărunţel, murmură el, slab şi mărunţel. Atunci ar fi atât de puţin de bătut. Se strânse ghem, iar ea începu să

nimerească pe-alături. Oare mai ocăra încă? Therese izbea în podele, izbea în pat, Kien auzea buşiturile nemiloase. Aproape că nu mai dădea de el, atât de mic se făcuse, de-aceea şi ocăra aşa. „Schilodule!” ţipa. Ce bine că era aşa. Se micşora văzând cu ochii, înspăimântător de repede. Ajunsese să se caute singur, ea nu-l mai găsea defel, era atât de mic încât, în cele din urmă, dispăru chiar şi pentru sine însuşi.

Therese lovea îndesat şi bine ţintit, mai departe. Apoi spuse, trăgându-şi sufletul: „Mă rog, trebuie să ne odihnim!”, se aşează din nou sus pe pat şi lăsă toată treaba pe seama picioarelor, care o îndeplineau ceva mai puţin conştiincios. Şi ele lucrară din ce în ce mai încet, până când se opriră de la sine. De-ndată ce nu se mai mişcă niciunul dintre membrele ei, Therese nu mai ştiu nicio ocară. Tăcu. Kien nu se clintea. Ea se simţea complet zdrobită. Îndărătul tăcerii lui, intuia o viclenie deosebită. Pentru a se apăra de atacurile bărbatului, începu să-l amenințe. „Te dau în judecată. Asta n-am s-o-nghit. Un bărbat nu te-atacă pe neaşteptate. Eu sunt cinstită. Sunt o doamnă. Bărbatul o să capete zece ani. În ziare îi spune la asta viol. Am dovezi. Că doar citesc şi eu procesele. Nu te mişca. Oricine poate înşira minciuni. Poftim, ce caută el aici? Încă o vorbă şi-l chem pe administrator. Ăla trebuie să mă apere. O femeie e singură-singurică. Cu violenţă poate oricine. Am să dau divorţ.

Apartamentul e al meu. Un criminal nu capătă nimic. Te poftesc, fără nervi. Vreau eu ceva?

Încă mă dor toate cele. Unui bărbat ar trebui să-i fie ruşine. Mai şi sperie femeia. Puteam să fiu moartă acum. Atunci să fi văzut ce neplăceri ai fi avut. Nici n-are cămaşă de noapte. Asta nici nu mă priveşte. Asta doarme fără cămaşă de noapte. Numaidecât îţi dai seama. N-am decât să deschid gura şi toată lumea o să mă creadă pe mine. Eu

nu capăt închisoare. Eu îl am pe domnu' Puda. Numa să-ndrăznească bărbatul. O să aibă de furcă atunci cu Puda. Cu ăla nu e de glumit. O să-i spun numaidecât. Şi, poftim, uite cu ce te alegi după urma dragostei lui!"

Kien continua cu încăpăţânare să tacă. Therese spuse: „Acu a murit". De cum fu rostit cuvântul, Therese îşi dădu seama cât de mult îl iubise. Îngenunche lângă el, jos, şi căută urmele buşiturilor şi picioarelor pe care Kien le încasase de la ea. Atunci băgă de seamă că era întuneric, se sculă şi aprinse lumina. Încă de la trei paşi distanţă se vedea că trupul lui era, pe de-a rândul, într-un hal fără hal. „Pesemne că i-o fi ruşine, bietul om", spuse; glasul ei trăda milă. Luă cearşaful de pe propriu-i pat – fu cât pe ce să-şi dea chiar cămaşa de pe ea – şi-l înfăşură cu grijă pe Kien. „Acum nu se mai vede nimic", zise Therese şi-l luă în braţe, delicat, ca pe un copil. Îl duse în patul lui, dincolo, şi-l acoperi bine, „ca să-i fie cald" şi ca să-l îmbuneze. Îi lăsă şi cearşaful pe el, „ca să nu răcească". Avea poftă să se aşeze pe un scaun lângă patul lui şi să-l dădăcească. Dar îşi înăbuşi această dorinţă, deoarece astfel o să doarmă mai liniştit, apoi stinse lumina din nou şi se culcă. Nu-i purta pică bărbatului pentru cearşaful care-i lipsea.

Încremenirea.

Două zile trecură în tăcere şi într-o semiamorţeală. De-ndată ce-şi reveni complet, Kien încercă într-ascuns să cuprindă cu gândul proporţiile nenorocirii sale. Era nevoie de multe lovituri pentru a-i constrânge spiritul să reintre pe făgaşul lui. Primise însă mai multe decât era nevoie. Chiar dacă ar fi fost bătut cu zece minute mai puţin şi acum tot ar fi fost gata de orice răzbunare. Poate că Therese presimţea primejdia şi de aceea îl bătuse până la urmă. În slăbiciunea lui de-acum, Kien nu mai voia nimic şi nu se temea decât de un singur lucru: de alte bătăi. Când

se apropia Therese de pat, tresărea ca un câine ciomăgit.

Therese îi puse un castron cu hrană pe scaun, lângă pat, şi dădu numaidecât să plece. Lui Kien nu-i venea să creadă că era din nou rost de mâncare. Câtă vreme era bolnav, Therese era atât de proastă. Se trase mai aproape şi lipăi cu chiu cu vai o parte din pomana ei. Femeia îi auzi plescăitul hulpav al limbii şi se simţi ispitită să-l întrebe: „Cum ţi-a plăcut?” Dar îşi interzise şi plăcerea asta şi se despăgubi gândindu-se la un cerşetor pe care îl omenise cu paisprezece ani în urmă. N-avea picioare, n-avea braţe, poftim, ce om mai era şi ăla. În schimb, semăna cu domnul nepot. Totuşi, nu i-ar fi dat nimic; că oamenii sunt, toţi, nişte şarlatani; întâi sunt schilozi, iar acasă se însănătoşesc deodată cu toţii. Atunci schilodul a spus: „Ce mai face domnul soţul dumneavoastră?” Ce cuvinte inteligente! Un bănuţ frumos de zece a primit ca răsplată. I l-a aruncat chiar ea în pălărie. Era atât de sărac! De fapt, nu-i place să dea de pomană, de obicei nici nu dă. Dar face şi ea unele excepţii şi de aceea capătă acum bărbatul ceva de mâncare.

Kien, cerşetorul, avea dureri puternice; totuşi, se ferea să strige. În loc să-şi întoarcă faţa la perete, o menţinea pe Therese în raza lui vizuală şi îi urmărea cu teamă bănuitoare trebăluiala.

Ea umbla încetişor şi era, în ciuda corpolenţei, mlădioasă. Sau poate camera era de vină că apărea atât de neaşteptat şi dispărea la fel de neaşteptat? Ochii îi scăpărau cu răutate; erau ca ai unei pisici. Când voia să spună un lucru – şi, înainte de a-l rosti, îşi lua singură vorba din gură – aveai impresia că scuipă o pisică.

Un tigru lacom de sânge se deghiza când pleca la vânătoare de oameni, sub înfăţişarea şi straiele unei fete tinere. Se aţinea plângând pe marginea unui drum şi era tare frumoasă; şi îi ieşi în cale un învăţat. Fata îl minţi cu

viclenie şi el o primi, de milă, în casa lui, printre multele lui neveste. Era foarte curajos şi cel mai mult îi plăcea să doarmă la ea. Într-o noapte, ea lepădă înfăţişarea de fată şi-i sfâşie pieptul. Îi mâncă inima şi dispăru pe fereastră. Pielea strălucitoare de fată o lăsă acolo, pe jos. Una dintre fostele neveste îl găsi zăcând pe podea alături de pielea fetei şi răguşi strigând şi invocând vreo vrajă care să-i redea viaţa. Se înjosi coborând până la cel mai puternic om din ţinut, un smintit, care-şi făcea veacul în glodul pieţei, şi se zvârcoli ore întregi la picioarele lui. Atunci nebunul scuipă de faţă cu toată lumea în palma ei şi femeia trebui să înghită scuipatul. Plânse şi se amărî multe zile, căci îl iubea pe mort chiar şi fără inimă. Din ruşinea pe care o înghiţise de dragul lui crescu în pieptul ei cald o inimă nouă. O dădu bărbatului, iar acesta se reîntoarse la ea.

În China există femei care iubesc. În biblioteca lui Kien nu există decât tigrul. Dar el nu e nici măcar tânăr, nici frumos, iar în loc de pielea strălucitoare de fată are o fustă scrobită. De inima învăţatului îi pasă mai puţin decât de propriile sale oase. Cel mai rău spirit chinez se poartă mai nobil decât Therese cea în carne şi oase. Ah, de-ar fi şi ea doar un spirit, atunci nu l-ar mai putea bate. Tare ar vrea să-şi iasă din piele şi să i-o lase Theresei s-o bată. Oasele lui au nevoie de odihnă, oasele lui trebuie să se refacă, fără oase are şi ştiinţa un sfârşit. Oare şi-o fi maltratat şi propriul ei pat de dincolo tot aşa cum l-a maltratat pe el? Podeaua nu s-a prăbuşit sub pumnii-i. Casa asta a văzut multe în viaţa ei. Este veche şi, ca tot ce e vechi, este zidită bine şi solid. Therese însăşi poate fi un exemplu în sensul ăsta. Trebuie doar s-o consideri imparţial. Fiindcă e un tigru, posibilităţile ei le depăşesc pe cele ale oricărei alte femei. Ar putea ţine piept chiar şi administratorului.

Uneori, în vis, îi zgâlţâia fusta până când Therese

cădea pe jos. O trăgea apoi de sub picioarele ei. Deodată avea o foarfecă la îndemână şi el tăia fusta în bucăţele mici. Asta îi luă multă vreme. După ce termina de tăiat fusta, găsea că bucăţile erau prea mari; Therese ar fi putut reface fusta cosând peticele între ele. De aceea, nici măcar nu ridica ochii şi începea munca de la capăt: fiecare zdreanţă o tăia în patru. Apoi Kien deşerta deasupra Theresei un sac de petice sinilii. Cum ajunseseră zdrenţele în sac? Vântul le spulbera de pe Therese grămădindu-le peste el, se lipeau de el, le simţea, erau umflăturile vinete de pe tot corpul, şi gemea tare.

Therese se apropie pe furiş şi întrebă: „Gemete nu există, ce există?” Se făcuse, toată, iarăşi vânătă. O parte din umflături se aşternuseră, totuşi, pe ea. Ciudat, Kien avea impresia că doar el are vânătăi. Dar nu mai gemu. Therese fu mulţumită cu acest răspuns. Din întâmplare, ea îşi aminti de câinele ultimilor ei stăpâni. Acela se şi târa pe burtă mai înainte de-a apuca să-i spună ceva. Aşa trebuia procedat.

În decurs de câteva zile, îngrijirea, care consta dintr-un castron cu hrană de dimineaţa până seara, îi deveni lui Kien la fel de nesuferită ca şi durerile trupului său plin de vânătăi. Simţea suspiciunea nevestei, când se apropia de el. Chiar din ziua a patra, Therese nu mai avu chef să-l hrănească. De zăcut poate să zacă oricine. Îi cercetă trupul, din comoditate, prin pătură şi decise că va fi în curând sănătos. Că doar Kien nu se mai încovriga. Cine nu se mai încovrigă n-are nici dureri. Trebuia să se scoale, nu mai avea nevoie să-i gătească. I-ar fi poruncit pur şi simplu: „Scoală-te!” Dar o anumită teamă îi spunea că bărbatul ar putea să sară deodată în sus, să smulgă de pe el păturile şi cearşafurile şi să fie plin de vânătăi tot, de parcă ea ar fi fost vinovată de asta. Pentru a evita asemenea lucru, tăcu şi, în ziua următoare, îi aduse

castronul doar pe jumătate plin. În plus, mai şi gătise, cu bună ştiinţă, prost. Kien nu observă schimbarea mâncării, ci pe aceea a femeii. Tălmăci greşit privirile ei scrutătoare şi se temu de noi lovituri. În pat era lipsit de apărare. Zăcea înaintea ei cât era de lung; oriunde ar fi izbit, mai sus sau mai jos, tot avea unde să nimerească. Doar în lăţime ar fi putut da greş, dar Kien nu se mulţumea cu această certitudine.

Mai trebuiră două zile şi două nopţi întregi, până când teama să-i întărească voinţa într-atât, încât să facă încercarea. Nu-şi pierduse nicio clipă noţiunea timpului, ştia încă, în orice moment, cât era de târziu şi, pentru a restabili întru totul rânduiala, Kien se sculă deodată din pat, într-o bună dimineaţă, la ora şase fix. Capul îi trosnea ca un lemn uscat. Scheletul îi ieşise din ţâţâni, nu se putea ţine drept pe picioare. Căutând de fiecare dată sprijin, înţelepţeşte, în partea opusă, izbuti să evite căderea. Încetul cu încetul, cu tot felul de jonglerii, îşi îmbrăcă hainele pe care le scotea de sub pat. Fiecare nouă piesă de îmbrăcăminte era salutată cu strigăte de triumf, o nouă sporire a cuirasei sale, o apărare importantă. Mişcările făcute pentru menţinerea echilibrului semănau cu un dans melancolic, împuns de dureri, mici diavoli, dar scăpat din ghearele diavolului celui mare, moartea, Kien parcurse dansând drumul până la biroul său. Acolo luă loc, ameţit de surescitare, şi îşi mai bălăbăni un pic braţele şi picioarele, până ce se liniştiră şi reveniră în vechea stare de umilă supunere.

De când nu mai avea nimic de făcut, Therese dormea până la nouă. Era stăpâna casei, şi alde astea dorm adesea chiar până mai târziu. Slujnicele trebuie să fie la şase în picioare. Totuşi, somnul nu voia să dureze atât de mult şi, dacă se trezea, nostalgia avuţiei sale nu-i mai dădea pace. Trebuia să se îmbrace pentru a simţi în propria carne

apăsarea cheilor colţuroase. De aceea, pe când bărbatul zăcea la pat ciomăgit, îi venise în minte o soluţie deşteaptă. La nouă seara se suia în pat şi punea cheile în sân. Până la două era atentă să nu cumva să adoarmă. La două se scula şi ascundea cheile din nou în fustă. Acolo nu le găsea nimeni. Apoi adormea. Astfel, era atât de obosită de lunga ei veghe pe care şi-o impunea singură, încât abia la nouă se trezea din somn, exact aşa cum se petreceau lucrurile la stăpâni. În felul ăsta poţi realiza ceva, iar slugile rămân cu buzele umflate.

Astfel, Kien îşi realiză proiectul fără a fi observat de ea. De la birou cuprindea cu privirea şi patul ei. Îi păzea somnul ca pe cel mai de preţ lucru şi, în decurs de trei ore, se speria de moarte de sute de ori. Therese avea darul fericit de-a savura somnul din plin. Când mânca ceva bun în vis, râgâia şi trăgea pârţuri. Numaidecât întreba „Se face una ca asta?” şi voia să spună ceva ce numai ea ştia; Kien interpreta cuvintele ca fiind la adresa lui. Trăirile din vis o rostogoleau de pe o parte pe cealaltă; patul gemea din greu, iar Kien gemea odată cu el. Uneori, Therese rânjea cu ochii închişi; Kien era gata-gata să se pună pe plâns. Când rânjea mai intens, Therese făcea impresia că l-ar fi învăţat să fie mai prevăzător, ar fi râs cu adevărat. Apoi auzea cu uimire cum ea îl striga pe Buddha. Se îndoia de propriul lui auz; totuşi, ea repeta: „Puda! Puda!” Tocmai în clipele când plângea, iar el ştia ce înseamnă Puda în limbajul ei.

Când Therese scotea mâna de sub plapumă, Kien tresărea. Dar ea nu lovea, ci doar strângea pumnul. De ce, ce-am făcut, se întreba el şi-şi dădea răspunsul: o fi ştiind ea de ce. Kien avea un respect sincer pentru simţirea ei delicată. Crima lui, pentru care ea îl pedepsise atât de crud, era mai mult decât ispăşită, dar nu şi uitată. Therese ducea mâna la locul unde erau ascunse cheile de obicei.

Lua plapuma groasă drept fustă şi găsea cheile, deşi nu erau acolo. Mâna ei se lăsa grea peste chei, le alinta, se juca apoi cu ele, o apuca pe fiecare între degete şi, de bucurie, le scălda în picuri mari, sclipitoare, de sudoare. Kien roşea, nu ştia nici el de ce. Braţul ei osânzos era vârât într-o mânecă îngustă, întinsă mai să plesnească. Dantelele cu care mâneca era garnisită în faţă erau menite bărbatului care dormea în aceeaşi cameră. Lui Kien îi părură toate mototolite. Rosti încetişor acest cuvânt, care îi sta pe inimă: Auzi: „mototolite”. Cine a vorbit? Ridică fulgerător capul şi-şi îndreptă privirile din nou spre Therese. Cine altul mai ştia cât era el de mototolit? Therese dormea. Kien nu se încredea în ochii închişi şi, ţinându-şi răsuflarea, aştepta o nouă manifestare. „Cum pot avea o asemenea îndrăzneală nebună”, gândi el, „ea e trează, iar eu o privesc cu obrăznicie în faţă!” Îşi interzise singurul mijloc de-a cerceta cât de iminentă era primejdia şi lăsă ochii în jos, ca un tânăr ruşinat. Aştepta cu urechile ciulite – cel puţin aşa i se părea – să răsune nişte ocări sălbatice. În locul lor auzea respiraţia ei regulată. Deci dormea din nou. După un sfert de oră, se apropie cu privirea, pe furiş, de ea, gata de fugă în orice clipă. Se considera şmecher şi-şi permise un gând semeţ. Îşi imagină că era David şi că veghea somnul lui Goliat. Acesta din urmă putea fi caracterizat în general drept prost. De fapt, David n-a învins din prima luptă; totuşi, scăpase de loviturile mortale ale lui Goliat şi cine putea să decidă asupra viitorului?

Viitorul, viitorul, cum ajunge el în viitor? Să lăsăm să treacă prezentul şi atunci n-o să-i mai poată face nimic. Ah, de s-ar putea şterge prezentul! Nenorocirea lumii provine din faptul că trăim prea puţin în viitor. Ce importanţă vor mai avea peste o sută de ani, dacă el se alege astăzi cu buşituri. Să lăsăm prezentul să devină trecut şi n-o să

observăm vânătăile lui. Prezentul e de vină pentru toate durerile. Are nostalgia viitorului, pentru că atunci va fi mai mult trecut pe lume. Trecutul este bun, nu face nimănui vreun rău, timp de douăzeci de ani s-a mişcat liber în el şi a fost fericit. Cine se simte fericit în prezent? Da, dacă n-am avea simţuri, ar fi şi prezentul suportabil. Atunci am trăi din amintiri – deci tot din trecut. La început a fost cuvântul, deci a fost, aşadar trecutul a fost înaintea cuvântului. Kien venerează primatul trecutului. Biserica Romano-Catolică ar avea importanţă în sine, dar – după părerea lui – are prea puţin trecut. Două mii de ani, o parte din ei inventaţi, ce înseamnă asta faţă de tradiţii de două ori, de trei ori mai îndelungate? Un preot catolic este întrecut de orice mumie egipteană. Pentru că e moartă, preotul se consideră mai presus de ea. Totuşi, piramidele nu sunt câtuşi de puţin mai moarte decât biserica sfântului Petru, dimpotrivă, sunt mai vii, pentru că sunt mai vechi. Dar romanii cred că au devorat trecut cu nemiluita. Le refuză strămoşilor orice dovadă de consideraţie. Asta e hulire a lui Dumnezeu. Dumnezeu e trecutul. El, Kien, crede în Dumnezeu. Va veni o vreme când oamenii îşi vor refăuri simţămintele, transformându-le în amintire, şi timpul, transformându-l în trecut. Va veni o vreme când un singur trecut va cuprinde toţi oamenii, întrucât nu există nimic în afară de trecut şi întrucât fiecare crede în trecut.

Kien îngenunche în gând, şi, în restriştea lui, se ruga dumnezeului viitorului: adică trecutului. Se dezvăţase de mult să se mai roage; dar înaintea acestui Dumnezeu îşi regăsi facultatea de-a se ruga. La sfârşit, îl rugă să-l ierte că nu îngenunchease cu adevărat. Dar ştie şi el: À la guerre comme ăla guerre, nu trebuie să-i spună asta de două ori. Asta e însuşirea lui nemaipomenită şi cu adevărat divină, faptul că înţelege totul numaidecât. Dumnezeul din Biblie nu este, în fond, decât un trist analfabet. Unii zei

chinezi, modeşti, sunt cu mult mai instruiţi decât el. Ar putea cita aici câte ceva despre cele zece porunci încât să i se zbârlească trecutului părul în cap. Dar, oricum, el, trecutul, ştie toate mai bine. În rest, îşi îngăduie să-l elibereze de ridicolul gen feminin, pe care i l-au pus nemţii în spate. Faptul că nemţii au prevăzut cu articolul feminin tot ce au ei mai bun, ideile lor abstracte, este una din acele barbarii de neînţeles, prin care şi-au anihilat singuri propriile lor merite. În viitor, el, Kien, va sfinţi prin terminaţii masculine tot ceea ce se referă la Dumnezeu. Genul neutru este prea pueril pentru Dumnezeu. Ca filolog, este perfect conştient de tot oprobriul pe care şi-l ia asupră-şi prin această faptă. Dar, la urma urmei, limba este făcută pentru om şi nu omul pentru limbă. De aceea, roagă trecutul, pe care îl consideră de genul masculin, să aprobe această modificare.

În timp ce ducea tratative cu Dumnezeu, se întoarse treptat la postul lui de observaţie.

Therese nu putea fi uitată, nici măcar când se ruga nu era pe de-a-ntregul izbăvit de ea. Therese sforăia cu nişte opinteli care determinau ritmul rugăciunii lui. Încetul cu încetul, mişcările ei deveniră mai puternice, nu mai era niciun dubiu că avea să se trezească în curând. Kien o compară cu Dumnezeu şi o găsi lipsită de însemnătate. Tocmai trecutul îi lipsea. Ea nu ştia nici de unde venea şi nici altceva nu ştia. Sărmana piele fără Dumnezeu! Şi Kien chibzui dacă nu era mai înţelept să adoarmă. Poate că atunci ea va aştepta până se trezeşte el şi între timp i se va risipi prima răbufnire de furie pricinuită de autoritara lui apariţie la birou.

Deodată Therese îşi varsă trupul, cu o opinteală imensă, pe podele. Se aude o buşitură puternică. Kien tremură din tot scheletul. Încotro s-o ia? L-a văzut! Vine. O să-l omoare! Explorează timpul în căutarea unui ascunziş.

Aleargă prin istorie, secole întregi, în sus şi-n jos. Cele mai bune castele nu sunt sigure în faţa tunurilor. Cavaleri? Nonsens – buzdugane elveţiene ghintuite – archebuzele englezilor spintecă armura şi ţeasta. Elveţienii sunt zdrobiţi în luptă la Marignano. Fără lăncieri pedestraşi – fără mercenari – vine o armată de fanatici – Gustav Adolf – Cromwell – ne măcelăreşte. Îndărăt din epoca modernă – îndărăt din Evul Mediu – în mijlocul unei falange – romanii o străpung – elefanţi indieni – săgeţi incendiare – toţi se feresc cu teamă – încotro – pe o corabie – focul grecesc – spre America – Mexic – jertfe umane – suntem măcelăriţi – China, China – mongolii – piramide de ţeste: într-o jumătate de clipă şi-a epuizat întreg tezaurul său de istorie. Nicăieri nicio salvare, totul se scufundă, oriunde te-ai târî, duşmanii te scot afară, castelele din cărţi de joc, culturile iubite se năruie în faţa bandiţilor barbari, a capetelor seci, tari.

Deodată, Kien încremeni.

Îşi lipi picioarele slăbănoage strâns unul de altul. Mâna dreaptă, făcută pumn, o puse pe genunchi. Antebraţul şi coapsa se sprijineau reciproc să nu tremure. Cu braţul stâng îşi întări pieptul. Capul era uşor ridicat în sus. Ochii priveau în depărtare. Încercă să-i închidă. Refuzul lor îl sili să se considere un preot egiptean de granit. Încremenise şi se transformase în statuie. Istoria nu-l părăsise la ananghie. Găsea un refugiu sigur în vechiul Egipt. Câtă vreme istoria ţinea cu el, nu putea fi doborât.

Therese îl trata ca şi cum ar fi fost doar aer, doar piatră, se corectă Kien. Încetul cu încetul frica cedă locul unei puternice senzaţii de calm. De piatră n-o să se lege ea. Cine ar putea fi atât de prost să-şi rănească mâna în piatră? Kien se gândi la muchiile trupului său. E bună şi piatra, dar muchiile de piatră sunt şi mai bune. Ochii săi,

aparent îndreptaţi spre infinit, examinau în detaliu propria sa siluetă. Kien regreta că se cunoaşte atât de puţin. Imaginea pe care o avea despre trupul său era slabă. Îşi dorea o oglindă pe masa de lucru. I-ar fi plăcut să se strecoare sub pojghiţa hainelor sale. Dacă ar fi fost după setea sa de a şti, s-ar fi dezbrăcat gol puşcă şi ar fi întreprins o verificare precisă, fiecare oscior ar fi fost puricat şi hăituit. Ei, avea şi el tot felul de idei cu privire la colţurile ascunse, la vârfurile ascuţite şi la muchiile tăioase. Umflăturile vânătăilor îi ţineau loc de oglindă. Muierea asta nu era câtuşi de puţin cuprinsă de sfială în faţa unui învăţat. Cutezase să-l atingă, de parcă ar fi fost un om obişnuit. O putea pedepsi, transformându-se singur într-o piatră. Planurile ei se vor spulbera de duritatea fără seamăn a acesteia.

În fiecare zi se repeta acum acelaşi joc. Viaţa lui Kien, prăbuşită sub pumnii nevestei lui, detaşată de cărţile vechi şi noi prin lăcomia ei, prin propria lui lăcomie, dobândea acum o menire adevărată. Dimineaţa se scula cu trei ore înaintea ei. Acest răstimp de linişte l-ar fi putut folosi pentru lucru. Asta şi făcea, numai că ceea ce înţelesese până acum prin muncă era departe de el, amânată pentru un viitor mai bun. Îşi aduna forţele de care avea nevoie pentru punerea în aplicare a artei sale. Arta se face pe îndelete, altcum nu e artă. Rareori izbuteşti să realizezi ceva desăvârşit, imediat după somn. Trebuie să te destinzi; să-ţi începi creaţia liber şi imparţial. Astfel petrecea Kien trei ore de tihnă în faţa biroului. Îi treceau multe lucruri prin cap, totuşi veghea ca nu cumva să-l abată prea tare de la obiectivul său. Apoi, când limba ceasului din creierul lui (această ultimă rămăşiţă a unei reţele savante referitoare la timp) suna alarma, deoarece se apropia de nouă, Kien începea să încremenească. Simţea cum răceala i se răspândea prin tot corpul şi o

aprecia în funcţie de repartizarea ei uniformă. Erau zile în care jumătatea stângă a trupului se răcea mai repede decât cea dreaptă; asta îl neliniştea în mod serios. „Treci dincolo!” poruncea el şi fluvii de căldură emise de partea dreaptă corectau defecţiunea din stânga. Abilitatea sa de-a încremeni creştea cu fiece zi. De îndată ce atingea stadiul de piatră, verifica duritatea materialului exercitând o uşoară presiune cu coapsele asupra tăbliei scaunului. Această probă a durităţii nu dura decât vreo câteva secunde, o presiune mai îndelungată ar fi zdrobit scaunul. Mai târziu, când începu să se teamă de soarta scaunului, îl prefăcu şi pe el în piatră. O cădere în timpul zilei, de faţă cu nevastă-sa, ar fi coborât rigiditatea până la treapta ridicolului şi asta l-ar fi durut amarnic. Granitul e greu. De altfel, şi proba deveni treptat inutilă, din pricina unei sensibilităţi speciale care-l făcea să aprecieze cu certitudine gradul de duritate.

De la nouă dimineaţa până la şapte seara, Kien persevera în poziţia lui incomparabilă. Pe birou se afla o carte deschisă, totdeauna aceeaşi. N-o învrednicea cu nicio privire. Ochii lui erau ocupaţi exclusiv în depărtare. Femeia se dovedea destul de înţeleaptă ca să nu-l tulbure în timpul reprezentaţiei sale. Se mişca plină de zel prin casă. Kien pricepu cât de mult îi intrase Theresei gospodăria în sânge, devenindu-i o a doua natură, şi îşi înăbuşi un zâmbet nepotrivit. Ea ocolea pe departe monumentala figură din vechiul Egipt. Nu-i mai oferea nici mâncare, nici ocări. Kien îşi interzicea foamea şi alte necesităţi trupeşti. La şapte, dezlănţuia căldura şi răsuflarea prin piatră, însufleţind-o. Aştepta până când Therese se afla în colţul cel mai depărtat al camerei. Avea un sentiment infailibil al depărtării de ea. Apoi sărea în picioare şi părăsea repede casa. În timp ce-şi lua la restaurant unica masă, aproape că adormea de oboseală.

Reflecta la dificultăţile zilei scurse şi dădea aprobativ din cap, când îi venea ideea bună pentru cea următoare. Provoca la întrecere pe oricine s-ar fi încumetat să-l imite în privinţa statuii. Dar nimeni nu se prezenta. La nouă era în pat şi adormea.

Şi Therese se acomoda încetul cu încetul cu condiţiile restrângerii spaţiului. Dispunea în toată libertatea de noua cameră, fără a stingheri pe cineva. Dimineaţa, înainte de a-şi pune ciorapii şi pantofii, umbla delicat pe covor de colo până colo. Era cel mai frumos din tot apartamentul, petele de sânge nu se mai vedeau. Bătrâna ei piele învârtoşată se simţea bine când era mângâiată de covor. Câtă vreme era în atingere cu el, îi treceau prin cap numai imagini frumoase. De deranjat, n-o deranja iarăşi decât bărbatul, care nu voia să-i facă nicio bucurie.

Kien ajunsese la o asemenea virtuozitate cu felul lui de-a nu isca niciun zgomot, încât până şi scaunul pe care şedea, o piesă veche, încăpăţânată, nu scârţâia decât rareori. Lui Kien îi era foarte penibil când, de trei-patru ori pe zi, jilţul se făcea cu atât mai remarcat cu cât era mai mare liniştea în cameră. Aceste scârţâieli le lua drept primele semne de oboseală şi de aceea se forţa intenţionat să nu le audă.

La prima scârţâială, Therese adulmeca numaidecât primejdia, îşi întrerupea fericirea, luneca grăbit spre pantofii şi ciorapii ei, şi-i punea şi continua şirul gândurilor din ziua precedentă. Îi veneau în minte marile griji care-o torturau necontenit. Pe bărbat îl ţinea în casă numai de milă. De altfel, patul lui ocupa loc puţin. Avea nevoie de cheile de la biroul lui. Căci acolo, înăuntru, se afla libretul de depuneri la bancă. Câtă vreme încă nu avea în mână libretul împreună cu restul, îi mai acorda câteva zile sub acelaşi acoperiş. Poate că odată şi odată o să-şi amintească şi el de libret şi o să se ruşineze că s-a purtat mereu atât

de urât cu ea. Dacă se clintea ceva în preajma lui, Therese începea să se îndoiască de obţinerea libretului, fapt care în restul timpului i se părea sigur. Din partea unui butuc – aşa cum era Kien în cea mai mare parte a timpului – nu se temea să întâmpine rezistenţă. Dar omului viu îi atribuia tot ce putea fi mai rău, chiar şi furtul propriului ei libret de depuneri.

Spre seară, încordarea creştea intens în amândoi. El îşi concentra ultimele rămăşiţe, modeste, ale forţelor pentru a nu se încălzi prea devreme. Ea se înfuria nespus la gândul că bărbatul său avea să se ducă iar la restaurant, unde avea să crape în el şi să bea din bănuţii ei câştigaţi cu trudă amară, deşi aproape că nu mai rămăsese nimic din toată averea. De câtă vreme trăia aşa nechibzuit omul ăsta, fără să aducă vreun ban în casă?

Orice om are o inimă. A lui o fi pesemne de piatră? Trebuie să salveze biata avere. Răufăcătorii umblă după ea ca sălbaticii, fiecare vrea numaidecât să pună mâna pe ceva. Ăstora nu le e niciun pic de ruşine. Ea e o femeie singură. În loc s-o ajute, bărbatul bea de stinge. Şi-aşa nu mai e bun de nimic. Înainte vreme scria pagini întregi şi astea valorau aur pentru ea. Acum e prea puturos şi pentru asta. Ce, ea ţine aici un azil de săraci? Să se ducă la asigurările sociale. N-are nevoie de mâncăi nefolositori. O s-o aducă la sapă de lemn. Aia mai bine să şi-o ţină pentru el. Mulţam de asemenea plăcere! Ăstuia nu-i dă nimeni nimic de pomană pe stradă. Sărac pare, dar este el oare în stare să ceară frumos? Nici prin gând nu-i trece. Mă rog, atunci n-are decât să flămânzească. Şi răposata ei mamă a murit de foame, iar acu îi moare de foame bărbatul!

Mânia Theresei atingea, cu fiecare zi, o treaptă tot mai înaltă. Cântărea această mânie, să vadă dacă era suficientă pentru o acţiune decisivă, şi o găsea încă prea slabă. Doar perseverenţa ei egala precauţia cu care păşea

la acţiune. Spunea: azi e prea sărman (azi tot nu pot să-l răzbesc) şi-şi întrerupea brusc mânia, ca să-i rămână şi pe a doua zi.

Într-o seară, Therese abia îşi pusese fiarele în foc să le încingă şi ele nu atinseseră decât o temperatură moderată, când scaunul lui Kien scârţâi de trei ori la rând. Obrăznicia asta mai lipsea. Therese îl aruncă – prepeleacul ăsta lung de lemn – pe foc, împreună cu scaunul, cu care făcea un tot. Vâlvătaia crescu, trosnind, şi o dogoare năprasnică învălui fiarele. Le scoase pe rând afară cu mâinile – nu-i era frică de dogoare, tocmai dogoarea o aşteptase – le scoase pe toate aşa cum le chema: cerşetor, beţiv, criminal, şi se îndreptă cu ele spre birou. Chiar şi acum, mai era dispusă la tratative. Dacă-i dădea libretul de bunăvoie, n-avea să-l arunce decât abia după aceea în stradă. Dacă el nu vorbea nimic, atunci nici ea n-avea de gând să-i spună ceva. Kien putea să rămână până ce găsea ea libretul. De căutat, trebuie s-o lase să-l caute, că altfel punea capăt la toate.

Cu sensibilitatea unei statui, Kien ghici, când nici n-apucase bine scaunul să scârţâie a treia oară, ce carte se juca acum în legătură cu arta lui. O auzi pe Therese venind. Kien îşi înăbuşi un impuls de bucurie, căci ar fi putut să-i strice în privinţa răcelii. Se exersase trei săptămâni de-a rândul pentru asta. În sfârşit, sosise ziua marii revelaţii. Acum se va dovedi desăvârşirea pozei lui. Era atât de sigur de ea, cum nu mai fusese alt artist până la el. Înaintea atacului, mai impulsiona ceva răceală suplimentară prin trup. Apăsă cu tălpile în podea: erau tari ca piatra, duritatea 10, diamant, muchiile cele mai ascuţite, mai tăioase. Cu mult înaintea loviturii, Kien simţea pe limbă ceva din gustul chinului de piatră pe care-l pregătea pentru femeie.

Therese îl apucă de picioarele scaunului şi-l împinse

greu într-o parte. Dădu drumul scaunului, se îndreptă spre birou şi trase un sertar. Scotoci prin el, nu găsi nimic şi trecu la următorul. Nici într-al treilea, al patrulea şi al cincilea nu găsi ce căuta. Kien înţelese: o stratagemă. De fapt, nici nu căuta nimic, ce-ar fi putut căuta? Pentru ea toate manuscrisele erau la fel, iar hârtie ar fi putut găsi chiar în primul sertar. Miza pe curiozitatea lui. Spera să-l facă să întrebe ce caută acolo. Dacă apuca să vorbească, nu mai era de piatră, iar ea avea să-l omoare în bătăi. Îl ispitea să iasă afară din piatră. Trăgea şi smucea de birou. Totuşi, el îşi păstră sângele rece şi nici măcar nu respiră.

Therese răscolea hârtiile sălbatic. Pe cele mai multe le lăsa deasupra, pe tăblia biroului, în loc să le pună îndărăt. Multe file căzură pe jos. Kien le cunoştea bine conţinutul. Pe altele, Therese le strângea greşit. Îi trata manuscrisele ca pe nişte zdrenţe. Degetele ei se abrutizaseră şi meritau să fie strânse în menghina de tortură, în birou, erau vârâte zelul şi răbdarea lui de decenii.

Agitaţia ei obraznică îl enervează. Să nu maltrateze hârtiile astfel. Ce-i pasă lui de stratagema ei? El are nevoie de notiţe pentru mai târziu. Acolo îl aşteaptă muncă, nu glumă. Măcar de-ar putea începe numaidecât! Nu e făcut să fie artist. Arta îi cere prea mult timp. El e un savant. Când vor veni odată vremuri mai bune? Arta lui este o tranziţie. Pierde cu ea săptămâni şi săptămâni în şir. Oare cât e de când se ţine de artă? Douăzeci, nu, zece, nu, cinci săptămâni, nu mai ştie nici el să spună exact. Timpul s-a încâlcit. Uite-o cum îi murdăreşte ultimul studiu. Teribil o să se mai răzbune pe ea! îi e teamă să nu-şi piardă controlul. Uite-o cum bâţâie din cap. Îi aruncă nişte priviri pline de ură. Ea urăşte calmul lui încremenit. Dar Kien nu-şi află astâmpăr, nu rabdă una ca asta, vrea pace, îi prezintă Theresei o propunere, un armistiţiu, să-şi ia

mâinile de-acolo, mâinile ei îi sfâşie hârtiile, ochii, creierii, să închidă sertarele, să plece de la birou, să plece de la birou, ăsta e locul lui, n-o mai suportă, o s-o facă fărâme, de-ar putea vorbi, dar piatra e mută.

Ea împinge cu fusta sertarele goale la loc, în birou. Calcă pe manuscrisele de pe jos. Scuipă pe tot ce e deasupra. În furia-i zgomotoasă, rupe bucăţi cuprinsul ultimului sertar. Scrâşnetul neputincios al hârtiei îl arde pe Kien până-n măduva oaselor. Îşi înăbuşă înfierbântarea în sine, se va ridica, o piatră rece, şi o va zdrobi lovind-o de el însuşi. Îi va aduna apoi cioburile şi le va face praf şi pulbere. Se va prăbuşi peste ea, va năvăli peste ea ca o plagă amarnică a Egiptului. Se prinde cu mâinile de sine însuşi – tablele legii – şi lapidează cu sine poporul. Poporul său a uitat porunca lui Dumnezeu. Dumnezeu este puternic şi Moise ridică braţul care pedepseşte. Cine are tăria lui Dumnezeu? Cine, răceala lui?

Deodată Kien se ridică şi cade cu putere asupra Theresei. Rămâne complet mut, îşi striveşte buzele cu dinţii – cleşte; dacă vorbeşte, înseamnă că nu mai e piatră, dinţii muşcă limba adânc. „Unde e libretul? Beţivule – criminalule – hoţule!” Aşadar, libretul l-a căutat. Kien zâmbeşte la aceste ultime cuvinte ale ei.

Dar nu sunt ultimele. Ea îl apucă de cap şi-l izbeşte de birou. Îl ghionteşte cu coatele în coaste. Strigă: „Afară din casa mea!” Scuipă, îl scuipă în faţă. Kien simte totul. Îl doare. Nu este de piatră. Totul e minciună, nu există nicio credinţă. Nu există niciun Dumnezeu. Se fereşte. Se apără. Întoarce loviturile. O izbeşte, are oase colţuroase. „Am să fac reclamaţie! Hoţii sunt băgaţi la-nchisoare! O să-l găsească poliţia! Hoţii sunt băgaţi la-nchisoare! Afară din casa mea!” Îl hâţână de picioare ca să-l facă să cadă. Odată doborât, o să-şi ia ea revanşa, ca atunci. Dar nu reuşeşte, Kien e puternic. Atunci îl apucă de guler şi-l

târăşte afară din casă. Apoi trânteşte uşa, închizând-o în urma lui. Pe coridor, Kien se lasă să cadă pe jos. Este totuşi ostenit. Se deschide uşa din nou. Therese aruncă afară pardesiul, pălăria şi servieta. „Să nu mai îndrăzneşti să cerşeşti iar!” strigă ea şi dispare. Servieta i-o dă, pentru că nu e nimic în ea. Toate cărţile le păstrează însă ea în apartament.

Libretul de economii îl are Kien în buzunar. Îl strânge fericit la piept, deşi nu e decât un libret de economii. Nici nu bănuieşte Therese ce-i scapă din mână odată cu cerşetorul. Mă rog, unde s-a mai pomenit un hoţ care să-şi poarte crima mereu asupra sa?

Partea a doua.

Lumea fără cap.

La Cerul ideal.

De când fusese dat afară din apartamentul său, Kien era supraaglomerat de muncă. Umbla toată ziua prin oraş, cu pas măsurat şi cu perseverenţă, încă din zorii zilei era pe picioarele lui lungi. La prânz, nu-şi acorda nici masă, nici odihnă. Pentru a-şi gospodări economicos forţele, împărţise domeniul activităţii sale în raioane, pe care le respecta cu stricteţe. Purta în servietă un plan uriaş al oraşului, la scara 1: 500, pe care erau însemnate toate librăriile cu cercuri roşii, prietenoase.

Intra într-o librărie şi întreba de proprietarul ei. Dacă acesta era plecat în călătorie sau dus la masă, se mulţumea cu vânzătorul-şef. „Am nevoie urgent, pentru o lucrare ştiinţifică, de următoarele cărţi”, spunea el şi citea o listă lungă de pe o fişă care nu exista cu adevărat.

Pentru a nu trebui să repete, rostea numele autorilor cu o claritate şi încetineală poate cam exagerată. Era vorba de lucrări rare şi cu greu îţi poţi face o idee despre incultura unor astfel de oameni. Deşi citea, îndrepta permanent o privire piezişă spre chipurile celor care-l

ascultau, între un titlu şi altul intercala pauze foarte scurte. Îi plăcea să arunce repede celui din faţa lui, care încă nici nu-şi revenise după un nume dificil, un alt nume în faţă. Mutrele perplexe îl amuzau. Unii îl rugau „un moment!”, alţii duceau mâna la frunte sau la tâmplă, dar el enumera calm mai departe. Fişa lui cuprindea, de fiecare dată, două sau trei duzini de volume. Acasă le avea pe toate. Aici le achiziţiona din nou. Se gândea să schimbe mai târziu sau să vândă toate dubletele cu care se împovăra acum. De altfel, noua lui activitate nu-l costa niciun ban. Listele şi le alcătuia pe stradă. În fiecare librărie citea o listă nouă. Când termina, împăturea fişa cu câteva gesturi sigure şi o vâra în servietă lângă celelalte, făcea o plecăciune cu adânc dispreţ şi părăsea localul. Nu aştepta niciun răspuns. Ce-ar fi putut să-i răspundă nişte nerozi? Dacă se angaja în explicaţii cu privire la cărţile dorite, pierdea iarăşi timp. Şi doar pierduse trei săptămâni întregi dinaintea mesei de lucru, într-o stare stranie de încremenire şi rigiditate. Pentru a recupera ce pierduse, umbla toată ziua atât de abil, de perseverent, de harnic, încât putea fi mulţumit de sine, fără nicio urmă de infatuare, şi chiar era foarte mulţumit.

Oamenii cu care-l punea în contact îndeletnicirea sa se comportau diferit, după toane şi temperament. Unii, puţini la număr, se simţeau enervaţi fiindcă n-apucau să plaseze şi ei un cuvânt, majoritatea erau fericiţi să poată asculta. Se vedea şi desluşea numaidecât imensa lui erudiţie. O propoziţie de-a lui cântărea cât conţinutul unor magazine ticsite de cărţi. Rareori îi recunoşteau valoarea la adevăratele ei proporţii. Altfel, sărmanii nerozi ar fi lăsat lucrul şi s-ar fi strâns ciucure în jurul lui, ar fi căscat urechile şi ar fi ascultat până le-ar fi plesnit timpanele. Când aveau ei să mai întâlnească o asemenea chintesenţă de erudiţie? De cele mai multe ori nu folosea decât câte

unul singur prilejul de a-l asculta. Se sfiau de el, ca de toţi oamenii mari, le era prea străin şi prea departe, iar jena lor, pe care Kien decisese să n-o ia în seamă, îl emoţiona până-n adâncul sufletului. De-ndată ce le întorcea spatele, restul zilei nu se mai vorbea de altceva decât de el şi de listele lui. La drept vorbind, toţi proprietarii şi salariaţii librăriilor acţionau ca şi cum ar fi fost funcţionarii lui personali. Le oferea şansa unică de a-i menţiona colectiv în biografia sa. La urma urmei nu se purtau urât, îl admirau şi-l aprovizionau cu tot ce-i trebuia. Îşi dădea seama cine era el şi, cel puţin, aveau tăria să tacă în faţa lui. Căci nu mai intra a doua oară în aceeaşi librărie. Când se-ntâmpla s-o facă vreodată, din greşeală, îl scoteau pe uşă afară. Era prea mult pentru ei, apariţia lui îi îngrijora şi se eliberau de ea. Kien a intuit sentimentul lor de inferioritate şi şi-a cumpărat atunci planul oraşului cu amintitele cercuri roşii. În cercurile librăriilor rezolvate făcea câte o cruciuliţă, erau moarte pentru el.

De altfel, activitatea lui febrilă avea un scop urgent. Din clipa în care s-a trezit în stradă, nu l-au mai interesat decât studiile lui de acasă. Se gândea să le termine; dar fără bibliotecă nu era posibil. De aceea, a reflectat şi şi-a alcătuit bibliografia specială de care avea nevoie. Listele lui luau fiinţă în mod necesar, excludea arbitrarul şi capriciile, nu-şi îngăduia să achiziţioneze decât cărţile care-i erau indispensabile pentru lucrul său. Anumite împrejurări îl sileau să ţină închisă pentru moment biblioteca de acasă. Aparent se supunea, dar înşela destinul cu viclenie. Nu renunţa la niciun pic de ştiinţă. Aduna, cumpărând, tot ce-i trebuia, în câteva săptămâni avea să se apuce din nou de lucru, modul lui de luptă era mărinimos şi adecvat împrejurărilor speciale, nu se dădea bătut; în libertate fiind, îşi desfăşura aripile înţelepte, creştea pe măsură ce treceau zilele independenţei sale, iar

faptul că se aduna la el o mică bibliotecă nouă, de câteva mii de volume, îl răsplătea îndeajuns pentru osteneala sa. Se temea chiar că biblioteca ar putea spori prea mult. În fiecare zi, înnopta la alt hotel. Cum să care cu el povara care tot creştea? Întrucât avea o memorie indiscutabilă, purta întreaga bibliotecă nouă în cap. Servieta rămânea goală.

Seara, după închiderea magazinelor, îşi dădea seama cât era de obosit şi, de îndată ce părăsea ultima librărie, intra în hotelul cel mai apropiat. Cum era fără bagaj şi avea un costum ponosit, trezea neîncrederea portarilor. Deoarece intenţionau să-i tragă o bruftuluială bună şi se bucurau anticipat de ea, portarii îl lăsau să rostească două-trei fraze. Le spunea că doreşte o cameră mare şi liniştită pentru noapte. Îi ruga să-i spună numaidecât dacă nu aveau o asemenea cameră decât în vecinătatea unor femei, copii sau golani, pentru că atunci renunţă. La cuvântul „golani”, portarii se simţeau dezarmaţi. Mai înainte de a-i repartiza camera, Kien scotea portvizitul şi declara că vrea să plătească anticipat. Era bucşit de bancnote impresionante, deoarece îşi scosese tot soldul disponibil de la bancă şi-l purta la el. De dragul bancnotelor, portarii holbau nişte ochi cum nu le fusese dat să vadă nici măcar excelenţelor sau americanilor în trecere pe acolo. Completa fişa de înregistrare cu scrisul său precis, mare, colţuros. La profesiune trecea „proprietar de bibliotecă”. Rubrica stării civile o ignora; nu era nici holtei, nici căsătorit, nici divorţat şi indica acest lucru printr-o linie oblică. Dădea portarilor nişte bacşişuri exorbitante de 50 la sută din preţul camerei. De fiecare dată când plătea, se bucura că Therese scăpase din mână libretul de depuneri. Temenelile entuziaste ale portarilor i se potriveau de minune, adăsta imobil ca un lord. Împotriva obiceiului său – ura facilităţile tehnice – folosea liftul, întrucât biblioteca

din cap îl apăsa greu seara, când era atât de obosit. Comanda mâncarea în cameră, era de altfel singura masă pe zi. Apoi, pentru a-şi acorda o mică destindere, scotea biblioteca din cap şi privea în jur să vadă dacă avea loc cu adevărat în cameră.

La început, când libertatea lui era încă recentă, nu acorda vreo importanţă deosebită felului camerei; nu era vorba decât de dormit, iar cărţile puteau încăpea numai pe dormeză. Mai târziu recurgea şi la dulap. În curând, biblioteca nu mai încăpea nici chiar în amândouă. Pentru a putea folosi covorul, suna camerista şi o ruga să-i aducă zece coli de hârtie din cea mai curată.

Le întindea pe covor şi pe toată duşumeaua; cum totuşi mai rămâneau destule cărţi, acoperea şi dormeza, apoi umplea şi dulapul cu ele. Astfel îi intră în obişnuinţă, pentru o vreme, să comande, odată cu mâncarea, şi hârtie de împachetat; hârtia folosită o lăsa dimineaţa, la plecare, pe jos. Cărţile se adunau în stive tot mai înalte şi mai înalte, dar chiar dacă alunecau pe jos nu se murdăreau, întrucât totul era acoperit cu hârtie de împachetat. Când se trezea uneori noaptea, cuprins de nelinişte, era cu siguranţă din cauză că auzise un zgomot ca de cărţi căzute.

Într-o seară, stivele i se părură chiar şi lui prea înalte; avea acum surprinzător de multe cărţi noi. Atunci ceru o scară. La întrebarea pentru ce-i trebuie, răspunse aspru şi tăios: „Asta nu te priveşte pe dumneata!” Camerista era cam temătoare din fire. Fusese cât pe-aci să-şi piardă slujba din cauza unei spargeri făcute de curând într-una din camere. Dădu fuga la portar şi, surescitată, îi comunică ce dorea domnul de la numărul 39. Portarul, cunoscător în materie de oameni şi de caractere, ştia ce datora pentru bacşişul primit, deşi îl şi avea în buzunar.

„Hai, şi meri mata di ti culcă, împiedicat-o”, rânji el, „îl ieu pl răspunderea me pl hoţu şi asasinu ista!”

Dar ea nu se clinti din loc. „E de spaimă, aşa ca un plop, cum arată”, spuse ea. „Întâi a vrut hârtie de împachetat şi acu vrea o scară. Toată camera e plină peste tot de hârtie de împachetat”. „Hârtie di împachetat?” întrebă portarul; această informaţie făcu asupra lui o impresie excelentă. Căci numai oamenii cei mai de calitate sunt exagerat de pretenţioşi în privinţa condiţiilor de întreţinere.

„Da, ce altceva!” ripostă ea mândră, pentru că o asculta.

„Ştii mata, cini-i domnu’?” o întrebă. Nici chiar în faţa unei salariate a hotelului nu spunea „ăsta”, ci doar „domnu’”. „Propitar di biblioteci a Curţii, asta e!” Îi aruncă în faţă fiecare silabă a extraordinarei profesiuni, de parcă erau articole din crez. Pentru a-i astupa gura fetei, adăugase de la el „a Curţii”. Şi îşi dădea seama cât de nobil trebuia să fie domnul de sus, pentru că omisese „a Curţii” din fişa de înregistrare.

„Da’ nu mai există Curte”. „Da’ biblioteci a Curţii există! Uiti-ţi la ea, ci proastî-i! îi fi crezând ’mneata că oaminii or hălpănit tăti cărţili?!”

Fata tăcu. Tare-i mai plăcea să-l înfurie, pentru că era atât de puternic. Asta, fiindcă nu se uita la ea decât dacă era mânios. Venea fuga la el pentru orice situaţie. Vreme de câteva clipe, portarul se complăcea în situaţie. Dar dacă apuca să se enerveze, atunci să te fi ferit din calea lui. Mânia lui îi da puteri fetei. Bucuroasă, îi duse scara lui Kien. Ar fi putut să-l roage pentru asta pe rândaş, dar o făcu chiar ea, voia să-i dea ascultare portarului. Îl întrebă pe domnul proprietar de bibliotecă a Curţii dacă-l putea ajuta cu ceva.

El răspunse: „Da, părăsind camera numaidecât!”

Apoi încuie uşa şi, pentru că o suspecta pe făptura asta indiscretă, îndopă gaura cheii cu hârtie, aşează scara cu grijă între stivele de cărţi şi se urcă pe ea. Scoase din cap un pachet după altul, rânduite conform listelor, şi umplu camera cu ele până în tavan. În ciuda greutăţii, îşi păstra echilibrul pe scară, avea impresia că e un acrobat. De când era stăpân pe acţiunile sale, rezolva dificultăţile jucându-se. Tocmai era pe sfârşite, când ciocăni cineva discret la uşă. Se enervă pentru că era deranjat. De când cu experienţa făcută cu Therese, avea o frică teribilă de privirile indiscrete ale nechemaţilor. Era camerista care (tot din supunere faţă de portar) cerea umil scara îndărăt.

„Cred că domnul proprietar de bibliotecă a Curţii n-o să doarmă cu scara în cameră!" Zelul ei era cinstit şi bine intenţionat; privea la înspăimântătorul plop plină de curiozitate, dragoste şi invidie şi-şi dorea ca şi portarul să-i acorde tot atâta importanţă.

Vorba îi aminti lui Kien de Therese. Dacă ar fi fost chiar ea, i-ar fi fost frică. Dar cum doar îi amintea de ea, strigă: „Scara rămâne aici! Dorm cu scara!"

Vai de sufletul meu, dacă şi ăsta mai e un om distins, gândi tânăra făptură şi se trase speriată îndărăt. Oricum, tot nu-l socotise atât de distins încât să nu mai aibă ce zice.

Dar el trase concluzii din această întâmplare. Femeile, fie ele menajere, neveste sau cameriste, trebuie evitate cu orice preţ. Din clipa aceea, începu să ceară camere atât de mari încât scara să nu mai aibă rost şi să devină inutilă, iar hârtia de împachetat o lua cu el în servietă. Chelnerul, pe care-l suna ca să-i aducă masa, era din fericire bărbat.

De-ndată ce-şi simţea capul uşurat, se suia în pat. Înainte de-a adormi, compara starea sa anterioară cu situaţia prezentă. Oricum, spre seară gândurile reveneau

adeseori cu bucurie la Therese, pentru că plătea toate ediţiile cu banii pe care-i salvase din ghearele ei, datorită vitejiei sale personale. De-ndată ce era vorba de-o chestiune bănească, imaginea ei îi revenea prompt în minte. Peste zi n-avea nimic a face cu banii; în afară de masa de prânz, îşi interzicea chiar şi tramvaiul, şi pe bună dreptate. Nu îngăduia ca acţiunea serioasă şi măreaţă, pe care o întreprindea în prezent, să-i fie întinată de nicio Therese. Aceasta era moneda pe care-o lua în mână. Therese era cuvântul pe care-l rostea un analfabet. Therese era piatra din spiritul omenirii. Therese era demenţa întruchipată.

Închis în casă de atâtea luni cu o dementă, nu mai putuse rezista în cele din urmă nici el influenţei maligne a bolii ei şi se molipsise de la ea. Lacomă de avere până la exces, o parte din lăcomia ei i se transmisese şi lui. O dorinţă mistuitoare după cărţi străine îl înstrăinase de propriile lui cărţi. Fusese cât pe-aci s-o jefuiască de un milion, pe care-l bănuise îndărătul ei.

Veşnic în contact intim şi violent cu ea, caracterul lui ar fi fost în primejdie să se facă ţăndări din pricina banilor. Dar nu s-a sfărâmat. Trupul lui a născocit o apărare. Dacă ar fi continuat să se mişte liber în apartament, ar fi căzut pradă bolii ei, fără posibilitate de scăpare. De aceea îi făcuse acea farsă cu statuia. Bineînţeles că nu putuse să se prefacă în piatră concretă. Dar era suficient ca ea să-l considere ca atare. Therese se temea de piatră şi o ocolea pe departe. Arta cu care stătuse săptămâni întregi rigid pe scaun o zăpăcise. Şi aşa era oricum zăpăcită. Dar după tertipul acela atât de ingenios, Therese n-a mai ştiut ce era el cu adevărat. Kien a avut astfel timp să se elibereze de ea. S-a vindecat pe îndelete. Influenţa ei asupra lui a fost înfrântă. De-ndată ce s-a simţit destul de puternic, a conceput un plan cum să fugă. Trebuia să scape de ea şi

totuşi s-o ţină sub pază. Pentru ca fuga să izbutească, Therese trebuia să creadă că ea este aceea care îl dă afară. Atunci a băgat libretul de depuneri în buzunar. În decursul săptămânilor ea scotocise prin tot apartamentul. Că asta era, doară, boala ei, să caute mereu bani. N-a găsit libretul nicăieri. În cele din urmă a îndrăznit să se apropie de birou. Dar atunci s-a izbit de el. Decepţia a provocat-o să-şi dezlănţuie furia. El i-a aţâţat mânia, până când ea, pierzându-şi controlul, l-a dat afară din propriul lui apartament. Acum era afară, izbăvit. Therese se considera victorioasă. Dar el a încuiat-o în apartament. Cu siguranţă că n-o să poată scăpa de acolo, iar el era acum întru totul la adăpost de atacurile ei. E drept că-şi sacrificase apartamentul, dar ce nu face un om ca să-şi salveze viaţa, când viaţa aceasta aparţine ştiinţei?

Îşi întindea trupul sub plapumă şi căuta să atingă cu el cât mai mult din cearşaf. Ruga cărţile să nu cadă pe jos, întrucât era ostenit şi voia să se odihnească în sfârşit. Aproape adormit, murmură „noapte bună”.

Vreme de trei săptămâni, gustă noua libertate. O folosea cu o hărnicie demnă de admirat şi când se scurseră toate trei, epuizase şi toate librăriile din oraş. Într-o după-amiază nu mai ştiu încotro s-o apuce. Să înceapă de la capăt şi să intre în cele vechi, în aceeaşi ordine binecunoscută? Oare nu-l vor recunoaşte? Prefera să evite ofensele. Oare chipul lui era dintre cele care se întipăresc cuiva de la prima privire? Se proţăpi dinaintea oglinzii unei frizerii şi-şi contemplă în ea trăsăturile. Avea ochi albaştri spălăciţi şi nici pic de obraji. Fruntea era un perete de stâncă sfârtecată. Nasul cobora brusc în adânc, ca o creastă verticală, ameţitor de îngustă. Jos de tot, complet ascunse, stăteau ciucite două insecte negre, minuscule. Nimeni n-ar fi bănuit în ele două nări. Gura era ca o deschizătură în care se aruncă monedele la automate.

Două cute bine conturate mergeau de la tâmple spre bărbie şi se întâlneau în vârful ei. Din pricina lor şi a nasului, chipul lui – şi aşa lung şi îngust – se descompunea în cinci fâşii înspăimântător de înguste, dar strict simetrice; nu exista niciun locşor unde să-ţi poţi opri o clipă privirea, iar Kien se opri şi el doar foarte scurt. Căci în clipa când se privi – nu obişnuia să facă asta – se simţi deodată foarte singur. Se decise să meargă printre foarte mulţi oameni.

Ar fi putut să uite astfel cât de singur era, totuşi, chipul lui şi poate că avea să-i vină vreo idee cum şi-ar fi putut continua activitatea de până atunci.

Îşi îndreptă privirile spre firmele din jur, o parte din oraş pentru care era de obicei orb, şi citi: „LA CERUL IDEAL”. Intră acolo cu deosebită satisfacţie. Dădu draperiile grele în lături.

O pâclă înfiorătoare îi tăie respiraţia. Ca pentru a se apăra, făcu doi paşi mai departe. Silueta lui tăioasă despică, asemenea unui cuţit, aerul greu. Ochii îi lăcrimau; îi căscă mari pentru a vedea. Atunci lăcrimară şi mai mult şi nu mai văzu nimic. O siluetă neagră îl escortă până la o măsuţă mică şi-i porunci să ia loc acolo. Se supuse. Silueta comandă pentru el o cafea neagră dublă şi dispăru în ceaţă. În această regiune străină a lumii, Kien se crampona de vocea escortei sale şi făcu constatarea că era bărbătească, dar ştearsă şi, de aceea, respingătoare. Se bucură pentru că din nou un om era atât de infim, cum îi considera el în general pe oameni. O mână grasă îi împinse dinainte o cafea dublă. Mulţumi politicos. Mâna rămase, o clipă, uimită pe masă; apoi se lipi, întinsă, pe marmura mesei şi răsfiră toate cinci degetele. De ce rânjeşte aşa? se întrebă el şi neîncrederea i se trezi subit.

Când mâna se retrase împreună cu omul care-i aparţinea, Kien era din nou stăpân pe ochii săi. Ceaţa se

risipi. Kien urmări cu o privire bănuitoare silueta, care era deşirată şi costelivă, ca el însuşi. Silueta se opri în faţa unui bufet, se întoarse şi arătă cu mâna întinsă spre client.

Spuse câteva cuvinte ininteligibile şi se zgudui de râs. Localul era incredibil de neîngrijit şi de murdar. Îndărătul bufetului se distingea limpede un maldăr de zdrenţe pestriţe. Oamenii erau prea leneşi pentru a deschide un dulap; aruncau totul în spaţiul dintre tejghea şi oglindă. Nu le era ruşine nici măcar de clienţii lor! Kien începu să se intereseze şi de aceştia. Aproape la fiecare măsuţă şedea câte un individ păros cu mutră de maimuţă şi se holba cu înverşunare la el. În fund, ţipau strident nişte fete stranii. Cerul ideal era foarte jos şi acoperit de nori soioşi, cafeniu-cenuşii. Pe ici, pe colo, resturile vreunei stele străpungea straturile întunecate. Pe vremuri, întreg cerul fusese presărat de stele aurii. Cele mai multe fuseseră acoperite de fum; celelalte sufereau de pierderea luminozităţii. Mică mai era lumea sub cerul ăsta! Ar fi încăput cu uşurinţă într-o cameră de hotel. Doar câtă vreme te înşela pâcla părea castă şi haotică. Fiecare măsuţă demarmură ducea o existenţă planetară deosebită. Duhoarea lumii o produceau toate laolaltă. Fiecare om fuma, tăcea sau izbea cu pumnul în marmura tare. Din nişte nişe minuscule răzbăteau strigăte de ajutor. Deodată, se auzi un clavir străvechi. Kien îl căută zadarnic cu ochii. Unde-l ascunseseră? Nişte flăcăi tăcuţi, îmbrăcaţi în zdrenţe, cu şepci pe cap, dădură în lături, cu mişcări indolente, draperiile grele de la uşă, lunecară încet printre planete, aci salutând pe unul, aci ameninţând pe altul, şi luară loc în cele din urmă acolo unde erau întâmpinaţi cu mai multă ostilitate. În cel mai scurt timp localul oferi o imagine schimbată. Orice mişcare devenise imposibilă. Cine ar mai fi avut curajul să-l calce pe bătătură pe un asemenea comesean? Kien era unicul care încă era singur

la masă. Se temea să se ridice şi rămase locului. Cuvintele de ocară zburau în toate direcţiile, de la o masă la alta. Muzica le insufla oamenilor poftă de bătaie şi vigoare. Dendată ce pianul tăcea, ei se prăbuşeau, retrăgându-se indolenţi în sine. Kien se apucă cu mâinile de cap. Ce fel de făpturi mai erau şi astea?

Deodată, o cocoaşă înspăimântătoare ieşi din adâncuri lângă el şi întrebă dacă e voie. Kien privi încordat în jos. Unde era gura cu care vorbea? Şi iată că posesorul cocoaşei, un pitic, se şi săltă sus pe scaun. Ajunse să se aşeze ca lumea pe el şi îndreptă spre Kien o pereche de ochi mari, melancolici. Vârful nasului puternic încovoiat se afla la nivelul bărbiei. Gura era la fel de mică precum era şi omul, numai că nu se vedea. Nici frunte, nici urechi, nici gât, nici trup – omul ăsta consta dintr-o cocoaşă, dintr-un nas imens şi din doi ochi negri, calmi, trişti. Multă vreme nu spuse nimic; aştepta de bună seamă efectul produs de apariţia sa. Kien se obişnui cu noua situaţie. Deodată, auzi o voce răguşită întrebând de sub masă: „Cum merg afacerile?”

Privi în jos pe lângă picioarele sale. Vocea sforăi revoltată: „Ce, mi-s câine?” Atunci ştiu că vorbea piticul. Kien nu ştia ce trebuia să spună despre afaceri. Cum nu era om de afaceri, ridică uşor din umeri. Indiferenţa lui făcu o impresie puternică.

„Fischerle e numele meu!” Nasul izbi cu vârful în masă, de parcă ar fi ciugulit ceva. Lui Kien îi părea rău să-şi dea în vileag bunul lui nume. Aşa că nu-l rosti, ci făcu doar o plecăciune rigidă, care putea fi interpretată la fel de bine şi ca refuz, şi ca amabilitate. Piticul se hotărî pentru această din urmă interpretare. Scoase la iveală două braţe – lungi cât cele ale unui gibon – şi le întinse după taşca lui Kien. Conţinutul acesteia îl făcu să râdă. Dovedi în sfârşit existenţa gurii prin cele două colţuri care zvâcneau în

dreapta şi în stânga nasului.

„Branşa hârtie, nu-i aşa?” cârâi el, ridicând în sus hârtia de împachetat împăturită cu grijă. La această privelişte, toată lumea de sub cer izbucni la unison într-un nechezat. Kien, care era pe deplin conştient de semnificaţia mai profundă a hârtiei lui, avea poftă să strige „obrăznicie!” şi să-i smulgă piticului colile din mână. Dar chiar şi numai intenţia aceasta, aşa îndrăzneaţă cum era, îi păru o fărădelege gigantică. Pentru a o ispăşi, afişă o mutră nefericită şi jenată.

Dar Fischerle nu se lăsă. „Ceva nou, oameni buni, ceva nou! Un comis-voiajor care e mut!”

Flutură hârtia cu degetele lui închircite şi o mototoli în cel puţin douăzeci de locuri. Pe Kien îl durea inima. Era în joc curăţenia bibliotecii lui. De-ar găsi vreun mijloc s-o salveze! Fischerle se ridică în picioare pe scaun – acum era la fel de înalt cât Kien aşezat – şi se porni să cânte cu voce de măgar: „Io mi-s pescar – iei le un peşte!” La „io” plesni hârtia de propria-i cocoaşă, la „iei” îl lovi cu ea pe Kien peste urechi. El răbda în tăcere. Încă se putea considera norocos că turbatul acela de pitic nu-l ucidea. Tratamentul aplicat de acesta începea să-l doară. Curăţenia bibliotecii se dusese pe copcă. Înţelegea că aici era pierdut fără o branşă anumită. Folosi intervalele prelungite dintre „io” şi „iei”, se ridică în picioare şi declină hotărât: „Kien, branşa cărţi”.

Fischerle se opri înainte de următorul „iei” şi se aşează. Era mulţumit cu rezultatul obţinut.

Se retrase în cocoaşa sa şi întrebă cu neţărmurită condescendenţă: „Joci şah?” Kien regretă foarte mult.

„Un om care nu joacă şah, ăla nu e om. În şah stă toată inteligenţa, aşa zic eu. Poate fi unu şi de patru metri de lung, trebuie să joace şah, altcum e un nerod. Eu ştiu şah. De-aia nici nu sunt nerod. Acu, te-ntreb; dacă vrei,

poţi să-mi răspunzi. Dacă nu vrei, nu-mi răspunde.

Pentru ce are omu' cap? Am să ţi-o spun tot io, altfel îţi baţi capu' degeaba şi e păcat de el.

Pentru şah are cap. Mă-nţelegi? Spune da şi totu' e-n regulă. Spune nu şi am să-ţi mai spun o dată, pentru că e vorba de dumneata. Am o slăbiciune pentru branşa cărţii. Îţi atrag atenţia, eu am învăţat de unu singur, nu din carte. Şi cine crezi că e maistru aici, în întreg localul?

Pariez că nu ghiceşti. Am să-ţi spun eu numele lui. Maistrul se cheamă Fischerle şi stă la aceeaşi masă cu dumneata. Şi de ce crezi că s-a aşezat tocmai aici? Fiindcă eşti un om pocit. Acu, o să crezi poate că fug după oameni pociţi. Greşit, tâmpenie, nici gând! Nici nu-ţi închipui ce frumoasă e nevastă-mea. Ceva atât de aparte încă n-ai văzut! Dar, te-ntreb, inteligenţa cine-o are? Omul pocit o are, aşa zic eu. Ce-i trebuie inteligenţă unuia arătos? De câştigat, câştigă nevastă-sa pentru el; de jucat şah, nu vrea să joace, că trebuie să se cocoşeze, ar putea să-i cauzeze la frumuseţe şi la urma urmei ce iese din asta? Omul pocit a arendat toată inteligenţa pentru el. Uită-te la maiştrii de şah toţi pociţi. Uite, când văd în vreo revistă ilustrată un om celebru, care e întrucâtva frumos, îmi zic numaidecât: Fischerle, aici e ceva în neregulă. Aici au pus mâna pe-o poză falsă. Da, ce crezi, cu atâtea şi-atâtea poze şi cu toţi cei care vor să fie oameni celebri – unde-ar ajunge ziarele? Revista ilustrată nu e nici ea decât un om. Ştii, însă, de ce e de mirare că nu joci şah? Toată branşa cărţi joacă şah. Şi ce mare scofală e asta la branşa cărţi? Omul îşi ia lângă el cărţulia de şah şi învaţă partida pe dinafară. Da' crezi că, din cauza asta, m-a bătut vreunul? Din branşa cărţi niciunul, o jur pe apartenenţa dumitale la ea, dacă e adevărată!"

A se supune şi a asculta la spusele lui era pentru Kien unul şi acelaşi lucru. De când vorbea despre şah,

mititelul devenise evreul cel mai inofensiv din lume. Nu se întrerupea deloc, întrebările lui erau retorice, totuşi le dădea chiar el răspuns. Cuvântul „şah” răsuna în gura lui ca un ordin, în aşa fel, de parcă n-ar fi depins decât de îndurarea lui ca să adauge acel „mat” mortal. Caracterul taciturn al lui Kien, care-l aţâţase la început, îi apărea acum ca atenţie şi asta îl măgulea.

În timpul jocului, partenerii se temeau mult prea mult, pentru a-l stânjeni cu obiecţii. Căci el se răzbuna îngrozitor şi dădea pradă râsului general nechibzuinţa mişcărilor lor. În pauzele dintre partide – jumătate din viaţă şi-o petrecea la tabla de şah – era tratat aşa cum merita mutra lui. De aceea ar fi tot jucat şah fără întrerupere. Visa la o viaţă în care mâncatul şi dormitul să fie rezolvate între mişcările adversarului. Dacă jucase şase ore în şir, învingând necontenit, şi se ivea apoi, întâmplător, un alt candidat la înfrângeri, intervenea nevasta lui şi-l obliga să înceteze, căci altfel prea se obrăznicea cu ea. De fapt, îi era indiferentă, ca orice povară de pe stradă. Dar rămânea cu ea pentru că îl hrănea. Totuşi, atunci când îi întrerupea lanţul triumfurilor, ţopăia furios în jurul ei şi-o lovea în puţinele părţi sensibile ale trupului ei uzat şi insensibil. Ea stătea locului liniştită şi, cât era de puternică, suporta totuşi orice de la el. Erau, de fapt, singurele giurgiuleli conjugale pe care i le acorda. Ea îl iubea, în fond, îl considera ca pe copilul ei. Meseria nu-i îngăduia alt copil. Se bucura de cel mai mare respect la „Cerul ideal”, întrucât doar ea, singura dintre fetele sărăntoace şi ieftine, avea un domn bătrân permanent, care se înfiinţa la ea în fiecare luni, de opt ani, cu o fidelitate nestrămutată. Din cauza acestui venit sigur, era numită pensionara. Cu prilejul deselor scene făcute de Fischerle, întreg localul chiuia; dar nimeni n-ar fi îndrăznit să înceapă o nouă partidă în pofida

interdicţiei ei. Fischerle o bătea numai pentru că ştia asta. Faţă de clienţii ei avea un fel de slăbiciune, în măsura în care pasiunea lui pentru şah mai lăsa loc şi pentru ea. Dendată ce ea pleca cu vreunul, îşi făcea de cap la tabla de şah, după pofta inimii. Avea drept de prioritate faţă de toţi oamenii necunoscuţi, pe care întâmplarea îi aducea în localul acesta. Presimţea în fiecare din ei un mare maestru, de la care ar fi putut învăţa ceva. Dar era totuşi absolut sigur că-l va bate. Abia când i se destrăma iluzia cu privire la eventualele noi combinaţii de joc, îi oferea pe nevastă-sa, ca să scape de ea pentru câtva timp. Şi, fiindcă avea oarecare simpatie pentru branşa lui, indiferent care era, îi dădea respectivului într-ascuns sfatul să rămână liniştit câteva ceasuri sus la femeie, că nu e chiar aşa, fitecine, ştie să aprecieze un bărbat bine. Îl ruga, totuşi, să nu-l dea de gol, căci afacerile-s afaceri, iar el acţionează împotriva propriului său interes.

Odinioară, cu mulţi ani în urmă, când femeia nu era încă pensionară şi când avea prea multe datorii ca să-l poată trimite la cafenea, Fischerle era nevoit, ori de câte ori femeia aducea un client în odăiţa strâmtă, să se vâre sub pat, în ciuda cocoaşei sale. De acolo trăgea cu urechea, atent, la vorbele bărbatului – cele ale nevestei sale îi erau indiferente – şi îşi dădea curând cu presupusul dacă era vorba de un jucător de şah sau nu. Când era sigur de asta, ieşea în grabă de sub pat – de cele mai multe ori se lovea la cocoaşă de-l durea cumplit – şi-l invita pe bietul neştiutor la o partidă de şah. Erau unii care acceptau, dacă urmau să joace pe bani. Sperau să-şi scoată îndărăt, de la ovreiul janghinos, ceva din banii pe care-i dăruiseră femeii, sub imperiul unei forţe majore. Credeau că sunt perfect îndreptăţiţi, întrucât acum cu siguranţă că n-ar mai fi acceptat târgul propus. Dar pierdeau încă o dată pe-atât. Cei mai mulţi respingeau – obosiţi, suspicioşi sau revoltaţi

– pretenţia lui Fischerle. Nimeni nu-şi punea întrebarea de unde apăruse el aşa, deodată. Totuşi, patima lui Fischerle creştea pe măsura trecerii anilor. De fiecare dată îi venea tot mai greu să aştepte atâta vreme până să vină cu propunerea. Adeseori îl pălea cu o forţă irezistibilă gândul că, acolo sus, se afla incognito vreun campion mondial. Îşi făcea apariţia lângă pat mult prea devreme, bătea cu degetul sau cu nasul pe umăr celebritatea tăinuită, până când aceasta îşi dădea seama că nu era o insectă, aşa cum bănuia, ci piticul de a cărui propunere lua cunoştinţă. Asta îl revolta pe oricare şi nu exista niciunul care să nu folosească prilejul pentru a-şi cere banii îndărăt. După ce acest lucru se petrecuse de mai multe ori – o dată, un geambaş înfuriat chemase chiar poliţia – nevasta îi declarase ritos că trebuie să se schimbe lucrurile sau, altfel, îşi ia un altul. Indiferent dacă treburile mergeau bine sau prost, Fischerle era trimis acum la cafenea şi nu avea voie să se întoarcă niciodată acasă înainte de ora patru dimineaţa. Curând după aceea începu să se înfiinţeze cu regularitate domnul cel serios de luni şi mizeria cea mai grea era acum de domeniul trecutului. Acesta rămânea toată noaptea acolo. Fischerle încă îi mai găsea când se-ntorcea acasă şi era salutat de el, fără excepţie, cu „campionule mondial”. Asta trebuia să fie o glumă bună – care ajunse cu vremea să împlinească opt ani – dar Fischerle o resimţea ca o insultă. Dacă domnul – al cărui nume nu-l ştia nimeni, ba chiar şi prenumele şi-l tăinuia – era mulţumit în mod deosebit, se lăsa bătut o dată, pe fugă, din milă pentru micuţ. Domnul făcea parte dintre oamenii cărora le place să rezolve dintr-odată toate lucrurile inutile. Când părăsea odăiţa, se descotorosea pentru o săptămână şi de dragoste şi de milă. Prin înfrângerea pe care accepta să i-o administreze Fischerle, economisea bănuţii ce-ar fi trebuit să-i ţină la îndemână în

prăvălia pe care probabil că o avea. La uşa ei scria de bună seamă: „Nu dăm nimic cerşetorilor”.

Dar Fischerle ura o singură categorie de oameni pe lume, iar aceştia erau campionii mondiali de şah. Cu un fel de turbare, urmărea toate partidele importante care-i erau oferite de ziare şi reviste. Orice partidă pe care o parcurgea o dată de unul singur îi rămânea mulţi ani în memorie. Dată fiind calitatea sa necontestată de campion local, îi era uşor să demonstreze prietenilor nulitatea acestor mărimi. Celor care aveau încredere neţărmurită în memoria lui le arăta, mişcare cu mişcare, ce se întâmplase la unul sau la altul din turnee. De-ndată ce admiraţia lor pentru asemenea partide atingea un grad de intensitate care-l enerva, inventa singur mişcări fictive, nefăcute niciodată, şi continua astfel jocul cum îi venea la îndemână. Dezlănţuia rapid catastrofa; se ştia cine fusese victima şi numele erau, şi în cazul ăsta, un fetiş. Se ridicau voci care afirmau că şi Fischerle ar fi păţit la fel la turneu. Nimeni nu-şi dădea seama în ce consta greşeala celui învins. Atunci Fischerle împingea scaunul departe de masă, astfel încât abia să mai atingă figurile cu braţul întins. Era felul lui special de a-şi exprima dispreţul, căci colţurile gurii – cu care ceilalţi oameni fac acelaşi lucru – erau complet ascunse îndărătul nasului. Atunci cârâia: „Daţi o cârpă-ncca, partida asta o câştig orbeşte!” Dacă nevastă-sa era de faţă, îi dădea tulpanul ei murdar; ştia prea bine că n-are voie să-l lipsească de triumfurile turneelor, care nu aveau loc decât o dată la câteva luni. Dacă ea nu era în local, una dintre fete îi astupa lui Fischerle ochii cu mâinile. El relua repede şi sigur partida, pas cu pas, în sens invers. Acolo unde se făcuse greşeala, se oprea. Era totodată punctul de la care începuse înşelătoria lui. Printr-o a doua înşelătorie, conducea la victorie, cu tot atâta impertinenţă, partea adversă. Toţi

urmăreau jocul fără să sufle. Toţi se minunau. Fetele îi mângâiau cocoaşa şi-l sărutau pe nas. Băieţii, chiar şi cei arătoşi, care se pricepeau prea puţin sau deloc la şah, izbeau cu pumnii în tăbliile de marmură ale meselor şi declarau, sincer revoltaţi, că ar fi o porcărie dacă Fischerle n-ar ajunge campion mondial. Cu acest prilej răcneau atât de tare, încât atenţia fetelor se îndrepta numaidecât din nou asupra lor. Lui Fischerle îi era perfect egal. Se făcea că toate aplauzele astea nu-l priveau pe el şi doar remarca sec: „Ce vreţi, eu sunt un biet sărăntoc. Dacă astăzi îmi plăteşte cineva cauţiunea, mâine sunt campion mondial!” „Ba chiar azi!” strigau toţi. Apoi entuziasmul lua sfârşit.

Datorită calităţii lui de geniu şahist ignorat şi datorită domnului permanent al nevestei sale, pensionara, Fischerle se bucura de un mare privilegiu sub bolta „Cerului ideal”: avea voie să taie şi să păstreze toate partidele de şah tipărite prin ziare, deşi, după câteva luni şi după ce trecuseră prin nenumărate mâini, ziarele erau date mai departe altui local mai sordid. Dar Fischerle nici măcar nu păstra hârtiuţele dreptunghiulare; le rupea în bucăţele mici şi le arunca cu dezgust în closet. Trăia veşnic cu teama cumplită în suflet ca nu cumva să-i ceară cineva vreo partidă. De propria sa valoare nu era câtuşi de puţin convins. Adevăratele mişcări pe care le escamota dădeau amarnic de furcă minţii lui inteligente. De aceea, îi ura de moarte pe campionii mondiali.

„Ce crezi! Dac-aş avea o bursă”, îi spuse el acum lui Kien. „Un om fără o bursă este un infirm. De douăzeci de ani aştept o bursă. Crezi că vreau ceva de la nevastă-mea? Vreau linişte şi vreau o bursă. Eram încă băiat când mi-a spus: te muţi la mine. Ei, mi-am zis, ce nevoie are Fischerle de-o femeie? Ce-ai vrea să ai, m-a întrebat ea şi nu mi-a dat pace. Ce-aş vrea să am? O bursă aş vrea să am. Din nimic nu iese nimic. Nici dumneata nu începi o afacere fără

capital. Branşa şahului este şi ea tot o branşă, de ce să nu fie o branşă? Unde s-a pomenit ceva care să nu fie o branşă? Bine, a spus ea, dacă te muţi la mine, capeţi o bursă. Acu, te-ntreb, pricepi ceva din asta? Ştii ce e o bursă? Ţi-o spun eu, pentru orice eventualitate. Dacă o ştiai dinainte, nu strică, dacă n-o ştiai, nu strică nici în cazul ăsta cu nimic. Ascultă bine: bursa este un cuvânt ales. Cuvântul ăsta vine din franceză şi înseamnă acelaşi lucru ca şi capitalul ovreiesc!”

Kien înghiţi în sec. Îi poţi recunoaşte după etimologiile lor. Ce mai local! Înghiţi în sec şi tăcu. Era cel mai bun lucru care-i trecea prin minte în această speluncă de asasini. Fischerle făcu o pauză foarte mică, pentru a studia pe chipul celui din faţa lui efectul cuvântului „ovreiesc”. Poţi să ştii? Lumea colcăie de antisemiţi. Un ovrei e totdeauna în gardă faţă de duşmanii săi de moarte. Piticii gheboşi şi chiar cei care, în ciuda acestui fapt, au ajuns proxeneţi, sunt observatori fini. Înghiţitul în sec al celuilalt nu-i scăpă neobservat. Îl interpretă ca un fel de jenă şi, începând din acest moment, îl consideră pe Kien drept ovrei, adică tocmai ceea ce nu era.

„Se foloseşte numai în legătură cu meseriile alese”, continuă el să peroreze liniştit – se referea la cuvântul „bursă”. „Bazându-mă pe făgăduiala ei solemnă, m-am mutat la ea. Ştii când a fost asta? Dumitale pot să ţi-o spun, că eşti prietenul meu: a fost acu două şi dă ani. Două şi dă ani a economisit şi a tot economisit, nu şi-a îngăduit nimic şi nici mie nu mi-a îngăduit nimic. Ştii dumneata ce-i aia călugăr? Ei, pesemne că nu ştii, că eşti ovrei, la ovrei nu există asta, călugări, da’ nu face nimic, trăim ca nişte călugări, sau, ştiu ceva mai bun, poate c-o să pricepi, poate că nu: trăim ca nişte călugăriţe, astea sunt nevestele călugărilor. Fiecare călugăr are o nevastă şi aia se cheamă călugăriţă. Da’ nici nu-ţi închipui cât de separaţi trăiesc!

Cine nu şi-ar dori o asemenea căsătorie; ar trebui să fie introdusă şi la ovrei, ţi-o spun eu! Şi, vezi, bursa încă n-am adunat-o toată. Socoteşte dumneata, că de socotit trebuie să ştii să socoteşti! Dumneata dai numaidecât douăzeci de şilingi. Da' nu oricine dă numaidecât atât. Unde mai găseşti în ziua de azi oameni atât de galanţi? Unde-şi mai poate permite cineva tâmpenia asta? Dumneata eşti prietenul meu. Om bun cum eşti, îţi spui: Fischerle trebuie să-şi capete bursa. Altfel, se duce de râpă. Pot să-l las pe Fischerle să se ducă de râpă? Ar fi păcat de el, nu, nu pot să-l las. Ce să fac atunci? îi dăruiesc nevestei douăzeci de şilingi, aceasta mă duce la ea acasă, iar prietenul meu îşi are şi el bucuria lui. Pentru un prieten fac orice. Am să ţi-o dovedesc. Asta înseamnă: ad-o pe nevasta dumitale aici, până când fac rost de bursă, şi-ţi dau cuvântul meu că nu sunt laş. Ce, crezi că mi-e frică de o femeie? La urma urmei, ce poate să-mi facă? Dumneata ai nevastă?"

Aceasta era prima întrebare la care Fischerle aştepta un răspuns. De fapt, era atât de sigur de această nevastă, de care întreba, pe cât de sigur era de propria lui cocoaşă. Totuşi, avea poftă de-o partidă nouă, de trei ceasuri era ţinut de nevastă-sa sub supraveghere şi asta n-o suporta.

Voia să încheie discuţia cu un rezultat practic. Kien tăcea. Ce ar fi putut spune? Nevasta era punctul lui vulnerabil, despre care, cu cele mai bune intenţii, nu se putea spune nimic. După cum se ştie, el nu este nici însurat, nici holtei şi nici divorţat. „Ai nevastă?" întrebă Fischerle pentru a doua oară. Dar acum întrebarea sună mai ameninţător. Kien se frământa cum să evite adevărul. Şi atunci i se întâmplă din nou, la fel ca mai înainte, când cu branşa cărţi. De nevoie, dracul mănâncă şi minciuni. „N-am nevastă!" pretinse el cu un surâs care-i lumină austeritatea sfrijeniei. Dacă totuşi minţea, măcar să aleagă minciuna cea mai plăcută. „Atunci ţi-o dau pe a mea!"

izbucni Fischerle. Dacă branşa cărţi ar fi avut nevastă, propunerea lui Fischerle ar fi fost formulată altfel: „Atunci am o mică variaţie pentru dumneata!” Aşa stând lucrurile, însă, cârâi tare prin local: „Viii, sau nu viii?”

Ea veni. Era mare, grasă şi rotundă, avea o jumătate de veac. Se prezentă singură, arătând cu umărul în jos, spre Fischerle, şi adăugă nu fără o umbră de mândrie: „Bărbatu-meu”. Kien se ridică în picioare şi făcu o plecăciune până la pământ. Avea ochii înspăimântaţi de tot ceea ce avea să urmeze acum. Tare, spuse „îmi pare bine”, iar încet, imperceptibil, „târfă!” Fischerle zise: „No, atunci stai jos!” Ea se supuse. Nasul lui ajungea până în dreptul sânilor ei; toţi trei se sprijiniră de tăblia mesei. Deodată, micuţul se porni, hârâind cu mare grabă, de parcă uitase principalul: „Branşa cărţi”.

Kien tăcu din nou. Femeii de la masă îi era nesuferit. Ea îi compara ciolanele cu ghebul. Bărbatului ei şi găsea că acesta din urmă era mai frumos. Iepuraşul ei ştia totdeauna să spună ceva. Nu era cu gura cusută. Mai demult, vorbea chiar şi cu ea câte ceva. Acum era prea bătrână pentru el. Avea dreptate Fischerle şi cu toate astea nu se ducea niciodată cu alta. Era un copil tare bun la suflet. Toată lumea credea că mai era ceva între dânşii. Fiecare dintre prietenele ei făcea aluzie la cocoşat. Femeile sunt false. Ea nu ştie ce-i aia falsitate. Bărbaţii sunt şi ei falşi. În Fischerle, însă, poţi avea încredere. Mai curând decât să aibă ceva cu vreo femeie, spune el, preferă să n-aibă a face cu niciuna dintre ele. Ea e de acord cu orice. Nici n-are nevoie de asta. Numai că el nu trebuie să spună asta nimănui. Este atât de modest. Dacă ar fi după Fischerle, n-ar cere niciodată nimic. Numai de ar fi mai grijuliu cu hainele! Uneori ai de-a dreptul impresia că a ieşit dintr-o ladă de gunoi. Ferdl i-a dat lui Mizzi un ultimatum: mai aşteaptă un an motocicleta pe care i-a

promis-o. Dacă de-acu într-un an n-o are, face ceva pe ea. Mizzi n-are decât să-şi caute altu'. Acu, ea strânge şi strânge bani la ciorap, da' de unde să facă ea rost de-o motocicletă întreagă? Iepuraşul ei n-ar fi în stare de una ca asta. Şi ce ochi frumoşi are. Ce, parcă el e de vină pentru cocoaşă?

De fiecare dată când Fischerle îi făcea rost de vreun client, simţea că vrea să scape de ea şi-i era recunoscătoare pentru dragostea lui. Mai apoi îl regăsea prea mândru. În general, era o făptură mulţumită, care, în ciuda vieţii ei urâte, nu era capabilă să urască decât prea puţin. Şi această ură se îndrepta împotriva jocului de şah. În timp ce fetele celelalte cunoşteau, de bine, de rău, primele principii ale jocului, ea n-ajunsese să înţeleagă, de când era pe lume, de ce diferitele figuri se mişcau diferit. O revolta faptul că un rege era atât de neajutorat. I-ar arăta ea muieruştii aceleia obraznice, reginei! De ce tocmai ea să poată face totul, iar regele nu? Adeseori privea cu încredere la joc. Judecând-o după expresia feţei, un străin ar fi considerat că e o cunoscătoare autentică. În realitate, ea aştepta să vadă doar cum e luată regina. Dacă se întâmpla asta, atunci cânta un şlagăr triumfal şi părăsea numaidecât masa. Împărtăşea ura bărbatului ei faţă de regina străină; pasiunea cu care o apăra pe-a lui proprie o făcea geloasă. Mai independente decât ea, prietenele ei se puneau în fruntea ierarhiei sociale şi-o numeau pe regină „curva", iar pe rege „nenea". Singură pensionara ţinea mai mult la ierarhia reală a lucrurilor, pe a cărei primă treaptă de jos se urcase de când îl avea pe domnul acela permanent. Ea, care de obicei dădea tonul la glumele cele mai deşucheate, nu se alătura celorlalţi când era vorba de rege. Pentru regină găsea că şi „curvă" era încă prea puţin. Turnurile şi caii îi plăceau, pentru că păreau adevărate, iar când caii lui Fischerle goneau pe tabla de

şah într-un galop concentrat, obişnuia să râdă în hohote cu vocea ei liniştită, molcomă. Chiar şi după douăzeci de ani de când el se mutase la ea cu tabla de şah la subsuoară, îl mai întreba uneori, cu toată candoarea, de ce nu sunt lăsate turnurile să stea la colţurile eşichierului, ca la începutul jocului, că doară aşa arată mult mai frumos. Fischerle scuipa pe creierul ei mic de muiere şi nu spunea nimic. Dacă începea să-l plictisească cu întrebările – că doar ea nu voia decât să-l audă spunând ceva, îi era drag croncănitul lui, nimeni n-avea un asemenea glas de corb ca el – atunci el îi astupa gura cu vreo invitaţie drastică. „Am cocoaşă sau n-am?! Şi-ncă ce mai cocoaşă! Atunci ia dă-te de-a tumba pe ea! Poate că te mai deştepţi din asta!” Cocoaşa lui o durea grozav. Tare ar mai fi vrut să nu vorbească niciodată de ea. Avea sentimentul că purta şi ea o parte din vină pentru partea nereuşită a copilului ei. De-ndată ce Fischerle descoperise această slăbiciune a ei, care i se părea demenţială, începuse s-o utilizeze ca şantaj. Cocoaşa lui era singura ameninţare primejdioasă de care dispunea.

Chiar acum, ea îl privea plină de dragoste. Cocoaşa era ceva, scheletul nu însemna nimic.

Se bucura că o chemase la masa lui. Cu Kien nu-şi dădu nicio osteneală. După câteva minute, când toţi tăceau, ea începu: „No, ce e? Cât îmi faci cadou?” Kien roşi. Fischerle se răsti la ea: „Nu vorbi aşa, ca toanta! Nu permit ca prietenul meu să fie insultat. El are inteligenţă. El nu vorbeşte aşa, orice. El chibzuieşte de o sută de ori fiecare cuvânt. Când spune el ceva, apoi spune ceva. Se interesează de bursa mea şi face o danie voluntară de douăzeci de şilingi”. „Bursă? Ce-nseamnă aia?” Fischerle izbucni furios: „Bursă e un cuvânt ales! Vine din franţuzeşte şi înseamnă acelaşi lucru ca şi capitalul ovreiesc!” „Unde am eu capital?” – Femeia nu înţelegea

trucul lui. De fapt, ce nevoie avea el să îmbrace ideea într-un cuvânt străin? Pentru Fischerle, principalul era să-i dea dreptate. O privi pătrunzător şi grav, arătă cu nasul spre Kien şi declară solemn: „Ştie tot”. „Da’ ce anume?” „Ei, că facem economii împreună pentru şah”. „Nici prin cap nu-mi trece! Nu câştig atât de mult. Io nu mi-s Mizzi şi tu nu eşti Ferdl. Ce-am eu de la tine? Un rahat, aia am. Ştii ce eşti? Un schilod, aia eşti! N-ai decât să te duci să cerşeşti, dacă nu-ţi convine!” Îl luă pe Kien ca martor al acestei nedreptăţi strigătoare la cer. „Obraznic mai e şi ăsta, v-o spun eu. Nici nu-ţi vine s-o crezi. Aşa un schilod! Ar trebui să fie, de fapt, bucuros!”

Fischerle se făcu mai mic, se dădu bătut şi i se adresă mâhnit lui Kien: „Fii fericit că nu eşti însurat. Întâi punem de-o parte împreună vreme de douăzeci de ani fiecare bănuţ, şi acum uite-o că a păpat toată bursa, chefuind cu drăguţii ei”. Minciuna asta sfruntată o făcu pe femeie să-i piară graiul. „Zău, pot să jur”, strigă ea de-ndată ce-şi veni în fire, „în toţi ăşti douăzeci de ani n-am fost cu niciun alt bărbat în afară de el!” Fischerle întinse palma spre Kien, resemnat: „O târfă care n-a fost cu niciun alt bărbat!” La „târfă”, ridică din sprâncene. La auzul acestei insulte, femeia începu să hohotească tare de plâns. Cuvintele ei deveniră ininteligibile, era vorba de o pensie. „Poftim, uite, acum recunoaşte singură”. Fischerle îşi recăpătase curajul. „Ce crezi ’mneata, de la cine are pensia? De la un domn, care vine în fiecare luni. În locuinţa mea. Ştii ceva, o femeie trebuie să jure fals, şi de ce trebuie o femeie să jure fals? Aş putea eu să jur fals? Exclus! Şi de ce? Fiindcă avem amândoi o inteligenţă. Ai văzut ’mneata vreodată o inteligenţă care este falsă? Eu nu!” Femeia hohotea tot mai tare.

Kien îi dădea dreptate lui Fischerle din adâncul inimii. În teama lui, nu se întrebase niciodată dacă

Fischerle minţea sau spunea adevărul. De când se aşezase femeia la masă, orice gest ostil la adresa ei – indiferent de unde venea – îi era ca un fel de uşurare. Din clipa în care-l rugase să-i facă un cadou, ştia pe cine avea în faţa lui: o a doua Therese. Se pricepea prea puţin la moravurile localului, dar de un lucru era sigur: aici un spirit pur, închis într-un corp mizerabil, se străduia de douăzeci de ani să se ridice deasupra mediului sordid din jur. „Therese" nu-i îngăduia. Fischerle trebuia să-şi impună privaţiuni fără margini, păstrând înaintea ochilor, cu perseverenţă, ţelul inteligenţei lui suverane. Therese îl târa cu aceeaşi perseverenţă îndărăt în noroi. El economiseşte, nu din meschinărie, ci pentru că este o fire cu concepţii în stil mare; ea risipeşte totul ca să nu-l scape din mână. Fischerle a apucat un vârfuleţ al lumii spiritului şi se agaţă de el cu forţa înecatului. Şahul este biblioteca lui. Despre branşă vorbeşte numai pentru că aici e interzis alt limbaj. Dar e semnificativ faptul că acordă branşei cărţilor o preţuire atât de înaltă. Kien îşi imaginează luptele pe care trebuie să le dea, pentru locuinţa sa, acest om lovit de viaţă. El duce o carte acasă, ca s-o citească pe ascuns, iar ea o sfâşie de-i zboară peticele în toate părţile. Îl sileşte să-i pună la dispoziţie locuinţa pentru scopurile ei infame. Poate că plăteşte şi vreo slujnică, vreo spioană, ca să menţină casa fără cărţi, când nu e ea acasă. Cărţile sunt interzise, însă felul ei de viaţă e îngăduit. După lupte îndelungate, el a izbutit să cucerească de la ea o tablă de şah. Ea l-a restrâns la cămăruţa cea mai mică a apartamentului. Acolo stă el acum în timpul nopţilor lungi şi cu ajutorul figurilor de lemn reflectează la demnitatea umană. El se simte pe jumătate liber numai atunci când îşi primeşte ea vizitele. În asemenea momente, nu mai contează pentru ea nici cât aerul. Atât de departe trebuie să ajungă femeia asta, pentru ca să nu-l mai chinuie. Dar şi

atunci, el trage dezgustat cu urechea, să audă dacă nu cumva ea se iveşte pe neaşteptate beată. Duhneşte toată a alcool. Fumează. Trânteşte uşa şi răstoarnă tabla de şah cu piciorul ei grosolan. Domnul Fischerle plânge ca un copil mic. Adună literele risipite pe jos şi-şi întoarce faţa, pentru ca ea să nu se bucure văzându-l că plânge. Este un mic erou. Are caracter. De câte ori nu-i vine pe buze cuvântul „cocotă”! Dar îl înghite, căci ea n-ar admite una ca asta. L-ar fi dat de mult afară din casă, însă aşteaptă un testament pe care el trebuie să-l facă în favoarea ei. Probabil că el nu posedă cine ştie ce. Dar şi atât este destul pentru ea, ca să vrea să-l jefuiască. Lui, însă, nici prin gând nu-i trece să-i jertfească şi ultimele resurse. Se opune şi astfel îşi păstrează acoperişul deasupra capului. Dacă ar şti el că îşi datorează acoperişul speculaţiei ei în legătură cu testamentul! Dar nu-i voie să i-o spui. Ar putea să-şi facă seama. El nu e de granit. Constituţia lui pitică…

Nicicând nu se transpusese Kien atât de profund în starea de spirit şi sentimentele vreunui alt om. Izbutea să se elibereze de Therese. O învinsese cu propriile ei arme. Şi iat-o, deodată, la masa lui; îl provoca la fel ca mai înainte şi ajunsese să-şi afle – singurul lucru nou la ea – o meserie potrivită. Totuşi, acţiunea ei distrugătoare nu se îndrepta acum asupra lui, pe el îl lua prea puţin în seamă, ci se îndrepta împotriva omului din faţa lui, pe care natura îl înfierase oricum, printr-o etimologie tristă, ca schilod. Kien îi era profund îndatorat acestui om. Trebuia să facă ceva pentru el. Îl preţuia. Dacă domnul Fischerle n-ar fi fost atât de fin şi de manierat, i-ar fi oferit ceva bani. Cu siguranţă că avea nevoie de ei. Totuşi, nu voia cu niciun preţ să-l jignească, aşa cum nu i-ar fi trecut nici măcar prin gând să se jignească singur. Poate, dacă ar fi revenit cumva la convorbirea pe care Therese o întrerupsese cu atâta neruşinare femeiască?

Dădu la iveală portofelul care era doldora de bancnote mari. Îl ţinu, împotriva obiceiului său, neobişnuit de mult în mână şi scoase din el toate bancnotele, pe care le numără liniştit. Domnul Fischerle să se convingă singur, privindu-le, că oferta pe care intenţiona să i-o facă acum nu însemna câtuşi de puţin un sacrificiu prea mare. Ajuns la a treizecea bancnotă de o sută de şilingi, Kien privi în jos la pitic. Poate că se liniştise îndeajuns, ca să poată îndrăzni să-i facă oferta, căci cine oare numără cu plăcere bani? Fischerle privea furiş în toate părţile; numai cel ce număra bani părea să nu se intereseze câtuşi de puţin, desigur din delicateţe şi din repulsie faţă de banii obişnuiţi. Kien nu se lăsă descurajat, numără mai departe, dar acum tare, cu glasul ridicat şi limpede. Se scuza în gând faţă de pitic pentru insistenţa sa, căci observa cât de puternic îi răsuna auzul. Năpârstocul se foia agitat pe scaun de colo până colo. Punea capul pe masă, astupându-şi astfel măcar o ureche, omul sensibil, apoi o împingea pe nevastă-sa de piept încolo şi-ncoace – ce nu făcea?

— O lăţea, şi doar era destul de lată, îi luă toată vederea lui Kien. Femeia accepta totul, de altfel acum tăcea. Conta de bună seamă pe bani. Dar se înşelase. Therese n-avea să capete nimic. La patruzeci şi cinci, chinurile piticului ajunseseră la maximum. Făcu, implorând: „Pst! Pst!” Kien se înmuie. Să-l scutească oare de cadou, la urma urmei totuşi nu putea să-l silească, nu, nu, mai târziu micuţul avea să se bucure de asta, poate c-o lua din loc cu banii şi scăpa de această Therese. La cincizeci şi trei, Fischerle o apucă pe femeie de faţă şi croncăni ca un apucat: „Nu poţi sta liniştită locului? Ce vrei, ţuţeică tâmpită! Ce te pricepi tu la şah? Vită bălţată! Sunt sătul până-n gât de tine! Destrăbălează-te…!” La fiecare cifră spunea câte ceva nou, femeia părea deconcertată şi dădea semne că vrea să plece. Asta nu-i

convenea lui Kien. Trebuia să fie şi ea de faţă când avea să-i înmâneze darul piticului. Trebuia să se necăjească fiindcă nu căpăta nimic, altfel bărbatu-său n-avea nicio satisfacţie. Banii, singuri, l-ar fi bucurat prea puţin. Trebuia să i-i înmâneze mai înainte ca ea să fi plecat.

Aşteptă să ajungă la o cifră rotundă – următoarea era şaizeci – şi se întrerupse din numărat. Se ridică şi apucă o bancnotă de o sută de şilingi. Ar fi preferat să ia mai multe în mână, dar nu voia să-l ofenseze pe pitic cu o sumă nici prea mare, nici prea mică. Adastă o clipă şi tăcu, pentru a spori caracterul solemn al intenţiei sale. Apoi vorbi, erau cele mai politicoase cuvinte din viaţa sa: „Stimate domnule Fischerle! Mi-e imposibil să renunţ la o rugăminte, pe care aş vrea să ţi-o fac. Dovedeşte-mi, te rog, prietenia, acceptând această neînsemnată contribuţie la bursa dumitale, cum îţi place s-o numeşti!”

Micuţul şopti în loc de „mulţumesc”: „Pst, bine, lasă!” şi continuă să strige la nevastă-sa; era evident uluit. Privirile şi vorbele lui furioase aproape c-o făceau să cadă de pe scaun. Pentru banii oferiţi nu manifesta niciun interes, nici măcar nu se uita la ei. Pentru a nu-l jigni pe Kien, întinse mâna şi apucă bancnota. Dar, în loc de una singură, Fischerle apucă teancul întreg, fără ca măcar să-şi dea seama de asta, atât era de emoţionat. Lui Kien îi veni să zâmbească. Uite cum, din modestie, un om se poartă ca un tâlhar dintre cei mai avizi. De-ndată ce-şi va da seama, va muri de ruşine. Pentru a-l scuti de această ruşine, Kien înlocui teancul prin bancnotă. Dar degetele piticului erau puternice şi insensibile, se cramponau – fireşte, fără voia stăpânului lor – de teancul de bani, şi încă tot nu simţiră nimic, nici când fură înlăturate, unul câte unul, de pe teanc; apoi se strânseră automat pe bancnota de o sută de şilingi, care rămăsese singură la îndemână. Şahul a bătătorit mâinile astea, gândi Kien, domnul

Fischerle este obişnuit să ţină strâns figurile, singurul lucru pe care i l-a lăsat viaţa. Între timp, Kien se aşezase la loc. Fapta lui bună îl făcea fericit. Potopită de invective, Therese se sculase şi ea, roşie ca focul la faţă, şi acum părăsi masa cu adevărat. N-avea decât să plece, Kien se putea dispensa de ea. De altfel, Therese nici n-avea ce aştepta de la el. Datoria lui fusese de a-l ajuta pe bărbatul ei să repurteze un triumf, şi asta izbutise s-o facă.

În tumultul simţămintelor sale satisfăcute, Kien nu mai auzea ce se petrecea înjur. Deodată, se trezi cu o mână grea pe umăr. Tresări speriat şi privi într-acolo. O mână imensă era aşezată pe el şi o voce tunătoare răsună: „Mă cadoriseşti şi pă mine cu cevaşilea!” Mai bine de-o duzină de zdrahoni se adunaseră în jurul lui, de când oare? Până acum nu-i observase. Nenumăraţi pumni se înşirau pe masă grămadă, din toate părţile veneau alţi indivizi, cei din spate stăteau în picioare, sprijinind u-se pe cei din faţă, care şedeau jos. O voce de fată strigă tânguitor: „Vreau mai în faţă, nu văz nimica!” Alta, strident: „Ferdl, acu faci rost şi tu de motocicletă!” Cineva ridică servieta deschisă, nu găsi niciun ban şi răcni dezamăgit: „Dă-te-ncolo, tâmpitule, cu hârtia ta”. De-atâţia oameni nici nu se mai vedea localul. Fischerle croncănea. Nimeni nu-l lua în seamă. Nevastă-sa se înfiinţase din nou. Ţipa strident. O altă femeie, mult mai grasă, lovea în dreapta şi-n stânga, croindu-şi drum printre derbedei şi urla furioasă: „Vreau şi io cevaşilea!” Era acoperită cu toate zdrenţele de rochii pe care Kien le văzuse mai înainte îndărătul tejghelei. Cerul se clătina. Scaunele se prăbuşeau zdrobite. Un glas de înger plângea de fericire. Când Kien pricepu despre ce era vorba, îi trăseseră geanta pe cap până peste urechi. Nu vedea şi nu auzea nimic, simţea doar că zăcea pe jos şi că mâini de diferite mărimi şi greutăţi îi scotoceau buzunarele, găurile şi cusăturile costumului. Tremura tot,

nu pentru sine, ci doar pentru capul său. Nu cumva să le vină în minte să-i răvăşească tomurile ce se aflau în el. Îl vor omorî, dar el nu-şi va trăda cărţile. Dă cărţile-ncca, or să-i poruncească, unde sunt cărţile? Dar el nu le va da, niciodată, niciodată, niciodată, este un martir, va muri pentru cărţile lui. Buzele lui se mişcă de parcă ar vrea să spună cât este el de decis, dar nu îndrăznesc s-o rostească tare, se mişcă doar ca şi cum ar spune-o.

Nimănui nu-i trece însă prin gând să-l întrebe. Mai curând, fiecare vrea să se convingă personal. De aceea este târât pe podele, de câteva ori, încolo şi-ncoace. Nu lipseşte mult ca să fie despuiat în pielea goală. Dar oricum îl sucesc şi-l răsucesc, nu se găseşte nimic. Deodată, simte că este singur. Toate mâinile au dispărut. Pe ascuns duce o mână la cap. Pentru apărare împotriva viitorului atac, o lasă să se odihnească acolo. Apoi urmează şi a doua mână. Încearcă să se ridice fără să ia mâinile de pe cap. Duşmanii pândesc această clipă pentru a apuca din aer cărţile fără apărare, atenţie, atenţie! Izbuteşte să se ridice. Are noroc. Acum e în picioare. Unde sunt indivizii? Mai bine să nu privească în jur, ar putea să-l observe. Privirea, pe care din precauţie o îndreaptă spre colţul opus al localului, cade pe o gloată de oameni care se maltratează reciproc cu cuţitele şi pumnii. Acum aude şi urletele furibunde. Dar nu vrea să-i înţeleagă. Căci atunci s-ar putea ca şi ei să-l înţeleagă pe el. Se furişează afară, în vârful picioarelor sale lungi. Cineva îl apucă de spate. Dar chiar fugind, este destul de prevăzător ca să întoarcă uşor capul. Trage cu coada ochiului în urmă, ţinându-şi respiraţia, iar mâinile apasă cu toată forţa pe creştet. Erau doar draperiile de la uşă. În stradă, respiră adânc. Păcat că nu poate trânti uşa în urma sa. Biblioteca este în siguranţă.

Câteva case mai încolo îl aşteaptă piticul. Îi înmânează servieta: „E şi hârtia înăuntru”, zice, „ca să vezi

cum sunt!” în clipele acelea de ananghie, Kien uitase cu totul că mai există pe lume o făptură cu numele Fischerle. De aceea fu cu atât mai impresionat de ataşamentul său incredibil. „Şi hârtia”, îngăimă el, „cum să-ţi mulţumesc…” Nu se înşelase în privinţa omului acestuia. „Asta încă nu-i nimic!” îi explică mititelul. „Acu vino „decidat” colo în gangul casei!” Kien îi dădu ascultare, era adânc mişcat şi tare ar mai fi vrut să-l îmbrăţişeze pe pitic. „Ştii ce-i aia, recompensa găsitorului?” întrebă el, de-ndată ce uşa de la intrare îi separă de trecători. „Trebuie să ştii: zece la sută. Colonăuntru se omoară muierile cu bărbaţii bătându-se şi io l-am”. Scoate portofelul lui Kien la iveală şi i-l înmânează ca pe un cadou minunat. „Că prost aş fi! Crezi că mă las băgat la zdup pentru ăia de colo?” Până şi de bani uitase Kien cu totul, de când tot ce avea el mai scump era în pericol. Râse tare de atâta conştiinciozitate, acceptă portofelul mai mult din bucurie pentru Fischerle decât pentru banii recăpătaţi şi repetă: „Cum să-ţi mulţumesc! Cum să-ţi mulţumesc!” „Zece la sută”, repetă piticul. Kien înfipse mâna în teancul de bancnote şi-i întinse lui Fischerle o bună parte din ele. „Întâi numără-i!” strigă acesta „afacerile-s afaceri. Că p-ormă odată spui că ţi-am zulit ceva!” Kien putea să numere oricât voia. Parcă ştia cât fusese înainte în portofel? În schimb, Fischerle ştia cu precizie câte bancnote pusese deoparte. Invitaţia lui să numere se referea doar la suma recompensei găsitorului. Dar Kien, pentru a-i face plăcere, numără totul cu atenţie.

Când ajunse pentru a doua oară astăzi la cifra şaizeci, Fischerle se şi văzu încă o dată băgat la închisoare. Se hotărî s-o şteargă – pentru cazul ăsta îşi pusese cu anticipare recompensa la adăpost – şi mai făcu repede o ultimă încercare. „Vezi şi ’mneata, sunt toţi, nu lipseşte nimic!” „Fireşte”, răspunse Kien şi fu bucuros că nu trebuia să mai continue cu numărătoarea. „Acu mai

numără recompensa găsitorului şi suntem chit!” Kien începu din nou şi ajunse până la nouă – ar fi numărat aşa mai departe până-n vecii vecilor – când Fischerle spuse: „Opreşte!

Zece la sută”. Ştia prea bine cât era suma întreagă. Cât timp aşteptase în gangul casei, inventariase cuândemânare şi exhaustiv conţinutul portofelului.

Când afacerea fu lichidată, Fischerle îi dădu mâna lui Kien, privi trist în sus la el şi spuse: „Acu să afli ce risc io pentru ’mneata! Cu Cerul ideal s-a zis pentru totdeauna. Crezi că mai pot intra acolo? Găsesc ăia ditamai bănetu la mine şi mă omoară-n bătăi. Căci de unde are Fischerle atâţia bani? Na, şi parcă pot să spun de unde-i am? Dacă spun că de la branşa cărţi, mă bat până mă lasă leşinat, şi lui Fischerle leşinat îi fură biştarii din buzunar. Dacă nu spun, îi iau lui Fischerle toţi banii cât mai este încă în viaţă. Şi-atunci, mă-nţelegi, dacă Fischerle rămâne în viaţă, nu mai are nimic din ce să trăiască, iar dacă e mort, atunci, deh, a murit! Vezi, cu asta te-alegi de pe urma prietenilor!” Spera să mai capete şi un bacşiş.

Faţă de acest om – primul pe care-l întâlnise în viaţa sa Kien se simţea dator să-l ajute să înceapă o existenţă nouă şi demnă. „Eu nu sunt negustor, sunt savant şi bibliotecar!” spuse el şi se plecă binevoitor în jos spre pitic. „Intră în slujba mea şi o să am grijă de dumneata”. „Ca un tată”, completă mititelul. „Mi-am închipuit io! Atunci, hai ş-om mere!” Şi o luă zdravăn la picior. Kien mergea în trap după el. În gând, căuta o muncă pentru noul său famulus. Un prieten nu trebuie să remarce niciodată că-i dai pe degeaba. Putea să-l ajute seara la descărcatul şi aranjatul cărţilor în stive.

Cocoaşa.

Scurtă vreme după ce luase în primire serviciul, Fischerle se lămurise deplin în privinţa dorinţelor şi

ciudăţeniilor stăpânului său. Cu prilejul găsirii unui adăpost pentru noapte, fu prezentat de Kien portarului ca „prieten şi colaborator”. Din fericire, acesta îl recunoscu ca generosul general de bibliotecă, care mai înnoptase o dată acolo; altfel, şi stăpânul şi colaboratorul ar fi zburat pe uşă afară. Fischerle se strădui să urmărească ce scria Kien pe buletinul de înscriere. Era prea mărunţel şi nu ajungea nici măcar să-şi vâre nasul în datele personale. Teama lui era pricinuită de cel de-al doilea buletin, pe care portarul îl pregătise pentru el. Dar Kien, care recuperase într-o singură seară toată delicateţea neglijată o viaţă întreagă, observă ce dificultate reprezenta scrisul pentru pitic şi-l înscrise pe formularul său la rubrica „însoţitori”. Al doilea formular îl restitui portarului cu cuvintele „ăsta nu e necesar”. Astfel îl scuti pe Fischerle de scris şi – ceea ce i se părea şi mai important – de situaţia de-a cunoaşte umilinţa înregistrării la rubrica servitorilor.

De-abia ajunseră în camerele lor, când Kien scoase hârtia de împachetat şi începu s-o netezească. „De fapt, este mototolită de tot”, spuse el. „Dar n-avem alta”. Fischerle folosi prilejul pentru a se face indispensabil şi luă încă o dată la rând fiecare coală pe care stăpânul o considera recondiţionată. „Io sunt de vină pentru asta, io şi cu ţuţeica mea”, explică el. Rezultatul se dovedi pe măsura îndemânării de invidiat a degetelor lui.

Apoi hârtiile fură aşternute pe duşumelele ambelor camere. Fischerle sărea de colo până colo, se aşternea pe burtă şi se târa dintr-un colţ într-altul ca o stranie reptilă scurtă cu cocoaşă.

„Numa-n-decât suntem gata, o nimica toată!” şuiera el întruna. Kien zâmbea, nu era obişnuit nici cu târâtul, nici cu cocoaşa şi se simţea fericit de cinstea personală pe care i-o făcea piticul. De fapt, explicaţia ce trebuia să urmeze îl cam îngrijora puţin. Poate că supraaprecia

inteligenţa acestui omuleţ care era aproape de aceeaşi vârstă cu el şi care trăise în exil nenumăraţi ani, fără cărţi. Era în stare să înţeleagă greşit misiunea pe care i-o rezerva. Poate că avea să întrebe: „Unde sunt cărţile?”, mai înainte de-a pricepe unde erau păstrate în timpul zilei. Cel mai bun lucru era să-şi mai facă o vreme de lucru pe jos. Între timp, poate că-i va veni în minte lui Kien vreo imagine populară mai pe înţelesul unei minţi simple. Îl neliniştea şi degetele mititelului. Erau în necontenită mişcare, netezeau prea îndelungat hârtia. Erau flămânde, degetele flămânde vor hrană. Vor avea pretenţie la cărţile pe care Kien nu lăsa să le atingă nimeni. Mai ales, se temea să nu ajungă în conflict cu foamea de cultură a piticului. Acesta va putea să pretindă, cu o aparenţă de îndreptăţire, că pretutindeni zac cărţi nefolosite. Cum trebuia să se apere? Un nebun gândeşte multe, lucruri care nu-i privesc nici pe zece înţelepţi. Într-adevăr, nebunul se şi înfiinţa înaintea lui spunând: „Gata!” „Atunci ajută-mă, te rog, la descărcatul cărţilor!” spuse Kien orbeşte şi se minună de propria-i îndrăzneală. Pentru a tăia scurt orice întrebare, scoase un teanc din cap şi i-l întinse prichindelului. Acesta îl luă cu îndemânare în braţele sale lungi şi spuse: „Aşa de multe! Unde să le pun?” „Multe?” întrebă Kien ofensat. „Asta este abia a mia parte!” „Înţeleg, o miime. Cât să mai stau aici, un an? Nu rezist, îs atât de grele, unde să le pun?” „Pe hârtie. Începe din colţul de colo, pentru ca pe urmă să nu ne împiedicăm în ele!”

Fischerle se strecură cu precauţie dincolo. Se ferea de orice mişcare violentă, care ar fi primejduit sarcina ce-o purta. În colţ îngenunche, puse teancul, cu grijă, pe duşumea, şi netezi cotoarele la linie, astfel ca nicio neregularitate să nu supere privirea. Kien îl urmase. Îi şi întindea pachetul următor; îl suspecta pe pitic, aproape avea impresia că-l ia peste picior. Sub mâinile lui

Fischerle, treaba se desfăşură uşor de tot. Lua pachet după pachet în primire, odată cu exerciţiul îi creştea şi sprinteneala. Între stive lăsa de fiecare dată un loc de câţiva centimetri, astfel că putea vârî comod degetele între ele. Se gândea la toate, chiar şi la plecarea de mâine dimineaţă. Nu admitea decât o anumită înălţime a teancurilor şi, când o atingea, o controla trecând uşor cu nasul pe deasupra. Deşi era adâncit în măsurătoarea sa, totuşi spunea de fiecare dată: „Vă rog să mă iertaţi, domnule!” Niciodată nu depăşea înălţimea nasului său. Kien avea oarecari îndoieli: i se părea că spaţiul va fi prea repede consumat cu clăditul acesta în stive atât de scunde. N-avea poftă să doarmă cu jumătate de bibliotecă în cap. Deocamdată tăcea şi-l lăsa pe famulus în voia lui. I se şi lipise pe jumătate de suflet. Tonul de dispreţ din strigătul de adineauri „atât de multe” i-l iertă. Se bucura gândindu-se la clipa când duşumeaua din ambele camere care le stăteau la dispoziţie avea să fie consumată şi când el va privi de sus la pitic, cu o uşoară ironie în ochi, şi-l va întreba: „Şi acum?”

După o oră, Fischerle ajunse la mare ananghie din cauza ghebului său. Oricum se întorcea şi se învârtea, încercând să se ferească, se lovea pretutindeni cu el de cărţi. În afară de un culoar îngust de la patul dintr-o cameră la cel din cealaltă, totul era acoperit cu cărţi în mod uniform. Fischerle transpira şi nu mai cuteza să-şi treacă nasul pe deasupra platformei superioare a stivelor sale. Încercă să-şi sugă cocoaşa, dar nu era cu putinţă. Munca fizică îl istovea de tot. Ostenit cum era, ar fi făcut ceva pe toate stivele şi s-ar fi culcat pe ele. Rezistă însă până când, cu cea mai mare bunăvoinţă, nu se mai putea găsi niciun locşor liber şi se prăbuşi mort de oboseală. „Aşa o bibliotecă n-am văzut de când sunt”, mârâi el. Kien râse cu gura până la urechi. „Asta e abia jumătate!” zise

el. La asta nu se aştepta Fischerle. „Mâine vine jumătatea aialantă la rând”, pretinse el ameninţător. Kien se simţi prins cu ocaua mică. De fapt, se cam bărbierise. În realitate, fuseseră descărcate mai bine de două treimi. Ce-avea să zică piticul despre el, dacă ieşea asta la iveală?! Oamenilor cu simţul preciziei nu prea le place să fie prinşi cu minciuna. Mâine va trebui să înnopteze într-un hotel unde camerele sunt mai mici. Îi va da teancuri mai mici – două teancuri fac exact o stivă – şi dacă Fischerle va observa ceva cu vârful nasului, atunci o să-i spună pur şi simplu: „Omul nu poartă totdeauna vârful nasului la aceeaşi înălţime. La mine o să mai înveţi încă multe”. Nu-l mai răbda inima să privească la prichindel, cât era de ostenit. Trebuia să-i acorde odihna pe care a meritat-o. „Ţin seama de osteneala dumitale”, spuse Kien, „ceea ce faci pentru cărţi este bine făcut. Poţi să te duci la culcare. Continuarea mâine”. Îl trata cu menajamente, dar întru totul ca pe un servitor. Munca pe care o făcuse îl cobora pe această treaptă.

Când Fischerle se şi afla în pat şi se mai odihnise un pic, îi strigă lui Kien, dincolo: „Proaste paturi!” Se simţea nespus de bine, de când era nu dormise pe o saltea atât de moale, şi trebuia să spună şi el ceva.

Înainte de-a adormi, Kien se afla iarăşi, ca în fiecare noapte, în China. În funcţie de întâmplările din timpul zilei, reprezentările sale îşi modificau forma. Întrevedea acum posibilitatea unei popularizări a ştiinţei sale, fără să scuipe numaidecât cu dispreţ. Se simţea înţeles de pitic. Admitea că se pot găsi firi animate de aceleaşi idei şi simţăminte. Dacă izbuteai să le dăruieşti un pic de cultură, un pic de omenie, atunci puteai considera că ai realizat ceva. Orice început este greu. Nici nu era cazul să dea curs liber acţiunilor arbitrare. Prin frecventarea zilnică a unei asemenea cantităţi de cultură, setea de-a se instrui a

prichindelului ar fi crescut tot mai mult; deodată l-ar fi putut surprinde punând mâna pe o carte şi încercând s-o citească. Asta nu trebuie să se întâmple, ar fi dăunător pentru el, şi-ar strica picul de minte pe care-l are. Oare la cât putea rezista bietul de el? Trebuia pregătit oral. Lectura personală nu era urgentă. Vor trece ani întregi până să fie stăpân pe chineză. Dar familiarizarea lui cu purtătorii şi ideile sferei de cultură chineză trebuia făcută în timp. Pentru a-i trezi interesul în acest sens, trebuia să pornească de la relaţiile cotidiene. S-ar putea schiţa un studiu drăguţ cu titlul „Mengzi şi noi”. Care era părerea lui în privinţa asta? Kien îşi amintea că piticul tocmai spusese ceva; ce anume, nu ştia, oricum era încă treaz.

„Ce are să ne spună Mengzi?” strigă el tare. Titlul acesta era mai bun. Îţi dădeai seama numaidecât din el că Mengzi trebuia să fie un om. Unui savant îi place să se ferească de tâmpeniile prea crase.

„Proaste paturi, zic!” strigă Fischerle şi mai tare, în chip de răspuns.

„Paturi?” „Ei, ploşniţe!” „Ce! Ia, culcă-te mai bine şi nu mai face spirite! Mâine mai ai încă multe de învăţat”. „Ştii ce, de-nvăţat am învăţat azi destul”. „Aşa să crezi dumneata. Acum culcă-te, număr până la trei”. „Eu şi somn! Deodată ne trezim că ne fură cineva cărţile şi iată-ne ruinaţi. Eu nu sunt pentru riscuri. Credeţi cumva că o să pot da geană de geană? ’mneavoastră poate, pentru că stoţi om bogat. Da’ io nu!”

Fischerle se temea cu adevărat ca nu cumva să adoarmă. E şi el un om cu tabieturi şi deprinderi, în timpul somnului este în stare să-i fure lui Kien toţi banii. Când visează, habar n-are ce face. Oamenii visează despre lucrurile care le produc o impresie puternică. Cel mai mult îi place lui Fischerle să răscolească munţi întregi de bancnote. După ce s-a săturat de răscolit şi dacă este

absolut sigur că nu-i dă târcoale vreunul dintre prefăcuţii lui de prieteni, Fischerle se aşază în vârful grămezii şi joacă o partidă de şah. Are un avantaj şi faptul de a fi atât de înalt. Poţi fi atent la două lucruri deodată: vezi de departe pe oricine vine să fure, iar de aproape ai în mână tot eşichierul. Aşa îşi rezolvă marii bonzi afacerile. Cu dreapta mişcă figurile, cu stânga îşi şterg cu bancnote degetele întinate. Ei, ce să-i faci, sunt prea multe. Să spunem: milioane. Ce faci cu milioanele astea multe? N-ar fi rău să dăruieşti şi altora câte ceva din ele, dar cinesencumetă la una ca asta? Numai să bage de seamă gloata că un omuleţ dispune de ceva şi numaidecât îi ia totul. Un omuleţ nu trebuie să facă pe grozavul. Are capitalul necesar pentru asta, dar nu-i e permis De ce trebuie să stea pe bani, zic ei, da, da' unde să pună omuleţul milioanele, dacă n-are ceva în care să-i păstreze în siguranţă. Cel mai deştept lucru ar fi o operaţie. Îi pui unui chirurg celebru un milion în palmă şi-i spui: Domnule, taie-mi cocoaşa şi capeţi un milion pentru asta. Pentru un milion orice om devine artist. După ce ai scăpat de cocoaşă, îi spui: Dragă domnule, milionul era fals, dar câteva miişoare tot or să-ţi pice. Până la urmă, te pomeneşti că-ţi mai şi mulţumeşte. Cocoaşa este arsă apoi. Acum ai putea fi toată viaţa drept ca o luminare. Dar omul deştept nu este atât de prost. Ia milionul, răsuceşte bancnotele în suluri mititele şi-şi face din ele o cocoaşă nouă, pe care şi-o atârnă în spinare. Niciun om nu observă nimic. El ştie că e drept, dar oamenii cred că are cocoaşă. El ştie că-i milionar, lumea îl crede un coate-goale. La ora culcării îşi deplasează cocoaşa în faţă, în dreptul burţii. Doamne, Doamne, cum ar mai vrea şi el să doarmă o dată pe spate!

În momentul ăsta Fischerle se răsuceşte cu cocoaşa şi e pur şi simplu recunoscător durerii care-l smulge din

somnolenţa ce începuse să-l toropească. Nu poate admite asta, îşi zice el, deodată se pomeneşte visând că mormântul de bani este dincolo, îl aduce înapoi şi iată-l nenorocit pentru totdeauna. Căci, oricum, tot ai lui sunt banii. Poliţia e inutilă. Renunţă la intervenţia ei. Va dobândi toţi banii în mod cinstit. Dincolo e culcat un idiot, aici e culcat un om dotat cu inteligenţă. Ai cui or să fie banii până la urmă?

Lui Fischerle îi este uşor să se autoconvingă. Este mult prea uşor obişnuit cu furtul. De un timp n-a mai furat nimic, pentru că în preajma lui nu era nimic de furat. La lovituri mai mari nu se angajează, întrucât poliţia e cu ochii pe el. Poate fi identificat atât de uşor. În privinţa asta, zelul turbat al poliţiei nu are limite. A trecut mai bine de jumătate de noapte de când stă treaz, ţinând cu îndârjire ochii căscaţi, cu braţele încrucişate în modul cel mai complicat. Grămada de bani o îndepărtează din preajmă-i. În schimb, se complace să-şi amintească din nou toţi ghiontii şi toate înjurăturile cu care a fost gratificat cândva prin camerele de gardă. E nevoie de toate astea? Şi pe deasupra, îi mai şi ia omului tot ce are. Asta nu înseamnă furt! Când amintirea tuturor ocărilor devine ineficientă, când s-a săturat de poliţie până-n gât şi un braţ îi şi atârnă în afara patului, îşi concentrează gândurile la câteva partide de şah. Sunt destul de interesante pentru a-l reţine în pat; dar braţul rămâne în afara patului gata să se repeadă.

Joacă acum mai prevăzător decât de obicei, înaintea unora dintre mişcări chibzuieşte ridicol de mult. Îşi propune ca adversar un campion mondial de şah. Acestuia îi dictează, mândru, mişcările, întrucâtva mirat de obedienţa pe care o găseşte la acesta, îl schimbă pe vechiul campion mondial cu unul nou; dar şi acesta îi suportă multe. Propriu-zis, Fischerle joacă pentru

amândoi. Celălalt nu găseşte alte mişcări mai bune decât cele dictate de Fischerle, aprobă supus din cap şi, cu toate astea, este bătut măr. Lucrul se repetă de câteva ori, până ce Fischerle spune: „Nu mai joc cu asemenea nerozi!” şi scoate, totodată, picioarele de sub plapumă. Apoi declară: „Campion mondial? Unde e un campion mondial? Că doar nici urmă de aşa ceva!”

Pentru mai multă siguranţă, se scoală şi caută prin cameră. De-ndată ce-au pus mâna pe titlu, oamenii preferă să se ascundă. Fischerle nu găseşte pe nimeni. Şi când te gândeşti că şi-a imaginat cum că un campion mondial stă pe pat şi joacă o partidă cu el, ar putea să jure că aşa era. Că doar nu s-o fi furişat în camera de alături? Nicio teamă, îl găseşte el, Fischerle. Îl caută şi acolo, cu tot calmul sufletesc, dar camera e goală. Deschide dulapul şi vâră repede mâna înăuntru, nu-i scapă lui niciunul din ăştia de la şah. Cu acest prilej umblă încet de tot, bineînţeles, cum ar putea să fie deranjat din somn cărturarul cel lung, numai pentru că Fischerle vrea să-i atingă una duşmanului său? Se prea poate ca nici măcar să nu fie acolo şi, pentru o trăsnaie, îşi pierde bunătate de slujbă. Apoi cercetează cu vârful nasului fiece petic de loc de sub pat. Nu se mai vârâse de atâta vreme sub niciun pat, aproape că se simte ca acasă! Când iese târâş de dedesubt dă cu ochii de o haină pusă pe spătarul unui scaun. Deodată îi trece prin minte cât de arghirofili sunt campionii mondiali, niciodată n-au destui bani; pentru a le putea cuceri titlul trebuie să le pui o grămadă de bani peşin pe masă; cu siguranţă că puşlamaua umblă şi aici după bani şi că se învârte prin preajma portmoneului. Poate că încă n-a pus mâna pe el, trebuie să-l salveze din ghearele lui, alde ăştia sunt în stare de orice. Mâine banii vor fi dispărut, iar lunganul o să creadă că i-a luat Fischerle. Dar pe el, pe Fischerle, nu-l păcăleşte nimeni. Întinde braţele lui lungi de jos în sus

după portmoneu, îl scoate afară şi se trage îndărăt sub pat. Ar fi putut să iasă de tot de sub pat, dar la ce bun, campionul mondial este mai înalt şi mai voinic decât el, cu siguranţă că adastă îndărătul vreunui scaun, urmăreşte banii şi-l pocneşte pe Fischerle cu una în cap, pentru că i-a luat-o înainte. În modul ăsta inteligent, cum a procedat, nimeni n-a putut observa nimic. Escrocul n-are decât să rămână acolo unde e. Nu l-a chemat nimeni să vină aici. Cel mai bun lucru pe care l-ar avea de făcut ar fi să se evaporeze. Cine are nevoie de el?

Fischerle uită curând de existenţa lui. În ascunzătoarea sa, tocmai în fund, sub pat, numără frumoasele bancnote noi, doar aşa, de plăcere. Ştie precis, încă dinainte, câte sunt.

De-ndată ce termină de numărat, începe din nou, de la capăt. Fischerle porneşte acum la drum spre o ţară vastă, spre America. Acolo se duce la campionul mondial Capablanca şi-i spune: „Pe dumneata te-am căutat!” Pune miza jos şi joacă împreună până când individul e zdrobit, în ziua următoare chipul lui Fischerle apare în toate ziarele. Cu asta face totodată şi o afacere bună. Acasă, la Cer, gloata cască ochii mari, nevastă-sa, târfa, începe să bocească şi strigă că dacă ar fi ştiut una ca asta, l-ar fi lăsat totdeauna să joace, ceilalţi o plesnesc cu palmele, şi cum mai trosnesc; ei da, aşa se-ntâmplă când o femeie nu se pricepe deloc la şah. Femeile duc bărbatul de râpă. Dacă ar fi rămas acasă, Fischerle n-ar fi făcut nicio ispravă. Un bărbat trebuie s-o ia din loc, asta-i toată arta. Dacă e laş, nu ajunge până-n vecii vecilor campion mondial. Să mai spună cineva că ovreii sunt laşi. Reporterii îl întreabă. Cine e. Nimeni nu-l cunoaşte. Nu prea arată a american. Ovrei sunt peste tot. Dar cine e ovreiul ăsta care l-a doborât, în marşul său triumfal, pe Capablanca? În prima zi îi lasă pe toţi să fiarbă în zeama lor. Ziarele ar

vrea să-şi informeze cititorii, dar nu ştiu nimic. Peste tot stă scris: „Secretul campionului mondial”. Fireşte că intervine şi poliţia. Vor să-l bage din nou la zdup. Nu, nu, domnilor, acum nu mai merge aşa de simplu, acum Fischerle azvârle cu bani în toate părţile, iar poliţia îşi face o onoare din faptul de a-l lăsa liber. A doua zi, sunt, în cifră rotundă, o sută de reporteri acolo. Fiecare îi făgăduieşte, să zicem, o mie de dolari peşin în mână, dacă spune ceva. Fischerle tace. Ziarele încep să scormonească minciuni. Ce altceva le rămâne? Cititorii nu mai suportă situaţia asta. Fischerle stă la un hotel mamut, la care există şi un bar de lux, ca pe uriaşele transatlantice. Oberţalul vrea să-i aducă la masă cele mai frumoase muieri, nu târfe de-alea, numai milionărese care se interesează de el. Fischerle mulţumeşte amabil, apoi spune: mai târziu, acum n-are timp. Şi de ce n-are timp? Fischerle citeşte toate minciunile care au apărut în ziare despre el. Asta durează toată ziua. Poate cineva să termine de citit tot? În fiece clipă este deranjat. Fotografii îl roagă să le acorde un moment. „Dar, domnilor, cu cocoaşă!” zice el. „Un campion mondial este un campion mondial, preastimate domnule Fischerle. Cocoaşa n-are nimic a face cu asta”. Lumea îl asaltează din dreapta, din stânga, din spate, din faţă. „Puteţi totuşi s-o retuşaţi”, propune el, „atunci o s-aveţi ceva frumos pentru ziarul dumneavoastră”. „Cum doriţi dumneavoastră, mult stimate domnule campion mondial”. Într-adevăr, unde i-au fost ochii, fotografia lui este pretutindeni fără cocoaşă. A dispărut. N-o mai are. Îşi mai face grijă doar din cauza staturii sale mici. Îl cheamă pe oberţal şi-i arată ziarul: „Proastă fotografie, nu?” întreabă el. Oberţalul spune: „Well”. În America oamenii vorbesc englezeşte. El găseşte că fotografia este excelentă. „Poţi să pleci”, zice Fischerle şi-i dă o sută de dolari bacşiş. Judecând după fotografie, s-ar părea că a crescut până la

dimensiunile normale. Nimeni nu mai observă piticenia lui. La ce să citească el atâta englezească? Înţelege doar „well”. Mai târziu, cere să-i aducă ziarele proaspete şi-şi contemplă chipul publicat în ele. Pretutindeni găseşte doar capul. Nasul e lung, mă rog, dar parcă e cineva vinovat de nasul său? De mic copil s-a ocupat de şah. Ar fi putut să-şi vâre şi altceva în cap, fotbalul sau înotul sau boxul. Dar pentru alde astea n-a avut cârlig niciodată. Ăsta e norocul lui. Dacă ar fi acum, de pildă, campion mondial la box, ar trebui să pozeze pe jumătate gol pentru fotografii ziarelor. Toată lumea ar face haz şi el nu s-ar alege cu nimic din asta. În ziua următoare sau şi înfiinţat acolo o mie de reporteri. „Domnilor”, le vorbeşte el, „sunt surprins că pretutindeni mi se spune Fischerle. Mă numesc Fischer. Sper că veţi corecta această eroare!” Toţi îi făgăduiesc cu mâna pe conştiinţă. Apoi îngenunchează înaintea lui – mici mai sunt oamenii – şi-l imploră să le spună, în fine, ceva. Altfel îi dă afară, zic ei, îşi pierd slujbele, dacă nu obţin nici azi nimic de la campion. Grijile mele, se gândeşte Fischerle, pe de gratis nu există nimic pe lume: până acu l-a cadorisit pe chelner cu o sută de dolari, dar reporterilor nu le dă nimic cadou. „Faceţi oferte domnilor!” declară el cu îndrăzneală. O mie de dolari! strigă unul; impertinenţă, strigă altul, zece mii! Un al treilea îl ia de mână şi-i şopteşte: o sută de mii, domnule Fischer. Oamenii au bani căcălău. El îşi astupă urechile. Nu vrea să audă nimic până ce nu ajung la un milion. Reporterii devin sălbatici şi se încaieră între ei, fiecare vrea să dea mai mult, oricât, fiindcă se licitează pentru datele lui biografice. Unul merge până la cinci milioane, deodată se face o linişte mormântală. Campionul mondial Fischer scoate degetele din urechi şi declară: „Vreau să vă spun ceva, domnilor. Credeţi că eu ţin să vă ruinez? Câtuşi de puţin. Câţi sunteţi aici? O mie. Daţi-mi fiecare câte zece mii şi vă povestesc la

toţi odată. Atunci eu o să am zece milioane de dolari şi niciunul din voi n-o să fie ruinat. De acord, ne-am înţeles?” Toţi îl îmbrăţişează, iar el e un om făcut. Apoi se suie pe scaun, de fapt acum nu mai e nevoie, dar totuşi se urcă şi le povesteşte purul adevăr. S-a trezit campion mondial aşa, pe nepusă masă. Până să-l creadă toţi, trece o oră. A avut parte de o căsătorie nefericită. Nevasta lui, o pensionară, alunecase pe căi greşite, era – cum se spunea la el acasă, în Cer – o curvă. Ţinea neapărat ca el să ia bani de la ea. Săracul, nici nu mai ştia ce să facă. Dacă nu ia nimic, spunea femeia, îl ucide. Deci trebuie. S-a supus şantajului şi a pus banii deoparte, pentru sufleţelul lui. Douăzeci de ani în şir a trebuit să fie martor la asta. Până la urmă însă n-a mai putut răbda, într-o bună zi îi cere nevesti-sii categoric să înceteze, altfel o să devină campion la şah. Ea a plâns, dar de încetat n-a vrut să înceteze. Prea se deprinsese cu lenevia, cu rochiile frumoase şi cu domnii eleganţi, bine raşi. Îi pare rău de ea, dar un bărbat îşi ţine cuvântul. A plecat din Cer direct în America, dincolo l-a bătut pe Capablanca şi acum iată-l aici. Reporterii sunt entuziasmaţi. El, de asemenea. Face o donaţie. Plăteşte tuturor cafenelelor din lume câte o subvenţie. În schimb, proprietarii lor trebuie să se oblige, sub jurământ, să afişeze pe pereţi pancarte cu toate partidele pe care le-a jucat campionul mondial.

Deteriorarea pancartelor este interzisă sub pedeapsă poliţienească. Fiecare om trebuie să se convingă personal că faimosul campion mondial joacă mai bine decât el. Altfel te pomeneşti că se iveşte deodată vreun şarlatan, poate chiar vreun pitic sau schilod, care pretinde că joacă mai bine decât el. Oamenilor nu le trece prin minte să controleze mişcările de şah ale schilodului. Sunt în stare să-l creadă numai pentru că ştie să mintă bine. Asta trebuie să ia sfârşit. Pe fiecare perete va fi de-acum înainte

o pancartă. De-ndată ce pungaşul anunţă o mişcare greşită, toată lumea se uită pe pancartă şi cine se va ruşina până în străfundul cocoaşei lui pocite? Escrocul! În afară de asta, proprietarul cafenelei se obligă să-şi tragă câteva perechi de palme, pentru că l-a insultat pe campionul mondial. N-are decât să-l provoace la un turneu, dacă are bani pentru asta! Pentru aceste subvenţii, Fischer dă un milion în cap. Nu e meschin. Îi trimite şi nevestei un milion, ca să nu mai trebuiască să alerge mereu. În schimb, ea trebuie să-i dea în scris că n-o să vină niciodată în America şi că n-o să povestească nimic poliţiei despre vechile şicane. Fischer se însoară cu o milionară. În felul ăsta îşi recuperează pierderea. Îşi comandă costume noi la un croitor de mâna-ntâi, pentru ca nevasta cea nouă să nu observe nimic. Se va construi un palat imens, cu turnuri, cai, nebuni şi pioni autentici, aşa cum trebuie să fie. Servitorimea e în livrele; în treizeci de săli gigantice Fischer joacă zi şi noapte treizeci de partide simultane, cu figuri vii, pe care le comandă chiar el. Doar un cuvânt să spună şi sclavii lui se deplasează acolo unde vrea el să-i aibă. Adversarii vin din toate ţările, nişte bieţi coate-goale care vor să înveţe ceva de la el. Unii îşi vând pantofii şi surtucul pentru a putea plăti lunga călătorie. Fischerle îi primeşte ospitalier, le dă o masă completă, supă şi prăjitură, două garnituri la carne, uneori friptură la cuptor în loc de rasol de vită. Fiecare din ei are dreptul să fie bătut o dată de el la şah. Nu cere nimic în schimbul favorii pe care le-o face. Doar la plecare trebuie să se înscrie într-o carte de oaspeţi şi să confirme expres că el este campionul mondial. Că doar îşi apără titlul. Între timp, nevasta cea nouă se plimbă cu maşina. O dată pe săptămână merge şi el cu ea. Atunci se sting toate candelabrele din palat, că numai lumina singură îl costă o avere. Pe portalul de la intrare atârnă o tăbliţă: „Vin

numaidecât. Campionul mondial Fischer”. Nici două ore în cap nu lipseşte, iar vizitatorii au şi format o coadă ca în timpul războiului. „Ce se vinde aici?” întreabă un trecător. „Ce, nu ştii? Pesemne că eşti străin?” De milă, câţiva îi spun trecătorului cine locuieşte acolo. Ca să înţeleagă mai bine, îi spune întâi fiecare pe rând, apoi toţi laolaltă în cor: „Campionul mondial Fischer îşi face pomană cu lumea”. Străinul nu-şi găseşte cuvintele. După un ceas îi revine graiul: „Deci azi e zi de primire”. Atât au aşteptat şi băştinaşii. „Astăzi tocmai că nu e zi de primire. De obicei sunt mult mai mulţi aici”. Acum vorbesc toţi de-a valma. „Da’ el unde e? Palatul e în întuneric!” „Cu nevasta în maşină. Asta e a doua nevastă. Prima a fost simplă pensionară. A doua e milionară. Maşina e a lui. Nu e taxi. A comandat una specială pentru el”. Ceea ce spun ei este purul adevăr. Fischer şade în maşină, care i se potriveşte de minune. Pentru nevastă, e puţintel cam mititică, de aceea trebuie să stea aplecată în tot timpul mersului. În schimb, îi este îngăduit să meargă cu el. În restul timpului are maşina ei. El nu merge cu a ei, e prea mare. A lui, însă, a costat mai mult. Fabrica a construit această piesă unică. Se simte în ea ca sub pat. Se plictiseşte să tot privească afară. Închide ochii. Nicio mişcare în jur. Sub pat e acasă la el. De sus aude vocea nevestei. S-a săturat de ea, nu-l mai interesează. La şah nu se pricepe nici cât negru sub unghie. Bărbatul spune şi el ceva. O fi oare bărbat? Se observă inteligenţa. Să aştepte, să aştepte, de ce să tot aştepte? Ce-l priveşte pe el aşteptarea? ăla de sus se exprimă ca-n cărţi, este unul de meserie, cu siguranţă un campion secret. Oamenilor le e frică să nu fie recunoscuţi. Cu ei e ca şi cu regii. Se duc incognito la femei. Asta trebuie să fie un campion mondial, nu e un campion obişnuit. Trebuie să joace cu el. Nu mai rezistă. Are capul cât o baniţă, doldora de mişcări bune. O să-l facă praf cât

ai zice peşte!

Fischerle se târăşte repede şi fără zgomot de sub pat şi se proţăpeşte pe picioarele sale strâmbe. I-au amorţit; deodată se clatină şi trebuie să se ţină de pat. Nevasta a dispărut, cu atât mai bine, aşa îl lasă în pace. Un lungan de oaspete stă lungit singur în pat, ai putea crede că doarme. Fischerle îl bate pe umăr şi întreabă tare: „Jucaţi şah?” Oaspetele doarme cu adevărat. Trebuie să-l scuturi ca să-l trezeşti. Fischerle vrea să-l apuce cu amândouă mâinile de umeri. Atunci observă că are ceva în mâna stângă. Un pachet mic îl încurcă, aruncă-l, Fischerle! Face cu braţul stâng gestul de-a azvârli, dar mâna cu degetele nu dă drumul pachetului. N-ai de gând să-i dai drumul odată, strigă el, ce-nseamnă asta? Mâna rămâne ţeapănă. Se cramponează de pachet ca de-o regină luată adversarului. Fischerle priveşte mai atent într-acolo, pachetul este un teanc de bancnote. De ce să le arunce? Poate să aibă nevoie de ele, că doar e un biet amărât. Poate că sunt ale oaspetelui. Ăla încă mai doarme. Sunt ale lui Fischerle, pentru că e milionar. Cum a ajuns oaspetele ăsta aici? Cu siguranţă că e un străin. Vrea să joace cu el. Oamenii ar trebui să citească tăbliţa de pe portalul de la intrare. Nici măcar pentru o escapadă cu maşina nu-ţi dă pace. Străinul îi pare cunoscut. O vizită căzută din Cer. N-ar fi tocmai rău. Dar ăsta-i, dragă Doamne, din branşa cărţi. Ce caută ăsta aici, branşa cărţi, branşa cărţi. La ăsta a fost cândva servitor. Pe atunci trebuia mai întâi să întindă pe jos hârtia de împachetat şi apoi…

Fischerle se cocoşează şi mai mult de râs. În timp ce râde, se trezeşte de tot. Se află în camera de hotel, ar fi trebuit să doarmă alături, banii i-a furat. S-o şteargă repede cu ei. Trebuie să plece în America. Aleargă doi, trei paşi în direcţia uşii. Cum de-a putut să râdă atât de tare! Poate că a trezit branşa cărţi. Se furişează îndărăt pe

lângă pat şi se convinge că doarme. O să-l denunţe. Că n-o fi atât de nebun să nu-l denunţe! Face aceiaşi paşi în direcţia uşii, de rândul ăsta însă merge în loc să alerge. Cum scapă din hotel? Camera e la etajul trei. Trebuie să-l trezească pe portar. Mâine a pus poliţia pe el, mai înainte de a se sui în tren. De ce pune mâna pe el? Pentru că are cocoaşă! O pipăie plin de ură, cu degetele sale lungi. Nu mai vrea să intre la pârnaie. Porcii or să-i ia şahul. Trebuie să poată apuca figurile cu mâna, pentru ca jocul să-i fie pe plac. Îl silesc să joace doar în minte. Niciun om nu rezistă la asta. El nu vrea decât să-şi făurească norocul. Ar putea să-i facă de petrecanie branşei cărţi. Dar un ovrei nu se-ndeletniceşte cu una cu asta. Cu ce să-i facă de petrecanie? Ar putea să-i smulgă cuvântul de onoare că nu va înainta niciun denunţ. „Cuvântul sau moartea!” o să-i spună. Cu siguranţă că omul e laş. Îşi dă cuvântul. Dar poţi să te bizui pe un asemenea idiot? Cu ăsta face oricine tot ce vrea. Ăsta nu-şi calcă cuvântul aşa oricum, ăsta şi-l calcă din prostie. Proştii, Fischerle are în mână purcoiul de bani. S-a zis cu America. Nu, o să spele puţină. Las să pună ei mâna pe el. Dacă nu pun mâna pe el, ajunge campion mondial în America. Dacă pun mâna pe el, se spânzură. E o plăcere. Ptiu, drace! N-o să izbutească să facă una ca asta Nici n-are gât. Odată s-a spânzurat de picior şi atunci au tăiat funia. De piciorul celălalt nu se mai spânzură, nu!

Între pat şi uşă Fischerle se chinuieşte să găsească o soluţie. Este disperat de ghinionul său şi mult ar mai vrea să bocească tare. Dar n-are voie, că l-ar trezi pe acela. Ar putea să mai treacă multe săptămâni până să ajungă din nou atât de departe ca acum. Săptămâni, săptămâni – iată că aşteaptă de douăzeci de ani! Cu un picior se şi află în America, cu celălalt în laţul spânzurătorii. Poftim, să mai ştie cineva ce are de făcut! Piciorul american face un pas

înainte, cel spânzurat unul îndărăt. Găseşte că este o situaţie infernală. Loveşte în propria-i cocoaşă. Banii îi vâră între picioare. Cocoaşa e de vină pentru toate. S-o doară! A meritat-o.

Dacă n-o loveşte, simte nevoia să urle. Dacă urlă, s-a zis cu America.

Exact la mijloc, între pat şi uşă, Fischerle stă pe loc de parcă ar fi prins rădăcini şi-şi flagelează cocoaşa. Ridică braţele alternativ în sus ca pe nişte codirişti de biciuşcă şi le repede, asupra cocoaşei, pe deasupra umerilor, cinci curele înnodate de câte două ori, propriile degete. Cocoaşa tace mâlc. Ca un munte neîndurător, ea se înalţă deasupra muncelelor scunde ale umerilor şi e nemaipomenit de dură. Ar putea să strige: ajunge! Dar tace. Fischerle începe să capete oarecare îndemânare. Vede cât rezistă cocoaşa. Se pregăteşte pentru o tortură de mai lungă durată. Nu contează furia lui, contează faptul ca loviturile să nimerească în plin. Braţele lui lungi sunt mult prea scurte. Le foloseşte aşa cum sunt. Loviturile curg cu regularitate.

Fischerle gâfâie. Are nevoie de muzică pentru activitatea lui. La Cerul ideal e un pian.

Fischerle îşi face singur muzică. I se taie respiraţia, dar cântă. De emoţie, glasul lui răsună tăios şi strident. „Ai să-ncetezi numaidecât – ai să-ncetezi numaidecât!”. Loveşte bestia până ce-o învineţeşte în bătăi. Să-l reclame, numai! Înaintea fiecărei lovituri gândeşte. „Jos, huidumă!” Dar huiduma de cocoaşă rămâne neclintită. Fischerle este scăldat în sudoare. Îl dor braţele, degetele s-au înmuiat şi sunt istovite. Dar el persevereză, are răbdare, jură că huiduma de cocoaşă e pe cale să-şi dea sufletul. Din falsitate, însă, se preface că-i sănătoasă. O cunoaşte el, Fischerle. Îşi suceşte gâtul până nu mai poate, ca să batjocorească mutra schimonosită a adversarului. Ce, cocoaşa se ascunde – laşo!

— Schiloado!

— Un cuţit! Un cuţit!

— S-o înjunghie, unde-i un cuţit?! Fischerle face spume la gură, din ochi îi ţâşnesc lacrimi grele, plânge, pentru că nu are un cuţit, plânge, pentru că schiloada tace chitic. Forţa braţelor îl părăseşte. Se prăbuşeşte grămadă, ca un sac gol. S-a isprăvit, o să se spânzure. Banii cad pe jos.

Deodată Fischerle sare în sus şi răcneşte: „Şah mat!”

Cea mai mare parte din timp, Kien visează cărţi care cad şi el încearcă să le prindă cu trupul său. Este subţire ca un ac de gămălie, de-a dreapta şi de-a stânga lui se rostogolesc minunăţiile la pământ, acum se prăbuşeşte şi pământul, şi se trezeşte. Unde sunt cărţile, scânceşte el, unde sunt?! Fischerle a făcut mat huiduma schiloada, ridică teancul de bancnote de la picioare, se-ndreaptă spre pat şi spune: „Ştiţi ceva, puteţi să spuneţi că stoţi norocos!” „Cărţile! Cărţile!” geme Kien.

„Totul salvat. Uite aici capitalul. Aveţi în mine o adevărată comoară”. „Salvate – am visat…” „Dumneavoastră, da. Eu m-am ales cu cotonogeala”. „Aşadar, tot a fost cineva aici!” sare Kien ca ars. „Trebuie să controlăm numaidecât!” „Nu vă enervaţi. L-am auzit imediat, nici nu intrase încă pe uşă. Mă furişez în odaie, sub patul dumneavoastră, ca să văd ce face. Ce credeţi că voia? Banii! Întinde mâna după ei, eu îl apuc zdravăn. Loveşte, lovesc şi eu. Cerşeşte îndurare, eu nu cunosc aşa ceva. Vrea să fugă în America, eu nu-l las. Credeţi că s-a atins de vreo carte? De niciuna. Şi ce inteligenţă avea!

Dar tot era prost. N-ar fi ajuns în America nici până la sfârşitul zilelor lui. Ştiţi unde ar fi ajuns? Între noi fie spus, la puşcărie. Acu s-a dus”. „Da’, la urma urmei, cum arăta?” întreabă Kien. Vrea să-şi manifeste recunoştinţa faţă de pitic, pentru atâta vigilenţă. Spărgătorul îl

interesează prea puţin.

„Cum să vă spui? Era un schilod ca mine. Aş putea să jur că joacă bine şah. Un biet nenorocit!” „Să-l lăsăm să fugă”, spune Kien şi-i aruncă piticului o privire – după părerea lui – plină de duioşie. Apoi se urcă amândoi din nou în pat.

Milă fără margini.

Muntele de pietate oficial poartă numele adecvat de Theresianum, după o prinţesă evlavioasă şi gospodină, care chema o dată pe an cerşetorii să vină la ea. Încă de atunci li se lua cerşetorilor ultimul lucru pe care-l mai posedau: acea mult invidiată porţie de iubire, pe care le-o dăruise Hristos cu circa două mii de ani în urmă, şi murdăria de pe picioarele lor. În timp ce spăla această murdărie, prinţesei îi stătea la inimă titlul de creştină, pe care-l redobândea în fiecare an, adăugându-l la celelalte titluri pe care le avea. Muntele de pietate – o adevărată inimă princiară, cu ziduri groase, măreţe, bine închisă spre exterior – se înalţă mândru şi cu multe etaje. La anumite ore primeşte audienţe. De preferinţă, dă drumul înăuntru cerşetorilor sau celor care vor să devină cerşetori. Oamenii i se aruncă la picioare şi aduc, ca în vremurile străvechi, zeciuiala care, însă, doar se numeşte astfel. Căci pentru inima princiară ea nu reprezintă decât o milionime, în timp ce pentru cerşetori este totul. Inima princiară ia totul, este cuprinzătoare şi spaţioasă, cuprinde mii de camere şi tot atâtea nevoi. Cerşetorilor tremurând li se îngăduie cu milostivire să se ridice şi ei primesc un mic dar în schimb, bani peşin. Datorită acestui fapt, oamenii îşi ies din fire şi totodată ies din casă. De când nu mai trăieşte decât ca instituţie, prinţesa a abandonat tradiţia spălării picioarelor. În schimb, a introdus alt obicei. Pentru miluirea primită, cerşetorii plătesc dobândă. Cei de pe urmă vor fi cei dintâi, de aceea procentele dobânzii ei sunt cele mai ridicate. Un

particular care ar îndrăzni să pretindă tot atâta dobândă ar fi dat în judecată pentru camătă. Pentru cerşetori, însă, se face o excepţie, dat fiind că în cazul lor e vorba oricum numai de o sumă mizeră. Nu se poate nega că oamenii aceştia se bucură de asemenea tocmeală. Se îmbulzesc la ghişee şi li se pare că nu le vine rândul destul de repede să accepte obligaţia de a plăti în plus un sfert din suma milosteniei. Totuşi, se găsesc şi printre ei nişte puchinoşi lacomi care se codesc să restituie milostenia împreună cu dobândă şi mai bine renunţă la amanet decât să desfacă băierile pungii. Spun că n-au. Chiar şi acestora li se îngăduie să intre înăuntru. Inimii celei mari şi pline de bunătate, situate în centrul frământărilor citadine, îi lipseşte răgazul să verifice cât sunt de adevărate spusele unor asemenea mincinoşi sfruntaţi. Ea renunţă la milostenie, renunţă la dobândă şi se mulţumeşte cu amaneturile ce reprezintă de cinci ori sau de zece ori valoarea ei. Aici se adună o adevărată comoară de aur din bănuţi mărunţi. Cerşetorii îşi aduc aici zdrenţele, inima este îmbrăcată în catifea şi mătase. La dispoziţia ei stă un stat-major de funcţionari obedienţi. Ei taie şi spânzură aici până când ajung la mult râvnita pensie. Ca vasali credincioşi ai stăpânei lor, au pentru toate şi pentru toţi o consideraţie infimă. Datoria lor este să exagereze cu dispreţul. Cu cât milostenile drămuite sunt mai mici, cu atât mai mult norod se vede mai fericit. Inima e mare, dar nu nesfârşită. Din timp în timp îşi vinde avuţiile la preţuri derizorii, ca să facă loc pentru alte cadouri noi. Bănuţii cerşetorilor sunt tot atât de inepuizabili ca şi dragostea lor pentru nemuritoarea prinţesă. Când afacerile stagnează în întreaga ţară, aici totul merge strună. Despre bunuri provenite din furt, cum ar fi de dorit în interesul unei cât mai intense circulaţii a mărfurilor, e vorba doar în cazuri extrem de rare.

Printre cămările preţuitorilor şi comorilor acestei atotmilostive inimi, cele pentru bijuterii, aur şi argint ocupă un loc de cinste nu departe de intrarea principală. Aici totul stă sigur, pe pământ solid. Etajele sunt ierarhizate după valoarea amaneturilor. Sus de tot, deasupra paltoanelor, ghetelor şi mărcilor poştale, la etajul al şaselea şi ultim, se găsesc cărţile. Ele sunt adăpostite într-o aripă laterală, la care urci pe o scară obişnuită, asemenea celor din casele cu camere de închiriat. Aici nu mai e nici urmă din măreţia princiară a corpului principal al clădirii, în această inimă luxuriantă e prea puţin loc pentru un creier. Te opreşti jos, pe gânduri, şi ţi-e ruşine: ţi-e ruşine pentru neoamenii care-şi aduc aici cărţile din lăcomie de bani, pentru scara care nu e tocmai curată, cum s-ar cădea în asemenea situaţie, pentru funcţionarii care primesc amanet cărţile în loc să le citească, pentru încăperile de sub acoperiş primejduite de foc, pentru un stat care nu interzice pur şi simplu amanetarea cărţilor, pentru o omenire care, de când tiparul i-a ajuns atât de la-ndemână, a uitat cu totul ce lucruri sfinte sunt cuprinse în fiece slovă tipărită. Te întrebi de ce nu se rezolvă problema neimportantelor obiecte de podoabă sus la etajul şase şi de ce nu capătă cărţile, în locul lor, frumoasele încăperi de la parter, într-o soluţionare radicală a acestei ruşini culturale. În cazul unui incendiu, ar putea arunca, liniştiţi, bijuteriile de la etajul şase jos în stradă. Ele sunt bine împachetate, prea bine chiar pentru nişte simple minerale. Şi-apoi, pietrele nu simt durerea. În schimb, nişte cărţi care cad de la etajul al şaselea în stradă sunt moarte pentru o sensibilitate mai delicată. Să ne imaginăm chinurile din conştiinţa unor funcţionari. Incendiul se întinde în jur; funcţionarii rămân la locurile lor, dar sunt neputincioşi. Scara s-a prăbuşit. Ei trebuie să se hotărască între incendiu şi prăbuşire. Părerile lor în această privinţă sunt

împărţite. Unul tocmai scoate o carte afară pe fereastră, iar celălalt o smulge îndărăt şi o aruncă în flăcări.

„Mai bine arsă decât pocită!” îi aruncă el cu dispreţ colegului în faţă. Acesta, la rândul său, nădăjduieşte că jos sunt întinse plase pentru a prinde într-însele sărmanele făpturi. „La presiunea aerului o să reziste ele!” şuieră omul spre adversarul de dincolo. „Şi unde ţi-e plasa, dacă-mi dai voie să-ntreb?” „Pompierii o s-o întindă numaidecât!” „Deocamdată nu aud decât trupurile sfărâmându-se jos”. „Pentru Dumnezeu, taci!” „Deci pe foc cu ele, repede!” „Nu pot”.

Nu-l lasă inima, că doar printre cărţi a devenit om. Este ca o mamă care-şi azvârle copilul pe fereastră, la noroc; or să-l prindă jos, căci în foc tot e oricum pierdut, fără scăpare. Adoratorul focului are mai mult caracter, celălalt mai multă inimă. Pe amândoi îi poţi înţelege foarte bine, amândoi îşi fac datoria până la capăt, amândoi pier în incendiu, dar cu ce se aleg cărţile din asta?

De o oră stătea Kien rezemat de balustrada scării şi-i era ruşine. Avea impresia că era un om care trăise degeaba. Ştia bine cât de neomenos obişnuia omenirea să umble cu cărţile. Adeseori asistase la licitaţii, cărora le datora unele rarităţi, pe care altfel le-ar fi căutat zadarnic prin anticariat. N-avea încotro, accepta totdeauna ceea ce era susceptibil de a-i îmbogăţi cunoştinţele. Unele impresii dureroase de la licitaţii i se întipăriseră adânc. Niciodată nu va putea uita acea splendidă Biblie a lui Luther, pe care se băteau ca nişte corbi newyorkezii, londonezii şi parizienii, şi care se dovedise până la urmă a fi o contrafacere. Dezamăgirea escrocilor care se licitau reciproc îi era indiferentă, dar i se părea de neînţeles ca înşelăciunea să pătrundă chiar şi în sfera asta. Atingerea cărţilor înainte de cumpărare, examinarea lor, deschiderea şi închiderea copertelor în aşa fel de parcă ar fi fost vorba

de nişte sclavi îi făcea inima să sângereze. Strigările, ofertele şi supralicitările făcute de nişte oameni care nu citiseră nicio mie de cărţi în viaţa lor îi apăreau ca o neruşinare fără seamăn. Ori de câte ori se ducea, constrâns de nevoie, în asemenea iaduri ale licitaţiilor, avea o poftă nespusă să ia cu el o sută de mercenari înarmaţi, să pună să le aplice o mie de lovituri negustorilor şi cinci sute amatorilor de cărţi, apoi să confişte din motive de asistenţă socială toate cărţile despre care era vorba. Dar ce contau acele trăiri faţă de inepuizabila amărăciune a acestei case de amanet? Degetele lui Kien se încârligau pe ornamentele – deopotrivă de artistice şi de lipsite de gust – ale balustradei de fier. Smuceau de ele, cu speranţa ascunsă că va face să se prăbuşească întreaga clădire.

Ruşinea idolatriei îl copleşea. Era dispus să se lase îngropat de cele şase etaje, cu o singură condiţie: să nu mai fie reconstruite niciodată. Dar te puteai încrede în cuvântul unor barbari? Lăsă baltă una din intenţiile care-l minară încoace: renunţă la vizitarea sălilor de sus. Până acum fuseseră depăşite chiar şi cele mai pesimiste prevederi. Aripa laterală a clădirii era şi mai lipsită de strălucire decât îi fusese descrisă anticipat. Lăţimea scării, apreciată de ghidul său la circa un metru şi cincizeci de centimetri, n-avea în realitate decât cel mult o sută cinci centimetri. Oamenii dezinteresaţi se înşală adesea cu privire la ordinul de valoare al cifrelor. Murdăria zăcea pretutindeni de peste douăzeci de zile şi nu doar de două. Soneria liftului nu funcţiona. Uşile cu geamuri mari, prin care se ajungea în aripa laterală, erau prost unse. Tăbliţa indicatoare, arătând drumul în sus spre sectorul de cărţi, fusese pictată de nişte degete neîndemânatice, cu tuş prost, pe un carton nenorocit. Dedesubt fusese atârnată cu grijă o altă tăbliţă, tipărită: TIMBRE LA ETAJUL I. Printr-o fereastră mare se vedea jos, într-o curte mică. Culoarea

tavanului era nedefinită. În strălucirea luminoasă a dimineţii simţeai cât de jalnică era lumina pe care o dădea seara becul electric. Kien se convinsese, cu conştiinciozitate, de toate acestea. Totuşi, se sfia să păşească pe treptele scării. Priveliştea îngrozitoare de sus n-o va suporta. Sănătatea lui era zdruncinată. Se temea de o sincopă. Ştia bine că orice viaţă se sfârşeşte odată, dar trebuia să se cruţe câtă vreme simţea în sine povara iubită cu atâta duioşie. Îşi aplecă peste balustradă capul greu şi se ruşina.

Fischerle privea cu mândrie. Sta la oarecare depărtare de prietenul său. La Muntele de pietate se simţea la fel de acasă ca şi la „Cerul ideal”. Voia să răscumpere o tabacheră de argint pe care încă n-o văzuse niciodată. Chitanţa de amanet o câştigase de la un pungaş, pe care-l învinsese de peste douăzeci de ori la şah, şi, când intrase în serviciul lui Kien, o purta la el, pusă bine în buzunar. Din câte se zvonea, părea să fie vorba de o tabacheră nouă, grea, marfă extra. De mii de ori izbutise Fischerle să plaseze, la Theresianum, chitanţe de amanet unor amatori interesaţi. De tot atâtea ori nu privise cum erau răscumpărate comorile lui şi ale altora! În afară de visul principal cu campionatul mondial de şah, mai avea unul: visa să achite şi el o chitanţă de amanet care-i aparţinea, să pună suma întreagă împreună cu dobânzile dinaintea funcţionarului rămas cu gura căscată, să-şi aştepte ca toată lumea bunul său la ghişeul pentru restituirea amaneturilor, să-l ia în primire, să-l miroasă şi să-l contemple, de parcă l-ar fi avut dintotdeauna înaintea ochilor şi a nasului. De fapt, nefumător fiind, n-avea ce utilizare să dea unei tabachere, totuşi, vedea acum că i-a bătut şi lui unul din ceasurile aşteptate de-atâta vreme şi-l rugă pe Kien să-l învoiască pentru o oră. Deşi explică despre ce era vorba, Kien refuză categoric. Îi spuse că

avea totală încredere în el, dar că, de când îi preluase jumătate din bibliotecă, nici prin gând nu-i trecea să-l piardă cumva din ochi. Până şi savanţi dintre cei mai de caracter deveniseră răufăcători de dragul cărţilor. Cât de mare trebuie să fie ispita, mai ales pentru un om inteligent şi dornic de cultură, pe care-l apăsau pentru prima oară cărţile cu toate farmecele lor!

În privinţa poverii împărţite, lucrurile se prezentau astfel: Fischerle începuse dis-de-dimineaţă să împacheteze, Kien nu putuse pricepe cum de suportase până atunci toate astea. Exactitatea servitorului său aproape că-l punea în primejdie. Înainte vreme se scula dimineaţa şi pleca încărcat de acolo. Niciodată nu-i trecuse prin minte să se întrebe în ce fel reintraseră în capul său cărţile pe care le aşezase stive-stive, în seara precedentă. Se simţea umplut, pur şi simplu, şi plecă. Odată cu apariţia lui Fischerle, totul se schimbă brusc. În dimineaţa de după tentativa de spargere ratată, Fischerle se apropiase de patul lui Kien, ca pe picioroange, îl rugase să ia bine seama şi-l întrebase dacă putea începe cu încărcatul. După cum îi era felul, nu aşteptase răspunsul, ci se îndreptase spre stiva cea mai apropiată, o ridicase cu uşurinţă în sus şi-o adusese până lângă capul savantului încă întins în pat. „Sunt înăuntru!” spusese el. În timp ce Kien se spăla şi se îmbrăca, mititelul, care nu dădea nici doi bani pe spălat, lucrase cu sârg mai departe. Într-o jumătate de oră era gata cu una din camere. Kien prelungea intenţionat ocupaţiile sale matinale. Se tot gândea în sine cum făcuse treaba asta până atunci, dar nu-şi aducea aminte. Ciudat, începea să devină uituc! Câtă vreme era vorba numai despre asemenea chestiuni exterioare, nu-şi făcea prea multe griji. Oricum, însă, trebuia să se supravegheze bine, ca să vadă dacă uitucenia nu se manifesta şi în domeniul ştiinţific. Ar fi fost îngrozitor. Memoria sa trecea drept un

adevărat har dumnezeiesc, un fenomen; încă de pe când era elev, fusese examinat, de către diferiţi psihologi celebri, cu privire la starea memoriei sale. Într-un minut, învăţase numărul? Pe dinafară, cu şaizeci şi cinci de zecimale. Toţi domnii aceia învăţaţi, fără excepţie, clătinaseră din cap. Poate că el şi-l împovărase prea tare pe al lui. Numai să fi văzut câte cărţi încăpeau în el, teanc după teanc, stivă după stivă; şi doar ar cam fi trebuit să-şi cruţe puţintel capul. Un cap ca al lui nu exista decât o dată, nu putea fi educat decât o dată până la asemenea desăvârşire, ceea ce se distrugea în el era definitiv pierdut. Oftă adânc şi spuse: „Dumitale ţi-e uşor, dragă Fischerle!” „Ştiţi ceva” – mărunţelul pricepuse numaidecât intenţia adâncă a cuvintelor lui Kien – „camera cealaltă o iau asupra mea, Fischerle are şi el loc în cap. Sau credeţi, poate, că nu?” „Da, însă…” „Ce însă… Ştiţi ceva, mă simt jignit!” După multă codeală, Kien îşi dădu asentimentul. Fischerle trebuise să jure, pe viaţa inteligenţei, că nu furase niciodată până atunci. În plus, afirmase sus şi tare, de repetate ori: „Dar domnule, cu cocoaşa asta! Cum vă imaginaţi că aş putea fura!” O clipă, Kien voise să-i ceară o cauţiune. Dar cum nici chiar pe el însuşi o cauţiune, oricât de mare, nu l-ar fi putut reţine de la „înclinaţia” către cărţi, renunţă la asemenea plan. Mai spuse doar: „Cu siguranţă că eşti un alergător bun!” Fischerle adulmecă într-o clipită capcana şi ripostă: „De ce să mint? Când faceţi dumneavoastră un pas, eu fac doar o jumătate. La şcoală eram totdeauna cel mai prost alergător”. Se gândi numaidecât la numele unei şcoli, pentru cazul când Kien l-ar fi întrebat. În realitate, nu fusese niciodată la vreo şcoală. Dar pe Kien îl frământau alte gânduri, mai importante. Se vedea pus în faţa celor mai mari dovezi de încredere din viaţa sa. „Te cred!” spuse el simplu. Fischerle jubilă. „Vedeţi, aşa zic şi eu!” Pactul cărţilor

fusese încheiat. Ca servitor, piticul prelua jumătatea cea mai grea. Pe stradă mergea înaintea lui Kien, dar niciodată cu mai mult de doi paşi.

Cocoaşa, care exista oricum, nu lăsa să iasă prea bine în evidenţă ţinuta gârbovită pe care o luase între timp. Dar pasul târşit şi greu exprima cât volume întregi. Kien se simţea uşurat. Cu capul sus, îşi urma omul de încredere şi nu întorcea privirea nici la dreapta, nici la stânga; şi-o aţintea necontenit spre cocoaşa care se legăna ritmic într-o parte şi-ntr-alta, ca la o cămilă, deşi nu tot atât de lent. Din timp în timp, întindea mâna înainte ca să vadă dacă mai ajungea cu vârful degetelor la cocoaşă. Dacă nu mai era cazul, atunci grăbea pasul. Pentru eventualele tentative de fugă, îşi şi făcea un plan. Îşi înfige degetele, ca o gheară de oţel, în cocoaşă şi se năpusteşte, cât e de lung, peste răufăcător; dar trebuia luat seama că nu cumva să sufere şi căpăţâna acestuia. Dacă proba cu întinderea braţului era mulţumitoare, îl cuprindea o senzaţie plăcut excitantă, ca o furnicătură, o senzaţie cum nu cunosc decât oamenii care-şi pot permite luxul să fie încrezători, ştiindu-se la adăpost de orice decepţie.

Două zile întregi să lăsă în voia acestei agreabile senzaţii, sub pretextul unei refaceri de pe urma tracasărilor suferite şi al pregătirii pentru cele ce aveau să urmeze, ca şi sub acela al unei ultime raite prin oraş, pentru descoperirea de librării încă necunoscute. Gândurile îi zburau liber şi vesel, el lua parte pas cu pas la renaşterea memoriei sale: prima vacanţă pe care şi-o acorda de la terminarea studiilor universitare o petrecea în tovărăşia unei fiinţe devotate, a unui prieten care preţuia valoarea inteligenţei – cum obişnuia el să spună în loc de cultură – şi care totuşi nu era prea insistent, care purta cu el o bibliotecă impunătoare şi totuşi nu deschidea din proprie iniţiativă niciunul din volumele pe care ardea de

nerăbdare să le citească, o pocitanie de om care, după propria-i mărturisire, alerga prost, dar era destul de voinic şi de rezistent pentru a se dovedi un bun hamal pentru cărat poveri. Kien aproape că se simţea tentat să creadă în noroc, acel ţel – demn de dispreţ – al vieţii analfabeţilor. Dacă vine de la sine şi nu alergi după el, dacă nu-l reţii cu forţa şi îl tratezi cu o anumită condescendenţă, îl poţi tolera, liniştit, câteva zile lângă tine.

Când începu cea de-a treia zi a erei norocului, Fischerle îl rugă să-i acorde o învoire de o oră. Kien ridică mâna ca pentru a se lovi peste frunte cu ea. În alte împrejurări ar fi şi făcut-o. Dar cum era diplomat, se hotărî să tacă şi să demaşte intenţiile perfide ale piticului, dacă existau cu adevărat. Considera povestea cu tabachera de argint drept o minciună sfruntată. După ce spuse nu, la început atenuat în tot felul, mai apoi din ce în ce mai făţiş şi mai mânios, zise brusc: „Bine, te însoţesc!” Schilodul acesta mizerabil să-şi recunoască intenţia murdară. O să meargă cu el până în faţa ghişeului, ca să vadă şi el pretinsa chitanţă de amanet şi pretinsa tabacheră. Întrucât nu exista niciuna, nici alta, ticălosul o să cadă acolo în genunchi înaintea lui, de faţă cu toată lumea, şi o să-i ceară, plângând, iertare. Fischerle observă bănuiala şi se simţi sincer jignit. Asta pare să-l creadă nebun: o să se apuce el să fure tocmai cărţi, şi încă ce fel de cărţi! Pentru că vrea să plece în America şi pentru că îşi agoniseşte amar banii de drum, era tratat ca un om lipsit de inteligenţă!

În drum spre Muntele de pietate, îi povesti lui Kien cum arată acesta în interior. Îi zugrăvi clădirea impunătoare împreună cu toate încăperile, de la subsol şi până la mansardă. La urmă îşi înăbuşi un oftat şi spuse: „Despre cărţi, mai bine să nu vorbim!” Kien începu să fiarbă de curiozitate. Întrebă şi tot întrebă până ce scoase

întreg adevărul îngrozitor de la piticul care făcea pe sfântul. Îl crezu, pentru că trebuie să te aştepţi la orice mârşăvie din partea oamenilor, se îndoi de spusele lui, pentru că îi era astăzi ostil prichindelului. Fischerle găsi accente care nu puteau trece neobservate. Descrise modul în care erau luate în primire cărţile. Un porc le preţăluieşte, un câine emite chitanţa de amanet, o muiere le înfăşură în cârpe murdare şi aplică un număr pe ele. Un hodorog decrepit, care cade întruna pe jos, le cară de acolo. Câtă vreme te uiţi după el, ţi se sfâşie inima. Ai avea poftă să mai stai o clipă în faţa ochiului de geam, până ce te saturi de plâns şi poţi ieşi din nou în stradă, că te jenezi să umbli cu ochii roşii dar porcul grohăie: „Ai tot”, te dă afară şi lasă ghilotina ghişeului în jos. Sunt unele firi cu mult suflet, care nu se-ndură să plece nici după asta. Atunci începe să latre câinele şi o iau toţi la goană, că, vezi bine, muşcă.

„Dar asta e inuman!” îi scăpă lui Kien din gură. Cât timp dură această relatare, îl ajunsese pe pitic din urmă, mersese alături de el cu sufletul la gură, iar acum se opri în mijlocul străzii pe care o traversau. „E aşa cum vă spui!” declară Fischerle cu vocea plângăreaţă. Se gândea la palma pe care i-o aplicase câinele, când, timp de-o săptămână, venise să cerşească un manual vechi de şah. Porcul era alături de câine şi se tăvălea pe jos de atâta osânză şi bucurie.

Fischerle nu mai spuse nimic. Avea impresia că se răzbunase destul. Tăcu şi Kien. Când ajunseră la ţintă, pierduseră orice interes pentru tabacheră. Văzu cum fu răscumpărată, cum Fischerle o tot ştergea de pulpana hainei. „N-o mai recunosc. Frumos mai umblă cu lucrurile!” „Lucruri”. Nici nu mai ştiu dacă asta e tabachera mea”. „Tabacheră”. „Ştiţi ce, am să fac o reclamaţie. Sunt toţi nişte hoţi. Nu admit una ca asta. Ce,

eu nu sunt om? Şi un biet nenorocit are drepturi!” Tot vorbind, se înfierbântă într-atât, încât lumea din jur, care până atunci doar se minunase de cocoaşă, începu să dea atenţie şi cuvintelor lui. Oamenii, care se simţeau aici oarecum înţeleşi, luară partea cocoaşei, care era mai dezavantajată de natură decât ei, deşi nu credeau într-o substituire a amaneturilor. Fischerle declanşa un murmur general, nici nu-i venea să-şi creadă urechilor, toată lumea îl asculta. Continua să vorbească, murmurul se intensifica, cocoşatului îi venea să urle de bucurie, când un om gras de lângă el mormăi: „Atunci du-te şi fă reclamaţie!” Fischerle mai frecă tabachera repede de câteva ori, o deschise şi croncăni: „Ei nu, asta-i bună! Ştiţi ceva? Asta e a mea!” Oamenii îl iertară pentru dezamăgirea pe care le-o pricinuise cu atâta uşurinţă, se bucurară că şi-a găsit tabachera adevărată, la urma urmei nu era decât un biet schilod. Altul, în locul lui, n-ar fi scăpat atât de uşor. Când părăsiră sala, Kien întrebă: „Ce era zarva aia de adineauri?” Fischerle fu nevoit să-i amintească de ce veniseră acolo. Îi ţinu tabachera sub ochi până ce-o văzu în sfârşit. Infirmarea unei bănuieli, care atârna mult mai puţin în balanţă după ultimele informaţii primite, îi făcu doar o impresie moderată. „Acum condu-mă acolo!” porunci el.

Îi era ruşine de-o oră întreagă. Unde-o să ne mai ducă omenirea asta? După câte se pare, ne aflăm în preajma unei catastrofe. Superstiţiosul tremură de cifra rotundă a anului 1.000 şi de comete. Atotştiutorul, sfânt, încă de la cei mai vechi indieni, dă naibii toate jongleriile cu cifre şi toate cometele şi declară: pieirea noastră, ce se apropie de nesimţire, este lipsa de pietate care a intrat în oameni, din otrava asta o să ne aflăm cu toţii sfârşitul. Vai de cei ce vor veni după noi! Sunt pierduţi, ei preiau de la noi un milion de martiri şi instrumentele de tortură cu care

trebuie să împlinească şi al doilea milion. Niciun guvern nu suportă atâţia sfinţi. În fiecare oraş se ridică palate ale Inchiziţiei, cu şase etaje, asemănătoare cu acesta. Cine ştie dacă americanii nu şi-or înălţa casele de împrumut pe amanet până-n cer? Întemniţaţii, pe care-i lasă să aştepte ani de-a rândul moartea pe rug, lâncezesc acolo la etajul treizeci. Ce ironie crudă, temniţele acelea aeriene! Oare să le vii într-ajutor în loc de-a boci? Fapte în loc de lacrimi? Cum se poate ajunge acolo? De unde poţi afla localităţile? Treci orb prin viaţă. Cât vezi oare din toată mizeria înfiorătoare care te înconjoară? Când ai mai fi descoperit această ruşine, această infamie dezolantă, bestială, nimicitoare, dacă nu ţi-ar fi povestit despre ea un pitic apărut întâmplător, plin de inimă, şovăitor de ruşine, buimăcit de un vis rău, prăbuşindu-se sub povara propriilor sale cuvinte îngrozitoare? N-ar trebui să ni-l luăm de model? El n-a vorbit încă nimănui despre asta. Şedea tăcut în spelunca lui puturoasă, chiar şi în timp ce juca şah se gândea la imaginile mizeriei, aşa cum i s-au întipărit pe veci în creier. Suferea, în loc să pălăvrăgească. Ziua marii răfuieli va veni, îşi spunea el. Aştepta, zi de zi era cu ochii pe străini, când păşeau în localul lui, era bolnav de dorul după un om, după o inimă, după cineva care să vadă, să audă şi să simtă. În sfârşit, a venit acel Cineva, prichindelul s-a dus după el, şi-a oferit serviciile, i s-a subordonat şi treaz şi-n somn, iar când a sosit momentul, a vorbit. E drept că nu s-a curbat strada de cuvintele lui, nici casele nu s-au prăbuşit şi nici circulaţia nu s-a oprit, dar acelui Cineva cu care vorbea i-a stat inima, şi acel cineva era Kien. El l-a ascultat, l-a înţeles, şi l-a luat drept model pe acest pitic eroic, moarte pălăvrăgelii, acum e momentul să acţioneze! Fără să ridice ochii, dădu drumul balustradei şi se proţăpi de-a curmezişul scării. Deodată simţi că e înghiontit. Gândurile

lui se transformară de la sine în acţiune. Îl privi tăios în ochi pe cel indus în eroare şi întrebă: „Ce doriţi?” Cel indus în eroare, un student mai mult flămând, purta sub braţ o servietă grea. Poseda operele lui Schiller şi era pentru prima oară la casa de amanet. Deoarece operele erau cam jerpelite de prea mult citit, iar el era înglodat până-n gât în datorii, se înfăţişa aici timid. În faţa scării îi pierise ultima urmă de aroganţă din căpşorul cam mititel – de ce trebuia să studieze, tata, mama, unchii şi mătuşile erau mai degrabă pentru negustorie – îşi luă vânt şi se ciocni de o mutră severă, desigur directorul de-aici, care-l fixă cu o privire pătrunzătoare şi-i impuse, cu glas tăios să se oprească.

„Ce doriţi?” „Eu… Voiam să merg la raionul de cărţi”. „ăla sunt eu”.

Studentul, care avea respect faţă de profesori şi alte asemenea apariţii, pentru că le plăcea să-l ia peste picior de când se ştia el, ca şi faţă de cărţi, pentru că poseda atât de puţine, duse mâna la pălărie să şi-o scoată. Atunci îşi aminti că nu purta pălărie.

„Ce-aveai de gând să faci sus?” întrebă Kien ameninţător.

„Ah, doar pe Schiller”. „Ia să-l văd!”

Studentul nu îndrăzni să-i întindă servieta. Ştia că nimeni nu-i va lua acest Schiller. Pentru zilele următoare, acest Schiller era ultima lui speranţă. N-avea poftă să-şi îngroape speranţa atât de repede. Kien îi luă servieta din mână, cu o smucitură energică. Fischerle se căznea să-i facă un semn stăpânului său şi şopti de câteva ori „Pst! Pst!”. Curajul de-a risca un jaf în plină scară îi impunea. Branşa cărţi era poate mai şireată decât gândea el. Poate că doar simula nebunia. Dar aici, în plină scară, nu mergea. Pe la spatele studentului, gesticula violent cu braţele şi totodată se pregăti s-o ia la sănătoasa la

momentul potrivit. Kien deschise servieta şi examina bine ediţia lui Schiller. „Opt volume”, constată el, „ediţia nu valorează în sine nimic, iar starea ei e scandaloasă!” Urechile studentului se colorară în stacojiu. „Ce vrei în schimb, vreau să spun câţi bani?” Cuvântul dezgustător îl rosti la urmă, şi atunci, cu şovăială. Studentul îşi aminti de epoca de aur a adolescenţei sale, pe care o petrecuse mai ales în prăvălia tatălui său, că preţurile trebuie fixate cât mai ridicat, pentru a putea reduce apoi din ele. „Nouă, m-a costat treizeci şi doi de şilingi”. Alcătuirea propoziţiei şi intonaţia le preluase de la tatăl său. Kien scoase portvizitul şi din el treizeci de şilingi, îi întregi cu încă două monede pe care le luă din portofel, întinse toată suma studentului şi spuse: „Să nu mai faci asta niciodată, prietene! Niciun om nu preţuieşte atât cât preţuiesc cărţile lui, crede-mă!” îi restitui servieta cu cărţi şi-i scutură mâna cu cordialitate. Studentul era grăbit, blestema formalităţile care-l mai reţineau aici. Şi ajunsese la uşa cu geamuri, Fischerle, perplex la maximum, îi făcuse loc, când Kien îi strigă din urmă: „De ce tocmai pe Schiller? Citeşte mai bine originalul! Citeşte-l pe Immanuel Kant!” „Originalul eşti dumneata”, rânji studentul în gând şi fugi cât îl ţineau picioarele.

Enervarea lui Fischerle nu mai cunoştea margini. Era pe punctul de a izbucni în plâns. Îl apucă pe Kien de nasturii de la pantaloni – surtucul era prea sus pentru el – şi croncăni: „Ştiţi cum se spune la asta? Nebunie se cheamă aşa ceva! Un om are bani sau n-are bani. Dacă are, nu-i dă aşa, cu una cu două, dacă n-are, oricum nu-i dă. Asta e o crimă! Să vă fie ruşine, un om atât de mare!” Kien nu asculta de vorbele lui. Era foarte mulţumit de fapta sa. Fischerle smuci întruna de pantaloni până ce criminalul luă seama la el. Kien simţi reproşul mut – cum îşi spunea el singur – din purtarea piticului şi-i povesti, spre liniştire,

despre rătăcirile sufleteşti ce abundă în viaţa oamenilor din ţările exotice.

Chinezii bogaţi, care se îngrijeau de mântuirea lor în viaţa de dincolo, obişnuiau să doneze sume mari de bani, menite să slujească la întreţinerea de crocodili, porci, broaşte ţestoase sau alte animale, într-o mănăstire budistă. Acolo se pare că fac heleşteie sau ţarcuri speciale pentru animale, călugării, zice-se, n-au altă treabă decât să le îngrijească şi să le dădăcească şi e vai de ei dacă i se întâmplă ceva rău vreunuia dintre crocodilii fundaţiei. O moarte blândă, firească, îi aşteaptă pe porcii cei mai graşi, iar pe nobilul donator răsplata pentru fapta sa bună. Călugărilor le pică de-aici destul ca să poată trăi cu toţii din asta. Când te duci să vizitezi un sanctuar din Japonia, găseşti ciuciţi pe marginea drumului nenumăraţi copii cu păsările prinse, colivie lângă colivie. Păsările sunt dresate în mod special, dau din aripi şi scot ţipete stridente. Budiştii veniţi în pelerinaj trec pe drum şi, de dragul propriei lor izbăviri, se milostivesc de păsări. În schimbul unei mici sume de răscumpărare, copiii deschid uşiţa coliviei şi dau drumul păsărelelor. Răscumpărarea libertăţii lor este acolo un obicei generalizat. Ce le pasă pelerinilor care-şi continuă drumul, dacă păsărelele dresate sunt momite de stăpânii lor să intre îndărăt în colivie? Una şi aceeaşi păsărică slujeşte de zece, de o sută, de o mie de ori în timpul întregii ei existenţe captive ca obiect pentru mila pelerinilor. Cu excepţia câtorva exemplare de ţărani şi de mărginiţi la minte, pelerinii ştiu ce se întâmplă de-ndată ce au întors spatele. Dar adevărata soartă a păsăruicilor le este indiferentă.

„E uşor de întrevăzut de ce”, trase Kien morala povestirii sale. „E vorba doar de păsări. Ele trebuie să fie indiferente oricui. Comportarea lor reflectă o prostie care le determină soarta.

De ce nu zboară de-acolo? Sau măcar de ce nu fug ţopăind, dacă le-au tăiat cumva aripile? De ce se lasă momite îndărăt? Prostia animalică a acestor păsări să cadă asupra capului lor! În fond, răscumpărarea păsărelelor are, ca orice superstiţie, un sens mai adânc. Efectul unei asemenea fapte asupra omului care o săvârşeşte depinde, fireşte, de ce anume este răscumpărat. Pune în locul acelor ridicule păsări proaste nişte cărţi, nişte cărţi adevărate, pline de înţelepciune, şi fapta pe care o săvârşeşti capătă cea mai înaltă valoare morală. Îl îndrepţi pe cel indus în eroare, care şi-a căutat refugiul în iad. Fii sigur că acest Schiller nu va mai fi târât a doua oară la moarte sigură. Îndreptându-l pe omul care, după justiţia – mai curând injustiţia – de azi, poate dispune liber de cărţi, de parcă ar fi animale, sclavi sau muncitori, faci ca şi soarta cărţilor lui să fie mai suportabilă. Ajuns acasă, un asemenea om, căruia i-ai atras atenţia în felul ăsta asupra datoriei sale, se va arunca la picioarele celor pe care le-a socotit până atunci slujitoarele lui şi cărora ar trebui, însă, să le slujească el sub raportul spiritului, şi le va jura că se va îndrepta. Şi, chiar dacă vreunul ar fi atât de înrăit încât să nu se îndrepte, victimele lui vor fi smulse din ghearele iadului prin răscumpărare. Ştii ce înseamnă incendierea unei biblioteci? Omule, un incendiu al unei biblioteci de la etajul al şaselea? Imaginează-ţi una ca asta! Zeci de mii de volume – astea fac milioane de pagini – milioane de litere – şi fiecare dintre ele arde – imploră, strigă, urlă cerând ajutor – în clipele acelea îţi crapă timpanul, ţi se sfâşie inima – dar să lăsăm asta! Mă simt acum atât de bucuros cum n-am fost de ani de zile. Vom merge mai departe pe calea începută. Obolul nostru pentru alinarea mizeriei generale este mic, dar trebuie să-l dăm. Dacă fiecare îşi spune: de unul singur sunt prea slab, atunci nu se îndreaptă nimic, iar mizeria continuă să bântuie. În

dumneata am o încredere nelimitată. Adineauri ai fost ofensat, pentru că nu ţi-am comunicat mai dinainte planul meu. El a prins contur precis abia în clipa în care operele lui Schiller m-au şocat în tăcere. Nu mai aveam timp să te pun în cunoştinţă de cauză. În schimb, acum îţi comunic lozincile sub care se va desfăşura acţiunea noastră: Să acţionezi în loc de a boci! Fapte în loc de lacrimi! Câţi bani ai la dumneata?”

Fischerle, care întrerupsese la început povestirea lui Kien cu exclamaţii precum: „ce am eu cu japonezii!”, „de ce nu peştişori aurii?” şi care-i gratula pe evlavioşii pelerini cu invectiva „bagabonţi”, dar căruia nu-i scăpa nici un singur cuvinţel, se mai potoli când veni vorba de obol şi de planuri de viitor. Tocmai chibzuia cum trebuia să se apere împotriva pierderii banilor săi destinaţi călătoriei americane, bani ce-i aparţineau, pe care-i avusese în mână, peşin, şi pe care-i restituise provizoriu, din motive de precauţie. Deodată, se trezi smuls din al nouălea cer de întrebarea lui Kien: „Câţi bani ai la dumneata?” Strânse din dinţi şi tăcu, dar din considerente de afaceri, fireşte, căci altfel i-ar fi spus părerea lui de la obraz. Sensul comediei începea să i se desluşească. Nobilul domn regreta recompensa dată pentru găsirea banilor, recompensă pe care Fischerle şi-o câştigase în mod cinstit. Kien era prea laş pentru a-şi lua banii noaptea înapoi de la el. De altfel, nici nu i-ar fi găsit vreodată. În timpul somnului, Fischerle îi punea, strâns mototoliţi, între picioare. Ce făcea aşadar distinsul domn, aşa-zisul savant şi bibliotecar, în realitate nici măcar branşa cărţi, un coţcar şi nimic mai mult, care umbla liber numai pentru că nu avea şi el cocoaşă, ce făcea mnealui? Atunci, chiar după ce ieşiseră de la „Cerul ideal”, era bucuros să-şi recapete banii furaţi Dumnezeu ştie de pe unde. Îi era teamă că Fischerle i-ar fi putut chema pe ceilalţi dinăuntru, de aceea

i-a dat la iuţeală recompensa. Şi, pentru a recăpăta aceşti zece la sută, i-a spus grozăvindu-se: „Vino în serviciul meu!” Dar ce-a născocit după aia, escrocul? S-a prefăcut că e nebun. Trebuie să admiţi că e o adevărată plăcere să-l vezi cu câtă pricepere o face. Fischerle s-a prins ca un guguştiuc. O oră întreagă i-a vorbit aici simulând sentimentalismul, până când a venit unul cu nişte cărţi. Ăluia i-a sacrificat cu plăcere treizeci şi doi de şilingi, dat fiind că se aştepta la treizeci de ori pe-atâta de la Fischerle. Un om care rulează asemenea sume şi nu vrea să-i lase unui biet pungaş de buzunare nici picul ăla de recompensă! Ce meschini sunt toţi oamenii ăştia mari! Fischerle nu găseşte cuvinte. Nu s-ar fi aşteptat la una ca asta. Şi cu atât mai puţin de la nebunul ăsta. Fireşte că nu e obligat să fie nebun, dar de ce-i aşa de murdar? Fischerle o să i-o plătească cu vârf şi-ndesat. Şi ce istorisiri frumoase ştie să povestească mereu! Asta om inteligent! Aici se vede numaidecât deosebirea dintre un sărman hoţ de buzunare şi un escroc mai de soi. Prin hoteluri, toată lumea îl crede când spune ceva. Mai-mai că l-ar fi crezut şi Fischerle.

În timp ce Fischerle clocotea de furie şi totodată se târa în patru labe de admiraţie, Kien îl prinse familiar de braţ şi-i spuse: „Nu mai eşti supărat pe mine, nu-i aşa? câţi bani ai la dumneata? Trebuie să fim solidari!” „Canalie!” gândi Fischerle, Joci bine, da’ io o să joc şi mai bine!” Cu glas tare spuse: „Aşa, ca la vreo treizeci de şilingi”. Restul banilor era bine ascuns.

„E puţin. Dar e mai bine decât nimic”. Kien nu mai ştia că-i dăruise piticului o sumă mare, cu câteva zile înainte. Primi obolul lui Fischerle numaidecât, îi mulţumi, mişcat de atâta spirit de sacrificiu, şi fu cât pe-aci să-i ofere perspectiva fericirii în cer.

Începând din ziua asta, cei doi duseră între ei o luptă pe viaţă şi pe moarte, despre care unul dintre ei habar n-

avea. Celălalt, care se simţea inferior ca artist, luă în mână regia, sperând să compenseze în felul acesta dezavantajul său.

În fiecare dimineaţă, Kien se înfiinţa în vestibulul halei celei mari. Încă înainte de deschiderea ghişeelor, umbla de colo până colo prin faţa portalului principal de la Theresianum şi-i observa pătrunzător pe trecători. Dacă vreunul se oprea, Kien se ducea lângă el şi-l întreba: „Ce doriţi aici?” Răspunsurile cele mai grosolane şi mai vulgare nu puteau induce în eroare. Succesul îi dădea dreptate. Cine trecea pe străduţă înainte de ora nouă, privea de cele mai multe ori afişele de afară doar din curiozitate, căci acolo se putea vedea când şi unde urma să aibă loc următoarea licitaţie şi ce anume se licita. Firile mai fricoase îl luau drept un detectiv secret, care apăra comorile din Theresianum, şi evitau, cât mai repede, un conflict cu el. Indiferenţii nu realizau conştient întrebarea decât abia după ce ajungeau două străzi mai departe. Temerarii îl repezeau cu înjurături şi rămâneau multă vreme nemişcaţi în faţa afişelor, în ciuda firii lor. Kien îi lăsa în pace. Îşi întipărea însă bine chipurile acestora. Îi luă ca pe nişte oameni având conştiinţa deosebit de apăsătoare a vinovăţiei, care făceau doar o recunoaştere prin regiunea asta, urmând, poate într-o oră, să revină cu ţapii ispăşitori sub braţ. Faptul că totuşi nu mai reveneau niciodată după aceea îl punea pe seama privirii lui implacabile. La ora fixă trecea în mica anticameră a aripii laterale. Cine împingea uşile batante de sticlă vedea mai întâi silueta costelivă, dreaptă ca lumânarea de lângă fereastră şi, pentru a ajunge la scară, trebuia să treacă pe lângă ea. Când Kien se adresa cuiva, nu se clintea nimic pe faţa lui. Doar buzele şi li se mişca uşor, ca două cuţite tăioase. În primul rând îl interesa răscumpărarea bietelor cărţi, în al doilea rând îndreptarea bestiei umane. La cărţi

se pricepea bine, la oameni, însă, după cum trebuia să recunoască singur, mai puţin. Se decise aşadar să devină un fin cunoscător de oameni.

Pentru o mai bună privire de ansmblu, Kien împărţi oamenii în trei grupe, după felul cum îşi făceau apariţia în faţa uşii. Pentru primii, taşca plină era o povară, pentru cei din a doua un şiretlic, pentru cei din a treia o plăcere. Primii ţineau cărţile strâns, cu amândouă braţele, fără graţie, fără dragoste, aşa cum porţi un pachet greu. Împingeau cu ele în uşă pentru a o deschide. Le-ar fi şi târât pe balustradă în sus, dacă ar fi ajuns atât de departe. Întrucât voiau să scape repede de povara lor, nici nu se gândeau să le ascundă şi le ţineau mereu rezemate de piept sau de burtă. Acceptau bucuros ofertele şi erau mulţumiţi cu orice sumă, nu se tocmeau şi plecau exact la fel cum veniseră, parcă mai împovăraţi de un gând, deoarece cărau cu ei banii, şi de o oarecare îndoială cu privire la justeţea acceptării lor. Grupa aceasta îi era nesuferită lui Kien, i se părea că oamenii învăţau prea încet, i-ar fi trebuit câteva ore pentru îndreptarea definitivă a fiecăruia din ei.

O adevărată ură resimţea însă pentru grupa a doua. Aparteneţii acesteia ascundeau cărţile la spate, în cel mai bun caz, lăsau să se vadă doar un pic între braţ şi coaste, pentru a aţâţa.

Dorinţa cumpărătorului. Cele mai strălucite oferte le întâmpinau cu neîncredere. Refuzau să deschidă geanta sau pachetul. Se tocmeau până în ultima clipă, iar la sfârşit mai făceau şi pe păcăliţii. Erau printre ei unii care vârau banii în buzunar şi apoi mai voiau totuşi să urce sus.

Dar Kien întorcea atunci foaia, de se minuna el singur. Se proţăpea în calea lor şi-i trata după cum meritau: le cerea banii numaidecât îndărăt. Când auzeau una ca asta, o luau la sănătoasa.

Preferau puţinii bani din buzunar celor mulţi de sus, de sub acoperiş. Kien era convins de faptul că sus se plăteau sume revoltătoare. Cu cât plătea mai mulţi bani şi cu cât îi rămâneau lui mai puţini, cu atât mai greu îl apăsa gândul la concurenţa necinstită a demonilor de sus.

Din grupa a treia încă nu venise nimeni. Totuşi, el ştia bine că există şi această grupă.

Aştepta cu nostalgie răbdătoare pe reprezentantul ei, ale cărui calităţi îi erau tot atât de familiare ca un catehism. Odată şi odată, o să vină şi omul care poartă cărţile cu plăcere, pentru care drumul spre iad este pavat cu chinuri şi care ar fi pe punctul să se prăbuşească, dacă nu i-ar insufla necontenit forţă vitală prietenii ce-i poartă cu el. Mersul îi este ca de somnambul, îndărătul uşii cu geamuri apare o siluetă, el şovăie, cum să deschidă uşa împingând-o, fără să pricinuiască vreun rău, oricât de mic, prietenilor săi? Izbuteşte, totuşi. Dragostea te face inventiv. Când dă cu ochii de Kien – întruparea propriei lui conştiinţe – se roşeşte ca racul. Cu un ultim şi intens efort de voinţă, se reculege şi face câţiva paşi înainte. Capul şi-l ţine plecat. Se opreşte lângă Kien, înainte ca acesta să-i fi adresat cuvântul, ascultând parcă de o poruncă interioară. Presimte ce are să-i spună conştiinţa. Cade şi cuvântul îngrozitor „bani”. El tresare speriat, de parcă ar fi fost condamnat la ghilotină, suspină din rărunchi – „asta nu! Asta nu!” – bani nu ia. Mai curând îşi face seama. Ar fugi de-acolo, dar îl părăsesc puterile, de altfel trebuie să evite şi orice mişcare bruscă, pe Yitru a nu-şi pune prietenii în primejdie. Conştiinţa îl prinde în braţele ei şi-i vorbeşte cu blândeţe. Un păcătos cuprins de remuşcări, îşi zice el, contează mai mult decât o mie de drepţi. Poate c-o să-şi lase biblioteca moştenire. Când o veni omul ăsta, Kien o să-şi părăsească postul pentru un ceas, căci acest unul, care nu ia nimic, atârnă mai greu în balanţă decât miile

care vor mai mult. Câtă vreme aşteaptă aici, le dă celor o mie tot ceea ce are. Poate că totuşi vreunul din prima grupă, ajuns acasă, se va reculege. La cei din grupa a doua nu e nicio speranţă. Dar jertfele o să-i salveze pe toţi. Pentru asta, şi nu pentru plăcerea lui personală, se află aici.

Lângă capul lui Kien, în dreapta, atârnă o tăbliţă care interzice strict staţionarea pe scări şi pe coridoare, ca şi lângă radiatoarele caloriferului, încă din prima zi, Fischerle îi atrage atenţia duşmanului său de moarte asupra ei. „Lumea o să creadă că n-aveţi cărbuni”, spuse el, „aici nu stau gură-cască decât oamenii fără cărbuni, şi nici ăia n-au voie. Îi goneşte de-aici.

De încălzit, încălzesc aşa, de florile mărului. Ca să nu răcească clienţii la inteligenţă, când urcă pe scară. Dacă degeră vr unu p-ormă trebuie să plece numaidecât. Că, altfel, ar putea să-l apuce căldurile aici. Dacă vreunul nu degeră, n-are decât să rămână. Despre dumneavoastră o să creadă oricine că degeraţi!” „Da’ caloriferul se află tocmai la jumătate, între etaje, cu cincisprezece trepte mai sus”, ripostă Kien.

„Pe daiboj nu există căldură, oricât de puţină o fi. Ştiţi ceva, acolo unde staţi acu, am stat şi io, da’ m-or luat la goană”. Şi nu minţea când spunea asta.

Kien chibzui că, de fapt, concurenţii lui aveau tot interesul să-l scoată de-acolo şi acceptă cu recunoştinţă oferta mititelului de-a sta de pază ca să-l ferească de primejdii. Patima sa pentru jumătatea de bibliotecă pe care o încredinţase prichindelului pălise. Îl ameninţau primejdii mai mari. Acum, când se legaseră prin lozinci comune la o treabă comună, consideră că era exclusă orice înşelătorie. Când se duseră a doua zi la locul de muncă, Fischerle spuse: „Ştiţi ce, mergeţi ’mneavoastră ’nainte! Nu ne cunoaştem. Eu rămân să aştept undeva afară. Da’ numai să

nu mă stingheriţi! Nici nu vă spun unde stau. Când or observa ăia că suntem împreună, toată munca s-a dus pe gârlă. La nevoie, am să trec pe lângă dumneavoastră şi am să fac cu ochiu'. Întâi o luaţi 'mneavoastră la fugă, apoi fug eu. Nu alergăm împreună. Ne dăm randevu în spatele bisericii galbene. Aşteptaţi acolo până viu eu. S-a 'nţeles?" Ar fi fost sincer surprins, dacă propunerea lui ar fi fost respinsă. Cum încă îl interesa Kien, nici nu se gândea să se descotorosească de el.

Cum şi-ar fi închipuit cineva că el ar fi spălat puţina din cauza unei recompense, a unui bacşiş, când de fapt umbla după toţi banii? Escrocul, branşa cărţi, câinele ăsta şiret ghici latura cinstită a intenţiilor piticului şi-i dădu ascultare.

Patru şi viitorul lor.

Nici nu dispăruse Kien bine în clădire, că Fischerle merse încet îndărăt până la primul colţ, coti pe o stradă laterală şi începu să alerge cât îl ţineau picioarele. Ajuns în faţa „Cerului ideal", acordă mai întâi un pic de odihnă trupului său care asuda, se zguduia şi gâfâia, apoi intră înăuntru. La această oră din zi, cei mai mulţi dintre locatarii „Cerului" obişnuiau să doarmă încă. Pe asta şi contase, nu avea nevoie acum de oameni periculoşi şi violenţi. Erau prezenţi: chelnerul cel lung; un coropcar, care trăgea doar un singur profit de pe urma insomniei ce-l chinuia, şi anume că era pe drumuri douăzeci şi patru de ore pe zi; un individ orb, care încă îşi mai folosea ochii la cafeaua ieftină pe care o bea aici dimineaţa, înainte de începerea lucrului zilnic; o vânzătoare bătrână de ziare, căreia i se mai spunea şi „Fischeroaica", fiindcă semăna leit cu Fischerle, şi, după cum ştia toată lumea, îl iubea pe cât de tainic, pe atât de nefericit; în fine, un canalagiu, care obişnuia să se refacă la „Cerul ideal" după serviciul de noapte şi duhoarea cloacelor. Trecea drept omul cel mai

serios dintre toţi obişnuiţii localului, pentru că ducea trei sferturi din salariul săptămânal nevestei sale, cu care avusese trei copii, dintr-o căsnicie cât se poate de fericită. Ultimul sfert se scurgea în decurs de o singură noapte sau zi în casa de bani a patroanei „Cerului”.

Fischeroaica îi întinse un ziar iubitului care tocmai intra şi zise: „Na, uite! Da’ pă unde-ai fost atâta vreme?” Când îl sâcâia poliţia, Fischerle avea obiceiul să dispară pentru câteva zile. Se spunea atunci: „A plecat în America”, toţi râdeau de fiecare dată de gluma asta – cum ar fi putut ajunge un asemenea prichindel în uriaşa ţară a zgârie-norilor – şi îl dădeau uitării, până când ieşea din nou la suprafaţă. Dragostea nevesti-sii, pensionara, nu mergea atât de departe, încât să-şi facă griji din cauza lui. Îl iubea doar când era lângă ea şi mai ştia că era deprins cu interogatoriile şi cu pârnaia. Când auzea gluma cu America, se gândea în sine: ce bine ar fi, dacă într-o zi ar avea toţi banii numai pentru ea singură. Încă de multă vreme voia să-şi cumpere o icoană cu Madona pentru cabinetul ei. Unei pensionare i se potriveşte o Madonă. Dendată ce îndrăznea să iasă din ascunzătoarea în care se refugia de cele mai multe ori nevinovat, numai pentru că îl ţineau cu fiecare prilej mult în detenţie preventivă şi-i luau şi jocul de şah, Fischerle făcea primul drum la cafenea şi după câteva minute era din nou favoritul ei. Fischeroaica era singura, însă, care întreba zilnic de el şi emitea tot felul de presupuneri cu privire la ascunzătoarea lui. Fischerle avea voie să citească ziarele ei, fără a-i plăti ceva. Înainte de a-şi începe tura, ea se grăbea şchiopătând spre „Cerul ideal”, îi întindea exemplarul de deasupra din pachetul proaspăt ieşit de la tipar şi aştepta, răbdătoare, să-l citească până la sfârşit. El avea voie să despăturească ziarul, să-l mototolească şi să-l împăturească prost la loc, ceilalţi nu aveau voie decât să-l citească peste umărul lui.

Dacă era prost dispus, o ţinea intenţionat multă vreme acolo, iar ea suferea pagube grele din cauza asta. Când o luau în balon pentru această nerozie a ei de neconceput, Fischeroaica ridica din umeri, îşi clătina cocoaşa – care nu era mai prejos, ca mărime şi expresivitate, decât aceea a lui Fischerle – şi spunea: „El e singurul lucru pe care-l am şi eu pe lume!” Poate că îl iubea pe Fischerle numai de dragul rezonanţei tânguitoare a acestei fraze. O rostea de altfel cu o voce tremurătoare, de parcă ar fi avut de făcut reclamă la două ziare, „Singurul lucru” şi „Lume”.

Astăzi, Fischerle nu-şi aruncă nicio privire pe ziarul ei. Îşi dădu seama de ce, foaia nu mai era recentă, dar intenţia ei fusese bună şi se gândise doar că el poate nu mai avusese de multă vreme ceva de citit, cine ştie de unde venea. Fischerle o prinse de umeri – era tot atât de scundă ca şi el – o scutură şi cârâi: „Ia veniţi încoa, mă oameni buni, am ceva pentru voi!”

Toţi – în afară de chelnerul ofticos, care nu accepta ordine de la ovrei, nu era curios de nimic şi rămase în picioare lângă bufet – deci în total trei, se înghesuiră în Fischerle, aproape sufocându-l cu interesul. „La mine poate câştiga fiecare dintre voi câte douăzeci de şilingi pe zi! Io zic, cam vreo trei zile”. „Opt chile de săpun de toaletă”, socoti în grabă coropcarul cu insomnia. Orbul îl privi pe Fischerle neîncrezător în ochi. „Asta lovitură!” mormăi canalagiul. Fischeroaica remarcă doar „la mine” şi nu dădu atenţie sumei. „De fapt, am deschis o firmă proprie. Iscăliţi că aduceţi tot şefului, care sunt eu, şi vă primesc la mine!” Toţi ar fi preferat să afle mai întâi despre ce era vorba. Dar Fischerle se ferea să-şi trădeze secretele de afaceri. „Este vorba de o branşă, mai mult decât branşă nu spun niciun cuvinţel”, declară el categoric. Pentru asta le dă în prima zi câte un acont de cinci şilingi de persoană. Aşa mai mergea. „Subsemnatul

se obligă şi decontează numaidecât peşin orice groşen încasat în numele firmei Siegfried Fischerle. Subsemnatul înghite toată obligaţia de garanţie pentru eventuale pagube". Cât ai zice peşte, Fischerle aşternu aceste fraze pe patru foi de hârtie dintr-un bloc-notes pe care i-l prezentă coropcarul. Ca singurul om de afaceri adevărat dintre cei de faţă, coropcarul speraîntro participare la beneficii şi în comenzile cele mai grase şi voia să dispună de şef în favoarea sa. Canalagiul, tată de familie şi cel mai prostănac dintre toţi, subscrise primul. Fischerle se supără pentru că iscălitura canalagiului era tot atât de mare cât a lui, deşi el îşi închipuia că o are pe cea mai mare. „Ce mai fanfaron!" orăcăi el, după care coropcarul se mulţumi cu un colţişor al foii şi cu o iscălitură minusculă. „Asta nu se poate citi!" declară Fischerle şi-l obligă pe acesta, care se şi vedea reprezentant general, să aştearnă câteva trăsături mai puţin modeste. „Orbul" refuză să mişte vreun deget până nu primeşte banii.

Trebuia să privească liniştit când unii oameni îi aruncau nasturi în pălărie, în loc de bani, şi de aceea, în viaţa particulară, n-avea încredere în nimeni, nici cât negru sub unghie. „Ei, na", icni Fischerle dezgustat, „ca şi cum aş fi minţit vreodată pe cineva!" Scoase câteva bancnote mototolite de la subsuoară, vârî fiecăruia dintre ei câte o hârtie de cinci şilingi în mână şi-i puse numaidecât să dea chitanţă de „acont asupra salariului". „Mda, asta-i altceva", zise orbul, „făgăduiala şi ţinutul de cuvânt sunt două lucruri diferite. Pentru un asemenea om mă duc să şi cerşesc, dacă trebuie!" Coropcarul ar fi trecut şi prin foc pentru un astfel de şef, iar canalagiul era gata să-l urmeze oriunde. Doar Fischeroaica o lăsă moale. „De la mine n-are nevoie de iscălitură", pretindea ea, „eu nu-i fur nimic. El e singurul lucru pe care-l am pe lume". Fischerle considera obedienţa ei atât de normală, încât îi

întoarse spatele după primul salut. Cocoaşa lui îi dădea curaj Fischeroaicei, din partea asta Fischerle îi inspira iubire, dar nu şi respect. Pensionara nu era în local, iar Fischeroaica se simţea aproape ca nevastă a unui şef. Deabia auzi acesta obrăznicia, că se răsuci, îi puse condeiul în mână şi porunci: „Scrie, n-ai dreptul să vorbeşti!” Femeia ascultă de privirea ochilor lui negri – ai ei erau doar cenuşii – şi confirmă chiar şi primirea celor cinci şilingi acont din salariu, pe care însă nici nu-i primise. „Aşa, acu s-a făcut!” Fischerle vârî grijuliu hârtiuţele în buzunar şi oftă. „Şi cu ce te alegi din afacerea asta? Cu nimic altceva decât cu griji! Vă jur că aş prefera să fiu omul mărunt care eram înainte. Mai bine de voi!” Ştia el că oamenii mai de soi obişnuiau să le vorbească astfel salariaţilor lor, indiferent dacă aveau griji sau nu; el avea cu adevărat unele griji. „Să mergem!” spuse apoi şi, ca un adevărat mecena, făcu un semn din mână chelnerului, cam de jos în sus, după care părăsi localul împreună cu noul său personal.

Pe stradă le explică oamenilor obligaţiile lor. Îi luă pe fiecare dintre angajaţi deoparte şi le spuse celorlalţi să-l urmeze la oarecare depărtare, ca şi cum n-ar avea nimic comun cu ei. I se părea necesar să-l trateze pe fiecare dintre ei diferit, după gradul respectiv de inteligenţă. Cum era grăbit, iar canalagiul părea cel mai de încredere, îl luă înaintea celorlalţi, spre marea supărare a vânzătorilor cu coropca.

„Dumneata eşti un părinte bun”, îi spuse Fischerle, „de aceea m-am gândit numaidecât la dumneata. Un om care dă nevestei în mână patruzeci şi cinci la sută din leafa lui în numerar este de nepreţuit. Aşadar, fii foarte atent şi nu te băga în vreun bucluc. Ar fi păcat de drăgălaşii de copii”. O să capete un pachet de la el, pachetul se cheamă „artă” – „repetă după mine: artă!” „Acu doar n-o să-ţi

închipui că nu ştiu ce-i aia artă! Fiindcă-i dau femeii atâta!” Canalagiul era veşnic luat peste picior la „Cerul ideal” din cauza condiţiilor sale familiale, pentru care era de invidiat. Prin numeroase lovituri aplicate mândriei lui cam din topor, Fischerle puse în valoare toată inteligenţa de care dispunea canalagiul. De trei ori îi băgă în cap, cu cea mai mare precizie, calea ce trebuia urmată. Canalagiul nu fusese niciodată la Theresianum. Drumurile în oraş necesare le făcea nevastă-sa în locul lui. Prietenul de afaceri se află dincolo de uşa cu geamuri, la fereastră. Este lung şi slab. Să treacă încet pe lângă el, să nu scoată niciun cuvânt, niciun cuvânt, şi să aştepte până i-o vorbi el. Apoi să răcnească tare: „Artă, domnule! Sub două sute de şilingi nici gând! Numai artă!” în faţa unei librării, Fischerle îi spuse canalagiului să aştepte. Cumpără înăuntru marfa. Zece romane ieftine a câte doi şilingi fură legate laolaltă într-un pachet impozant. Mai repetă de trei ori indicaţiile anterioare; era de presupus că până şi nerodul acesta pricepuse totul. Dacă prietenul de afaceri voia cumva să desfacă, el trebuia să-l strângă la piept şi să urle „Nu! Nu!”. După aceea trebuia să se prezinte într-un anumit loc, în spatele bisericii, cu banii şi cu pachetul. Acolo îşi va primi salariul. Cu condiţia să nu povestească nimănui nimic, nici chiar celorlalţi salariaţi, putea să vină mâine din nou în spatele bisericii, la ora nouă precis. El, Fischerle, are multă simpatie pentru canalagiii cinstiţi, nu poate face oricine parte dintr-o branşă. Cu aceste cuvinte, onestul tată de familie fu concediat.

În timp ce canalagiul aştepta în faţa librăriei, ceilalţi trei, dând ascultare poruncilor şefului, trecuseră mai departe, fără să ia act câtuşi de puţin de strigătele familiare ale colegului lor, care uitase instrucţiunile mai vechi, preocupat fiind de cele noi. Fischerle prevăzuse şi asta; canalagiul coti după colţ mai înainte ca ceilalţi trei să

poată vedea pachetul pe care-l purta ca pe cea mai preţioasă odraslă a celor mai bogaţi părinţi. Fischerle fluieră, îi ajunse pe cei trei din urmă şi o luă deoparte pe Fischeroaică. Coropcarul îşi dădu seama că era păstrat pentru ceva mai grandios şi-i spuse „orbului”: „O să vezi, pe mine mă ia la urmă!”

Cu Fischeroaică piticul isprăvi repede. „Eu sunt singurul lucru pe care-l ai pe lume”, îi aminti el fraza ei de dragoste şi preferată. „Asta o poate spune orice femeie. Eu sunt pentru dovezi concrete. Dacă faci labă vreun gologan, s-a terminat între noi şi nu mai pun mâna pe niciun ziar, ţi-o jur, şi poţi să aştepţi mult şi bine până-i mai găsi tu altul care să arate exact aşa ca tine!” Ceea ce mai era de explicat, se rezolvă aproape de la sine. Fischeroaică îi sorbea lui Fischerle vorbele de pe buze; pentru a-l vedea cum vorbeşte, se făcea şi mai mică decât era; el nu putea săruta din cauza nasului, iar ea era singura care ştia unde era gura lui. La Muntele de pietate era ca la ea acasă. Acum s-o ia înainte şi să-l aştepte pe şef în spatele bisericii. Acolo o să capete un pachet, pentru care urma să ceară două sute cincizeci de şilingi şi să se întoarcă tot acolo cu banii şi cu pachetul. „Fugi!” strigă el la urmă. Îi era silă de ea, pentru că prea îl iubea tot timpul.

La colţul următor, se opri până ce-l prinseră din urmă „orbul” şi coropcarul. Ultimul îi lăsă întâietatea orbului şi-i făcu şefului semn din cap, rapid şi cu tâlc. „Sunt revoltat!” afirmă Fischerle şi aruncă o privire plină de consideraţie „orbului” care, în ciuda costumului său zdrenţuit necesar la lucru, întorcea capul după fiecare femeie şi le privea neîncrezător. Tare ar mai fi vrut să ştie ce impresie le făcea noua tăietură a mustăţii lui. Ura fetele tinere pentru că se scandalizau de meseria lui. „Un om ca dumneata”, continuă Fischerle „şi să fii nevoit să te laşi păcălit în halul ăsta!” Orbul deveni atent. „Îţi aruncă unul vreun nasture

în pălărie. Mi-ai povestit chiar dumneata, vezi că e nasture – şi spui mulţumesc. Dacă nu spui mulţumesc, s-a zis cu orbeala şi clientela se evaporează. Un om ca dumneata! Îţi vine să te omori, nu alta! Înşelătoria este o porcărie. N-am dreptate?" Orbul, un vlăjgan de bărbat, care făcuse războiul trei ani în prima linie, simţi că-i dau lacrimile. Această înşelătorie la care era supus şi pe care o descoperise numaidecât era oful lui cel mare. Pentru că trebuie să-şi câştige pâinea atât de amar, îşi permite orice puşlama să-şi bată joc de el ca de un măgar. Se gândea adesea şi cu toată seriozitatea să-şi ia viaţa. Dacă n-ar mai fi avut când şi când şi noroc la femei, de mult ar fi ajuns s-o facă. La „Cerul ideal" istorisea oricui, de câte ori se lăsa antrenat într-o discuţie cu el, povestea nasturilor şi încheia cu ameninţarea că va omorî într-o zi pe unul din ticăloşii ăştia şi-şi va face apoi seama. Dar cum asta continua de ani şi ani, nimeni nu-l mai lua în serios, iar neîncrederea lui creştea cu atât mai mult. „Da", strigă el gesticulând violent cu mâinile în jurul cocoaşei lui Fischerle, „un copil de trei ani ştie dacă are în mână un nasture sau un gologan! Crezi că eu nu ştiu? Crezi că eu nu ştiu? Că doar nu sunt orb!" „Tocmai asta spun şi eu", îi tăie Fischerle vorba, „totul vine de la înşelătorie. De ce trebuie oamenii să înşele? De ce să spună: azi niciun gologan, dragă domnule, dar mâine ai să capeţi în schimb doi? Da' nu, un asemenea fanfaron mai bine te înşală, şi dumneata trebuie să înghiţi nasturele. Trebuie să-ţi cauţi altă meserie, dragul meu domn! De multă vreme mă tot gândesc ce-aş putea face pentru dumneata. Am să-ţi spun ceva, dacă te ţii bine cele trei zile, am să te angajez pentru mai multă vreme la mine. Nu trebuie să le spui celorlalţi nimic, cel mai strict secret, pe ăia îi concediez pe toţi, rămâne între noi, îi iau acum doar de milă, pentru câteva zile. Cu dumneata e altceva. Dumneata nu poţi suferi înşelătoria,

eu nu pot suferi înşelătoria, dumneata eşti un om mai subţire, eu sunt un om mai subţire, trebuie să admiţi că ne potrivim unul cu altul. Şi, ca să vezi ce stimă am pentru dumneata, uite, îţi dau înainte întreg onorariul pentru astăzi. Ceilalţi nu capătă nimic". Orbul primi într-adevăr restul de cincisprezece şilingi. Întâi nu-şi crezuse ochilor, acum nu-i venea să-şi creadă urechilor. „Am terminat cu făcutul seama!" strigă el. Pentru bucuria asta ar fi renunţat la zece muieri, calcula totul în muieri. Ceea ce-i explică apoi Fischerle înregistra cu entuziasm, deci jucându-se. Acum, când se simţea atât de bine, râse de prietenul de afaceri cel lung. „Muşcă?" întrebă el. Îşi aduse aminte de câinele său lung şi slab, care-l aducea dimineaţa la locul de muncă şi-l lua seara de-acolo.

„Să-ndrăznească numai!" ameninţă Fischerle. O clipă stătu în dubiu dacă să nu-i încredinţeze orbului o sumă mai mare decât cei trei sute de şilingi pe care avea intenţia, omul părea sincer entuziasmat. Fischerle se tocmea cu el însuşi, tare îl mai tenta să câştige cinci sute de şilingi dintr-o lovitură. Dar îşi dădu seama că un asemenea risc era prea mare, că o atare pierdere îl putea ruina, şi-şi reduse pofta la patru sute. Orbul să se ducă în piaţa din faţa bisericii şi să-l aştepte acolo.

De-ndată ce acesta dispăru din raza vizuală, coropcarul îşi zise că i-a venit vremea. Îl prinse pe pitic din urmă cu paşi iuţi, mărunţi, şi începu să meargă alături, în pas cu el. „Până scapi de ăştia!" spuse el. Ţinea capul plecat, dar nu izbutea să-l încline până la înălţimea lui Fischerle; în schimb, în timp ce vorbea, privea în sus, ca şi cum piticul se făcuse de două ori mai înalt de când era şef. Fischerle tăcea. Nici nu se gândea să se antreneze în discuţii intime cu omul acesta. Pe ceilalţi trei îi găsise la „Cerul ideal" ca la comandă, dar faţă de acest al patrulea era cu ochii în patru. Astăzi doar şi pe urmă gata! îşi zise

el. Coropcarul repetă: „Până scapi de ăştia, nu-i aşa?” Fischerle îşi pierdu răbdarea. „Ştii ceva, dumneata nu trebuie să vorbeşti, eşti în serviciu! Acu vorbesc eu! Dacă vrei să vorbeşti, caută-ţi altă slujbă!” Coropcarul se ghemui tot şi făcu o plecăciune. Mâinile, pe care tocmai şi le freca, se împreunară. Trupul, capul şi braţele începură să zvâcnească puternic. Prin ce să-şi mai dovedească obedienţa? În halul de nervi în care era, aproape că s-ar fi întors cu capul în jos ca să poată împreună şi picioarele. El lupta ca să scape de insomnia ce-l chinuia. În legătură cu „bogăţia”, îi veneau în minte sanatorii şi cure complicate. În paradisul visat existau fără îndoială somnifere eficiente. Acolo dormeai paisprezece zile în şir, fără să te trezeşti niciodată între timp. Mâncarea ţi-o dădeau în somn. După paisprezece zile te trezeai, mai repede de-atât nu era îngăduit, trebuia să te supui, ce era să faci. Doctorii erau la fel de severi ca şi poliţia. Apoi te duceai să joci cărţi o jumătate de zi. Pentru asta exista o cameră specială, pe care n-o frecventau decât oamenii de afaceri mai de soi. În câteva ore îţi dublai averea, atâta noroc aveai la joc. Apoi te culcai din nou pentru alte paisprezece zile. Timp aveai cât voiai. „Ce te tot bâţâi aşa! Să-ţi fie ruşine!” strigă Fischerle, „termină odată cu bâţâiala sau altfel n-am nevoie de dumneata!” Coropcarul se trezi speriat din somn şi îşi potoli mădularele, cât putu. Era, din nou, tot numai lăcomie.

Fischerle văzu că nu-i putea găsi nod în papură acestui individ suspect şi nici vreun pretext de concediere. Furios, începu să-i dea instrucţiuni. „Fii foarte atent, că de nu te las dracului! Ai să capeţi de la mine un pachet. Un pachet, înţelegi? Ce e un pachet trebuie să ştie un ambulant ca dumneata. Te duci cu el la Theresianum. În legătură cu asta n-am nevoie să-ţi mai explic nimic. Că eşti toată ziulica cu nasu acolo, neisprăvitule ce eşti! Împingi

uşa cu geamuri, înainte de-a urca la sectorul cărţi. Nu te mai bâţâi, îţi spun! Dacă te bâţâi şi acolo, o să spargi geamurile, asta e treaba dumitale. La fereastră e un domn mai bine, subţirel. Acela e un bun prieten de afaceri al meu. Te duci la el şi-ţi ţii gura. Dacă vorbeşti înainte de a-ţi vorbi el, îţi întoarce spatele şi te lasă mască. Aşa e el, are autoritate. Aşa că mai bine taci! N-am poftă să încep cu dumneata un lung proces de daune materiale. Da' dacă faci ceva pe dos, te asigur că am să încep, nu te las să-mi umfli afacerile mele înjghebate cu atâta trudă! Dacă eşti un nătărău nervos, mai bine ia-ţi valea! Prefer mai curând un canalagiu decât pe 'mneata! Unde-am rămas? Mai ştii?" Fischerle băgă deodată de seamă că iar se abătea de la limbajul mai ales, pe care şi-l însuşise în decurs de câteva zile prin contactul cu Kien. Dar tocmai acest limbaj îl considera ca singurul potrivit faţă de angajatul său arogant. Făcu o pauză pentru a se linişti şi folosi prilejul pentru a-l surprinde neatent pe odiosul său concurent. Coropcarul răspunse prompt: „Sunteţi la prietenul de afaceri subţirel şi eu nu vorbesc nimic". Sunteţi, sunteţi!" făcu Fischerle certăreţ, „şi pachetul unde e?" „îl ţin în mină". Umilinţa acestei făpturi făţarnice îl aducea pe Fischerle la disperare. „Uf!" oftă el, „până ajunge omu' să te facă să-ţi intre ceva în dovleac, îi creşte încă o cocoaşă în spinare". Coropcarul rânji şi lăsă ocările să alunece ca apa pe penele gâştei, fără să-l atingă. Dar nici chiar la înălţimea lui nu se simţea la adăpost de orice supraveghere şi privea pe furiş în jos. Fischerle nu observase nimic, întrucât căuta cu disperare noi injurii. Voia să evite expresiile triviale care se obişnuiau la „Cerul ideal", că tot n-ar fi făcut impresie asupra unui obişnuit al localului. Să tot repete „nătărău" devenea plictisitor. Iuţi brusc pasul şi, când coropcarul rămase cu o jumătate de pas în urmă, se întoarse dispreţuitor spre el, şuierându-i:

„Ai şi obosit. Mai du-te să te-ngroape!” Apoi continuă cu instrucţiunile. Îi atrase insistent atenţia să ceară de la prietenul de afaceri subţirel „un acont” de o sută de şilingi, dar abia atunci când acela îl va opri şi îi va adresa cuvântul, apoi, fără să mai piardă vreme cu sporoave, să revină în spatele bisericii cu acontul şi cu pachetul. Restul o să-l afle acolo, la faţa locului. Să îndrăznească numai să sufle un cuvânt despre „munca lui, fie chiar şi celorlalţi salariaţi, şi va fi concediat numaidecât.

La gândul că individul ar putea să nu-şi ţină gura şi să se pună de acord cu ceilalţi împotriva lui, Fischerle îşi mai îmblânzi atitudinea. Pentru a atenua efectul atacurilor, încetini pasul şi, când datorită acestui fapt celălalt se pomenise deodată cu un metru înaintea lui, îi spuse: „Stai, unde alergi aşa? Nici chiar atâta grabă nu e!” Coropcarul interpretă totul ca o nouă şicană.

Celelalte cuvinte, pe care Fischerle i le adresă atât de calm şi prietenos, de parcă ar mai fi fost încă tovarăşi egali la „Cerul ideal”, şi le explică prin teama piticului de eventuale acţiuni samavolnice, în ciuda nervozităţii sale, nu era câtuşi de puţin căzut în cap. Aprecia just oamenii şi mobilurile acţiunilor lor; pentru a-i convinge să cumpere chibrituri, şireturi, nasturi sau în cel mai fericit caz săpunuri, făcea uz de mai multă perspicacitate, capacitate de adaptare şi chiar tăcere decât unii diplomaţi foarte renumiţi. Doar când era vorba de visul său despre un somn cât ar fi dorit el de lung, gândurile i se topeau într-o ceaţă nedefinită. Aici, însă, pricepu că succesul noii afaceri consta într-un secret.

Restul drumului până la ţintă fu utilizat de Fischerle pentru a demonstra, prin diferite istorisiri, caracterul periculos al prietenului în aparenţă atât de inofensiv, al domnului bine, subţirel. Îi spuse că a luptat atâta în război, până a devenit turbat. Uneori nu se mişcă o zi întreagă şi

nu face nimănui niciun rău. Dar dacă-i spui un singur cuvânt inutil, obişnuieşte să scoată vechiul său revolver şi să împuşte omul pe loc. Tribunalele nu-i pot face nimic, întrucât acţionează în stare de iresponsabilitate mintală, chiar poartă la el un certificat medical în acest sens. Poliţia îl cunoaşte. La ce bun să-l aresteze? îşi zic poliţiştii, că tot o să fie achitat. De altfel, nu-i omoară numaidecât pe oamenii în care trage. Ocheşte în picioare. După câteva săptămâni, cei împuşcaţi sunt din nou sănătoşi. Doar într-un singur caz nu ştie de glumă. Anume, când i se pun multe întrebări. Nu suportă întrebările. De pildă, unul vrea să se intereseze de sănătatea lui. În secunda următoare, respectivul nu mai e decât un cadavru.

Căci în cazul acesta prietenul ocheşte direct în inimă. Asta e obiceiul lui. Nu se poate împotrivi. După aceea îi pare, firește, rău. Morţi cu adevărat nu au fost în felul acesta decât şase. Toată lumea cunoaşte primejdioasa lui meteahnă şi doar şase l-au întrebat câte ceva. În rest, se pot face afaceri bune cu el.

Coropcarul nu crezu niciun cuvânt. Totuşi avea o fantezie care se înflăcăra uşor. Vedea înaintea ochilor un domn bine îmbrăcat, care te dobora cu un glonţ încă înainte de-a te fi săturat şi tu cu adevărat de somn. Se hotărî să evite, în orice caz, întrebările şi să caute să dea în alt fel de firul secretului.

Fischerle duse degetul la gură şi făcu „sst!” Ajunseră la biserică, unde îi aştepta orbul cu expresia unui devotament de câine în ochi. Între timp nu examinase cu privirea nicio femeie, ştia doar atât că trecuseră mai multe pe lângă el. În bucuria lui imensă, se simţea fericit să-şi trateze colegii prieteneşte; sărmanii de ei aveau să fie concediaţi peste trei zile, el găsise o slujbă pe viaţă. Îl salută pe coropcar atât de cordial, de parcă nu-l văzuse de ani. În spatele bisericii cei trei o pescuiră pe Fischeroaică.

De zece minute gâfâia să-şi recapete răsuflarea, atât de iute alergase. Orbul îi mângâie cu lovituri uşoare cocoaşa. „Ce zici, bătrânico!” răcni el, şi râsul îi cuprinse întreaga faţă încreţită, palidă. „Azi ne merge bine!” Poate că-i face şi el o dată bucuria babei. Fischeroaică ţipă piţigăiat. Simţea că nu era mâna lui Fischerle cea care o atinge, dar îşi spunea că totuşi e el, şi ascultă vocea aspră a orbului. Astfel că piţigăiala ei trecu de la spaimă la încântare şi de la încântare la decepţie. Glasul lui Fischerle era atrăgător. El ar fi trebuit să strige titlurile ziarelor! S-ar fi bătut lumea să i le smulgă din mână. Dar era mult prea nobil pentru a munci. Ar fi ostenit. Aşa că i se păru mai bine să rămână şef.

Căci în afară de glas avea şi o privire ascuţită. Canalagiul tocmai cotea după colţ.

Fischerle fu primul care-l zări, le porunci celorlalţi „staţi aici!” şi alergă în întâmpinarea lui. Îl trase în pridvorul bisericii, îi luă pachetul, care stătea în braţele lui exact aşa cum i-l pusese, şi cei două sute de şilingi dintre degetele mâinii drepte. Luă din ei cincisprezece şilingi şi-i puse în mâna pe care tot el trebui să i-o deschidă. Când tocmai se îndeletnicea cu asta, în gura neîndemânatică a canalagiului se formase prima frază a relatării sale. „Bine-o mers”, începu el. „Văd eu, văd eu!” strigă Fischerle, „mâine la nouă fix. Nouă precis. Aici. Aici. La nouă precis!” Canalagiul se îndreptă cu paşi greoi, împovăraţi şi începu să-şi contemple recompensa. După o clipă prelungită declară: „E-n regulă”. Până când ajunse la „Cer”, luptă cu deprinderea lui şi până la urmă se lăsă învins de ea. Cincisprezece şilingi îi capătă nevastă-sa, cinci îi bea el. Aşa s-a şi întâmplat. Iniţial voia să bea toţi banii.

Fischerle îşi dădu seama abia în pridvorul bisericii ce combinaţie proastă se apucase să facă. Dacă-i remitea acum Fischeroaicei pachetul, coropcarul era lângă ea şi se

uita bine la pachet. De-ndată ce descoperea că era vorba de acelaşi pachet la toţi patru, se termina şi cu secretul. Tocmai atunci veni Fischeroaică în pridvor, din proprie iniţiativă, de parcă i-ar fi ghicit gândurile, şi spuse: „Acu sunt eu la rând!” „Da’ mult îţi mai trebuie, draga mea!” se răsti Fischerle la ea şi-i dădu pachetul. „Întinde-o!” Ea o porni în cea mai mare grabă, şontâcăind.

Cocoaşa ei ascundea de privirile celorlalţi pachetul pe care-l purta în braţe.

Între timp, orbul încercase să-i explice coropcarului că nu e nicio scofală să umbli cu muieri. Mai întâi trebuie să aibă omul o meserie ca lumea, o meserie frumoasă, o meserie în care să poţi ţine ochii deschişi. Cu orbeala nu-i nicio afacere. Când unul pare să fie orb, lumea crede că-şi poate permite orice faţă de el. Dar când ai ajuns să legi două-n tei, vin muierile singure, cu zecile, de nici nu mai ştii pe unde să le culci. Golănimea nu se pricepe nici cât negru sub unghie la treaba asta. Parc-ar fi câini, o fac prin toate colţurile. Ptiu drace, el însă e altfel de om! El are nevoie de un pat ca lumea, de o saltea de păr de cal, de o sobă bună în odaie, care să nu pută, şi de o muiere cu vlagă. Duhoarea de cărbuni n-o suportă deloc, cu asta a rămas încă din război. De pildă, el nu se încurcă cu fitecine. Pe vremuri, când încă mai era doar un cerşetor, încerca să agaţe orice pica. Acu îşi cumpără nişte ţoale mai acătării, că bani o să aibă în curând căcălău, şi are să aleagă muierile pe sprânceană. Pune un sutar la bătaie, agaţă orice muiere vrea, nu trebuie să fie neapărat despuiate, merge şi-aşa, şi ia cu el vreo trei-patru. Mai multe nu suportă deodată. Am terminat cu nasturii. „O să trebuiască să-mi cumpăr un pat dublu!”, oftă el, „unde-o să adăpostesc cele trei bucăţele dolofane?” Coropcarul avea alte griji. Îşi lungea şi răsucea gâtul ca să poată vedea pe lângă Fischeroaică. Duce un pachet, nu duce niciunul?

Canalagiul a venit cu un pachet şi a plecat cu mâinile goale. De ce l-a tras Fischerle cu el în pridvorul bisericii? Nu-l poţi vedea nici pe el, nici pe canalagiu, nici pe Fischeroaică atâta vreme cât stau acolo. Pachetul îl ascunde în biserică, fireşte. Formidabilă idee! Cui îi dă prin minte să caute într-o biserică lucruri de furat? Schilodul se dovedeşte a fi o minte şireată. Pachetul este o livrare interesantă, cocaină. De unde s-a învârtit pungaşul de afacerea asta colosală?

Iată-l între timp pe pitic venind repede spre ei şi spunând: „Răbdare, domnilor! Până se duce şi se-ntoarce aia cu picioarele ei strâmbe, avem timp să şi murim”. „S-a terminat cu moartea, domnule!” răcni orbul. „De murit, trebuie să moară oricine, domnu’ şef!” făcu slugarnic coropcarul şi răsuci mâinile cu podul palmelor în afară, exact aşa cum ar fi făcut Fischerle în locul lui. „Da, dacă am avea aici un jucător bun de şah”, mai adăugă el, „dar alde noi nu contăm nimic pentru un campion”. „Campion, campion!” dădu Fischerle din cap, jignit. „În trei luni sunt campion mondial, domnilor!” Amândoi salariaţii se priviră entuziasmaţi. „Trăiască Fischerle, campionul mondial!” răcni brusc orbul. Coropcarul, cu vocea lui subţire, tremurată – la „Cerul ideal” spuneau toţi, de-ndată ce coropcarul deschidea gura: cântă la mandolină – reluă iute, împreună cu celălalt, acelaşi strigăt. „Campion” mai reuşi doar să pronunţe, „mondial” îi rămase înecat în gât. Din fericire, mica piaţă era pustie la ora asta, nu se afla acolo nici măcar unul din avanposturile civilizaţiei oraşului, un poliţist. Fischerle se înclină, dar simţi că mersese prea departe şi croncăni: „Din păcate, trebuie să vă rog să faceţi mai multă linişte în orele de serviciu! mai bine să nu vorbim nimic!” „Ei, na!”, zise orbul, care voia să înceapă din nou cu planurile de viitor şi credea că, în schimbul strigătelor de „trăiască!”, avea dreptul la asta.

Coropcarul duse degetul la gură, spuse: „Totdeauna zic: tăcerea e de aur”, şi amuţi.

Orbul rămase singur cu muierile sale. Nu se lăsă să îi strice buna dispoziţie şi continuă să vorbească tare. Începu cu faptul că nu e nicio scofală să umbli cu muieri, termină cu patul dublu şi, întrucât avea impresia că Fischerle manifesta prea puţină înţelegere pentru chestiunile astea, o luă din nou de la capăt şi se strădui să descrie în amănunt vreo câteva dintre sutele de muieri ţinute la îndemână pentru el. Atribui fiecăreia cele mai de necrezut buci, indică greutatea acestora în kilograme şi mări cifra de la o femeie la alta. La a şaizeci şi cincea femeie, pe care o prezentă ca exemplu pentru cele din grupa şaizeci, doar bucile singure atârnau şaizeci şi cinci de kilograme. Nu era tare la socoteli, aşa că prefera să rămână la o cifră pe care o mai rostise o dată. Oricum, i se păru şi lui că şaizeci şi cinci de kilograme era cam exagerat şi explică: „Ceea ce spun e totdeauna adevărat! Eu nu pot să mint, am rămas cu asta din război!” Fischerle avea între timp destul de luptat cu el însuşi. Trebuia să refuleze în adânc gândul şahului care se înfiripa în el. De nicio altă tulburare nu se temea mai mult acum ca de pofta crescândă de o nouă partidă de şah. Din cauza aceasta se putea duce de râpă afacerea. Ciocăni în eşichierul din buzunarul drept al hainei, care slujea şi de cutie pentru figuri, le auzi sărind agitate înăuntru, mormăi „te poftesc să fii cuminte!” şi ciocăni din nou în el, până ce se satură de simplul zgomot. Coropcarul se gândea la stupefiante şi raporta efectul lor la nevoia lui de a dormi. Dacă găsea pachetul în biserică, avea de gând să fure din el câteva pacheţele şi să încerce odată cu ele. Se temea doar că, într-un asemenea somn otrăvit, trebuia să şi viseze. Dacă trebuie să viseze, atunci mai bine nu adoarme defel. Se gândeşte la somnul adevărat, în care oamenii îţi dau să mănânci şi totuşi nu te

deştepţi decât cel mult după paisprezece zile.

În clipa asta, Fischerle o zări pe Fischeroaică dispărând în pridvorul bisericii, după ce-i făcuse semne violente cu mâna. Îl apucă pe orb de braţ, spuse „fireşte, ai dreptate!”, iar coropcarului „dumneata rămâi aici!”, apoi îl luă pe primul cu el până la uşa bisericii. Acolo îi porunci să aştepte şi o trase pe Fischeroaică înăuntru în biserică. Era îngrozitor de agitată şi nu scotea niciun cuvânt. Pentru a se mai linişti puţin, îi strecură piticului în mână, grăbit, pachetul şi cei două sute cincizeci de şilingi. În timp ce el număra banii, ea răsuflă adânc şi suspină: „M-a întrebat dacă nu mă numesc doamna Fischerle!” „Şi tu i-ai spus…”, strigă el, tremurând de frică să nu cumva să-i fi stricat toată combinaţia cu vreun răspuns prostănac, da, cu siguranţă că i-a stricat-o, se mai bucură şi acum de asta, gâsca! Dacă-i spune cineva că este nevasta lui, ea îşi pierde cumpătul! Niciodată n-a putut-o suferi, iar măgarului acela de-acolo, ce i-a venit să-ntrebe aşa prosteşte, că doar i-a prezentat-o pe nevastă-sa! Pentru că ea are cocoaşă şi are şi el cocoaşă, crede că trebuie să fie nevasta lui, până la urmă o fi băgat ceva de seamă, acum trebuie să dispară cu rahatul ăsta de patru sute cincizeci de şilingi, ce mai măgărie! „Da’ tu ce-ai spus?” strigă el pentru a doua oară. Uitase că erau în biserică. De obicei, era plin de respect şi sfială faţă de biserici, pentru că nasul lui mare era atât de bătător la ochi. „Da’ – n-am – avut – voie – să – spun – nimic!” hohoti ea, suspinând înaintea fiecărui cuvânt, „am dat din cap că nu!” Lui Fischerle i se luă de pe inimă greutatea banilor socotiţi pierduţi. Spaima pe care o trăsese din cauza ei îl făcu să izbucnească, ulterior, într-o furie cumplită. Ceea ce ar fi vrut cel mai mult ar fi fost să-i tragă câteva perechi de palme, pe dreapta şi pe stânga. Din păcate, nu era timp pentru asta. O îmbrânci afară din biserică şi-i ţipă strident la ureche.

„Mâine poţi să umbli iar cu ziarele tale împuţite! N-am să-mi mai arunc ochii pe niciunul din ele!” Ea înţelesese că se terminase cu angajamentul ei la Fischerle. Nu era în starea de spirit să poată calcula cât pierdea. Un domn a crezut-o nevasta lui Fischerle şi ea n-a avut voie să spună nimic. Ce nenorocire! Ce nenorocire cumplită! În toată viaţa ei nu s-a simţit niciodată atât de fericită. La întoarcere, a suspinat tot drumul, psalmodiind neîntrerupt: „El e singurul lucru pe care-l am pe lume”. Uitase că Fischerle mai trebuia să-i plătească douăzeci de şilingi, o sumă pentru care, în vremuri proaste, trebuia să alerge o săptămână încheiată. Melodia ei o însoţea împreună cu chipul domnului care-i spusese „doamna Fischerle”. Uita că toată lumea îi spunea Fischeroaica. Plângea cu suspine, fiindcă nu ştia unde locuia domnul şi pe unde umbla. I-ar fi oferit zilnic ziare spre cumpărare. Iar el ar fi întrebat-o din nou.

Dar Fischerle scăpase de ea. N-o înşelase intenţionat. Şi pe el teama şi furia în care izbucnise ca o descătuşare îl făcuseră să-şi piardă limpezimea minţii. Totuşi, dacă s-ar fi descotorosit în linişte de ea, ar fi încercat fără îndoială s-o tragă pe sfoară cu leafa. Înmână orbului pachetul şi-l sfătui să corespundă aşteptărilor şi să tacă, dat fiind că la urma urmei de asta atârna angajamentul lui pentru toată viaţa. Între timp, orbul închisese ochii, pentru a uita de femeile pe care le vedea aievea, palpabile, în faţa lui. Când îi deschise, dispăruseră toate, chiar şi cele dolofane, şi asta îi prilejui un uşor regret. În locul lor, îi reveniseră în minte, cât se poate de precis, noile lui îndatoriri. Sfatul lui Fischerle era aşadar superfluu. Oricât de grabnice erau treburile, lui Fischerle nu-i făcea plăcere deloc să se depărteze de orb, mizase mult pe obsesia nasturilor. În afară de asta, el, o fire atât de indiferentă faţă de femei, nu putea câtuşi de puţin să-şi dea seama exact cât de mult

ţinea masculul din orb să facă rost de muieri.

Reîntors la coropcar, spuse: „Şi să mai aibă încredere un om de afaceri în asemenea golani!” „În privinţa asta aveţi dreptate!” îşi dădu cu părerea celălalt, care se excepta singur din rândul golanilor, deoarece se considera om de afaceri. „La ce bun mai trăim?” – Din cauza celor patru sute de şilingi pe care risca să-i piardă, Fischerle ajunsese să se simtă sătul de viaţă. „Ca să doarmă”, ripostă coropcarul. „Dumneata şi să dormi!” Imaginându-şi-l dormind pe coropcarul care se plângea de insomnie în fiecare zi şi-n fiece clipă, prichindelul fu apucat de-un hohot de râs interminabil. Când râdea, nările îi semănau cu o gură dublă, căscată larg, de sub care ieşeau la iveală, ca nişte fente înguste, colţurile gurii adevărate. De rândul acesta, râsul îl scutură atât de tare, încât se ţinea de cocoaşă, aşa cum altă lume se ţinea de burtă. Îşi împreunase mâinile sub ea şi amortiza cu grijă fiecare icnitură care-i zguduia trupul.

Nici nu terminase încă de râs – între timp coropcarul se simţea jignit până-n adâncul sufletului de scepticismul cu care era privit somnul său – când îşi făcu apariţia orbul şi intră în pridvorul bisericii. Fischerle se repezi la el, îi smulse banii din mână, fu nespus de surprins de faptul că-i adusese pe toţi – ori poate că-i spusese totuşi cinci sute, nu, patru sute – şi-l întrebă pentru a-şi ascunde emoţia: „Ce-a fost?” „în uşa cu geamuri m-am ciocnit de una, o muiere, ce să vă spun, dacă n-aş fi ţinut pachetul tâmpeşte, aş fi nimerit drept la ea dinainte, aşa de grasă era! Prietenului dumneavoastră de afaceri îi lipseşte o doagă”. „De ce? Cum îndrăzneşti?” „Nu vă supăraţi, da’ ce-a putut să ocărască femeile! Patru sute e mult, a zis. Dar, având în vedere muierea, este înţelegător şi plăteşte. Muierile poartă vina pentru toate cele. Dacă aş fi putut vorbi, i-aş fi spus vreo câteva dobitocului ăla de câine! Muierile!

Muierile! La ce-aş mai trăi, dacă n-ar fi muierile pe lume? Mă izbesc aşa de fain de aia, şi el ocărăşte!” „Aşa e el. E holtei din convingere. Nu-ţi permit să-l insulţi, e prietenul meu. Nici de vorbit nu-ţi permit, căci altfel înseamnă că-l ofensezi. Prietenii nu trebuie să-i ofensezi. Te-am ofensat eu, poate, vreodată pe dumneata?” „Nu, trebuie să recunosc, dumneavoastră sunteţi un om – pâinea lui Dumnezeu!” „Vezi! Mâine la nouă vii din nou aici, da? Şi ţine-ţi gura bine, că doar eşti prietenul meu! O să mai vedem noi, dacă un prieten trebuie să se prăpădească din cauza nasturilor!” Orbul plecă, se simţea nespus de bine, ciudăţeniile prietenului de afaceri le uită în curând. Cu douăzeci de şilingi putea să facă ceva. Mai întâi venea la rând principalul. Principalul era o femeie şi un costum, costumul cel nou trebuia să fie negru, ca să meargă cu mustaţa lui cea nouă, dar cu douăzeci de şilingi nu era rost de costum negru. Aşa că rămase doar la femeie.

Jignit şi curios cum era, coropcarul uită de orice menajamente şi tradiţionala sa laşitate.

Voia să-l surprindă pe pitic schimbând pachetele. Căci nu-l tenta deloc perspectiva de-a trebui să cerceteze mai târziu o biserică întreagă, oricât ar fi fost ea de mică. Făcându-şi apariţia pe neaşteptate, şi-ar fi putut da seama de situaţia aproximativă, căci piticul trebuia să vină de undeva, îl întâlni în faţa uşii, luă în primire povara şi se îndreptă în tăcere.

Fischerle mergea încet după el. Rezultatul celei de-a patra tentative nu mai avea o importanţă financiară, ci una principială. Dacă Kien dădea şi sutele astea de şilingi, atunci şi suma ce intra în buzunarul lui Fischerle – nouă sute cincizeci de şilingi – o depăşea pe cealaltă, care-i fusese plătită drept recompensă pentru găsirea banilor. În timpul înşelăciunii organizate împotriva branşei cărţi, Fischerle era conştient în fiece moment de faptul că lupta

contra unui duşman care încercase, nu mai departe decât ieri, să-l pungăşească de tot ce avea. Fireşte că orice om îşi apără pielea. Împotriva unui ucigaş, devii tu însuţi ucigaş. Împotriva unui pungaş, te cobori până la a deveni şi tu pungaş. Numai că treaba asta de-acum era un clenci special.

Poate că omul se îndârjeşte să-şi recapete banii daţi ca recompensă, poate că se încăpăţânează în nemernicia lui; de câte ori nu-şi pune câte cineva un lucru imposibil în cap şi poate că e în stare să-şi rişte toată averea pentru asta. Şi averea asta fusese, odată, în posesia lui Fischerle, aşa că putea să i-o ia liniştit. Poate că ocazia fericită încetează acum. Nu oricine se pricepe să-şi pună anumite lucruri în cap. Dacă omul ăsta ar avea caracter ca Fischerle, dacă ar ţine tot atât de mult la suma dată ca recompensă cât ţine şi Fischerle la şah, atunci treburile ar fi în perfectă regulă. Dar poţi să ştii cu cine ai a face? Poate că nu e decât un lăudăros, un om slab, căruia începe să-i pară rău de banii săi şi care declară pe neaşteptate: „Stai, acu mi-ajunge!”

E-n stare să facă una ca asta şi să renunţe la întreaga recompensă pentru o sută de şilingi. Poate el să ştie că Fischerle o să-i ia tot şi că până la urmă n-o să se aleagă cu nimic? Dacă branşa cărţi ar avea măcar o scăpărare de inteligenţă – şi până acum asta e impresia pe care a făcut-o – atunci trebuie să plătească până n-o rămâne cu nimic. Fischerle nu crede că Kien are atâta inteligenţă; şi nici consecvenţa pe care i-a dezvoltat-o lui şahul n-o are oricine. El are nevoie de un caracter, de un al doilea caracter ca al său, de un om care să meargă până la capăt, pentru un asemenea om ar plăti cu dragă inimă ceva, pe un asemenea om l-ar face părtaş la afacerea pe care a înjghebat-o, numai să-lgăsească; până la portalul de la Theresianum merge în întâmpinarea lui, acolo îl aşteaptă.

Mai e timp şi mai târziu pentru a-l trage pe sfoară.

În locul unui caracter, venea tipa-tipa coropcarul spre el. Acesta se opri speriat în faţa cocoşatului. Nu se aşteptase să dea peste şef chiar aici. Îl dusese mintea destul de departe, ca să ceară cu douăzeci de şilingi mai mult decât îi dăduse Fischerle mandat. Vârî mâna în buzunarul stâng al pantalonilor, unde îşi ascunsese câştigul, acolo tot nu putea fi văzut, şi-i lăsă pachetul să-i cadă pe jos. Lui Fischerle îi era momentan indiferent cum era tratată marfa lui, voia să ştie ceva. Angajatul se lăsase în genunchi pentru a ridica pachetul; spre mirarea lui, Fischerle făcu la fel. Odată jos, el prinse dreapta coropcarului şi găsi în ea cei o sută de şilingi.

Ăsta-i doar un pretext, gândi coropcarul, îi e teamă pentru pachetul extraordinar de scump, fir-ar să fie, de ce nu m-am uitat repede în el adineauri, acum e prea târziu. Fischerle se ridică şi spuse: „Vezi să nu cazi! Ia pachetul cu dumneata acasă şi vino mâine cu el în biserică la nouă fix! Te-am salutat”. „Ce, şi comisionul meu?” „Pardon, sunt tare uituc”, întâmplător era din nou purul adevăr, „poftim!” îi dădu restul.

Coropcarul intră în biserică spunând „mâine la nouă? Aş, azi, dragul meu!” îndărătul unei coloane îngenunche din nou şi, rugându-se – pentru cazul în care ar fi intrat cineva în timpul îndeletnicirii lui – desfăcu pachetul. Erau cărţi. Ultima bănuială se spulberă. Fusese tras pe sfoară. Pachetul adevărat era altundeva. Împachetă cărţile la loc, le ascunse sub bancă şi se porni pe căutat. Se furişă de colo până colo prin biserică rugându-se şi în vremea asta se uită sub fiecare bancă. Proceda metodic, era vorba de-o ocazie cum n-avea să se mai ivească alta curând. Adeseori avea impresia că a dat peste secretul visat, dar până la urmă nu era decât o carte de rugăciuni, neagră. După o oră de căutare fu cuprins de-o ură fără margini împotriva

acestora. După a doua oră îl dureau şalele, iar limba îi atârnă afară din gură, uscată. Buzele încă i se mişcau de parcă ar fi murmurat rugăciuni. Când termină de căutat peste tot, o luă încă o dată de la capăt. Dar era prea deştept, ca să repete mecanic acelaşi procedeu. Ştia că treci uşor cu vederea un lucru pe care l-ai mai trecut odată cu vederea, aşa că schimbă ordinea. În vremea asta intra rareori câte cineva în biserică. El trăgea atent cu urechea la orice fel de zgomote neobişnuite şi, dacă auzea vreunul, se oprea numaidecât locului. O bigotă îl ţinu imobilizat douăzeci de minute; coropcarul se temea că ar fi putut să descopere sfânta taină înaintea lui şi o supraveghea insistent. Câtă vreme rămase ea în biserică, coropcarul nici măcar nu îndrăzni să se aşeze. Pe la începutul după-amiezii – nici nu mai ştia de câtă vreme căuta – mergea împleticindu-se în zigzag, de la stânga spre al treilea rând de bănci din dreapta şi dinspre dreapta spre al treilea rând de bănci din stânga. Aceasta era ultima succesiune de operaţie pe care o imaginase. Spre seară căzu undeva pe jos şi adormi, mort de oboseală. Astfel îşi atinsese de fapt scopul, totuşi, înainte de a se împlini două săptămâni, încă în aceeaşi seară, când trebuia să fie închisă biserica, fu trezit cu scuturături de către paracliser şi dat afară. Pachetul adevărat îl uită acolo.

Dezvăluiri.

Când Fischerle apăru în uşa cu geam, clipind puternic din ochi, fu salutat de Kien cu un zâmbet blând. Profesiunea milosteniei pe care o exercita de scurtă vreme îi transpunea sufletul într-o dispoziţie sentimentală şi se simţea îndemnat spre parabole. El se întrebă ce putea să însemne clipitul farului melancolic; semnalele convenite pieriseră din suflet, luate de fluviul năvalnic al dragostei. Credinţa lui Kien, nezdruncinată ca şi suspiciunea sa împotriva oamenilor profanatori de cărţi, se desfăşura într-

un domeniu preferat. El deplângea slăbiciunea lui Hristos, acel risipitor straniu. Ospătare după ospătare, vindecare după vindecare, toate îi treceau lui Kien, cuvânt cu cuvânt, prin faţa ochilor şi socotea câtor cărţi li s-ar fi putut veni în ajutor cu aceste minuni. Simţea că dispoziţia lui momentană era înrudită cu aceea a lui Hristos. Multe lucruri le-ar fi înfăptuit şi el în acelaşi fel, numai obiectele iubirii lui îi apăreau ca o rătăcire asemănătoare (cu a japonezilor. Întrucât filologul din el încă mai trăia, se hotărî ca, până se vor fi întors vremuri mai liniştite în ţară, să facă o nouă cercetare critică a textului Evangheliilor. Poate că Hristos nici nu se gândea în realitate la oameni şi că o ierarhie barbară falsificase cuvintele iniţiale ale fondatorului ei. Apariţia neaşteptată a logosului în Evanghelia lui Ioan dădea temeinice motive pentru bănuieli, tocmai din cauza acestei tălmăciri obişnuite, care indică aici influenţe greceşti. Se simţea destul de savant pentru a reduce creştinismul la adevărata lui sursă şi, chiar dacă nu era el primul care arunca adevăratele cuvinte ale Mântuitorului într-o lume ale cărei urechi sunt totdeauna receptive pentru asta, spera totuşi, cu oarecare argumente interioare, că tălmăcirea lui va rămâne ultima.

În schimb, aluziile lui Fischerle la o primejdie iminentă rămaseră neînţelese. O vreme, acesta îşi continuă clipitul avertizator, închizând alternativ când ochiul drept, când pe cel stâng. În cele din urmă se repezi la Kien, îl apucă de braţ, şopti „Poliţia!”, cel mai îngrozitor cuvânt pe care îl cunoştea, „Fugiţi! Eu fug înainte!” şi se instala din nou la uşă, în ciuda promisiunii sale, pentru a aştepta efectul cuvintelor rostite. Kien aruncă o privire îndurerată în sus, nu spre cer, dimpotrivă, spre iadul de la etajul al şaselea. Îşi făgădui să se reîntoarcă în acest promontoriu al ţării sfinte, poate chiar astăzi. Îi dispreţuia din suflet pe fariseii murdari care îl asaltau. Ca un adevărat sfânt, el nu

uită să-i mulţumească piticului pentru avertismentul său, printr-o plecăciune ţeapănă, dar adâncă, mai înainte de a-şi lua lungile sale picioare la spinare. În cazul în care şi-ar fi uitat datoria din laşitate, amenința să-şi ardă pe foc propria bibliotecă. Constată textual că duşmanii săi nu-şi făceau apariţia. De ce se temeau oare? De forţa morală a pledoariei sale? El nu se ruga pentru păcătoşi, se ruga pentru nişte cărţi nevinovate. Dacă între timp i se va fi clintit chiar şi numai un singur fir de păr din cap uneia singure, atunci vor avea prilejul să-l cunoască şi sub alt aspect. Stăpânea la perfecţie şi Vechiul Testament şi-şi rezerva răzbunarea. Ah, voi demonilor, strigă el, staţi la pândă împotriva mea, iar eu părăsesc mocirla voastră cu capul sus! Nu mă tem, căci în spatele meu stau nenumărate milioane. Arătă cu degetul în sus. Apoi începu încetişor s-o ia la fugă.

Fischerle nu-l pierdea din ochi. N-avea poftă să-şi arunce propriii bani din buzunarele lui Kien cine ştie căror pungaşi. Se temea să nu se ivească niscaiva amatori necunoscuţi, dornici să-şi plaseze cărţile, şi-l îndemna pe Kien cu nasul şi cu braţele să se grăbească. Din atitudinea şovăitoare a celuilalt, deduse că existau garanţii pentru propriul său viitor. Omul avea totuşi caracter, după câte se pare, îşi pusese în cap să-şi recapete vechea recompensă în felul acesta şi nuîntraltfel. Nu l-ar fi crezut capabil de asemenea consecvenţă şi îl admira. Se hotărî să favorizeze planurile acestui caracter. Voia să-l ajute pe Kien să scape de capitalul său până la ultimul bănuţ, în cel mai scurt timp şi fără prea multe eforturi. Dar, întrucât era păcat să îmbucătăţească o sumă care se anunţa de la bun început a fi atât de impunătoare, Fischerle trebuia să ia bine seama că să nu-şi vâre nasul aici vreun nechemat. Ceea ce se desfăşura între aceste două caractere nu-i privea decât doar pe ei şi pe nimeni altcineva. Însoţea fiecare pas al lui

Kien cu o mişcare aprobatoare a cocoaşei, îi arăta pe ici, pe colo, câte un colţişor întunecos, ducea degetul la buze şi mergea în vârful picioarelor. Când un funcţionar, întâmplător tocmai porcul care asigura preţuirea în sectorul cărţilor, trecu pe lângă ei, Fischerle încercă să facă o temenea, îi repezi cocoaşa în întâmpinare. Kien se înclină şi el pur şi simplu din laşitate; simţea că acest pretins om, care coborâse pe scară cu un sfert de oră înainte, activa sus ca diavol şi Kien tremura ca nu cumva să i se interzică a mai sta lângă fereastră, în sfârşit, Fischerle îl conduse, datorită voinţei sale, până în piaţa din spatele bisericii şi până în pridvorul acesteia. „Salvat!” îl ironiza el. Kien era uluit de proporţiile primejdiei care tocmai planase asupra lui. Apoi îl îmbrăţişa pe pitic şi spuse cu o voce stinsă, duioasă: „Dacă nu te-aş avea pe dumneata…” – „Aţi fi fost până acum închis de mult!” completă Fischerle. „Deci modul meu de a acţiona contravine legii?” „Toate contravin legii. Te duci să mănânci ceva pentru că ţi-e foame şi se cheamă că ai furat din nou. Îl ajuţi pe un biet amărât şi-i dăruieşti o pereche de pantofi, el fuge cu pantofii de acolo şi dumneata i-ai dat primul prilejul. Dormi pe o bancă, de zece ani tot visezi pe ea, şi deodată te pomeneşti trezit pentru că ai făcut vreo poznă ce zece ani în urmă – trezit! Nu, eşti luat pe sus de acolo! Vrei să ajuţi câteva cărţi simple şi deodată întregul Theresianum este încercuit de poliţie, prin fiecare colţ se ascunde câte unul, să fi văzut noile lor revolvere! Operaţiile le conduce un maior, printre picioarele căruia am putut să privesc. Şi ce credeţi că ţine atât de jos, încât niciunul dintre oamenii înalţi, care trec pe lângă el, să nu observe nimic? Un mandat de arestare! Prefectul poliţiei a emis un mandat de arestare special, pentru că dumneavoastră sunteţi un om mai sus-pus. Ştiţi singur foarte bine cine sunteţi, nu trebuie să vă mai dau eu alte

amănunte. La ora unsprezece fix urmează să fiţi arestat în încăperile Theresianum-ului, viu sau mort. Acum sunteţi afară, aşa că nu poate să vi se întâmple nimic. Afară nu sunteţi un răufăcător. La unsprezece fix. Şi cât este ceasul acum? Unsprezece fără trei minute. Convingeţi-vă personal!”

Îl trase înspre partea opusă a pieţii, de unde se vedea ceasul din turnul bisericii. Nu se aflau de multe clipe acolo când bătu unsprezece. „Ce vă spun eu, s-a şi făcut unsprezece! Să nu vă plângeţi că n-aveţi noroc! Amintiţi-vă de omul pe care l-am salutat! Omul acela era porcul”. „Porcul!” Kien nu uitase niciun cuvânt din povestirea de la început a lui Fischerle. De când îşi uşurase capul, memoria lui funcţiona din nou excelent. Strânse postum pumnul, ameninţă şi strigă: „Lipitoare mizerabilă care sugi sângele! Dacă te-aş avea acum aici, în mână!” „Fiţi bucuros că nu-l aveţi aici! Dacă l-aţi fi provocat pe porc, aţi fi fost arestat mai de mult. Nici nu vă închipuiţi câtă scârbă mi-a făcut să mă înclin în faţa unui porc. Dar trebuia neapărat să vă avertizez. Să ştiţi şi dumneavoastră ce om aveţi în mine!” Kien se gândea la aspectul exterior al porcului. „Şi eu, care credeam că e un simplu amărât”, spuse el ruşinat. „Păi asta şi e, de ce să nu fie amărât şi porc? I-aţi văzut burta? Umblă zvonul la Theresianum… Dar mai bine să tac în privinţa asta”. „Ce fel de zvon?” „O să vă enervaţi”. „Ce fel de zvon!” „Juraţi-mi că n-o să daţi numaidecât fuga acolo dacă vă spun! Altfel, daţi fuga de-a dreptul la pieire şi nicio carte nu va profita din asta”. „Bine, jur, vorbeşte odată!” „Aţi jurat!” „I-aţi văzut burta?” „Da. Dar zvonul, zvonul!” „Numaidecât. Nu v-a surprins nimic la burta lui?” „Nu!” „Sunt oameni care spun că burta lui are colţuri”. „Adică ce înseamnă asta?” Vocea lui Kien tremura. Se pregătea ceva nemaiauzit. „Se spune – trebuie să vă sprijin, că altfel se întâmplă o nenorocire – se spune că

este aşa de gras fiindcă mănâncă de zor cărţi”. „El…” „înfulecă de zor cărţi!”

Kien scoase un strigăt şi se prăbuşi la pământ. În cădere, îl trase cu el şi pe pitic, care se lovi de caldarâm şi, din răzbunare, continuă să vorbească. „Ce vreţi, zice porcul, l-am auzit chiar eu odată, ce să fac cu tot gunoiul ăsta? Gunoi i-a spus, în loc de cărţi spune întotdeauna gunoi, dar, pentru înfulecat, gunoiul ăsta este destul de bun. Ce vreţi, zice el, gunoiul zace aici luni în şir, mai bine mă aleg şi eu cu ceva de pe urma lui şi mă îndop până mă satur. Şi-a alcătuit o carte proprie de bucate, cu o mulţime de reţete în ea, şi acum caută un editor s-o publice. Sunt prea multe cărţi pe lume, zice el, şi prea multe stomacuri înfometate. Eu îmi datorez burta bucătăriei mele, zice, vreau ca fiecare să aibă burtă şi vreau ca toate cărţile să dispară, dacă ar fi după mine, toate cărţile ar trebui să dispară! Ar putea fi arse, dar nimeni nu profită cu nimic din asta. De aceea spun că trebuie să fie mâncate, crude, cu untdelemn şi oţet, ca salată, prăjite cu pesmet ca un şniţel pane, cu sare şi piper, cu zahăr şi scorţişoară, o sută trei reţete are porcul acela, în fiecare lună mai inventează câte una nouă, eu găsesc că asta e o porcărie, n-am dreptate?”

În timp ce rostea aceste cuvinte, pe care Fischerle le croncănea fără să se întrerupă măcar o singură dată, Kien se zvârcolea pe jos. Lovea cu pumnii lui firavi în pavaj, de parcă ar fi vrut să arate că până şi scoarţa tare a pământului este mai moale decât un om. O durere tăioasă îi străpungea pieptul, voia să cheme, să salveze, să mântuiască, dar în locul gurii vorbeau pumnii săi şi aceştia aveau slabă rezonanţă. Loveau pavea după pavea, nu săreau peste niciuna. Pumnii loviră până ce sângerară, la gură începu să facă spume, cu care se amestecă sângele pumnilor, atât de aproape de pământ erau buzele lui care

zvâcneau spasmodic. Când Fischerle amuţi, Kien se ridică clătinându-se, se agăţă de cocoaşă şi, după ce mişcă zadarnic buzele de câteva ori, strigă răsunător peste toată piaţa: „Ca-ni-balilor! Ca-ni-balilor!” Braţul liber îl ţinea întins înspre Theresianum. Cu piciorul celălalt frământa pavajul, pe care tocmai aproape că-l sărutase.

Trecătorii, căci la vremea aceasta existau câţiva, se opriră speriaţi locului, glasul lui răsuna ca acela al unui rănit de moarte. Se deschiseră ferestre, într-o străduţă laterală urla un câine, din uşa cabinetului său ieşi un doctor în halat alb şi, chiar după colţul bisericii, se simţea şi apropierea poliţiei. Florăreasa greoaie, care-şi avea locul în faţa bisericii, ajunse prima la cel ce striga şi-l întrebă pe pitic ce are domnul. În mână, ea ţinea încă nişte trandafiri proaspeţi şi coaja de tei cu care voia să-i lege. „I-a murit cineva”, spuse Fischerle trist. Kien nu auzea nimic. Florăreasa legă trandafirii laolaltă şi îi puse lui Fischerle în braţe, spunând: „Ăştia sunt ai lui, de la mine”. Fischerle dădu din cap, şopti „îngropată azi” şi o lăsă să plece cu o uşoară mişcare din mână. În schimbul florilor dăruite, ea mergea din trecător în trecător şi povestea că domnului i-a murit soţia. Plângea, pentru că răposatul ei soţ, adormit întru Domnul acum doisprezece ani, o bătuse întotdeauna. Ăluia nu i-ar fi trecut prin minte să plângă aşa la moartea ei. De altfel, îi părea rău şi de răposata soţie a domnului celui slăbănog. În faţa prăvăliei sale, frizerul, presupusul doctor, dădu din cap sec: „Atât de tânăr şi a rămas văduv”, aşteptă puţin şi rânji singur de propria sa glumă. Florăreasa îi aruncă o căutătură rea şi-i zise printre suspine: „Eu i-am dat doar trandafirii!” Zvonul despre soţia răposată se răspândi în case până la etajele de sus, câteva ferestre se închiseră la loc. Un filfizon găsi că: „În cazul acesta, nu-i nimic de făcut!” şi mai rămase acolo numai din cauza unei servitoarele tinerele şi drăgălaşe, care tare l-ar

mai fi consolat pe bietul om. Poliţaiul nu ştia ce să facă; un picolo, care se ducea la serviciu, îl informase. Când Kien începu să strige din nou, oamenii îl enervau, organul legii vru să intervină. Rugăminţile şi implorările florăresei îl făcură să renunţe. Asupra lui Fischerle, apropierea poliţiei avu un efect înspăimântător, sări în sus la Kien, îi apucă gura, i-o închise strâns şi-l trase în jos spre dânsul. Astfel îl târî după el, ca un briceag cu limba pe jumătate închisă, până la uşa bisericii, strigă: „Rugăciunea o să-l liniştească”, dădu din cap spre public şi dispăru cu Kien în biserică. Câinele din străduţa laterală încă mai urla. „Animalele simt asta dintotdeauna”, spuse florăreasa, „când răposatul bărbatul meu…” şi îi istorisi poliţaiului povestea ei. Întrucât domnul nu se mai zărea acum, îi părea rău de florile ei scumpe.

Înăuntru, coropcarul încă odihnit se apucase de treabă. Deodată apăru Fischerle, însoţit de bogatul prieten de afaceri, îl trase pe omul ca o prăjină jos, pe o bancă, şi spuse tare: „Sunteţi nebun?”, privi în jur şi continuă să vorbească mai încet. Coropcarul se sperie foarte, îl înşelase pe Fischerle şi prietenul de afaceri ştia cu cât anume. Se târî cât putu mai departe de cei doi şi se ascunse în bezna din spatele unei coloane. Din întunericul sigur îi supraveghea, căci o presimţire inteligentă îi spunea de ce veniseră aici: aduceau sau luau pachetul.

În biserica întunecoasă şi strâmtă, Kien îşi veni treptat în fire. Simţea apropierea unei fiinţe ale cărei uşoare reproşuri îl încălzeau. Ceea ce spunea această fiinţă nu înţelegea, dar îl liniştea. Fischerle se străduia cu disperare, sărise mult prea mult peste cal. În timp ce rostea tot felul de cuvinte liniştitoare, chibzuia pe cine are de fapt lângă el. Dacă omul ăsta era nebun, atunci era cu prisosinţă; dacă numai se prefăcea că e, atunci era cel mai îndrăzneţ simulant din lume. Un escroc care lasă poliţia să

vină până lângă el, aproape de tot, şi n-o ia la fugă, pe care trebuie să-l salvezi cu forţa din mâinile poliţiei, care riscă nouă sute cincizeci de şilingi fără să scoată un cuvânt, căruia un schilod îi poate povesti cele mai mari minciuni fără ca să-l sminteascâ în bătăi! Un campion al şarlataniei! Să poţi trage pe sfoară pe un asemenea maestru în meseria lui este o adevărată plăcere; Fischerle nu poate suferi adversarii de care trebuie să-i fie ruşine când îi înşală. El preferă parteneri de valoare egală, la orice joc, şi întrucât şi l-a ales pe Kien ca partener din motive financiare, îl consideră egal ca valoare.

Totuşi, se comportă faţă de Kien ca şi cum ar fi cel mai mare nerod, de vreme ce el însuşi se preface că este şi vrea să fie aşa. Pentru a-i schimba gândurile, îl întreabă, de îndată ce răsuflă mai liniştit, despre întâmplările din cursul dimineţii. Lui Kien nu-i repugnă ideea de a se elibera, prin rememorarea unor clipe mai agreabile, de apăsarea dezolantă care-l chinuie de când a aflat cumplitul lucru. Îşi reazemă umerii, coastele şi alte oase de coloana în faţa căreia se termină rândul de bănci pe care stă şi zâmbeşte cu zâmbetul slab al unui bolnav, care este de fapt pe cale să se însănătoşească, dar care trebuie să fie încă menajat foarte, foarte mult. Fischerle se pricepe la menajamente. Un asemenea duşman îţi place să-l menţii în viaţă. Se caţără pe bancă, îngenunchează acolo sus şi îşi duce urechea în imediata apropiere a gurii lui Kien. Ar putea să-l audă cineva. „Ca să nu te oboseşti prea mult”, spune el. Kien nu mai acceptă nimic, pur şi simplu. Orice emoţie prietenoasă a unui om îi apare ca o minune.

„Dumneata nu eşti om”, suflă el plin de iubire. „Un schilod nu e om, sunt eu de vină pentru asta?” „Singurul schilod este omul”; vocea lui Kien încearcă să se întărească. Cei doi se privesc ochi în ochi, de aceea el trece cu vederea ce ar fi trebuit să-i ascundă piticului.

„Nu”, spune Fischerle, „omul nu e un schilod, altfel eu aş fi om!” „Nu permit una ca asta. Omul este singura bestie!” Kien ajunge să vorbească tare, interzice şi porunceşte.

Lui Fischerle hărţuiala, căci drept asta o ia, îi face mare plăcere. „Şi de ce porcul nostru nu se cheamă om?” Acum l-a dat gata.

Kien sare ca ars. Este invincibil. „Pentru că porcii nu se pot apăra! Protestez împotriva acestei violări! Oamenii sunt oameni şi porcii sunt porci! Toţi oamenii sunt numai oameni! Porcul dumitale se numeşte om?! Vai de omul care pretinde să fie porc! îl zdrobesc! Ca-ni-balilor! Ca-ni-balilor!”

Biserica răsuna de acuzaţii sălbatice. Părea pustie. Kien se dezlănţui. Fischerle era luat prin surprindere, se simţea nesigur într-o biserică. Aproape că-i venea să-l târască pe Kien din nou afară în piaţă. Dar acolo era poliţia. N-are decât să se prăbuşească biserica, n-o să alerge el drept în braţele poliţiei! Fischerle cunoştea istorisiri îngrozitoare despre ovrei care fuseseră îngropaţi sub dărâmăturile bisericilor ce trosneau, pentru că locul lor nu era acolo. Nevastă-sa, pensionara, i le povestise, pentru că era evlavioasă şi voia să-l convertească şi pe el la credinţa ei. Fischerle nu credea în nimic. Credea numai faptul că „ovreii” se numără printre relele care îşi iau pedeapsa de la sine. Descumpănit cum era, îşi privi mâinile, pe care le ţinea totdeauna la înălţimea unei presupuse table de şah, şi observă trandafirii pe care îi zdrobise la subsuoara dreaptă. Îi scoase la iveală şi strigă: „Trandafiri, trandafiri frumoşi, trandafiri frumoşi!” Biserica era plină de trandafiri croncănitori, din vârful navei centrale, dinspre navele laterale, din cor, de la uşă, din toate părţile florile roşii zburau spre Kien.

(Coropcarul stătea ciucit, înspăimântat, îndărătul

coloanei lui. El înţelegea că era vorba de o ceartă între prietenii de afaceri şi se bucura, căci în toiul unei certe trebuiau să uite de pachetul lor. Totuşi, ar fi preferat să-i ştie afară; larma era asurzitoare, se putea isca vreo învălmăşeală, în asemenea ocazii îşi fac apariţia tot felul de golani şi până la urmă se pomeneşte că-i mai fură şi pachetul.)

Canibalii lui Kien fură sufocaţi de trandafiri. Glasul lui era încă dinainte slăbit şi nu se putea impune împotriva piticului. De îndată ce receptase conştient cuvântul „trandafiri”, încetase cu strigătele şi se întorsese spre Fischerle, pe jumătate uimit, pe jumătate ruşinat. Cum ajunseseră florile aici? Acum era altundeva, florile sunt inofensive, trăiesc cu apă şi lumină, din pământ şi din aer, nu sunt oameni, nu fac nici unei cărţi vreun rău, sunt mâncate, pier din cauza oamenilor, florile au nevoie de apărare, trebuie să le apere împotriva oamenilor şi a animalelor, în ce constă diferenţa, bestii, bestii, indiferent dacă-s aici sau dincolo, unele mănâncă plante, altele cărţi, singurul aliat natural al cărţii este floarea. Luă trandafirii din mâna lui Fischerle, îşi aminti de mirosul lor plăcut, pe care îl cunoştea din poveştile de dragoste persane, şi îi apropie de ochi, într-adevăr, aveau miros. Asta îl linişti pe deplin. Zise: „Poţi să-i spui liniştit şi mai departe porc. Numai florile să nu mi le ocărăşti!” „Eu le-am adus cu mine, pentru dumneavoastră!”, declară Fischerle, care era bucuros că nu mai trebuia să strige în biserică. „M-au costat o groază de bani. Mi le-aţi strivit cu strigătele dumneavoastră. Ce sunt de vină sărmanele flori pentru asemenea oameni?” Decise ca de acum înainte să-i dea dreptate lui Kien în toate privinţele. Contrazicerea era prea primejdioasă. Această cutezanţă l-ar fi dus la puşcărie. Cel dăruit cu flori căzu istovit îndărăt pe bancă, se rezemă din nou de coloana lui şi, în timp ce-şi plimba

trandafirii încoace şi-ncolo pe dinaintea ochilor, cu grijă, de parcă ar fi fost cărţi, începu să povestească despre frumoasele evenimente din dimineaţa aceea.

Timpul, când răscumpăra liniştit şi fără griji jertfele duse la tăiere în acea anticameră luminoasă, unde nu-i scăpa nimeni, era acum departe, ca şi tinereţea sa. Oamenii pe care-i ajutase să se întoarcă pe o cale mai bună îi vedea limpede înaintea ochilor, de parcă n-ar fi trecut decât o oră de atunci, se mira singur de claritatea amintirilor sale, care se întrecea pe sine în cazul de faţă. „Patru pachete mari ar fi luat drumul stomacului porcului sau ar fi fost păstrate pentru un incendiu ulterior. Eu am izbutit să le salvez. Să mă laud, oare, cu asta? Cred că nu. Am devenit mai modest, de fapt la ce-ţi povestesc asta? Poate pentru ca să înţelegi şi dumneata valoarea unei binefaceri infime, dumneata, care visezi totdeauna totul". Din cuvintele acestea se desluşea atmosfera limpede după furtună. Vorba lui, de obicei seacă şi aspră, răsuna, în acest ceas, blând şi totodată aromitor. În biserică era foarte multă linişte. Între diferitele fraze, se oprea adesea şi apoi pornea încetişor să vorbească mai departe. Îi descria pe cei patru pierduţi, cărora le-a împrumutat braţul său, siluetele lor se estompau puţin din cauza contururilor aspre ale pachetelor lor, căci mai întâi fură descrise acestea, hârtia, forma şi presupusul conţinut; în niciunul din cazuri nu controlase cu adevărat. Pachetele erau atât de curate, purtătorii lor modeşti şi umili, iar el nu voia să le taie drumul retragerii. Ce sens ar fi avut opera lui de eliberare dacă ar fi fost aspru? Absolut toţi, până la unul, erau făpturi de o bunătate rară, umblau grijuliu cu prietenii lor, cereau sume mari, ca să fie lăsaţi mai departe în posesiunea cărţilor. De sus s-ar fi întors fără niciun rezultat, li se vedea hotărârea neclintită în ochi, de la el au acceptat banii şi s-au îndepărtat fără un cuvânt, profund

emoţionaţi. Primul, de bună seamă, un muncitor de profesie, i-a răspuns la întrebarea lui ţipându-i că îl considera un negustor, şi niciodată nu fuseseră mai binevenite asemenea cuvinte aspre. A doua apariţie a fost o doamnă, aspectul ei evoca amintirea unui cunoscut, se credea batjocorită de unul dintre demonii care făceau serviciu acolo şi s-a înroşit ca racul, dar a tăcut totuşi. Curând după ea a venit un orb, care s-a ciocnit de-o femeie obişnuită, nevasta unuia dintre demonii de la poartă. El s-a salvat din braţele femeii strângând la piept pachetul pe care-l purta şi s-a oprit în faţa binefăcătorului său cu o siguranţă surprinzătoare. Orbii cu cărţi oferă o privelişte zguduitoare, se cramponează cu ultimele puteri de mângâierea lor şi unii, cărora scrisul pentru orbi nu le e pe plac deoarece se tipăreşte atât de puţin în el, nu renunţă niciodată la citit şi nu-şi mărturisesc niciodată adevărul. Îi găseşti adesea în faţa unor cărţi deschise, tipărite cu litere de-ale noastre. Se înşală singuri şi cred că citesc. Ducem lipsă de asemenea oameni şi dacă cineva ar merita lumina ochilor, apoi orbii sunt aceia. De dragul lor, ai dori ca literele mute să vorbească. Pretenţiile orbului au fost cele mai ridicate, din delicateţe Kien trecea sub tăcere de ce i le împlinise şi spuse că din cauza acelei femei lipsite de scrupule. De ce să-i amintească de nenorocirea lui? Pentru a-l mângâia, îi oferea fericirea. Dacă ar avea o femeie, ar trebui să se ciocnească de ea în fiecare clipă a vieţii şi să se prăpădească, căci aşa sunt femeile. Al patrulea, mai insignifiant şi mai puţin prietenos cu cărţile sale, care tresăreau viu pe braţul lui, a lăsat-o mai ieftin, după cum îşi poate oricine imagina, şi a dat la iveală, în cuvintele sale, o umbră de vulgaritate.

Din această povestire, piticul deduse că nicio parte din bani nu se pierduse, lucru care l-ar fi mâhnit foarte tare. Confirmă aspectul trivial al ultimului, pe care îl mai

întâlnise în faţa uşii.

Omul trebuie să fie cu siguranţă vreun coropcar şi va veni şi mâine din nou. Ar trebui să fie împiedicat de a o mai face.

Ultimele cuvinte le auzi şi coropcarul; se obişnuise cu sonoritatea scăzută a glasurilor.

După ce strigătul tare se stinsese, se furişase curios, dar încetişor, mai aproape şi ajunsese tocmai bine când venise vorba despre el. Era revoltat de falsitatea piticului şi, de-ndată ce părăsiră cei doi biserica, îşi reluă îndeletnicirea cu atât mai zelos.

Fischerle se decise la o jertfă grea. Îl duse pe Kien în cel mai apropiat hotel, pentru a-l pune din nou pe picioare pentru a doua zi dimineaţă, şi-şi stăpâni supărarea pricinuită de bacşişul exorbitant pe care lunganul îl dădu din banii ce-i aparţineau. Când Kien achită nota pentru cele două camere, deşi în fond s-ar fi putut mulţumi tot aşa de bine şi cu una, şi când puse pe tejghea cincizeci la sută din sumă ca bacşiş, ca şi cum Fischerle ar fi fost de acord cu asemenea sminteli în privinţa camerei sale, şi când apoi, conştient de vinovăţia sa, Kien l-a privit zâmbitor în faţă, piticul tare ar fi avut poftă să-l pălmuiască. Nu erau inutile toate cheltuielile astea suplimentare? Ce diferenţă era dacă-i dădea portarului un şiling sau patru şilingi bacşiş? Oricum, în câteva zile totul se va găsi în buzunarul lui Fischerle, aflat în drum spre America. Portarul nu devenea mai bogat cu bagatela asta, dar Fischerle devenea cu atât mai sărac. Şi cu astfel de făptură prefăcută trebuia să mai fie şi prietenos! Cu siguranţă că nu făcea decât să-l provoace, ca să-şi piardă răbdarea cu puţin înainte de a ajunge la ţintă, să uite de sine şi să ofere, singur, un motiv pentru concediere. Dar se va feri ca de foc. Va aşterne şi astăzi hârtiile pe jos şi va aşeza cărţile în stive, îi va dori noapte bună, şi, înainte de a adormi, se va lăsa să-l

copleşească iar cu nume smintite, se va scula mâine dimineaţă la şase, la o oră când până şi târfele şi criminalii mai dorm încă, va strânge bagajele şi va juca din nou acelaşi teatru. Mai curând ar prefera cea mai proastă partidă de şah. Lunganul nu-şi închipuie nici el, desigur, că Fischerle crede în cărţile lui imposibile. Vrea numai să-i insufle respect, dar Fischerle arată respect atâta vreme cât e nevoie de respect, nicio secundă mai mult. De îndată ce va avea laolaltă toţi banii pentru călătorie, o să-i spună părerea în faţă. „Ştii ce eşti dumneata, domnule?” o să-i strige, „dumneata eşti un escroc absolut de rând! Asta eşti dumneata!”

Toată după-amiaza Kien zăcu în pat, istovit de emoţiile dimineţii. Nu se dezbrăcă, pentru că nu-i plăcea să facă prea mult caz de o odihnă care nu era la timpul ei. La întrebarea repetată a lui Fischerle, dacă poate începe cu cărţile, dădu din umeri indiferent. Interesul pentru biblioteca lui particulară, care era oricum în siguranţă, scăzuse mult. Fischerle înregistra schimbarea. Presimţea un nou şiretlic, căruia trebuia să-i dea de fir, sau o fisură, prin care ar fi putut încerca să-i aplice câteva lovituri mici, dar dureroase. Se interesa necontenit de cărţi. Dacă nu cumva îi şi cădeau greu domnului bibliotecar? Nici capul şi nici cărţile nu erau deprinse cu situaţia lor momentană. Nu voia să se amestece, dar nu-şi lua garanţia pentru dezordinea din cap. Dacă nu cumva ar trebui măcar să ceară perne mai multe, pentru ca să poată sta capul într-o poziţie verticală? Dacă se întâmpla ca domnul Kien să întoarcă brusc capul, piticul îi striga cu toate semnele spaimei: „Pentru Dumnezeu, fiţi atent!” Ba chiar, o dată sări la el şi ţinu mâinile sub urechea lui dreaptă ca să prindă cărţile ce curgeau afară. „Uite, cad afară!” strigă el cu reproş.

Încetul cu încetul izbuti să-l transpună pe Kien în

dispoziţia dorită. Acesta îşi aduse aminte de datoriile sale, îşi interzise orice cuvânt inutil şi rămase lungit, ţeapăn şi calm. Măcar de-ar tăcea piticul ăsta odată. Cuvintele şi privirile lui îl înspăimântau, de parcă biblioteca ar fi fost ameninţată de cea mai mare primejdie, ceea ce într-adevăr nu era cazul. Grijile exagerate pregătesc chinuri. De altfel, azi i se părea mai potrivit să se gândească la acele milioane a căror viaţă era ameninţată. Fischerle îi apărea prea precis. Cu siguranţă că, din cauza cocoaşei, era foarte preocupat de trupul său şi-i transmisese aceasta şi stăpânului. Spunea pe nume unor lucruri pe care mai bine le-ar fi trecut sub tăcere şi se crampona de păr, de ochi şi de urechi. La ce bun? Faptul că într-un cap de om intră tot felul de lucruri este clar, numai firile meschine se preocupă de chestiuni neesenţiale. Până acum nu se dovedise încă incomod.

Dar Fischerle nu-i dădea pace. Nasul lui Kien începu să curgă şi, după ce îl lăsă în voia lui câtăva vreme, fără să se clintească, se hotărî, din dragoste pentru ordine, să intervină împotriva picăturii mari şi grele din vârf. Scoase la iveală o batistă şi vru numaidecât să-şi sufle nasul. Atunci Fischerle gemu tare. „Staţi, staţi, aşteptaţi până vin şi eu!” îi smulse batista din mână, el personal n-avea niciuna, se apropie precaut de nas şi culese picătura ca pe o perlă preţioasă. „Ştiţi ceva”, spuse el, „eu nu rămân la dumneavoastră! Acum eraţi gata-gata să vă ştergeţi nasul şi cărţile ar fi ieşit pe nas! Nu e nevoie să vă mai spun ce aspect ar fi avut. Nu vă doare inima de cărţile dumneavoastră! La un asemenea om eu nu mai rămân!” Kien rămase fără grai. În adâncul sufletului îi dădea dreptate. Tocmai de aceea îl enerva acum şi mai mult tonul lui impertinent. I se părea că parcă vorbise el însuşi prin gura lui Fischerle. Sub apăsarea cărţilor, pe care nici măcar nu le citea, piticul se schimba văzând cu ochii.

Vechea teorie a lui Kien era confirmată în mod strălucit. Înainte de a-şi fi pregătit un răspuns, Fischerle continuă să-l cicălească, îl surprindea toleranţa stăpânului său. Nu risca nimic şi, ocărind, îşi vărsa tot amarul cu privire la bacşişul neruşinat. „Închipuiţi-vă că mi-aş sufla eu nasul! Ce-aţi spune de una ca asta? M-aţi concedia pe loc! Un om inteligent nu se poartă aşa. Cumpăraţi cărţi străine, iar pe cele proprii le maltrataţi ca pe un câine. Deodată nu mai aveţi niciun ban, nu face nimic, dar dacă n-o să mai aveţi nici cărţile, ce-o să faceţi atunci? Vreţi să ajungeţi la bătrâneţe la sapă de lemn? Eu nu. Şi un astfel de om pretinde că e branşa cărţi! Uitaţi-vă la mine, sunt eu branşa cărţi? Nu. Şi cum umblu eu cu cărţile? Umblu cu ele fără cusur, ca un jucător de şah cu regina, ca o târfă cu peştele ei, cum să vă mai spun ca să mă înţelegeţi: ca o mamă cu copilul ei de la sân!” Îşi încerca din nou vechiul limbaj, dar nu mai reuşea întru totul. Nu-i veneau în minte decât numai cuvintele alese şi, cu cât erau mai alese, îşi spunea: „Fie şi aşa!” şi era mulţumit cu ele.

Kien se sculă, veni până lângă el şi spuse, nu fără demnitate: „Eşti un schilod neruşinat! Să părăseşti numaidecât camera! Eşti concediat!” „Va să zică, eşti şi nerecunoscător! Porc de ovrei ce eşti!” strigă Fischerle. „De la un porc de ovrei nu te poţi aştepta la altceva! Să părăseşti numaidecât camera mea sau chem poliţia.

Eu am plătit. Restituie-mi numaidecât cheltuielile sau te dau în judecată! Numaidecât!”

Kien şovăi. Avea impresia că parcă plătise el însuşi, dar în chestiunile băneşti nu era niciodată sigur. De asemenea, avea impresia că piticul voia să-l ducă de nas şi, dacă tot îl concedia pe servitorul său credincios, voia măcar să-şi pună la inimă sfaturile lui şi să nu mai primejduiască mereu cărţile. „Cât ai dat pentru mine?” întrebă el şi vocea-i sună vizibil nesigur.

Fischerle, care simţise deodată din nou cât de greu îi atârna cocoaşa din spinare, răsuflă adânc şi, deoarece îi mergea atât de prost, deoarece poate că n-avea să iasă nimic din chestia cu America, deoarece propria lui prostie era de vină pentru această întorsătură, deoarece se ura pe sine, micimea sa, meschinăria sa, viitorul său meschin, deoarece ura înfrângerea cu puţin înainte de victorie – câştigul acela nenorocit (prin comparaţie cu regeasca sumă globală pe care ar fi câştigat-o în câteva zile jucându-se) – deoarece tare i-ar mai fi venit să-i arunce lui Kien în cap acest câştig iniţial, această bagatelă (dacă nu i-ar fi părut rău de el), împreună cu aşa-zisa bibliotecă pe care făcea ceva: renunţa la suma pe care Kien o debursase pentru cameră şi pentru portar. Spuse: „Renunţ la suma asta!” Atât de greu îi căzu cuvintele, încât felul în care le rosti îi dădu mai multă demnitate, decât lui Kien lungimea şi asprimea lui. Din renunţarea sa răsuna omenia jignită şi conştiinţa că avusese intenţii atât de bune şi că fusese înţeles atât de greşit.

Atunci începu Kien să priceapă. Încă nu-i plătise piticului niciun gologan salariu, cu siguranţă că nu, nu venise niciodată vorba despre asta, iar Fischerle, în loc să ceară măcar să-i restituie cheltuielile făcute, renunţă la ele. Iar el, Kien, îl concedia pentru că nobila grijă de biblioteca lui îl antrenase la expresii nepotrivite. Apoi îl insultase, făcându-l schilod. Cu câteva ore în urmă, acelaşi schilod îi salvase viaţa, când întreaga poliţie din Capitală îl căuta ca să-l aresteze. Piticului îi datora organizarea şi siguranţa, ba chiar impulsul la acţiunea lui de binefacere. Din neglijenţă, s-a aruncat pe pat fără să ducă mai întâi cărţile la culcare şi, când slujitorul i-a amintit de poziţia incomodă şi de primejduirea cărţilor, lucru care era de fapt datoria lui, el l-a dat pe uşă afară. Nu. Nu decăzuse într-atât, încât să persevereze, din simplă încăpăţânare, într-un

păcat împotriva spiritului bibliotecii sale. Puse mâna pe cocoaşa lui Fischerle, o strânse prietenos, de parcă ar fi vrut să-i spună: nu te necăji pentru asta, alţii îşi au cocoaşa în cap – prostii, alţii nici nu există, pentru că ceilalţi sunt numai oameni, doar noi doi fericiţi nu suntem, şi porunci: „E vremea să începem despachetatul, dragă domnului Fischerle!” „Asta zic şi eu”, ripostă acesta, luptând din greu să-şi înghită lacrimile. America răsărea din nou imensă, înaintea lui, întinerită, şi nu putea fi scufundată de un escroc atât de meschin cum era Kien.

Moartă de foame.

O mică sărbătorire a împăcării îi apropie din nou pe cei doi. În afară de dragostea comună pentru cultură, respectiv inteligenţă, mai existau multe lucruri pe care le trăise unul exact ca şi celălalt. Kien vorbea pentru prima dată de nevasta lui dementă, pe care o ţinea încuiată acasă, unde nu putea face nimănui niciun rău. Bineînţeles că acolo se afla marea lui bibliotecă: dar întrucât nevastă-sa nu manifestase nici cel mai mic interes pentru cărţi, nu era de presupus că, în nebunia ei, îşi dădea măcar seama de ceea ce o înconjura. O fiinţă sensibilă ca Fischerle îl înţelege, desigur, ce durere îi pricinuieşte îndepărtarea de biblioteca sa. Dar nicăieri pe lume cărţile lui n-ar fi mai în siguranţă decât la acea smintită, care nu are decât un singur gând, acela al banilor. El poartă cu sine doar un mizer erzaţ, şi arătă spre stivele de cărţi aşezate între timp pe jos; Fischerle aprobă din cap, supus.

„Da, da”, îşi reluă Kien povestirea, „dumneata nu crezi că există oameni care se gândesc mereu doar la bani. Dumneata ai un gest frumos, acela de a respinge banii, chiar dacă sunt cheltuiţi în mod onest. Aş vrea să-ţi dovedesc că izbucnirile mele mai vechi împotriva dumitale au izvorât numai dintr-un capriciu, poate chiar din conştiinţa propriei mele vinovăţii. Aş vrea să te

dezbăgubesc pentru ofensele pe care a trebuit să le suporţi cu calm. Consideră ca o astfel de despăgubire faptul că îţi explic cum se petrec lucrurile cu adevărat în lume. Credemă, dragă prietene, există oameni care se gândesc numai câteodată la bani, există oameni care se gândesc la bani în fiece ceas, minut, secundă din viaţa lor! Merg mai departe şi fac afirmaţia că poate fi vorba chiar despre bani străini. De la nimic nu se dau îndărăt asemenea firi. Ştii ce a vrut să stoarcă de la mine, cu ameninţări, nevastă-mea?" „O carte!" strigă Fischerle. „Asta încă ar mai fi de înţeles, deşi şi asta ar trebui să fie condamnată cu stricteţe, ca o crimă. Nu, un testament!"

Fischerle auzise şi el despre asemenea cazuri. Cunoştea chiar el o femeie care încercase ceva similar. Pentru a răspunde la încrederea lui Kien, îi povesti în şoaptă istoria tainică, dar îl rugă mai întâi insistent să nu-l trădeze, fiindcă ar putea să-l coste capul. Uluiala lui Kien nu fu prea mică, atunci când află despre cine era vorba: despre propria nevastă a lui Fischerle! „Acum pot să-ţi mărturisesc", strigă el, „soţia dumitale mi-a amintit din prima clipă de soţia mea. Se numeşte cumva soţia dumitale Therese? N-am vrut să te îndurerez atunci, de aceea am păstrat impresia asta pentru mine". „Nu, îi zice pensionara, alt nume n-are. Pe vremea când încă nu era pensionară, îi ziceau subţirica, pentru că-i atât de grasă".

Numele nu se potrivea, dar încolo, se potrivea totul. Cu prilejul povestirii despre testamentul lui Fischerle, începură să se nască în Kien tot felul de bănuieli. Oare să fi fost Therese într-ascuns o târfă de profesie? La ea te puteai aştepta la tot ce-i mai vulgar. Pretindea că se ducea la culcare devreme. Poate că în timpul nopţii umbla creanga prin astfel de „Ceruri". Îşi aminti de scena îngrozitoare când s-a dezbrăcat în faţa lui şi a măturat cărţile de pe divan cu mâna, aruncându-le pe jos. De atâta

neruşinare nu poate fi în stare decât o târfă. În timp ce Fischerle vorbea despre soţia sa, Kien compara amănuntele – boala, litania şi încercarea de asasinat – cu acelea care-i erau cunoscute de la Therese şi pe care i le împărtăşise piticului cu câteva minute înainte. Nicio îndoială, dacă nu erau identice, cele două femei erau totuşi cu siguranţă surori gemene.

Mai târziu, când Fischerle, într-o răbufnire subită, se oferi să-i spună „tu” şi când, vibrând de prietenie, aştepta răspunsul, Kien se hotărî nu numai să-i împlinească dorinţa, ci îi făgădui să-i dedice următoarea sa lucrare mai mare, poate aceea revoluţionară despre logos în Noul Testament, deşi piticul nu era un savant, iar timpul culturalizării lui urma abia de-acum înainte. În cursul sărbătoririi împăcării, Fischerle află că există aici în ţară oameni care vorbesc mai bine chinezeşte decât chinezii, şi, în plus, încă vreo duzină de alte limbi. „Mi-am închipuit eu una ca asta”, spuse el. Acest fapt, dacă era într-adevăr aşa, îi impuse cu adevărat. Totuşi, nu credea în el. Oricum, era un mare succes că un om putea să simuleze atâta inteligenţă.

De cum se tutuiră o dată, intimităţile nu mai conteniră. Lucrau în vederea planului lor de salvare, pentru viitoarele zile. Fischerle calcula că, în circa o săptămână, Kien va ajunge cu capitalul la fundul sacului; s-ar fi putut să vină după aceea oameni cu cărţi mai valoroase şi faptul de a le trimite tocmai pe acestea la pieire ar fi fost o crimă ce merita pedeapsa capitală, în ciuda calculelor dezagreabile, Kien era încântat de aceste cuvinte. Când capitalul va fi utilizat în întregime, vor trece la măsuri energice, adăugă Fischerle, făcând o mutră gravă. Ce anume înţelegea prin aceasta păstră doar pentru sine. În chip de avans, îi comunică lui Kien planul pentru viitorul imediat. La nouă şi treizeci se deschide misiunea,

la zece treizeci se închide. În acest timp, poliţia este ocupată altundeva. Din experienţa lui mai veche, Fischerle ştia că posturile de poliţie erau retrase de la Theresianum zilnic la ora nouă şi douăzeci şi porneau să se instaleze din nou la zece şi patruzeci. Arestările erau stabilite pentru ora unsprezece, cu siguranţă că iubitul prieten îşi mai aminteşte încă de azi dimineaţă, când a scăpat ca prin urechile acului. Fireşte, Kien îşi amintea că în turnul bisericii tocmai bătea unsprezece când au privit în sus. „Eşti un observator ager, Fischerle!" spuse el. „Dragă prietene, când trăieşti atâta vreme numai printre golănime! Viaţa nu e o plăcere, nimeni nu păgubeşte de pe urma onestităţii, adică în afară de mine, dar de învăţat, învaţă fiecare câte ceva". Kien fu de acord că Fischerle poseda tocmai ceea ce-i lipsea lui, cunoaşterea vieţii practice până în ultimele ei ramificaţii.

În dimineaţa următoare, la nouă jumătate fix, Kien se afla proaspăt, cu inima uşoară şi gata de orice, la postul său. Proaspăt se simţea pentru că acum căra cu el mai puţină erudiţie, Fischerle preluase şi restul bibliotecii. „În capul meu intră ceva", glumi el, „şi dacă nu mai ajunge locul, atunci mai îndes şi în cocoaşă". Kien se simţea cu inima uşoară, pentru că taina odioasă privitoare la nevasta sa mi-l mai apăsa, şi era gata la orice, pentru că asculta de ordine străine. La opt şi treizeci, Fischerle îşi luă rămas-bun de la el; voia să facă o mică recunoaştere. Dacă nu se întorcea, atunci însemna că totul era în cea mai perfectă ordine.

În spatele bisericii îşi întâlni salariaţii. Deşi concediată, Fischeroaica se prezentase din nou la serviciu. Astăzi îşi ţinea nasul cu câţiva centimetri mai sus. Şeful îi era dator douăzeci de şilingi salariu, depindea de bunăvoinţa ei dacă să-i aducă aminte asta sau nu. Bazându-se pe această datorie, îndrăzni să vină din nou în

preajma lui. Canalagiul îşi înjura nevasta. În loc să fie mulţumită cu cei cincisprezece şilingi pe care-i adusese acasă, îl întrebase şi de ceilalţi cinci. Ştia totul. De aceea o respecta. Pentru cei câţiva şilingi băuţi îl scuturase azi-dimineaţă până-l trezise. „Aşa se întâmplă”, spuse orbul care de două ore umbla, gemând de colo până acolo prin spatele bisericii şi care nici măcar nu-şi băuse obişnuita cafea de dimineaţă, „aşa se întâmplă când ai o singură femeie! Un om are nevoie de o sută de femei!” Apoi se interesa de nevasta canalagiului. Greutatea ei îl puse pe gânduri şi amuţi. Coropcarul, trezit ieri brusc de paracliser dintr-un somn fără vise, îşi aminti abia acum de pachetul uitat sub bancă. Plin de teamă, deşi nu era vorba decât de cărţi, îl căută. Îl găsi, Fischerle se şi înfiinţase afară şi îl salută cu o uşoară înclinare din nas.

„Doamnelor şi domnilor”, începu şeful, „n-avem timp de pierdut. Astăzi e o zi importantă. Întreprinderea ia un avânt colosal. Debuşeul creşte. În câteva zile sunt un om făcut. Împliniţi-vă datoria şi n-am să vă uit!” Pe canalagiu îl privi inexpresiv. Pe orb promiţător. Pe Fischeroaica a iertare, iar pe coropcar cu dispreţ. „Prietenul meu de afaceri va apărea peste o jumătate de oră. Până atunci vreau să vă informez, ca să ştiţi despre ce e vorba. Cine nu ştie despre ce e vorba va fi concediat!” îi luă din nou la rând, în vechea ordine, şi le imprimă în memorie sumele simţitor mai mari pe care aveau să le ceară astăzi.

Prietenul de afaceri nu-l recunoscu pe canalagiu, ceea ce nici nu era de mirare, căci acesta purta în loc de chip o baligă de vacă radioasă. Pe Fischeroaică o întrebă dacă nu cumva fusese şi ieri aici, la care ea începu s-o ocărască furios pe acea sosie a ei, aşa cum o învăţase Fischerle. Individa aia fără inimă se duce de ani de zile să amaneteze cărţi, în timp ce ea n-a făcut asta niciodată până acum. Kien o crezu, pentru că-i plăcea revolta ei, şi-i

plăti atât cât ceru pentru cărţi.

Fischerle îşi pusese speranţele cele mai productive în orb: „Întâi îi spui suma pe care o vrei.

Apoi aştepţi câteva clipe. Dacă observi că stă pe gânduri, îl calci pe degetele de la picior, până când vezi că e atent, şi-i şopteşti la ureche: „Frumoase salutări de la soţia dumneavoastră Therese. A murit”. „Orbul vru să se intereseze de ea, îi părea rău că greutatea ei, probabil impresionantă, îi era răpită de moarte. El regreta orice femeie răposată; pentru bărbaţi, oricât de morţi ar fi fost, n-avea nici cea mai slabă compătimire, în ce priveşte femeile voinice, care nu-i mai puteau aparţine niciodată, devenea, în zilele lui norocoase, profanator de cadavre, în zilele cu nasturi, un simplu poet. Astăzi, Fischerle îi tăie scurt întrebările printr-o aluzie la viitorul său scutit de nasturi. „Până vom scăpa de nasturi, dragă domnule, că apoi vin muierile! Nasturii şi muierile nu merg împreună!” Sub semnul unor asemenea perspective, răposata Therese putea fi uşor dusă până la Kien. Numele ei nu era dat uitării în drumul de la oborul de fân, din spatele bisericii, până în holul de intrare la sectorul cărţi. De când cu rana lui de război, inteligenţa şi memoria orbului se epuizau cu numele şi soiul femeilor. Când îşi făcu apariţia în uşa cu geamuri, holbându-se în gând, cu ochii mari, la fesele goale ale Theresei, dădu buzna cu numele ei pe buze, se repezi la Kien şi, pentru a împlini sarcina dată de şeful său, îl calcă ulterior pe picior.

Kien se schimbă la faţă. O vedea venind. A fugit de acasă. Fusta albastră străluceşte. Nebuna a albăstrit-o şi a scrobit-o. Kien este învineţit în bătăi şi slăbit. Ea îl caută. Are nevoie de el. Are nevoie de forţe noi pentru fusta ei. Unde e poliţia? Trebuie s-o închidă numaidecât, este extrem de periculoasă, a lăsat bunătatea lui de bibliotecă singură, poliţia, poliţia, de ce nu e niciun poliţist aici, ah,

poliţia vine abia la zece şi patruzeci, ce nenorocire, măcar de-ar fi Fischerle aici, cel puţin Fischerle, ăla nu se teme, ăla e însurat cu sora ei geamănă, ăla ştie să se descurce, a lichidat-o, a distrus-o, fusta albastră, îngrozitor, îngrozitor, de ce nu moare, de ce nu moare, ar trebui să moară, chiar în clipa asta, în pragul uşii cu geamuri, mai înainte de a ajunge la el, mai înainte de a-l bate, mai înainte de a deschide gura, zece cărţi dă de pomană dacă moare ea, o sută, o mie, jumătate din bibliotecă, ba chiar toată, pe cea din capul lui Fischerle, şi atunci trebuie să fie moartă, pentru totdeauna, asta e mult, dar Kien jură să dea toată biblioteca, numai să fie moartă, moartă, moartă, complet moartă! „Din păcate, a murit”, declară orbul, cuprins de o sinceră tristeţe, „şi vă trimite frumoase salutări”.

De vreo zece ori îl puse Kien să-i repete îmbucurătoarea veste. Amănuntele nu-l interesau, dar nu se mai putea sătura de faptul în sine, se ciupea sceptic de ciolane şi se striga singur pe nume. Când îşi dădu seama că nici n-a auzit greşit şi nici n-a fost vis şi că nici nu s-a înşelat, întrebă dacă este sigur faptul şi de unde aflase domnul? Din recunoştinţă, era politicos. „Therese a murit şi vă trimite salutări”, repetă orbul enervat. Văzându-l pe omul acesta, visul lui devenea slab ca un ţâr. Sursa era demnă de încredere, dar n-are voie s-o divulge. Pentru pachet cere patru mii cinci sute de şilingi, dar trebuie să ia şi pachetul îndărăt cu el.

Kien se grăbi să-şi plătească vina cu bani. Se temea ca nu cumva omul să-i pretindă biblioteca pe care o juruise. Ce noroc că Fischerle o luase astăzi pe toată cu el! I-ar fi fost imposibil lui Kien să-şi împlinească pe loc făgăduiala, întrucât Fischerle nu era aici şi de unde ar fi putut el să ia, aşa, deodată, cărţi? În orice caz, plăti repede, pentru ca mesagerul bucuriei să dispară. Dacă Fischerle, care ştia unde se află el, ar fi adulmecat

întâmplător vreo primejdie, ar fi venit să-l avertizeze şi atunci biblioteca ar fi fost pierdută. Jurământ în sus, jurământ în jos, o bibliotecă e mai presus de orice jurământ.

Orbul controla banii, numărându-i îndelung. La asemenea sume uriaşe ar fi foarte frumos şi un bacşiş, ar putea să-i ceară unul, dar nu mai e cerşetor acum. Era salariat la o firmă cu cifră mare de afaceri. Ţinea la şeful său pentru că pusese capăt nasturilor. De pildă, dacă ar fi primit acum o sută de şilingi bacşiş, şi-ar fi cumpărat numaidecât câteva muieri deodată. Şeful nu putea să aibă nimic împotrivă. După o veche deprindere, întinse palma făcută căuş şi spuse că nu e un cerşetor, dar că l-ar ruga totuşi frumos. Kien trăgea cu ochiul spre uşă. I se păru că se apropie o umbră, îi strecură omului bancnota în mână, întâmplător erau chiar o sută de şilingi, îl împinse cu mâna de lângă el şi-l imploră: „Şterge-o cât poţi mai repede iute, iute!”

Orbului nu-i rămase timp să-şi regrete nepriceperea, ar fi putut să ceară mai mult, dar urmările norocului său îl preocupau prea intens. Apăru la Fischerle vorbind tare; pe cocoşat îl interesa rezultatul loviturii lui mai mult decât cuvintele de alintare ale orbului, care nu-şi mai încăpea în piele de bucuria dragostei şi a banilor. Fischerle şovăi puţin înainte de a-i lua banii din mână, nu-i smulse repede, căci pentru o sumă prea mică şi o decepţie mare nu era niciodată prea târziu. Stupefacţia pricinuită de succesul sută la sută îl buimăci. Numără de câteva ori cu precizie şi repetă: „Asta caracter! Ce caracter are omul ăsta! Fischerle, cu un asemenea caracter, fii cu ochii-n patru!”

Orbul raportă caracterul la sine şi se gândi repede la cei o sută de şilingi din mâna stângă, îi întinse piticului în faţă şi strigă. „Uitaţi-vă la bacşişul meu, domnu’ şef, eu nu l-am cerşit! Un om care dă o sută de şilingi bacşiş e un om

bun!” Şi se întâmplă că, pentru prima oară de când conducea noua sa firmă, Fischerle lăsă să-i scape o parte din pradă, într-atât era de preocupat de caracterul duşmanului său.

Atunci înainta ostentativ coropcarul, care venea ultimul la rând, ca şi ieri. Mutra lui abătută nu-i plăcu orbului. Bun la suflet, cum era de fapt din născare, orbul îi dădu sfatul să ceară un bacşiş. Şeful îl auzi. De îndată ce coropcarul, şarpele acesta prefăcut, care nu se gândea mereu decât la profitul său, veni mai aproape, Fischerle se trezi din visul său şi se răţoi la ei: „Să nu te prind că îndrăzneşti!”, Aş! Cum aş îndrăzni?” îşi dădu cu părerea cel cu mutra abătută.

De ieri până azi, şi în ciuda scurtului somn, se jigărise grozav. Cu forţa nu putea obţine nimic, de asta îşi dădea bine seama. De fapt, tot mai credea cu toată convingerea în faptul că adevăratul pachet era ascuns în biserică, dar pesemne cu atâta îndemânare, încât nu-l putea găsi nimeni. De aceea, părăsea acum această cale şi pornea pe alt făgaş. Tare ar fi vrut să se facă mic cât Fischerle, pentru a-i putea descoperi gândurile, ba chiar, de preferinţă, mai mic, atât de mic încât să poată găsi loc el însuşi în pachetele secrete şi să poată dirija, din interior, vânzarea lor. „Zău că am înnebunit de-a binelea”, îşi zise, „pentru că nimeni nu poate fi mai mic decât un pitic”. Dar nu se încumeta să se îndoiască de faptul că statura acestui pitic era în strânsă legătură cu ascunzătoarea pachetului. Coropcarul era prea deştept. În timp ce alţii dormeau, stătea trez. Dacă adăuga durata somnului la timpul petrecut treaz, reieşea cu cât era el mai deştept decât alţii. Ştia asta destul de bine. Era mult prea deştept pentru a nu şti acest lucru, dar tare ar fi vrut să termine cu deşteptăciunea, să zicem, pentru vreo paisprezece zile, şi să doarmă în acest timp ca alţi oameni, în acele sanatorii

cu tot confortul care există astăzi; un om ca el umblă prin multe locuri şi aude vorbindu-se o mulţime de lucruri, alţi oameni ascultă şi ei, dar le uită dormind. El nu uită nimic dormind, pentru că nu poate dormi, de aceea ţine minte orice cuvânt.

Pe la spatele lui Fischerle, orbul îi face semne, ţine în sus bancnota de o sută de şilingi şi repetă din buze recomandarea să ceară bacşiş. Tremură de teamă ca nu cumva să se întoarcă în proastă dispoziţie coropcarul, căci tare ar vrea să se sfătuiască cu el asupra multor lucruri în legătură cu femeile sale. Şeful nu se pricepe la asta, este de fapt un pitic schilod. Canalagiul este laş din cauza nevestei lui, nu se duce cu altă femeie, doar de băut bea fără nevastă-sa. Celorlalţi mai bine să nu le spună nimic despre noua lui slujbă, ăia vor toţi câte ceva şi, deodată, din toţi banii nu-i mai rămâne nici măcar de-o singură muiere. Coropcarul este singurul. El nu suflă niciun cuvânt când te sfătuieşti cu el într-o privinţă, tace, cu el e cel mai bine de vorbit.

Între timp, acest „singurul” se gândeşte la misiunea lui. Urmează să ceară colosala sumă de două mii de şilingi. Dacă prietenul de afaceri îl întreabă de n-a fost cumva şi ieri acolo, trebuie să răspundă: „Da, fireşte, cu acelaşi pachet! Nu vă amintiţi de mine?” Dacă lunganul se dovedeşte a fi în proastă dispoziţie, atunci coropcarul trebuie să se retragă cât mai repede, fără bani, la nevoie poate chiar să lase pachetul acolo. Căci lunganul obişnuieşte, niciuna, nici două, să scoată revolverul şi să tragă. N-are decât să rămână pachetul acolo. Cărţile dinăuntru nu reprezintă cine ştie ce valoare. Fischerle o să se socotească el cu prietenul de afaceri, când va fi din nou normal şi se va putea vorbi cu el. În modul ăsta diabolic se gândea Fischerle să scape de coropcar. Îl şi vedea aievea pe Kien furios, vedea revolta acestuia, cu privire la

pretenţia neruşinată şi la apariţia încă o dată a coropcarului cu aceleaşi cărţi. Fischerle se vedea apoi pe sine însuşi dând din umeri şi concediindu-l pe salariatul său, rânjind prietenos. „Nu mai vrea să te vadă. Ce pot să fac? Din păcate, trebuie să te concediez. Pretinde că l-ai ofensat. Ce i-ai făcut? Dar acum nu mai foloseşte la nimic. Poţi să pleci. Când o fi să mă mai ocup de afaceri cu altcineva, te angajez din nou, aşa, cam peste vreun an – doi. Ţin’te bine până atunci şi am să văd cum te pot ajuta. Coropcarii îmi stau la inimă. Prietenul spune că eşti un om ordinar, un şarpe prefăcut, care nu te gândeşti decât la avantajul dumitale. Ce ştiu eu ce vrea el să spună cu asta? Du-te!”

Toate le prevăzuse Fischerle în calculele sale, doar efectul veştii morţii asupra lui Kien îl subestimase. Coropcarul găsi un prieten de afaceri complet năucit, care zâmbea necontenit, chiar şi la cele mai serioase afaceri, care plătea zâmbind sume colosale şi care declară la sfârşit, nu fără un zâmbet fin: „Îmi pari cunoscut”. „Şi dumneavoastră mie!” ripostă coropcarul grosolan. Se săturase să-l tot lase să-i zâmbească, acest prieten de afaceri îşi bătea joc de el sau era nebun, întrucât însă învârtea sume de bani atât de mari, prima ipoteză părea mai verosimilă. „Dar de unde te cunosc?” întrebă Kien zâmbind. Simţea nevoia să vorbească despre fericirea lui cu un om inofensiv, cu unul căruia nu-i făgăduise nicio bibliotecă şi care nu-l cunoştea. „Ne cunoaştem de la biserică”, răspunse coropcarul dezarmat de interesul prietenos al domnului. Voia să vadă cum reacţiona omul acesta bogat când îi amintea de biserică. Poate că îi transfera brusc întreaga afacere. „De la biserică”, repetă Kien, „firește, de la biserică”, habar n-avea despre ce biserică era vorba, „trebuie să-ţi spun – nevasta mea a murit”, figura lui uscăţivă radia. Se plecă înainte,

coropcarul se trase din faţa lui îndărăt fără să vrea şi privi pe furiş, cuprins de teamă, la mâinile şi la buzunarele lui. Mâinile erau goale, dar despre buzunare nu se ştia. Kien veni după el; lângă uşa cu geamuri îl apucă de umăr pe omul ce tremura tot şi-i şopti la ureche: era o analfabetă. Coropcarul nu pricepea nimic, se scutura din tot corpul şi mormăia cu ardoare: „Condoleanţele mele, condoleanţele mele!” încercă să se smulgă din mâna lui Kien, dar acesta nu-i dădu drumul şi afirmă zâmbind că soarta asta îi ameninţă pe toţi analfabeţii, de altfel o şi merită cu toţii, nimeni n-a meritat-o însă atât de mult ca nevasta lui, despre a cărei moarte fusese vestit cu câteva minute înainte. Moartea îl aşteaptă pe fiecare, dar cu atât mai mult pe aceşti analfabeţi! Rostind aceasta, scuturǎ pumnul rămas liber şi chipul lui se linişti, căpătând expresia pe care o afişa întotdeauna. Coropcarul începu să înţeleagă că omul îl ameninţă cu moartea, se opri din rugăciunea lui, gemu tare cerând ajutor şi lăsă pachetul greu să cadă pe picioarele îngrozitorului adversar, care-i dădu drumul când simţi prima durere. Apoi, strânse fălcile şi se furişă în grabă de acolo; dacă înceta să strige, poate că lunganul n-avea să tragă după el. În gând, îl implora fierbinte să mai aştepte cu împuşcatul până ce-o apuca să dea colţul, că în viaţa lui n-o să mai facă una ca asta. Ajuns în faţa Theresianum-ului, afară, îşi cercetă hainele dacă nu cumva se vede vreo rană neobservată. Avu prezenţa de spirit să-şi ceară comisionul înainte de a-l anunţa pe Fischerle că părăseşte serviciul. Abia când piticul, încântat de norocul său, care-l urmărea pretutindeni, chiar şi acolo unde nu-l chemase, termină de numărat cei două mii de şilingi şi-i plăti coropcarului cei douăzeci ai săi, acesta se porni din nou să tremure şi povesti printre suspine că, fără a-i fi pus nici măcar o singură întrebare, bogatul lui prieten de afaceri trăsese în el şi aproape îl nimerise. La o asemenea

agenţie renunţă. În afară de asta, Fischerle trebuie să-i plătească o despăgubire pentru spaima îndurată. Piticul îi făgădui zece rate lunare de câte cincizeci de şilingi, prima plătibilă de astăzi într-o lună. (Până atunci o să fie el de mult în America.) Coropcarul se declară de acord şi plecă.

Kien ridică pachetul cu cărţile căzute. Soarta lor îl durea, dar mai mult îl durea dispariţia omului, căruia ar fi vrut să-i spună unele lucruri, îl chemă îndărăt, strigându-i încetişor şi cu duioşie: „Dar a şi murit, e din sursă sigură, crede-mă, nu ne aude!” Nu cuteza să strige mai tare. Ştia de ce fugea omul. Toată lumea era înfricoşată din cauza femeii aceleia, ieri, când a vorbit cu Fischerle despre ea, a pălit chiar şi el. Numele ei răspândea groază, era suficient să-l audă cineva pentru a încremeni. Fischerle, zgomotosul Fischerle, vorbea în şoaptă când povestea despre sora ei geamănă, iar necunoscutul, ale cărui cărţi le răscumpărase, nici nu credea în moartea ei. De ce fugea oare? De ce era atât de laş? I-ar fi dovedit, totuşi, că Therese trebuie să fie moartă, moartea ei, se înţelegea de la sine, rezulta din însăşi firea ei, mai bine zis, din situaţia ei. Se consumase singură, se mâncase de una singură din lăcomie de bani. Poate că avea provizii în casă, cine ştie pe unde tot dosea alimente, în bucătărie, în vechea ei cameră de servitoare (de fapt, nu era decât menajeră), pe sub covoare, prin spatele cărţilor, dar toate au un sfârşit. Săptămâni în şir s-a hrănit din astea, apoi s-a terminat. Therese a văzut că rezervele s-au epuizat. Dar atunci nu s-a aşezat jos şi n-a murit. El, în locul ei, aşa ar fi făcut. Prefera orice moarte unei vieţi nedemne. Dar Therese, mânată, în nebunia ei, de aviditate după un testament, s-a mâncat de una singură, bucată cu bucată. Până în ultima clipă, a văzut aievea testamentul înaintea ochilor. Şi-a smuls carnea de pe trup fâşii-fâşii, hiena asta, a trăit de azi pe mâine din propriu-i trup, a mâncat carnea în sânge, mai

înainte de-a fi fiartă, căci cum ar fi putut s-o gătească chiar ea, apoi a murit ca schelet, fusta zăcea scrobită în jurul ciolanelor dezgolite şi arăta de parcă ar fi umflat-o o furtună. În realitate, era exact aceeaşi de totdeauna, numai că furtuna o măturase pe ea de sub fustă. Au găsit-o acolo, căci, într-o bună zi, uşa locuinţei a fost forţată. Mercenarul acela credincios şi brutal, intendentul casei, a făcut cercetări să afle unde-i stăpânul lui. A bătut zilnic la uşă şi l-a cuprins îngrijorarea fiindcă nu primea niciun răspuns. A aşteptat mai multe săptămâni până să-şi permită să spargă uşa. Apartamentul era încuiat pe dinafară. Când a forţat uşa, a găsit cadavrul şi fusta. Au fost puse amândouă într-un coşciug. Adresa profesorului n-o ştia nimeni, altfel ar fi fost înştiinţat şi el de înmormântare. Ăsta a fost norocul lui, căci, în loc să plângă, ar fi râs de faţă cu toţi trecătorii. În urma sicriului mergea intendentul casei, singurul care purta doliu, şi acesta numai din credinţă faţă de stăpânul lui ereditar. Un dulău mare a sărit pe sicriu, l-a răsturnat jos şi a dat la iveală fusta scrobită, scuturând-o. A muşcat din ea până ce botul a început să-i sângereze. Administratorul casei s-a gândit că fusta îi aparţinea ei, că ea ţinea la fustă mai mult ca la propria-i inimă, totuşi, întrucât, de foame, câinele se comporta ca turbat, administratorul n-a cutezat şi nu s-a luat la luptă cu el. A asistat numai şi a privit emoţionat cum dispărea în gâtlejul fiarei bucată cu bucată, îmbibată de sângele fiorosului animal. Scheletul a mers mai departe. Cum nimeni nu l-a mai însoţit, a fost aruncat pe marea haldă de gunoaie de la marginea oraşului, întrucât niciun cimitir şi nicio confesiune n-ar fi acceptat-o. Un mesager cu vestea despre groaznicul ei sfârşit a fost trimis la Kien.

În clipa asta intră Fischerle pe uşa cu geamuri şi spuse: „După câte văd, sunteţi pe plecate”.

A fost totuşi bine”, spuse Kien, închipuindu-şi-o pe

Therese de faţă… „Că te-am închis înăuntru”. „Pe mine? M-aţi închis? N-o să aveţi îndrăzneala!” se sperie Fischerle., A meritat moartea asta. Nici până astăzi nu sunt sigur dacă ştia să scrie şi să citească curgător”. Fischerle pricepu. „Nici a mea nu ştie şah deloc! Ce ziceţi de asta? Revoltător nu-i aşa?” „Tare aş fi vrut să aflu amănunte. Sunt redus la o ştire foarte sumară. Informatorul meu a luat-o la fugă”. De fapt, îi spusese el însuşi să plece, dar îi era ruşine să-i mărturisească lui Fischerle acea juruinţă înspăimântătoare. „Şi-a lăsat şi pachetul aici, măgarul! Daţi-l încoace! Tot port eu toate cărţile în cap, pot să le duc şi pe astea”.

La cuvintele acestea îşi aminti de împrietenirea şi tutuiala de ieri şi se scuză faţă de Kien că i se adresase din nou cu dumneavoastră, o făcuse numai în virtutea vechii lui veneraţii pentru el. În realitate, însă, îl şi dispreţuia, dat fiind că acum era de patru ori mai bogat decât Kien. Considera drept o bunăvoinţă faptul că îi vorbea acum şi, dacă n-ar fi fost în joc o cincime din capital, ar fi tăcut pur şi simplu. De altfel, începea să-l intereseze mai îndeaproape condiţiile în care locuia Kien. Poate că nevasta murise cu adevărat. Toate semnele pledau pentru asta. Dacă ar mai fi fost în viaţă, şi-ar fi căutat de multă vreme bărbatul şi l-ar fi adus acasă. Pe un bărbat atât de prost, cu atâţia bani, orice nevastă îl aduce îndărăt acasă. Nu credea în sminteala ei, toate amănuntele pe care i le povestea Kien despre ea erau în perfectă ordine.

I se părea imposibil şi caraghios ca omul acesta slăbănog şi neputincios să fi închis în casă pe cineva, şi pe deasupra, o femeie atât de capabilă. Cu siguranţă că ea ar fi spart uşa, iar dacă era nebună, cu atât mai mult ar fi făcut-o. Aşadar, era moartă. Dar ce se întâmpla acum cu locuinţa? Dacă existau valori înăuntru, atunci era oricum rost de luat ceva. Dacă nu era decât plină de cărţi, măcar

puteau să fie amanetate. Locuinţa însăşi putea fi vândută, în schimbul unei sume mari de bani. În orice caz, acolo se întâmpla o nenorocire şi zăcea nefructificat un capital, indiferent dacă era mic sau mare.

Pe stradă, Fischerle privi îngrijorat în sus spre Kien şi întrebă: „Dar, dragă prietene, ce facem acum cu frumoasele cărţi de-acasă? Târfa s-a dus şi cărţile sunt singure…” Reuni strâns lipite degetele întinse de la mâna dreaptă, le apucă apoi cu stânga şi le frânse brusc în două, de parcă i-ar fi răsucit el personal gâtul târfei. Kien îi era recunoscător pentru această amintire pe care o aşteptase. „Linişteşte-te”, spuse el, „intendentul casei a încuiat fără îndoială locuinţa bine. Este omul cel mai cinstit din lume. Altfel, crezi că aş putea să merg calm alături de tine?

De altfel, n-aş putea spune cu certitudine că era o cocotă”. Kien era drept, ea moartă, şi i se părea potrivit să n-o condamne fără dovezi palpabile, în afară de asta, îi era ruşine că vreme de opt ani nu observase nimic din meseria ei adevărată. „O femeie, care să nu fie târfă, asta nu există!” Fischerle găsea, ca întotdeauna, soluţia cea mai bună, rezultat al vieţii petrecute de el la „Cer”. Soluţia îi plăcu îndată lui Kien. El nu se atinsese încă niciodată de vreo femeie.

Exista oare – în afară de ştiinţă – o mai bună justificare pentru asta decât simplul fapt că toate laolaltă erau cocote? „Din păcate, trebuie să-ţi dau dreptate”, spuse el, pentru a-şi îmbrăca aprobarea măcar cu aparenţa unei experienţe proprii. Dar Fischerle se săturase de târfe şi trecu acum la intendentul casei. Se îndoia de onestitatea lui. „În primul rând, nu există niciun om cinstit”, declară el, „în afară de noi doi, fireşte, şi, în al doilea rând, nu există niciun intendent cinstit. Din ce trăieşte intendentul? Din şantaje! Şi de ce? Pentru că altfel n-ar putea trăi. Numai de pe urma locuinţei singure nu se satură niciun

intendent. Un altul, poate, un intendent, nu. La noi era un intendent care pretindea de la nevastă-mea câte un şiling pentru fiecare domn. Dacă venea într-o noapte fără client, în meseria asta totul e posibil, el întreba unde e domnul. N-am niciunul, spunea ea. Arată-mi-l, sau altfel te denunţ, zicea intendentul.

Atunci, ea începea să plângă. De unde să iau un client? De multe ori trecea în felul acesta o oră. Până la urmă, trebuia totuşi să-i arate un client, uneori era unul atât de mic", Fischerle ţinu mâna întinsă la nivelul genunchilor săi, „pe unul ca acela ar fi putut totuşi să-l ascundă, dacă intendentul ar fi fost mai înţelegător. Păcat de şilingul dat! Şi cine suporta paguba? Eu, bineînţeles!"

Kien îi arătă pe larg că, în cazul de faţă, este vorba de un mercenar, un om cinstit, de încredere şi voinic ca un urs, care nu lasă să treacă pragul casei nici cerşetorii, nici coropcarii şi nici alţi vagabonzi. Este o plăcere să-l priveşti cum tratează golănimea asta, dintre care mulţi nici măcar nu ştiu să scrie sau să citească, pe unii îi bate, textual, până îi schilodeşte. Pentru liniştea pe care i-o datorează, căci pentru ştiinţă ai nevoie de linişte, linişte şi iar linişte, i-am făgăduit o mică recompensă de o sută de şilingi pe lună. „Şi omul îi ia? Şi omul îi ia!" Vocea lui Fischerle se gâtui. „Un şantajist! N-am dreptate? Un şantajist în toată regula! Merită să fie închis numaidecât! Închis, da, închis!"

Kien încercă să-şi liniştească prietenul. Nu trebuie să compare cu el însuşi un om atât de banal. Fireşte, este nedelicat să ia bani pentru un serviciu prestat, dar obiceiul acesta prost s-a încetăţenit la poporul de jos şi s-a întins până în cercurile culte. Platon a luptat zadarnic împotriva lui. De aceea i-a fost lui, lui „Kien, totdeauna odioasă ideea unui profesorat. Pentru lucrările sale ştiinţifice n-a primit niciodată vreun groşen. „Platon e bun!" ripostă Fischerle, auzea numele pentru prima dată. „Pe Platon îl ştiu eu.

Platon este un om bogat, tu eşti de asemenea un om bogat. Şi cum de ştiu sta? Pentru că numai un om bogat vorbeşte aşa. Acu uită-te la mine. Eu sunt un biet nenorocit, n-am nimic, nu sunt nimic, n-o să ajung nimic, nu iau nimic. Ăsta caracter! Administratorul tău, şantajistul acela, ia o sută de şilingi, o avere, îţi spun, şi snopeşte în bătăi, peste zi, oamenii sărmani. Dar noaptea… Pariez că noaptea doarme, dacă intră vreun spărgător, nu observă nimic. Stă culcat şi doarme, are la teşcherea cei o sută de şilingi, lasă să fure cărţile, dar eu nu pot să asist la una ca asta, este o ticăloşie, n-am dreptate?”

Kien spuse că nu ştie dacă intendentul are somnul zdravăn. S-ar putea presupune că da, întrucât la el toate sunt zdravene, cu excepţia celor patru canari care trebuie să cânte întotdeauna, atunci când îl apucă pe el pofta. (Pe ăştia îi aminti doar de dragul preciziei.) Pe de altă parte, este un om de o vigilenţă fanatică, şi-a construit o gaură specială la cincizeci de centimetri de la pământ, pe unde să poată observa mai bine cine intră şi cine iese. Acolo stă în genunchi toată ziua. „Oameni d-ăştia am fumat eu!” izbucni Fischerle. „Din ăştia ies copoii cei mai buni. Aşa un copoi! Aşa un ticălos! Dacă l-aş avea aici la îndemână, dragă prietene, ai rămâne cu gura căscată cum l-aş ciomăgi, cum l-aş zdrobi în bătăi cu degetele astea mici ale mele! Nu pot să sufăr copoii! Sunt copoii nişte vagabonzi sau nu sunt? Sunt, sunt, v-o spun eu, n-am dreptate?” „Nu prea cred că intendentul meu a fost copoi de meserie”, îşi dădu Kien cu părerea, „dacă există într-adevăr meseria asta. A fost funcţionar poliţienesc, inspector, dacă nu mă înşel, şi este de mult la pensie”.

Fischerle renunţă atunci numaidecât. Puţin îi pasă de o asemenea spargere. Nu se ia el în râcă acum cu poliţia, mai ales înainte de America, sigur că nu, şi pe deasupra cu poliţişti pensionaţi, cu atât mai puţin, pensionarii sunt cei

mai răi. De puturoşenie, le căşunează pe nevinovaţi. Pentru că nu mai pot să aresteze, parcă sunt turbaţi la fiecare prilej şi bat nişte schilozi inofensivi până-i schilodesc. De păcat, e păcat, n-ar strica dacă s-ar putea învârti de mai mult pentru America. Omul se duce o singură dată în America. Unui campion mondial nu-i place să ajungă acolo ca un cerşetor, de fapt el încă nu este, dar o să devină, şi s-ar putea ca oamenii să spună cândva, a venit cu mâinile goale, să nu rămână cu ele pline, mai bine să-i luăm totul. În America, Fischerle nu se simte câtuşi de puţin singur, în ciuda titlului său. Pretutindeni sunt pungaşi, iar în America totul este gigantic. Din când în când vârâ nasul la subsuoara stingă şi se înviorează simţind mirosul banilor care sunt ascunşi acolo. Asta îl consolează şi, după ce nasul a zăbovit o clipită acolo, se ridică din nou vesel în sus.

Dar Kien nu mai resimţea aceeaşi fericire în privinţa morţii Theresei. Cuvintele lui Fischerle îl avertizaseră de primejdia care plutea deasupra bibliotecii sale. Totul îl atrăgea îndărăt acolo. Primejdia în care se afla ea, datoria lui, munca lui. Ce-l reţinea aici? O iubire superioară. Câtă vreme mai simţea o picătură de sânge în vinele sale, voia să mântuie nefericitele cărţi, să le răscumpere de moartea prin foc, să le apere de gâtlejul porcului aceluia! Acasă îl aştepta cu siguranţă arestarea. Trebuia să privească lucrurile limpede în faţă. A fost complice la moartea Theresei. Ea purta vina principală, dar el o încuiase înăuntru. Din punct de vedere legal, era dator s-o interneze într-un ospiciu de nebuni. Slavă Domnului că n-a ascultat de lege! În ospiciul de nebuni, Therese ar mai fi şi astăzi în viaţă. El a condamnat-o la moarte, foamea şi lăcomia ei au executat sentinţa. Nu retractează nicio iotă din fapta lui. Este gata s-o mărturisească în faţa judecăţii. Procesul lui trebuie să se termine printr-o achitare

răsunătoare. Fireşte că arestarea unui savant atât de celebru, de bună seamă cel mai mare sinolog al vremii, va produce o vâlvă neplăcută, fapt ce trebuie evitat, în interesul ştiinţei. Ca martor principal al apărării va sluji tocmai acel intendent. Kien se bazează pe el, de fapt, totuşi reticenţele lui Fischerle în privinţa venalităţii unui asemenea caracter nu şi-au greşit ţinta. Mercenarii dau fuga la acel stăpân care-i plăteşte mai bine. Problema esenţială trebuie văzută în partida adversă. Există o asemenea partidă? Are ea vreun interes să-l mituiască pe intendent cu sume la care nu se poate rezista? Therese era singură. Niciodată nu fusese vorba de ceva rubedenii. La înmormântare nu a însoţit-o nimeni. Dacă se va ivi în cursul procesului cineva care să se dea drept ruda ei, Kien va cere să se culeagă date precise cu privire la originea respectivului. O rudă era oricând posibilă. Se gândea să vorbească cu intendentul încă înainte de arestare. Sporirea micii recompense la două sute de şilingi trebuia să i-l ataşeze întru totul pe acest copoi, cum foarte bine spunea Fischerle. Prin asta, nu comitea nici mituire şi nici altceva ilegal; intendentul să spună adevărul, purul adevăr. În niciun caz nu era de admis ca de bună seamă cel mai mare sinolog al vremii să fie condamnat pentru o femeie de esenţă inferioară, o femeie despre care nici nu se poate spune cu certitudine dacă ştia să scrie şi să citească fluent. Ştiinţa impunea moartea ei. Tot ea impunea şi deplina achitare şi reabilitare a lui. Savanţii de talia sa se pot număra pe degete. Femei există din păcate cu milioanele. Şi pe deasupra, Therese se numără printre cele mai insignifiante. Nu se poate nega faptul că moartea ei fusese cât se poate de chinuitoare şi crudă. Dar pentru asta, exact pentru asta, ea însăşi purta deplina răspundere. Depindea doar de ea să se lase să moară de foame în linişte. Mii de penitenţi indieni au murit, înaintea ei, de această moarte

lentă şi s-au considerat mântuiţi printr-însa. Lumea îi admiră încă şi astăzi. Nimeni nu-i compătimeşte pentru soarta avută, iar poporul lor, cel mai înţelept după cel chinez, îi sanctifică. De ce nu s-a ridicat Therese până la această hotărâre? Ţinea prea mult la viaţă. Lăcomia ei nu cunoştea margini. O prelungea cu orice secundă demnă de dispreţuit. Ar fi mâncat oameni, dacă ar fi existat în jurul ei. Ura oamenii. Cine s-ar fi sacrificat pentru ea? În clipele ei de slăbiciune s-a aflat singură şi părăsită, aşa cum merita. Atunci a recurs la ultimul mijloc care-i mai rămânea: şi-a devorat propriul trup, fâşie cu fâşie, bucăţică cu bucăţică, şi s-a mai menţinut în viaţă cu preţul unor dureri de nedescris. Martorul n-a găsit-o, a găsit doar ciolanele ei, ţinute laolaltă de o fustă albastră scrobită, pe care obişnuia s-o poarte totdeauna. Acesta a fost sfârşitul ei binemeritat.

Pledoaria în apărare a lui Kien se transforma într-un rechizitoriu fără lacune împotriva Theresei. O distrugea postum pentru a doua oară. Kien se afla de mult, cu Fischerle, din nou într-o cameră de hotel, ajunseseră acolo aproape fără să-şi dea seama. Şirul strict al gândurilor sale nu se rupea nicio clipă. Tăcea şi analiza cel mai mic amănunt. Din cuvintele care fuseseră folosite de către autodevorată în cursul vieţii ei, Kien alcătuia un text model. Era un maestru al conjecturilor strălucite şi garanta pentru fiecare literă. Fără îndoială, regreta nespus de mult că trebuia să utilizeze atâta acribie filologică pentru o simplă crimă. Acţiona sub imperiul forţei majore şi făgăduia lumii o compensaţie îmbelşugată a realizărilor din viitorul apropiat. În munca lui îl împiedicase tocmai aceea al cărei caz era pus aici în discuţie. Kien mulţumea preşedintelui pentru tratamentul amabil, la care el, ca acuzat de crimă ce era, nu se aşteptase. Preşedintele se înclina şi-i explica printr-o politeţe aleasă că ştie bine ce i

se cuvine celui mai mare sinolog al epocii actuale. Acel „de bună seamă”, pe care Kien îl aşeza înainte de „cel mai mare sinolog”, când vorbea despre el însuşi, preşedintele îl omitea, întrucât era cu totul inutil. Pe Kien această cinstire în public îl umplea de o îndreptăţită mândrie. Rechizitoriul lui împotriva Theresei căpătă o nuanţă ceva mai blândă.

„Trebuie să-i acordăm şi ei unele circumstanţe atenuante”, îi spuse Kien lui Fischerle. Acesta şedea pe pat, lângă el, regreta spargerea ratată şi-şi mirosea banii. „Chiar şi-n cele mai grele timpuri, când caracterul ei era complet răscolit de foame, n-a îndrăznit niciodată să se atingă de o carte. În plus, fac remarca aici, că este vorba de o femeie incultă”. Fischerle se enervă, pentru că-l înţelegea, trebuia să înţeleagă orice tâmpenie: îşi blestema propria inteligenţă şi nu ripostă, decât în virtutea obişnuinţei, la vorbele bietului nenorocit de lângă el. „Dragă prietene”, spuse cocoşatul, „eşti un nătărău. Niciun om nu face ceea ce nu ştie. Ce crezi, cu câtă poftă n-ar fi înfulecat ea cărţile cele frumoase, dacă ar fi ştiut cât de simplu merge. Îţi spun eu, dacă ar fi fost gata tipărită cartea aceea de bucate pe care a alcătuit-o porcul nostru de la Theresianum de la etajul de sus, cu cele o sută trei reţete… Ei, mai bine nu mai spun nimic”. „Ce vrei să spui?” întrebă Kien cu ochii căscaţi a mirare. Ştia bine la ce se referea piticul, dar voia ca celălalt să rostească acele lucruri îngrozitoare în legătură cu biblioteca sa şi nu el, nici măcar în gând. „Trebuia să-ţi spun, dragă prietene, dacă ai fi venit acasă, ţi-ai fi găsit locuinţa goală, complet pustie, nicio foaie, de cărţi să nu mai vorbim!” „Slavă Domnului!” răsufla Kien adânc. „Ea e gata îngropată, iar cartea aceea infamă n-are să apară atât de curând. Voi şti eu cum să aduc vorba de ea la proces. Lumea va ciuli urechile.

Mă gândesc să dezvălui fără cruţare tot ceea ce ştiu.

Încă un savant care are ceva de spus!”

De la moartea soţiei sale, vorba lui Kien devenise mai îndrăzneaţă şi până şi dificultăţile pe care le avea înainte îi incitau acum pofta de luptă, pentru fapte noi. Petrecu o după-amiază însufleţită împreună cu Fischerle. În momentele lui de dispoziţie melancolică, piticul avea mult simţ al umorului. Îl puse să-i istorisească în amănunt chestiunea procesului şi nu ridică nicio obiecţie, în nicio privinţă. Îi dădu lui Kien unele sfaturi bune pe gratis şi pe degeaba. Îl întrebă dacă nu are cumva rude care să-l poată ajuta. Un proces pentru crimă nu e un fleac.

Kien aminti de fratele său de la Paris, un psihiatru celebru; înainte de asta făcuse avere ca doctor de femei. „Avere, spui?” Fischerle se hotărî numaidecât ca, înainte de America, să facă o haltă la Paris. „Asta e omul potrivit pentru mine”, spuse el, „pe ăsta am să-l consult pentru cocoaşa mea!” „Dar nu e chirurg!” „Nu face nimic. Dacă a fost doctor de femei, se pricepe la toate”. Kien zâmbi de naivitatea acestui om drag, care se părea că nu avea nicio idee despre specializarea din ştiinţă. Totuşi, îi dădu cu plăcere adresa exactă, pe care Fischerle şi-o notă pe o fiţuică murdară, şi-i povesti multe despre frumoasele relaţii care existau cu ani şi decenii lungi în urmă între el şi fratele său. „Ştiinţa solicită omul în întregime”, conchise el, „nu-i mai lasă nicio clipă de răgaz pentru relaţiile obişnuite. Ea ne-a despărţit”. „Dacă ai să ai un proces, oricum, tot n-o să mă poţi folosi la nimic. Ştii ce, între timp am să mă duc până la Paris şi-am să-i spun fratelui tău că vin din partea ta. N-o să trebuiască să-i plătesc nimic dacă sunt prietenul tău bun?!” „Fireşte că nu”, ripostă Kien, „am să-ţi dau o scrisoare de recomandare, ca să mergi absolut la sigur. M-aş bucura dacă ar putea să te scape cu adevărat de cocoaşă”. Se aşeză numaidecât şi scrise – pentru prima oară după opt ani de zile – fratelui său.

Propunerea lui Fischerle venea tocmai bine. Spera să se retragă în curând din nou, cu totul, în viaţa lui ştiinţifică şi, în ipoteza asta, piticul îi părea totuşi o povară, oricât de mult o preţuia. De fapt, sentimentul ăsta, că mai curând sau mai târziu trebuia să se descotorosească de el, îl avea abia de când se tutuiau. Dacă Fischerle scăpa de cocoaşa lui, atunci Georg putea să-l plaseze foarte bine ca îngrijitor la clinica lui de psihiatrie. Piticul duse scrisoarea, cu adresa completă şi sigilată, în camera lui, scoase din pachetul cu cărţi – marfa pe care coropcarul o lăsase baltă – o carte şi puse scrisoarea în ea. Restul pachetului urma să slujească mâine pentru vechea lui destinaţie. După un calcul exact, Kien mai poseda circa două mii de şilingi. Într-o dimineaţă putea să-i ia jucându-se. Seara trecu astfel cu discuţii pline de revoltă în legătură cu porcul şi cu alte făpturi degenerate.

Ziua următoare a început prost. De-abia se aşezase Kien lângă fereastra lui, când un om cu un pachet se izbi de el. Se ţinu destul de bine pe picioare ca să nu cadă peste geam. Individul grosolan se înghesui să treacă pe lângă el. „Ce doriţi? Ce vreţi aici? Dar aşteptaţi!” Orice strigăt fu inutil. Omul se repezi în sus şi nici măcar nu întoarse capul. După oarecare chibzuială, Kien ajunse la concluzia că trebuia să fi fost vorba de cărţi pornografice. Asta era singura explicaţie pentru graba neruşinată cu care acela fugise de o eventuală cercetare a pachetului său. Apoi apăru canalagiul, se opri neajutorat în faţa lui şi pretinse cu glas tunător patru sute de şilingi. Stăpânit încă de mânie din cauza individului precedent, Kien îl recunoscu. Cu glas tremurător se răsti la el: „Dumneata ai fost şi ieri aici! Să-ţi fie ruşine!” „A-a-a-alaltăieri, a-a-a…”, bâigui canalagiul onest. „Şterge-o de-aici! Adânceşte-te în dumneata! Asta o să sfârşească rău!” „Dar banii îi capăt!” spuse canalagiul. Se bucura de cei cinci şilingi pe care voia

să-i bea iarăşi. Fără să se gândească – ceea ce nu făcea de altfel niciodată – era sigur că el, ca muncitor, nu-şi căpăta salariul, dacă nu livra în schimb munca lui, respectiv, banii încasaţi. „Nu capeţi nimic!” declară Kien hotărât. Se înfipse în faţa lui pe scară. Era gata la orice. Amanetarea n-o putea face decât doar trecând peste cadavrul său! Canalagiul se scarpină în cap. L-ar fi muiat el pe slăbănogul acesta. Dar asemenea lucru nu-i fusese poruncit. El executa doar ordinele. „Mă duc să-l întreb pe şef, cârâi el şi-i întoarse celuilalt dosul. Acest fel de despărţire îi era mai uşor decât cuvintele. Kien oftă. Uşa de sticlă scârţâi.

Atunci apăru o fustă albastră şi un pachet imens. După el urma Therese. Ea le purta pe amândouă. Lângă ea mergea intendentul. În stânga ducea un pachet şi mai mare, până hăt deasupra capului lui, un pachet pe care-l aruncă apoi în mâna dreaptă şi-l prinse jucându-se.

Împlinirea.

O săptămână în cap după ce-şi izgoni bărbatul, hoţul, Therese a fost ocupată cu percheziţionarea locuinţei. Procedă ca şi cum ar fi vrut să facă totul foarte temeinic şi-şi împărţi munca pe porţiuni. De la şase dimineaţa până la opt seara luneca pe vârful picioarelor, în genunchi, în mâini, pe coate, pretutindeni, şi se uita după crăpături ascunse. Găsi praf acolo unde în vremurile ei cele mai curate nici n-ar fi bănuit că există şi aruncă vina pe hoţi, întrucât asemenea oameni sunt murdari. Cu o coală de hârtie groasă sondă în adâncime acele crăpături care erau prea fine pentru acele ei groase de păr. După folosire, sufla praful de pe coală şi-o ştergea cu cârpa. Căci ideea că ar putea să atingă libretul de bancă pierdut cu o hârtie murdară îi era insuportabilă. În timpul muncii nu-şi puse mănuşi, căci le-ar fi murdărit; totuşi, ele erau la îndemână în apropiere, proaspăt spălate şi albe ca neaua, pentru

eventualitatea că ar fi găsit libretul de bancă. Covoarele frumoase, care s-ar fi putut deteriora uşor de atâta trebăluială în sus şi-n jos, fură împachetate în ziare şi duse pe coridor. Cărţile fură cercetate una câte una în căutarea aceluiaşi conţinut. Încă nu se gândea serios să le vândă. Voia mai întâi să se sfătuiască în privinţa asta cu omul cel înţelept. Totuşi, când se uita la numărul paginilor, simţea un respect deosebit pentru cărţile cu peste cinci sute de pagini, întrucât acestea valorau cu siguranţă ceva, şi le cântărea în mână ca pe nişte pui jumuliţi, din piaţă, înainte de a se decide să le pună la loc. De fapt, nu era supărată pe libretul de la bancă, îi plăcea să se ocupe de locuinţă. Şi-ar fi dorit ceva mai multe mobile. Dacă îţi imaginai camerele golite de cărţi, observai numaidecât cine locuise aici: un hoţ. După o săptămână declară: în casa asta nu există nimic. În asemenea cazuri, oamenii cumsecade se adresează poliţiei. Aşteptă cu reclamaţia până când banii de gospodărie, ultimii pe care-i căpătase, fură consumaţi. Voia să dovedească poliţiei că bărbatul fugise cu toate lucrurile şi nu-i lăsase nici măcar un sfanţ. Când se ducea după cumpărături, îl ocolea pe intendent pe departe. Se temea de întrebările lui despre domnul profesor. De fapt, încă nu făcuse nicio mişcare, dar la întâi ale lunii avea să se înfiinţeze cu siguranţă. La întâi îşi primea, în fiecare lună, bacşişul. În luna asta nu va căpăta nimic şi-l şi vedea la uşă, cerşind. Era ferm decisă să-l azvârle afară, cu mâinile goale. Nimeni n-o putea sili să dea vreun ban. Dacă se obrăznicea, îl va reclama.

Într-o zi, Therese se îmbrăcă cu fusta ei scrobită cea mai bună. O făcea mai tânără. Albastrul acesteia era cu o nuanţă mai deschis decât al celeilalte, pe care o purta zilnic. La ea se asorta o bluză albă de-ţi lua ochii. Descuie uşa spre noul domnitor, lunecă spre şifonierul cu oglindă, spuse „uite-mă, m-am întors” şi se hlizi cu gura până la

urechi. Arăta ca de treizeci de ani şi avea o gropiţă în bărbie. Gropiţele sunt frumoase. Voia să fixeze cu domnul Grob un rendez-vous. Apartamentul este acum al ei şi domnul Grob poate veni liniştit. Ar vrea să-l întrebe cum se poate rezolva chestiunea asta mai bine. În cărţile de-aici sunt vârâte milioane şi ea nu e dispusă să dea şi altora ceva. El are nevoie de capital. Ştie ea bine ce înseamnă un om capabil. Nu vrea să doarmă pe grămada asta de bani frumoşi. Parcă ar profita ceva? Să economiseşti e bine, dar să câştigi bani e şi mai bine. Deodată te trezeşti că ai de două ori pe atât. Nu l-a uitat nici pe domnul Grob. Nicio femeie nu-l poate uita. Aşa sunt femeile. Toate se bat pentru el. Vrea să se aleagă şi ea cu ceva din asta. Bărbatul a plecat. Nu se mai întoarce. Ce-a făcut Kien, nu spune. N-a fost niciodată bun cu ea, dar a fost totuşi bărbatul ei. De aceea, mai bine nu spune nimic. De furat, ar fi putut fura, dar în niciun caz nu putea să fie un om capabil. Ei, dacă ar fi toţi aşa cum e domnul Grob! Ce mai glas are domnul Grob şi ce mai ochi! Ea l-a botezat şi i-a dat un nume, numele este Puda. Numele e frumos, dar cel mai frumos e domnul Grob. Cunoaşte ea bărbaţi mulţi. Dar oare îi place măcar unul atât de mult ca domnul Grob? Dacă crede ceva rău, să poftească dumnealui şi să dovedească. Să nu creadă nimic. Să vină numai. Şi să spună încă o dată povestea aia despre şoldurile superbe. O spune atât de frumos.

La aceste cuvinte se leagănă încolo şi-ncoace dinaintea oglinzii. Abia acum simte cât este de frumoasă. Îşi scoate fusta şi-şi priveşte şoldurile splendide. Aşa e, are dreptate. E tare deştept. Nu e numai interesant, se pricepe la toate. De unde o fi ştiind asta? Că doar nu i-a văzut niciodată şoldurile. Observă aşa numai. Examinează femeile atent, apoi întreabă când poate să i se facă proba. Un bărbat trebuie să îndrăznească. Căci altfel nici n-ar fi

bărbat. Poate oare vreuna să-i spună nu? Therese îşi mângâie şoldurile cu mâinile lui. Sunt catifelate ca şi vocea, îl priveşte în ochi, cu gropiţa înainte. O să-i dăruiască ceva, spune ea. Se duce îndărăt până la uşă şi ia legătura de chei care atârnă acolo. În faţa oglinzii îi înmânează cadoul cu un zăngănit uşor şi-i spune că poate intra în camera ei oricând doreşte. Ştie bine că nu e hoţ, nici chiar când nu este ea de faţă. Legătura de chei îi cade pe jos şi Therese se ruşinează pentru că Grob nu pune mâna s-o ia. Ea strigă: Domnule Puda, şi în definitiv dacă i-ar spune pur şi simplu Puda. El nu zice nimic, nu se mai satură privindu-i şoldurile, ce frumos e. Tare ar vrea să-i audă acum glasul. Therese îi spune un secret. Are un libret la casa de economii şi Grob poate să-i ia pentru el. Oare să-i spună şi parola libretului? Glumeşte, dar se sperie că Grob ar putea să-i ceară lucrul acesta şi ea nu l-ar face. Cel puţin, până-l va cunoaşte mai bine. Îl cunoaşte atât de puţin. Dar el n-a spus nimic. Unde este? Therese îl caută pe şoldurile ei, acolo îi e frig. Cald îi este la piept. Acolo sunt mâinile lui, sub bluză, dar Grob nu e aici. Îl caută în oglindă şi găseşte fusta ei. Fusta arată ca nouă şi albastrul este culoarea cea mai frumoasă, pentru că ea îi este credincioasă domnului Puda. Îmbracă din nou fusta, îi stă bine, şi, dacă domnul Puda vrea, şi-o scoate din nou. Chiar astăzi o să vină, o să rămână la ea toată noaptea, vine în fiecare noapte, e atât de tânăr. Are un întreg harem, dar de dragul ei o să-l desfiinţeze. Şi ce dacă a fost odată grobian? Când de fapt aşa îl şi cheamă! Ce e el de vină pentru numele lui? Ea asudă şi se duce acum la el.

Therese ia cheile dispreţuite, încuie pe îndelete, se ocărăşte singură pentru că folosise oglinda din odaia bună, când dincolo avea un ciob mic, şi râde cu hohote pentru că dusese zadarnic mâna spre buzunarul cheilor care nu exista la fusta asta. Sunetul râsului ei îi pare străin, ea nu

râde niciodată. Are impresia că a auzit pe cineva străin în locuinţă. Atunci o apucă frica, pentru prima dată de când e singură. Caută repede ascunzătoarea libretului ei de economii; e la locul lui, în ordine. Deci nu sunt spărgători în casă, pentru că ăştia ar fi furat în primul rând libretul de economii. Pentru mai multă siguranţă îl ia cu ea. În gangul de la intrarea casei se apleacă tare, când trece prin faţa intendentului. Are bani la ea şi se teme că el ar putea să-i ceară tocmai astăzi bacşişul.

Circulaţia zgomotoasă de pe stradă îi sporeşte Theresei bucuria. Lunecă grăbită spre sărbătoarea ei, ţinta drumului este în inima oraşului. Zgomotul devine din ce în ce mai mare cu fiecare străduţă. Toţi bărbaţii se uită după ea. Therese observă, dar trăieşte pentru un singur bărbat. Totdeauna şi-a dorit să trăiască pentru un singur bărbat. Şi acum se întâmplă aşa. Un automobil se obrăzniceşte, cât pe ce s-o calce. Întoarce capul cu demnitate spre şofer şi spune: „Te rog, pentru dumneata n-am timp!” şi întoarce spatele primejdiei, în viitor o s-o apere Puda de asemenea proletari. Nici singură nu-i e frică, pentru că acum totul îi aparţine. În timp ce merge prin oraş, ia în posesie toate magazinele. Aici există perle care se potrivesc cu fusta ei şi briliante pentru bluză. Dintre blănurile expuse n-ar purta niciuna, sunt indecente, dar în şifonier i-ar plăcea să atârne aşa ceva. Cele mai frumoase desuuri le are ea, căci dantelele sunt foarte late. Totuşi, ia şi din astea câteva vitrine. Bogăţiile le vâră în libretul ei de economii care se umflă şi se tot umflă, acolo sunt toate în siguranţă şi el poate să le vadă.

Se opreşte locului în faţa firmei lui. Literele de pe tabla firmei se apropie de ochii ei. Întâi citeşte Gross & Mama, apoi citeşte Grob & Nevasta. Aşa îi place. Pentru asta îşi şi jertfeşte timpul ei preţios. Concurenţii se încaieră între ei, domnul Gross e un slăbănog şi o

încasează pe spinare. Acum literele dansează de bucurie şi când dansul se sfârşeşte, ea citeşte deodată Gross & Soţia. Dar asta nu-i convine câtuşi de puţin. Strigă: „Ce obrăznicie!” şi intră în magazin.

Numaidecât cineva sărută mâna preastimatei doamne. E vocea lui. La doi paşi în faţa lui, ea ridică geanta în sus şi spune: „Iată-mă din nou”. El se înclină şi întreabă: „Preastimata doamnă doreşte? Cu ce-o pot servi pe preastimata doamnă? Poate un nou dormitor? Pentru noul domn soţ?” De luni de zile Therese era chinuită de teama că s-ar putea ca el să n-o mai recunoască.

Făcuse totul pentru a fi recunoscută. Îşi îngrijise fusta, o spălase, o scrobise, o călcase zilnic, dar omul cel interesant avea atâtea femei. Acum spune: „Pentru noul domn soţ?” Ea înţelege aluzia tainică. A recunoscut-o. Îşi pierde orice sfială, nu se uită în jur să vadă dacă mai e cineva în magazin, se dă foarte aproape de vânzător şi-i spune totul, cuvânt cu cuvânt, aşa cum exersase în faţa oglinzii. El o priveşte în faţă cu ochii lui umezi. E atât de frumos! Ea e atât de frumoasă! Totul este atât de frumos! Şi când Therese ajunge cu vorba la şoldurile splendide, îşi potriveşte fusta, şovăie, se ţine de geantă, şi începe totul de la capăt. Grob îşi bălăbăneşte mâinile şi strigă printre vorbele ei: „Preastimata doamnă doreşte? Dar preastimata doamnă!

Preastimata doamnă doreşte?” Pentru ca ea să vorbească şi mai încet, Grob se dă mai aproape de dânsa, gura lui se deschide şi se închide foarte aproape de-a ei, este tot atât de înalt ca ea, iar Therese vorbeşte tot mai tare şi mai repede. Nu uită niciun cuvânt, fiecare îi explodează ca un proiectil din gură, căci suflarea îi devine sacadată şi cu opinteli. Când ajunge din nou, pentru a treia oară la şolduri, îşi desface panglica de la spate, dar ţine geanta apăsată pe fustă, astfel încât nu-i cade jos.

Vânzătorului i se făcu rău de frică, doamna încă tot nu vorbeşte mai încet şi obrajii ei roşii asudaţi se ating uşor de-ai lui. Măcar de-ar înţelege ce vrea, dar habar n-are cine e şi ce vrea. O apucă de braţele groase şi geme: „Preastimata doamnă doreşte?” Therese se opreşte din nou la şolduri, duce litania splendid şi ţipând tare până la capăt, şopteşte dându-şi sufletul „da” şi se ghemuieşte în braţele lui. E mai grasă decât el şi se crede îmbrăţişată. Cu prilejul ăsta fusta îi cade pe jos. Therese observă şi e cu atât mai fericită cu cât totul vine atât de firesc, ca de la sine. Când simte prezenţa lui, se sperie în plină fericire şi suspină: „Îmi pot permite!” Se aude glasul lui Puda: „Dar, preastimata doamnă! Dar, preastimata doamnă! Dar, preastimata doamnă!” Preastimata doamnă era ea. Între timp, intervin alte voci, nu tocmai frumoase, lumea se uita la dânsa, dar Theresei nu-i pasă, este o femeie cinstită. Domnul Puda se ruşinează, se smulge şi se smulge, ea nu-i dă drumul, îşi încleştează mâinile cu putere la spatele lui. El strigă: „Numaidecât, preastimata doamnă, vă rog foarte mult, preastimata doamnă, dar daţi-mi odată drumul, preastimata doamnă!” Capul doamnei se reazemă de umărul lui, iar obrajii lui sunt ca untul. De ce i-o fi ruşine? Ei nu-i e ruşine. Mai bine se lasă să-i taie mâinile, dar nu-i dă drumul. Domnul Puda tropăie din picioare şi răcneşte: „Daţi-mi voie, vă rog, dar nici nu vă cunosc, daţi-mi voie, vă rog, daţi-mi drumul!” Apoi vin oameni mulţi, o lovesc pe Therese peste mâini, ea începe să plângă, dar de dat drumul nu-i dă. Un om voinic îi desface deget cu deget şi îl smulge pe domnul Puda brusc de lângă ea. Therese se împleticeşte, îşi şterge ochii cu mâneca bluzei spunând: „Dar, vă rog, cum poate fi cineva atât de grobian!” şi încetează să mai plângă. Bărbatul cel voinic este o femeie mare, grasă. Domnul Puda se căsătorise între timp! În magazin e o larmă îngrozitoare, şi Therese înţelege de ce,

când dă cu ochii de fusta de la picioare.

În imediata apropiere se adunase o droaie de oameni, care râdeau de parcă ar fi fost plătiţi pentru asta. Pereţii şi tavanul tremurau, mobilele se clătinau. Cineva strigă: „Salvarea!” Un altul „Poliţia!” Domnul Grob îşi netezeşte revoltat costumul, îi plăceau în special umerii cu vată multă, şi cântă necontenit: „Dar şi formele de relaţii sociale au o limită, preastimată doamnă!” Şi, de îndată ce starea costumului îi pare mulţumitoare, trece la curăţirea obrazului atins de ea. Therese şi cu el erau singurii care nu râdeau. Salvatoarea lui, „mama”, o măsoară neîncrezătoare de sus până jos, adulmecă o poveste sentimentală îndărătul acestei întâmplări. Întrucât avea şi ea o cotă-parte din el, înclină mai curând să cheme poliţia. Neruşinata asta merită o lecţie s-o ţină minte. El şi-o primise pe a lui. În plus, era un om drăguţ, părere pe care ea n-o exteriorizase niciodată. Magazinul impunea o severitate fără menajamente. În ciuda acestor calcule, salvatoarea râde aspru şi tare. Toţi vorbesc de-a valma. Therese îşi pune fusta în mijlocul oamenilor, o funcţionară de birou râde de fusta ei. Therese nu permite să fie întinată fusta în niciun fel şi spune: „Te poftesc, ai fi bucuroasă să ai una aşa!” între timp, arată cu degetul spre dantelele late ale juponului, care erau foarte arătoase şi ele, nu numai fusta. Hohotele de râs nu se mai sfârşesc. Therese este bucuroasă, căci îi era teamă de soţia lui, ce noroc că apucase să-l îmbrăţişeze, altfel n-ar fi mai ajuns niciodată s-o facă. Câtă vreme râd ăştia din jur, nu i se poate întâmpla nimic. Când râde din plin, nimeni nu face nimic altui om. Un funcţionar costeliv, semănând cu bărbatul ei, cu fostul ei bărbat, hoţul, spune: „Prietena lui Grob”. Altul, ăla bărbat, zice: „Frumoasă prietenă!” I se pare de foarte prost gust faptul că toţi râd acum şi mai tare. „Vă rog, chiar sunt frumoasă!” strigă Therese. „Unde-

mi e geanta?” Geanta dispăruse. „Unde-mi e geanta? Am să chem poliţia!” Mama găseşte că asta e neruşinare., Aşa”, declară ea, „acum am să telefonez eu la poliţie!” Se răsuceşte şi se duce la telefon.

Domnul Gross, micul şef, fiul ei, stătuse tot timpul în spatele ei şi voia să spună ceva. Nimeni nu-l ascultă. O trage disperat de mânecă, mama îl împinge cât colo şi anunţă cu o voce aspră, bărbătească: „O să-i arătăm noi ăsteia! O să vedem noi cine-i aici stăpân!” Domnul Gross nu mai ştie ce să facă. Când mama şi luase telefonul în mână, el îndrăzneşte să recurgă la ultima soluţie şi o ciupeşte. „Dar asta a cumpărat de la noi”, şopteşte el. „Ce?” întreabă ea. „Un dormitor bun”. Era singurul care o recunoscuse pe Therese.

Mama lasă telefonul să-i cadă din mână, se întoarce către personal şi-i anunţă că-i concediază pe toţi, fără excepţie, pe loc. „Nu permit să fie jigniţi clienţii mei!” Din nou se clatină mobilele, dar de rândul acesta nu de râs. „Unde este geanta doamnei? În trei minute să apară geanta!” Toţi salariaţii se aruncă pe jos şi se târăsc ascultători, în patru labe, de colo până colo. Niciunul nu scăpase din vedere faptul că Therese îşi ridicase singură geanta de pe jos. Ea se află acum în locul în care stătuse mai înainte mama. Domnul Grob se ridică primul din nou în picioare şi observă cu uimire geanta la subsuoara Theresei. „După câte văd, preastimată doamnă”, cântă el „aţi şi găsit geanta, preastimată doamnă. Preastimată doamnă are întotdeauna noroc. Preastimată doamnă doreşte, dacă-mi daţi voie?” Se îndreaptă cu pas ţeapăn spre el şi aprobă din cap. Therese spune: „Astăzi nimic, mulţumesc”. Grob se apleacă adânc deasupra mâinii ei şi spune cu o umilinţă îndurerată: „Atunci vă sărut mâna dragă, preastimată doamnă”. Îi sărută braţul mai sus de mănuşă, fredonând: „Eu mâna v-o sărut, madame” şi se

trage îndărăt, renunţând în mod elegant, cu mâna stângă, la ceva. Personalul sare în picioare şi alcătuieşte un culoar de onoare. Therese şovăie, ridică în sus capul cu mândrie şi spune în chip de rămas-bun: „Mă rog, îmi daţi voie să vă felicit?” Grob încă n-a înţeles ce voia să spună, totuşi deprinderea îi impune să facă o plecăciune. Apoi ea păşeşte pe culoarul de onoare. Toate spinările erau încovoiate şi fiecare o saluta. La capăt de tot se află mama, care îi prezintă omagiile cu glas răsunător. Şeful, de lângă ea, preferă să tacă. Îşi permisese şi aşa prea multe astăzi. Cu siguranţă că ar fi trebuit să-i anunţe mai din vreme clienta. Când Therese ajunge în uşa pe care doi oameni o ţin deschisă şi care devine astfel un portal de onoare, şeful dispare grăbit în biroul lui. Poate că uită mama de el. Până în ultimul moment, Therese aude exclamaţii admirative: „Ce persoană şic!” „Frumoasă fustă!” „Ei, ce albastru!” „Şi geanta doldora!” „Ca o prinţesă!” „Grob are baftă!” Asta nu mai era vis. Fericitul îi sărută necontenit mâna chiar când ea şi ajunsese în stradă. Până şi uşa se închide târziu şi cu toată consideraţia. Oamenii o privesc prin geamul vitrinei. Ea se întoarce doar o singură dată şi lunecă drept înainte, surâzând.

Aşa e când un bărbat deosebit iubeşte pe cineva! Se însurase! Nu putea s-o aştepte pe ea? Dar şi ea ar fi trebuit să se prezinte la el mai devreme. Cum a mai luat-o în braţe! apoi pe el l-a cuprins deodată frica. Era şi nevastă-sa în magazin. Capitalul îl are de la nevastă-sa, aşa că nu-şi poate permite să facă una ca asta. Grob e un om cumsecade. Ştie ce se cade. Se pricepe. În faţă o îmbrăţişa, în spate se scutura de ea. Stârnise scandalul ca să audă nevasta. Ce om deştept! Ce ochi are! Şi un umăr! Şi un obraz! Nevasta e voinică. Nevasta e arătoasă, dar n-a băgat nimic de seamă. Voia să cheme numaidecât poliţia din cauza genţii ei. Aşa trebuie să fie o nevastă. Exact aşa

o nevastă ar fi şi ea. Dar hoţul n-a vrut să plece mai devreme şi atunci ea a ajuns prea târziu. Are oare vreo vină pentru hoţ? Dar Grob i-a sărutat mâna. Are nişte buze! Pe ea a aşteptat-o. La început a vrut să aibă capitalul numai de la ea… Şi deodată a venit una cu capitalul cel mai mare, că doar femeile nu-i dau pace deloc, şi atunci Grob a luat-o. Doar nu putea să renunţe la atâta bănet frumos. Dar, de iubit, doar pe ea o iubea. Pe noua lui nevastă n-o iubeşte. Când vine ea în magazin, toţi trebuie să se plece după geanta ei. Uşa este plină de ochi şi toţi privesc după ea. Oare de ce şi-a pus fusta nouă? E atât de veselă! Ce noroc că a apucat măcar să-l îmbrăţişeze repede. Cine ştie dacă ar mai fi ajuns s-o facă? Fusta îi stă bine, şi juponul îi stă bine. Dantelele acestuia sunt scumpe. Ea nu e ca altele. Şi-a zis în sine, bietul om! De ce să n-aibă şi el ceva din şoldurile ei? Că doar le găseşte splendide. Acum i le-a văzut. Ea acordă cu plăcere, chiar şi unui bărbat însurat, ceva.

Acasă, Therese ajunse ca prin vis. Nu lua seama nici la străzi şi nici la obrăznicii. Fericirea ei o imuniza împotriva nefericirii. În faţa ei se deschideau tot felul de căi lăturalnice, dar ea mergea pe cea bună, care o ducea îndărăt la averea ei. Oamenii şi vehiculele întâmpinau cu sfială apariţia ei scrobită. În toate părţile provoca o senzaţie agreabilă. De rândul ăsta nici măcar nu băgă de seamă. O mulţime de salariaţi o escortau. Spalierul era ca de gumilastic. Cu fiecare pas îl mai trăgea o bucată cu ea înainte. Sărutările de mâini plescăiau. Erau o adevărată grindină. Aerul era plin de ele, şi ea le prindea pe toate. Alte neveste, care erau şi ele impunătoare, telefonau poliţiei. Genţile Theresei erau furate. Şefii mărunţei nu mai existau, dispăruseră, nu mai vedeai niciunul în magazinele lor, doar pe firmele magazinelor le mai puteai citi numele. Femeile cădeau cu zecile, ca la vreo treizeci, în braţele lui

Puda cel cu buzele, ochii, umerii şi obrajii. Fustele albastre scrobite cădeau pe jos. Şolduri splendide se admirau în oglinzi. Mâinile nu le dădeau drumul. Niciodată nu dădeau drumul mâinile. Magazine întregi râdeau cu mândrie de atâta frumuseţe. Menajerele lăsau să le cadă, de uimire, cârpele de praf din mână. Hoţii aduceau îndărăt lucrurile furate şi se spânzurau, apoi se lăsau îngropaţi. Pe întreg pământul nu exista decât o singură bogăţie, şi aceasta cursese toată la un loc. Nu aparţinea nimănui. De fapt, aparţinea doar cuiva. Putea fi păstrată. Furtul era interzis. Acolo nu era nevoie de pază. Aveau ceva mai inteligent de făcut. Acolo se bătea laptele.

Bulgărele de unt care ieşea era de aur şi mare cât un cap de copil. Libretele de economii crăpau. Sipetele cu zestrea crăpau şi ele. Înăuntru erau numai librete de economii. Nimeni nu voia nimic de la altcineva. Existau doi oameni care se pricepeau la relaţiile de societate. Unul era o femeie, ei îi aparţinea totul. Celălalt om se numea Puda, lui nu-i aparţinea nimic, în schimb putea să dispună de femei. Mamele răposate se răsuceau în mormânt. Nu le permiteau niciun pic de fericire. Bacşişul pentru intendenţii caselor a fost desfiinţat pentru că fiecare îşi are pensia lui. Orice se spunea era numaidecât adevărat. Pentru hârtiile pe care le lăsase în urma lui un hoţ, căpătai bani peşin. Cărţile aduceau un venit frumos. Locuinţa era vândută pe bani lichizi. Alta mai frumoasă nu costa nimic. Vechea locuinţă, oricum, n-avea ferestre.

Therese era aproape acasă. Spalierul de gumilastic se rupsese de mult, se destrămase. Nici nu mai cădea grindina. În schimb, se apropiau de ea lucrurile obişnuite. Erau foarte simple, mai puţin bogate, dar, în schimb, putea fi sigură că le găseşte şi că le are. Când ajunse în faţa uşii apartamentului, Therese îşi spuse: „Mă rog, pot fi bucuroasă că s-a însurat. Acum am totul doar pentru

mine”. Abia acum îşi frământa mintea în privinţa felului de capital pe care i l-ar fi împrumutat domnului Grob. În asemenea afaceri e necesar un contract şi o iscălitură. Nu trebuie să ceară dobânzi prea mari. În afară de asta, ai şi participaţie. Furtul nu există. Ce noroc că n-a ajuns până aici! Cum poate fi un om atât de uşuratic şi să dea banii din mână?! Nimeni nu-ţi înapoiază nimic. Aşa sunt oamenii.

„Ce e cu domnu’ profesor?” Intendentul îi tăie calea răcnind. Therese se sperie şi tăcu. Se gândi la un răspuns. Dacă îi spunea că bărbatu-său era un hoţ, atunci făcea el denunţul. Dar ea voia să mai aştepte cu denunţul. Altfel poliţia găsea în casă banii de gospodărie şi-i spunea că trebuie să dea socoteală de ei. Că doar avea banii chiar de la el.

„Nu l-am văzut acu de vreo săptămână! Doar n-o fi murit?” „Poftim, mort! Trăieşte ca un peşte. El nu ştie ce-i aia să moară”. „M-am gândit mai curând c-o fi bolnav. Salutaţi-l frumos din partea mea şi am să viu să-i fac o vizită. Spuneţi-i că-i transmit respectuoase salutări!”

Therese lăsă capul în jos, strengăreşte, şi întrebă: „Ştiţi poate şi unde este? Am nevoie urgentă de el, din cauza banilor de gospodărie”.

Intendentul îl prindea pe înşelător în persoana nevestei sale. Voiau să-l tragă pe sfoară cu „suplimentul” lui. Profesorul se ascundea de el, pentru a nu-i da nimic. Pe deasupra, nici măcar nu era profesor. El, intendentul, îl făcuse profesor cu de la sine putere. Acum câţiva ani se mai numea doctorul Kien. Un titlu ca ăsta e egal cu zero! Cât a mai asudat până când toţi locatarii i-au spus profesor. Niciun om nu lucrează pe gratis. Pentru orice muncă există o pensie. El nu primeşte niciun cadou de la scheletul ăsta, dar îşi vrea suplimentul, pentru că ăsta este o pensie. „Pretindeţi”, răcni el la Therese, „că bărbatul nu

e acasă!” „Dar, vă rog, nu, de opt zile, nu. Spune că s-a săturat. Deodată pleacă şi mă lasă singură. Bani de gospodărie nu dă. Se face una ca asta? Tare aş vrea să ştiu la ce oră se duce acuma la culcare. Un om cumsecade se suie la ora nouă în pat!” „Omul trebuie să facă mutaţia de plecare!” „Dar, mă rog, când pleacă de bunăvoia lui? A spus că se întoarce”. „Când?” „Când o avea poftă zice, aşa a fost totdeauna, se gândeşte numai la persoana lui, mă rog, ălălalt e şi el om. Sunt eu poate ceva de vină pentru asta?” „Bagă de seamă, să nu mănânci rahat, că viu să-l caut! Dacă e sus, vă rup oasele la amândoi.

O sută de şilingi am de căpătat de la el. Rahatul ăla cu moţ, îl învăţ eu minte! Eu nu sunt aşa de felul meu, dar acu mă fac aşa!”

Therese o şi porni înainte. Din cuvintele lui desprindea ura împotriva lui Kien, care îl însufleţea. Ea se temuse până acum de intendent, ca de singurul ei duşman implacabil. Dar astăzi, uite, avea al doilea noroc. Dacă intendentul vedea că i-a spus adevărul adevărat, avea s-o ajute. Toţi erau împotriva hoţului. De ce era el hoţ?

Intendentul trânti uşa apartamentului după el, de dudui. Paşii lui furioşi şi grei îi înspăimântară pe locatarii de sub bibliotecă. De opt ani erau obişnuiţi cu o linişte mormântală. Casa scării se umplu de oameni ce discutau. Toţi dădeau sfaturi să se adreseze intendentului. Până acum profesorul fusese copilul lui preferat. Locatarii îl urau pe Kien din cauza suplimentului pe care intendentul li-l scotea pe nas la fiecare prilej. Probabil că profesorul nu mai voia să plătească. Are dreptate, dar bătaia o merită. Fără bătaie nu se rezolvă nimic pentru intendent. Ceea ce nu înţelegeau cei ce trăgeau cu urechea era faptul că nu se auzea niciun glas. Numai binecunoscutul pas ce răsuna ca un răcnet.

Furia intendentului era atât de mare încât cerceta

locuinţa în tăcere. Îşi drămuia mânia cu zgârcenie. Se gândea să dea tuturor un exemplu cu Kien, dacă-l găsea. Îndărătul dinţilor săi ce scrâşneau se adunau înjurăturile cu zecile. Pe pumnii săi se zbârleau firele de păr roşu. Simţi asta când împinse în lături cu capul dulapurile din noul dormitor al Theresei. Bestia putea fi ascunsă oriunde. Therese îl urma înţelegătoare. Unde se oprea el, se oprea şi ea. Unde se uita el iscoditor, se uita şi ea. Intendentul îi acorda puţină atenţie, după câteva minute o considera ca pe umbra lui. Therese simţea că el îşi stăpânea furia crescândă. Odată cu mânia lui creştea şi mânia femeii. Bărbatul ei nu era numai hoţ, o lăsase şi baltă la ananghie, o femeie fără apărare, ea tăcea, ca să nu-l stingherească pe intendent. Cu cât se apropiau mai mult, cu atât mai puţin îi era teamă de el. În dormitor îl lăsă chiar să intre primul. Când descuiase celelalte două încăperi, trecuse ea înainte. Vechea ei cămăruţă de lângă bucătărie fu cercetată în grabă. Intendentul nu şi-l putea închipui pe Kien decât doar într-o încăpere mare, chiar dacă ar fi stat ascuns. În bucătărie simţi pentru o clipă pofta să spargă toată vesela. Dar îi părea rău de pumnii lui, scuipă pe plită şi lăsă totul aşa cum era. De acolo porni tropăind îndărăt spre camera de lucru. În drum rămase îndelung cufundat în contemplarea cuierului. Kien nu era atârnat în el. Răsturnă biroul imens. Avu nevoie pentru asta de ambii pumni şi se răzbună cumplit pentru această umilinţă. Înfipse mâna într-un raft şi aruncă pe jos câteva duzini de cărţi. Apoi privi în jur, să vadă dacă nu cumva îşi face apariţia Kien. Era ultima lui speranţă.

„A şters-o!” constată el. Îi trecuse pofta de înjurat. Se simţea abătut din cauza pierderii celor o sută de şilingi. Împreună cu pensia lui îi permiteau să-şi satisfacă patima. Era un om cu o poftă de mâncare înspăimântătoare. Ce se va întâmpla acum cu gaura prin care spiona, dacă va

trebui să rabde de foame? Întinse pumnii spre Therese. Părul era încă zbârlit ca nişte ţepi. „Poftim, uitaţi-vă”, răcni el, „niciodată n-am fost atât de sălbatic! Niciodată!”

Therese privi cărţile de pe jos; prin faptul că intendentul îşi arăta pumnii, el se considera scuzat şi ea despăgubită. Therese chiar şi era, dar nu datorită pumnilor. „Dar, mă rog, ăsta nici nu era bărbat!” spuse ea în continuare.

„O târfă era!” răcni păgubitul. „Un criminal, un ticălos, un bandit!”

Therese voia să adauge şi ea „cerşetor”, dar el şi ajunsese la „criminal” şi când ea scoase la iveală „hoţ”, cuvântul „bandit” rostit de el nu mai permitea o creştere în intensitate. Omul înjura surprinzător de scurt. Se înmuie foarte repede şi ridică toate cărţile de pe jos. Pe cât de uşor le smulsese din raft, pe atât de greu îi venea să le pună la loc. Therese aduse scara şi se urcă ea însăşi pe trepte. Ziua bogată în succese o determină să-şi legene şoldurile. Cu o mână, intendentul îi întinse cărţile, iar cu cealaltă o apucă şi o ciupi puternic de coapsă. Theresei îi lăsă gura apă. Ea era prima femeie pe care intendentul o cucerea cu această metodă de a iubi. Pe celelalte le violase. Therese îngăimă în gând: Ce mai bărbat! S-o repete! Tare, spuse ruşinată: „Încă!” El îi întinse un al doilea teanc de cărţi şi o ciupi la fel de tare în stânga. Therese începea să facă spume la gură. Deodată îi veni în gând că aşa ceva nu se cuvine. Ţipă tare şi se prăbuşi de pe scară în braţele lui. El o lăsă liniştit să cadă pe jos, îi smulse fusta scrobită de pe ea şi o posedă.

Când se ridică, intendentul spuse: „Schilodul, o să vadă el!” Therese suspină: „Te rog, acum sunt a ta!” Găsise un bărbat. Nici prin gând nu-i trecea să-i mai dea drumul. El ripostă: „Marş!” şi în aceeaşi seară se mută la ea. În timpul zilei rămânea la postul său. Noaptea îi dădea sfaturi

în pat. Încetul cu încetul, află ce se petrecuse în realitate şi-i porunci să amaneteze cărţile fără să bată la ochi. Mai înainte de a se întoarce bărbatul ei. Jumătate din bani şi-o păstra pentru el, căci era a lui. Îi trase Theresei o spaimă soră cu moartea în privinţa situaţiei ei ameninţate, dar îi mai spuse că el e de la poliţie şi că o s-o ajute. Şi, pentru motivul ăsta, Therese îl asculta necondiţionat. La fiecare trei sau patru zile se duceau încărcaţi din greu la Theresianum.

Hoţul.

Intendentul îl recunoscu de la prima privire pe fostul profesor. Noul post de sfetnic al Theresei îi plăcea mai mult şi, mai presus de toate, îi renta mai mult decât vechiul supliment. N-avea niciun interes să se răzbune. De aceea, nu era un om care purta pică şi privi interesat în altă direcţie. Profesorul se afla în dreapta lui. Pachetul fu aruncat definitiv pe braţul stâng. Acolo îl cântări o vreme şi se adânci foarte stăruitor în această examinare. Therese practică acum exact acelaşi joc. Cu o mişcare violentă îi întoarse spatele hoţului şi se crampona cu toată pasiunea de pachetul ei mare şi frumos. Intendentul apucase să treacă. Deodată, Kien se înfipse în drumul femeii. Therese îl împinse, mută, într-o parte. El puse, mut, mâna pe pachet. Ea smuci de el, Kien îl ţinu bine. Intendentul auzi un zgomot. Fără să privească îndărăt, merse mai departe. Voia ca această întâlnire să se desfăşoare în linişte şi-şi spuse că probabil ea a atins balustrada cu pachetul. Acum smucea şi Kien de pachet. Rezistenţa ei creştea. Therese se întoarse cu faţa spre el. Kien închise ochii. Asta o zăpăci. Bărbatul de sus nu dădea niciun semn de viaţă. Atunci îi veni în gând poliţia şi ce crimă comitea ea de fapt. Dacă o închideau, hoţul îşi recăpăta apartamentul, aşa era el, nu se jena deloc. De îndată ce-şi pierdu apartamentul, puterea ei scăzu. Kien izbuti să tragă partea cea mai mare

a pachetului spre dânsul. Cărţile îi dădeau putere şi spuse: „Încotro cu ele?” Văzuse cărţile. Şi totuşi, hârtia nu era ruptă nicăieri. Therese îl văzu în postura stăpânului de acasă, într-o fracţiune de secundă revăzu cei opt ani de slugărit. Stăpânirea ei luă sfârşit. Dar mai avea o mângâiere. Strigă după poliţie. Urlă: „Se obrăzniceşte!”

Zece trepte mai sus, cineva, dezamăgit, se văzu nevoit să se oprească. Dacă rahatul ăla cu moţ le-ar fi tăiat calea după aceea, mă rog, dar acum, înainte de a fi încasat banii pe pachete!

Izbuti în ultima clipă să-şi reţină răcnetul care-i izbucnea din gâtlej şi-i făcu Theresei semn cu mâna. Dar ea era prea preocupată şi nu-l lua în seamă. În timp ce strigă încă de două ori „se obrăzniceşte!”, ea îl cercetă curioasă pe hoţ. După imaginea din mintea sa, Kien umbla în zdrenţe, nu se ruşina de nimic şi întindea tuturor mâna făcută căuş, aşa, ca cerşetorii, şi fura oriunde putea pune mâna pe ceva. În realitate, arăta mult mai bine decât acasă. Lucrul ăsta nu şi-l putea explica. Deodată observă că haina lui era umflată în partea dreaptă a pieptului. Pe vremea aceea nu avea niciodată bani la el, portmoneul îi era aproape gol. Acuma părea să fie gros. Deodată înţelese totul. Avea la el libretul de economii. Ridicase banii. În loc să-l fi ascuns acasă, îl purta la el. Intendentul cunoştea toate amănuntele, ştia chiar şi de libretul ei de economii. Tot ceea ce exista găsea singur sau storcea de la ea. Doar visul ei despre contul de la bancă ascuns într-o crăpătură secretă îl păstrase numai pentru ea. Fără o asemenea reticenţă, viaţa nu-i făcea nicio plăcere. Plină de satisfacţia orgolioasă a aflării secretului ce-i fusese tăinuit atâtea săptămâni în şir, strigă acum (de unde până mai adineauri ţipase tânguitor „se obrăzniceşte!”): „Poftim, a furat!” Glasul ei suna a revoltă şi totodată a entuziasm, ca la toţi oamenii care dau un hoţ pe mâna poliţiei. Numai nuanţa de

melancolie, pe care femeile o iau în asemenea împrejurări, când este vorba de un bărbat, îi lipsea Theresei, întrucât era vorba de primul ei bărbat, pe care îl dădea pe mâna celui de-al doilea; căci el era, doară, poliţia.

Intendentul veni în jos şi repetă înfundat: „Ai furat!” Altă scăpare din această situaţie fatală nu vedea. Chestia cu furtul o lua pur şi simplu drept o minciună de-a Theresei. Îi puse lui Kien mâna grea pe umăr şi declară, de parcă ar fi fost din nou în activitate: „În numele legii, eşti arestat! Urmează-mă, fără scandal!” Pachetul îi atârna de degetul mic de la mâna stângă.

Îl privi pe Kien poruncitor în faţă şi ridică din umeri. Datoria nu-i îngăduia nicio excepţie.

Trecutul se dusese. Pe vremea aia se simpatizau. Acum trebuia să-l aresteze. Cât de mult i-ar fi plăcut să-i spună: „Vă mai aduceţi aminte?” Kien se prăbuşi frânt, nu numai de mâna intendentului, şi murmură: „Am ştiut eu”. Intendentul primi această afirmaţie cu suspiciune. Criminalii paşnici sunt vicleni. Se prefac doar că stau şi apoi încearcă să scape. De aceea, un om cu scaun la cap aplică metoda poliţienească. Kien se supuse fără să protesteze. Încercă să se ţină drept, dar înălţimea îl silea să se încovoaie. Intendentul fu cuprins de duioşie. De ani de zile nu mai arestase niciun om. Se temuse de greutăţi. Delincvenţii sunt refractari. Când nu sunt, atunci spală puţină. Dacă eşti în uniformă, îţi cer să le indici seria. Dacă nu eşti în uniformă, vor să vadă insigna secretă. În faţa lui avea pe unul care îi dădea puţin de furcă. Se lăsa interogat, îl urma, nu jura că e nevinovat, nu făcea scandal, pentru un asemenea delincvent nu putea decât să se felicite. Cu puţin înaintea uşii cu geamuri se întoarse spre Therese şi spuse: „Aşa, aşa se face treaba asta!” Ştia că muierea se uita după ei. Totuşi, nu era sigur dacă se pricepea să aprecieze munca sa în detaliu. „Un altul ar

începe numaidecât cu bătaia. La mine, arestarea merge ca pe roate. Nu trebuie să se iste tărăboi. Cârpacii produc întotdeauna tărăboi. Când cineva e priceput, criminalul îl urmează de la sine. Animalele domestice le îmblânzeşti. Pisicile au o fire sălbatică. Leii dresaţi îi poţi vedea prin circuri. Tigrii sar printr-un cerc în flăcări. Omul însă are un suflet. Organul poliţiei face apel la suflet şi el îl urmează ca un miel”. Cuvintele astea le rostea doar în gând, oricât ardea de poftă să le urle.

În alte locuri şi vremuri, arestarea aceasta, căreia îi ducea de atâta vreme lipsa, l-ar fi copleşit. Pe vremea când era în serviciul activ, aresta pentru a produce senzaţie şi, din cauza procedeelor sale, era în foarte proaste relaţii cu superiorii săi. Îşi trâmbiţa fapta atâta vreme până când îl înconjurau o ceată de gură-cască. Născut să fie atlet, el îşi crea zilnic un circ.

Întrucât oamenii erau zgârciţi cu aplauzele, bătea el singur din palme. Totodată, pentru a-şi dovedi forţa, îi folosea pe arestaţi drept sparring partner. Dacă erau voinici, renunţa la palme şi-i incita la un meci de box. Din dispreţ pentru inferioritatea lor, declara la interogatoriu că ei l-ar fi maltratat. Slăbănogilor le ajuta să capete o majorare a pedepselor. Când dădea de unul mai solid – la criminalii adevăraţi era deseori cazul – conştiinţa îi poruncea să-l acuze fals, căci asemenea elemente trebuie înlăturate. Abia de când a fost nevoit să se restrângă la o singură casă, în timp ce altă dată avea un întreg raion la dispoziţie, a devenit ceva mai modest. Îşi alegea partenerii dintre sărmanii cerşetori şi coropcari şi era în stare să stea zile întregi la pândă chiar şi pentru aceştia. Nenorociţii se temeau de el, se priveau unii pe alţii, doar novicii cădeau în plasă; şi cu toate astea, se ruga să-i pice vreunul în mână. Ştia că-i refuzau această plăcere. Circul se limita la locatarii casei. Astfel, trăia în speranţa unei arestări

adevărate, cu mult zgomot şi în condiţiile cele mai grele.

Atunci au intervenit evenimentele cele mai recente. Cărţile lui Kien i-au adus bani. Făcea maximum posibil pentru asta şi se asigura în toate privinţele. Totuşi, nu-l părăsea niciodată sentimentul neplăcut că primeşte bani pe gratis. Când era la poliţie, avea totdeauna impresia că era plătită munca muşchilor săi. El se îngrijea acum ca lista să fie cuprinzătoare şi alegea cărţile după mărime. Tomurile cele mai voluminoase şi mai vechi, legate în piele de porc, au fost primele la rând. Tot timpul drumului până la Theresianum proptea pachetul pe şold, uneori îl ducea pe cap, i-l lua şi pe al Theresei, îi spunea să rămână în urmă şi i-l arunca în braţe. Ea suferea din cauza unor asemenea izbituri şi o dată chiar s-a plâns. Atunci el a convins-o că făcea asta de ochii lumii. Cu cât vor umbla cu pachetele mai fără grijă, cu atât mai puţin îi va trece cuiva prin minte că toate cărţile alea n-ar fi ale lor. Ea recunoscu, deşi nu-i plăcea deloc. Intendentul se mulţumi şi cu atât, avea impresia că este un slăbănog şi uneori îşi spunea că în curând o să se transforme într-un ovrei. Numai din cauza acestui ghimpe, pe care-l lua drept conştiinţa lui proprie, renunţă la împlinirea vechiului său vis şi îl aresta pe Kien în linişte.

Dar Therese nu se lăsă să-i răpească bucuria. Ea era cea care observase portmoneul gros.

Repede lunecă în jurul celor doi bărbaţi şi se propti între canaturile uşii cu geamuri care-i striveau fusta. Cu dreapta, îl apucă pe Kien de cap, de parcă ar fi vrut să-l îmbrăţişeze, şi-l trase în jos, spre ea. Cu stânga, îi scoase portmoneul din buzunar. Kien suportă braţul ei ca o cunună de spini. În rest, nici nu se clinti. Braţele îi erau imobilizate de o apucare tipic poliţienească. Therese ridică în sus teancul de bancnote găsite şi strigă: „Poftim, i-am găsit!”

Noul soţ admiră banii aceia mulţi, dar clătină din cap. Therese voia să răspundă. Spuse: „N-am, poate, dreptate? N-am, poate, dreptate?” „Nici eu nu sunt o otreapă!” ripostă intendentul. Propoziţiunea se raporta la conştiinţa lui şi la uşa pe care Therese o blocase. Ea voia admiraţie, laude, un cuvânt care să se refere la banii ei, înainte de a-i vârî în buzunar. Când se gândi să-i bage în buzunar, se compătimi singură. Acum bărbatul ştie totul, nu mai are nimic de ascuns. Un moment atât de important şi el rămâne mut! Să spună ce e ea! Ea l-a găsit pe hoţ. El voia să treacă mai departe. Acum vrea să treacă şi pe lângă ea mai departe. Dar asta nu se poate. Ea are inimă. Ăsta nu poate decât să ciupească. Nu e în stare să scoată un cuvânt. Ştie să spună marş. Interesant nu e. Deştept nu e. Doar bărbat ştie să fie. Therese se ruşinează acum de domnul Grob. Poftim, ce era ăsta înainte? Un intendent de rând! Cu unul ca ăsta nu te încurci. L-a luat în apartament. Acum el nici măcar nu-i spune mulţumesc. Dacă o afla domnul Grob de asta! N-o să-i mai sărute niciodată mâna. Ăla are glas frumos. Ea găseşte banii cei mulţi. El i-i ia din nou. Oare ea trebuie să dea totul? Mă rog, s-a săturat de el! Ea vrea fără bani. Pentru bani, mai bine spune nu. Are nevoie de ei la bătrâneţe. Vrea să aibă o bătrâneţe ca lumea. De unde să-şi ia mereu fuste, dacă el i le rupe întruna? El le rupe şi tot el îi ia banii. Măcar să spună ceva! Şi ăsta e bărbat!

Furioasă şi ofensată, flutura banii încoace şi-ncolo. Îi duse până sub nasul lui. Intendentul chibzuia. Îi pierise toată pofta de a aresta. Din clipa în care ea tot manevra portofelul, vedea consecinţele. N-avea poftă să intre la închisoare din cauza ăsteia. Era Therese capabilă, dar el cunoştea legea. Era de la poliţie. Ce ştia ea de asta? Ar fi dorit acum să se vadă îndărăt acasă, la postul lui. Îi era silă de ea. Îl zăpăcise. Din cauza ei îşi pierduse

suplimentul. Povestea adevărată o ştia de mult. Numai pentru motivul că era şi el părtaş, mai ţinea, oficial, la ura împotriva lui Kien. Therese era bătrână. Era plictisitoare. Voia în fiecare noapte. El avea poftă să bată pe cineva, ea voia altceva. Înainte, nu-l lăsa decât s-o ciupească. O lovea de câteva ori şi ea se şi apuca să strige. Ptiu, drace! Face ceva pe o astfel de femeie. O să iasă totul la lumină. Iar el o să-şi piardă pensia. O s-o dea în judecată. Trebuie să-l despăgubească ea pentru pensie. Dar cota-parte şi-o păstrează. Cel mai bun lucru ar fi s-o denunţe. Târfa! Ce, sunt cărţile ei? Da' de unde! Păcat de domnul profesor. A fost mult prea bun pentru ea. Un om ca el nici că mai există. Şi să se însoare cu scroafa asta puturoasă! Menajeră n-a fost asta niciodată. Maică-sa a murit cerşetoare. Ea singură a mărturisit-o. Măcar de-ar fi cu vreo patruzeci de ani mai tânără. Răposata fata lui, da, aia era o fiinţă bună la suflet. Trebuia să şadă jos lângă el când stătea la pândă după cerşetori. Şi atunci o ciupea şi se uita. Se uita şi o ciupea. Aia viaţă! Dacă venea vreun cerşetor, atunci avea ce să bată. Dacă nu venea niciunul, era măcar fata la îndemână. Ce mai plângea, dar nu-i folosea la nimic. Împotriva voinţei unui tată nu există nimic. Era drăguţă. Deodată a murit. Plămânii, cabinetul. Avea nevoie de ea. Dacă ar fi ştiut mai de mult, ar fi trimis-o acolo. Pe domnul profesor ea n-a apucat să-l cunoască. Ăsta nu i-ar fi făcut nici cel mai mic rău. Locatarii chinuiau copilul. Pentru că era fata lui. Şi scroafa asta de aici, n-o saluta niciodată! îi vine s-o omoare!

Stăteau faţă în faţă, plini de ură. Un cuvânt scos de Kien, chiar şi unul bun, i-ar fi apropiat.

Dar, în tăcere, ura lor creşte ca o văpaie în înălţime. Unul ţine persoana lui Kien, cealaltă, banii lui. Omul în sine este pierdut pentru ei. Măcar de l-ar fi pierdut! Silueta se pleacă asemenea unui spic de grâu. O furtună

puternică o înclină. Bancnotele străfulgera prin aer. Deodată, intendentul răcneşte la Therese: „Înapoiază banii!” Ea nu e în stare. Dă drumul capului lui Kien din îmbrăţişarea ei, dar el nu se ridică brusc în sus, ci rămâne în aceeaşi poziţie. Therese se aştepta la o mişcare. Întrucât aceasta nu se produce, îi azvârle bancnotele noului soţ în faţă şi strigă răsunător: „Nu poţi să baţi! Ţi-e frică! Eşti o cârpă! Se face una ca asta, ce laş! Ce proletar! Ce slăbănog! Poftim!” Ura îi inspiră exact cuvintele care îl rănesc. Cu un braţ începe să-l scuture pe Kien. Nu îngăduie să i se reproşeze în faţă slăbiciunea. Cu celălalt, o loveşte pe Therese. Să facă loc. Să ştie cine e el. El nu e aşa. Dar acum devine aşa. Banii cad fluturând pe jos. Therese suspină: „Banii cei frumoşi!” Bărbatul o apucă zdravăn. Loviturile nimeresc prea încet. Mai bine o scuturã. Spinarea ei izbeşte canaturile uşii cu geamuri şi le deschide. Therese se ţine de mânerul rotund al uşii. Apucând-o de gulerul bluzei, o trage din nou lângă el şi o izbeşte de uşă, o trage spre el, o izbeşte iar în uşă. Între timp, nu-l slăbeşte nici pe Kien. Peăsta îl ţine în mână, ca pe o cârpă goală. Şi cu cât simte mai puţin din el, cu atât o maltratează mai zdravăn pe Therese.

Atunci vine Fischerle în fuga mare. Canalagiul l-a informat de refuzul lui Kien. E furios.

Ce înseamnă asta? Fasoane pentru două mii de şilingi? Asta mai lipsea! Ieri dă patru mii cinci sute dintr-odată şi acum opreşte plăţile. Salariaţii să aştepte, se întoarce numaidecât. De pe culoar aude pe cineva strigând: „Banii cei frumoşi! Banii cei frumoşi!” Asta îl priveşte pe el.

Cineva i-a luat-o înainte. Îi vine să urle. Unul se chinuie şi altul trage foloasele. Şi încă o muiere, pe deasupra. Niciun bărbat nu admite una ca asta. O să puie el mâna pe ei. Ea trebuie să-i restituie totul. Deodată, vede

cum uşa cu geamuri se închide şi se deschide. Speriat, se opreşte locului. E şi un bărbat cu ei. Acum şovăie. Omul izbeşte cu femeia în uşă. Femeia e voinică. Bărbatul trebuie să fie tare puternic. Lunganul n-are atâta putere. Poate că asta nici nu-l priveşte pe lungan. De ce să nu-şi bată un bărbat nevasta, cu siguranţă că nu-i dă bani. Fischerle are treburi. Ar fi preferat să aştepte până termină cei doi, dar durează prea mult. Cu precauţie, se strecoară spre uşă. „Îmi daţi, poate, voie”, spune el rânjind. Este imposibil să nu facă impresie bună. De aceea şi râde în sine cu anticipare. Soţii să-şi dea seama cât de prietenoasă este intenţia sa. Cum râsul ar putea fi trecut cu vederea, de aceea mai bine rânjeşte. Cocoaşa lui ajunge la mijloc, între Therese şi intendent, şi îl împiedică pe cel din urmă să tragă femeia atât de aproape de el cât este nevoie pentru o izbitură adevărată. Dă cu piciorul în cocoaşă. Fischerle se prăbuşeşte peste Kien şi se ţine bine de el. Atât de slab este Kien şi atât de infim rolul trupesc pe care îl joacă aici, că piticul îl bagă de seamă abia când se atinge de el. Îl recunoaşte. Tocmai acum se vaită Therese din nou: „Banii cei frumoşi!” Fischerle intuieşte vechile legături, devine de zece ori mai atent şi cuprinde dintr-o privire buzunarele lui Kien, pe cele ale străinului, jartierele femeii – din păcate, fusta îi acoperă priveliştea – scara, la al cărei capăt se află două pachete uriaşe, şi podelele de sub picioarele sale. Deodată vede banii. Cu iuţeala fulgerului, se apleacă şi-i adună, căutându-i pretutindeni. Braţele lui lungi se încolăcesc printre şase picioare. Aci împinge cu tărie un picior într-o parte, aici trage delicat de o bancnotă. Nu strigă când îl calcă pe degete, cu asemenea dificultăţi este deprins. Nu aplică tuturor picioarelor acelaşi tratament. Pe ale lui Kien le aruncă cât colo. Pe femeie o apucă aşa cum procedează un cizmar, cu bărbatul evită orice atingere; ar fi pe atât de

nefolositoare, pe cât de primejdioasă. Salvează cincisprezece bancnote, în timpul muncii sale numără concomitent şi ştie precis la a câta a ajuns. Chiar şi cu cocoaşa manevrează abil. Sus continuă să curgă loviturile. De la „Cerul ideal” ştie că nu trebuie să stingherești o pereche atunci când se bat. Dacă învinge unul, atunci poţi obţine, uneori, totul de la el. Perechile sunt însă turbate. Dintre cele cinci bancnote care mai lipsesc, patru sunt ceva mai departe, una este sub piciorul bărbatului. În timp ce se târăşte după cele patru, Fischerle nu pierde din ochi piciorul acestuia. S-ar putea ridica, şi nu trebuie să piardă momentul.

Abia acum îl observă Therese cum ridică ceva de pe jos la oarecare depărtare. Mâinile le ţine împreunate la spate, banii i-a vârât între picioare şi de lucrat, lucrează cu limba, pentru ca ceilalţi, în ipoteza că l-ar vedea, să nu priceapă ce ia el de acolo. Therese se simte slăbită; această privelişte o învigorează. Intenţia piticului îi e atât de familiară, de parcă l-ar fi cunoscut încă de când s-a născut. Se vede pe ea însăşi căutând libretul contului de la bancă, pe vremea aceea era încă stăpână în casă. Deodată se smulge din mâinile intendentului şi strigă: „Hoţii! Hoţii! Hoţii!” Se referă la cocoaşa de pe jos, la intendent, la hoţ, la toţi oamenii se referă şi strigă neîntrerupt tot mai tare, nu încetează o clipă, respiră cât zece.

Sus se aud uşi deschizându-se, paşi grei, mulţi paşi răsună pe scară. Portarul care deserveşte liftul de alături se apropie încet. Chiar dacă ar fi vorba de asasinarea unui copil, el tot nu s-ar trece cu firea. Sunt douăzeci şi şase de ani acum de când slujeşte la lift, de fapt familia lui, el are doar supravegherea.

Intendentul încremeneşte. Vede cum vine cineva la fiecare zi întâi şi cum îi ia pensia în loc să i-o aducă. În afară de asta mai e şi închis. Canarii tânjesc şi pier, pentru

că nu mai trebuie să cânte pentru nimeni. Ferestruica de unde spionează este sigilată. Toate ies la iveală şi locatarii casei îi profanează fata chiar şi în mormânt. Nu-i e teamă. Din cauza fetei nici nu putea să doarmă. Avea grijă de ea. Atât de dragă îi era! îi dădea de mâncare, îi dădea de băut, o jumătate de litru de lapte pe zi. El e pensionar. Nu-i e teamă. Doctorul însuşi a spus că era vorba de plămâni. Trimite-o de aici! Da' cu ce, dragă domnule? De pensie are nevoie pentru sine, ca să mănânce. Aşa e el. Fără mâncare nu poate trăi. Asta vine de la meserie. Fără prezenţa lui, casa se duce de râpă. Asigurările sociale – aş! Odată se pomeneşte că-i vine fata îndărăt cu un copil. În chichineaţa asta de cuşcă. Nu-i e teamă.

În schimb, Fischerle vorbeşte tare: „Acum mi-e mie teamă", şi vâră grabnic banii lui Kien în buzunarul lateral. Apoi se face şi mai mic. Să fugă este cu neputinţă. Oamenii se şi împiedică de pachete şi trec peste ele. Îşi trage amândouă braţele lângă trup. Banii de până acum, banii de călătorie se află strânşi sul la subsuori. Ce noroc că subsuorile lui sunt astfel făcute! Când e îmbrăcat, nu observă nimeni nimic. N-o să se lase băgat la închisoare. Căci la poliţie te dezbracă şi-ţi iau tot. Acolo totdeauna pretind c-a furat. Ce ştiu ei despre firma lui? Ar fi trebuit de fapt s-o înregistreze! Da, şi pe urmă să trebuiască să plătească impozite! Da, totuşi, are o firmă. Lunganul e un tâmpit. Ce-i trebuia să-l recunoască pe canalagiu tocmai în ultima clipă! Acum are banii din nou în pungă. Bietul om! Nu poate să-l lase aşa la ananghie. Ăştia sunt în stare să-i ia banii. El dă numaidecât totul. Este prea bun la suflet. Fischerle este fidel. El ţine la un prieten de afaceri. Când o fi el în America, lunganul o să trebuiască să-şi poarte singur de grijă. Atunci n-o să-l mai ajute nimeni. La genunchii lui Kien, Fischerle se face din ce în ce mai mic, nu mai este alcătuit decât din cocoaşă. Uneori, cocoaşa

devine un scut îndărătul căruia dispare, devine cochilie de melc în care se retrage, devine valve de scoică ce se închid în jurul lui.

Intendentul stă înfipt acolo, cu picioarele crăcănate, o stâncă, cu ochii ficşi aţintiţi asupra fiicei lui bătute până la moarte. Printr-o inerţie a muşchilor, încă mai ţine în mână pe zdreanţă de Kien. Therese atrage cu strigătele ei pe toţi cei din Theresianum. Nu se gândeşte la nimic.

Are de luptat cu gospodărirea economică a propriei ei respiraţii. Se simte bine cu acest prilej.

Simte că-i vine din nou apa la moară. A scăpat de lovituri.

Cei patru neclintiţi sunt smulşi unul de lângă altul de o mulţime de mâini. Sunt ţinuţi bine, de parcă încă s-ar fi bătut. Fiecare vrea să-i vadă la faţă. Se îmbulzesc toţi în jurul lor. Trecătorii de pe stradă dau buzna în Theresianum. Funcţionarii şi clienţii veniţi pentru amanetări insistă însă asupra dreptului lor de prioritate. Ei sunt aici acasă. Portarul, care supraveghează liftul de douăzeci şi şase de ani, trebuie să facă ordine, să scoată trecătorii afară şi să închidă porţile Theresianum-ului. El n-are timp de asta. A ajuns în sfârşit la femeia care striga după ajutor şi se consideră indispensabil acolo. O altă femeie dă cu ochii de cocoaşa lui Fischerle pe jos şi o ia la fugă pe stradă ţipând: „O crimă! O crimă!” Crede că ghebul este un cadavru. Mai multe nu ştie. Povesteşte că asasinul este un om firav la trup, un slăbănog, cum o fi făcut asta, nici n-ai zice că e în stare. Ei, împuşcând, îşi dă unul cu părerea. Fireşte, toţi am auzit împuşcătura. Până într-a treia străduţă de aici s-a auzit. Da’ nici nu e adevărat, n-a fost decât anvelopa unui automobil. Dar aici s-a auzit o împuşcătură! Lumea lasă să fie jefuită de împuşcătură. Ia o atitudine ameninţătoare faţă de sceptic. Să pună mâna pe el! Un complice! Vrea să şteargă urmele!

Dinăuntru vin veşti noi. Relatările femeii sunt corectate. Slăbănogul este cel asasinat. Iar cadavrul de pe jos? Trăieşte, ăla este criminalul, s-a ascuns. Voia să se strecoare printre picioarele celorlalţi şi atunci au pus mâna pe el. Ultimele ştiri sunt mai precise. Mititelul este un pitic. Da, schilozii ăştia! Bătăuşul a fost altul. Unul cu părul roşu. Da, ăştia cu părul roşu! Piticul l-a instigat. Puneţi mâna pe el şi trageţi-i o bătaie! Femeia a dat de firul întregii afaceri. Bravo! Ea a strigat multă vreme. O femeie! Nu ştie de frică. Asasinul a ameninţat-o. Roşcovanul. Roşcovanii sunt de vină. I-a răsucit gulerul, sugrumând-o. Cu pistolul nu s-a tras. Bineînţeles că nu. Că doar n-a auzit nimeni împuşcătura. Ce-a spus? Împuşcătura a scornit-o cineva. Piticul. Unde e? E înăuntru. Înainte! Nu mai încape nimeni înăuntru. E plin până la refuz. Ce mai crimă! Femeia a trecut prin clipe grele. În fiecare zi bătaie. O bătea până o lăsa aproape moartă. Da' de ce ia şi ea un pitic? Eu una n-aş lua. Da, pentru că tu ai unul întreg. Dar la nevoie! Sunt prea puţini bărbaţi. Mda, războiul! Înrăirea tineretului. Tânăr era şi el. Nici n-avea optsprezece ani. Şi de pe atunci un piticuţ. Era prea prost, doar e un schilod. Eu o ştiu bine. El l-a văzut. Ăla a fost înăuntru. N-a mai putut să reziste. Atâta sânge! D-aia este atât de slab. Acum un ceas încă era gras. Da, pierderea de sânge! Nu vă spun eu că hoiturile se umflă? La înecaţi. Ce te pricepi dumneata la cadavre? I-a luat bijuteriile cadavrului. Din cauza bijuteriilor. În faţa sectorului „obiecte de aur". Un colier de perle. Baroana. El nu era decât servitorul. Aş, era baronul! Zece mii de şilingi. Douăzeci de mii! Un aristocrat. Un om frumos. De ce-l trimite şi ea tocmai pe el? Ei, ce vrei, s-o lase pe nevastă să se ducă? Trebuia s-o lase pe nevastă. Da, bărbaţii ăştia! Trăieşte. El e cadavrul. Ce moarte! Pentru un baron. Bine i-a făcut! Şomerii n-au nici ce să-mbuce. Ei

ce-i trebuie colier de perle? Ar trebui să fie spânzuraţi! Aşa zic şi eu. Toţi împreună. Şi întreg Theresianum-ul pe deasupra. Să-i dăm foc! Ce mai focuşor o să fie!

Pe cât de sângeros se petrec afară lucrurile, pe atât de nesângeros se petrec înăuntru. Chiar la începutul înghesuielii, geamul uşii s-a spart în mii de cioburi. Nimeni nu e rănit. Fusta Theresei l-a apărat pe singurul care era cu adevărat în primejdie, pe Fischerle. De-abia îl apucă de guler, că el croncăne: „Daţi-mi drumul! Eu sunt paznicul!” Arăta spre Kien şi repetă tot mereu: „Trebuie să ştiţi, ăsta este nebun. Înţelegeţi? Eu sunt paznicul. Fiţi atenţi! E primejdios. Trebuie să ştiţi că e nebun. Eu sunt paznicul!” Nimeni nu-l ia în seamă. E prea mic şi lumea aşteaptă ceva grandios. Singura femeie asupra căreia face impresie îl ia drept cadavru şi anunţă lucrul ăsta afară. Therese continuă să strige. Merge bine aşa! Se teme că lumea ar putea s-o părăsească de-ndată ce încetează. Pe de-o parte, se bucură de norocul avut, pe de altă parte, asudă de teama a ceea ce va urma după aceea. Tuturor le e milă de ea. O consolează. Este intimidată. Portarul chiar îi pune mâna pe umăr. Accentuează că este prima oară de douăzeci şi şase de ani că face acest lucru. Dar trebuie totuşi să înceteze. O roagă el personal. O înţelege prea bine. Are şi el trei copii. Poate să meargă cu el în locuinţa lui. Acolo o să-şi vină în fire. De douăzeci şi şase de ani n-a invitat pe nimeni. Therese, însă, se fereşte ca de foc să înceteze. Portarul este ofensat. Îşi ia chiar şi mâna de pe umărul ei. Fără să-şi piardă cumpătul, afirmă că femeia şi-a pierdut minţile de spaimă. Fischerle prinde din zbor spusele lui şi se vaită: „Dar, vă spun doară, el este nebun, ea este normală, credeţi-mă, mă pricep la nebuni. Eu sunt paznicul!”

De fapt, este ţinut bine de nişte funcţionari, cărora nu le-a picat altceva mai bun în mână; dar nimeni nu-i

acordă nici atenţie şi nici măcar o privire. Căci privirile tuturor sunt îndreptate spre roşcovan. S-a lăsat apucat şi imobilizat, fără să omoare mai întâi pe câţiva, n-a răcnit nici măcar o singură dată. Dar, după liniştea mormântală, urmează o furtună îngrozitoare, de îndată ce vor să-l smulgă de lângă Kien. Nu-l dau pe profesor, spune intendentul, agăţându-se cu mâinile de el, cu dreapta azvârle oamenii de pe Kien şi, cu gândul la fiica lui iubită cu duioşie, îl copleşeşte pe sinolog cu cuvinte de alintare: „Domn profesor! Singurul meu prieten sunteţi dumneavoastră! Nu mă părăsiţi! Mă spânzur! Eu nu sunt vinovat. Singurul meu prieten! Sunt de la poliţie! Dumneavoastră nu sunteţi rău! Eu sunt omul cel mai bun!”

Dragostea lui este atât de zgomotos trâmbiţată, încât fiecare recunoaşte în Kien pe spărgător. Toată lumea îşi dă seama de această batjocură şi îşi admiră propria perspicacitate. Fiecare îl are acum în mână. Fiecare simte cât de îndreptăţită este răzbunarea pe care roşcovanul vrea s-o înfăptuiască cu propriile lui mâini împotriva criminalului. L-a luat în braţe. Îl strânge la piept şi-i acordă cuvintele meritate. Un individ voinic vrea să se răzbune singur. Unul ca el renunţă şi la poliţie. De fapt, lumea încearcă să-l domolească, dar chiar şi cei care o fac îl admiră, pe el, eroul care le rezolvă singur pe toate, toţi ar proceda exact la fel, toţi o fac, toţi sunt el, toţi suportă chiar şi ghionţii zdraveni pe care şi-i dau singuri.

Portarul crede că demnitatea lui ar fi pusă mai bine în valoare aici. O abandonează pe femeia cu minţile tulburate de spaimă şi pune acum mâna lui cărnoasă, dar severă, pe umărul bărbatului furios. Nici prea tare, nici prea încet, el le împărtăşeşte tuturor că niciun lift nu merge de douăzeci şi şase de ani fără supravegherea lui, că de douăzeci şi şase de ani el are grijă de ordine aici, că un asemenea caz încă nu i s-a mai întâmplat şi că

răspunderea o are el personal. Cuvintele lui se pierd în larmă. Întrucât roşcovanul nu-l observă, se pleacă la urechea lui confidenţial şi-i declară că poate să înţeleagă foarte bine totul. Un ghiont îngrozitor îl apropie de Therese. Şapca îi cade pe jos. Îşi dă seama că trebuie să se întâmple ceva aici şi se duce să cheme poliţia. Până acum nu i-a venit nimănui ideea asta. Participanţii direcţi se consideră ei înşişi poliţie, iar cei care se află mai la distanţă speră să ajungă şi ei atât de departe. Doi iau asupra lor sarcina de-a căra ambele pachete de cărţi şi de-a le pune în siguranţă. Folosesc culoarul pe care şi-l taie portarul prin mulţime şi strigă în toate părţile: „Loc!” Pachetele trebuie depuse la camera de gardă, mai înainte de a dispărea. Pe drum, se hotărăsc să le cerceteze mai întâi, să vadă ce conţin. Se fac nevăzuţi fără nicio împotrivire. Nu sunt furate mai multe pachete, întrucât nu mai există altele.

Datorită portarului, miroase primejdia şi poliţia, care-şi păstrează o cameră proprie de gardă în Theresianum, şi, întrucât informatorul le subliniază că este vorba de patru participanţi, se pun în mişcare şase oameni. Portarul le-a indicat locul exact. Dar le vine şi personal în ajutor, mergând înainte. Mulţimea înconjoară poliţia cu admiraţie. Îţi dai seama după uniformă ce le este îngăduit totdeauna. Celorlalţi le este îngăduit numai câtă vreme nu este încă poliţia de faţă. Binevoitori, fac loc. Bărbaţii, care au luptat din greu pentru locul ocupat, renunţă la el în favoarea uniformei. Unele firi mai puţin decise se dau prea târziu îndărăt, se ating de stofa aspră şi se înfioară. Toţi arată spre Kien. El a încercat să fure. El a furat. Fiecare şi-a închipuit asta numaidecât. Therese este tratată cu respect de poliţie. Ea este cea lovită. Ea a descoperit crima. Este considerată drept nevasta roşcovanului, pentru că-i aruncă priviri pline de ură. Doi poliţişti se postează de-a dreapta şi

de-a stânga ei. De îndată ce observă fusta albastră, consideraţia lor se transformă în prietenie subliniată de aprobări din cap. Ceilalţi patru îi smulg lui Kien jertfa sa roşcată; dar nu merge fără violenţă. Roşcovanul este pur şi simplu lipit de hoţ. Într-un fel, trebuie să fie de vină pentru asta şi hoţul, deoarece el este cel vinovat. Intendentul se crede arestat. Spaima lui se intensifică. Urlă la Kien după ajutor. El este de la poliţie! Domnule profesor! Nu arestaţi! Daţi drumul! Fiica! Loveşte înjur sălbatic. Forţa lui începe să calce poliţia pe nervi. Şi mai ales faptul că pretinde a face parte din ea. Se lasă antrenată într-o lungă luptă cu el. Cei patru oameni procedează cu multă cruţare în ce-i priveşte. Altfel, unde ar ajunge cu meseria asta? îl lovesc pe roşcovan din toate părţile şi-n toate felurile posibile.

Cei prezenţi se împart în două tabere. Inima unora bate pentru erou. Ceilalţi sunt totdeauna alături de poliţie. Totuşi, lucrurile nu rămân după îndemnurile inimii. Pe bărbaţi îi mănâncă pumnii. Din gâtlejurile femeilor ies ţipete stridente şi, pentru a nu intra în conflict cu poliţia, se reped cu toţii la Kien. Este bătut, înghiontit şi călcat în picioare. Infima lui suprafaţă de atac oferă doar o satisfacţie infimă. Toată lumea cade de acord să-l răsucească, storcându-l ca pe o zdreanţă udă. Din tăcerea lui îşi poate da oricine seama cât de criminal se simte el însuşi. Nu scoate niciun sunet, ochii îi sunt închişi. Nimic nu poate să-i deschidă.

Fischerle nu mai poate asista la toate astea. De când este poliţia aici, se gândeşte necontenit la salariaţii săi care îl aşteaptă afară. Pentru o clipă îl reţin banii din buzunarul lui Kien. Ideea de a-i lua îndărăt în prezenţa a şase poliţişti îl îmbată. Dar se abţine. Pândeşte un prilej favorabil s-o şteargă. Dar nu se iveşte niciunul. Priveşte cu încordare la schingiuitorii lui Kien. Când lovesc în buzunarul în care a vârât banii, simte că-i dă câte un cuţit

prin inimă. Această schingiuială îl doboară de tot. Orbit de durere, se salvează printre picioarele cele mai apropiate. Agitaţia trupească a cercului restrâns îi vine în ajutor. Ceva mai departe, unde existenţa lui nu este bănuită, lumea începe să-i acorde atenţie. Strigă cât poate mai jalnic: „Au, nu mai am aer, daţi-mi drumul afară!” Toţi râd şi se grăbesc să-l ajute. În locul emoţiei celor fericiţi din faţă, au şi ei măcar o distracţie. Dintre cei şase poliţişti nu l-a văzut nici măcar unul. Fischerle se afla prea jos, cocoaşa lui nu ieşea în evidenţă. În plină stradă, este oprit adeseori chiar şi fără vreo crimă. Astăzi are noroc. Scapă de mulţimea imensă din faţa Theresianum-ului. Este aşteptat aici de un sfert de ceas. Subsuorile lui sunt intacte.

Poliţia îşi păstrează calmul faţă de judecătorii lui Kien. Este ocupată. Patru luptă cu roşcovanul, doi o flanchează pe Therese. N-o pot lăsa singură. Mai de mult ea a amuţit. Acum ţipă din nou strident: „Dă-i la cap! Dă-i la cap! Dă-i la cap!” Ea indică ritmul în care este stoarsă zdreanţă de Kien. Suita ei încearcă s-o liniştească. Câtă vreme femeia se agită în acest chip antrenant, cei doi consideră inutilă orice intervenţie. Strigătele Theresei de aţâţare se adresează şi celor patru oameni de treabă, care îl dezvaţă pe intendent să-şi mai dezlănţuie furia. Therese s-a săturat să se tot lase ciupită. S-a săturat să se lase furată. Teama ei de poliţie cedează locul unor sentimente de mândrie. Toţi fac ce vrea ea. Ea este cea care comandă aici. Aşa se cuvine. Este o femeie cumsecade. „Dă-i la cap! Dă-i la cap! Dă-i la cap!” Therese dansează, fusta ei se leagănă. Un ritm copleşitor i-a apucat pe toţi. Unii se izbesc într-o parte, alţii în cealaltă. Avântul mişcării creşte. Gălăgia capătă un ton unitar, chiar şi cei care nu participă gâfâie. Încetul cu încetul se stinge orice râs. Afacerile se opresc. La cele mai îndepărtate ghişee toţi ascultă. Mâinile

sunt duse la urechi, degetele arătătoare la buze, vorbitul este interzis. Cel care ar prezenta vreo cerere, ar fi sigur că întâmpină mânia cea mai mută. Theresianum-ul, veşnic în mişcare, este cuprins de o linişte imensă. Un gâfâit unic anunţă că încă mai trăieşte. Toate făpturile care îl populează îşi trag răsuflarea din adâncul plămânilor şi respiră entuziast.

Datorită acestei dispoziţii generale, poliţiştii izbutesc să-l domolească pe intendent. Doi dintre ei îi pun cătuşele, al treilea îi păzeşte picioarele, care în parte aplică lovituri, în parte încearcă să-l tragă mai aproape pe profesor, al patrulea face ordine. Kien încă mai este bătut, totuşi nimeni nu mai simte o adevărată plăcere. El nu se comportă nici ca un om, nici ca un cadavru. Stoarcerea nu-i smulge nici măcar un sunet. Ar putea să se ferească, să-şi apere faţa, să se răsucească sau măcar să zvâcnească, lumea aşteaptă orice de la el, dar el o dezamăgeşte. De fapt, unul ca ăsta trebuie să aibă mai multe pe răboj, dar, când nu ştii, nu poţi să-l loveşti cu sete. Scârbiţi şi eliberaţi de o obligaţie penibilă, oamenii îl lasă în seama poliţiei. Le trebuie multă stăpânire de sine ca să nu folosească unii împotriva altora mâinile rămase acum libere. Se privesc unii pe alţii, dând cu ochii de costumul străin, fiecare se întoarce repede în propriile-i haine şi descoperă în tovarăşii de luptă colegi de tabere. Therese spune: Aşa! „Ce-ar mai putea să poruncească? Ar vrea să plece acum şi-şi pune coatele şi capul în mişcare. Poliţistul care l-a luat în primire pe Kien se miră de caracterul paşnic al acestui om, care are pe conştiinţă asemenea tumult. Întrucât a suferit cel mai mult de pe urma pumnului roşcovanului, o urăşte pe soţia acestuia. Să vină şi ea cu ei, pentru orice eventualitate. Cele două sentinele o arestează cu bucurie. Le e ruşine de inactivitatea lor, când ceilalţi patru şi-au pus viaţa în joc împotriva roşcovanului. Therese merge cu ei

pentru că nu i se poate întâmpla nimic. Oricum, tot ar fi mers. Are de gând ca, la camera de gardă, să-i bage bine la apă pe cei doi bărbaţi.

Un alt poliţist, cunoscut pentru memoria sa bună, îi numără pe arestaţi pe degete, unu, doi, trei. Unde-i al patrulea? îl întreabă el pe portar. Acesta urmărise toată lupta cu o privire de om jignit şi tocmai terminase de curăţat şapca, în clipa când toţi duşmanii săi erau arestaţi. Se dezmeticeşte; nu ştie nimic de un al patrulea. Poliţistul cu memorie pretinde că le-a vorbit chiar el de patru participanţi. Portarul contestă. De douăzeci şi şase de ani menţine ordinea aici. Are trei copii. Aşa că speră că ştie să numere. Alţii îi sar în ajutor. Nimeni nu ştie nimic de un al patrulea. Al patrulea era pură invenţie, al patrulea era o invenţie a hoţului, pentru a abate bănuiala de la el. Câinele bătut ştie el de ce nu vorbeşte nimic. Până la urmă, chiar şi artistul întru ale memoriei se declară mulţumit. Cei trei arestaţi fură pilotaţi cu precauţie printre resturile uşii cu geam şi prin mulţime. Kien se atinse de singura bucăţică rămasă din geam şi îşi spintecă mâneca. Când ajunseră la camera de gardă, din ea picura sânge. Puţinii curioşi care îi urmaseră până acolo priviră uimiţi. Sângele ăsta li se părea de necrezut. Era singurul semn de viaţă pe care-l dădea Kien.

Aproape toţi oamenii se împrăştiaseră. O parte se afla din nou îndărătul ghişeelor, altă parte întindea, cu mutre imploratoare sau trufaşe, amaneturile. Totuşi, funcţionarii se coborau până într-atât, încât schimbau câteva cuvinte despre întâmplare chiar şi cu sărmanii nenorociţi. Ascultau părerile oamenilor faţă de care datoria lor cea mai sacră era să-şi astupe urechile. În privinţa mobilului crimei nu fu realizată nicio părere unitară. Obiecte de valoare, presupuneau unii, altfel toată frământarea asta n-ar fi meritat efortul. Cărţi, pretindeau

alţii. Locul unde s-a petrecut pledează în acest sens. Nişte domni mai aşezaţi sugerară să aştepte ziarele de seară. Dintre taberele formate, cei mai mulţi înclinau spre aur. Funcţionarii îi contraziceau mai blând ca de obicei: cine are atâţia bani nu obişnuieşte să se ducă la Muntele de pietate. Poate însă că tocmai amanetaseră ceva. Dar şi ipoteza asta părea exclusă, pentru că respectivul funcţionar i-ar fi recunoscut şi nu exista niciun funcţionar care să nu se considere a fi respectivul. Unora le părea rău de eroul lor roşcovan, celor mai mulţi însă le devenise indiferent. Pentru a avea şi ei inimă, o găseau mai de plâns pe soţia lui, chiar dacă era femeie bătrână. Niciunul nu s-ar fi însurat cu ea. Ar fi fost păcat de timpul pierdut, totuşi era adusă şi ea cu însufleţire în discuţie.

Proprietate particulară.

La camera de gardă, arestaţii fură supuşi unui interogatoriu. Intendentul răcni: „Colegi, sunt nevinovat!” Therese voia să-i facă rău şi strigă: „Mă rog, este pensionar”. Astfel, şterse proasta impresie pe care o stârnise intimitatea cu care se adresase colegilor. Completarea de fond, că era pensionar, îi făcea să presupună că probabil era într-adevăr vorba de vreun fost funcţionar poliţienesc. Aspect impunător avea, numai că zvonul despre un jaf în stil mare, pe care arestatul propriu-zis îl încercase împotriva lui, părea să contrazică această impresie. Fu interogat. El urlă: „Nu sunt un răufăcător!”

Therese arătă spre Kien, pe care-l uitaseră, şi spuse: „Poftim, el a furat!” Comportarea conştientă a roşcovanului le dădea de gândit oamenilor de pază. Încă nu ştiau pe cine au în faţa lor. Indicaţia Theresei venise cât se poate de bine. Trei oameni se repeziră la Kien şi-l percheziţionară prin buzunare fără multe mofturi. O grămadă de bancnote mototolite ieşiră la iveală. Numărătoarea avu ca rezultat optsprezece bancnote de o

sută de şilingi. „Ăştia sunt banii dumneavoastră?” fu întrebată Therese. „Erau, poate, mototoliţi? Trebuiau să fie de şase ori pe atât!” Conta pe întreaga sumă care fusese înscrisă în libretul de la bancă. Kien fu întrebat de rest, dar tăcu. Rezemat de spătarul unui scaun, stătea colţuros şi bătut de vreme, exact aşa cum îl puseseră acolo. Cine-l vedea era perfect convins că avea să cadă în clipa următoare. Totuşi, nimeni nu-l vedea.

Din ură faţă de Therese, cel care-l însoţise îi aduse un pahar cu apă şi i-l ţinu lângă gură. Dar nici paharul şi nici fapta bună nu fură luate în consideraţie şi un duşman în plus se alătură celor care-i percheziţionau din nou buzunarele. Cu excepţia câtorva monede mărunte, care se găseau în punguţă, rezultatul fu egal cu zero. Unii clătinau din cap. „Unde ai pus banii, omule?” întrebă comandantul. Therese rânji: „Ce-am spus eu? Un hoţ!” „Femeie bună”, vorbi comandantul, căruia îi părea îmbrăcată prea după moda veche, „întoarce-te cu spatele! Va fi dezbrăcat. Aici nu-i nimic”. Zâmbi batjocoritor; îi era perfect indiferent dacă hoaşca bătrână se uita şi ea sau nu. Ştia că suma va fi găsită şi se necăjea că un om simplu poseda atât de mult. Therese spuse: „Bărbat e ăsta? Asta nu e bărbat!” Şi nu se clinti. Intendentul răcni: „Sunt nevinovat!” şi-l privi pe Kien de parcă ar fi vrut să-i mulţumească respectuos pentru bacşiş. Jură că e nevinovat, nu de moartea fetei lui, ci de penibila anchetă care-l aştepta pe domnul profesor.

Trei funcţionari, care tocmai îşi scoteau degetele din buzunarele hoţului, făcură câte doi paşi îndărăt în acelaşi timp, ca la comandă. Niciunul n-avea poftă să-l dezbrace pe omul ăsta dezgustător. Era atât de slab. În clipa aceea, Kien căzu la pământ. Therese strigă: „Minte!” „Da’ nu spune nimic”, o repezi unul dintre poliţişti. „De vorbit, poate vorbi oricine”, îi ripostă ea. Intendentul se repezi în genunchi pentru a-l ridica pe Kien. „Asta e o laşitate, zace

pe jos”, spuse comandantul. Toţi gândesc că roşcovanul vrea să-l lovească pe cel întins pe duşumea. Nimeni n-ar fi avut nimic împotrivă, căci scheletul neajutorat de pe podele producea un efect aţâţător. Se opuneau numai imixtiunii în drepturile proprii: înainte de a-l atinge pe Kien, roşcovanul fu apucat zdravăn şi târât îndărăt. Apoi ridicară făptura căzută pe jos. Renunţară până şi la glumele cu privire la greutatea lui, atât de mult îi dezgusta. Unul încercă să-l împingă pe scaun. „Să stea în picioare, simulantul!” spuse comandantul. Îi dovedea femeii, de a cărei perspicacitate îi era ruşine, că şi el îşi dăduse seama de comedia jucată. Poliţiştii ridicară interminabilul nimic în capul oaselor; cel care avusese ideea cu scaunul îi depărta măcar picioarele delincventului, pentru a mări suprafaţa de sprijin. Odată ridicat, un altul îi dădu drumul. Kien se prăbuşi din nou şi rămase atârnat în braţele unui al treilea. Therese spuse: Asta-i o porcărie! Moare!” Se şi bucură de frumoasa pedeapsă. „Domn profesor”, răcni intendentul, „să nu faceţi una ca asta!” Era mulţumit că nimeni nu se interesa de fiica lui, totuşi conta pe declaraţiile omului celui bun.

Comandantul văzu că i-a venit şi lui rândul să-i arate femeii supradeştepte ce înseamnă un bărbat. Duse violent mâna la nasul lui foarte mic, marea lui durere. (În afara serviciului, în timpul serviciului, în toate momentele libere se privea, oftând, în oglinjoara de buzunar. Când dădea de greu, nasul obişnuia să crească. Înainte de a trece la înfrângerea greutăţilor, se convingea repede de forma lui, pentru că era atât de frumos ca, trei clipe, să uite complet de el.) Acum hotărî să pună să-l dezbrace pe criminal. „Sunteţi cu toţii nişte tâmpiţi”, începu comandantul. Continuarea propoziţiei, care se referea la el însuşi, o gândi doar în sine. „Un mort stă cu ochii deschişi, altfel nu i-ar închide lumea. Un simulant nu-şi poate permite asta.

Dacă deschide ochii, sunt lipsiţi de strălucire mată. Dacă închide ochii, nu cred în moartea lui, pentru că, după cum am mai spus, ochii unui mort stau deschişi. O moarte fără strălucire mată şi fără ochi deschişi nu face nici cât o ceapă degerată. Înseamnă că nici n-a survenit încă. Pe mine nu mă duce nimeni. Să vă intre asta în cap, domnilor! Vă poftesc, în legătură cu asta, să vă uitaţi la ochii arestatului!”

Se ridică, împinse într-o parte masa îndărătul căreia stătea aşezat – înlătură şi această dificultate în loc s-o ocolească – se apropie de individul care atârna în braţele unui funcţionar şi, cu degetul mijlociu gros şi alb, ridică încet întâi o pleoapă, apoi cealaltă. Poliţiştii se simţeau uşuraţi. Se temeau că omul fusese omorât în bătaie de către mulţime. Că interveniseră prea târziu. Asta ar fi produs multe neajunsuri, trebuie să te gândeşti la toate. Mulţimea îşi îngăduia să fie năvalnică, organul poliţienesc trebuia să-şi păstreze însă capul limpede. Proba ochilor avu un efect convingător. Comandantul ăsta era un om şi jumătate. Therese dădu capul pe spate. Aproba din cap faptul că scăpaseră de pedeapsă. Intendentul simţea că-l furnică pumnii, ca întotdeauna când îi mergea bine. Dacă un asemenea martor trăia, avea de ce să se bucure omul! Pleoapele lui Kien tresăriră sub unghiile tari ale comandantului. Acesta îşi repetă atacurile, se gândea să-i deschidă omului ochii cu privire la diferite lucruri, de pildă, la prostia sa de-a simula că-i mort fără strălucire mată. Pentru a arăta asemenea ochi aparent morţi, trebuia mai întâi să-i întredeschidă. Totuşi, ei rămaseră închişi. „Dă-i drumul!” îi ordonă comandantul funcţionarului milos, care încă nu era obosit de povara sa. În acelaşi timp îl apucă pe ticălosul îndărătnic de guler şi-l scutură. Lipsa lui de greutate îl făcu să se revolte: „Şi unul ca ăsta se încumetă să fure!” spuse cu dispreţ. Therese rânji la el.

Începea să-i placă. Ăsta bărbat! Numai nasul nu se prea potrivea. Intendentul chibzuia (liniştit, pentru că nu-l mai interogau, neliniştit, pentru că nu se mai sinchisea nimeni de el) cum s-ar putea înjgheba mai bine povestea. El avea totdeauna părerea lui; domnul profesor nu era hoţ. Credea ceea ce credea el, şi nu ceea ce spuneau ceilalţi. De scuturături încă nu murise nimeni. Câtă vreme trăia, avea să vorbească şi atunci să vezi tevatură.

Comandantul mai dispreţui un pic scheletul, apoi începu să-l dezbrace cu propriile sale mâini. Aruncă haina pe masa de dincolo. Urmă apoi vesta. Cămaşa era veche, dar onorabilă. Îi desfăcu nasturii şi privi atent printre coaste. Văzuse el multe în viaţa lui. Meseria îl punea în contact cu toate făpturile posibile. Dar una atât de slabă încă nu i se mai întâmplase să vadă.

Aşa ceva îşi avea locul într-o panoramă cu rarităţi şi nicidecum într-o cameră de gardă. Ce, el era proprietar de panoramă sau ce era? „Ghetele şi pantalonii vi-i las vouă”, le spuse el celorlalţi. Se trase îndărăt foarte umilit. Îşi aminti de nas, duse mâna la el, era prea scurt. Cine putea să-l uite! Prost dispus, se aşeză îndărătul mesei. Aceasta era din nou pusă greşit. Cineva o împinsese într-o parte. „Nu puteţi să-mi lăsaţi masa să stea drept, vă spun asta pentru a suta oară! Haimanalelor!” Cel care era ocupat cu scosul pantofilor şi pantalonilor hoţului rânjea în sine, căci altfel ar fi stat în poziţie de drepţi. Da, gândea comandantul, asemenea indivizi trebuie desfiinţaţi. Stârnesc supărare publică. Ţi se face rău când te uiţi la ei. Îţi piere până şi pofta de mâncare. Fără poftă de mâncare ce te faci? Şi, într-un caz ca ăsta, să nu-şi piardă omul răbdarea! Pentru asemenea cazuri ar trebui să existe tortura. În Evul Mediu viaţa poliţiei era mai frumoasă. Când cineva arată ca ăsta, cel mai bun lucru ce-l are de făcut e să se sinucidă.

Statistica suportă, ăsta nu contează. În loc să se omoare, face pe mortul aparent. O fiinţă ca asta nu ştie ce-i ruşinea. Unul se ruşinează chiar şi din cauza nasului, pentru că e mai scurt cu o nimica toată decât trebuie. Altul trăieşte vesel, fără griji, şi fură. Capătă totul de-a gata. Tot felul de firi vin pe lume. Unul aduce cu el o fire capabilă, minte, inteligenţă şi politică, alţii n-au nici măcar un centimetru de osânză pe oase. De aici rezultă cât de multe mai are de făcut; nici nu scoate omul bine oglinda din buzunar că şi trebuie s-o vâre la loc.

Aşa s-a întâmplat. Pantalonii şi ghetele fură puse pe masă, controlate toate" dacă nu au un fund dublu. Oglinda dispăru într-un buzunar interior, adaptat perfect şi făcut special pentru ea. Rămas doar în cămaşă, căci îi luaseră şi ciorapii, individul se rezemă tremurând de unul din funcţionari. Toate privirile se îndreptară spre pulpele arestatului. „Astea sunt false", spuse artistul întru ale memoriei. Se aplecă şi ciocăni în ele. Erau autentice. Neîncrederea îl cuprinse şi pe el. Într-ascuns, îl considerase pe omul acesta anormal. Acum însă vedea că era vorba de un simulant periculos. „N-are niciun rost, domnilor!" răcni intendentul. Intervenţia lui se pierdu întru mirarea comandantului. Luând o hotărâre rapidă, comandantul, care se caracteriza prin inspiraţii subite, renunţă la banii furaţi ai femeii, care ieşeau la iveală, şi se apucă să percheziţioneze mai îndeaproape portvizitul. Înăuntru se găseau toate actele de identitate. Ele indicau pe un oarecare doctor Peter Kien, erau aşadar furate. Dacă ar fi existat un document cu fotografie, aceasta ar fi fost cu siguranţă falsificată. Pereţii încă mai răsunau de avertismentul intendentului, când comandantul sări în sus şi, ducând mâna la nas, strigă spre individul din faţă, cu un glas în care nu se mai observa nimic din preocuparea pentru nas: „Hârtiile dumitale sunt furate!" Therese lunecă

până la el. Putea să întărească aceasta sub jurământ. Oricine pomenea ceva despre furat avea dreptate.

Kien tremura de frig. Deschise ochii şi-i îndreptă spre Therese. Aceasta se afla aproape de el şi îşi clătina umerii şi capul. Era mândră că bărbatul o recunoştea, ea era personajul principal. „Hârtiile dumitale sunt furate!”, declară comandantul din nou, glasul lui răsuna mai liniştit decât înainte. Ochii deschişi nu-l priveau, dar în schimb îl privi el cu atenţie. Consideră că a câştigat partida. De îndată ce prima rezistenţă era înfrântă, restul mergea ca pe roate. Ochii delincventului stăruiau asupra femeii, o sfredeleau şi privirea deveni ciudat de rigidă. Această sutime de om mai era pe deasupra şi un porc. „Dar nu ţi-e ruşine deloc!” strigă comandantul.

„Doar eşti aproape gol!” Pupilele hoţului se măriră, el clănţăni din dinţi. Capul rămase nemişcat, în aceeaşi direcţie. Oare asta să fie adevărata strălucire mată? se întrebă comandantul şi se sperie puţin.

Atunci Kien ridică un braţ şi-l întinse înainte până atinse fusta Theresei. Strânse o cută între degete, îi dădu drumul, o strânse din nou, îi dădu drumul şi o apucă pe următoarea. Făcu un pas mai aproape; părea că nu-şi crede ochilor şi degetelor şi plecă urechea spre zgomotul pe care mâna lui îl scotea din cutele scrobite; nările îi tremurau. „M-am săturat acum, porcule!” strigă comandantul; observase bine batjocura impertinentă a nasului; „te recunoşti vinovat sau nu?” „Păi, cum!” răcni intendentul; nimeni nu-l repezi pentru tulburarea liniştii; toţi aşteptau, încordaţi, răspunsul delincventului. Kien deschise gura, poate numai pentru a-şi gusta fusta; totuşi, când era gata deschisă, răspunse: „Mă recunosc vinovat. O parte din vină o are ea însăşi. Eu am închis-o, dar trebuia oare să-şi mănânce propriul trup? Şi-a meritat moartea. Un lucru aş vrea să vă rog, mă simt puţin cam tulburat, cum

vă explicaţi faptul că asasinata se află aici? O recunosc după fustă!”

Vorbea foarte încet. Oamenii se dădură mai aproape de el. Voiau să înţeleagă ce spune. Tipul avea încordarea unui muribund care-şi dezvăluie taina cea mai chinuitoare. „Mai tare!” strigă comandantul; evita o propoziţie poliţienească şi ne comporta acum mai curând ca la teatru. Tăcerea celorlalţi era plină de reculegere şi persistenţă. În loc de a repeta apăsat ordinele, comandantul se amestecă blând printre ei. Intendentul se sprijinea pe umerii a doi colegi din faţă; îşi rezemase antebraţele, cât erau de lungi, pe ei. În jurul lui Kien şi al Theresei se formă un cerc. Cercul se închise. Nimeni nu-şi ceda locul. Unul spuse: „Ăstuia îi cântă sticleţii în cap!” şi arătă cu degetul spre propria-i frunte. Totuşi, se ruşina şi lăsă capul în jos. Cuvintele lui se ciocniră de curiozitatea generală. I se răspunse cu priviri urâte. Therese suflă: „Dar, vă rog!” Ea era stăpâna aici, totul se învârtea în jurul ei, nu mai putea să stea locului de curiozitate, întâi voia să-l lase pe bărbat să-şi epuizeze minciunile, apoi venea ea la rând. Ceilalţi trebuiau să-şi ţină gura.

Kien vorbi şi mai încet. Uneori, ducea mâna la cravată şi şi-o îndrepta; acesta era gestul lui când se Afla în faţa unor mari enigme. Privitorilor le făcea impresia că nici nu ştia că se află acolo doar în cămaşă. Mâna comandantului porni involuntar spre oglindă; aproape că i-ar fi pus-o în faţa domnului. Îi plăceau cravatele legate cu grijă; totuşi, domnul nu era decât un hoţ.

„Vă închipuiţi, de bună seamă, că sufăr de halucinaţii. În general, nu. Ştiinţa mea impune claritate, nu iau un X drept un Y, şi nici nu accept ca altcineva să-mi prezinte o literă drept alta. Totuşi, în ultima vreme, am trecut prin multe; ieri am primit vestea morţii soţiei mele.

Ştiţi despre ce e vorba. Din cauza ei, am cinstea să

mă aflu printre dumneavoastră. Gândul la procesul meu mă preocupă de atunci neîntrerupt. Când m-am dus astăzi la Theresianum, m-am întâlnit cu soţia mea asasinată. Era în compania administratorului nostru, un prieten credincios al meu. El o însoţise, în locul meu, până la ultimul lăcaş, întrucât eu eram atunci împiedicat s-o fac. Mă consideraţi, probabil, lipsit de inimă. Există femei pe care nu le uiţi niciodată. Vreau să vă spun purul adevăr: am evitat intenţionat înmormântarea ei, pentru că ar fi fost prea mult. Mă înţelegeţi, nu-i aşa? N-aţi fost niciodată însuraţi? Fusta a sfâşiat-o atunci un dulău în bucăţi şi a mâncat-o. Poate că avea două fuste. Pe scară m-a înghiontit. Ducea un pachet, în care am presupus că erau propriile mele cărţi. Eu îmi iubesc biblioteca. Este vorba de cea mai mare bibliotecă particulară din oraş. De câtăva vreme am fost nevoit s-o neglijez. Am fost ocupat cu opere de caritate. Asasinarea soţiei mele m-a ţinut departe de casă, câte săptămâni or fi de când am părăsit locuinţa? Timpul l-am folosit bine, timpul este ştiinţă, ştiinţa este ordine. În afară de agonisirea unei mici biblioteci ce-o port în cap, m-am îndreptat spre opere de binefacere, cum am arătat mai sus, mântuiesc cărţile de moartea prin foc. Cunosc un porc care se hrăneşte cu cărţi, dar mai bine să trecem asta sub tăcere. Vă atrag atenţia asupra cuvântării mele în faţa tribunalului, acolo intenţionez să fac în public unele dezvăluiri. Ajutaţi-mă! Ea nu se mişcă din loc. Eliberaţi-mă de aceste halucinaţii. De obicei nu sufăr de asta. Mă urmăreşte, cred că de peste o oră. Să stabilim faptele, vreau să vă uşurez sarcina. Vă văd pe toţi, dumneavoastră mă vedeţi pe mine. Tot aşa stă lângă mine asasinata. Toate simţurile m-au părăsit, nu numai văzul. Pot să fac orice vreau, dar aud fusta, o simt, miroase a scrobeală, ea însăşi mişcă din cap, aşa cum obişnuia pe când trăia, ba chiar vorbeşte, acum câteva clipe a spus

„mă rog”, trebuie să ştiţi că vocabularul ei consta din cincizeci de cuvinte, dar, cu toate astea, nu vorbea mai puţin decât ceilalţi oameni, ajutaţi-mă! Dovediţi-mi că este moartă!”

Toţi cei din jur începură să distingă cuvinte în sunetele pe care le scotea. Se obişnuiră cu maniera lui, ascultau complet nedumeriţi; câte unul îl apuca pe celălalt ca să poată auzi mai bine. Vorbea atât de cult, pretindea că ar fi comis o crimă. Toţi împreună nu credeau povestea cu crima, fiecare în parte ar fi considerat-o însă adevărată. Împotriva cui cerea ajutor? Aşa cum era, în cămaşă, îl lăsară în pace, căci era înfricoşat. Până şi comandantul se simţea fără nicio putere, prefera să tacă, frazele lui n-ar fi sunat a limbă scrisă. Individul era de familie bună. Poate că nici nu era un individ. Therese fu cuprinsă de mirare că până acum încă nu observase nimeni acest lucru. Era însurat când venise la el în casă şi ea, care crezuse totdeauna că este holtei, ba chiar ştia asta; şi acolo se ascundea o taină, taina era prima nevastă, o omorâse Kien, apele astea liniştite sunt nişte asasini, de-aia n-a vorbit niciodată nimic, şi pentru că prima nevastă purta aceeaşi fustă, el s-a însurat cu ea din dragoste. Therese căuta să adune dovezi; în intervalul dintre şase şi şapte dimineaţa, el îşi făcea singur de lucru, totul era ascuns, până a scos cadavrul bucată cu bucată afară, se face oare una ca asta? Iar ea îşi amintea perfect de toate astea. De-aia a fugit el ca din puşcă, îi fusese frică nu cumva să scoată Therese totul la lumină. Hoţ înseamnă asasin, ce spunea ea totdeauna, şi-n chestia asta apare domnul Grob.

Pe intendent îl cuprinse spaima, se clătinau umerii de care se sprijinea. Uite că domnul profesor se răzbuna acuma pe el, tardiv, când nici dracu’ nu se mai gândea la fata lui. Domnu’ profesor vorbea de nevastă, dar se referea la fată. Intendentul o şi văzu aievea, dar unde era ea în

toată povestea asta? Domnu' profesor voia să-l prostească, dar ceilalţi nu-i credeau coţcăria. Acum omul ăsta cu sufletul bun îl băga la apă, nu zău, cum te poţi înşela în privinţa unui om! În durerea lui, se ţinea bine, acuzările profesorului îi apăreau prea uşoare, îşi cunoştea colegii. Încă nu-i venise în minte că el îl făcuse pe profesor ceea ce era şi accepta degradarea abia într-o perspectivă mai îndepărtată.

După repetatele lui rugăminţi să i se dea ajutor – vorbise stăpânit, totuşi cu intenţia de a implora – Kien aşteptă. Tăcerea mormântală îl impresiona plăcut. Chiar şi Therese tăcea. Kien îşi dorea ca ea să dispară. Poate că avea şi să dispară, aşa cum tăcea. Dar rămase. Întrucât nimeni nu-i venea în întâmpinare, luă el singur iniţiativa de-a se vindeca de halucinaţii. Ştia ce datorează ştiinţei. Oftă, oftă adânc, cui nu-i era ruşine să ceară ajutorul altcuiva? Crima era uşor de înţeles, crima o putea justifica, nu se temea decât de consecinţele acestei halucinaţii.

Dacă tribunalul avea să-l declare iresponsabil, intenţiona să se sinucidă pe loc. Zâmbi pentru a câştiga şi mai mult bunăvoinţa ascultătorilor, că doar ei erau martorii lui ulteriori. Cu cât le vorbea mai prietenos şi mai rezonabil, cu atât mai neînsemnată trebuia să le apară halucinaţia lui. Se ridică la treapta de om cult.

„Psihologia intră astăzi în specialitatea fiecărui om cult" – oricât de politicos era, intercala o mică pauză înainte de acest om cult – „eu nu sunt victima unei femei, aşa cum, poate, credeţi.

Achitarea mea este sigură. Vedeţi în mine, de bună seamă, pe cel mai mare sinolog în viaţă, din vremea noastră. Li s-a întâmplat altora mai mari să aibă halucinaţii. Caracteristica firilor critice constă în forţa cu care urmăresc alegerea odată făcută. De mai bine de o oră m-am ocupat atât de intensiv şi exclusiv de închipuirea

mea, încât acum nu mă pot elibera singur de ea. Vă rog să vă convingeţi personal cât de raţional judec în privinţa asta! Vă rog insistent să luaţi următoarele măsuri: Daţi-vă mai îndărăt. Înşiraţi-vă în monom! Fiecare să vină spre mine singur, în linie dreaptă! Sper să mă conving că dumneavoastră nu întâmpinaţi niciun obstacol aici, aici şi aici. Eu mă lovesc aici de o fustă, femeia dinăuntrul ei este asasinată, seamănă cu asasinata ca două picături de apă. Acum nu vorbeşte, mai adineauri avea şi glas, asta mă zăpăceşte. Am nevoie de un cap limpede. Apărarea o preiau eu singur. N-am nevoie de nimeni. Avocaţii sunt nişte criminali. Mint. Eu trăiesc pentru adevăr. Ştiu că adevărul ăsta minte, ajutaţi-mă, ştiu că trebuie să dispară. Ajutaţi-mă, fusta asta mă tulbură. Am urât-o încă înainte de apariţia dulăului, oare s-o văd iarăşi şi după aceea?”

O apucase pe Therese, dar nu tot şovăitor, o ţinea de fustă cu toată puterea, o împingea cât colo, o trăgea spre el, o cuprindea cu braţul lui, numai oase. Ea se supunea. Că doar el nu voia decât s-o îmbrăţişeze. Înainte de a fi spânzuraţi, criminalilor li se serveşte o ultimă masă. Despre criminali nu ştiuse nimic până acum; acum ştia: slab şi cu multe cărţi, în care stăteau scrise toate astea. Kien o răsuci odată în jurul propriei axe şi renunţă la îmbrăţişare. Atunci Therese se supără. El se holba la ea de la o depărtare de doi centimetri. Mângâie fusta în lung cu toate zece degetele. Scoase limba şi adulmecă apoi cu nasul. Ochii i se umplură de lacrimi de atâta încordare. „Sufăr de această halucinaţie”, recunoscu el gâfâind. După lacrimi, ascultătorii traseră concluzia că plânge cu suspine.

„Nu plângeţi, domnule arestat!” spuse unul; avea copii acasă, băiatul cel mai mare îi aducea acasă un „foarte bine” după altul, la compunerile în limba germană. Comandantul fu cuprins de invidie; şi-l închipui deodată

îmbrăcat elegant pe omul în cămaşă, pe care-l dezbrăcase el însuşi: „Bine”, mârâi comandantul. În felul acesta încercă să facă trecerea spre tonuri mai aspre. Pentru a se linişti în privinţa lui, aruncă o privire spre piesele de îmbrăcăminte ponosite de pe masă. Artistul întru ale memoriei întrebă: „De ce aţi tăcut până acum?” El nu uitase nimic din cele întâmplate mai înainte. În întrebarea lui era cuprinsă şi renunţarea la un răspuns; întreba doar pentru a readuce în memoria tuturor, din timp în timp, mai ales când domnea liniştea, geniul său, cum îi spuneau prietenii. Ceilalţi, firi cu mai puţină personalitate, ascultau încă sau se şi porniseră pe râs. Se împărţeau între curiozitate şi satisfacţie. Se simţeau bine, dar n-o ştiau. În asemenea momente rare, îşi uitau datoria şi chiar şi demnitatea, ca mulţi oameni în faţa unor teatre ce sunt precedate de faimă. Timpul spectacolului era scurt. Pentru banii de intrare plătiţi tare ar fi vrut să aibă mai mult. Kien vorbea şi juca, îşi dădea multă osteneală. Se putea observa cât de în serios îşi lua meseria. Amarnic îşi mai câştiga pâinea. Niciun comedian nu l-ar fi întrecut. În patruzeci de ani nu vorbise atât de mult despre el, ca acum, în douăzeci de minute. Gesturile lui convingeau. Aproape că l-ar fi aplaudat. Când îşi făcu de lucru cu femeia, toţi îl credeau că săvârşise crima şi erau binevoitori. Pentru un spectacol de bâlci, prea părea de familie bună, pentru un teatru însă, pulpele lui erau prea subţiate de inaniţie. Poate că ar fi căzut de acord că era vorba de o stea decăzută, totuşi, se preocupau prea mult de el şi se bucurau de sentimentele amestecate pe care le declanşa arta lui.

Therese era supărată pe Kien. Întrucât considera că ei i se adresau privirile lacome ale bărbaţilor, care erau toţi bărbaţi, acceptă o vreme, liniştită, linguşelile lui. Kien personal o dezgusta. Ce avea ea din asta? Era slab şi numai piele şi oase, habar n-avea ce e un bărbat, asta n-o

face niciun bărbat. Era un criminal, dar ei nu-i era frică, îl cunoştea bine, era laş. Totuşi, simţi că îl prinde bine postura fericită a asasinului; Kien era încântat şi ea stătu liniştită. Intendentul îşi pierdu perspicacitatea. Băgă de seamă că profesorul nu se referea la fiica lui. Se adânci în jocul picioarelor. Un asemenea cerşetor să-i treacă prin faţa ferestruicii de unde spionează! I-ar rupe picioarele ca două beţe de chibrit. Un om trebuie să aibă pulpe, dacă nu, să-i fie ruşine. Ce tot dansează aşa ca un slăbănog în jurul destrăbălatei ălei a bătrâne? Nu merită asta, nu merită să se arate curtenitor cu ea. Iar baba mai bine l-ar lăsa în pace şi nu i-ar mai face ochi dulci. L-a vrăjit de tot pe bietul domn profesor! Se zvârcoleşte în chinurile dragostei, cum se spune, un asemenea om de familie bună! Colegii ar trebui să-l îmbrace din nou cu pantalonii. Deodată te pomeneşti cu cineva străin în camera de gardă şi vede că n-are pulpe deloc. Întreaga poliţie s-ar face de râs. Mai bine ar înceta să vorbească, chestiile astea deştepte tot nu le pricepe nimeni aici; vorbeşte întotdeauna atât de deştept! Cea mai mare parte din timp nu vorbeşte nimic. Astăzi l-a apucat vorbăria. Ce rost au toate astea?

Deodată Kien se ridică în sus. Se caţără de-a lungul Theresei în înălţime. De abia ajunse s-o depăşească, era cu un cap mai înalt decât ea, când începu să râdă tare: „De crescut, n-a crescut!” spuse el şi râse. „De crescut, n-a crescut!”

De fapt, pentru a se elibera de această fantasmă, se hotărî să se ridice în sus, alături de ea. Cum să ajungă el la capul Theresei-fantomă? O vedea acum uriaşă în faţa lui. Dacă se va lungi, se va ridica în vârful picioarelor, şi totuşi ea va rămâne mai înaltă decât el, atunci va putea să spună pe bună dreptate: „În realitate, Therese era întotdeauna cu un cap mai mică decât mine, tot timpul cât a trăit, aşa că

asta de-aici este o fantasmă”.

Totuşi, când ajunse sus, sprinten ca o maimuţă, planul lui şiret se prăbuşi în faţa vechii staturi a Theresei. Nu se sinchişi de asta, dimpotrivă, putea exista o dovadă mai bună pentru celebra lui precizie? Chiar şi fantezia lui era precisă! Râse. Un savant de talia lui nu era pierdut. Omenirea suferea de imprecizie. Câteva miliarde de oameni obişnuiţi trăiseră fără nicio noimă şi muriseră fără nicio noimă. O mie de oameni precişi, cel mult o mie, clădiseră ştiinţa. A-l lăsa pe unul ce se număra printre culmile acestor o mie să moară prematur ar fi o sinucidere a bietei omeniri. Râse din toată inima, îşi imagină halucinaţiile flăcăilor ăstora normali care îl înconjurau aici. Ăstora Therese le-ar fi crescut mult peste cap, foarte probabil până în tavan. De teamă, ei ar fi plâns şi s-ar fi adresat altora, cerându-le ajutor. Ei trăiau mereu cu halucinaţii; nu se pricepeau nici măcar să alcătuiască o frază clară. Trebuia să ghiceşti ce gândeau, dacă te interesa cumva; cel mai bun lucru era să nu te sinchiseşti câtuşi de puţin de asta. Printre ei, avea impresia că se află într-o casă de nebuni. Indiferent dacă râdeau sau plângeau, aveau totdeauna nişte mutre schimonosite, erau incurabili, unul mai laş decât altul, niciunul n-ar fi asasinat-o pe Therese, fiecare s-ar fi lăsat schingiuit de ea până la moarte. Se temeau chiar şi să-i dea lui o mână de ajutor, fiindcă era un asasin. Cine, în afară de el, cunoştea mobilurile faptei sale? În faţa tribunalului, după marea sa pledoarie, oamenii aceştia deplorabili aveau să-i ceară iertare. Lui îi era uşor să râdă. Cine altul mai venea cu asemenea memorie pe lume? Memoria era premisa exactităţii ştiinţifice. El îşi cerceta fantasma atâta vreme până se convingea ce anume era. Le venise de hac şi altor primejdii, unor texte alterate, unor rânduri lacunare. Nu-şi amintea să fi dat greş vreodată. Toate sarcinile pe care şi

le asumase erau rezolvate. Chiar şi crima o considera ca o chestiune rezolvată. Un Kien nu se zdrobea de o halucinaţie, mai curând ea de el, chiar dacă ar fi fost în carne şi oase. El era dur. Therese nu mai vorbise de mult nimic. Încetă să mai râdă. Apoi se apucă din nou de treabă.

Odată cu revenirea încrederii şi curajului său, scăzu şi calitatea spectacolului oferit. Când începuse să râdă, spectatorii încă-l mai găseau distractiv. Cu câteva clipe mai înainte suspinase amar; contrastul era strălucit. „Cum izbuteşte să facă asta!” spusese unul. „După ploaie, e vreme bună” ripostase vecinul său. Apoi toţi începură să ia lucrurile în serios. Comandantul duse mâna la nas. Avea multă înţelegere pentru artă, dar prefera un râs adevărat. Artistul întru ale memoriei aminti că-l auzise pe domnul râzând pentru prima oară. „Căci vorbitul n-are niciun rost!” răcni intendentul. Această părere fu contrazisă de părintele elevului celui bun. „Mai bine vorbiţi, domnule arestat!” îl îndemnă el. Kien nu-i dădu ascultare. „Îţi vreau binele”, adăugă părintele. Spunea adevărul. Interesul spectatorilor scăzu, prăbuşindu-se brusc. Arestatul râdea prea mult. Figura lui comică era, şi fără asta, binecunoscută. Comandantului i se făcu ruşine; aproape îşi luase bacalaureatul – şi uite-l că se lasă impresionat de câteva fraze formulate în limba literară. Hoţul le învăţase pe dinafară, un şarlatan periculos. Dar pe el nu-l ducea cu alde astea. Îşi închipuia probabil că, dacă tăia nişte piroane în legătură cu o crimă, lumea uita de furt şi de actele false. Un organ poliţienesc cu experienţă avea la activul lui cu totul alte cazuri. Era nevoie de o doză imensă de neruşinare, ca să râdă în situaţia asta. În curând, avea să plângă din nou, dar nu în glumă.

Artistul întru ale memoriei îşi rândui toate minciunile hoţului pentru interogatoriul ulterior.

Aici se afla peste o jumătate de duzină de oameni şi

cu siguranţă că niciunul nu înregistrase vreun cuvânt. Erau obligaţi să recurgă la memoria lui. Oftă tare. Pentru serviciile lui indispensabile nu i se plătea nimic. El realiza mai mult decât toţi ceilalţi la un loc. Niciunul nu făcea doi bani. Camera de gardă trăia doar de pe urma lui. Comandantul se bizuia pe el. El ducea toată greutate. Toţi îl invidiau. Ca şi cum ar fi şi avut în buzunar înaintarea. De fapt, ştiu ei de ce nu-l avansează. Celor de sus le e teamă de geniul lui. În timp ce rânduia pe degete afirmaţiile făcute de delincvent, părintele cel mândru îl îndemnă pe Kien pentru ultima oară. Admise că omului îi trecuse pofta de vorbă şi-i spuse: „Mai bine plângeţi, domnule arestat!” Avea sentimentul – important pentru el – că la şcoală nu se dă niciun „foarte bine” pentru râs. Aproape fiecare îşi luă mâinile de pe vecinul său. Câţiva părăsiră cercul. Hora şi încordarea se sparseră. Chiar şi cei mai puţin importanţi dintre oamenii de faţă începură să aibă o părere proprie. Cel care fusese refuzat îşi aduse aminte de paharul lui de apă. Cei care constituiseră sprijin pentru intendent îl descoperiră şi acum aveau poftă să-i ardă vreo câteva pentru obrăznicia lui plină de intimitate. Intendentul însuşi răcni: „Omul ăsta vorbeşte prea mult!” Când Kien se adânci din nou în ancheta lui, era prea târziu. Nu l-ar mai fi putut salva decât un număr artistic de mare succes. Îndrăzni să le joace încă o dată vechiul număr. Therese simţi că acele focuri încrucişate ale admiraţiei se consumaseră. „Mă rog, mie mi-e destul!” spuse ea. Că doar ăsta nu era bărbat.

Kien îi auzi glasul şi tresări. Îi spulbera orice speranţă şi la lucrul ăsta se aşteptase cel mai puţin. Se gândea că, aşa cum tăcea, avea să cedeze şi în rest, încetul cu încetul. Tocmai îşi răsfirase degetele, ca să nu mai simtă fantasma, îşi făcea socoteala că până la urmă va interveni şi vindecarea ochilor; cele mai persistente sunt

iluziile văzului. Atunci vorbi ea. Auzul nu-l înşelase pe Kien. Ea spusese „mă rog”. El trebuia să înceapă din nou de la capăt, ce nedreptate, o muncă imensă, aruncat îndărăt cu ani de zile, îşi spuse el şi încremeni cu spatele gheboşat, cu degetele ambelor mâini întinse spasmodic, aproape lipit de Therese, aşa cum îl surprinsese vocea ei. În loc să vorbească, el tăcu, se dezvăţase de plâns şi chiar de râs, aşa că nu făcu nimic. Astfel îşi pierdu ultimul rest de simpatie.

„Clown!” strigă comandantul. Avea acum curajul să intervină, totuşi rosti cuvântul englezeşte; impresia că-i om cultivat pe care şi-o făcuse despre Kien era de neşters. Se uită în jur să vadă dacă ceilalţi îl înţelegeau. Artistul întru ale memoriei traduse cuvântul în pronunţie nemţească. El ştia despre ce era vorba şi declară că asta este pronunţia adevărată. Din clipa aceea plană deasupra lui bănuiala că ştie englezeşte într-ascuns. Comandantul aşteptă puţin să vadă cum va reacţiona la cuvântul clown arestatul injuriat. Se temea să nu urmeze o frază cultă şi îşi pregăti un răspuns asemănător. „Se pare că vă închipuiţi că niciunul dintre slujitorii statului aci de faţă nu s-au dedicat studiului”. Propoziţia îi plăcea. Duse mâna la nas. Dar Kiennu-i dădu prilejul să o plaseze, şi atunci deveni furios şi strigă: „Se pare că vă închipuiţi că niciunul dintre servitorii prezenţi nu s-a ocupat de bacalaureat!” „Da cum?” răcni intendentul. Asta era îndreptată împotriva lui, împotriva fetei lui, căreia fiecare avea să-i spună azi câte ceva, n-o lăsau deloc în pace pe fată, nici în mormânt. Kien era mult prea abătut pentru a-şi mişca măcar buzele. Dificultăţile procesului creşteau. O crimă rămânea o crimă. Oare bestiile astea nu-l arseseră pe rug pe un Giordano Bruno? Aşa că el luptă zadarnic împotriva halucinaţiilor – cine îi dă forţa să convingă de valoarea sa nişte juraţi inculţi?

„Cine eşti dumneata, de fapt, domnule?” strigă comandantul. „Mai bine renunţă la tăcerea asta!” Atinse cu două degete mâneca lui Kien. Avea poftă să-l strivească cu unghiile. Ce cultură mai e şi asta, care nu e în stare să rostească decât câteva fraze şi tace la nişte întrebări raţionale? Adevărata cultură stă în comportare, în caracterul ireproşabil şi în arta adevărată a interogatoriului. Grav şi din nou conştient de superioritatea sa, comandantul trecu îndărătul mesei. Fundul de lemn al fotoliului pe care obişnuia să-l folosească era acoperit de o pernă moale, singura în această cameră de gardă, o pernă pe care se putea citi brodat cu litere roşii PROPRIETATE PARTICULARĂ. Aceste cuvinte trebuiau să le aducă aminte subordonaţilor că nu aveau niciun drept la ea, nici chiar în absenţa şefului. Oamenii aveau o înclinaţie suspectă de a trage perna sub ei. Comandantul şi-o potrivi cu câteva gesturi sigure: înainte de a se aşeza, PROPRIETATEA PARTICULARĂ trebuia să fie orientată paralel cu ochii săi, care nu pierdeau niciodată prilejul să se reconforteze prin asemenea cuvinte. Se întoarse cu spatele spre scaun. Era greu să se desprindă de privelişte a pernei, încă şi mai greu să se aşeze în aşa fel, încât perna să nu fie deplasată. Se lăsă în jos încetişor; câteva clipe îşi ţinu fundul suspendat în aer. Abia când găsi PROPRIETATEA PARTICULARĂ la locul ei şi din perspectiva asta, îşi permise să se lase greu pe ea. De îndată ce era aşezat, niciun hoţ, chiar dacă ar fi avut mai mult decât bacalaureatul, nu mai putea dobândi din partea lui nici cea mai mică consideraţie. Aruncă repede o privire în oglinjoara sa. Cravata era lăbărţată, ca şi el, şi nu lipsită de eleganţă. Părul, periat pe spate, era încremenit în pomadă, niciun firicel nu se clintea. Nasul era prea scurt, dar îi dădu imboldul, singurul lucru care-i mai lipsea, şi se lansă în anchetă.

Oamenii lui stăteau lateral. El spuse clown; ei îi dădeau dreptate. Întrucât arestatul devenise plicticos, îşi aduceau aminte de propria lor demnitate. Artistul memoriei ardea de nerăbdare.

Căzuse de acord cu el însuşi în privinţa a paisprezece puncte. Kien fu adus în cămaşă înaintea mesei lui, imediat după ce unghiile pline de dispreţ ale comandantului îi dăduseră drumul. Acolo îl lăsară din mâini. Stătea singur în capul oaselor. Şi făcea bine. Căci dacă ar fi căzut acum, nimeni nu i-ar mai fi dat o mână de ajutor. Toţi erau convinşi că are destule forţe proprii. Toţi îl considerau un comediant dârz. Nici slăbiciunea nu i-o mai luau chiar aşa de în serios, înfometat, cu siguranţă că nu era. Părintele cel mândru era îngrijorat în legătură cu compunerile bune ale fiului său. Aici se vedea bine ce putea să iasă din limba germană scrisă.

„Recunoşti aceste piese de îmbrăcăminte?” îl întrebă comandantul pe Kien şi arătă spre haina, vesta, pantalonii, ciorapii şi pantofii care acopereau masa. Între timp, îl privea tăios în ochi, pentru a observa efectul cuvintelor sale. Era ferm decis să procedeze sistematic şi să-l încercuiască pe criminal. Kien aprobă din cap. Se ţinea bine cu mâinile de marginea mesei. Ştia că fantasma era în spatele lui. Îşi înfrânse dorinţa de-a se întoarce şi de-a vedea dacă mai este acolo. I se părea că e mai înţelept să se explice. Pentru a nu-l enerva pe judecătorul de instrucţie, căci ăsta era cel din faţa lui, îi răspundea la întrebări. Ar fi preferat mai curând să facă o relatare a crimei, într-o cuvântare. Dialogurile îi erau neplăcute; era obişnuit să-şi expună părerile în studii de mai mare întindere. Totuşi, îşi dădu seama că fiecare specialist ţine la metodele lui şi se supune. În taină, spera ca, în cursul acestui pasionant joc de întrebări şi răspunsuri, să retrăiască cu atâta intensitate moartea Theresei, încât

fantasma aceea să se destrame de la sine. Va persevera atât cât va fi nevoie în faţa acestui judecător de instrucţie şi-i va dovedi că Therese trebuia să piară. Când procesul-verbal va fi redactat în toate amănuntele şi când orice dubiu în privinţa părţii lui de vinovăţie va fi dispărut, când îl vor fi convins prin piese palpabile de sfârşitul ei, atunci, dar în niciun caz mai devreme, va putea să se întoarcă şi să râdă de faptul că departe, în spate, în locul în care se afla ea mai înainte, nu era decât aer pur şi simplu. Cu siguranţă că ea se află şi acum undeva departe în spate, îşi spuse Kien, căci îi simţea apropierea. Cu cât bătea mai tare cu degetele în masă, cu atât ea se retrăgea din faţa ochilor lui. Nu-l mai putea atinge în orice moment decât de la spate. Conta pe faptul că i se va arăta o fotografie a scheletului aşa cum fusese găsit. Descrierea intendentului, singură, îi apărea insuficientă. Oamenii pot minţi. Câinilor le lipseşte, din păcate, graiul. Martorul cel mai de încredere ar fi fost dulăul măcelarului, care sfâşiase fusta Theresei în bucăţele mici, muşcând-o, şi apoi o devorase.

Dar un om de rangul comandantului nu se considera mulţumit cu o simplă aprobare din cap. „Răspunde, da sau nu?” porunci el. „Repet întrebarea”.

Kien spuse: „Da”.

„Aşteaptă până să repet! Recunoşti aceste obiecte de îmbrăcăminte?” „Da”. Kien presupunea că era vorba despre obiecte de îmbrăcăminte ale asasinatei şi nu privea deloc spre ele.

„Recunoşti că hainele astea sunt ale dumitale?” „Nu, ale ei”.

Comandantul îi ghici jocul, cu uşurinţă. Pentru a putea contesta banii şi actele false, ce fuseseră găsite în hainele lui, ticălosul ăsta infect îndrăznea să afirme că hainele aparţineau femeii jefuite de colo. Comandantul rămase calm, deşi îl dezbrăcase cu propriile lui mâini, şi o

asemenea impertinenţă nu i se mai întâmplase să vadă în tot timpul carierei lui. Apucă pantalonii cu un zâmbet uşor şi-i ridică în sus: „Şi pantalonii ăştia?”

Kien îi observă. „Dar ăştia sunt pantaloni bărbăteşti”, spuse el neplăcut impresionat, pentru că obiectul n-avea nimic a face cu Therese.

„Aşadar, recunoşti, pantaloni bărbăteşti”. „Fireşte”. „Ai cui pantaloni crezi dumneata că sunt ăştia?” „Asta n-am de unde să ştiu. Au fost găsiţi, cumva, la moartă?”

Comandantul se sili intenţionat să nu audă ultima propoziţie. Se gândea să înăbuşe în germen basmul cu asasinatul şi orice altă asemenea manevră de diversiune, de-ndată ce se vor ivi.

„Aşa, aşa, n-ai de unde să ştii”. Cu iuţeala fulgerului, scoase oglinjoara din buzunar şi i-o puse lui Kien în faţă, nu prea aproape, aşa ca să-şi poată zări întreaga siluetă.

„Ştii cine e ăsta?” întrebă el. Fiecare muşchi de pe chipul lui se încordase gata să plesnească.

„Eu… Însumi”, bâlbâi Kien şi duse mâna la cămaşă. „Unde… Dar unde-mi sunt pantalonii?”

Era peste măsură de uimit văzându-se în ţinuta asta, îi lipseau până şi pantalonii şi ciorapii.

„Aha!” jubilă comandantul. „Poftim, îmbracă-ţi iar pantalonii!”

I-i întinse, conştient de o nouă cursă. Kien îi luă în primire şi îi îmbrăcă în mare grabă. Mai înainte de a vârî oglinda în buzunar, funcţionarul aruncă în ea privirea de la care se abţinuse cu puţin înainte, numai pentru a-l lua mai bine prin surprindere pe arestat. Se pricepea să se stăpânească. Avea o comportare ireproşabilă. Îi producea o bucurie deosebită uşurinţa cu care se desfăşura aici interogatoriul. Criminalul îşi îmbrăcă din proprie iniţiativă şi celelalte veşminte. Se dovedi a fi inutil să-i mai dovedească proprietatea fiecărei piese în parte. Înţelesese,

în fine, pe cine avea în faţă şi-şi economisea forţele. Nici măcar trei minute nu durase introducerea. Să poftească şi alt comandant să facă aşa, ca el. Era atât de mulţumit, încât tare ar fi vrut să înceteze numaidecât. Pentru a continua, aruncă o ultimă privire în oglinjoară, se mâhni din cauza nasului şi întrebă cu energie proaspătă, tocmai când hoţul îşi punea haina: „Şi cum te numeşti acum?” „Doctor Peter Kien”. „De ce nu! Profesia?” „Savant fără nicio funcţie şi bibliotecar”.

Comandantul îşi aduse aminte că a mai auzit aceste două declaraţii. În ciuda memoriei sale, care era tot atât de scurtă ca şi nasul, apucă documentele false de identitate şi citi tare: „Doctor Peter Kien. Savant fără nicio funcţie şi bibliotecar”. Noul truc al criminalului îi modifică niţel planul. Recunoscuse hainele ca fiind ale sale şi acum se prefăcea că şi hârtiile ar fi autentice. Cât de disperată trebuia să-şi considere el situaţia, dacă recurgea la acest mijloc nebunesc. În asemenea cazuri, o întrebare-surpriză aducea adesea dintr-odată la ţintă.

„Şi cu câţi bani aţi plecat astăzi de acasă, vreau să spun, domnule doctor Kien?” „Asta nu ştiu. Nu obişnuiesc să-mi număr banii”. „Câtă vreme încă nu-i aveţi, cu siguranţă că nu!”

Observă efectul loviturii sale. În timpul unor interogatorii concrete, el lăsa să se întrevadă că ştie totul, chiar dacă pentru moment încă se arăta politicos. Criminalul îşi schimonosi faţa.

Decepţia lui exprima cât nişte procese-verbale întregi. Comandantul hotărî îndată un al doilea atac, împotriva punctului nu mai puţin vulnerabil al vinovatului, împotriva locuinţei lui. Fără a bate la ochi, şovăitor şi parcă dus pe gânduri, lunecă încet cu mâna stângă peste actul de identitate, până când ea acoperi o anumită rubrică şi tot spaţiul înconjurător. Era vorba de rubrica adresei.

Criminalii mai de soi se pricep să citească scrisul de-a-ndărătelea. În felul acesta, comandantul făcu ultimele sale pregătiri. Apoi întinse braţul drept, invitându-l şi implorându-l, şi spuse aşa, într-o doară: „Unde aţi petrecut ultima noapte?” „La hotel. Numele nu-l ştiu”, ripostă Kien.

Stânga comandantului se ridică şi el citi: „Ehrlichstrasse 24”.

„Acolo au găsit-o pe ea”, îşi dădu Kien cu părerea şi răsuflă uşurat. În sfârşit, discuţia se îndrepta asupra crimei.

„Găsit-o, zici? Ştii dumneata cum se cheamă asta la noi?” „Trebuie să vă dau dreptate, dacă luăm lucrurile aşa cum sunt, nu mai era nimic din ea acolo”. „Luăm? Să spunem mai curând furăm!”

Kien se sperie. Ce se furase? Nu cumva fusta? Pe fustă şi pe distrugerea ei ulterioară de către dulăul măcelarului îşi construise întreaga apărare împotriva fantasmei. „Fusta? A fost găsită la locul faptei!” declară el cu glas ferm.

„Locul faptei? Cuvântul ăsta ieşit din gura dumitale atârnă greu!” O aprobare din cap trecu prin rândurile funcţionarilor adunaţi. „Te consideri un om cult. Admitem că unui loc al faptei îi corespunde şi o faptă? Eşti liber să-ţi retragi declaraţia. Trebuie totuşi să-ţi atrag atenţia asupra impresiei defavorabile. Îţi vreau binele. Scapi mai uşor dacă mărturiseşti. Deci să mărturisim, dragă prietene! Să mărturisim, noi ştim totul! Negatul nu-ţi foloseşte la nimic. Locul faptei ţi-a scăpat din gură. Mărturiseşte şi voi interveni cu căldură pentru dumneata! Povesteşte totul pe rând! Noi am întreprins cercetările noastre. Ce mai poţi face în cazul ăsta? Te-ai vârât singur la apă! Unui loc al faptei îi corespunde şi o faptă. Am dreptate, nu-i aşa, domnilor?”

Când spune „domnilor”, domnii ştiu că are victoria în

mână şi-l copleşesc cu priviri admirative. Se grăbesc care mai de care să-i vină în întâmpinare. Artistul întru ale memoriei îşi dă seama că, pentru el, nu rezultă nimic din asta şi-şi răstoarnă vechiul său plan. Sare înainte, apucă mâna fericită a comandantului şi strigă: „Domnule comandant, daţi-mi voie să vă felicit!”

Comandantul ştie bine ce lucru incomparabil a înfăptuit. Ca un om modest ce este, evită pe cât se poate onorurile. Astăzi însă este învins. Palid şi tulburat, se ridică, se înclină în toate părţile, luptă să-şi găsească degrabă cuvintele şi-şi formulează în cele din urmă emoţia într-o frază simplă: „Vă mulţumesc, domnilor!” „Tot l-a prins, vezi bine”, îşi dă cu părerea părintele, care are simţul scenelor de familie.

Kien vrea acum să vorbească. A fost invitat să povestească totul pe-ndelete. Ce altceva mai bun putea să-şi dorească? Începe să vorbească în repetate rânduri. Aplauzele îl întrerup. El blestemă temenelile funcţionarului, crezând că-i sunt adresate lui. Oamenii îl conturbă, mai înainte de a fi început să vorbească. Îndărătul acestei comportări ciudate, miroase o încercare de influenţare. Deşi simte mişcare în spatele său, nu se întoarce. Are în faţa lui întregul adevăr. Fantasma poate că a şi dispărut. Ar putea să descrie la început convieţuirea cu neîndoios răposata Therese. Poziţia lui în proces ar fi uşurată prin asta; dar îi pasă prea puţin de uşurări. Mai bine descrie în amănunte moartea ei, la care a participat în mod hotărâtor. Trebuie să ştii să-i captivezi pe funcţionari. Le place să asculte ceva ce intră în resortul lor. Crimele cad în resortul tuturor oamenilor. Există oare cineva care să nu se bucure de crime?

În cele din urmă comandantul se aşază, uită de ce şi nici măcar nu priveşte să vadă cum stă. Din clipa în care l-a înfundat pe criminal, îl urăşte mai puţin. Se gândeşte să-l

lase să spună totul până la capăt. Succesul i-a schimbat viaţa. Are acum un nas normal. În fundul buzunarului zace oglinjoara, pe care a uitat-o deopotrivă; nu-i este câtuşi de puţin de folos. De ce se chinuiesc oare oamenii aşa? Viaţa este elegantă. Zilnic ies la iveală noi modele de cravate, trebuie să ştii cum să le porţi. Cei mai mulţi oameni parcă sunt nişte maimuţe cu ele la gât. El n-are nevoie de oglindă. Mâna lui e deprinsă cu cravatele. Succesul îi dă dreptate. E modest. Câteodată face o plecăciune. Oamenii săi îl venerează. Aspectul lui prezentabil îl face să iubească munca dificilă. Nici măcar nu se ţine de instrucţiuni. Instrucţiunile nu sunt pentru criminali. El le face dovada vinovăţiei de la sine, pentru că produce o impresie ireproşabilă.

„Încă de cum s-a închis uşa în urma ei”. Începu Kien, „am fost sigur de norocul meu”. Începe relatarea de departe, dar numai în sine, în adâncimile spiritului său dârz. Ştie bine cum s-au petrecut lucrurile în realitate. Cui îi sunt mai bine cunoscute mobilurile unei fapte decât făptuitorului însuşi? El vede de la început până la sfârşit fiecare verigă a lanţului cu care a încătuşat-o pe Therese. Rezumă faptele cu o anumită ironie pentru acest auditoriu de oameni dornici de arestări şi senzaţional. Ar putea să le povestească alte lucruri mai frumoase. Îi e milă de ei, dar, la urma urmei, ei nu sunt savanţi. Îi tratează ca pe nişte oameni cu cultură normală. Probabil că sunt chiar mai puţin decât atât. Evită citatele din scriitorii chinezi. Ar putea să-l întrerupă şi să-i pună întrebări în legătură cu Mengzi. În fond, îi face plăcere să vorbească despre lucruri simple şi pe înţelesul tuturor. Povestirea lui are acuitatea şi luciditatea pe care le datorează clasicilor chinezi. În timp ce Therese moare din nou, gândurile lui se întorc la biblioteca din care a izvorât o realizare ştiinţifică atât de măreaţă. Se gândeşte s-o continue în curând. Consideră ca

sigură achitarea. Fără îndoială că, pentru prezentarea în faţa instanţei, plănuieşte o altă atitudine. Acolo îşi va desfăşura din plin strălucirea ştiinţifică. Lumea va asculta cu răsuflarea tăiată, când de bună seamă cel mai mare sinolog în viaţă îşi va ţine pledoaria întru apărarea ştiinţei. Aici vorbeşte modest. Nu falsifică nimic, nu-şi iartă nimic, doar simplifică totul.

„Am lăsat-o singură săptămâni în şir. Ferm convins că trebuie să moară de foame, am petrecut noapte de noapte la hotel. Simţeam amar lipsa bibliotecii, credeţi-mă; m-am mulţumit cu o mică bibliotecă înlocuitoare, pe care o aveam la îndemână pentru cazurile urgente. Broasca apartamentului meu este sigură – niciodată n-am fost urmărit de teama că nişte spărgători ar fi putut s-o elibereze. Închipuiţi-vă situaţia ei: toate rezervele de alimente sunt consumate, cu forţele slăbite şi plină de ură zace pe podele, în faţa aceluiaşi birou în care obişnuia să cotrobăiască după bani. Singurul ei gând erau banii. Nu semăna cu nicio floare. Nu vreau să vă povestesc astăzi ce gânduri îmi veneau în minte când ajungeam în faţa acestui birou, pe vremea când mai împărţeam apartamentul cu ea. De frica de a nu fi jefuit de manuscrise, a trebuit să petrec săptămâni de-a rândul încremenit, ca o statuie de paznic. A fost vremea celei mai cumplite înjosiri. Când mintea ardea să lucreze, îmi spuneam: eşti de piatră şi, pentru a rezista nemişcat, credeam în asta. Cine dintre dumneavoastră a avut cândva de păzit nişte comori se poate transpune în situaţia mea. Nu cred în niciun destin. Totuşi, destinul a lovit-o. În locul meu, pe care m-a adus aproape de moarte prin atacuri perfide, zăcea acum ea acolo, consumată de propria ei moarte îngrozitoare. N-a ştiut să se ajute singură. Era lipsită de autocontrol. S-a devorat singură. Corpul ei a căzut pradă, bucată cu bucată, lăcomiei. Zi de zi slăbea tot mai mult. Era prea slabă pentru a se mai

putea ridica şi a rămas pe jos, zăcând în propria-i murdărie. Poate că eu vă par slab. Dar, prin comparaţie cu mine, ea era o umbră de om, jalnică şi demnă de dispreţ, dacă s-ar fi ridicat ar fi răsturnat-o chiar şi o adiere, era ca un chibrit, orice slăbănog ar fi putut-o frânge, chiar şi un copil. Lucruri mai precise nu se pot spune în privinţa asta. Fusta albastră pe care o purta totdeauna îi acoperea scheletul. Era scrobită şi, datorită acestei însuşiri, ţinea laolaltă resturile respingătoare ale trupului ei. Într-o bună zi şi-a dat duhul. Chiar şi expresia asta mi se pare o falsificare: probabil că nici nu mai avea plămâni. Nimeni n-a fost lângă ea în acel ultim ceas, cine ar fi putut rezista săptămâni de-a rândul lângă un schelet? Mustea murdăria din ea. Cărnurile deschise, aşa cum şi le sfâşiase fâşii-fâşii din trup, puţeau până la cer. Descompunerea începuse când încă era în viaţă. Asta s-a întâmplat în biblioteca mea, în prezenţa cărţilor. Voi pune să cureţe apartamentul. Ea n-a scurtat acest proces printr-o sinucidere. Nu avea nimic sfânt, era foarte crudă. Simula dragoste de cărţi, câtă vreme aştepta un testament de la mine. Zi şi noapte vorbea de un testament. M-a îngrijit cât am fost bolnav şi nu m-a lăsat în viaţă decât numai pentru că nu era încă sigură de testament. Nu inventez nimic. Mă îndoiesc foarte tare că ştia să citească şi să scrie curgător. Credeţi-mă, ştiinţa mă obligă la adevăr. Originea ei este întunecată. A încuiat apartamentul, mie mi-a acordat o singură cameră şi mi-a luat-o şi pe aceea. Iar ea şi-a aflat un sfârşit cumplit. Intendentul a spart locuinţa. Ca fost funcţionar poliţienesc, a izbutit un lucru pe care un spărgător s-ar fi chinuit zadarnic să-l facă. Eu îl consider un om fidel. A găsit-o sub propria ei fustă, un schelet respingător, duhnind infect şi urât, moartă, moartă cu desăvârşire, nu s-a îndoit nicio secundă de moartea ei. A chemat oamenii şi în toată casa a fost o bucurie generală. Nu s-a mai putut stabili când

survenise moartea; dar survenise, pentru oricine acesta părea lucrul principal. Cel puţin cincizeci de locatari ai casei au defilat prin faţa cadavrului. Nimeni n-a exprimat o îndoială, toată lumea a dat din cap şi a recunoscut ceea ce nu se mai putea schimba.

Există cu siguranţă cazuri de moarte aparentă, ce savant ar fi în stare să le conteste? În schimb, nu mi-e nimic cunoscut despre scheletele moarte aparent. Din timpurile cele mai vechi, poporul îşi imaginează strigoii ca schelete. În această reprezentare există profunzime şi măreţie; ea are şi putere de convingere. De ce ne temem de un strigoi? Pentru că este apariţia unui mort, a unui mort indiscutabil, a cuiva decedat şi îngropat. Am mai resimţi oare aceeaşi spaimă, dacă ar apărea îmbrăcat ca vechiul lui trup bine cunoscut? Nu! Căci la această privelişte, oricine ar uita de gândul morţii, ar avea în faţa lui omul viu, nimic altceva. Dar dacă strigoiul apare ca un schelet, atunci ne aminteşte, în acelaşi timp, de două lucruri: de cel viu, aşa cum era, şi de mort, aşa cum este. Scheletul, ca imagine a strigoiului, a devenit pentru nenumărate popoare simbolul morţii. Puterea lui de convingere este distrugătoare, el este pur şi simplu tot ceea ce este mai mort din ceea ce cunoaştem. Mormintele străvechi ne fac să ne treacă fiori prin tot trupul, când conţin schelete; dacă sunt goale, nu le simţim decât ca nişte simple morminte. Şi, dacă desemnăm ca schelet un om întru totul viu, atunci vrem să spunem cu asta: este aproape de moarte.

Ea era însă foarte moartă. Toţi locatarii casei s-au convins de asta şi i-a cuprins o scârbă imensă cu privire la pieirea ei plină de lăcomie. Şi atunci se mai temeau de ea. Era foarte periculoasă. Ca singurul om care a ştiut s-o strunească, intendentul a aruncat-o în sicriu. Imediat după aceea s-a spălat pe mâini, dar mă tem că i-au rămas

murdare în vecii vecilor. Totuşi, prin asta îi aduc în mod public mulţumirile mele pentru fapta-i curajoasă. Nu s-a dat îndărăt s-o însoţească pe ultimul drum. Din fidelitate faţă de mine, a invitat pe câţiva dintre locatarii casei să-i dea o mână de ajutor la această obligaţie odioasă. Nimeni nu s-a declarat gata s-o facă. Pentru aceşti oameni simpli şi cumsecade, era suficientă privelişte cadavrului ei ca să ştie ce se ascundea în ea. Am trăit luni de-a rândul alături de dânsa. Când coşciugul, mult prea alb şi lustruit, s-a deplasat pe străzi pe un căruţ hodorogit, tot omul simţea de departe ce cuprindea el. Câţiva ştrengari de pe uliţe, pe care fidelul meu slujitor îi tocmise pentru a apăra încărcătura de atacul unei mulţimi furioase, au luat-o la fugă, tremurau de groază şi au răspândit, bocind, vestea prin tot oraşul. Pe străzi se tălăzuia un strigăt sălbatic. Bărbaţi revoltaţi îşi părăseau locurile de muncă. Femeile erau apucate de un plâns spasmodic, şcolile îşi revărsau copiii, miile de oameni aflau împreună şi cereau cadavrul să-l omoare. De la revoluţia din ’48 n-a mai fost aici asemenea tumult. Pumni ridicaţi, blesteme, străzi întregi ce gâfâiau şi coruri de oameni care strigau: „Moarte cadavrului! Moarte cadavrului!” Eu pot înţelege toate astea. Mulţimea este uşuratică. În general, nu mi-e dragă. Dar cât de mult mi-ar fi plăcut atunci să mă amestec în rândurile ei. Poporul nu înţelege de glumă. Răzbunarea lui este mare – dă-i obiectul potrivit şi ea acţionează drept. Când au smuls capacul sicriului, au văzut, în loc de un cadavru adevărat, un schelet dezgustător. Atunci agitaţia s-a potolit. Unui schelet nu-i mai poţi face nimic, mulţimea s-a împrăştiat. Doar dulăul unui măcelar n-a renunţat. Căuta carne, dar n-a găsit. De furie, a tras sicriul jos, pe pământ, şi a muşcat fusta albastră, sfâşiind-o în bucăţele mărunte, pe acestea le-a devorat fără milă până la ultima rămăşiţă. Aşa se face că fusta nu mai există. O veţi căuta

zadarnic. Pentru a vă uşura munca, vă împărtăşesc toate amănuntele. Trebuie să căutaţi ultimele resturi pe o haldă de gunoaie de la marginea oraşului. Oase, oase nenorocite; mă îndoiesc că mai pot fi deosebite de celelalte gunoaie. Poate să aveţi noroc. Dar o asemenea bestie nu merită o înmormântare onorabilă. Întrucât acum este în mod cert moartă, nu vreau s-o insult. Primejdia albastră este înlăturată. Numai capetele neroade s-au temut de una galbenă. China este ţara tuturor ţărilor, ţara cea mai sfântă. Credeţi în moarte! Încă din tinereţe eu m-am îndoit de existenţa sufletelor. Doctrina metempsihozei o consider o infamie şi sunt gata s-o spun în faţă oricărui indian. Când au găsit-o pe jos, în faţa biroului, era doar un schelet şi nu un suflet…”

Kien îşi meşteşugea cuvintele. Ici-colo gândurile lui rătăceau dincolo, în domeniul ştiinţei.

Ştiinţa este acum atât de aproape, şi cât de pătimaş doreşte el să i se dăruiască. Este patria lui.

Totuşi, îşi trage de fiecare dată câte un ghiont – satisfacţiile pe mai târziu, îşi spune el, când vei fi acasă, cărţile aşteaptă, studiile aşteaptă, ai pierdut mult timp. Voinţa lui încovoaie toate căile, îndreptându-le îndărăt spre duşumeaua din faţa biroului. Când îl vede, faţa i se luminează, îi zâmbeşte moartei, ea este o imagine, nu o fantasmă. Adastă lângă ea plin de dragoste. Amănuntele cu privire la cei vii le înregistrează foarte defectuos, memoria lui nu funcţionează decât în faţa cărţilor. Altfel, ar avea poftă să o descrie cu exactitate. Săvârşirea ei din viaţă nu este ceva cotidian. Este un eveniment. Este mântuirea definitivă a omenirii îngrozitor de asuprite. Kien începe, încetul cu încetul, să se mire de ura sa. Ea nu merită atâta ură. Cum poate urî cineva un nenorocit de schelet? A pierit repede. Numai mirosul, care a rămas de atunci în cărţi, îl supără. Trebuie să ştii să faci sacrificii. O să ştie el cum să-

l îndepărteze.

Încă de mult funcţionarii şi-au pierdut răbdarea. Doar din respect pentru comandantul lor îl mai ascultă; dar acesta regăseşte greu calea spre luciditatea acestui interogatoriu. Când ţine, în mâinile deprinse, preţul victoriei, nu-i mai place proza. Acum ar vrea să răscolească printr-un maldăr de cravate noi, numai modele, mătase pură garantată, şi să-şi caute tot ce-i mai frumos, căci are gust. E cunoscut în toate magazinele. Poate să răscolească acolo ore în şir, se pricepe să probeze cravatele fără să le şifoneze. De aceea, i se încredinţează orice marfă. Unii i le trimit acasă. Dar nici asta nu-i place. Ar putea să stea zile întregi într-un magazin şi să se întreţină cu şeful. Când vine el, toţi îi lasă baltă pe clienţii ceilalţi. Meseria lui aduce cu sine istorii interesante, şi el le povesteşte. Asemenea lucruri oamenii ascultă totdeauna cu plăcere. Ba, mai curând, n-are el timp; altfel, ar fi intrigat. Mâine se duce să se plimbe. Păcat că azi nu e mâine. Trebuie să asiste la fiecare interogatoriu. Din principiu, nu face asta, pentru că ştie totul dinainte. El îi dovedeşte vinovăţia, pe el nu-l duce nimeni. Nervii lui sunt zdruncinaţi, vinovate sunt prea multele ore de serviciu. Totuşi, poate să fie încă mulţumit. A izbutit să realizeze ceva şi se bucură de noua cravată.

Intendentul devine atent. Nu s-a înşelat în privinţa domnului profesor. Spune atât cât îl taie capul, el nu e servitor. Fidel este, asta corespunde, şi, dacă vrea, poate să-i adune pe toţi locatarii din toate apartamentele, oamenii vin în fuga mare. Ar putea să răcnească să-l audă întregul oraş. Nu ştie ce-i aia frică, întrucât este de la poliţie. Poate să deschidă orice apartament încuiat. Nu există broască în stare să-i reziste, pentru că poate să spargă uşile dintr-un pumn. Face economie de pingele, fiindcă n-are nevoie să dea în nimeni cu piciorul. Alţii dau

cu piciorul numaidecât, una-două. Are putere oriunde vrea.

Therese se ţine prin apropierea lui Kien, îi soarbe cuvintele cam anevoie. Sub fustă îşi mişcă picioarele în cerc, când unul, când altul, fără să se clintească din loc. Asemenea mişcări fără sens înseamnă, la ea, frică. Îi e teamă de bărbat. Opt ani a fost cu el împreună, în acelaşi apartament. Din clipă în clipă îi apare mai criminal. Pe vremuri nu voia să vorbească de nimic. Acum turuie numai despre crimă. Un om atât de primejdios! Când Kien vorbeşte despre scheletul din faţa biroului, Therese îşi spune repede: asta a fost prima lui nevastă. Şi aceea a vrut să aibă un testament, era deşteaptă, dar omul ăsta laş nu dă nimic din mână. Povestea cu fusta este o insultă. Unde s-a mai pomenit un dulău care să devoreze fuste? Asta ar vrea să le asasineze pe toate. I-au tras bătaie, dar nu destulă. Îndrugă numai minciuni. Cele trei camere i le-a dăruit chiar el însuşi. La ce-i trebuie ei manuscrisele? Ea vrea libretul de la bancă. Cărţile miros a cadavre. Ea n-a observat niciodată nimic. Opt ani la rând a şters cărţile de praf în fiecare zi. Pe stradă, oamenii au vociferat lângă sicriu. Aşa ceva nu se face cu un cadavru. Întâi se însoară din dragoste, apoi îi face de petrecanie. Unul ca ăsta merită să fie spânzurat. Ea nu face nimănui de petrecanie. Dar nici nu s-a măritat cu el din dragoste. Să mai poftească domnul să mai vină vreodată îndărăt în apartament! Ea se teme. Kien se gândeşte la bani, fiindcă nu dă niciun ban. Cu fusta albastră nu e nimic adevărat. Vrea doar s-o înfurie pe ea. De asasinat, nu poate s-o asasineze, că doar e poliţia aici. Acum mai că i-ar veni să bocească. Pentru ăsta, nevasta e un animal. O are pe conştiinţă. De la şase până la şapte dimineaţa era totdeauna singur. Atunci a comis asasinatul. Să mai termine odată cu biroul, să-l lase în pace. Ce, parcă ea a găsit ceva în birou? Intendentul a făcut-o să ştie de stăpân. Ea nu vrea un căruţ hodorogit, ci

un dric frumos. Sicriul trebuie să fie negru. Nu trebuie să lipsească, în orice caz, caii.

Teama Theresei sporeşte tot mai repede. El a asasinat-o când pe prima nevastă, când pe ea.

Îşi imaginează cadavrul fără fustă, fusta e cea care o zăpăceşte mai mult; îi pare rău de prima soţie, pentru că el i-a maltratat fusta în halul ăsta. Se ruşinează de înmormântarea aceea mizerabilă. Urăşte dulăul măcelarului. Oamenii sunt neruşinaţi, iar copiii de şcoală nu sunt bătuţi destul. Bărbaţii mai bine ar munci, iar femeile nu ştiu să gătească. O să le mai spună ea multe. Ce-i priveşte asta pe locatarii din casă? Vin toţi să se uite. Therese îi soarbe lui Kien cuvintele de pe buze cu lăcomia flămândului care înfulecă pâine proaspătă. Ascultă spusele lui ca să-i treacă frica. Cât ai clipi din ochi îşi adaptează reprezentările propriei imaginaţii la frazele lui. Ameţeşte de atâta gândit. Nu este obişnuită cu atâta grabă. Ar fi mândră de inteligenţa lui, dacă teama n-ar chinui-o de moarte. De zece ori a vrut să facă un pas înainte şi să spună ce este el; dar frica de gândurile lui o sileşte să stea liniştită. Încearcă să ghicească ce urmează acum, dar el o ia prin surprindere. O strânge de gât. Ea se apără, că nu e proastă, ce, să aştepte până i se taie răsuflarea? Nu, are timp până când o împlini optzeci de ani. Mai curând nu, aşa vrea domnul Grob să se întâmple.

Cu un gest magnific, Kien îşi încheie cuvântarea. Aruncă braţul în sus, în înălţime, ca o prăjină de steag fără steag. Corpul i se întinde, oasele îi zornăie, el îşi adună glasul şi-l face să răsune puternic şi limpede: „Trăiască moartea!”

La strigătul ăsta, comandantul se trezeşte. Plictisit, împinge cravatele deoparte, un întreg maldăr; le-a ales pe cele mai frumoase. Când o să găsească timp să le ridice? Le lasă să dispară, pentru alte clipe mai frumoase.

„Dragă prietene”, spune el, „din câte aud, am şi ajuns la moarte. Mai bine istoriseşte-ne povestea încă o dată!”

Funcţionarii îşi dau coate. Şeful are toane. Piciorul Theresei depăşeşte cercul. Trebuie să spună şi ea ceva. Geniul memoriei se vede ajuns la ţintă. Fiecare cuvânt ascultat s-a întipărit în minte. Se gândeşte să repete chiar el declaraţia, în locul arestatului. „Asta a şi obosit”, spune el şi arată dispreţuitor cu umărul spre Kien, „fac eu asta mai repede!” Therese ţâşneşte înainte.

„Poftim, mă omoară!” În spaima ei, vorbeşte încet, Kien o aude, dar îi neagă existenţa. Nici măcar nu se întoarce. Niciodată, la ce bun? E moartă. Therese strigă: „Vă rog, mi-e frică!”

Geniul, înfuriat de întrerupere, o repede: „Da’ cine te mănâncă?” Tatăl de familie intervine împăciuitor: „Femeia este destinată de la natură să fie sexul slab” – un motto, care provine din ultima temă a fiului său. Comandantul scoate o oglinjoară, se priveşte căscând în ea şi oftează: „Acum, însă, sunt obosit”. Nici nu observă nasul, nu-l mai interesează nimic. Therese strigă: „Vă rog, să iasă de aici!” Kien încă rezistă glasului ei; nu se întoarce spre ea. Totuşi, geme tare. Intendentul s-a săturat de văicărelile astea. „Domn profesor!”, răcneşte el din spate „nu e chiar atât de rău. Suntem cu toţii încă în viaţă. Şi sănătoşi suntem cu toţii, laolaltă!” Nu-i place moartea. Aşa e el. Cu paşi furtunoşi trece mai în faţă. Intervine.

Domnul profesor este deştept. Asta vine de la prea multe cărţi. Aiurează. Un om vestit şi pe deasupra bun la suflet; nu trebuie să se creadă nimic din ce se spune. N-are nicio crimă pe conştiinţă. De unde ar lua forţa s-o săvârşească? El spune asta numai pentru că nevastă-sa nu-l merită. Asemenea lucruri sunt scrise în cărţi. Profesorul ştie de toate. Îi e frică şi de un ac cu gămălie. Femeia l-a amărât tare mult. Este rea la suflet, scorpia asta

puturoasă. De toată lumea se ia. Se şi culcă numaidecât cu oricine. Poate să declare asta sub jurământ. O săptămână a lipsit profesorul de acasă şi ea l-a şi sedus, pe el, care este de fapt de la poliţie, intendent ca meserie secundară şi pensionar. Se numeşte Benedikt Pfaff. De când îşi aduce aminte, casa lui are numărul 24 pe Ehrlichstrasse. În ce priveşte furtul, mai bine ar lăsa-o mai moale femeia.

Domnul profesor s-a însurat cu ea de milă, pentru că era o servitoare. Altul i-ar fi spart capul.

Maică-sa a murit în propria-i murdărie. Fusese condamnată mai înainte pentru cerşetorie. N-avea nici după ce să bea apă. Ştie asta de la fata lui. Şi Therese i-a povestit, în pat. Îi merge gura ca o meliţă. Domnu' profesor este nevinovat, aşa cum este el pensionar. Garantează el. Un organ poate să-şi permită asta. La el acasă, în chiţimia lui, a aranjat o cameră de gardă, colegii ar rămâne uimiţi dacă ar vedea-o: canari şi o ferestruică pentru spionat. Omul trebuie să muncească şi cine nu munceşte nimic cade în spinarea statului.

Toţi îl ascultau uimiţi. Răcnetele lui răzbăteau până în creierul fiecăruia. Până şi tatăl de familie îl înţelegea. Era limba lui, în ciuda admiraţiei pe care o avea pentru fiul său recalcitrant. Chiar şi în comandant se trezi un ultim rest de interes. Admise acum că roşcovanul provenea din poliţie. Niciun om de rând n-ar fi vorbit aici atât de tare şi cu atâta neruşinare. Therese încerca întruna să protesteze. Cuvintele ei răsunau slab. Se foi când spre dreapta, când spre stânga, până ce-i veni la îndemână să-l apuce pe Kien de pulpa hainei. Îl trase spre ea, să se întoarcă şi să spună dacă a fost servitoare sau menajeră. La el căuta ajutor, lângă el se simţea despăgubită de insultele celuilalt bărbat. S-a însurat cu ea din dragoste, unde rămânea dragostea? Asasin este, da, dar poate totuşi să vorbească. Ea nu admite să i se spună servitoare. De treizeci şi patru

de ani conduce gospodării ca menajeră. Se împlineşte aproape anul de când este o doamnă respectabilă. Să spuie şi el ceva! Să se grăbească! Altfel o să povestească ea secretul de la ora şase până la şapte!

În taină, se decise să-l trădeze de îndată ce-i va fi dovedit – ceea ce se cădea – dragostea.

Kien era singurul care îi asculta vorbele. În larma indescriptibilă, el ignoră glasul ei, slab, dar revoltat ca întotdeauna. Precaut, fără să ştie cum, îşi retrase şira spinării, îşi întoarse şi răsuci umerii, scoase braţele din mânecile hainei, le potrivi uşor cu degetele şi deodată, după o ultimă smuncire, iată-l cât colo, fără haină şi fără Therese. Acum n-o mai simţea. Dacă avea să-l apuce şi de vestă, urma să se întâmple acelaşi lucru. În gând, nu numea nici fantasma, nici pe ea. Îi evita numele şi-i evita şi imaginea, totuşi ştia bine împotriva cui se apăra.

Intendentul îşi terminase alocuţiunea. Fără a aştepta efectul, întrucât nu exista nimic împotriva lui, trecu între Kien şi Therese şi răcni la femeie: „Marş!”, îi smulse haina din mână şi îl îmbrăcă pe profesor cu ea ca pe un nou-născut. Comandantul îi întinse mut banii şi actele îndărăt. Ochii lui regretau abuzul, dar el nu retracta niciun cuvânt din interogatoriul izbutit. Geniului îi părură câteva lucruri suspecte; înregistra, pentru orice eventualitate, cuvântarea roşcovanului şi numără pe degete diferitele puncte pe care le conţinea. Poliţiştii vorbeau toţi de-a valma. Fiecare îşi dădea cu părerea. Unul, căruia îi plăcea să tot răscolească proverbe, spuse: „Adevărul iese la suprafaţă ca untdelemnul”, şi propoziţia asta parcă era rostită din inima fiecăruia. Cei treizeci şi patru de ani în care Therese condusese gospodării se pierdură în zarva glasurilor. Ea bătu din picior. Tatăl de familie, căruia îi amintea de-o cumnată şi de fructe oprite, impuse linişte, ca să fie în sfârşit auzită. Roşie la faţă ca moţul curcanului şi

cu glas strident, Therese îşi aduse justificarea în cifre. Bărbatul ei poate să confirme asta, şi dacă nu, atunci l-ar aduce pe domnul Grob de la magazinul de mobile Grob & Soţia. El s-a însurat de curând. La „însurat”, vocea i se sugrumă. Totuşi, nimeni n-o credea. Rămânea o servitoare obişnuită, iar tatăl de familie îi ceru o întâlnire pentru la noapte. Intendentul auzi asta şi, mai înainte ca Therese să fi dat vreun răspuns, el se declară de acord. „Asta-i în stare să meargă şi până în Brazilia pentru aşa ceva”, îl lămuri el prietenos pe coleg. Americanu-i părea suficient de departe. Apoi privi în jur prin camera de gardă, radios şi pufnind satisfăcut, şi descoperi pe pereţi nişte copii mărite de fotografii reprezentând figuri de jiu-jitsu. „Pe vremea mea”, urlă el, „era destul ăsta!” Strânse pumnul lui imens şi-l duse în acelaşi timp sub nasul admirativ al colegilor. „Da, pe vremea aia”, spuse tatăl şi o gâdilă pe Therese sub bărbie. Băiatul lui o s-o ducă mai bine cândva. Comandantul îl măsură pe Kien, examinându-l. Era profesor ăsta; că era de familie bună a simţit-o el numaidecât; şi unul ca ăsta are bani căcălău în buzunar. Altul ar fi ştiut să se împopoţoneze. El umbla ca un cerşetor. Rânduiala nu-i dreaptă în lumea asta. Therese îi spuse tatălui de familie: „Poftim, da, dar mai întâi sunt o doamnă la casa ei!” Ştia ea că arată ca de treizeci, totuşi ofensa era încă adânc înfiptă în inimă. Kien se holbă la comandant fără să facă vreo mişcare şi ascultă la glasul ei de aproape sau din altă lume.

Când intendentul se hotărî să dea semnalul plecării şi-l apucă pe profesor delicat de braţ, acesta clătină din cap şi se crampona cu o forţă surprinzătoare de masă. Încercă să-l desprindă de ea, dar masa se deplasă odată cu el. Atunci Benedikt Pfaff răcni la Therese: „Ia-o din loc, putoareo!

— Nu poate să sufere femeile!” adăugă el,

întorcându-se spre colegi. Tatăl o apucă pe Therese şi-i făcu vânt, cu tot felul de glume. Ea era foarte revoltată şi-i şoptea să nu-i dea pace, dar ceva mai târziu. În pragul uşii îşi adună ultimele rămăşiţe ale glasului şi strigă: „O crimă probabil că nu înseamnă nimic, o crimă probabil că nu înseamnă nimic!” Se pomeni cu o palmă peste gură şi o porni în graba mare, lunecând, spre casă. Unui criminal ea nu-i dă drumul înăuntru. Încuie repede, de două ori jos, de două ori sus, de două ori la mijloc şi se uită prin casă să vadă dacă nu sunt hoţi.

Dar pe profesor nu-l pot clinti din loc nici chiar zece poliţişti. „A plecat” îl îmbărbătează intendentul şi întoarce capul – un adevărat cub – în direcţia uşii. Kien tace. Comandantul îşi fixează privirea asupra degetelor lui. Sunt impertinente, îi mişcă masa din loc. Dacă o să continue tot aşa, are să cadă jos în curând în faţa unui gol. Se ridică; şi perna se deplasase. „Domnilor”, spune, „aşa nu merge!” Cam o jumătate de duzină de funcţionari îl înconjoară pe Kien şi încearcă prietenos să-l convingă să dea totuşi drumul mesei. „Fiecare îşi făureşte norocul propriu” îşi dă unul cu părerea. Tatăl de familie făgăduieşte să-i scoată muierii gărgăunii din cap, chiar astăzi. „Nu trebuie să te căsătoreşti decât cu oameni mai de soi!” îl asigură geniul. El n-o să ia decât o nevastă cu bani, de aceea n-are niciuna până acuma. Comandantul conduce scena şi se gândeşte: şi ce am eu din toate astea? Cască şi-i dispreţuieşte pe toţi. „Nu mă faceţi de râs, domn profesor!” răcneşte Benedikt Pfaff, „şi veniţi odată! Mergem acum acasă!” Kien rămâne implacabil.

Dar comandantul s-a săturat acum de toate. Porunceşte: „Afară!” Cei doisprezece, care tocmai recurgeau la argumente convingătoare, se reped la masă şi-l scutură pe Kien de lângă ea ca pe o foaie veştedă. Dar el nu cade. Rămâne în gardă. Nu se lasă doborât. În locul

cuvintelor nefolositoare, îşi scoate batista şi se leagă singur cu ea la ochi. Strânge nodul cu putere, până când îl doare. Prietenul îl scoate de braţ afară.

De îndată ce uşa s-a închis, geniul duce degetul la frunte şi declară: „Infractorul a fost cel de-al patrulea!” Toată camera de gardă decide ca de astăzi înainte să-l supravegheze cu atenţie pe portarul de la Theresianum.

Pe stradă, intendentul îi oferă domnului profesor să locuiască în chiţimia sa. În apartament ar putea să se enerveze; la ce bun toate necazurile? Acum are nevoie de linişte. „Da”, spune Kien, „nu-mi place mirosul”. Va face uz de oferta lui până când locuinţa va fi curăţată.

Mititelul.

În faţa Theresianum-ului, după ce izbutise să fugă, Fischerle se bucură de o primire neaşteptată. În locul salariaţilor săi, de a căror soartă şi limbariţă era îngrijorat, o mulţime de oameni se îmbulzea agitată spre poartă. Un bătrân, care îl zări, se văicări: „Schilodul!” Şi se aplecă atât de repede cât îi permiteau mădularele lui înţepenite. Se temea de criminalul pe care zvonurile îl ridicaseră până la rangul de pitic uriaş; aplecat, era la fel de mic ca şi Fischerle. O femeie înregistra exclamaţia slabă a bătrânului şi o transmise cu glas tare. Atunci o auziră toţi; fericirea de a vrea cu toţii împreună ceva îi cuprinse deodată. „Schilodul!” răsună peste piaţă, „Schilodul! Schilodul!”

Fischerle spuse: „Foarte onorat!” şi se înclină, într-o mulţime de oameni existau o mulţime de lucruri care puteau fi şterpelite. Înfuriat din cauza bănetului pe care-l pusese îndărăt în buzunarul lui Kien, spera să găsească aici o despăgubire. Era încă sub impresia primejdiei anterioare, aşa că n-o înregistra numaidecât pe cea nouă. Exclamaţia entuziastă care răsună pe deasupra lui îl bucură şi pe el. Exact aşa va ieşi, în America, din palatul

său de şah. Muzica va cânta, oamenii vor striga, iar el le va fura dolarii din buzunar. Poliţia rămâne cu buzele umflate; o să fie simplă spectatoare. Acolo nu i se poate întâmpla nimic. Un milionar este ceva sacru. O sută de poliţişti stau în jur şi-l roagă, cât se poate de politicos, să se servească. Aici ei îl înţeleg mai puţin bine. Însă i-a lăsat în urmă, înăuntru. În loc de dolari nu există decât mărunţiş, dar el ia orice.

În timp ce Fischerle cuprindea cu privirea câmpul de acţiune, străduţele pe unde se putea strecura, buzunarele în care putea băga mâna, picioarele printre care îşi putea găsi scăparea, entuziasmul mulţimii creştea ameninţător. Fiecare voia partea lui din jefuitorul colierului de perle. Chiar şi cel mai calm dintre ei îşi pierduse cumpătul. Impertinenţa asta, să îndrăznească să apară în mijlocul unor oameni care-l recunoşteau! Bărbaţii voiau să-l facă chisăliţă. Femeile să-l ridice mai întâi până la cer, apoi să-l zgârie cu unghiile. Toţi voiau să-l şteargă de pe suprafaţa pământului, până ce nu va mai rămâne altceva din el decât pata ruşinoasă pe care o întruchipa. Totuşi, mai întâi, trebuiau să-l vadă. Deoarece, chiar dacă cei care, obsedaţi de el, strigau „Schilodul!”, erau cu miile, de văzut nu-l vedeau decât cel mult o duzină. Drumul până la piticul iadului era pavat cu semeni buni. Toţi îl doreau, toţi aveau poftă să-l vadă. Taţii îngrijoraţi îşi ridicau copiii deasupra capetelor. Ar fi putut să-i calce lumea în picioare şi trebuiau să şi înveţe ceva, două muşte dintr-o lovitură. Vecinii le-o luau în nume de rău, să se gândească tocmai acum la copii. Multe mame trecuseră înaintea copiilor lor; îi lăsau să plângă liniştiţi, nu auzeau nimic, auzeau doar: „Schilodul!”

Fischerle găsi că se făcea prea multă tevatură, în loc de „trăiască Fischerle, campionul mondial!”, lumea striga „schilodul!” Şi nu putea înţelege de ce trebuia să trăiască

tocmai ăsta.

Din toate părţile îl înghesuiau. Mai bine l-ar iubi mai puţin şi i-ar face mai mult loc. În felul ăsta n-ajungea la niciun rezultat. Ici unul listr îngea degetele laolaltă, dincolo nici nu mai ştia unde-i era cocoaşa. Şterpelitul doar cu o singură mină îi părea prea primejdios. „Oameni buni”, strigă el, „prea mă îndrăgiţi!” Numai cine era în imediata lui apropiere îl înţelese. Nimeni nu manifestă vreo înţelegere pentru spusele lui. Ghiontii i-o dovediră, loviturile de picior îl convinseră. Comisese ceva, măcar de ar şti ce. Îl şi prinseseră cumva? îşi privi mâna liberă. Nu, încă nu vizitase niciun buzunar. Mărunţişuri găsea el oricând: batiste, piepteni, oglinzi. Obişnuia să le ia şi apoi să le arunce din răzbunare. Dar acum mâna era goală, mai-mai să-i fie ruşine de ea. Ce-i apucase pe oamenii ăştia să pună mâna pe el, aşa nevinovat? N-a furat încă nimic şi îi dau şi picioare. De sus îl buşeau, de jos îl loveau cu picioarele, iar femeile îl ciupeau, fireşte, de cocoaşă. De durut, nu-l durea, nerozii ăştia nu se pricepeau nici cât negru sub unghie la lovituri, în „Cer” ar fi putut învăţa pe gratis cum se bate. Dar cum nu se putea şti niciodată şi cum ageamiii aparenţi se dovedesc adeseori dintr-odată nişte adevărate capacităţi, Fischerle începu să ţipe jalnic. De obicei croncănea, dar când era nevoie, ca de pildă acum, glasul lui răsuna ca acela al unui copil de ţâţă. Avea şi rezistenţa necesară. O femeie din apropierea lui începu să se neliniştească şi privi în jur. Copilul ei era acasă, dar se temea că s-ar fi putut să vină după ea şi să se fi nimerit printre oameni, îl căută cu ochii şi urechile zadarnic. Plescăi din limbă, scoţând sunete liniştitoare, ca în faţa căruciorului copilului, şi în cele din urmă se simţi ea însăşi liniştită. Ceilalţi nu acceptau să fie duşi de nas cu un sugaci în loc de un tâlhar. Se temeau că vor fi împinşi curând de acolo, îmbulzeala era prea mare şi se grăbeau.

Loviturile lor deveniră tot mai ineficace, nimereau tot mai des pe alături. Totuşi, în cerc intrară alţii noi, care aveau aceleaşi intenţii. În linii mari, Fischerle nu era câtuşi de puţin mulţumit. Dacă ar fi vrut, ar fi scăpat de banda asta jucându-se. N-avea nevoie decât să ducă mâinile la subsuori şi să împrăştie bancnotele pe sub ei. Poate că asta şi urmăreau. Fireşte, coropcarul, egoistul, nenorocitul ăla de şarpe, el aţâţase lumea şi acuma voiau să-i ia banii. Strânse braţele pe lângă corp, revoltat de obrăzniciile pe care şefii trebuie să le tolereze salariaţilor lor, dar el nu, el o să-l dea dracului de şarpe, îl va concedia, oricum ar fi făcut-o, şi se hotărî să cadă jos mort. Dacă îl scotoceau prin buzunare, atunci ştia ce voiau de la el. Dacă nu-l scotoceau, atunci fugeau de acolo, pentru că era mort.

Totuşi, planul era mai uşor de conceput decât de executat. Îşi dădu osteneala să cadă; dar genunchii celor din jur îi sprijiniră cocoaşa. Chipul lui trăgea să moară. Picioarele strâmbe se curbară, în locui gurii, care era mult prea mică, horcăia nasul. Ochii, până atunci strâns închişi, se deschiseră, rigizi şi daţi peste cap – dar toate pregătirile veniră prea devreme. Planul dădu greş din cauza cocoaşei. Fischerle auzi ce i se reproşa. Ţi-era mai mare mila de bietul baron.

Nu merita să facă una ca asta pentru un colier de perle. Spaima îngrozitoare a tinerei baroane.

Femeia este distrusă acum pentru toată viaţa, fără bărbat. Poate că va lua altul. De silit, n-o poate sili nimeni. Pentru pitici se dă douăzeci de ani. Ar trebui reînfiinţată pedeapsa cu moartea. Schilozii trebuie stârpiţi. Toţi criminalii sunt schilozi. Nu, toţi schilozii – criminali. De ce s-o fi uitând aşa tâmpit la ei, ca o fată nevinovată de la ţară. Mai bine ar munci ceva. Să nu le iaoamenilor pâinea de la gură. Ce-o să facă el cu perlele, un schilod ca ăsta, iar nasul ăla ovreiesc ar trebui tăiat. Fischerle era furios,

oamenii ăştia vorbeau despre coliere de perle ca orbii despre culori! Măcar să aibă el unul!

Deodată genunchii străini cedară, cocoaşa fu liberă, el căzu, în sfârşit, la pământ. Cu ochii daţi peste cap, constată că-l părăsiseră. Încă de pe când îl ocărau, îmbulzeala i se păruse mai mică. Strigătul: „Schilodul!” răsuna şi mai tare, dar dinspre biserică. „Vedeţi”, spuse el a reproş, se sculă şi se uită la ultimii câţiva adepţi care-i mai rămăseseră. „Acolo e cel adevărat!” Privirile lor urmăriră mâna dreaptă a piticului, care arăta spre biserică; cu stânga, percheziţiona cu iuţeala fulgerului trei buzunare, aruncă cu dispreţ pieptănul, singurul lucru pe care-l găsi, şi o şterse englezeşte.

Fischerle n-a aflat niciodată cui i-a datorat miraculoasa lui salvare. La locul obişnuit îl aşteptase, în compania celorlalţi, Fischeroaica, şi doar ei, singura, i s-a părut aşteptarea prea lungă.

Deoarece canalagiul nici nu observase câtă vreme lipsise şeful. El putea să stea ore întregi în două picioare şi tot atâta timp să nu se gândească la nimic. Nu cunoştea nici distracţia, nici plictiseala. Toţi oamenii îi rămâneau străini pentru că umblau încet sau se grăbeau. Nevastă-sa îl trezea, nevastă-sa îi spunea să plece, nevastă-sa îl lua în primire. Ea era ceasul şi ora exactă. Cel mai bine se simţea când era cherchelit, pentru că atunci nu mai ştiau nici ceilalţi cât era ceasul.

„Orbul” se distra ca un rege, în timp ce aştepta. Bacşişul mare de ieri i se urcase la cap, spera astăzi în unul şi mai mare. Oricum, o să părăsească firma Siegfried Fischer şi o să întemeieze un magazin propriu de mărfuri, deoarece în curând va fi câştigat destul pentru asta.

Magazinul trebuie să fie de o lăţime imensă, să zicem pentru vreo nouăzeci de vânzătoare. Pe astea o să le aleagă el însuşi. Sub nouăzeci de kilograme nu va fi

primită niciuna. El este stăpânul şi poate să angajeze pe cine vrea. El plăteşte salariile cele mai mari, le suflă concurenţilor pe cele mai voinice. Pretutindeni unde apare una, o să audă numaidecât adevăratul zvon: în magazinul universal Johann Schwer eşti plătită mai bine. Proprietarul, un fost orb, este un domn cu privirea foarte ascuţită. Pe fiecare o tratează ca pe nevasta lui. Atunci femeia va renunţa la alţi bărbaţi şi va veni la el. În magazinul lui universal se va putea cumpăra orice: pomadă, piepteni adevăraţi, fileuri pentru păr, batiste curate, pălării de domni, hrană pentru câini, ochelari negri, oglinjoară de buzunar, în general tot ceea ce vrei. Numai nasturi n-o să existe. În vitrine vor fi atârnate nişte pancarte mari: AICI NU SE VÂND NASTURI.

Coropcarul încă cerceta biserica în căutare de stupefiante. Apropierea lor avea asupra lui un efect adormitor. Necontenit găsea câte un pachet ascuns, dar ştia că nu-l avea în mână cu adevărat, atât de deştept era şi el.

Toţi trei bărbaţii tăceau. Singură Fischeroaica manifesta o îngrijorare crescândă. Lui Fischerle i s-a întâmplat ceva. Încă tot nu vine şi este atât de mic! El se ţine de cuvânt, orice-ar promite. În cinci minute a spus că e aici. Azi-dimineaţă scria în ziar despre o nenorocire şi atunci s-a gândit numaidecât la el. Se ciocniseră două locomotive. Una era moartă, pe cealaltă au transportat-o grav rănită. Acum se duce să se uite după el. Dacă nu i-ar fi interzis chiar Fischerle, s-ar fi dus. L-au atacat pe cocoşat, pentru că este un mare şef. Câştigă bani mulţi şi-i are pe toţi la el. A spus ea că Fischerle e ceva deosebit. Nevasta lui i-a instigat pe duşmani, pentru că el nu mai ţine la ea. I se pare că este prea bătrână. Ar trebui doar să divorţeze de ea, că la „Cer” îl vrea orice femeie. În faţa bisericii, piaţa e neagră de oameni. L-o fi călcat pe

Fischerle ceva. Tot se duce să vadă ce este. Ceilalţi trebuie să rămână aici. N-are decât să înjure Fischerle cât o vrea. Ei îi e frică de ochii lui. Când se uită la ea, îi vine s-o ia la fugă, dar nu poate. Orice-ar crede ceilalţi trei, dar el este şeful. N-au decât să se teamă de el. Fischerle zace sub roţi. I-au strivit cocoaşa. I-a dispărut lui Fischerle tabla de şah. El şi-o caută la Theresianum, pentru că este campion mondial. Atunci îl apucă furia şi se enervează. Te pomeneşti că se mai şi îmbolnăveşte. Fischeroaica o să trebuiască să-l îngrijească. Încă de azi-dimineaţă şi-a închipuit ea una ca asta. Scria în ziar. Fischerle nu-l mai citeşte deloc. Acum se duce la el, acum se duce la el.

După fiecare propoziţie, Fischeroaica tăcea şi-şi încrunta, îngrijorată, fruntea. Mergea de colo până colo, îşi clătina cocoaşa şi, când aduna câteva cuvinte noi, se apropia de colegi şi le şoptea cu glas tare. Simţea că toţi erau la fel de îngrijoraţi ca şi ea. Nici măcar orbul nu scotea un cuvânt, iar ăsta ştia să vorbească de obicei, când era bine dispus.

Voia să-l caute pe Fischerle doar ea, singură, şi se temea că ceilalţi ar fi putut s-o urmeze.

„Viu numaidecât!” strigă Fischeroaica de câteva ori, cu atât mai tare cu cât se îndepărta. Oamenii nu se clintiră; în ciuda spaimei care o cuprinsese, era nespus de fericită. Îl va găsi pe Fischerle. Nu trebuie să se amărască şi din cauza salariaţilor, acum, când l-a lovit o nenorocire atât de îngrozitoare. El a spus să-l aştepte.

Încetişor se furişează în piaţa din faţa bisericii. A trecut de mult după colţ; în loc să se grăbească, îşi încetineşte pasul, şi aşa infim, şi îşi întoarce capul spasmodic să privească îndărăt. Dacă vine după ea coropcarul sau Frică-de-nasturi sau canalagiul, atunci se opreşte numaidecât în loc, ca automobilul care l-a călcat pe Fischerle şi spune: „Mă uit numai”. Abia când ei se vor

întoarce, o să se urnească din nou. Uneori aşteaptă puţin, crede că zăreşte nişte pantaloni după biserică, apoi îşi dă seama că nu sunt şi se târăşte mai departe. De multă vreme n-a mai văzut atâţia oameni la un loc. Ar trebui să cumpere fiecare câte un ziar şi atunci ea şi-ar face suma pentru o săptămână întreagă. La „Cerul ideal” se află întreg teancul; astăzi n-are timp de ziare, pentru că este angajată la Fischerle. El plăteşte douăzeci de şilingi pe zi, din proprie iniţiativă, aşa vrea el, pentru că firma e mare. Ea se ascunde ca să-l găsească; se face şi mai mică; undeva pe pământ zace Fischerle. Îi aude glasul. De ce nu-l vede? Pipăie cu mâna pe jos, pe caldarâm. „Chiar atât de mic nu e”, şopteşte ea şi dă din cap. A şi ajuns acum în mijlocul oamenilor. Şi, pentru că se apleacă, nu i se vede decât cocoaşa. Cum să-l găsească printre atâţia oameni mari? Toţi o strivesc, şi pe el îl strivesc, Fischerle este strivit, să-l lase să iasă dintre ei! Nu mai poate să răsufle, dă să răsufle, se prăpădeşte!

Deodată, cineva strigă chiar lângă ea: „Schilodul!” Şi o loveşte peste cocoaşă. Strigă şi alţii, izbesc şi alţii. Mulţimea se repede la ea, acolo erau departe de lovituri, şi acum caută cu atât mai mult să-şi scoată din pagubă. Fischeroaica se prăbuşeşte la pământ. Zace pe burtă şi stă liniştită. Este maltratată îngrozitor. Vor să dea în cocoaşă, dar o nimeresc pretutindeni. Mulţimea se tălăzuieşte de dincolo încoace. Autenticitatea cocoaşei nu poate fi pusă la îndoială. Împotriva ei se descarcă acum gloata. Câtă vreme mai poate, Fischeroaica tremură pentru soarta lui Fischerle şi geme: „El e singurul lucru pe care-l am pe lume”. Apoi îşi pierde cunoştinţa.

Fischerle se simţea bine. În spatele bisericii întâlni trei dintre cei patru salariaţi. Lipsea Fischeroaica. „Unde e?” întrebă el şi ţinu mâna cu palma în jos, cam la înălţimea burţii lui, voia să spună „mititica”. „A şters-o”,

ripostă prompt coropcarul, care avea somnul uşor. „Bineînţeles, muiere”, spuse Fischerle, „nu poate să aştepte, are ceva de făcut, este ocupată, s-a şters pe bot de bani, e ruinată, toate femeile sunt nişte infirme!” „Lasă femeile în pace, domn Fischerle!” îi tăie vorba orbul, ameninţător. „Femeile mele nu sunt infirme. Nu le ocărî”. Era cât pe ce să înceapă să-şi descrie magazinul universal. Dar o privire aruncată spre concurenţă îl convinse că e mai înţelept lucru să n-o facă. „La mine nasturii sunt interzişi sub pedeapsă poliţienească!” aminti el doar şi amuţi. „S-a dus”, mârâi canalagiul. Aceste cuvinte copleşitoare, pe care abia le articulase, erau la adresa primei întrebări a lui Fischerle.

Cutele dezolării încreţiră faţa şefului. Capul îi căzu în piept şi ochii larg deschişi i se umplură de lacrimi. Privi nemângâiat de la unul la altul şi tăcu. Se lovi cu mâna dreaptă, nu pe frunte, ci pe nas, şi picioarele strâmbe tremurară la fel de puternic ca şi glasul, când vorbi întru târziu. „Domnilor”, plânse el, „sunt ruinat. Clientul meu m-a” – un spasm de revoltă îi zgudui trupul expresiv – „înşelat. Ştiţi ceva? A încetat plăţile şi a fost luat la poliţie împreună cu banii mei. Canalagiul e martor!” Aşteptă o confirmare. Canalagiul dădu din cap, dar abia după câteva minute. Între timp, magazinul universal se prăbuşi şi îngropa sub el pe cele nouăzeci de salariate. Biserica se prăbuşi şi ea; stupefiantele, pe care le conţinea înăuntrul ei sau abia avea să le conţină, se duseră pe copcă. Nu se mai putea gândi la somn. După înlăturarea ruinelor, în pivniţele magazinului universal se găsea un depozit colosal de nasturi.

Fischerle înregistra aprobarea din cap a canalagiului şi spuse: „Suntem ruinaţi cu toţii. Voi vă pierdeţi slujba, iar mie mi se frânge inima. M-am gândit la voi. Toţi banii mei s-au dus pe apa sâmbetei, iar eu sunt căutat cu mandat de

urmărire, din cauza unor afaceri nepermise. În câteva zile va veni mandatul de urmărire. O să vedeţi chiar voi, am aflat din sursă sigură. Trebuie să mă ascund. Cine ştie unde o să mai ies din nou la suprafaţă, poate în America. Numai de-aş avea banii de călătorie! Dar găsesc eu cum s-o întind. Un om de valoarea mea la şah nu e niciodată pierdut. Mi-e teamă numai pentru voi. Poliţia ar putea să vă înghită. Pentru asemenea complicitate se dă doi ani de închisoare. Îl ajuţi pe unul, numai pentru că eşti prieten bun cu el, şi deodată trebuie să intri la pârnaie doi ani, de ce, pentru că n-ai putut să-ţi ţii gura! Ştiţi ce? De fapt, nici nu trebuie să intraţi la pârnaie! Dacă sunteţi deştepţi, să nu suflaţi o vorbă. „Unde e Fischerle?” întreabă poliţia. „Habar n-avem”, spuneţi voi. „Aţi fost angajaţi la Fischerle?” „Aş, da’ de unde!” spuneţi voi. „Au ajuns nişte zvonuri până la urechile noastre!” „Daţi-mi voie, zvonurile sunt false”. „Când l-aţi văzut ultima dată pe Fischerle?” „Atunci când a dispărut de la Cer, poate ştie nevastă-sa data”. Dacă nu precizaţi nicio dată, atunci o întreabă pe nevastă-mea şi poate să stea şi ea o dată pentru bărbatu-său la închisoare, n-o să-i strice. „Cu ce se îndeletnicea firma Siegfried Fischer & Co?” „Da’ de unde să ştim noi, dom’le general-maior?” Nici n-aţi apucat bine să negaţi, că vă şi dă drumul. Staţi, îmi vine în minte o idee strălucită! Aşa ceva nici n-aţi mai auzit! Nici nu e nevoie să ajungeţi la poliţie. Absolut deloc nu e nevoie! Poliţia vă lasă în pace, nu vrea să ştie nimic de voi, nu se interesează de voi, voi nu existaţi pe lume pentru poliţie, nici n-aveţi un trup născut din mama voastră, cum să vă explic eu asta mai bine? Şi de ce? Pur şi simplu pentru că vă ţineţi gura. Nu suflaţi nicio vorbuliţă. Nici unui om, nici în tot „Cerul ideal”. Şi acum, vă întreb, cum să-i treacă cuiva prin cap ideea smintită că voi aţi avut ceva de-a face cu mine? Exclus, vă spun. Sunteţi salvaţi. Vă duceţi la lucru, ca şi

cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Tu te duci să vinzi cu coropca şi nu poţi dormi, tu îi dai femeii trei sferturi din salariu şi cureţi murdăria, vă spun eu, chiar şi un canalagiu este bun la ceva, ce-ar face un oraş de milioane de oameni, cu toată scârna lui, dacă ar rămâne pe loc, necărată, iar tu te duci iar să cerşeşti, câine ai deja şi ai şi ochelari. Dacă-ţi dă cineva un nasture, te uiţi într-altă parte, dacă cineva nu-ţi dă niciun nasture, te uiţi într-acolo. Nasturii sunt nenorocirea ta, fii atent, altfel te pomeneşti că mai omori pe cineva! Aşa trebuie să faceţi, eu însumi n-am absolut nimic şi nu pot să dau fiecăruia decât un sfat! Aş vrea să am atâta aur cât valorează sfatul meu, şi vi l-aş dărui vouă, pentru că îmi sunteţi dragi!”

Tulburat şi emoţionat, Fischerle se căută în buzunarul pantalonilor. Jalea pricinuită de ruinarea lui se risipise; vorbise înfierbântându-se şi uitase de proporţiile nenorocirii, în ceea ce-l priveşte. Era altruismul personificat. Îl preocupa soarta prietenilor mai mult decât a lui proprie. Ştia cât îi erau de goale buzunarele, întoarse pe dos căptuşeala ruptă a celui din stânga, în cel din dreapta găsise, spre propria lui surprindere, un şiling şi un nasture. Scoase amândouă obiectele, cine intră în horă trebuie să se joace, şi cârâi entuziasmat: „Ultimul şiling îl împart cu voi! Patru salariaţi şi un şef, asta fac împreună cinci. Pentru fiecare revin douăzeci de groşeni. Pentru Fischeroaica îi păstrez eu deocamdată, pentru că şilingul este al meu. Poate că o întâlnesc. Cine dă restul?” După calcule complicate – niciunul nu avea mărunţiş de un şiling întreg – împărţirea izbuti măcar în parte. Coropcarul căpătă şilingul şi restitui cei şaizeci de groşeni pe care-i avea. În schimb, rămâne dator douăzeci de groşeni canalagiului, care n-avea ce să ia de la nevastă-sa şi de aceea nu poseda niciun ban găurit. Din mărunţişul coropcarului îşi luă orbul partea lui simplă, iar Fischerle,

porţie dublă. „Vouă vă convine să râdeţi!” spuse Fischerle – de fapt el era singurul care râdea –, „cu douăzeci de groşeni, pot să mă ascund într-un sac, voi aveţi munca voastră, oameni bogaţi ce sunteţi! Eu am însă mândria mea, aşa sunt eu. Vreau ca toţi cei de la „Cer” să spună despre mine: A dispărut Fischerle, dar era nobil”.

„Unde mai găsim noi un asemenea campion de şah?” se tângui coropcarul. „Acum eu sunt singurul campion, la cărţi de joc”. În buzunarul lui, şilingul greu dansa uşor. Orbul stătea deoparte neclintit, ochii şi-i închisese din obişnuinţă, mâna o ţinea încă întinsă, tot din obişnuinţă. Partea lui, două monede de nichel, se aflau în ea, greoaie şi rigide, ca noul lor stăpân. Fischerle râse: „Fie şi un campion la cărţile de joc!” I se părea comic ca un campion mondial de şah să vorbească cu asemenea oameni, cu un canalagiu familist, cu un coropcar fără somn, cu un sinucigaş din cauza nasturilor. Băgă de seamă mâna întinsă, puse repede nasturele în ea şi râse cu hohote, scuturându-se. „Rămâneţi cu bine, cu toţii”, cârti el, „şi fiţi deştepţi, oameni buni, fiţi deştepţi!” Orbul deschise ochii şi văzu nasturele; simţise ceva şi voia să se convingă de contrariul. Speriat de moarte, privi după Fischerle. Acesta se întoarse şi strigă: „La revedere, într-o lume de dincolo mai bună, dragă prietene, n-o pune la inimă!”

Apoi se grăbi totuşi, întrucât omul era în stare să-i ia gluma în nume de rău. Ajuns într-o străduţă laterală, îşi acordă răgazul să se satură de râs, pentru că oamenii sunt aşa de proşti cu toţii. Se duse în spatele portalului unei case, îşi duse mâinile sub cocoaşă şi se îndoi spre dreapta, apoi spre stânga. Nasul îi picura, monedele de nichel îi zornăiau, cocoaşa îl durea, de când era el pe lume nu mai râsese atâta, râsul dură cu siguranţă cincisprezece minute. Înainte de a porni mai departe, îşi şterse nasul de un zid, îl vârî la fiecare din subsuori şi o mirosi pe fiecare. Acolo

înăuntru se fala capitalul său.

Nici nu trecuse bine alte câteva străduţe mai departe, când îl şi apucă jalea după marile sale pierderi în afaceri. Să-i zică ruină, ar fi fost exagerat, dar două mii de şilingi sunt o avere şi exact atâta rămăseseră la branşa cărţi. Să se adreseze poliţiei n-avea chiar niciun rost. Ea stânjeneşte viaţa de afaceri. Ce înţelege un asemenea funcţionar sărac, cu un rahat de salariu lunar, fără capital, pus acolo doar ca să bage de seamă, ce înţelege el din afacerile pe care le întreprinde o firmă mare? El, Fischerle, de pildă, nu se ruşinează să se târască în patru labe pe duşumea şi să ridice personal banii pe care i-i datorează un client şi pe care acesta i-a aruncat, de furie, pe jos. Se poate alege cu un picior în spate, dar nu face nimic. Trebuie să vadă cum dă un picior la o parte, două picioare, patru picioare, toate picioarele, chiar el însuşi, şeful; banii sunt murdari şi mototoliţi. Dar nu contează, dacă sunt ieşiţi proaspăt de la tarapana, un civil s-ar jena să-i apuce cu mâna, el îi ia totuşi. Fireşte că are salariaţi, chiar patru dintr-odată, ar fi putut să angajeze chiar şi opt – şaisprezece, nu – bineînţeles că poate să-i trimită acolo şi să le poruncească: „Oameni buni, ia ridicaţi voi banii ăştia murdari!”, dar el nu riscă aşa ceva. Oamenii nu se gândesc decât la furat, le stă capul doar la furat, şi fiecare se consideră un mare artist numai pentru că a ascuns vreo hârtiuţă. Un şei se cheamă şef pentru că se bazează doar pe el însuşi. Asta se cheamă şi rizic. Aşadar, adună de pe jos optsprezece bancnote frumoase de câte o sută, nu lipsesc decât două, şi le are aproape în buzunar, asudă şi se trudeşte, îşi zice cu ce mă aleg dacă vine poliţia la momentul cel mai nepotrivit. I se face o frică de moarte, căci el nu poate suferi poliţia, a fumat-o de mult, toţi nişte bieţi nenorociţi, atunci îi vâră banii clientului în buzunar, banii pe care acest client i-i datorează lui, lui Fischerle, şi

o ia la sănătoasa. Ce face poliţia? Păstrează banii pentru ea. Ar putea să-i lase şi la client şi poate că vin iarăşi vremuri mai bune în care Fischerle să şi-i ia îndărăt, dar nu, poliţia găseşte că branşa cărţi este un ţicnit. Un om ca branşa cărţi, zice poliţia, cu atâţia bani şi atât de puţină minte, o să fie atacat şi jefuit. Asta o să producă încurcături. De lucru avem destul, aşa că mai bine să păstrăm banii pentru noi, şi-i păstrează cu adevărat. Poliţia fură şi un biet om să rămână cumsecade!

În plină furie, pe Fischerle puse ochii un poliţist, pe lângă care trecuse. După ce se descotorosise de el suficientă vreme, îşi dădu curs liber urii sale împotriva lui. Asta mai lipsea acum, ca hoţii ăştia să nu-l lase să plece în America! Se hotărî ca, înainte de plecarea în călătorie, să se răzbune pe poliţie pentru delictul contra proprietăţii pe care îl săvârşise împotriva lui. Cel mai mult i-ar fi plăcut să-i ciupească pe toţi laolaltă, până ar fi început să urle. Era ferm convins că îşi împărţeau între ei banii furaţi. Existau, să zicem, două mii de poliţişti; atunci îi revenea fiecăruia un şiling întreg. Niciunul nu spunea: „Nu, eu nu iau banii ăştia, pentru că sunt furaţi!”, aşa cum ar trebui să fie la poliţie. De aceea, fiecare dintre ei era deopotrivă de vinovat şi niciunul nu fu cruţat de intenţiile de ciupit ale lui Fischerle.

„Dar acuma să nu-ţi intre în cap că pe ăia îi doare!”, spuse el deodată tare. „Tu eşti aici şi ăia acolo. Ce simt ei oare din ciupit?” în loc să facă demersurile la care se gândise în vederea călătoriei sale, hoinări ceasuri în şir prin oraş, fără ţintă, mânios, căutând o posibilitate de-a pedepsi poliţia. De obicei, îi trecea întotdeauna prin minte un plan bun pentru asemenea intenţii mărunte; de rândul acesta, însă, era descumpănit şi de aceea renunţă treptat la cele mai aspre dintre pretenţiile sale. Era gata chiar să şi renunţe la bani, dacă-i reuşea măcar o răzbunare.

Jertfea două mii de şilingi numerar. Nici nu mai voia să-i aibă, nu i-ar fi acceptat nici chiar dacă-i erau dăruiţi, numai să-i ia cineva îndărăt de la poliţie!

Trecuse de amiază, Fischerle nu mânca de furie, când îi căzu privirea pe două tăbliţe mari de pe o casă. Pe una scria DR. ERNST FLINK, MEDIC GINECOLOG. Cealaltă, imediat dedesubt, aparţinea unui DR. MAXIMILIAN BUCHER, medic specialist în boli nervoase. „Aici o femeie năbădăioasă ar avea la un loc tot ce-i trebuie”, se gândi Fischerle şi îi veni numaidecât în minte fratele de la Paris al lui Kien, care câştigase o întreagă avere ca medic ginecolog şi apoi se apucase de psihiatrie. Căută fiţuica, pe care îşi notase adresa acelui profesor faimos, şi o găsi într-adevăr în buzunarul hainei. Şi scrisoarea de recomandare era acolo, dar cu asta ar fi trebuit să se ducă mai întâi la Paris. Dar Parisul era prea departe şi, între timp, poliţia a băut toţi banii. Dacă-i scrie el însuşi o scrisoare fratelui şi iscăleşte cu propriul său nume, nobilul domn o să se întrebe: „Fischerle, cine e Fischerle?” şi cu atât mai mult n-o să vină. Pentru că el are avere şi este îngrozitor de mândru. Profesor şi avere laolaltă, trebuie să te pricepi cum să umbli cu ele. Asta nu mai e ca în viaţă, asta e ca la şah. Dacă ar şti măcar că profesorul face parte din tagma şahiştilor, ar putea să iscălească: „Fischerle, campion mondial de şah”. Dar un om ca ăsta este în stare să nu creadă pe nimeni. Peste două luni, când Fischerle îl va avea pe Capablanca în buzunar, distrus şi făcut praf ca cel de pe urmă câine, atunci o să trimită câte o telegramă tuturor oamenilor mai de seamă din lume: „Am onoarea să mă prezint respectuos, noul campion de şah, Siegfried Fischer”.

Atunci, nu mai încape îndoială, o să ştie toată lumea, toţi or să se încline, chiar şi profesorii cu avere, cine nu-l crede ajunge în faţa tribunalului pentru ştirbirea onoarei,

şi Fischerle şi-a dorit, de când se ştie, să poată da şi el o telegramă adevărată.

Astfel ajunse să se înfăptuiască răzbunarea sa. Intră în cel mai apropiat oficiu poştal şi ceru trei blanchete pentru telegrame, dar vă rog repede, este urgent. La formulare se pricepea. Mai cumpărase de multe ori câteva, erau ieftine, şi scrisese de fiecare dată, cu literele lui uriaşe, provocări batjocoritoare la adresa campionului mondial momentan. Cuvinte mari, ca: „Vă dispreţuiesc. Un Schilod”, sau „încearcă şi cu mine, dacă ai curajul, schilodule!” le citea la „Cer”, în faţa celorlalţi, şi se plângea de laşitatea campionilor mondiali, de la care nu venea niciodată vreun răspuns. Oamenii credeau multe din spusele lui, dar de telegrame nu, prea avea bani puţini pentru a trimite chiar şi numai una; şi aşa îl tachinau cu adresa pe care o uitase sau o scrisese greşit. Un catolic blajin îi făgăduise ca, de-ndată ce va ajunge sus, în cer, să-i arunce jos, pe pământ, scrisorile pe care le păstrează pentru el Sfântul Petru. „Dacă ar şti ei ce telegramă cinstită dau eu acum!” se gândi Fischerle şi zâmbi la gândul glumelor pe care şi le permisesem nenorociţii ăia de golani pe spinarea lui. Ce era el pe atunci? Un client zilnic al speluncii „La Cerul ideal”. Şi ce este acum? Acum telegrafiază unui profesor. Nu mai trebuie decât să găsească puţinele cuvinte potrivite. Numele său personal mai bine îl omite. Să scrie: „Fratele ţicnit. Un prieten al casei”. În felul ăsta primul formular arată foarte bine; întrebarea e dacă „ţicnit” face impresie asupra unui psihiatru. Asta o aude în fiecare zi, îşi spuse: „N-o fi chiar aşa de rău”, şi aşteaptă până ce prietenul casei telegrafiază din nou. Pentru asta însă banii îi sunt lui Fischerle, în primul rând, dragi, în al doilea rând, nu i-a furat, iar în al treilea rând, prea durează mult toată chestia. Lasă deoparte „prietenul casei”, prea sună fidel, şi

în cazul ăsta omul se aşteaptă la mai mult, aşa că întăreşte „ţicnit” prin „totalmente”. Pe al doilea formular e scris „Fratele totalmente ţicnit” şi cine iscăleşte? La o telegramă fără semnătură nu reacţionează niciun om bine situat. Există calomnii, şantaje şi alte asemenea îndeletniciri, un medic ginecolog la pensie ştie multe. Fischerle mai are încă un formular; se necăjeşte din cauza celor două stricate şi scrijeleşte în gând „Sunt totalmente ţicnit” pe al treilea formular. Citeşte şi este încântat. Când un om scrie una ca asta despre el însuşi, trebuie să-l crezi, căci cine scrie asemenea lucruri despre sine? Iscăleşte „fratele tău” şi aleargă cu formularul izbutit la ghişeu.

Funcţionarul, cioplit din lemn putred, scutură din cap. Asta nu poate să fie lucru serios, iar de glumă nu ştie. „Trebuie s-o primiţi!” insistă Fischerle, „dumneata eşti plătit pentru asta sau eu mi-s?” Deodată se teme îngrozitor că oamenii deocheaţi n-au voie să dea telegrame. Dar de unde-l cunoaşte funcţionarul? De la „Cer” cu siguranţă nu, iar formularele le-a luat din altă parte.

„Asta nu spune nimic!” zice omul şi-i întinde telegrama îndărăt. Aspectul schilodului îi dă curaj. „Un om normal nu scrie una ca asta”. „Păi tocmai asta e”, strigă Fischerle, „de asta îi trimit fratelui meu o telegramă. Să vină să mă ia! Sunt nebun!” „Ia vezi-ţi de drum, dom’le!” se enervă funcţionarul şi începe să scuipe când vorbeşte.

Un om gras, cu două blănuri, una proprie, şi una îmbrăcată pe deasupra, care aşteaptă la rând după Fischerle, găseşte că e revoltător să piardă atâta vreme, îl aruncă pe pitic cât colo, îl ameninţă pe cel închis în spatele ghişeului cu o reclamaţie şi-şi încheie cuvântarea – îndărătul fiecărui cuvânt se află un portofel plin – cu fraza: „Dumneata n-ai dreptul să respingi o telegramă, ai înţeles, dumneata, nu!”

Funcţionarul amuţeşte, îşi înghite dreptul de-a avea o

raţiune proprie şi-şi face datoria.

Fischerle îl trage pe sfoară cu un groşen. Domnul cel gras îi atrage atenţia piticului asupra greşelii sale, întrucât i-a venit într-ajutor din principiu şi nu fiindcă se grăbea. „Ia te uită, ce spui”, zice Fischerle şi se face nevăzut. De afară observă că telegrama a fost reţinută drept pedeapsă pentru isprava lui. „Pentru un biet groşen, Fischerle”, îşi spune el singur cu reproş, „când telegrama te-a costat de două sute şaizeci şi şapte de ori pe atât!” Se întoarce, se scuză umil în faţa domnului celui gras, spunând că l-a înţeles greşit, fiindcă aude prost, este nebun de urechea dreaptă. Mai spune încă vreo câteva, pentru a ajunge mai aproape de portofelul celuilalt măcar în gând. Deodată îşi aduce aminte de experienţele proaste făcute cu oamenii cu blană dublă. Ăştia nu te lasă să te apropii şi, mai înainte de a te alege cu ceva de la ei, te dau pe mâna poliţiei. Plăteşte groşenul, salută de parcă ar face un act de generozitate şi pleacă. Renunţă la portofel, pentru că răzbunarea este pe drum.

Pentru a-şi procura un paşaport fals, făcu o vizită la un local din apropierea „Cerului”, dar mult mai la adâncime decât el. Se numea „La Pavian” şi chiar numele animal spunea ce fel de oameni îl vizitau. Aici fiecare mai avea câte o condamnare la activ. Un om de soiul canalagiului, cu meserie şi nume bun, ocolea „Pavianul”. Nevastă-sa – după cum le povestea el celor de la „Cer” – ar fi divorţat de cum ar fi mirosit la el urmele „Pavianului”. Aici nu exista nicio pensionară şi niciun campion de şah care să-i bată pe toţi. Aici câştiga când unul, când altul. Inteligenţa, care te constrânge să câştigi, aici lipsea. Localul se afla într-un subsol, coborai opt trepte şi abia după aceea venea o uşă. O parte din geamul spart era lipit cu hârtie. Pe pereţi erau atârnate femei pornografice. Patroana „Cerului” n-ar fi tolerat aşa ceva, în ruptul

capului, în cafeneaua ei onorabilă. Tăbliile meselor erau de lemn; plăcile de marmură fuseseră furate pe rând, una câte una. Răposatul patron îşi dădea osteneala să atragă un public cu venituri fixe. Promitea fiecărei dame o cafea Mocca pe gratis pentru oricare client mai de soi pe care-l introducea aici. Pe vremea aceea pusese să-i zugrăvească o firmă frumoasă şi îşi botezase localul: „La Variaţie”. Nevastă-sa spusese că firma conta şi pentru ea, şi tot variase necontenit, iar el murise de amărăciunea dragostei, pentru că avea un apendice, iar treburile mergeau atât de prost. Nici nu murise bine, că nevastă-sa şi declarase: „Prefer mai curând un pavian”. Dăduse jos vechea firmă şi din clipa aceea se zisese cu picul de bună faimă. Această muiere desfiinţase cafeaua gratis şi de atunci nicio damă care se respecta cât de cât nu mai călca în pivniţa aceea. Şi cine venea acolo? Falsificatori de paşapoarte, oameni fără adăpost, ovrei mai nenorociţi şi, pe deasupra, golănime periculoasă. La „Cer” îşi mai făcea uneori apariţia poliţia, aici însă nu îndrăznea. Pentru arestarea autorului unui asasinat cu tâlhărie, care se simţea sigur la matroana „Pavianului”, fuseseră puşi în mişcare exact opt detectivi. Aşa mergeau lucrurile acolo. Un proxenet obişnuit nu era sigur de viaţa lui. Nu erau respectaţi decât marii criminali. Ălora le era egal dacă cineva era schilod cu sau fără inteligenţă. Asemenea oameni nu fac în pivniţa asta nicio deosebire, pentru că sunt ei înşişi nişte proşti. „Cerul” refuza să aibă relaţii cu „Pavianul”. Dacă le-ar fi permis acelor indivizi să intre la el, atunci ar fi dispărut cele mai frumoase plăci de marmură. Când ultimul puturos de la „Cer” le termina de citit, revistele ilustrate ajungeau în mâna patroanei „Pavianului”, niciun moment mai devreme.

Fischerle recunoştea că se săturase până-n gât de „Cer”, dar, pe lângă „Pavian”, valora aur.

Când intră, săriră la el mai mulţi oameni temuţi. Mândri, îl aplaudară din toate părţile şi îşi manifestară bucuria pentru vizita rară. Patroana nu era în momentul acela acolo, căci altfel s-ar fi bucurat. Presupuneau că vine de-a dreptul de la „Cer”. Lor le era interzisă intrarea în acel lăcaş binecuvântat cu muieri. Întrebară despre una şi despre alta. Fischerle minţea cât putea de repede. Nu manifesta niciun pic de mândrie şi se purta amabil, voia să dea cât mai puţini bani pentru paşaportul fals. Aşteptă cu răbdare până să-şi prezinte cererea, altfel preţul creştea. După ce se convinseră toţi că el era, mai aplaudară un pic; mâna proprie îi întăreşte pe oameni în părerea lor. Îi spuseră să se aşeze, căci acum este aici şi aici trebuie să rămână. Pe un asemenea prichindel nobil nu-l mai lasă ei curând să plece. Oare tavanul „Cerului” s-a şi prăbuşit? În localul acela primejdios nu mai îndrăznea să intre niciun om. Poliţia ar trebui să se îngrijească să fie renovat! Cu atâtea femei care îl frecventau – unde ar fi putut ele să scape dacă se prăbuşea tavanul?

În timp ce pledau pe lângă Fischerle să se ocupe de chestiunea asta, căzu o bucăţică de tencuială în cafeaua Mocca pe care cineva i-o pusese în faţă. El bău şi regretă că are atât de puţin timp. Venise doar să-şi ia rămas-bun. Asociaţia şahiştilor din Tokyo i-a oferit un angajament ca profesor de şah. „Tokyo se află în Japonia. Poimâine plec. Călătoria durează o jumătate de an. Pentru mine durează atât de mult. În fiecare oraş dau câte un turneu. Aşa îmi scot banii de drum, jupuind oamenii. Banii de călătorie mi-i restituie, dar abia la Tokyo. Japonezii sunt suspicioşi. Ce, spun ei, când cineva n-are bani mai bine rămâne acolo unde e. Eu nu rămân, dar ei au făcut experienţe proaste. Împotriva unei experienţe nu poate lupta nimeni. În scrisoare stă scris: „Noi avem, prea onorate maestre, cea mai mare încredere în dumneavoastră. Dar oare am furat

banii noştri? Nu, nu i-am furat!”

Oamenii cerură să vadă scrisoarea. Fischerle îi rugă să-l scuze. Se află la poliţie. I-au făgăduit acolo un paşaport, în ciuda numeroaselor pedepse anterioare. Toată ţara este mândră de gloria lui, pentru că poartă gloria pe eşichierul lui tocmai până în Japonia.

„Şi atunci vrei să pleci poimâine?” vorbiră şase şi toţi ceilalţi gândiră, în acelaşi moment, fa fel. Deşi provenea de la „Cer”, îl tutuiau, pentru că le părea rău de credulitatea lui. „De la poliţie o să capeţi un rahat, aşa să am eu bine cum am stat nouă ani la zdup!” se jură unul. „O să te mai şi închidă, pentru tentativă de fugă!” „Şi până la urmă o să comunice în Japonia pedepsele din cazierul tău!”

Ochii lui Fischerle se umplură de lacrimi, împinse ceaşca de cafea deoparte şi începu să plângă cu suspine. „Am să-i înjunghii, pe toată banda!”, se auzea printre sughiţuri, „pe toţi îi înjunghii!” îl compătimiră unii, alţii, câte capete, atâtea păreri. Un vestit falsificator de paşapoarte afirmă că există o singură salvare şi că aceea este el. Fischerle nu trebuie să plătească decât jumătate din preţul obişnuit, pentru că este o jumătate de om. Sub gluma asta îşi masca, se vede, compătimirea. Niciunul n-ar fi rostit un cuvânt de milă. Fischerle zâmbi printre lacrimi. „Ştiu, că eşti vestit”, spuse el, „dar încă n-ai făcut niciun paşaport valabil până în Japonia, cel puţin tu încă nu!”

Falsificatorul, supranumit „Bucătarul-paşapoartelor”, un om cu o chică ce-i cădea râuri, un pictor negru ca pana corbului şi certat cu societatea, care-şi păstrase trufia încă de pe vremea când era artist, sări furios în sus şi şuieră: „Paşapoartele mele merg până în America!”

Fischerle îşi permise să remarce că America nu e încă nici pe departe Japonia. Ţine prea mult la pielea lui ca să facă pe cobaiul de experienţă. Deodată se pomeneşte că pun mâna pe el la graniţa japoneză şi că-l bagă la

închisoare. Nu e curios să cunoască închisorile din Japonia, nu e curios câtuşi de puţin. Încercară să-l convingă cu blândeţe, el se apără. Oamenii aduceau argumente ispititoare. Bucătarul-paşapoartelor fusese el însuşi adesea la pârnaie, dar dintre clienţii lui niciunul. Atât de bine se îngrijea el de oameni. Punea ultimele lui resurse la bătaie pentru artă; când lucra, se încuia la el acasă. Munca îl obosea atât de tare, încât, după fiecare paşaport, trebuia să doarmă până se sătura. În privinţa asta nu exista marfă în serie. Desena bucată cu bucată. Cine se uita la el se trezea cu un picior în spate. Fischerle nu contestă toate acestea, dar rămase neînduplecat. De altfel, nu are niciun sfanţ în buzunar. Chiar şi numai pentru asta e inutilă toată vorbăria. Bucătarul-paşapoartelor se declară gata să-i facă cadou un paşaport prima-întâi, dacă se obligă să-l folosească. Ar putea să se revanşeze cu reclama pe care i-ar face-o în Japonia, pentru execuţia lui de maestru. Fischerle îi mulţumi; îi spuse că e prea mic pentru asemenea bancuri, ei sunt puternici ca nişte uriaşi, iar el slab ca o babă. Aşa că mai bine să-şi frigă un altul degetele tâmpite. Îi mai plătiră încă două cafele negre.

Bucătarul-paşapoartelor clocotea. Fischerle trebuie să-l lase să-i facă acest lucru, sau altfel, niciuna, nici două, îl omoară! Ceilalţi izbutiră să-l potolească pentru moment; toţi se înfuriau pentru el şi-i dădeau dreptate. Tratativele se lungiră cam vreo oră. Bucătarul-paşapoartelor îşi trase prietenii de mânecă deoparte, unul câte unul, şi le făgădui sume frumoase. Atunci toţi îşi pierdură răbdarea. Îi dezvăluiră lui Fischerle, fără prea multe mofturi, că este prizonierul lor şi că nu poate scăpa de acolo decât cu o singură condiţie. Această condiţie este acceptarea şi folosirea unui paşaport falsificat, pentru care nu trebuie să plătească nimic, fiindcă n-are bani. Doi băieţi îl însoţiră până la fotograf, unde fu fotografiat pe cheltuiala

Bucătarului-paşapoartelor. N-avea voie să zică nici pâs, altfel o păţea rău. Şi nici nu zise pâs. Escorta aşteptă până ce clişeul fu developat şi copiat.

Când se întoarseră, Bucătarul-paşapoartelor se şi încuiase la el acasă. Nimeni nu mai avea voie să-l deranjeze. Cel mai bun prieten al lui îi înmână prin crăpătura uşii fotografiile încă umede. Lucra ca un apucat. Din şuviţele de păr îi picura sudoarea pe masă şi primejduia aspectul curat al paşaportului. Datorită unor mişcări îndemânatice din cap, paşaportul rămânea imaculat. O adevărată bucurie îi prilejuiau semnăturile. Curbele largi funcţionăreşti şi pedanteria cu colţuri a tuturor înalţilor funcţionari poliţieneşti îi stăteau la îndemână. Iscăliturile lui erau adevărate capodopere. Toate rotocoalele le însoţea cu o mişcare impetuoasă a bustului. Pe melodia unui şlagăr cunoscut fredona cuvintele: „Ce original! Ce original! Încă nu s-a mai văzut!”

Dacă izbutea o semnătură atât de bine încât s-ar fi putut lăsa păcălit chiar şi el însuşi, atunci păstra paşaportul ca amintire şi se scuza faţă de clientul respectiv, pe care fantezia lui îl aducea numaidecât târâş în micuţa cabină de lucru, cu motto-ul lui preferat: „Fiecare este aproapele său”. Poseda mai multe duzini de asemenea paşapoarte model, de maestru. Erau ascunse într-o mică valijoară. Dacă afacerile mergeau prost, atunci făcea o călătorie până în oraşul cel mai apropiat, împreună cu colecţia sa. Pe aceasta o arăta pretutindeni. Veteranii în arta lui, concurenţii şi elevii, roşeau toţi în acelaşi fel din cauza incapacităţii lor. Cazurile dificile i le trimiteau lui fără a pretinde niciun profit. Să ceară un comision pentru asta ar fi însemnat sinucidere curată. El era bun prieten cu cei mai puternici şi bine văzuţi criminali, fiecare un rege în meseria lui, toţi laolaltă clientela simplă a „Pavianului”. Dezordinea Bucătarului-paşapoartelor avea însă o limită:

în paşapoartele din colecţia sa punea nişte bileţele mici dreptunghiulare pe care era scris: „Duplicatul prosperă în America, unde face dolari”; sau: „Posesorul vă salută din Africa de Sud, ţara diamantelor”; sau: „Făcut norocul ca pescuitor de perle. Trăiască Bucătarul-paşapoartelor!”; sau: „De ce nu mă urmezi la Meca? Aici lumea mahomedană aruncă banii pe stradă. Allah e mare!” Asemenea secţiuni le lua posesorul din nenumăratele scrisori de recunoştinţă, de care era urmărit până şi în somnul său cel mai adânc. Îi erau prea preţioase pentru a le arăta oricui; conţinutul lor trebuia să fie suficient, faptele vorbeau de la sine. De aceea, după fiecare document terminat, bea mai multe pahare de rom, punea capul învăpăiat pe masă, îşi pieptăna cu degetele fluviul laţelor şi visa la viitorul şi faptele respectivului client. De scris încă nu-i scrisese niciunul, dar el ştia din visele lui ce i-ar fi putut scrie şi folosea destinele lor pentru scopuri de reclamă.

În timp ce lucra pentru Fischerle, se gândea la admiraţia pe care o va declanşa paşaportul lui în Japonia. Ţara asta îi era complet nouă, atât de departe nu se aventurase niciodată încă.

Confecţiona concomitent două exemplare. Pe primul, care-i izbuti inimitabil de bine, se hotărî să-l dea în mod excepţional clientului. Era vorba de o misiune importantă.

Între timp, Fischerle fu tratat cu tot ceea ce se găsea ca delicatese la bufetul cam sărac al „Pavianului”. Căpătă numai pentru el singur doi crenvurşti vechi, o bucată de brânză puturoasă, pâine uscată la discreţie, zece ţigări marca „Pavian”, deşi nu fuma, trei păhăruţe de rachiu de casă, o ceaşcă de ceai cu rom, un rom fără ceai şi nenumărate sfaturi pentru drum. Oamenii sunt ahtiaţi după asemenea paşapoarte, ca acela pe care îl aştepta acum. Cine ştie ce cârpaci o să-i scoată fotografia de pe el,

o să pună alta în loc şi o să aibă pentru tot restul vieţii cel mai frumos paşaport. Să nu se arate prea mult în lume, trenul mişună de oameni pizmaşi. Şi trebuie să le scrie sârguitor; Bucătarul-paşapoartelor are undeva o căsuţă poştală secretă şi se bucură de fiece scrisoare de recunoştinţă, o pune deoparte, aşa cum pune patroana scrisorile ei de dragoste, şi nimeni n-apucă vreodată să vadă vreuna din ele. Cine ar putea să-şi dea seama din scrisoare că autorul ei este doar un simplu schilod?

Fischerle le făgădui tot; nu vor duce lipsă de mulţumiri, de recunoştinţă, de veşti şi de dovezi de devotament, dar totuşi îi e frică. Aşa e făcut el. Măcar dacă s-ar chema doctor Fischer, în loc de pur şi simplu Fischer. Atunci poliţia i-ar arăta numaidecât respect.

În legătură cu aceasta, oamenii se adunară la o consfătuire. Nu rămăsese decât unul dintre ei de pază la uşă, pentru ca mititelul să n-o şteargă. Luară asupra lor răspunderea de a-l tulbura pe prieten în timpul lucrului, în ciuda interdicţiei sale stricte, şi de a-l ruga să-i acorde lui Fischerle titlul de doctor. Dacă erau politicoşi şi îi spuneau „maestre”, Bucătarul-paşapoartelor nu se înfuria numaidecât. Căci, dacă se înfuria, nu-i mai plătea premiul promis celui care-lderanja şi atât de idiot nu era niciunul dintre cei prezenţi.

În momentul acesta se întoarse patroana de la treburile ei. Îi plăcea să facă trotuarul, de cele mai multe ori din dragoste, alteori, însă, chiar şi pentru bani, când voia să le demonstreze clienţilor ei că era femeie. Oamenii folosiră bucuroşi prilejul pentru a se împrăştia. Uitară de intenţia lor şi priviră înduioşaţi cum crâşmăriţa cuprinsese cu braţele cocoaşa lui Fischerle. Îl copleşea cu alintările; îi fusese dor de el, de năsucul lui drăgălaş, de picioruşele lui strâmbe şi de draga lui măiestrie întru şah. La ea nu există niciun mititel. A auzit că pensionara, nevastă-sa, s-a făcut

şi mai grasă, de cât mănâncă toată ziua, este adevărat? Fischerle nu răspunse nimic şi privi dezamăgit în sus. Scoase teancul de reviste vechi, de care era atât de mândră – toate proveneau de la „Cer”.

— Şi le puse drăguţului ei dinainte. Fischerle nu răscoli niciuna, ci rămase taciturn. Ce corăbii înecate i-or fi amărât inimioara, că drăguţul de el are o inimioară atât de mică, n-ar acoperi niciun sfert din palma ei întinsă.

Câtă vreme nu e doctor, spuse Fischerle, îi e frică.

Oamenii se neliniştiră. Încercară să-i scoată laşitatea din cap. Doctor este imposibil, urlau toţi de-a valma, pentru că un schilod nu poate să devină doctor. Schilod şi doctor în acelaşi timp, asta nu există. Atâta ar mai trebui! Un doctor trebuie să aibă nume bun. Schilod şi faimă proastă sunt unul şi acelaşi lucru. Asta trebuie să admită şi el. Sau poate cunoaşte cumva vreun schilod care e doctor?

„Cunosc, cunosc unul!” spuse Fischerle. „Cunosc unul! E mai mic decât mine, nici n-are braţe. N-are nici picioare. Ţi-e mai mare mila de bietul om. De scris scrie cu gura şi citeşte cu ochii. Un doctor vestit”.

Cu asta, însă, le impuse prea puţin oamenilor. „Ei, dar e altceva”, vorbi unul pentru toţi, „ăla a fost mai întâi doctor, şi pe urmă i-a tăiat braţele şi picioarele, când l-a călcat trenul. Ce e el de vină pentru asta?” „Tâmpenie!” strigă Fischerle; minciunile astea îl aţâţau. „Aşa s-a născut, dacă vă spun! Eu ştiu ce vorbesc. A venit pe lume fără braţe şi fără picioare. Sunteţi nebuni. Deştept sunt, şi-a zis el, de ce să nu fiu şi doctor? Şi atunci s-a pus pe carte şi a învăţat. Un om obişnuit studiază cinci ani, la schilozi durează doisprezece. Mi-a povestit-o chiar el personal. Este prietenul meu. Pe la treizeci de ani era doctor şi vestit. Jucăm şah împreună. Nu e nevoie decât să se uite la om şi se face sănătos. Sala lui de aşteptare e plină până la refuz. Şade într-un cărucior mic şi are două femei care-l

ajută. Ele îl dezbracă pe pacient, îl ciocănesc şi i-l prezintă doctorului. El doar îl miroase o clipă şi ştie de îndată despre ce e vorba. Apoi strigă: „Domnul următor, vă rog!” Omul ăsta câştigă o avere. Nici nu mai există un doctor aşa bun. Pe mine mă iubeşte din tot sufletul. Zice că toţi schilozii trebuie să ţină unii la alţii. Iau lecţii cu el. Mi-a făgăduit că mă face doctor. Da’ să nu spun la nimeni, că oamenii nu sunt înţelegători faţă de asemenea lucruri. Sunt acu zece ani de când îl cunosc. Încă doi ani şi aş fi terminat studiile cu el. Deodată vine scrisoarea japoneză şi las totul baltă. Aş vrea să mă duc să-mi iau rămas-bun, omul merită atâta lucru, dar nu îndrăznesc. E în stare să mă oprească şi atunci s-a zis cu postul meu de la Tokyo. Pot să plec în străinătate cu de la mine putere. El nu e nici pe departe un schilod ca mine”.

Câţiva îl rugară să le arate omul. Erau pe jumătate convinşi, pe jumătate încă nu. Fischerle vârî nasul în buzunarul vestei sale şi spuse: „Azi nu-l am la mine. De obicei, e totdeauna aici, înăuntru! Acu ce vreţi să fac?”

Atunci izbucniră toţi în râs, braţele şi pumnii lor grei se clătinau odată cu mesele şi, întrucât râdeau cu plăcere, dar aveau rareori ocazia, se ridicară cu toţii în picioare, uitară de frica lor şi porniră tropăind, opt bărbaţi la număr, până în faţa cabinei Bucătarului-paşapoartelor. Toţi împreună, pentru ca vina să nu cadă asupra unuia singur, deschiseră brusc uşa şi urlară în cor: „Să nu uiţi doctorul! Să nu uiţi doctorul! Fischerle studiază de zece ani!” Bucătarul-paşapoartelor dădu din cap. Da, până în Japonia! Azi era bine dispus.

Fischerle simţi cât era de beat. De obicei, alcoolul îl făcea melancolic. Acum sări în sus, cu paşaportul şi titlul de doctor aproape în buzunar, şi, căţărat pe abdomenul patroanei „Pavianului”, dansă prin local. Braţele lungi şi le încolăci în jurul gâtului ei, ajungea s-o facă lesne. El

croncănea, ea se legăna ca raţa. Un tâlhar şi asasin, lucru care nu se ştia, scoase un pieptene uriaş din buzunar, puse o foiţă pe el şi începu să cânte o melodie duioasă. Din dragoste pentru patroană, un altul, simplu spărgător, bătea cu piciorul tactul cel mai fals cu putinţă. Ceilalţi se loveau cu palmele de coapsele lor imense. Dinspre geamul spart al uşii se auzi un sunet delicat. Picioarele lui Fischerle se strâmbară şi mai mult, iar patroana „Pavianului” privi ţintă, cu încântare la nasul lui. „Atât de departe!” hârâi ea, „atât de departe!” Acest cel mai mare şi cel mai drag nas pleca tocmai în Japonia! Tâlharul ucigaş cânta, se gândea la ea, fiecare o cunoştea bine şi fiecare îi datora mult. Înăuntru fredona Bucătarul-paşapoartelor împreună cu ei, glasul lui de tenor era apreciat, iar el se bucura că termină treaba; de trei ore lucra şi într-o oră avea să fie cu siguranţă gata. Toţi bărbaţii cântau, adevăratele cuvinte ale cântecului erau necunoscute, dar fiecare cânta ceea ce i-ar fi plăcut să-şi dorească în viaţă. „Loz câştigător”, mormăia unul, iar celălalt ofta „Comoară”. „Un bulgăre de aur cât un cap de copil”, asta voia al treilea, iar al patrulea o narghilea turcească nesfârşit de lungă. „Vedem aici!” se auzea zumzăind de sub o mustăcioară, al cărei posesor fusese profesor şi acum regreta pensia. Totuşi, predominau ameninţările periculoase şi cea mai mare dorinţă era ca toţi să emigreze, dar niciunul împreună cu ceilalţi, pentru ca ceilalţi să-l vadă plecând. Capul lui Fischerle căzu mai jos, tot mai jos, iar acompaniamentul său la muzica şlagărului: „Şah mat, şah mat” se pierdu în larmă.

Deodată, patroana şuieră cu degetul la gură: „Doarme, doarme!” Cinci bărbaţi îl puseră cu precauţie pe un scaun din colţ şi răcniră: „Ssst! Să înceteze muzica! Fischerle trebuie să se satură de somn înainte de a pleca în marea călătorie!” Foiţa întinsă pe pieptene amuţi. Se strânseră unul lângă altul şi discutară primejdiile călătoriei

până în Japonia. Unul bătu cu pumnul în masă şi ameninţă: „În pustiul Takla-Makan moare de sete fiecare al doilea om, ăsta se află exact la mijloc, între Constantinopol şi Japonia”. Chiar şi fostul profesor auzise despre el şi spuse: „Sven Hedin 1, aşa e”. Era de preferat drumul pe apă. O fi ştiind mititelul să înoate, iar dacă nu, îl poartă cocoaşa, atâta grăsime trebuie să fie înăuntru. De coborât, n-are voie să coboare nicăieri. Trece pe lângă India, şerpii cu ochelari pândesc

1. Sven Anders Hedin (1865 – 1952), explorator suedez al Asiei Centrale.

În porturi. O jumătate de muşcătură şi e mort de-a binelea, fiindcă el e doar o jumătate de om.

Fischerle nu dormea. Îşi adusese aminte de capitalul său şi, în colţ, cerceta să vadă unde i-a alunecat în timpul dansului. Dar se găsea la locul cuvenit; îşi lăudă subsuorile cum erau făcute, la un altul toată splendoarea asta ar fi fost de mult în pantaloni sau podeaua ar fi înghiţit pur şi simplu bancnotele. Nu era câtuşi de puţin ostenit, dimpotrivă, asculta la ceilalţi şi, pe când nerozii vorbeau numai de ţări şi de şerpi cu ochelari, el se gândea la America şi la palatul său de milionar.

Târziu, spre seară, se şi întunecase, ieşi Bucătarul-paşapoartelor din cabina lui, în fiecare mână fluturând câte un paşaport. Bărbaţii amuţiră; îi respectau munca, pentru că îi plătea cu dărnicie. El se apropie încet, pe furiş, de pitic, puse paşapoartele în faţa lui pe masă şi îl trezi cu o scatoalcă bestială. Fischerle o vedea venind, dar stătea totuşi neclintit. O platâ trebuia să existe, asta ştia şi el, şi era bucuros dacă nu-l supuneau la nicio percheziţie corporală. „Am pretenţia la reclamă!” strigă Bucătarul-paşapoartelor şi dansă clătinându-se şi lălăind. De ore întregi se îmbăta de gloria sa japoneză. Îl urcă pe pitic pe masă şi-l puse să jure cu amândouă mâinile:

Că va folosi paşaportul, că nu va plăti nimic pentru el, că-l va pune sub nas japonezilor, că îl va desemna acolo pe el, Rudolf Amsel, zis Bucătarul-paşapoartelor, drept ceea ce-l vor considera după moartea lui toţi oamenii din Europa, drept cel mai mare pictor modern. Că va povesti zilnic despre el. Că va da interviuri în legătură cu el, că este născut în cutare şi cutare an, că n-a rezistat la Academie; că s-a înălţat de unul singur şi pe propriile sale picioare, fără cârje şi fără modele, om de cuvânt, până la ceea ce este astăzi.

Fischerle jură şi jură şi jură. Bucătarul-paşapoartelor îl silea să repete cuvânt cu cuvânt, cu glas ţipător, ceea ce îi spunea el. La sfârşit, Fischerle se retrase solemn din comunitatea „Cerului” şi făgădui să dispreţuiască, înainte de călătoria sa, acest local de criminali. „Cerul este o porcărie!” croncăni el, slugarnic şi răguşit, „mă voi feri de gloata de acolo şi voi înfiinţa în Japonia o filială a „Pavianului”! Dacă voi câştiga bani prea mulţi, am să vi-i trimit vouă. În schimb, n-aveţi voie să povestiţi nimic la „Cer” despre plecarea mea. Puşcăriaşii ăia sunt în stare să-mi asmuţă poliţia pe urme. De dragul vostru, accept paşaportul fals, pe cocoaşa mea, şi jur că am vrut să-l iau de bunăvoie. „Cerul” n-are decât să se ascundă în gaură de şarpe!” Apoi i se îngădui să se culce ca să doarmă, în acelaşi colţ. El sări jos de pe masă şi vârî paşaportul mai bun în buzunar, lângă micul eşichier, acolo unde era cel mai ferit. La început sforăi în glumă, pentru a-i spiona pe oameni. Apoi adormi cu adevărat, cu braţele strâns încrucişate pe piept, cu vârful degetelor la subsuori, astfel încât să se trezească numaidecât la cea mai uşoară tentativă de jaf.

La patru dimineaţa, ora închiderii localului, când pe ici pe colo se zărea pe la geamuri mutra câte unui poliţist trecând pe fugă, Fischerle se trezi. Îşi scutură repede

somnul, suflându-şi nasul, şi numaidecât fu treaz. I se aduse la cunoştinţă hotărârea luată între timp de a-l numi membru de onoare al „Pavianului”. El mulţumi furtunos. Între timp, mai veniseră o mulţime de clienţi şi fiecare îi ură noroc în călătorie. Strigătele de „trăiască” la adresa artei şahului se auziră din toate părţile. O mie de palme pe cocoaşă, bine intenţionate, aproape că-l striviră.

Rânjind, ca să nu se observe, Fischerle, făcu plecăciuni în toate părţile şi strigă cu putere: „La revedere, la Tokyo, la noul „Pavian”!” şi părăsi localul.

Pe stradă salută prietenos mai mulţi poliţişti, pe care-i întâlni mereu în grup şi mereu cu ochii în patru. „De azi înainte”, îşi spuse el, „sunt politicos cu poliţia”. Ocoli „Cerul”, care se afla în apropiere. Ca doctor, hotărî să termine odată cu acest local rău famat. De altfel, nici nu trebuia să fie văzut. Era încă noapte întunecoasă. Din economie, pe străzi nu ardea decât un felinar de gaz din trei. În America există lămpi cu arc voltaic. Alea luminează neîntrerupt zi şi noapte. De mulţi bani ce au, oamenii de-acolo sunt risipitori şi ţicniţi. Un om căruia îi e ruşine că nevastă-sa este o târfă bătrână nu trebuie să se ducă la ea acasă. Se duce pur şi simplu în Armata Salvării; aceea are hotelurile ei cu paturi albe, fiecare capătă două cearşafuri pentru uzul personal, poate să fie chiar şi evreu. De ce nu se introduce şi în Europa această combinaţie strălucită? Se bătu cu palma peste buzunarul drept al hainei; simţi acolo tabla de şah şi totodată paşaportul. La „Cer” nu l-ar fi onorat nimeni cu un paşaport. Acolo fiecare se gândeşte doar la el şi cum să facă rost de bani. „Pavianul” era nobil. „Pavianul” îl numise membru de onoare. Asta e un fleac, dar acolo frecventează criminalii cei mai de mâna-ntâi! La „Cer”, câinii trăiesc de pe urma fetelor lor, şi doar ar putea să muncească şi ei câte ceva. El o să se revanşeze. Imensul palat pentru şah, pe care şi-l construieşte în America, va

căpăta numele „Castelul Pavian”. Niciun om n-o să ştie că aşa se numeşte o speluncă.

Aşteptă ziua sub un pod. Mai înainte de a se aşeza acolo, îşi aduse un pietroi uscat. În gând şi purta noul costum care-i venea ca turnat pe cocoaşă, era cadrilat, negru cu alb, făcut de comandă şi costa cât două averi. Cine nu se pricepea să şi-l cureţe, nu conta nimic în America. Evită mişcările violente, în ciuda frigului. Îşi întinse picioarele, de parcă pantalonii ar fi fost călcaţi. Din când în când îndepărta cu o sfârlă un firicel de praf, care lucea inutil prin întuneric. Ore întregi, un văcsuitor de ghete stătea în genunchi în faţa pietrei lui şi văcsuia din răsputeri. Fischerle nu-l lua în seamă. Dacă vorbea cu puştiul, atunci acesta lucra prost, era mai bine să-l lase să rămână la vacsul lui. O pălărie modernă apăra freza lui Fischerle de vânt, de vântul care obişnuia să se ridice aici spre dimineaţă şi care se chema briza mării. De partea cealaltă a mesei şedea Capablanca şi juca având mănuşi în mâini. „Îţi fi crezând, poate, că eu n-am mănuşi”, spuse Fischerle şi scoase din buzunar o pereche complet nouă. Capablanca păli, ale lui erau purtate. Fischerle i le aruncă pe cele noi la picioare şi strigă: „Vă provoc!” „Fie!”, spuse Capablanca tremurând de frică, „dar dumneata nu eşti doctor. Eu nu joc aşa, cu oricine”. „Ba sunt doctor”, ripostă Fischerle calm şi-i puse paşaportul sub nas, „poftim, citiţi, dacă sunteţi în stare!” Capablanca se dădu bătut, chiar plângea şi fu neconsolat. „Nimic nu durează veşnic”, spuse Fischerle şi-l bătu pe umăr, „de câţi ani eşti campion mondial? Vrea şi altul să aibă ceva din viaţă. Uită-te la costumul meu cel nou! Ce, eşti singur pe lume?” Totuşi, Capablanca era distrus. Părea un om bătrân, faţa lui era plină de riduri, iar mănuşile jegoase. „Ştii ceva”, spuse Fischerle, căruia îi părea rău de bietul amărât, „îţi dau avans o partidă”. Atunci moşneagul se ridică, bâţâind din

cap, îi dărui lui Fischerle cu mâna proprie o carte de vizită şi oftă: „Dumneata eşti un om nobil. Fă-mi o vizită!” Pe cartea de vizită era scrisă adresa exactă, cu litere străine, cine putea s-o citească? Fischerle se chinui, dar fiecare trăsătură era altfel, nu ieşea niciun cuvânt. „Învaţă să citeşti”, strigă Capablanca, care între timp dispăruse, doar se mai auzea strigând, dar ce tare striga, puşlamaua bâţâitoare, „învaţă să citeşti!” Fischerle voia adresa, adresa. „Este scrisă pe cartea de vizită!” strigă nenorocitul de departe. Poate că n-o fi ştiind nemţeşte, oftă Fischerle, stând locului şi răsucind cartea de vizită în mână, ar fi rupt-o, dar îl interesa fotografia de pe ea. Acolo era el însuşi, îmbrăcat încă în vechiul costum, fără pălărie, cu cocoaşă. Cartea de vizită era un paşaport, el însuşi era aşezat pe o piatră, deasupra lui era un pod vechi, în locul brizei mării se ivea ziua tulbure.

Se ridică şi-l blestemă solemn pe Capablanca. Asta nu era fair ceea ce tocmai îşi permisese. Mă rog, în vis îşi poate îngădui un om orice, dar în vis îţi dai seama de adevăratul lui caracter. Fischerle îi dă o partidă avans – Capablanca îl duce de nas cu adresa! Şi de unde ia el acum amărâta aia de adresă?

Acasă, Fischerle avea o agendă minusculă de buzunar. Câte două pagini faţă-n faţă erau închinate unui campion de şah. Dacă apărea în ziare un nou geniu, atunci făcea rost chiar în aceeaşi zi, pe cât posibil, de toate amănuntele vieţii lui, de la data naşterii şi până la adresă, şi le nota acolo. Faţă de formatul mic al agendei şi de scrisul său, de fapt uriaş, avea nevoie pentru notare de mai mult timp decât îngăduiau obiceiurile pensionarei. Ea îl întreba cui îi scrie, ce tot face acolo, dar Fischerle nu răspundea niciun cuvânt. Căci, în ipoteza unei rupturi cu ea, ruptură la care el, ca locatar al „Cerului”, trebuia să se aştepte, spera să găsească adăpost şi protecţie la odioşii

concurenţi din specialitatea sa. Vreme de douăzeci de ani a ţinut lista în cel mai strict secret. Pensionara bănuia că se ascundeau îndărătul ei niscai poveşti de dragoste. Agenda era vârâtă adânc într-o crăpătură a duşumelelor, sub pat. Numai degeţelele lui erau în stare să ajungă până la ea. Uneori Fischerle se batjocorea şi spunea: „Fischerle, ce ai tu din chestia asta? Pensionara o să te iubească până-n vecii vecilor!” Dar de agendă nu se atingea decât doar când trebuia trecută în ea vreo nouă mărime. Acolo erau toţi, negru pe alb, chiar şi Capablanca. Când o pleca pensionara la lucru, la noapte, o să şi-o ia.

Noua zi începu cu cumpărăturile. Doctorii au un portofel şi cine-şi cumpără un costum trebuie să-l scoată din buzunar, altfel râde lumea de el. Până să se deschidă magazinele îi ieşiră peri albi. Voia portofelul cel mai mare, din piele cadrilată; dar preţul trebuia să fie afişat în vitrină. Nu se lăsa el tras pe sfoară. Compară vitrinele a zece magazine şi se tocmi pentru o piesă imensă, care nu-şi găsea loc în buzunarul hainei lui decât pentru că era rupt. Când ajunse la plată, se întoarse cu spatele. Bănuitori, salariaţii magazinului îl încercuiră. Doi se postară în faţa uşii, pentru a respira aer curat. El băgă mâna la subsuoară şi plăti cu bani peşin.

Sub pod îşi aerisi capitalul, îl netezi cu aceeaşi piatră pe care şezuse şi puse bancnotele, fără a le îndoi, în portvizitul cadrilat. Ar mai fi intrat şi altele în el. Ar trebui să le poţi cumpăra gata pline cu bani, oftă el, atunci ar fi, împreună cu capitalul meu, destul de gros. Oricum, croitorul va observa ce conţine. Într-un magazin distins întrebă numaidecât de şef. Acesta veni şi privi surprins la energicul client. În ciuda diformităţii destul de rare, observă mai întâi costumul răpănos. Fischerle se înclină printr-o opinteală în sus, cum era obiceiul său, şi se prezentă.

„Sunt campionul de şah doctor Siegfried Fischer. Desigur că m-ai recunoscut şi aşa, după ziar. Ceea ce-mi trebuie este un costum de comandă, gata până astă-seară. Plătesc preţul cel mai bun. O jumătate capeţi acont, rata a doua la luarea în primire. Plec cu trenul de noapte la Paris, sunt aşteptat pentru turneul meu la New York. Toată garderoba mi-a fost furată la hotel. Mă înţelegeţi, timpul meu valorează platină. Mă trezesc, şi deodată toate lucrurile au dispărut. Hoţii vin noaptea. Imaginaţi-vă spaima direcţiei hotelului! Cum o să ies aşa pe stradă? Sunt crescut anormal, ce-s eu de vină pentru asta; unde să-mi găsească un costum care să-mi vină? Nici cămaşă, nici ciorapi, nici pantofi, un om ca mine care ţine atât de mult la eleganţă! Între timp, ia-mi măsurile, nu vreau să te reţin mult! Din fericire, unii, dintr-o speluncă, au dat de urma unui individ, un schilod cocoşat, cum n-ai văzut de când eşti; el mi-a venit în ajutor cu costumul lui cel mai bun. Şi care credeţi că era costumul lui cel mai bun?

Ăsta! Dar eu nu-s nici pe departe aşa de schilod cum e costumul. Cu costumele mele englezeşti nu observă nimeni nimic. Sunt mic, mă rog, ce să fac? Dar croitorii englezi sunt nişte genii, vă spun eu, unul mai dihai decât altul. Fără costum am cocoaşă. Mă duc la un croitor englez şi cocoaşa a dispărut. Un talent ştie să facă mai mică această cocoaşă, un geniu o taie până dispare. Păcat de frumoasele costume! Fireşte că sunt asigurate. În privinţa asta pot să-i fiu chiar şi recunoscător hoţului. Paşaportul nou-nouţ, eliberat ieri, mi l-a lăsat pe noptieră. Restul l-a luat. Uite, vedeţi – vă îndoiţi de identitatea mea, ştiţi, cu costumul ăsta mai că nu-mi vine nici mie să cred că sunt eu. Mi-aş comanda dintr-odată trei, dar ce ştiu eu cum lucrezi dumneata? La toamnă mă întorc în Europa. Dacă iese bine costumul dumitale, atunci să vezi. Toată America ţi-o trimit aici, la dumneata! Iar dumneata îmi faci un preţ

mai acătării, de bună prevestire. Să ştii că de pe acum contez pe campionatul mondial. Joci şah?”

I se luară măsurile cu toată grija. Ceea ce poate să facă un englez vor fi şi ei în stare. Nu trebuie să fie cineva jucător de şah de meserie pentru a recunoaşte un domn doctor. Timpu-i foarte scurt, dar doisprezece lucrători îi stau la dispoziţie, oameni prima-ntâi, pentru el, şeful, va fi o deosebită onoare să croiască personal costumul, ceea ce face numaidecât pentru clienţii de excepţie. Ca jucător de taroc, ştie să aprecieze arta şahului. Maeştrii rămân maeştri, indiferent dacă e vorba de croitor sau de şah. Fără să vrea să pară insistent, îi recomandă să comande numaidecât şi un al doilea costum. La douăsprezece fix va fi proba, exact la opt amândouă costumele vor fi gata, la fix şi la mare şpiţ. Trenul de noapte pleacă abia la unsprezece. Până atunci domnul doctor se mai poate distra. Indiferent dacă va deveni sau nu campion mondial, ei sunt oricum mândri să aibă un asemenea client. În tren, domnul doctor va regreta că nu are şi un al doilea costum. De asemenea, îl roagă respectuos să facă reclamă magazinului şi la New York. O să-i ceară un preţ ridicol! Într-adevăr, nu câştigă nimic la costumul ăsta, pentru un asemenea client lucrează doar din dragoste pentru artă, şi ce stofă doreşte domnul?

Fischerle îşi scoase portvizitul din buzunar şi spuse: „Exact ca ăsta. Cadrilat, aceeaşi culoare, face impresie mai bună la turneu. Cu carouri albe şi negre mi-ar plăcea cel mai mult, ca o tablă de şah, dar voi, croitorii, n-aveţi aşa ceva. Să rămânem la un singur costum! Dacă sunt mulţumit, telegrafiez de la New York după al doilea. Bate palma! Un om celebru îşi ţine cuvântul, când promite ceva. Lenjeria asta! Lenjeria asta! Trebuie să suport porcăria asta! Şi lenjeria o am de la el. Acu, spune şi dumneata, de ce nu i-o fi plăcând unui schilod ca ăsta să se şi spele?

Strică oare cu ceva? Produce săpunul durere? Mie, nu!”

Restul dimineţii trecu în vârtejul unor treburi importante. Cumpără nişte pantofi de un galben ţipător şi o pălărie neagră. Rufăria scumpă strălucea ca nouă, pe acolo pe unde îngăduia costumul să se vadă. O adevărată nenorocire că nu se vede şi mai mult din ea. Costumele ar trebui să fie transparente, ca la muieri; de ce să nu arate şi un bărbat cât valorează? Într-un closet public, Fischerle îşi schimbă rufăria. Femeii îi dădu un bacşiş şi o întrebă drept cine îl ia. „Drept un schilod”, zise ea şi rânji nespus de scârbos, cum o deprinsese meseria. „Vrei să spui că din cauza cocoaşei”, zise Fischerle mâhnit, „asta o să dispară. Crezi că aşa m-am născut? O umflătură, o boală, ce vrei, în şase luni sunt din nou drept, să zicem chiar în cinci. Cum ţi se par pantofii?” Atunci veni un nou client; ea îi rămase datoare cu răspunsul, Fischerle plătise deja. „Ptiu, la dracu’!” îşi spuse, „ce am eu nevoie de târfa aia bătrână! Mă duc pur şi simplu să fac o baie”.

La stabilimentul cel mai de soi ceru o cabină de lux, cu oglindă. Întrucât plătise, se îmbăie cu adevărat, nu era făcut să fie risipitor. Petrecu o oră frumoasă în faţa oglinzii. Se prezenta desăvârşit, de la pantofi şi până la pălărie, costumul cel vechi se afla pe un divan de lux, dar cine se mai uita la zdrenţele alea? În schimb, cămaşa era scrobită şi albastră, o culoare delicată, potrivită şi măreaţă, din păcate, privind-o, se ducea cu gândul la „Cer”, de ce oare? Că şi marea e tot aşa de albastră? Izmene nu găsise decât albe, roşietice i-ar fi plăcut mai mult. Trase de jartierele ciorapilor, ca să vadă cât plesnesc de tare. Are şi Fischerle pulpe, nu sunt chiar atât de strâmbe, iar panglica jartierelor este de mătase garantată. În cabină se găsea o masă împletită din trestie. Palmierii, care fac parte din aranjamentul interior al cabinelor de clasa întâi, se pun pe asemenea mese. Aici, măsuţa nu era

decât un supliment la baie. Bogatul client o împinse în faţa oglinzii, scoase tabla de şah din buzunarul costumului dispreţuit, se aşează fără jenă şi câştigă o partidă fulger împotriva sa însuşi. „Dacă dumneata ai fi fost Capablanca”, strigă violent celui din oglindă, „te-aş fi învins de şase ori în acelaşi interval de timp! La noi, în Europa, aşa ceva se cheamă şah pentru porci! Cu nasul dumitale, mai bine te-ai duce să cerşeşti! Crezi că mă tem? Unu – doi şi te-am făcut praf. Americanule! Paraliticule! Ştii dumneata cine sunt eu? Un doctor! Am studiat! Ca să joci şah e nevoie de inteligenţă! Şi unul ca ăsta a fost campion mondial!”

Apoi îşi strânse repede toate lucrurile. Măsuţa o lăsă acolo. În „Castelul Pavian” vor fi duzini întregi de asemenea măsuţe. Pe stradă, din nou, nu mai ştia ce să cumpere. Pachetul cu lucrurile vechi de sub braţ arăta a hârtie. Dar, la clasa întâi, oamenii au bagaje. Cumpără un cufăraş de nuiele. Înăuntru înota singuratic ceea ce avusese el mai înainte pe trup. Îl depuse la ghişeul pentru păstrarea bagajelor. Funcţionarul îşi dădu cu părerea: „Gol!” Fischerle îl privi de jos în sus cu aroganţă. „Ai fi bucuros dacă l-ai avea dumneata!” Studie mersul trenurilor. Spre Paris plecau două trenuri de noapte. Pe unul mai putea să-l citească, celălalt era scris prea sus pentru el. O doamnă îi dădu informaţii. Nu era îmbrăcată prea grozav. Ea spuse: „Dar o să-mi suceşti gâtul, omuleţule. De ce tren ai nevoie?” „Numele meu este doctor Fischer”, ripostă el cu condescendenţă; ea se întrebă cum reuşea să facă asta. „Plec la Paris. De obicei iau trenul de unu şi cinci, vedeţi, ăsta de-aici. Dar am auzit că pleacă altul mai devreme”. Întrucât nu era decât doar o femeie, trecu sub tăcere America, turneul şi meseria lui. „Vă referiţi la cel de unsprezece, uitaţi-vă aici!” spuse doamna. „Vă mulţumesc, preastimată doamnă”. Îi întoarse solemn spatele. Ea se ruşinase. Se pricepea la gama de tonalităţi a

milei şi-şi dădea seama că greşise tonul. Fischerle îi observă umilinţa, probabil că era şi ea dintr-un „Cer”, tare ar mai fi ocărit-o, căci o recunoscuse. Atunci auzi duduitul unei locomotive care intra şi-şi aduse aminte de gară. Ceasul arăta ora douăsprezece. Uite cum îşi pierdea timpul preţios cu femeile! Peste treisprezece ore avea să fie în drum spre America. Din pricina agendei, pe care n-o uita în ciuda tuturor noilor întâmplări trăite, se hotărî pentru trenul de mai târziu. De dragul costumului, luă o maşină. „Mă aşteaptă croitorul”, îi spuse el şoferului în timpul drumului. „În noaptea asta trebuie să ajung la Paris, iar mâine dimineaţă plec spre Japonia. Nici nu-ţi închipui ce puţin timp are un doctor!” Şoferului nu-i era prea agreabilă această cursă. Avea sentimentul că un pitic nu dă niciodată bacşiş şi se răzbună anticipat: „Dumneata nu eşti doctor, domnule. Un şarlatan, aia eşti!” Existau la „Cer” şoferi câţi pofteai. Toţi jucau mizerabil, dacă oricum ştiau să joace. Trec peste insulta lui, pentru că nu ştie şah, se gândi Fischerle. În fond, era bucuros că, în felul ăsta, economisea bacşişul.

În timpul probei îşi supse cocoaşa. Mai întâi, mititelul nu avu încredere în oglindă şi se duse în faţa ei ca să vadă dacă este netedă. Croitorul privi discret într-o parte. „Ştii ceva?” strigă Fischerle, „dumneata eşti născut în Anglia! Dacă vrei, pot să fac şi pariu. Dumneata eşti născut în Anglia!” Croitorul admise pe jumătate. Spuse că Londra îi e foarte bine cunoscută, dar nu era născut la Londra, fusese cât pe-aci să se ducă, într-o călătorie de nuntă, şi să rămână acolo, dar concurenţa e mare... „Asta nu e decât proba. Până diseară dispare complet”, spuse Fischerle şi-şi mângâie cocoaşa. „Cum îţi place pălăria?” Croitorul era încântat. Găsi că preţul e revoltător, dar forma modernă şi-l sfătui din inimă să-şi facă un pardesiu asortat la ea. „O dată trăieşte omul”, filosofă el. Fischerle îi dădu dreptate.

Alese o culoare care împăca galbenul pantofilor cu negrul pălăriei, un albastru strident. „În plus, are şi cămaşa mea aceeaşi nuanţă”. Croitorul îşi scotea pălăria faţă de atâta bun-gust. „Domnul doctor poartă toate cămăşile de o singură culoare şi cu un singur model”, se întoarse el către salariaţii servili şi le explică particularităţile acestui om celebru. „În felul acesta se dezvăluie strălucitorul Phoenix. Adevăratele caractere cedează rareori. După umila mea părere, jocul îl întăreşte pe om ca să fie conservator. De-i taroc sau şah, toate se adaptează. Omul de afaceri are convingerea fermă că şade pe loc. Dar se ridică în sus, spre întruchiparea liniştii. După încheierea zilei de lucru e plăcut să te odihneşti. Chiar şi familia cea mai strâns unită îşi are limitele ei în viaţă. În cadrul unui cerc de oameni adunaţi în jurul mesei obişnuite, Domnul Dumnezeul nostru închide severii lui ochi părinteşti. De la oricare altul aş fi cerut un acont pentru pardesiu. Dar faţă de caracterul dumneavoastră, nu-mi permit să vreau să vă ofensez”. „Da, da”, spuse Fischerle. „Viitoarea mea soţie locuieşte în America. N-am văzut-o de o jumătate de an. Meseria, nenorocita asta de meserie! Turneele sunt demente. Ici faci o remiză, dincolo câştigi, de cele mai multe ori câştigi, să zicem chiar totdeauna, iar viitoarea mea soţie este bolnavă de dorul meu. O să întrebi de ce nu merge cu mine. Uşor îţi vine dumitale să vorbeşti. Ea se trage, vezi bine, dintr-o familie de milionari. „Ori te măriţi”, zic părinţii, „ori stai acasă! Altfel, te lasă baltă şi ne-am făcut de râs”. Eu n-am nimic împotriva căsătoriei, ca zestre imensă capătă un castel înţesat, dar în primul rând trebuie să devin campion mondial, mai înainte, nu. Ea se mărită cu numele meu, eu mă însor cu banii ei. Banii singuri nu-i iau. Aşadar, la revedere, la opt!”

Prin dezvăluirea planurilor sale de căsătorie, Fischerle ascundea impresia propriului său caracter. Până

acum nu ştiuse că bărbaţii posedă deodată mai mult decât o cămaşă. Fosta lui nevastă, pensionara, avea trei şi asta abia de curând. Domnul care venea în fiecare săptămână la ea nu voia să vadă întotdeauna aceeaşi cămaşă, într-o luni i-a declarat că s-a săturat, că roşul ăsta veşnic îl calcă pe nervi. Frumos început de săptămână, este complet la pământ, afacerile merg prost. Are şi el dreptul, pentru banii lui, să pretindă ceva ca lumea. Mai există, la urma urmei, şi nevasta lui, şi ce dacă e slabă? Femeie tot este. Nu permite să i se reproşeze nimic nevestei sale. E mama copiilor lui. Repetă încă o dată: Dacă lunea viitoare o să i se înfăţişeze cu eterna cămaşă, renunţă la plăcere. Domnii cumpătaţi nu cresc chiar aşa pe toate drumurile. Apoi izbuti, totuşi. Un ceas mai târziu se simţea blând ca un miel. Dar, înainte de plecare, înjură din nou. Când Fischerle reveni acasă, femeia sta goală puşcă în mijlocul cămăruţei. Cămaşa roşie zăcea mototolită pe jos. O întrebă ce face acolo? „Plâng”, spuse figura aceea caraghioasă, „nu mai vine la mine”. „Da’ ce vrea?” întrebă Fischerle, „fug după el”. „Nu-i convine cămaşa”, se văicări sperietoarea grasă, „are nevoie de una nouă”. „Şi tu nu i-ai făgăduit una nouă?” ţipă Fischerle strident, „la ce mai ai bot?” Se repezi pe scară în jos ca un nebun. „Domnule!” strigă el ajuns în stradă, „domnule!”. Numele nu i-l ştia nimeni. Alergă mai departe la întâmplare şi se izbi de un felinar. Tocmai aici îşi făcea domnul nevoile, întrucât sus uitase. Fischerle aşteptă până îşi termină treaba. Apoi nu-l îmbrăţişa, deşi îl găsise, ci spuse: „O să aveţi în fiecare luni o cămaşă nouă. Vă garantez eu! Este nevasta mea. Pot să fac ce vreau cu ea. Vă rog să ne onoraţi din nou lunea viitoare!” „O să văd ce pot face pentru dumneata!” spuse domnul şi căscă. Pentru ca să nu-l recunoască oamenii, avea un drum lung.

Marţi, pensionara îşi cumpără două cămăşi noi, una

verde şi una mov. Luni veni domnul. Se uită numaidecât la cămaşă. O avea pe cea verde pe ea. Domnul o întrebă supărat dacă nu era vechea cămaşă vopsită, că pe el nu-l duce cu una, cu două. O ştie el bine. Ea i le arătă pe celelalte şi el fu foarte mulţumit. Movul îi place mai mult, dar şi mai mult cea roşie, pentru că-i aminteşte de primele timpuri. Astfel o salvă Fischerle pe femeie de nenorocire, cu ajutorul destoiniciei sale. Altfel, ar fi murit de foame pe vremurile astea nesigure.

În timp ce se gândea la cămăruţa mică şi la nevasta mult prea mare, se decise să renunţe la agendă. Te pomeneşti că dădea peste ea acasă. Nevasta îl iubea cu înfocare, te pomeneşti că nu-l lasă să plece. Dacă spunea nu, începea să strige şi se posta în faţa uşii. Atunci nu mai era rost să te strecori printre picioare, nu mergea nici s-o dea la o parte, că era mai grasă decât uşa, şi voinică. Avea şi cap tare; dacă îşi punea ceva în minte, uita de treburile ei şi rămânea acasă toată noaptea. Atunci el avea să piardă trenul şi să ajungă prea târziu în America. Adresa lui Capablanca o poate găsi tot atât de bine şi la Paris. Dacă n-o ştie nimeni acolo, atunci o să întrebe în America. Milionarii ştiu toate cele. În cămăruţa aia mică nu mai voia să se întoarcă Fischerle. I-ar fi plăcut să se mai vâre o dată sub pat, pentru a-şi lua rămas-bun, fiindcă acolo era leagănul carierei sale. Acolo întinsese tot felul de curse şi bătuse diferiţi campioni. Trecea ca fulgerul de la un eşichier la altul, domnea o linişte cum nu există în nicio cafenea, adversarii jucau bine pentru că el însuşi îşi era adversar de fiecare dată, dar în „Castelul Pavian” o să-şi construiască exact aceeaşi cămăruţă, cu acelaşi pat pentru mişcările deştepte, şi doar el va avea voie să intre dedesubt. Renunţă aşadar să-şi mai ia rămas-bun. Prea mult sentimentalism este inutil. Patul e tot pat. Şi-l aminteşte şi aşa destul de bine. În schimb, o să-şi cumpere

acum unsprezece cămăşi la fel, toate albastre. Cine va reuşi să le deosebească între ele va fi răsplătit cu un premiu. Croitorul se pricepe la caractere; despre tarot ar trebui să nu mai vorbească. Pe ăsta îl joacă doar măgarii.

Se duse cu pachetul din nou la gară, scoase cufăraşul de nuiele şi puse cămăşile bucată cu bucată înăuntru. Dispreţul funcţionarului de la ghişeu se transformă în consideraţie. „Încă o duzină ca astea”, se gândi proprietarul lor, „şi ăsta îşi pierde minţile cu totul”. Când apucă în mână cufărul închis, acesta fu cât pe ce să-l tragă într-un tren gata de plecare. Funcţionara îi luă ispita din mână. La un ghişeu special, pe care un birou de voiaj îl deschisese pentru străini, Fischerle ceru într-o nemţească stâlcită un bilet de tren clasa întâi până la Paris. Fu luat la goană. El strânse pumnul şi croncăni: „Aşa, drept pedeapsă, am să merg la clasa a doua şi căile ferate or să păgubească! Aşteptaţi până viu cu costumul ăla nou!” în realitate nu era supărat deloc. Oricum nu semăna a străin. În faţa gării mâncă în grabă o pereche de cârnăciori calzi. „Aş putea să mă duc la un restaurant cu masă separată”, îi spuse el cârnăţarului, „şi să pun pe faţa de masă albă o groază de bani, portmoneul meu mi-o permite”, i-l vârî neîncrezătorului sub nas, „dar nu ţin atât de mult la mâncare, ţin la inteligenţă”. „Cu un asemenea cap, te cred şi eu!” ripostă celălalt. Pe trupul lui butucănos, cârnăţarul avea un cap de copil şi invidia pe oricine avea unul mai mare. „Ce crezi că este aici înăuntru?!” spuse Fischerle şi plăti. „Întreg studiul şi limbile, să spunem vreo şase!”

După-masă se apucă să înveţe americăneşte. Prin librării vrură să-i bage pe gât manuale de engleză. „Domnilor”, se ţinu el de bancuri, „n-aveţi în faţa dumneavoastră un prostovan. Dumneavoastră aveţi interesele dumneavoastră şi eu le am pe ale mele”. Salariaţii ca şi proprietarul îl asigurară că în America se

vorbeşte englezeşte. „Englezeşte ştiu, vreau ceva mai deosebit”. După ce se convinse că pretutindeni i se spune acelaşi lucru, cumpără o carte cu cele mai frecvente fraze uzuale. O căpătă la jumătate de preţ, deoarece librarul nu-şi câştigă pâinea, sub toate aspectele, decât de pe urma lui Karl May, iar celelalte cărţi le ţine în librărie doar de formă, şi deoarece se emoţionase atât de tare de primejdiile prin pustiul Takla-Makan, pe care un asemenea pitic se gândea să-l străbată, în loc să plece cu trenul prin Siberia sau cu vaporul pe la Singapore, încât îşi uită propriul interes.

Pe o bancă, îndrăzneţul explorator îşi vârî nasul în prima lecţie. Erau scrise acolo tot felul de noutăţi, ca „Soarele străluceşte” sau „Viaţa este scurtă”. Din păcate, strălucea cu adevărat.

Era sfârşitul lui martie şi încă nu ardea. Altfel, Fischerle s-ar fi ferit să se apropie prea mult de el. Făcuse experienţe proaste cu soarele. Era fierbinte ca febra. La „Cer” nu strălucea niciodată. Iar pentru şah, nu e bun, căci tâmpeşte omul.

„Ştiu şi eu englezeşte”, strigă o gâscă de lângă el. Avea codiţe şi vreo paisprezece ani. El nu se lăsă tulburat şi citi noutăţile cu glas tare. Ea aşteptă. După două ore Fischerle închise cartea. Atunci fata i-o luă din mină, de parcă l-ar fi cunoscut de douăzeci de ani, şi-i puse întrebări, lucru pentru care pensionara n-ar fi avut nici urmă de geniu. Fischerle memorase fiecare cuvânt. „De câţi ani învăţaţi?” îl întrebă minora, „noi încă n-am ajuns atât de departe. Eu învăţ abia de un an”. Fischerle se ridică, îşi ceru proprietatea îndărăt, îi aruncă o privire supărată, nimicitoare, şi protestă strigând: „Renunţ la cunoştinţa dumitale. Ştii când am început eu? Acum exact două ore!” Cu aceste cuvinte părăsi făptura rămasă ţintuită locului.

Spre seară, conţinutul cărţuliei subţiri îi era familiar. Uneori schimba banca, pentru că oamenii se interesau necontenit de el. Îi intriga oare cocoaşa lui de odinioară sau învăţatul cu glas tare? Întrucât cocoaşa îşi trăia ultimele clipe, se decise pentru alternativă a doua. Cum se apropia cineva de banca lui, el îi striga încă de la depărtare: „Nu mă deranjaţi, vă implor, altfel cad mâine la examen, şi ce profitaţi dumneavoastră din asta, doar aveţi inimă!” Nimeni nu-i putea rezista în situaţia asta. Băncile lui se umpleau, celelalte rămâneau goale. Oamenii trăgeau cu urechea la englezească lui şi-i promiteau ca, pentru examen, să ţină strâns toţi pumnii de care dispuneau. O profesoară se îndrăgosti de sârguinţa lui şi-l urmări până la capătul parcului, de pe o bancă pe alta. Îi spuse că piticul i-a intrat în inimă, că ea iubeşte câinii, dar numai grifonii pitici, că în ciuda celor treizeci şi şase de ani este încă necăsătorită, că dă lecţii de franceză, pe care o vorbeşte curgător, că ar fi dispusă să facă schimb cu el contra englezei, că pentru ea dragostea nu contează. Fischerle îşi păstră îndelung părerea despre sine. Deodată profesoara o califică pe proprietăreasa ei de nenorocită care se vinde şi începu să ocărască buzele rujate, pudra, deh, mai merge. Atunci Fischerle simţi că s-a săturat până-n gât, o femeie fără ruj! Da’ cum îşi închipuie ea afacerile! „Acum n-aveţi decât patruzeci şi şase de ani şi aţi şi început să vorbiţi aşa”, pufni el, „ce-o să spuneţi când îţi avea cincizeci şi şase?” Profesoara plecă, îl găsi necioplit. Nu toţi oamenii îngăduie să fie jigniţi. Cei mai mulţi erau mulţumiţi când puteau să înveţe pe gratis de la Fischerle. Un bătrân invidios îl corectă şi repetă cu încăpăţânare: „În Anglia nu se pronunţă aşa, în Anglia se pronunţă aşa”. „Eu pronunţ americăneşte!” spuse Fischerle şi-i întoarse cocoaşa. Toţi îi dădură dreptate. Îl luară peste picior pe bătrânul care confunda engleza cu americană, toţi

învăţaseră acum acest lucru. Când omul acela neruşinat, care avea cu siguranţă optzeci de ani, ameninţă cu chemarea poliţiei, Fischerle sări în sus şi spuse: „Da, am să mă duc eu s-o chem!” Atunci bătrânul porni pe-aci încolo, şontâcăind şi bâţâindu-se.

Odată cu apropierea serii, scăzu încetul cu încetul şi numărul oamenilor. Câţiva ştrengari se adunară în gaşcă şi aşteptară până ce dispăru ultimul adult. Apoi, deodată, încercuiră banca lui Fischerle şi izbucniră într-un cor englezesc. Urlau „yes” şi voiau să spună „Jud” 1. Înainte de preparativele pentru călătorie, Fischerle se temea de ştrengari ca de dracu’. Astăzi aruncă deoparte cartea, se urcă pe bancă şi dirija corul cu braţele lui lungi. Cântă chiar şi el cu ei ceea ce tocmai învăţase. Copiii urlau, urlă şi el mai tare, pălăria cea nouă îi juca sălbatic pe cap.

„Mai repede, domnilor!” cârâi el printre urlete. Ştrengarii se dezlănţuiră şi deodată deveniră adulţi. Îl luară pe umeri. „Domnilor, ce faceţi!” încă de câteva ori „domnilor” şi copiii rămaseră definitiv adulţi. Îi susţineau pantofii, îi apărau cocoaşa. Trei se băteau pe o carte de şcoală, numai pentru că era a piticului. Unul îi scoase pălăria. Le purtară în triumf înainte, Fischerle urma clătinându-se pe umerii lor firavi, nu mai era ovrei şi nici schilod, era un tip fain care se pricepea la wigwam 2-uri. Nobilul erou le aparţinu până la poarta parcului. Fischerle se lăsa scuturat de ei şi era foarte greu. Afară, îl puseră jos, din păcate. Îl întrebară dacă în ziua următoare va fi din nou aici. El nu-i dezamăgi. „Domnilor”, spuse, „dacă nu sunt în America, sunt aici, la voi!” Porniră în trap de acolo, emoţionaţi şi grăbiţi. Acasă îi aştepta, pe cei mai mulţi dintre ei, câte o porţie de bătaie.

Fischerle hoinări încet pe strada unde îl aşteptau costumul şi pardesiul. De când ştia că trenul pleacă la unsprezece fix, preţuia mai mult punctualitatea şi

promisiunile. Părea să fie prea

1. Evreu (germ.).

2. Colibe ale indienilor din America de Nord.

Devreme pentru croitor. Coti pe o străduţă laterală, intră într-o cafenea străină, în faţa căreia femeile îmbrăcate pestriţ îi amintiră de acasă, şi, cuprins de admiraţie pentru englezească sa splendidă, bău un rachiu tare. Spuse: „Thank you/" aruncând banii pe tejghea; când să iasă pe uşă se întoarse, strigă întruna „Good-bye!" până când îl auziră toţi şi nimeri direct în braţele Bucătarului-paşapoartelor, de care ar fi scăpat fără această întârziere. „Ei, dar de unde ai pălăria cea nouă?" întrebă el deopotrivă de uimit atât de faptul că dăduse de pitic, cât şi de noua sa pălărie. Întâlnea acum, în cartierul ăsta, al treilea client. „Pst", şopti Fischerle, ducând degetul la gură şi arătă în spate, spre local. Pentru a preveni şi alte întrebări ridică pantoful stâng şi i-l arătă spunând: „M-am înţolit pentru călătorie". Bucătarul-paşapoartelor înţelese şi tăcu. O treabă pe cinste, făcută la lumina zilei şi asta cu puţin timp înainte de a o porni într-o călătorie în jurul lumii, îi impunea. Îi părea rău de micuţ, fiindcă trebuia să plece până în Japonia fără bani. Vreme de o clipă infimă se gândi să-i vâre în buzunar câteva bancnote mari, dat fiind că treburile-i mergeau bine. Totuşi, şi paşaport, şi bancnote, era prea mult. „Când, în vreun oraş, n-o să mai ştii ce să faci", spuse el mai mult pentru sine decât piticului, „te duci direct la campionul de şah. Acolo găseşti cu uşurinţă ceva. Doar ai adresele? Fără adrese, un artist este pierdut. Să nu cumva să uiţi adresele!"

Aceste cuvinte, aruncate într-o doară, au fost destul ca să-l ducă pe Fischerle îndărăt sub patul său. Ar fi însemnat nerecunoştinţa să se evaporeze aşa, fără rămas-bun. Ce era de vină patul pentru proasta de nevastă-sa? Un artist nu se desparte de agenda lui de buzunar. Trenul

de la unu şi cinci pleca la fel de punctual. La opt fix sosi şi la croitor. Costumul îi venea ca o combinaţie minunată. Ceea ce mai rămânea din cocoaşă dispărea sub pardesiu. Maeştrii se felicitară reciproc, fiecare pentru arta celuilalt.

„Wonderful!” spuse Fischerle şi mai adăugă: „Şi când te gândeşti că există oameni care nu ştiu nici măcar englezeşte. Cunosc eu unul aşa. Ar vrea să spună thank you şi zice mulţumesc!”

Croitorul, la rândul lui, mânca Hamandeggs 1 de când se ştia. Alaltăieri a fost la un restaurant şi chelnerul nu l-a înţeles.

„Şi când te gândeşti că ox înseamnă Ochs 2 şi milk, Milch 3”, îi luă clientului vorba din gură.

„Acu, te-ntreb, există vreo altă limbă mai uşoară? Totuşi, japoneza este mai grea!” „Cu care prilej îmi îngădui să vă dezvălui că, din primul moment, a trebuit să am sentimentul, după ţinuta cu care aţi intrat pe uşă, că sunteţi un perfect cunoscător de limbi străine; împărtăşesc întru totul convingerea dumneavoastră despre ineluctabilele dificultăţi ale tezaurului limbii japoneze. Invidioasa gură a lumii pretinde că ar exista zeci de mii de litere diferite. Luaţi în consideraţie accesoriile strigătoare la cer ale ziarelor japoneze locale. Mica publicitate este, pe lângă ele, o simplă joacă de copii. Limba produce nebănuitul bacil al bolii pentru viaţa de afaceri a economiei. Noi suferim de un avânt atotcuprinzător pentru bunăstarea poporului prieten. Luăm parte întemeiată la străduinţele nerodnice, de când incizia inevitabilului război din Extremul Orient este foarte aproape de o vindecare”.

1. Ham and eggs – ochiuri cu şuncă (engl.).
2. Bou (engl. şi germ.).
3. Lapte (engl. şi germ.).

„Aveţi perfectă dreptate”, spuse Fischerle, „şi n-am să vă uit. Întrucât trenul meu pleacă în curând, ne

despărţim ca prieteni pentru toată viaţa”. „Până la mormântul rece al părinţilor”, completă croitorul şi-l îmbrăţişa pe viitorul campion mondial. Când rostea „mormântul părinţilor” – omul avea mai mulţi copii – era profund emoţionat şi-l cuprindea teama. În lupta lui cu moartea, îl strângea pe doctor la piept. Un nasture al noului pardesiu se agăţă şi sări cât colo. Pe Fischerle îl apucă un râs convulsiv; fostul lui salariat, orbul Frică-de-nasturi, îi reveni în minte. Jignit în sentimentul său cel mai sfânt, croitorul îi pretinse neîntârziat o explicaţie.

„Cunosc un om”, pufni în râs piticul, „cunosc un om care urăşte nasturii. Dacă ar putea, ar mânca toţi nasturii, ca să nu mai existe niciunul. Şi atunci, m-am gândit, ce-ar face în cazul ăsta domnii maeştri croitori. Nu găsiţi şi dumneavoastră?”

Atunci ofensatul uită de viitorul din mormântul părinţilor şi râse cu hohote răsunătoare, în timp ce cosea chiar el nasturele, făgăduia întruna că vrea să trimită această formidabilă idee unei foi umoristice, spre a fi luată în consideraţie. Cosea încet, pentru a râde în tovărăşia cuiva. Făcea totul în prezenţa altcuiva, până şi lacrimile nu-i produceau o plăcere adevărată când era absolut singur. Regretă din suflet plecarea în călătorie a domnuhii doctor. Odată cu el, pierdea pe cel mai bun prieten al său, pentru că ar fi devenit cu siguranţă prieteni buni, aşa cum doi şi cu doi fac în vecii vecilor patru. Se despărţiră tutuindu-se. Maestrul rămase în uşă şi privi îndelung după el. În curând, imaginea reuşitului pitic dispăru – conformaţia inimii contează – în conturul pardesiului excepţional, pe sub care se puteau vedea pantalonii unui costum impunător.

Vechiul costum, bine împachetat, fu dus de Fischerle la gară. Îşi făcu apariţia pentru a treia oară în holul gării, un om îmbrăcat în haine noi, întinerit şi de condiţie bună.

Cu o indiferenţă regească, întinse funcţionarului recipisa bagajelor, pe care o ţinea între degetul mijlociu şi cel arătător, şi ceru „geamantanul său nou de nuiele”. Consideraţia funcţionarului se transformă în înaltă stimă. Cu cămăşile de azi după-masă poate că schilodul făcuse negustorie, dar eleganţa de acum o purta pe propriul lui trup. Puse pachetul în geamantan cu ambele mâini şi declară: „Pe ăsta îl lăsăm aşa cum este legat; ar fi o nebunie să-l mai desfac”. La ghişeul pentru străini, întrebă pe nemţeşte şi răstit: „Pot căpăta aici un bilet clasa întâi până la Paris sau nu?” „Dar bineînţeles!” îl asigură acelaşi ins care, cu câteva ore înainte, îl luase la goană. Din asta Fischerle deduse, pe bună dreptate şi cu mândrie, că nu mai era de recunoscut. „Încet mai merge aicea la voi, domnilor!” se plânse el cu un accent englezesc, manualul îl ţinea încă sub braţ. „Să sperăm că trenurile voastre merg mai repede!” Fu întrebat dacă nu doreşte vagon de dormit, mai sunt câteva paturi libere. „Mă rog, pentru trenul de unu şi cinci. Se poate conta pe mersul trenurilor ăsta de-aici?”. „Dar bineînţeles! Ne aflăm doar într-un vechi centru civilizat”. „Ştiu. Dar asta n-are nimic a face cu trenurile accelerate. La noi, în America, vin în primul rând afacerile. Business, dacă pricepeţi cumva atâta englezească”. Maniera ostentativă în care mărunţelul domn întinse un portvizit în carouri, doldora de bani, îl întări pe funcţionar în convingerea că are în faţă-i un american şi în respectul fără margini pe care îl datora unui asemenea om. „Renunţ la ţara asta!” spuse Fischerle, după ce plătise şi ascunsese biletele în portvizitul cadrilat. „Am fost luat peste picior. M-au tratat ca pe un schilod şi nu ca pe un american. Datorită strălucitelor mele cunoştinţe de limbă, am izbutit să contracarez intenţiile duşmanilor mei. Ştiţi dumneavoastră că am fost târât în nişte spelunci ale viciului? Jucători buni de şah aveţi, ăsta e singurul lucru pe

care-l pot recunoaşte. Psihiatrul parizian, cunoscut în toată lumea, profesorul Kien, un bun prieten de-al meu, este de aceeaşi părere. M-au ţinut prizonier sub un pat şi au stors de la mine o sumă imensă drept răscumpărare, prin ameninţări primejdioase, cu moartea. Am plătit, dar poliţia voastră o să-mi restituie întreit. Demersurile diplomatice au şi fost făcute. Centru civilizat, asta-i bună!" Fără să salute, întoarse spatele. Cu pas sigur părăsi holul gării. În jurul gurii sale înfloreau zvâcnituri de dispreţ. Lui, centru civilizat! Lui, care este născut aici şi care n-a părăsit încă niciodată oraşul, care cunoştea pe dinafară toate revistele de şah, care citea, primul, toate revistele ilustrate de la „Cer" şi care a învăţat într-o după-amiază englezeşte! De când cu succesul său, era sigur că se pot învăţa uşor toate limbile şi-şi propunea, în timpul liber pe care i-l va lăsa meseria lui de campion mondial în America, câte două limbi pe săptămână. Într-un an fac şaizeci şi şase, de mai multe limbi nici n-ai nevoie, la ce bun? Dialectele le dispreţuieşte, pe alea le ştie oricum.

Era nine o'clock, ceasul cel mare de la gară mergea englezeşte. La zece se încuie porţile caselor. O întâlnire cu intendentul trebuia neapărat evitată. Drumul până la cazarma dărăpănată, în care Fischerle risipise, din păcate, douăzeci de ani din viaţă la o târfă, dură patruzeci de minute, forty minutes. Fără să se grăbească excesiv, îl lăsă să defileze pe sub pantofii galbeni. Se oprea pe ici, pe colo, şi, sub un felinar de gaz, deschidea cartea şi căuta cuvintele pe care le gândea în englezeşte. Denumea lucrurile şi le vorbea oamenilor pe care-i întâlnea, dar încetişor, ca să nu-l oprească din drum. Ştia chiar mai mult decât îşi imaginase. Când, după douăzeci de minute, nu întâlni nimic nou, lăsă casele, străzile, felinarele şi câinii să umble şi se apucă de o partidă de şah englezească. Aceasta dură până la cazarma împuţită. În faţa uşii casei

câştigă partida şi intră pe coridor. Fosta lui nevastă îl călca pe nervi, dar chiar insuportabil. Pentru a nu-i cădea în braţe, se ascunse sub scară. Acolo avea un loc plăcut. Cu ochii străpungea balustrada. Aceasta avea de la sine nişte găuri straşnice. Dacă voia, Fischerle putea să baricadeze scara cu nasul său. Până la ceasurile zece tăcu chitic. Intendentul casei, un cizmar zdrenţăros, închise poarta şi, cu mâinile tremurânde, stinse lumina de pe scară. Când dispăru în locuinţa lui împuţită, care abia dacă era de două ori mai mare decât nevasta lui Fischerle, acesta croncăni încetişor: flow de you de?" Cizmarul auzi un glas sonor, crezu că e o femeie care stă afară şi aşteptă să vadă dacă sună, ca să-i dea drumul. Totul rămase liniştit. Se înşelase. Trecuse cineva pe stradă. Intră şi, stârnit de glas, se culcă lângă nevastă-sa, pe care n-o mai atinsese de luni de zile.

Fischerle o aştepta pe pensionară, să vadă dacă pleacă sau vine. Ca om deştept ce era, trebuia s-o recunoască după chibrit, îl ţinea totdeauna drept, în sus, pentru că era ahtiată după ţigări, ca nicio altă târfă din casă. Fischerle ar fi preferat ca ea să plece. Atunci s-ar fi strecurat sus, ar fi scos agenda de buzunar de sub pat, şi-ar fi luat rămas-bun de la leagănul unde-şi găsea odihna, acolo stătea culcat cu idealurile sale pe vremea când încă mai era un mic schilod; apoi ar fi fugit afară din casă şi ar fi mers cu un taxi la gară. Sus, ar fi dibuit cheia uşii de la intrare, pe care o aruncase ultima dată într-un colţ, furios pe sporovăielile de vacă neroadă ale nevesti-sii; atunci fusese prea leneş ca s-o mai ridice de jos. Dacă nevastă-sa venea în loc să plece, atunci însemna că aduce cu ea un client. Să sperăm că nu va sta prea mult. În cel mai rău caz, doctor Fischer se va târî ca răposatul Fischerle în cămăruţă. Dacă-l aude nevastă-sa, neîndoios că o să tacă, pentru că altfel s-ar înfuria domnul. Până să poată ea vorbi, el a şi plecat. Căci, pentru ce trăieşte o femeie ca

asta toată ziua? Ori e culcată cu vreunul în pat, ori stă în pat fără nimeni. Ori îi ia banii unuia, înşelându-l, ori îi dăruieşte ea altuia. Ori este bătrână, şi atunci eşti sătul de ea, ori este tânără şi atunci este şi mai proastă. Dacă îi dă cuiva de haleală, atunci îl haleşte ea pe altul în schimb, dacă nu câştigă nimic, n-ai decât să te duci să furi pentru ea piepteni de buzunar. Ptiu, drace! Unde mai rămâne arta? Un om cu spinarea dreaptă se orientează şi îşi orientează şi afacerile către şah. În timp ce aştepta, Fischerle îşi umflă pieptul, scoţându-l în afară. Căci altfel cine ştie cum o să arate mâine spatele pardesiului şi costumul. Cocoaşa o să le deformeze.

Trecu o veşnicie fără să vină cineva. De la streaşină cădeau picuri în curte. Toate picăturile curgeau în ocean. Pe un gigant al oceanului se îmbarcă doctorul Fischer spre America. New York-ul are zece milioane de locuitori. Populaţia este cuprinsă de o bucurie nebună. Pe stradă oamenii se sărută şi strigă: „Trăiască! Trăiască! Trăiască!” O sută de milioane de batiste flutură la primirea lui, fiecare locuitor şi-a legat câte una la fiecare deget. Autorităţile de imigraţie se fac nevăzute. Ce să mai tot întrebe? O delegaţie a târfelor din New York îi pune la picioare „Cerurile” lor, căci există şi-acolo. Le mulţumeşte. El a făcut studii. Avioanele scriu în aer, cu litere mari, DR. FISCHER. De ce să nu facă reclamă pentru el? E mai de preţ decât Persilul. Mii de oameni cad pentru pitic în apă. Să fie salvaţi! Porunceşte Fischerle. Are o inimă slabă. Capablanca îi cade de gât. „Salvează-mă”, şopteşte el. În larma aceea, inima lui Fischerle rămâne, din fericire, surdă. „Şterge-o de-aici!” strigă Fischerle şi-i trage un ghiont. Capablanca este sfâşiat de mulţimea furioasă. De pe un zgârie-nori trag tunurile. Preşedintele Statelor Unite îi întinde mâna. Viitoarea lui soţie îi prezintă zestrea, negru pe alb. El o ia. S-au deschis liste de subscripţie

pentru „Castelul Pavian”. Pe la toţi zgârie-norii. Împrumutul este subscris cu prisosinţă. Fischerle întemeiază o şcoală pentru tinerele talente. Acestea se obrăznicesc. El îi bate şi-i dă afară. La etajul întâi bate ceasul unsprezece. Acolo trăieşte o femeie de optzeci de ani, cu ceasul ei de pe vremea bunicii. În două ore şi cinci minute pleacă vagonul de dormit spre Paris.

Fischerle urcă scara în vârful picioarelor. Atâta vreme nu rămâne nevastă-sa niciodată plecată. Cu siguranţă că se află sub vreun client. În faţa cămăruţei de la etajul al treilea se opreşte şi aude voci. Prin crăpături nu străbate nicio lumină. Întrucât o dispreţuieşte pe femeie, nu înţelege nimic din vorbăria ei. Îşi scoate pantofii cei noi şi-i pune pe prima treaptă a scării, mai aproape de America. Deasupra pune pălăria cea nouă, şi-o admiră, este mai neagră decât întunericul. De cartea de engleză nu se desparte, o ascunde în buzunarul pardesiului. Deschide uşa încetişor. E experimentat în privinţa asta. Vocile continuă să vorbească, tare şi despre insulte. Amândouă şed pe pat. Fischerle lasă uşa deschisă şi se târăşte spre crăpătură. Îşi vâră nasul înăuntru: agenda e acolo. Miroase a petrolul de care a fost inundată acum câteva luni. „Am onoarea!” gândeşte Fischerle şi se înclină în faţa atâtor artişti ai şahului. Apoi, împinge agenda cu degetul arătător al mâinii drepte până la capătul crăpăturii şi-i face vânt în sus; e în mâna lui. Cu stânga o ţine la gură, pentru că-i vine să izbucnească în râs. Clientul de deasupra vorbeşte ca Frică-de-nasturi. Fischerle ştie precis cum era aşezată agenda, care era începutul şi care sfârşitul, şi se înscrie pe ultima pagină goală, orientându-se numai după pipăit. Îi vine acum mult mai greu decât înainte să scrie mărunt. De aceea, pe o pagină intră „Doctor” pe a doua „Fischer”, pe a treia „New” şi pe a patra „York”. Adresa o s-o scrie mai târziu, când va şti unde e situat „Castelul Pavian” al

viitoarei sale. S-a sinchisit încă prea puţin de această călătorie. Grijile pentru capital, paşaport, costum şi biletul de tren i-au răpit zile preţioase. În nas simte miros de petrol. „Darling!” îi spune milionara şi-l ciupeşte, îi sunt dragi nasurile lungi, pe cele scurte nu le poate suferi, unde e nasul ăstuia? Spune ea când merg împreună la plimbare pe stradă, toate îi par prea scurte, ea e frumoasă şi americancă, e blondă, ca în filme, e uriaşă de statură şi are ochi albaştri, merge numai cu maşina proprie, îi e frică de tramvaie, în ele sunt schilozi şi hoţi de buzunare, care îi fură milioanele din geantă, păcat de ele, ce ştie ea de vechea lui existenţă de schilod din Europa?

„Schilod şi rahat e unul şi acelaşi lucru!” spune omul de pe pat. Fischerle râde, fiindcă el nu mai este schilod se uită la picioarele încălţate ale omului. Pantofii apasă în podea. Dacă n-ar şti că Frică-de-nasturi n-are decât douăzeci de groşeni şi nici măcar o jumătate de groşen în plus, ar jura că el este. Uneori există şi sosii. Acum vorbesc de nasturi. De ce nu? Tocmai vrea ca femeia să-i coasă un nasture. Nu, e nebun, el spune: „Na, mănâncă-l!”, „Bagă-i-l pe gât!” spune femeia. Bărbatul se scoală şi se duce la uşa deschisă. „E aici în casă, îţi spun!” „Ei, atunci caută-l. Sunt eu de vină cu ceva?” Sosia trânteşte uşa şi umblă de colo până colo. Fischerle nu ştie ce-i frica. Pentru orice eventualitate, se târăşte în direcţia uşii.

„E sub pat!” strigă femeia. „Ce?” răcneşte sosia. Patru mâini îl scot pe pitic afară; două îl apucă de beregată şi de nas. „Johann Schwer este numele meu!” se prezintă cineva în întuneric, îi dă drumul nasului, dar nu şi beregăţii, şi răcneşte: „Na, mănâncă-l!” Fischerle ia nasturele în gură şi încearcă să înghită. Îi dă drumul la beregată, cât ţine o răsuflare, până ce a înghiţit nasturele. În aceeaşi răsuflare, gura lui Fischerle încearcă să rânjească şi gâfâie cu totul inofensiv: „Dar ăsta e nasturele

meu!” Deodată mâna îl apucă iar şi îl strânge. Un pumn îi zdrobeşte ţeasta.

Orbul îl aruncă pe jos şi ia de pe masa din colţul cămăruţei un cuţit de pâine. Cu acesta îi sfârtecă de zor costumul şi pardesiul şi-i taie lui Fischerle cocoaşa. Munca asta grea îl face să geamă, căci cuţitul este tocit, iar el nu vrea să aprindă lumina. Pensionara îl priveşte şi, între timp, se dezbracă. Se întinde pe pat şi spune: „Vino!” Dar el încă n-a terminat. Înfăşoară cocoaşa în zdrenţele pardesiului, o scuipă de câteva ori şi lasă pachetul pe jos. Cadavrul îl vâră sub pat. Apoi se aruncă pe femeie. „N-a auzit nimeni nimic!” spune el şi râde. Este obosit, dar femeia este grasă. Se drăgosteşte cu ea toată noaptea.

Partea a treia.

Lumea din cap.

Tatăl cel bun.

Locuinţa intendentului Benedikt Pfaff era alcătuită dintr-o bucătărie întunecoasă, potrivit de mare, şi o cămăruţă mică, albă, în care intrai, mai întâi, din coridorul casei. Iniţial, familia, care număra cinci membri, dormea în încăperea cea mai mare, nevasta, fata şi de trei ori el însuşi: el, funcţionarul poliţienesc, el, soţul, el, tatăl. Paturile conjugale erau deopotrivă de mari, spre frecventa lui revoltă. În schimb, constrângea nevasta şi fata să doarmă împreună în acelaşi pat, pentru că unul îi aparţinea lui singur. În patul lui îşi pusese o saltea de păr de cal, nu din cauza moleşelii, pentru că ura pe cei care dormeau până târziu şi femeile, ci pur şi simplu din principiu. Banii îi aducea el acasă. Curăţenia întregii scări cădea în sarcina nevesti-sii, deschiderea uşii de la intrare noaptea, când suna cineva, îi revenea fetei, încă de la vârsta de zece ani, ca să se dezveţe de laşitate. Toate încasările pentru ambele îndeletniciri le păstra el, pentru că era intendentul casei. Din când în când, le permitea să

câştige câte un fleac în afara casei, făcând pe servitoarele sau spălând rufe. În felul acesta, măcar simţeau şi ele, pe propria piele, cât de greu trebuia să muncească tatăl, de pe urma căruia trăia întreaga familie. La masă se intitula un adept al vieţii de familie, noaptea o dispreţuia pe bătrânicioasa lui nevastă. Dreptul de a le aplica uneori câte o corecţie îl exercita de îndată ce venea de la slujbă. Faţă de fată îşi folosea, din adevărată iubire, pumnii acoperiţi cu păr roşu, pentru nevastă îi folosea mai rar. Toţi banii îi lăsa acasă; ieşeau întotdeauna la numărătoare, chiar şi fără să-i numere, pentru că o dată când nu ieşiseră, nevasta şi fata trebuiseră să înnopteze pe stradă. Dar, în linii mari, era fericit.

Pe vremea aceea găteau în cămăruţa albă, care era concepută şi ca bucătărie. Având în vedere meseria sa obositoare şi necesitatea de a-şi menţine muşchii în formă bună, necesitate care-i legăna visele zi şi noapte, Benedikt Pfaff avea nevoie de o hrană îmbelşugată, substanţială, pregătită şi servită cu grijă. În privinţa asta, nu ştia absolut deloc de glumă. Şi dacă nevastă-sa ajunsese până acolo încât să mănânce bătaie, nu era de vină decât ea însăşi, lucru pe care Pfaff nu-l afirma şi în privinţa fiicei sale. Cu vârsta, îi creştea şi foamea. Găsi că, pentru a putea găti cum trebuie, cămăruţa era prea mică şi porunci mutarea bucătăriei în camera din fund. În mod excepţional, de rândul acesta se lovi de rezistenţă, totuşi voinţa sa era de neînfrânt. De atunci locuiau şi dormeau toţi trei în cămăruţa în care încăpea exact un pat, iar încăperea cea mare fu rezervată pentru gătit şi pentru luat masa, pentru bătăi şi pentru rarele vizite ale colegilor, care nu se simţeau niciodată bine acolo, în ciuda mâncării oferite din belşug. Curând după această modificare, soţia muri de istoveală. Nu reuşea s-o scoată la capăt în bucătăria cea nouă; gătea de trei ori mai mult decât

înainte şi slăbea din zi în zi. Părea foarte bătrână. Lumea îi dădea şaizeci de ani. Locatarii, care se temeau de intendent şi-l urau, îl compătimeau totuşi într-o singură privinţă: găseau că e o cruzime ca bărbatul ăsta, în care clocotea energia, să fie nevoit să trăiască împreună cu o nevastă bătrână. În realitate, ea era cu opt mai tânără decât el şi nimeni nu ştia nimic despre asta. De multe ori îşi propunea să gătească atât de multe lucruri, încât nu era nici pe departe gata când se întorcea Pfaff acasă. Adesea, soţul aştepta cinci minute întregi să-i dea de mâncare, însă apoi îşi pierdea răbdarea şi o bătea înainte de a mânca pe săturate. Femeia a murit de mâinile lui. Totuşi, a doua zi ar fi murit cu siguranţă oricum, de la sine. Criminal nu era. Aşezată pe catafalcul pe care i-l pregătise în camera mare, ea arăta atât de decrepită, încât ţi-era mai mare ruşinea de vizitatorii veniţi să prezinte condoleanţe. A doua zi după înmormântare, începu luna lui de fericire. Putu să se comporte cu fata mai nestingherit decât până acum, după bunul său plac. Înainte de a pleca la serviciu, o încuia în camera din fund, ca să se poată deda gătitului mai exclusiv decât până acuma. În felul acesta, ea se mai şi bucura când taică-său se întorcea acasă. „Ce mai face arestata?” răcnea Pfaff şi răsucea cheia, descuind broasca. Fetei îi înflorea pe faţa palidă un râs cu gura până la urechi, pentru că acum se ducea să facă cumpărăturile pentru a doua zi. Asta îi plăcea şi lui. Înainte de a cumpăra ceva trebuia să râdă, astfel putea să facă rost de o bucată de carne mai bună. O bucată de carne proastă este totuna cu o crimă. Dacă ea lipsea mai mult de o jumătate de oră de acasă, era ca turbat de foame şi, când se întorcea, o primea cu picioare în spate. Întrucât el nu profita cu nimic din asta, îi sporea furia pricinuită de faptul că-şi începea rău orele de după serviciu. Dacă fata plângea foarte tare, atunci Pfafi se îmbuna din nou şi programul sedesfăşura

normal. Oricum, el prefera ca fata să se întoarcă punctual. Din jumătatea de oră îi mai fura cinci minute. Îndată după ce pleca, dădea ceasul înainte cu cinci minute, îl punea pe patul din cămăruţă şi se aşeza lângă plita din bucătăria cea nouă, unde mirosea mâncărurile, fără ca să mişte însă vreun deget pentru ele. Urechile lui uriaşe şi groase ascultau atent, să audă pasul firav al fetei. De frică, ea umbla fără zgomot, îi era teamă că jumătatea de oră trecuse şi încă din uşă arunca o privire disperată spre ceas. Uneori izbutea să se strecoare până lângă pat, în ciuda fricii pe care-o inspira această piesă din mobilier, şi dădea ceasul îndărăt cu mai multe minute, printr-o mişcare rapidă şi sfioasă. De cele mai multe ori, însă, el o şi auzise după primul pas, pentru că fata respira prea zgomotos, şi o surprindea la jumătatea drumului, căci până la pat erau de făcut doi paşi.

Fata încerca să se strecoare pe lângă el şi-şi făcea de lucru la plită, cu o grabă plină de îndemânare. Se gândea la un vânzător slăbănog şi ofilit de la băcănie, care îi spunea „săru’ mâna” mai încetişor decât celorlalte femei şi care se ferea de privirile ei timide. Pentru a rămâne mai multă vreme în aceeaşi încăpere cu vânzătorul, lăsa să-i treacă înainte, fără a bate la ochi, femeile care veniseră la rând în urma ei. Era brunet şi odată, când nu se afla nimeni în magazin, îi dăruise o ţigară. Ea o înfăşurase într-o foiţă roşie, pe care însemnase cu litere aproape invizibile data şi ora darului său, şi purta pachetul luminos în singurul loc al trupului de care taică-său nu se sinchisea niciodată, pe inimă, sub sânul stâng. De bătaie se temea mai mult decât de loviturile de picior; căci, în cazul acestora din urmă, se încăpăţâna să stea pe burtă şi ţigării nu i se întâmpla nimic; altfel, loviturile pumnilor lui nimereau pretutindeni, iar sub ţigară îi tremura inima. Dacă i-ar fi strivit ţigara, şi-ar fi luat viaţa. Între timp,

ţigara se făcuse de mult praf de atâta dragoste, pentru că, în lungile ceasuri ale detenţiunii ei, deschidea pachetul, o privea, o mângâia şi o săruta. Rămăsese doar o grămăjoară de tutun, din care, însă, nu se pierdea niciodată niciun firicel.

În timpul mesei, gura lui taică-său parcă duduia. Fălcile lui, care mestecau, erau la fel de nesăţioase ca şi braţele. Fata stătea la masă pentru a-i umple mai repede farfuria din nou. A ei rămânea goală. Deodată o cuprindea teama să n-o întrebe de ce nu mănâncă. Cuvintele lui o îngrozeau mai mult decât cotonogelile. Ceea ce spunea el fata începuse să înţeleagă abia de când se făcuse mai mare, pe când bătăile îşi produseseră efectul încă din primele clipe ale vieţii. Am şi mâncat, tată, voia să răspundă. Mănâncă tu. Totuşi, în lungii ani ai căsniciei lor, Pfaff n-o întrebase nici măcar o singură dată. În timp ce mesteca, era ocupat. Ochii şi-i ţinea pironiţi în farfurie, cu încântare. Pe măsură ce grămada din faţă scădea, se stingea şi strălucirea lor. Muşchii lui maseteri se enervau pentru că le dădea prea puţin de lucru; ameninţau să înceapă în curând să răcnească. Vai de farfurie, dacă se golea! Cuţitul ar fi tăiat-o, furculiţa ar fi străpuns-o, lingura ar fi ciobit-o, iar glasul lui ar fi făcut-o ţăndări. Dar pentru asta stătea fata alături. Ea observa cu încordare activitatea de pe fruntea lui. De îndată ce se ivea prima urmă de cută verticală între sprâncene, îi umplea farfuria din nou, indiferent câtă mâncare mai era pe ea. Căci, în funcţie de dispoziţia lui, cuta se anunţa când mai curând, când mai târziu. Ea învăţase acest lucru; la început, după moartea mamei, procedase la fel ca dânsa şi se orienta după farfurie. Dar în felul acesta o păţea rău, pentru că intendentul pretindea mai mult de la o fată. În curând ajunse să-l cunoască şi-i citea toanele de pe frunte. Erau zile în care mânca fără un cuvânt până la urmă. După ce

termina, mai continua o vreme să plescăie. Asta aştepta şi ea să audă. Dacă plescăia puternic şi prelung, începea să tremure, pentru că o aştepta o noapte grea, şi încerca atunci să-l convingă, cu cele mai gingaşe cuvinte, să mai mănânce încă o porţie. De cele mai multe ori însă, plescăia doar mulţumit şi spunea: „Omul are un rod al trupului său. Cine este rodul trupului? Arestata!”

Spunând asta, făcea semn spre ea, dar în loc de degetul arătător, folosea întreg pumnul strâns. Buzele fetei trebuiau să zâmbească, luând configuraţia pentru „arestată”. Ea se trăgea mai la o parte. Cizma lui grea aluneca spre fată.

„Tatăl are pretenţie…” –”. la dragostea copilului său”. Fata îşi turuia fraza tare şi uniform, ca la şcoală, până la capăt, dar i se făcea inima cât un purice.

„Pentru măritiş fata n-are…” – el întinde mâna –”. Timp”. „Mâncarea i-o dă…” „tatăl cel bun”. „Bărbaţii nici nu vor…”. S-o aibă”. „Ce face un bărbat…”. „Cu copila proastă?” „Acu taică-său o s-o…”. „Aresteze numaidecât”. „În poala tatălui stă…”. „Fata cea cuminte”. „Omul este obosit…”. „De poliţie”. „Dacă fata nu e cuminte, încasează…”. „Bătaie”. „Tata ştie de ce-o…”. „Bate”. „De altfel, pe fată nici n-o…”. „Doare”. „În schimb, ea învaţă ce se cade…”. „Faţă de tata”.

Între timp, o apuca şi-o trăgea pe genunchi, cu dreapta o ciupea de ceafă, pentru că era arestată, cu stânga îşi forţa râgâielile să iasă din gât. Amândouă îndeletnicirile îl desfătau. Ea îşi aduna bruma de minte, pentru a completa cum trebuia propoziţiile lui, şi se ferea să plângă.

Astfel o alinta ore în şir. O învăţa apucături poliţieneşti pe care le inventase el însuşi, o împingea încolo şi-ncoace şi-i dovedea cum ar putea ea să vină de hac oricărui spărgător printr-o lovitură dată cu sete în

burtă, căci cui nu i s-ar face rău din ea?

Această adevărată lună de miere dură o jumătate de an. Într-o zi, tatăl fu pensionat şi nu se mai duse la serviciu. Se va preocupa acum în casă de racila cerşitului. Ferestruica pentru spionat, tăiată la o înălţime de cincizeci de centimetri, era rodul unei cloceli de mai multe zile.

La experimentarea ei colabora şi fata. De nenumărate ori ea merse de la uşa casei până la scară şi îndărăt. „Mai încet!” răcnea el, sau „Aleargă!” Imediat după aceea o sili să-şi pună pantalonii lui cei vechi şi să joace rolul unui individ masculin. Palmele, pe care se gândea să i le aplice unui asemenea intrus, le încasa şi ea. De cum îşi zărea, prin ferestruica proaspăt sfredelită, propriii săi pantaloni, sărea furios în sus, deschidea brusc uşa şi-o dobora pe fată la pământ cu câteva lovituri diabolice. „Căci aşa trebuie să se întâmple”, se scuza Pfaff apoi faţă de ea, ca şi cum ar fi exagerat pentru prima oară, „pentru că tu eşti un element. Golanii trebuie raşi de pe faţa pământului. Mai deştept lucru ar fi să le taie capul. Sunt o povară. Se îndoapă în închisori până se satură. Statul plăteşte pentru ei şi poate să sângereze! Eu distrug ploşniţele! Acum pisica e acasă. Şoarecii să se ascundă în găurile lor! Eu sunt cotoiul cel roşu! îi omor şi-i mănânc. Un element trebuie să simtă că-l zdrobeşti!”

Fata simţea acest lucru şi se bucura de viitorul ei frumos. N-o s-o mai închidă, pentru că va fi toată ziua acasă. O s-o vadă toată ziua, iar ea o să poată întârzia mai mult la cumpărături, patruzeci de minute, cincizeci, o oră întreagă, nu, nu atât de mult, o să se ducă la băcănie, o să-şi aleagă momentele când nu e lume, trebuie să-i mulţumească pentru ţigara pe care i-a dăruit-o acum trei luni şi patru zile, atunci a fost prea emoţionată, mai apoi era atâta lume înăuntru, şi ea nu i-a mulţumit niciodată, ce-o să-şi închipuie despre dânsa, dacă o s-o întrebe cum i-

a plăcut, o să spună: bine, şi tata era cât p-aci să i-o ia, fiindcă zicea că este cea mai fină ţigară şi mai bine o fumează el însuşi.

De fapt, tata nu dăduse niciodată cu ochii de ţigară; asta nu face nimic, fata vrea să-i mulţumească domnului Franz cel oacheş şi să-i spună că ţigara a fost fină, pentru că tata se pricepe. Poate o să capete iarăşi o ţigară. Pe aia o s-o fumeze acolo, numaidecât. Dacă intră cineva între timp, o să-şi întoarcă spatele şi o să arunce ţigara repede dincolo de tejghea. O s-o stingă el mai înainte de a izbucni un incendiu. Domnul Franz e îndemânatic. Vara conduce el singur filiala, pentru că atunci are concediu şeful lui. Între două şi trei, magazinul este gol. Trebuie să fie atent, ca să nu-l vadă nimeni. Îi întinde un chibrit şi ţigara se aprinde. Să nu te ard, spune ea, domnul Franz se teme, atâta e de delicat, încât de copil a fost totdeauna bolnav, ştie ea bine. Fata împunge cu ţigara spre el şi-l atinge. Au, ţipă domnul Franz, mâna, mă doare! Ea strigă: Din dragoste, şi-o ia la fugă. În noaptea următoare el vine s-o răpească, tata doarme, cineva sună la uşă, ea se duce să deschidă. Ia toţi banii din casă cu ea, îşi aruncă pardesiul propriu peste cămaşa de noapte, pardesiul pe care n-are voie să-l poarte niciodată, nu pe cel vechi al tatii, şi astfel arată ca o fecioară, dar cine e în faţa uşii de la intrarea casei? El. În faţă aşteaptă o caretă cu patru telegari negri. El îi oferă mâna. Cu stânga ţine sabia, este cavaler şi se înclină. Are pantalonii călcaţi. „Am venit”, spune. „Dumneata m-ai ars. Eu sunt nobilul cavaler Franz”. Totdeauna şi-a închipuit ea asta. Pentru băcănie era prea chipeş, un cavaler misterios. Domnul Franz îi cere permisiunea să-l omoare pe tatăl ei. Este onoarea lui în joc. „Nu, nu”, imploră ea, „o să vă omoare, Înălţimea Voastră! „El o împinge deoparte. Ea scoate din buzunar banii cei mulţi şi-i întinde, el o priveşte sfredelind-o cu ochii, vrea să-şi spele onoarea. Deodată, în

cămăruţă, îi desparte tatălui capul de trunchi cu o lovitură de sabie. Ea plânge de bucurie, dacă ar mai fi apucat şi biata maică-sa să trăiască clipa asta, ar mai fi şi astăzi în viaţă. Domnul cavaler Franz ia capul cel roşu al tatălui cu el. În uşa casei spune: „Domnişoară, astăzi aţi descuiat pentru ultima oară, vă răpesc şi vă duc la mine acasă”. Apoi picioruşul ei mic se urcă în caretă. El o ajută. Ea se poate aşeza înăuntru, acolo e loc mult. „Sunteţi majoră?” întreabă domnul Franz. „Am împlinit douăzeci”, dar nu se vede că are douăzeci de ani, până aseară a fost odorul răsfăţat al tatii. (în realitate, n-are decât şaisprezece, numai de n-ar observa el nimic.) Ar vrea oricum un bărbat, ca să scape de acasă. Iar frumosul cavaler oacheş stă în mijlocul caretei în mers şi i se aruncă la picioare. El vrea să se însoare cu ea, numai cu ea, sau altfel i se frânge inima vitează. Ea se ruşinează şi-l mângâie pe păr, care e negru. Domnul Franz găseşte că pardesiul ei este frumos. De aceea, o să-l poarte până ce va muri, căci este încă nou. „Încotro mergem?” întreabă ea. Telegarii tropăie şi sforăie. Există atâtea case în oraş. „La mama”, spune el, „să se bucure şi ea odată”. La cimitir, telegarii se opresc şi chiar în faţă se află mormântul mamei. Aici este lespedea ei. Cavalerul Franz pune capul tatălui pe lespede. Ăsta e darul lui. „Tu nu ai nimic pentru mama?” întreabă el; vai, cât îi e de ruşine, cât îi e de ruşine, el îi aduce mamei ei ceva, iar ea n-are nimic. Atunci scoate pacheţelul roşu de sub cămaşa de noapte, în el se află ţigara dragostei, şi o pune alături de capul roşu. Mama se bucură pentru copiii ei fericiţi. Amândoi îngenunche la mormântul mamei şi se roagă să le dea binecuvântarea.

Tata stă în genunchi în faţa ferestruicii lui de spionat, întinde în tot momentul mâna după ea, o trage jos lângă el, îi ţine capul în faţa deschizăturii şi o întreabă dacă nu vede nimic. Ea este zdrobită de îndelungile încercări, coridorul

casei îi joacă în faţa ochilor, pentru orice eventualitate spune „da”. „Ce da?” răcneşte tatăl decapitat, care este încă în viaţă. La noapte o să se mire când se va opri în faţa uşii careta. „Da, da!” El o imită şi-şi bate joc de ea. „Că doar nu eşti oarbă. Fata mea şi oarbă! Acu te-ntreb: ce vezi?” Fata stă în genunchi până când descoperă ce trebuie. Intendentul se referă la o pată de pe zidul din faţă.

Prin invenţia făcută, el învaţă să vadă lumea altfel. Ea participă de voie, de nevoie, la descoperirile lui. A învăţat prea puţine lucruri şi nu ştie nimic. După ce o muri el, aşa cam peste vreo patruzeci de ani, căci o dată moare tot omul, ea o să cadă în sarcina statului. Dar el n-o să admită o asemenea crimă. Ea trebuie să se priceapă cât de cât la poliţie. Aşa că-i explică însuşirile locatarilor casei, îi atrage atenţia asupra celor mai felurite fuste şi perechi de pantaloni şi asupra însemnătăţii pentru criminalitate. În zelul lecţiilor pe care i le predă, el lasă uneori câte un cerşetor să treacă şi apoi îi reproşează fetei lucrul acesta cum se cuvine. Locatarii din casă, spune el, sunt oameni ceva mai de soi, dar totuşi sunt şi ei indivizi. Căci ce-i dau lui în schimbul ocrotirii deosebite pe care o acordă casei? Ei profită de roadele sudorii lui. În loc să-i mulţumească, îl vorbesc de rău. De parcă ar fi omorât vreodată pe cineva. Şi de ce lucrează el pe gratis? Că doar este pensionar şi ar putea să lenevească pe ici, pe colo, sau să alerge după femei, sau să se ducă să se îmbete, că doar a muncit o viaţă întreagă, iar leneveala ar fi acum dreptul său binemeritat. Dar el are conştiinţă, în primul rând, îşi spune că are o fată de care trebuie să se îngrijească. Cine poate avea inima s-o lase singură acasă! Rămâne cu ea şi ea rămâne lângă el. Bunul tată de familie îşi strânge copila la piept. Vreme de o jumătate de an a tot fost mereu singură, de când a murit bătrâna, iar el a trebuit să se ducă la slujbă, căci viaţa la poliţie este severă. În al doilea rând,

statul îi plăteşte o pensie. Statul trebuie s-o plătească, aici nu există slăbiciuni, şi chiar dacă s-ar duce totul de râpă, mai întâi plăteşte pensia. Un om îşi spune: Am lucrat destul. Altul este recunoscător pentru pensie şi lucrează voluntar. Ăştia din urmă sunt oamenii cei mai buni! Pun mâna pe indivizi, unde pot, le fac de petrecanie pe jumătate, pentru că pe deplin este interzis, iar statul are mai puţină treabă. El numeşte asta uşurare, pentru că i se ia povara de pe umeri. Poliţia trebuie să fie solidară, chiar şi pensionarii, asemenea conştiinţe n-ar trebui de fapt să fie pensionate niciodată. Sunt de neînlocuit şi, de-ndată ce mor, rămâne un gol în locul lor.

Fata învăţa tot mai multe, din zi în zi. Trebuia să memoreze experienţele tatălui şi să ajute memoriei lui, în cazul în care i-ar juca vreo festă, căci pentru ce are omul o fată care-i mănâncă cea mai mare parte din pensie? Dacă venea vreun cerşetor nou, el o chema repede să se uite prin ferestruică şi n-o întreba dacă-l cunoaşte, ci: „Când a fost ăsta pentru ultima oară aici?” Capcanele sunt pline de învăţături, în special pentru ea, care dădea întotdeauna de ele. Când problema cerşetorului era rezolvată, stabilea pedeapsa exactă pentru neglijenţa ei şi o executa numaidecât. Fără pedeapsa cu bătaie, omul nu ajunge nimic în viaţă. Englezii sunt un popor formidabil.

Încetul cu încetul, Benedikt Pfaff o dusese pe fiică-sa atât de departe, încât putea să-i ţină locul. Din momentul acela o numi Poli, ceea ce era un titlu de onoare, care exprima cât este ea de adecvată pentru această meserie. De fapt, o chema Anna; dar întrucât numele nu-i spunea nimic, Pfaff nu-l folosea niciodată, era duşmanul numelor. Titlurile îi conveneau mai degrabă; era obsedat în special de cele pe care le acorda el. Odată cu mama, murise şi Anna. Vreme de o jumătate de an, fata s-a numit „tu” sau „fata cea cuminte”. De când o înaintase la gradul de Poli,

era mândru de ea. Femeile sunt şi ele totuşi bune la ceva, dar bărbatul trebuie să se priceapă să facă din ele numai nişte Poli.

Noua ei demnitate impunea un serviciu mai aspru. Şedea jos sau stătea în genunchi toată ziua lângă el, pe duşumele, gata să-l înlocuiască. Se întâmpla ca să dispară pentru câteva clipe; atunci prelua ea postul lui. Dacă vreun vânzător ambulant sau cerşetor nimerea în câmpul vizual al fetei, era de datoria ei să-l reţină pe respectivul cu forţa sau cu şiretenie, până venea tatăl să-l preia de la ea pe janghinosul respectiv. Pfafi se grăbea grozav. Prefera să facă totul de unul singur, îi era de-ajuns ca ea să asiste doar. Modul lui de viaţă îl acapara tot mai mult. Mesele îşi pierdură interesul pentru el, foamea îi scăzu. După câteva luni, mişcarea şi răcorirea pe care şi le îngăduia se limitau doar la câţiva novici. Căci toţi cei care cerşeau de obicei evitau casă, de parcă era ciumată, ştiau ei de ce. Stomacul lui temut, la care ţinea mult, deveni mai modest. Timpul ce-l acorda fetei pentru gătit mâncarea fu stabilit la o oră pe zi. Numai atâta vreme avea dreptul să stea în încăperea din fund. Cartofii îi curăţa alături de el, lângă el alegea zarzavatul şi, în timp ce frăgezea cu bătătorul carnea pentru prânzul lui, Pfaff lovea în ea de plăcere. Ochiul lui nu ştia ce făcea mâna, era îndreptat fix şi rigid spre picioarele care intrau şi ieşeau.

Pentru cumpărături, nu-i mai îngădui lui Poli decât un sfert de ceas, întrucât nu mai mânca decât pe jumătate cât înainte. Şireată, cum devenise la şcoala părintească, ea renunţa de multe ori în câte o zi la oacheşul Franz, rămânând acasă, şi încasa a doua zi două sferturi de ceas. Niciodată nu-l găsea pe cavaler singur. Îngăima într-ascuns mulţumirile pentru ţigară. Poate că o s-o înţeleagă, dar el privea într-o parte, fără nicio consideraţie. Noaptea, Poli rămânea trează, în timp ce tatăl dormea de mult. Totuşi, el

nu suna niciodată, pregătirile durau atât de mult; ei da, dacă l-ar fi ars, ar fi trebuit să se grăbească, dar totdeauna se îmbulzesc femeile la băcănie. Odată, în timp ce el îi va scrie bonul, ea îi va şopti repede: „Mulţumesc, nu trebuie să fie neapărat caretă, dar nu uita sabia!”

Într-o zi, femeile stăteau înşirate în faţa uşii magazinului şi vorbeau de-a valma. „Franz a şters-o!” „Neam prost!” „Cu toţi banii din casă”. „Niciodată nu se uita în ochii omului”. „Şaizeci şi opt de şilingi!” „Ar trebui reînfiinţată pedeapsa cu moartea!” „Bărbatul meu spune asta de ani de zile”. Tremurând, ea se repezi în magazin, şeful tocmai spunea: „Poliţia e pe urmele lui”. Paguba o suportă el, pentru că l-a lăsat singur, dar ticălosul lucra de patru ani în magazin, cine şi-ar fi închipuit că are un asemenea caracter, nimeni n-a băgat de seamă planurile lui, casa a fost totdeauna în regulă, vreme de patru ani, poliţia tocmai a telefonat că până cel târziu la şase o să şadă îndărătul gratiilor.

„Nu-i adevărat!” strigă Poli şi începu deodată să plângă. „Tatăl meu este şi el de la poliţie!”

Fu luată prea puţin în seamă, întrucât aveau de deplâns o pagubă bănească. Ea fugi de acolo şi ajunse acasă cu geanta de cumpărături goală. Fără să-i dea bună ziua tatii, se încuie în camera din fund. El era ocupat şi aşteptă un sfert de oră. Apoi, se sculă şi-o pofti să iasă afară. Ea tăcea. „Poli!” răcni el. „Poli!” Nicio mişcare. Îi făgădui că n-o s-o pedepsească, cu intenţia fermă de a o bate până o rămâne pe trei sferturi moartă, iar dacă o crâcni ceva, până o fi moartă de tot. În loc de răspuns, el auzi zgomotul unei căderi. Spre furia sa, se văzu nevoit să spargă propria-i uşă. „În numele legii!” răcni Pfaff din obişnuinţă. Fata zăcea mută şi nemişcată, în faţa plitei, înainte de a o lovi, o răsuci de câteva ori. Era leşinată. Atunci se sperie, fata era tânără şi Pfaff ţinea la ea. O pofti

de câteva ori să-şi revină în fire. Surzenia ei îl enervă, împotriva voinţei sale. Oricum, voia să înceapă cu un loc mai puţin sensibil. În timp ce-l căuta, privirea îi căzu asupra genţii de cumpărături. Era goală. Acum ştia totul. Pierduse banii. El îi aprobă teama. Asemenea glume nu admitea. Plecase de acasă cu o bancnotă de zece şilingi întreagă. Doar nu s-o fi dus toată dracului? O percheziţiona amănunţit. Pentru prima oară o atinse cu degetele în locul pumnilor. Găsi un pacheţel roşu care conţinea praf de tutun. Îl rupse şi-l aruncă la gunoi. La urmă îi deschise gentuţa. Bancnota de zece şilingi era înăuntru. Nu-i lipsea niciun colţişor. Acum iar nu mai înţelegea nimic. Descumpănit, o bătu ca să-şi revină. Când îşi veni în fire fata, el transpira, atât de precaut o bătuse, iar din gură îi curgeau lacrimi mari.

„Poli" răcni el, „Poli, da' banii sunt aici!" „Mă cheamă Anna", spuse ea rece şi aspru. El repetă: „Poli!", glasul ei îl afecta aproape, strânse palmele întinse până se făcură pumni şi simţi că-l cuprinde o pornire duioasă. „Ce capătă de mâncare astăzi tatăl cel bun?" se tângui el.

„Nimic". „Poli trebuie să-i gătească ceva". „Anna! Anna!" strigă fata.

Ea se ridică brusc, îi dădu un brânci care ar fi răsturnat pe oricare alt tatăl, şi Pfaff îl înregistra; apoi fata alergă în cămăruţă (uşa de comunicare era spartă, căci altfel l-ar fi încuiat înăuntru), sări cu pantofii pe pat, pentru a fi mai înaltă decât el şi strigă: „O să te coste capul!

Poli vine de la poliţie! Mama o să capete capul tău!"

Tatăl pricepu. Îl ameninţa cu un denunţ. Rodul trupului său voia să-l defăimeze. Pentru cine trăia? Pentru cine rămăsese un om cumsecade? Aşadar, strângea la pieptul său o individă, un şarpe. Trebuia dusă la eşafod. El înjghebează invenţia pentru fată, ca să înveţe şi ea ceva,

acum, când lumea şi femeile îi stau la dispoziţie, el rămâne lângă ea de milă şi pentru că este bun la suflet, iar ea vrea să pretindă că făptuieşte ceva nedrept! Asta nu e fata lui! Bătrâna l-a înşelat. Nu era el prost când o bătea. Întotdeauna nasul lui a avut fler. Vreme de şaisprezece ani şi-a risipit banii pentru o falsă fiică. O casă să fi cumpărat, şi nu l-ar fi costat mai mult. Din an în an, lumea se face tot mai rea. În curând se va desfiinţa poliţia, iar criminalii vor deţine puterea. Statul zice: Nu mai plătesc pensiile şi lumea se scufundă! Omul are o natură. Criminalul va întinde mâna în jur, iar Domnul Dumnezeu va privi de sus!

Rareori ajungea el să vorbească despre Dumnezeu. Respecta suprema funcţie la care avea acces. Domnul Dumnezeu era mai mult decât prefectul poliţiei. Cu atât mai mult îl afecta primejdia care plana astăzi asupra lui Dumnezeu însuşi. O dădu astfel pe fiică-sa jos din pat şi o bătu până la sânge. Dar nu simţi nicio bucurie adevărată cu acest prilej. Lucra mecanic, ceea ce spunea era plin de durere şi de tristeţe interioară. Loviturile lui contraziceau glasul. Îi pierise orice poftă de a mai răcni. Din eroare, aminti la un moment dat de o anumită Poli. Dar muşchii lui reparară numaidecât greşeala. Numele muierii pe care o bătea era Anna. Ea pretindea că este una şi aceeaşi cu o fiică a lui. Dar el nu-i dădea nicio crezare. Părul i se răvăşi pe faţă şi, pentru că se apăra, fata îşi frânse două degete. Bolborosea ceva, despre capul lui, ocărind ca un parlagiu ordinar. Insulta poliţia. Se vădea că nici cea mai bună educaţie nu putea veni de hac unor înclinaţii rele. Mama nu valora nimic. Era bolnavă şi se ferea să muncească. El putea acum s-o trimită şi pe fiică lângă mamă. Acolo era locul ei. Dar nu era de-alde ăştia. Renunţă şi se duse să mănânce la birt.

Începând din ziua aceea, nu mai erau unul faţă de celălalt decât două trupuri. Anna gătea şi făcea

cumpărături. Evita băcănia. Ştia că Franz cel oacheş fusese băgat la închisoare. Pentru ea furase, dar procedase neîndemânatic. Un cavaler izbuteşte orice. De când îi dispăruse ţigara, nu-l mai iubea. Capul tatălui era mai solid înfipt pe umeri decât oricând; ochii lui cerşeau prin ferestruică un cerşetor. Anna manifesta faţă de el dispreţ, nemailuând act în niciun fel de această invenţie. Trăgea chiulul de la şcoala lui. La fiecare câteva zile, gura lui turuia despre noi observaţii făcute. Fata îşi îndeplinea treaba, ciucită lângă el, asculta în linişte şi tăcea. Ferestruica de spionat n-o interesa. Dacă tatăl îi arunca o privire însoţită de un gest de împăcare, ea scutura numaidecât din cap. Se terminaseră şi discuţiile intime de la masă. Anna umplea farfuriile, atât pe-a ei cât şi pe-a lui, se aşeza la masă, mânca, deşi puţin, şi îl servea din nou de îndată ce ea însăşi se simţea sătulă. Pfaff o trata exact ca înainte. Începu să-i treacă spaima. În timp ce-o bătea, îşi spunea că Anna nu mai avea niciun sentiment faţă de el. După câteva luni cumpără patru canari frumoşi. Trei erau bărbătuşi; în faţa lor era atârnată colivia femeiuştii. Cei trei cântau ca nişte apucaţi. Pfaff îi lăuda în mod ostentativ. De îndată ce începeau să ciripească, lăsa în jos clapa peste ferestruica de spionat, se ridică şi-i asculta stând în picioare. Atitudinea lui de reculegere nu-i îngăduia să aplaude sfârşitul cântecului prin care canarii voiau s-o cucerească pe cănăriţă. Totuşi, spunea „Frumos!” şi-şi îndrepta privirea admirativă de la păsărele spre fată. Îşi făcea tot felul de speranţe de pe urma peţitului înfocat al canarilor. Dar şi ciripitul lor trecea pe lângă liniştea Annei, fără să lase vreo urmă.

Mai trăi încă vreo câţiva ani ca servitoare a tatălui ei. Pfaff înflorea; forţa muşchilor săi mai curând creştea decât scădea. Dar asta nu era fericire adevărată. Îşi spunea zilnic acest lucru.

Până şi în timpul mesei se gândea la asta. Fata muri de oftică, spre marea disperare a canarilor, care nu acceptau mâncarea decât de la ea. Dar nu muriră din cauza acestei nenorociri. Benedikt Pfaff vându mobilierul de bucătărie şi puse să zidească uşa spre camera din fund. În faţa tencuielii albe şi proaspete, aşeză un dulap. Nu mai mânca acasă niciodată. În cămăruţă stătea la postul său. Evita orice amintire cu privire la încăperea goală de alături. Acolo, înăuntru, dinaintea plitei, pierduse afecţiunea fiicei lui şi nu ştia, încă nici astăzi, din ce pricină.

Pantaloni „Dom' profesor! Nobilul armăsar de luptă îşi capătă ovăzul. Este un pur sânge şi dă din picioare. La menajerie, leul devorează carnea suculentă. De ce? Pentru că regele animalelor răcneşte ca un tunet. Sălbaticii dăruiesc gorilei, care-şi rânjeşte dinţii, femei. De ce? Pentru că gorila plesneşte de muşchi. Asta e viaţă dreaptă! Mie casa asta nu-mi plăteşte niciun rahat. Eu sunt de nepreţuit. Dom' profesor! Dumneavoastră aţi fost singurul om din lume care ştie ce-i recunoştinţa. Suplimentul dumneavoastră m-a eliberat, cum s-ar spune, de grelele griji ale mâncării. Acu, drept încheiere, vă întreb respectuos: Ce-aţi devenit, dom' profesor? Şi îmi permit să vă salut cu respect".

Acestea au fost primele cuvinte pe care Benedikt Pfaff, odată ajuns în cămăruţa lui, le adresă profesorului în timp ce acesta tocmai îşi dezlega batista de la ochi. Kien se scuză, îi plăti ceea ce-i datora, suplimentul pe două luni.

„Cu privire la situaţia de sus suntem în clar", spuse el.

„Aşa zic şi eu!" făcu Pfaff cu ochiul, referindu-se în parte la Therese, în parte la drepturile sale, care-i fuseseră călcate în picioare, dar restabilite neîntârziat.

„În timp ce vei face curăţenie temeinică în

apartamentul meu, eu mă voi concentra aici, în linişte. Lucrul presează”. „Întreaga cămăruţă stă la dispoziţia dumneavoastră! Dom’ profesor, aici sunteţi acasă! O muiere e în stare să despartă cei mai buni bărbaţi. Între doi prieteni, aşa cum suntem noi, nu există vreo anume Therese”. „Ştiu, ştiu”, îl întrerupse Kien în grabă.

„Daţi-mi voie să termin ce am de spus, dom’ profesor. Ne doare undeva de muierea asta! Ei, fata mea, era altceva!”

Arătă spre dulap, ca şi cum ar fi fost vârâtă acolo înăuntru. Apoi îi puse condiţiile sale. El e un om şi preia curăţenia apartamentului de sus. O să fie mult de scos cu măturoiul afară. O să angajeze câteva femei la curăţenie şi conducerea o s-o aibă el. Numai că nu poate suferi dezertarea de sub drapel. Dezertarea şi sperjurul sunt crime identice. În timpul lipsei lui, domnu’ profesor trebuie să-l înlocuiască la postul vital al casei.

Mai puţin dintr-un sentiment al datoriei, cât mai ales din dorinţa de a domina, Pfaff voia să-l silească pe Kien să stea câteva zile în genunchi. Astăzi fiică-sa îi tot revenea insistent în minte, întrucât era moartă, trebuia să-i ţină locul profesorul. Argumente avea cu duiumul. Îi dovedi cât de cinstit şi fidel se iubeau. Îi dăruia lui Kien întreaga cămăruţă cu tot inventarul mobil. Cu puţin înainte, stătea numai la dispoziţia lui. Chiar şi chiria pentru zilele în care prietenul avea să locuiască la el o respinse revoltat.

În cel mai scurt timp, instala un sistem de sonerie care lega cămăruţa de biblioteca de la etajul patru. În cazuri suspecte, profesorul nu avea decât să apese pe buton. Individul urca pe scară fără să aibă habar de nimic. În întâmpinarea lui venea însă binemeritata pedeapsă şi-l lua în primire. În felul acesta avea grijă de toate.

Chiar în după-amiaza aceleiaşi zile, mai pe seară, Kien îşi exercită noua activitate. Şedea în genunchi şi

urmărea prin ferestruică agitaţia din foarte populata casă. Ochii săi erau dornici de lucru. Lenevirea îndelungată îl demoralizase. Pentru a le da de lucru amândurora şi pentru a nu dezavantaja pe niciunul dintre ei, îi alterna. Simţul preciziei se trezi în el. I se părea potrivit câte cinci minute pentru fiecare ochi. Puse ceasul în faţa lui, pe podele, şi se orienta cu stricteţe după el. Ochiul drept manifesta înclinaţia de a se îmbogăţi în defavoarea celui stâng. Dar Kien îl puse numaidecât la locul lui. De îndată ce intervalele exacte îi intrară în sânge, vârî din nou ceasul în buzunar. Îi era puţin cam ruşine de banalităţile de afară pe care îi era dat să le vadă. Pentru a spune adevărul, era mereu unul şi acelaşi lucru. Între o pereche de pantaloni şi alta nu se vădesc decât deosebiri infime. Întrucât mai înainte nu-i luase niciodată în seamă pe locatarii casei, acum îi era imposibil să-şi completeze imaginea lor. Accepta pantalonii aşa cum erau, ca nişte pantaloni, şi se simţea tare neajutorat. Totuşi, aveau o însuşire plăcută, care era în favoarea lor: putea să-i vadă. Mult mai des treceau fustele, astea îl plictiseau. Ca număr şi dimensiuni, ocupau mult mai mult loc decât li se cuvenea. Se hotărî să le ignore. Mâinile întorceau foaia fără să vrea, şi împărtăşeau anticipat munca ochilor. În funcţie de viteza pantalonilor, ele întorceau foaia mai repede sau mai încet. În faţa fustelor, mâinile erau cuprinse de acelaşi dezgust ca şi stăpânul lor; treceau peste paginile pe care nu voia să le citească. Cu acest prilej se pierdeau adesea mai multe pagini deodată, lucru pe care Kien nu-l regreta, căci cine ştie ce se ascundea îndărătul unor asemenea pagini.

Încetul cu încetul, identitatea de forme a lumii îl liniştea. Marile evenimente trăite în ziua precedentă păleau. Printre cei care treceau încolo şi-ncoace se amesteca acum rareori acea halucinaţie. Dar nu mai era nici urmă de culoare albastră în ea. Fustele interzise, care

de fapt îi erau indiferente, îşi exercitau acum tentaţia lor în cele mai diferite culori. Nimeni nu purta însă acel albastru foarte precis şi de neconfundat, ţipător, insultător şi trivial. Cauza acestui fapt, care din punct de vedere statistic făcea excepţie întocmai ca o minune, era simplă. O halucinaţie dăinuieşte câtă vreme nu lupţi împotriva ei. Trebuie să ai doar forţa să-ţi reîmprospătezi în memorie primejdia care te pândeşte. Trebuie să-ţi umpli conştiinţa cu imaginea de care ţi-e teamă. Trebuie să redactezi mandatul de arestare al halucinaţiei şi să-l ţii în orice clipă la îndemână. Apoi trebuie să te sileşti să priveşti adevărul în faţă şi să-l percheziţionezi căutând acea halucinaţie. Dacă ea se află undeva în lumea reală, atunci ştii că eşti nebun şi te încredinţezi îngrijirilor unui specialist. Dacă fusta albastră nu se află nicăieri, atunci ai reuşit s-o depăşeşti. Cine e încă în stare să separe realitatea şi imaginaţia este sigur de forţele sale spirituale. O certitudine, pe care ţi-o cucereşti cu preţul unor asemenea dificultăţi, este creată pentru veşnicie.

Seara, intendentul aduse o masă pe care o gătise Therese şi i-o puse la socoteală atât cât ar fi costat la birt. Kien plăti numaidecât şi mâncă cu deosebită satisfacţie. „Ce bună e!” spuse el; „sunt mulţumit de munca mea”. Şedeau amândoi pe pat. „Iarăşi n-a fost nimeni aici, ce mai zi!” oftă Pfaff şi mâncă mai mult de jumătate din mâncare, deşi era, în fond, sătul. Kien se bucura ce repede scădea mâncarea din farfurie. În curând, lăsă restul pe mâna celuilalt şi îngenunche zelos lângă ferestruică.

„Ei, vezi”, răcni Pfaff, „acum ai prins gustul! Aşa e cu fereastra mea. Omul se îndrăgosteşte de ea”. Era radios şi la fiecare frază se bătea cu palmele pe coapse. Apoi puse cheia deoparte, îl împinse ceva mai încolo pe profesorul care încerca să străpungă întunericul şi-l întrebă: „E totul în regulă? Să mă uit şi eu!” Holbându-se, mormăi: „Aha!

Madam Pilz este azi iar în toane rele. Se întoarce acasă la opt. Bărbatul aşteaptă. Şi ea ce i-a făcut azi de mâncare? Un rahat. De ani de zile aştept să se întâmple crima. Celălalt stă afară. Dar bărbatu-său ăsta e lipsit de vlagă. Eu aş strânge-o de gât, de trei ori pe zi. Mâţa! Acu încă mai stă pe loc. El o iubeşte cu forţa. Omu habar n-are. Asta e din cauza laşităţii! Eu văd totul!” „Dar s-a şi făcut întuneric”, interveni Kien critic şi totodată invidios.

Pe intendent îl apucase una dintre crizele sale de râs în cascadă şi căzu pe spate, cât era de voinic. O parte din el ajunsese sub pat, cealaltă zguduia peretele. Rămase multă vreme în poziţia asta. Kien se strânse, speriat, într-un colţ. Cămăruţa era înţesată până la refuz de hohote de râs ce stăteau unul lângă altul. Niciunul nu-şi ceda locul, iar Kien le stânjenea pe toate. Aici se simţea, totuşi, puţin cam străin. După-amiaza de singurătate fusese mult mai frumoasă. Avea nevoie de linişte. Mercenarul ăsta barbar nu prospera decât în mijlocul larmei. Se ridică într-adevăr brusc, greu ca un hipopotam, şi pufni: „Dom’ profesor, ştiţi care era răposata mea poreclă la poliţie?” îşi puse pumnii pe umerii slabi ai lui Kien – „Eu sunt cotoiul cel roşu!

În primul rând, pentru că mă deosebesc prin această culoare rară şi apoi pentru că demasc întunericul. Am nişte ochi! La felinele de pradă, ăsta e un lucru obişnuit!”

Îl invită pe Kien să folosească tot patul singur şi-şi luă rămas-bun de la el. Întrucât avea să doarmă sus. Ajuns în sfârşit în pragul uşii, îi recomandă încă o dată insistent ferestruica de spionat şi o puse sub ocrotirea lui specială. Prin vis, omul dă din mâini şi din picioare, el însuşi a deteriorat odată clapa care o acoperă şi s-a trezit a doua zi tare speriat. Îl roagă să fie prevăzător şi să aibă grijă de preţioasa aparatură.

Tare obosit, supărat din cauza tulburării gândurilor sale tăcute – înainte de cină fusese timp de trei ore singur

– Kien se întinse pe pat şi simţi că-i era dor de biblioteca sa, aşa cum urma s-o recapete în curând: patru încăperi înalte, cu pereţii îmbrăcaţi de sus până jos de cărţi, toate uşile dintre camere totdeauna larg deschise, niciun fel de ferestre nepotrivite, lumină uniformă de sus, un birou plin de manuscrise, lucru, lucru, gânduri, gânduri, China, controverse ştiinţifice, opinie contra opinie, în reviste, fără o gură concretă care să rostească toate astea, Kien învingător, nu în lupta cu pumnii, ci în bătălia dintre spirite, linişte, linişte, cărţi foşnind, înviorător, nicio fiinţă vie, nicio bestie ţipătoare, nicio femeie care să scuipe ca o pisică, nicio fustă. Locuinţa curăţită de cadavru. Resturile din faţa biroului îndepărtate. Ventilaţie modernă pentru mirosul persistent de putrefacţie rămas în cărţi. Unele mai miros încă după luni întregi. La etuvă cu ele! Organul cel mai primejdios este nasul. Măştile cu gaze uşurează respiraţia. O duzină atârnate sus, deasupra biroului. Mai sus, altfel le fură un pitic. Îşi duce mâna la nasul ridicol. Pune-ţi peste el o mască de gaze. Doi ochi imenşi şi trişti. O singură deschizătură sfredelitoare. Păcat. De înlocuit. Vezi instrucţiunile de folosire. Lupta cu pumnii între cei doi ochi. Amândoi vor să citească. Cine are aici comandamentul suprem? Cineva trosneşte uşor din degete pe pleoape. Drept pedeapsă am să vă închid. Întuneric beznă. Feline de pradă prin noapte. Animalele visează şi ele. Aristotel a ştiut totul. Prima bibliotecă. Colecţie zoologică. Pasiunea lui Zoroastru pentru foc. El a contat în patria lui. Prost profet! Prometeu, un diavol. Vulturul sfâşie şi mănâncă doar ficatul. Sfâşie şi mănâncă totuşi focul lui; Theresianum la etajul şase – flăcări – cărţi – fugă pe scări abrupte – iute, iute!

— Fir-ar să fie!

— Îmbulzeală gâtuind circulaţia – foc! Foc!

— Unul pentru toţi, toţi pentru unul – uniţi, uniţi,

uniţi – cărţi, cărţi, suntem cu toatele roşu, roşu – cine blochează aici scara?

— Am întrebat. Vreau răspuns!

— Daţi-mi drumu’ înainte!

— Vă croiesc eu drum!

— Mă arunc în suliţele duşmane!

— Fir-ar să fie!

— Albastru – fusta – ţeapănă, rigidă, o stâncă spre cer – spre Calea Lactee – Sirius – câini, dulăii măcelarului – să muşcăm din granit!

— Sfărâmăm dinţii, boturile, sânge, sânge – Kien se trezeşte. În ciuda oboselii, strânge pumnul. Scrâşneşte din dinţi. Nicio teamă, sunt încă aici. Are de gând să întreprindă ceva definitiv cu ei. Şi sângele este o poveste. Cămăruţa îl apasă. Aici se doarme înghesuit. Sare în sus, ridică clapa şi se calmează în faţa marii uniformităţi de afară. Căci omul doar crede că nu se întâmplă nimic. Cine se deprinde cu întunericul vede toţi pantalonii după-amiezii, o paradă interminabilă, fustele dintre ei s-au şters. Noaptea, toţi oamenii poartă pantaloni. Se pregăteşte un decret pentru desfiinţarea sexului feminin. Afişarea publică este plănuită pentru mâine. Intendentul face strigările. Glasul lui îl aude întreg oraşul, ţara, ţările, până unde se întinde atmosfera pământească, alte planete să-şi vadă singure de treburile lor, noi suntem supraaglomeraţi cu treburi, cu femei, împotriva pretextelor există pedeapsa cu moartea, necunoaşterea legii nu te apără de nimic. Toate prenumele capătă terminaţii masculine, prelucrarea istoriei pentru tineret. Comisia istorică aleasă are o sarcină uşoară, preşedinte e profesorul Kien. Ce-au înfăptuit femeile în istorie? Copii şi intrigi!

Kien se întinde din nou în pat. Adoarme pe ocolite. Tot pe ocolite ajunge la stânca albastră pe care credea că o sfărâmase. Dacă stânca nu vrea să se dea la o parte, visul

nu merge mai departe, şi atunci Kien se trezeşte punctual şi se pleacă spre ferestruică. Doar îi este la îndemână. Asta se petrece de câteva zeci de ori peste noapte. Spre dimineaţă transplantează ferestruica de spionat – ochiul uniformităţii, liniştirea sa, bucuria sa – în biblioteca de vis pe care o posedă. Face numaidecât mai multe deschizături în fiecare perete. În felul acesta n-are nevoie să caute prea multă vreme. Pretutindeni, unde lipsesc cărţile, şi-a construit mici clape sistem Benedikt Pfaff. Mersul viselor sale şi-l dirijează cu abilitate, se duce singur de zgardă îndărăt în bibliotecă, indiferent unde ar fi nimerit între timp. Nenumăratele deschizături îl invită să adaste în faţa lor. El le deserveşte aşa cum a învăţat peste zi, în genunchi, şi stabileşte, fără posibilitate de dubiu, că pe lume nu există decât doar pantaloni, mai ales pe întuneric. Altfel, fustele colorate dispar. Stâncile albastre scrobite se prăbuşesc. Nu mai e nevoie să se scoale din pat. Visele sale se reglează automat. Spre dimineaţă adoarme necondiţionat, fără escapade. Capul i se odihneşte pe masa de scris, stăpânit de gânduri serioase.

Prima rază palidă de lumină îl şi găseşte la lucru. Pe la şase, stă în genunchi, privind lumina tulbure a dimineţii cum se furişează încet pe coridor. Pata de pe zidul din faţă îşi reia adevăratul ei caracter. Umbre de provenienţă neclară – produse de lucruri, nu de oameni, dar ce fel de lucruri?

— Se avântă pe dalele pardoselii, se transformă într-un cenuşiu de o nuanţă primejdioasă şi lipsită de tact şi se apropie de o culoare cu al cărei nume nu vrea în niciun caz să-şi strice dimineaţa ce abia începe. Refuzând să intre în relaţii cu ele, le pofteşte totuşi, la început politicos, să dispară sau să ia o altă culoare. Ele şovăie, Kien insistă; nu-i scapă nesiguranţa lor. Se hotărăşte să le dea un ultimatum şi ameninţă cu ruperea relaţiilor în caz că nu

vor ţine seamă de aceasta. Le spune că mai are şi alte mijloace de presiune la îndemână, le avertizează că nu este lipsit de apărare, că va năvăli brusc asupra lor din ascunzişul său şi că le va zdrobi trufia şi fumurile, aroganţa şi insolenţa, dintr-o singură lovitură de topor. Oricum, umbrele sunt ridicole şi demne de dispreţuit şi existenţa lor depinde doar de dale. Dar dalele le poţi sparge ca şi cum n-ar fi. O lovitură ici, o lovitură colo şi jalnicelor lor ciobuleţe nu le vor mai rămâne decât jalea şi gândul la – la ce? Ei, la faptul dacă este just să chinuiască un om inofensiv, care n-a făcut nimănui niciun rău, şi care, întărit de somn, se pregăteşte pentru ziua luptei sale hotărâtoare. Căci astăzi, nenorocirea lui de ieri va fi ştearsă de pe suprafaţa pământului, distrusă, îngropată şi uitată.

Umbrele şovăie; fâşiile luminoase, care le separau între ele, se lăţesc acum şi sclipesc pretutindeni. Nu mai există nicio îndoială că profesorul şi-a învins duşmanii de la sine. Deodată o pereche de pantaloni energici îi vine într-ajutor şi-i răpeşte onoarea victoriei. Două picioare greoaie păşesc pe dale şi se opresc locului. Un pantof imens se înalţă şi dă ocol deschiderii exterioare a ferestruicii de spionat, cu dragoste, de parcă n-ar vrea s-o rănească, de parcă s-ar asigura de vechea şi familiara ei formă. Acest pantoi se retrage şi un al doilea îşi îngăduie aceeaşi gingăşie, rotindu-se în sens invers. Apoi picioarele merg mai departe. Se aude zgomot, un zornăit de chei, un scârţâit şi-un trosnet. Umbrele gem şi dispar. Acum poate să-şi mărturisească liniştit: erau albastre, literalmente albastre. Omul cel butucănos trece din nou prin faţă. Ar trebui să-i mulţumească. Ar fi terminat de altfel şi fără el. Umbrele sunt umbre, sunt proiectate de un obiect. Dacă-l îndepărtezi, atunci umbrele gem şi mor. Dar ce-a fost îndepărtat în cazul de faţă? Doar făptaşul ar putea fi în

stare să răspundă la întrebare. În cămăruţă intră Benedikt Pfaff.

„Ei, ce? V-aţi şi sculat? Vă urez o dimineaţă plină, dom' profesor! Sunteţi sârguinţa întruchipată. Mă duc după ulei. Aţi auzit văitându-se uşa casei? În pat, omul doarme interminabil, un urs care hibernează nu e decât un biet copil orfan pe lângă el. Aici în pat stăteau culcate, în acelaşi timp, trei persoane, pe vremea când mai trăia bătrâna şi răposata fiică-mea. Vă dau un sfat, ca prieten şi părinte al adăpostului. Rămâneţi aici unde vă aflaţi acum! Aici veţi trăi, cum se spune, minunea naturii. O întreagă casă se trezeşte. Toţi dau fuga la lucru. Oamenii sunt grăbiţi, dorm prea mult, doar femei şi leneşi care dorm mult. Dacă aveţi noroc, trec deodată trei perechi de picioare. Interesantă privelişte! Nu mai înţelegi nimic. Aha, ştiu, se gândeşte omul, şi când colo este cu totul altcineva. Un teatru urlând! Fiţi econom cu râsul, vă spun. Altfel, asta a fost ultima dumneavoastră dimineaţă înainte de-a deveni cadavru!"

Tunător şi stacojiu de bucuria produsă de gluma sa, îl lăsă pe Kien singur. Umbra cea respingătoare, fâşiile cele multe şi odioase proveneau aşadar de la gratiile uşii de la intrare.

De-ndată ce le-ai spus lucrurilor pe numele lor adevărat, îşi şi pierd vraja primejdioasă. Omul primitiv denumea toate lucrurile şi pe fiecare în parte greşit. O singură vrajă îngrozitoare îl înconjura, unde şi când nu era el în primejdie? Ştiinţa l-a eliberat de superstiţii şi de credinţă. Ea foloseşte totdeauna aceleaşi nume, de preferinţă greco-latine, şi se referă cu ele la lucruri reale. Neînţelegerile sunt imposibile. Cine, de pildă, ar putea presupune îndărătul unei uşi altceva decât uşa însăşi şi cel mult umbra ei?

Totuşi, intendentul avea dreptate. Nenumăraţi

pantaloni părăseau casa; întâi simpli, tociţi, vădind o slabă îngrijire, care dezvăluia puţină conştiinţă a pantalonilor şi poate, cum spera Kien, oarecare inteligenţă. Cu cât se făcea mai târziu, cu atât apăreau pantaloni mai bine conturaţi; chiar şi graba cu care se mişcau scădea. Când tăişul unei cute se apropia de celălalt, Kien se temea că ar putea să se taie şi striga: „Atenţie!” Îl izbeau tot felul de caracteristici, nu se sfia să le determine culoarea, felul stofei şi valoarea, înălţimea de la pământ, presupuse găuri, lărgimea, raportul faţă de pantof, petele şi provenienţa lor; în ciuda bogăţiei materialului, Kien izbutea să facă unele precizări bune. Pe la zece, când se mai linişti, încercă să tragă concluzii din cele văzute, cu privire la vârsta, caracterul şi profesiunea purtătorilor lor. O prelucrare sistematică, determinarea oamenilor după pantaloni, îi apăru întru totul posibilă. Îşi făgădui să întreprindă un mic studiu asupra acestui lucru, în trei zile avea să-l termine, jucându-se. Pe jumătate în glumă, făcu reproşuri unui anumit savant care prelucra un domeniu croitoricesc. Dar vremea aici, jos, era oricum pierdută, indiferent de ceea ce făcea. Ştia foarte bine de ce se dedica ferestruicii de spionat. Ziua de ieri trecuse, ziua de ieri trebuia să fi trecut. Iar concentrarea ştiinţifică îi făcea nesfârşit de mult bine.

Printre oamenii care se duceau la munca lor, se insinuau, perseverente şi supărătoare, femeile. Erau în picioare încă din faptul zilei. Reveneau curând acasă şi contau astfel dublu la numărătoare. Probabil că fuseseră după cumpărături. Se auzeau saluturi şi amabilităţi inutile. Chiar şi pantalonii cei mai tăioşi şi mai puşi la punct se lăsau opriţi din drum. Supunerea lor bărbătească şi-o exprimau în diferite feluri. Unul pocnea călcâiele cu toată puterea, urechile lui Kien, care se aflau la un nivel jos, erau asurzite de o durere sonoră. Alţii se legănau încolo şi-

ncoace în vârful picioarelor, doi făcură câte o plecăciune, îndoind picioarele. La câţiva, dungile pantalonilor erau cuprinse de un uşor tremur. Afecţiunea necugetată se trăda prin unghiul ascuţit pe care îl formau pantalonii cu podeaua. Un om, unul singur, îşi dorea Kien, care să manifeste repulsie faţă de vreo femeie şi care să prefere unghiurile obtuze celor ascuţite. Dar nu vedea niciunul de felul acesta. Să ne gândim la oră: tocmai ieşeau oamenii în grabă din paturile lor, de lângă nevestele legitime, căci toată casa era căsătorită. Ziua şi lucrul se deschideau înaintea lor. Se grăbeau să ajungă în stradă. Din picioarele lor radia către privitor prospeţime şi poftă de muncă. Ce posibilităţi! Ce forţe! Nu-i aştepta nicio viaţă spirituală, dar îi aştepta viaţa, disciplina; încadrarea într-o ordine; ţeluri familiare; motive binecunoscute; o ţesătură, o operă, scurgerea timpului lor, aşa cum era împărţit conform propriei lor dorinţe. Şi cu cine se întâlneau pe coridor? Cu soţia, fiica, bucătăreasa unui vecin – şi nu întâmplarea era aceea care-i aducea împreună. Femeile erau cele care potriveau lucrurile astfel; stăteau la pândă îndărătul uşilor de la apartamentele lor; nici nu auzeau bine pasul celor pe care-i condamnaseră dinainte la dragostea lor, că se şi furişau după ei, înaintea lor, pe lângă ei, mici Cleopatre, gata fiecare dintre ele la orice minciună, linguşitoare, gudurându-se, scâncind după un pic de atenţie, făgăduind favorurile lor, vinovăţia lor, zgâriind fără milă rotunzimea frumoasă a zilei spre care se îndreptau bărbaţii, puternici şi înarmaţi, gata s-o taie în fâşii în mod onorabil. Căci bărbaţii aceştia sunt stricaţi, trăiesc la şcoala nevestelor lor; îşi urăsc nevestele, bineînţeles, dar în loc să-şi generalizeze ura, dau fuga la următoarea femeie. Una le surâde şi ei se opresc în loc. Cum se mai înjosesc, deplasând planurile, crăcănând picioarele, pierzând timpul, tocmindu-se pentru nişte plăceri infime! îşi scot

pălăria până la pământ, de-ţi taie răsuflarea şi pofta de a mai privi. Dacă le cade pe jos, se apleacă după ea o mână cu degetele încovoiate; urmează apoi o mutră rânjitoare. Cu două clipe înainte era încă serioasă.

Respectiva a izbutit să-l facă pe bărbat să-şi piardă seriozitatea. Locul de pândă şi l-au fixat femeile din casa asta exact în faţa ferestruicii de spionat. Până şi în intimităţile lor trebuie să le admită un al treilea.

Dar Kien nu le admiră. Ar putea să le treacă uşor cu vederea, ştie Domnul cât de lesne i-ar fi, o simplă chestiune de voinţă. Trecutul cu vederea îl are în sânge un savant. Ştiinţa este arta de a trece cu vederea. Dar, dintr-un motiv la mintea oricui, el nu face uz de această artă a lui. Femeile sunt analfabete, insuportabile şi proaste. Ceva care te stinghereşte veşnic. Cât de bogată n-ar fi lumea fără ele? Un laborator imens, o bibliotecă plină până la refuz, cel mai intens paradis al muncii, ziua şi noaptea. Totuşi, spiritul de dreptate îi impune oricum să rostească şi ceva întru slava femeilor: ele poartă fuste, dar niciuna nu este albastră, oricât ar privi Kien în lung şi-n lat, niciuna dintre femeile acestei case nu trezeşte în Kien amintirea uneia, care luneca odinioară pe coridor şi care, în cele din urmă, de fapt mult prea târziu, a murit de o moarte mizerabilă, prin inaniţie.

Pe la unu apăru Benedikt Pfaff şi ceru bani pentru masa de prânz. Spuse că trebuie s-o aducă de la birt şi că n-are niciun ban la el. Statul îi plăteşte pensia la zi întâi şi nu la sfârşitul lunii. Kien îl rugă să facă linişte. Zilele lui aici sunt puţine şi numărate. În curând se va muta sus, în apartamentul său. Mai întâi doreşte, însă, să-şi termine munca ştiinţifică la ferestruica de spionat. A plănuit o „caracterologie după pantaloni”, împreună cu o „anexă referitoare la pantofi”. De mâncat, n-are timp: poate mâine.

„Cum, ce?!” răcni intendentul. „Asta nu se poate! Dom’ profesor, vă poftesc cu binele să scoateţi banii! În această poziţie interesantă, omul flămânzeşte. Eu port grija pentru dumneavoastră!”

Kien se ridică şi aruncă o privire scrutătoare asupra pantalonilor celui ce-l tulbura. „Te rog să părăseşti numaidecât locul meu – de muncă!” Puse accentul pe „meu”, făcu după aceea o mică pauză şi rosti „de muncă” de parcă era o insultă.

Pfaff holbă ochii. Îl furnicau pumnii. Pentru a nu izbi numaidecât, se frecă apăsat la nas. Ei, oare a înnebunit profesorul? Locul lui de muncă! Ce să facă acu mai întâi? Să-i rupă picioarele? Să-i spargă capul? Să-i împrăştie creierii sau, pentru început, să-i tragă una în burtă? Să-l târască sus la muierea lui? Acolo n-are decât să se bucure! Ea a zis că-l încuie pe asasin în closet. Să-l arunce afară în stradă? Să spargă zidul şi să-l închidă în camera din fund, unde şi-a pierdut afecţiunea răposatei lui fete?

Nimic din toate astea nu se întâmplă. La ordinul lui Pfaff, Therese gătise nişte mâncare care aştepta sus, gata, din care el trebuia să câştige bani, indiferent ce s-ar întâmpla, fie chiar şi răzbunarea cea mai straşnică. I-ar fi plăcut să se facă birtaş, nu numai atlet. Scoase din buzunar un mic lăcăţel, îl împinse pe Kien cu degetul la o parte, se aplecă şi încuie clapa.

„Ferestruica mea îmi aparţine mie!” răcni el. Din nou i se umflaseră pumnii. „Marş!” se răsti furios la ei. Morocănoşi, pumnii se vârâră în buzunar. Acolo şedeau gata să sară. Erau ofensaţi, îşi frecau blana de căptuşeala buzunarului şi mârâiau.

„Ce pantaloni”, se gândi Kien, „ce pantaloni!” O singură profesiune, una importantă, lipsise din observaţiile făcute în timpul dimineţii: tâlharul asasin. Aici, în faţa lui, unul, care îi încuia cu sânge rece instrumentul necesar

cercetărilor sale, purta pantalonii tipici, ce se potriveau unui tâlhar şi asasin: cu genunchii scoşi, bătând în roşcat din cauza sângelui decolorat, agitaţi pe dinăuntru de o mişcare urâtă, destrămaţi şi lipicioşi, groşi, întunecaţi, dezgustători. Dacă animalele ar purta pantaloni, exact aşa şi i-ar face.

„Mâncarea este comandată”, şuieră animalul. „Ceea ce s-a comandat se va plăti!” Pfaff fluieră să iasă un pumn afară, îl deschise, foarte împotriva voinţei sale, şi-l întinse cu palma în sus spre Kien. „N-am să plătesc eu din buzunar, dom’ profesor, nu mă cunoaşteţi bine! Nu tolerez să fiu tras pe sfoară şi să plătesc pentru alţii! Vă somez pentru ultima oară! Altfel, unde ajunge omul?”

Kien nu se clinti.

„Atunci trebuie să vă execut silit!” îl aresta, spuse „ce mai schelet!”, îl aruncă pe pat, îl percheziţiona prin toate buzunarele, numără exact toţi banii găsiţi, luă cât i se cuvenea pentru mâncare, niciun bănuţ mai mult, se intitula, de dragul onoarei sale proprii, un suflet, şi-l ameninţă: „Mâncarea o trimit aici. Nu mă meritaţi. Sunteţi plin de nerecunoştinţa. Şi ea trebuie distrusă din rădăcină! Vă avertizez! Ferestruica rămâne încuiată. Aşa este drept în viaţă! Prea mulţi pantaloni fac din dumneavoastră un criminal. Trebuie să bag de seamă. Dacă vă purtaţi cum trebuie, mâine descui din nou, din consideraţie şi milă. Ştiu eu ce înseamnă asta. Rămâneţi un om cuminte! Pe la patru o să căpătaţi o cafea. Pe la şapte va veni o cină modestă.

Pe-aia o plătiţi atunci! Sau, mai bine, plătiţi-o acum, numaidecât!”

Kien tocmai se ridicase în picioare, când fu din nou culcat pe pat. Pentru a termina, o dată pentru totdeauna, cu toate neplăcerile astea, Pfaff calculă cheltuielile de întreţinere pentru o săptămână înainte, socotea destul de

bine pentru un funcţionar poliţienesc, căci chiar de la a treia încercare, suma părea să corespundă deoarece era foarte ridicată, şi-o luă singur, scrise sub socoteală: „Cu cele mai bune salutări din partea lui Benedikt Pfaff, funcţionar superior la pensie”, vârî peticul de hârtie cu grijă sub pernă, pentru că îl folosise el însuşi, abia după aceea scuipă (gest prin care îşi exprimă în parte decepţia cu privire la inactivitatea ce le fusese impusă) şi plecă. Uşa rămase întreagă. Totuşi, o încuie pe dinafară.

Pe Kien îl interesa însă mai mult o altă încuietoare. Smuci clapa ferestruicii de spionat şi o făcu să se mişte puţin; de îndepărtat complet nu era chip. Căută prin toată cămăruţa după nişte chei. Poate că se potrivea vreuna. Sub pat, duşumelele erau goale, dulapul îl sparse. Înăuntru se aflau diferite piese de uniformă, o trompetă, mănuşi cu un singur deget, nefolosite, un pachet legat cu sfoară, plin de rufărie de femeie, curată, proaspăt călcată, numai bucăţi albe, un revolver de serviciu, muniţie şi fotografii, la care se uită mai mult din ură decât din curiozitate. Într-una stătea proţăpit un tată, cu dreapta ţinea, arestându-l, umărul unei femei subţirele; cu stânga strângea lângă el un copil de cel mult trei ani, care plutea sfios deasupra genunchilor lui. Pe verso scria cu litere groase, butucănoase: „Cotoiul roşu cu nevasta şi copilul”. Atunci Kien îşi aduse aminte cât de multă vreme fusese însurat intendentul înainte de a-i muri nevasta. Această fotografie îl înfăţişa, încă, în mijlocul căsniciei sale. Plin de o bucurie răutăcioasă, tăie cuvântul „cotoi”, scrise deasupra „tâlhar asasin”, puse fotografia peste piesele de uniformă care, judecând după poziţia lor, erau folosite des, şi închise la loc uşa dulapului.

O cheie! O cheie! Ce n-ar da pentru o cheie! Avea impresia că îi trecuse cineva câte o sfoară prin fiecare por al pielii, că împletise toate aceste sfori într-un odgon şi că

acest obiect puternic, gros şi inflexibil, străbătea prin ferestruica de spionat până afară pe coridor, unde trăgea de el un întreg regiment de pantaloni. „Da, eu vreau, da, eu vreau”, gemu Kien, „da’ mă împiedică!” Disperat, se aruncă pe pat. Îşi reîmprospăta în memorie cele văzute. Prin faţă-i trecea om după om. El îi aducea îndărăt, nu le ierta dependenţa de femei şi le arunca în faţă acuzaţii complementare. Mai exista încă mult de prelucrat şi de reflectat. Numai de-ar rămâne spiritul activ! Puse la uşile spiritului său patru paznici japonezi ai cerului, nişte monştri imenşi, cu mutre hidoase, înspăimântătoare. Ei ştiu ce n-are voie să intre înăuntru. Permis este doar ceea ce promovează securitatea gândurilor.

O verificare a multor teorii renumite este inevitabilă. Chiar şi ştiinţa îşi are punctele ei slabe. Temeiul oricărei ştiinţe adevărate este îndoiala. Lucrul ăsta l-a dovedit de mult Cartesius. De pildă, de ce vorbeşte fizica despre trei culori fundamentale? Importanţa roşului n-o va contesta nimeni. Mii de dovezi pledează pentru rolul său elementar. Împotriva galbenului s-ar putea obiecta că, în spectru, se mărgineşte cu verdele. Verdele însă, care se pare că rezultă dintr-un amestec de galben cu o culoare inexprimabilă, trebuie privit cu precauţie, deşi se pare că îi face bine. Mai bine să răsturnăm, însă, situaţia de fapt! Ceea ce acţionează favorabil asupra ochiului nu poate fi alcătuit din componente, dintre care una este cea mai distrugătoare, cea mai urâtă, cea mai fără sens din tot ceea ce se poate imagina. Verdele nu conţine niciun albastru. Să-i spunem liniştit cuvântului pe nume, căci în realitate nu este decât un simplu cuvânt, nimic mai mult, dar mai ales nu este o culoare fundamentală. După câte se pare, undeva în spectru se ascunde o taină, o componentă necunoscută nouă, care participă alături de galben la naşterea verdelui. Datoria fizicienilor ar fi s-o caute. Dar ei

au altceva mai important de făcut. Ei inundă zilnic lumea cu noi raze din domeniul spectrului invizibil. Pentru enigmele luminii noastre propriu-zise, au găsit o soluţie patentă. După cum afirmă ei, a treia culoare fundamentală, care ne lipseşte şi pe care o cunoaştem după efectele ei, nu după esenţa ei, este albastrul. Luăm un cuvânt, îl cuplăm cu o enigmă, şi enigma s-a rezolvat. Pentru ca nimeni să nu-şi dea seama de înşelăciune, aleg un cuvânt necuviincios, înfierat de toată lumea; oamenii se sfiesc, în mod explicabil, să-l ia la cercetare sub lupă. Pute, îşi zic ei, şi ocolesc pe departe ceea ce pare a fi albastru. Omul este laş. Unde trebuie luată o hotărâre, mai curând va duce de zece ori tratative; poate că va fi îndepărtată printr-o minciună. Aşa se face că, până în ziua de azi, s-a crezut nestrămutat în existenţa unei culori himerice, ca într-un Dumnezeu. Nu există albastru. Albastrul este o invenţie a fizicii. Dacă ar exista albastrul, atunci tâlharii asasini ar avea părul de culoarea asta. Cum se numeşte intendentul? Poate cumva Cotoiul albastru? Dimpotrivă, cel roşu!

Argumentelor teoretice împotriva existenţei albastrului li se adaugă cele empirice. Cu ochii închişi, Kien încearcă să-şi creeze silit o imagine pe care părerea generală ar desemna-o ca albastră. Contemplă marea. O lumină agreabilă radiază dinspre ea, vârfurile arborilor unei păduri, peste care trece vântul. Nu în zadar poeţii, care stau la un observator, compară pădurea de sub ei cu marea. Şi o fac tot mereu. Ei nu se pot despărţi de anumite comparaţii. Faptul acesta îşi are cauza lui mai adâncă. Poeţii sunt oameni ai simţurilor. Ei văd pădurea. Aceasta e verde, în amintirea lor se trezeşte o altă imagine, deopotrivă de copleşitoare, deopotrivă de verde: marea. Marea este aşadar verde. Deasupra ei se bolteşte firmamentul. Acesta este acoperit de nori. Norii sunt negri şi grei. Se apropie o furtună. Dar nu vrea să se dezlănţuie.

Nicăieri cerul nu este albastru. Ziua se scurge. Cum mai aleargă orele! De ce? Cine le goneşte? Înainte de căderea nopţii, unul îşi doreşte să vadă cerul, culoarea lui blestemată. Ea e o minciună. Spre seară norii se destramă. Prin ei răzbate un roşu aprins. Şi unde rămâne albastrul? Pretutindeni sunt flăcări roşii, roşii, roşii! apoi se lasă noaptea. Încă o dezvăluire izbutită. Nimeni nu s-a îndoit de roşu.

Kien râde. Toate lucrurile pe care pune mâna îi reuşesc. Se adaugă la dovezile lui. Pentru el există în timpul somnului o ştiinţă binevoitoare. De fapt nu doarme. Doar se preface. Dacă deschide ochii, ei se opresc asupra ferestruicii de spionat, care e încuiată. Vrea să-şi evite o enervare fără rost. Pe tâlharul asasin îl dispreţuieşte. De îndată ce el îi va acorda din nou locul de onoare, adică atunci când va îndepărta lacătul şi se va scuza pentru purtarea lui impertinentă, Kien îşi va deschide ochii, dar mai înainte nu.

„Poftim, domnule asasin!” ripostează o anumită voce.

„Linişte!” porunceşte el. Preocupat de culoarea albastră, a neglijat o anumită voce. O va desfiinţa ca pe irevocabila fustă. Strânge ochii şi mai tare şi porunceşte din nou: „Linişte!” „Poftim, uite aici mâncarea”. „Prostii! Mâncarea o va trimite intendentul!” Batjocoritor, buzele schiţară o grimasă.

„Da’ el mă trimite. Trebuie să viu. Crezi că am vrut eu poate de la mine?”

Vocea se preface revoltată. O mică şiretenie o va reduce din nou la tăcere: „Nu vreau nicio mâncare!” Kien îşi freacă degetele. Treaba asta a făcut-o bine. Se pretează la prostiile ei. Polemist temut, el o încolţeşte încetul cu încetul.

„Ei, aş! Dai drumul la tot pe jos! Păcat de mâncarea asta fainã. Mă rog, cine o plăteşte?

Un altul!”

Glasul îşi permite un ton impertinent. Se simte aici ca acasă. Se comportă de parcă ar fi înviat de pe halda de gunoaie. Un artist i-a cârpit bucăţelele la loc, un mare artist, un geniu.

Se pricepe la asta, le insuflă cadavrelor vechile lor sunete.

„Te rog să laşi mâncarea inexistentă să cadă liniştit pe jos! Căci vreau un singur lucru, dragul meu cadavru. Frică nu simt niciun pic. Au trecut vremurile alea; Iar stafiilor le smulg cearşafurile de pe trup! Încă nu aud mâncarea căzând pe jos! Oare să nu fi sesizat eu zgomotul?

Nu văd nici cioburi. Din câte ştiu, se mănâncă în farfurii. Se zice că porţelanul este fragil. Poate că mă înşel. Ţi-aş da sfatul să-mi povesteşti acum o istorioară despre porţelanul încasabil. Cadavrele sunt inventive. Aştept! Aştept!” Kien rânjeşte. Ironia lui crudă îl înveseleşte.

„Mă rog, asta nu-i nicio artă. Ochii deschişi pot vedea ceva. Orb poate fi oricine!” „Am să deschid ochii şi dacă n-am să te văd, atunci poţi să intri în pământ de ruşine! Până acuma am fost fair în joc. Anume, te-am luat pe jumătate în serios. Dar dacă văd ceea ce din consideraţie pentru dumneata nu voiam să văd, că vorbeşti adică fără să fii aici, atunci s-a terminat cu dumneata. Am să casc nişte ochi mari de să te miri! Am să merg cu degetele acolo unde s-ar părea că este chipul dumitale, dacă ai vreunul. Ochii mei se deschid greu, s-au săturat să nu vadă nimic, dar când se vor fi deschis odată, atunci vai de dumneata! Privirea care se pregăteşte aici nu cunoaşte milă. Încă un pic de răbdare! mai aştept puţin, pentru că-mi pare rău pentru dumneata. Mai bine ai dispărea de la sine! Eu aprob o retragere onorabilă. Număr până la zece, iar capul meu este gol. Parcă trebuie totdeauna să curgă

numaidecât sânge? Suntem oameni de cultură. În felul ăsta scapi cel mai uşor, crede-mă! De altfel, cămăruţa aceasta aparţine unui tâlhar asasin. Te previn. Când o veni, te omoară!" „Nu mă las omorâtă!" scârţâie vocea. „Prima nevastă, da, dar a doua, nu!"

Obiecte grele cad peste Kien. Dacă ar fi cineva acolo, ar crede că a aruncat în el cu veselă. Dar el este şiret. Nu vede nimic, deşi ţine ochii închişi şi această stare favorizează halucinaţiile. Simte miros de mâncare. Mirosul l-a trădat. În urechi îi răsună nişte ocări sălbatice. Nu le ascultă atent. Totuşi, în fiecare frază, revine cuvântul „asasin!" Pleoapele lui Kien se ţin vitejeşte. De jur-împrejurul ochilor, toţi muşchii se încordează. Biete urechi bolnave! Un lichid i se prelinge pe piept. „Eu mă duc!" strigă glasul, cineva ascultă din nou atent la fiecare cuvânt, „şi nu mai aduc nimic de mâncare. Asasinii să moară de foame. Atunci vor rămâne în viaţă oamenii cumsecade, închis este oricum… Ptiu, ca o fiară! Tot patul e plin de murdărie. Locatarii îşi vâră nasul înăuntru. Toată casa spune: nebun. Eu zic: asasin.

Aşa că, uite-mă, plec. Îmi pare rău pentru enervare! Cămăruţa pute. Eu nu-s de vină de asta.

Mâncarea era bună. Mai e şi în fund o cameră. Asasinii ar trebui zidiţi de vii! Mă duc!"

Deodată se face linişte brusc. Un altul s-ar fi bucurat numaidecât. Kien aşteaptă. Numără până la şaizeci. Tot nu e încă liniştit. Îşi recită o cuvântare a lui Buddha, în textul original, din limba pali, dar nu una dintre cele mai lungi. În schimb, nu omite nicio silabă şi repetă cu fidelitate tot ceea ce trebuie repetat. Şi acum, să deschidem pe jumătate ochiul stâng, zice el încetişor de tot, totul e liniştit, cine se teme este laş. Apoi urmează ochiul drept. Amândoi privesc prin cămăruţa goală. Pe pat zac aruncate mai multe farfurii, o tavă şi un tacâm, pe podea un pahar

spart, o bucată de rasol de vită este acolo, iar pe costum e împrăştiat spanac. O supă l-a udat până la piele. Totul miroase normal şi real. Cine a adus astea? Că doar n-a fost nimeni aici. Se duce la uşă. Este încuiată. Zguduie de ea, zadarnic. Cine l-a încuiat înăuntru? Intendentul, când a plecat. Spanacul nici nu există. Îl îndepărtează, spălându-l. Adună la un loc cioburile de sticlă. Grijile se înfig în el. Curge sânge. Oare poţi să te îndoieşti de propriul tău sânge? Istoria povesteşte despre rătăcirile cele mai stranii. Dintr-un tacâm face parte şi un cuţit. Pentru a-l încerca – este tare şi pricinuieşte durere – îşi taie degetul mic de la mâna stângă. Curge şi mai mult sânge. Mâna rănită şi-o înfăşură într-un prosop alb, care atârnă lângă pat. Acest prosop este un şervet de masă. În colţ se vede monograma lui. Cum a ajuns şervetul aici? Parcă i-ar fi aruncat cineva prin tavan, prin ziduri şi prin uşa închisă, o masă de prânz gata făcută. Ferestrele sunt neatinse. Kien gustă din carne. Are gustul cum trebuie. Se simte rău, îi e foame, o mănâncă pe toată. Cu răsuflarea oprită, ţeapăn şi tremurând tot, simte cum fiecare îmbucătură ia calea esofagului. S-a furişat cineva înăuntru, pe când stătea întins pe pat, cu ochii închişi. Ascultă atent. Ca să nu scape niciun zgomot, ridică degetul. Apoi caută sub pat şi în dulap, dar nu găseşte pe nimeni. Atunci, probabil că a venit cineva înăuntru, fără să rostească vreun cuvânt, şi a plecat iar; de frică. Canarii n-au început să cânte. La ce bun să mai ţii animale? El nu le face niciun rău. De când trăieşte aici, îi lasă în pace. Dar ei l-au trădat. I se împăienjenesc ochii. Deodată canarii se pornesc pe cântat. Îi ameninţă cu pumnul bandajat. Priveşte într-acolo: păsărelele sunt albastre. Îşi bat joc de el. Îi scoate pe rând, unul câte unul, din colivie şi-i strânge de guşă până se sufocă. Încântat, deschide fereastra şi aruncă leşurile în stradă. Degetul său cel mic, al cincilea leş, îl azvârle după

canari. Nici n-a apucat să îndepărteze bine tot albastrul din cameră, că pereţii casei încep să joace. Mişcarea violentă se destramă în pete albastre. Sunt fuste, şopteşte el şi se ascunde sub pat. Începe să se îndoiască că e în toate minţile.

O casă de nebuni.

Într-o seară supărător de caldă, pe la sfârşitul lunii martie, celebrul psihiatru Georges Kien parcurgea sălile ospiciului său parizian. Ferestrele erau larg deschise. Între bolnavi se dădea o luptă dârză pentru locul restrâns de lângă gratii. Un cap se lovea de altul. Nu făceau economie de ocări. Aproape toţi sufereau din cauza aerului tulburător, pe care unii dintre ei îl sorbiseră şi înghiţiseră literalmente, peste zi, în grădină. Când paznicii i-au adus în dormitoarele lor, ei au fost nemulţumiţi. Voiau şi mai mult aer, niciunul nu recunoştea că e obosit. Până la ora de culcare, încercau să soarbă lângă gratii ceea ce le putea oferi seara. Aici credeau că sunt şi mai aproape de aerul care umplea încăperile lor înalte şi luminoase.

Nici măcar profesorul, pe care-l iubeau pentru că era frumos şi bun, nu-i stingheri de la îndeletnicirea lor. De obicei, când se auzea că vine, se adunau laolaltă cei mai mulţi pacienţi din fiecare salon şi-i alergau în întâmpinare. Îndeobşte, se băteau pentru o atingere de-a lui, cu mâna, sau cu vorba, ca astăzi pentru locurile de la fereastră. Ura, pe care o nutreau cei mai mulţi dintre ei împotriva sanatoriului, unde erau reţinuţi în chip nedrept, nu se descărca niciodată asupra tânărului profesor. Abia de doi ani era, şi cu numele, directorul acestei instituţii vaste, pe care înainte vreme o condusese doar el de fapt, înger bun al unui superior diabolic. Cine se credea violentat sau era într-adevăr, arunca vina pe atotputernicul lui predecesor, deşi acesta murise între timp.

Acesta reprezentase psihiatria oficială cu

încăpăţânarea unui dement. Considera ca sarcină propriu-zisă a vieţii sale utilizarea uriaşului material de care dispunea drept bază pentru definiţii de largă circulaţie. Cazurile tipice, în spiritul teoriei lui, nu-l lăsau să doarmă. Ţinea la desăvârşirea sistemului şi-i ura pe sceptici. Oamenii, în special alienaţii mintali şi criminalii, îi erau indiferenţi. Le acorda doar o anumită justificare de a trăi. Aceea că ofereau date experimentale, din care autorităţile în materie construiau ştiinţa. El însuşi era o autoritate. În privinţa edificatorilor ştiinţei, el, care era un om morocănos şi scump la vorbă, obişnuia să ţină cuvântări convingătoare, pe care Georges Kien, asistentul său, le asculta de la început până la sfârşit şi de la sfârşit până la început, ore în şir, stând în picioare, constrâns de nevoie şi fierbând de ruşine în faţa unei atât de mari obtuzităţi. Unde se confruntau o opinie mai aspră cu una mai blândă, predecesorul se decidea pentru cea mai aspră. Bolnavilor care îl plictiseau la fiecare vizită cu aceeaşi poveste veche le spunea: „Ştiu totul”. Faţă de soţia lui se plângea amarnic de frecventarea profesională a unor asemenea iresponsabili. Tot ei îi dezvăluia şi gândurile sale cele mai ascunse cu privire la esenţa bolilor mintale, idei pe care nu le dădea publicităţii numai pentru că erau prea grosolane şi simple pentru sistemul lui, deci periculoase. Nebuni, spunea el accentuând puternic, privindu-şi nevasta pătrunzător şi descoperindu-i intenţiile, în timp ce ea roşea, nebuni devin tocmai oamenii care nu se gândesc tot timpul la altceva decât numai la ei. Dementa este o pedeapsă pentru egoism. De aceea, se adună în aceste ospicii cea mai numeroasă scursură a ţării. Închisorile fac şi ele acelaşi serviciu. Dar ştiinţa are nevoie de case de nebuni pentru material intuitiv. Alte lucruri nu avea a-i spune soţiei sale. Era cu treizeci de ani mai tânără decât el şi-i înfrumuseţa amurgul vieţii. Prima soţie fugise mai

înainte de a o fi putut închide în propriul său ospiciu ca egoistă incurabilă, cum făcuse cu cea de-a doua. Cea de-a treia, împotriva căreia nu avea nimic altceva decât faptul că era gelos pe ea, îl iubea pe Georges Kien.

Ei îi datora Georges Kien rapida sa carieră. Era înalt, voinic, focos şi sigur de el; în trăsăturile feţei lui era ceva din acea blândeţe de care au nevoie femeile pentru a se simţi la adăpost lângă un bărbat. Cine-l vedea îi spunea numaidecât Adam al lui Michelangelo. Se pricepea perfect să îmbine inteligenţa cu eleganţa. Darurile sale strălucite fură intensificate prin politica iubitei sale până la treapta de eficienţă genială. Când fu sigură că nimeni altul decât Georges nu putea deveni succesorul soţului ei la conducerea ospiciului, ajunse de dragul lui până la crima prin otrăvire, pe care o trecu chiar sub tăcere. De ani de zile, ea calcula şi pregătea această crimă, care reuşi. Soţul muri fără să bată la ochi. Georges fu numit numaidecât director şi se căsători cu ea din recunoştinţă pentru serviciile mai vechi pe care i le adusese; despre ultimul nici nu avea habar.

În şcoala dură a predecesorului său, doctorul Kien se dezvoltase repede până la a deveni opusul perfect al acestuia. Îi trata pe bolnavi de parcă ar fi fost oameni. Răbdător, îi lăsa să povestească nişte istorii pe care le mai auzise de mii de ori şi manifesta totdeauna o surpriză nouă cu privire la cele mai vechi primejdii şi anxietăţi. Râdea şi plângea împreună cu pacientul care tocmai se afla în faţa lui. Felul cum îşi împărţea ziua era caracteristic: de trei ori, îndată după ce se scula, la începutul după-amiezii şi seara târziu, îşi făcea vizita, astfel încât în nicio zi nu trecea cu vederea pe vreunul dintre cei circa opt sute de internaţi. O privire de o clipă îi ajungea. Unde înregistra o uşoară modificare, o fisură, posibilitatea de-a se strecura în sufletul străin, intervenea repede şi-l lua pe respectivul

cu el, în locuinţa lui particulară. În loc de a-l conduce într-o sală de aşteptare, care nici nu exista, el îl ducea, cu amabilităţi inteligent plasate, în camera sa de lucru şi-i oferea acolo locul cel mai bun. În felul acesta, dobândea jucându-se, dacă n-o avea încă, încrederea oamenilor care se ascundeau, faţă de toţi ceilalţi, în închipuirile nebuniei lor. Regilor li se adresa supus cu maiestatea voastră; în faţa zeilor îngenunchea şi-şi împreună mâinile. Astfel, domnii cei mai sus-puşi catadicseau să coboare până la el şi-i împărtăşeau lucruri intime. El devenea singurul lor confident, pe care, din clipa când îl recunoşteau ca atare, îl ţineau la curent cu toate schimbările survenite în domeniile lor şi-i cereau sfatul. Georges Kien îi sfătuia cu o înţelepciune lucidă, de parcă ar fi avut el însuşi în vedere dorinţele lor, ţelul şi credinţa lor, deviind lucrurile cu precauţie, manifestând îndoieli cu privire la competenţa proprie, fără a fi vreodată autoritar cu bărbaţii, atât de modest, încât unii îl încurajau zâmbindu-i: la urma urmei, doar este ministrul, profetul şi apostolul lor, sau uneori chiar cameristul.

Cu vremea, se dezvoltă în el un mare actor. Muşchii feţei sale, de o rară mobilitate, se adaptau în cursul unei zile la cele mai diferite situaţii. Întrucât zilnic invita la el cel puţin trei pacienţi, dar foarte adesea, în ciuda seriozităţii studiului său, chiar şi mai mulţi, avea de epuizat tot atâtea roluri, fără a mai ţine seamă şi de sfaturile şi cuvintele aruncate în grabă, dar foarte adecvate, din timpul vizitelor sale, căci acestea se numărau cu sutele. În lumea savanţilor era viu disputată maniera sa de a trata dedublările de conştiinţă de cele mai diferite tipuri. De pildă, dacă un bolnav se comporta ca doi oameni care n-aveau nimic comun sau chiar se combăteau reciproc, Georges Kien aplica o metodă care la început îi părea lui însuşi primejdioasă: se împrietenea cu ambele

părţi. Premisa acestui joc era o perseverenţă fanatică. Pentru a cerceta adevărata fire a ambilor, sprijinea fiecare parte cu argumente din ale căror efecte îşi trăgea concluziile. Concluziile le integra în ipoteze şi concepea experimentări delicate pentru a le demonstra. Apoi trecea la vindecare. În propria sa conştiinţă, el apropia părţile scindate ale bolnavului, aşa cum le întruchipa, şi le împreună încet. Simţea în ce puncte se puteau suporta reciproc şi îndrepta tot mereu atenţia ambelor părţi, prin imagini intense şi insistente, asupra acelor puncte, până când părţile aderau una la alta şi se lipeau în continuare, prin propria lor acţiune. Crizele subite, ruperea violentă, separările forţate, în cazuri în care sperase într-o reunire definitivă, interveneau adeseori şi erau inevitabile. Dar vindecarea izbutea nu arareori. Insuccesele le punea pe seama superficialităţii sale. Însemna că trecuse cu vederea cine ştie ce element ascuns, că era un cârpaci, că lua munca prea uşor, că jertfea oameni vii de dragul convingerilor sale moarte, că era ca predecesorul său – şi atunci o pornea de la capăt, cu o nouă rezervă de măsuri de precauţie şi de experienţe. Căci el credea în justeţea metodei sale.

Astfel trăia concomitent într-un număr imens de lumi. Alături de nebunii săi, se transforma într-unul dintre cele mai cuprinzătoare spirite ale lumii. Învăţa de la ei mai mult decât le dăruia. Ei îl îmbogăţeau cu trăirile lor unice; el doar le simplifica aceste trăiri, vindecându-i. Câtă acuitate şi cât spirit găsea la unii dintre ei! Ei erau singurele personalităţi adevărate, de o unilateralitate desăvârşită, adevărate caractere, de o francheţe şi putere de voinţă pentru care i-ar fi invidiat chiar şi Napoleon. Cunoştea printre ei satirici scăpărători, mai înzestraţi decât toţi poeţii; ideile lor nu se transformau niciodată în hârtie, izvorau dintr-o inimă care bătea la exteriorul lucrurilor şi

se abăteau asupra lor ca nişte cuceritori străini. Cei dornici de pradă sunt cele mai bune călăuze care indică drumul către bogăţiile lumii noastre.

De când făcea parte dintre ei şi se contopea complet cu alcătuirea lor, renunţase la lecturi beletristice. În romane întâlneai acelaşi lucru, înainte vreme citea cu pasiune şi găsise mari satisfacţii în întorsăturile noi ale unor fraze pe care le considerase până atunci invariabile, lipsite de colorit, tocite şi inexpresive. Pe vremea aceea, limba nu reprezenta mai mult pentru el. Cerea de la ea corectitudine academică; cele mai bune romane erau cele în care oamenii vorbeau cât se poate de ales. Cine se putea exprima ca toţi ceilalţi scribi de dinaintea lui trecea drept succesorul lor legitim. Menirea unui asemenea scriitor era să aştearnă plenitudinea colţuroasă, dureroasă şi usturătoare a vieţii ce-l înconjura pe o netezime plană de hârtie, peste care să poţi trece, citind, repede şi plăcut. Lectura ca mângâiere, o altă formă de iubire pentru doamne şi pentru doctorii de femei, din a căror profesie făcea parte înţelegerea subtilă a lecturii intime a doamnelor. Niciun fel de înfloriturі tulburătoare, nici cuvinte străine; cu cât un făgaş era mai des frecventat, cu atât era mai diferenţiată plăcerea pe care i-o procura. Întreaga literatură a romanelor era doar un manual didactic unic al bunelor maniere. Oamenii eruditi deveneau în mod obligatoriu cuminţi. Participarea lor la viaţa altora se epuiza în felicitări şi condoleanţe. Georges Kien începuse ca medic de femei. Tinereţea şi frumuseţea lui îi asiguraseră o afluenţă imensă. În acea perioadă, care durase doar câţiva ani, el se dăruise lecturii romanelor Franţei; şi ele avuseseră o contribuţie esenţială la succesul său. Involuntar, se comporta cu doamnele de parcă le-ar fi iubit. Fiecare dădea dreptate gustului său şi trăgea consecinţele din asta. La toate maimuţicile se generaliza

obiceiul de a fi bolnave. El lua tot ce-i cădea în braţe şi trebuia să facă eforturi pentru a se ţine în pas cu cuceririle sale. Înconjurat, bogat, binecrescut, răsfăţat de nenumărate femei care erau gata să-l slujească, Georges Kien trăia ca prinţul Gautama înainte de a fi devenit Buddha. Niciun părinte şi prinţ îngrijorat nu-l izola însă de mizeriile vieţii, el văzu bătrâneţe, moarte şi cerşetori atât de mulţi, încât ajunse să nu-i mai vadă. Izolat era totuşi, dar prin cărţile pe care le citea, prin frazele pe care le rostea, prin femeile care se strângeau în jurul lui ca un zid lacom şi închis.

Calea către situaţia sa de apatrid o găsi la vârsta de douăzeci şi opt de ani. Cu prilejul unei vizite pe care o făcea soţiei planturoase şi insistente a unui bancher – se îmbolnăvea totdeauna când soţul ei era plecat – Georges Kien îl întâlni pe fratele acestuia, un nebun inofensiv, pe care familia îl ţinea închis în casă din motive de prestigiu; chiar şi internarea într-un sanatoriu era considerată de bancher ca fiind primejdioasă pentru creditul său. Două camere din ridicola sa vilă erau rezervate fratelui, care avea acolo în stăpânire şi pe îngrijitoarea sa, o tânără văduvă ce fusese trădată şi vândută de trei ori acestuia, îngrijitoarea nu trebuia să-l lase niciodată singur, să-i îndeplinească voinţa în toate privinţele, iar în faţa lumii trebuia să treacă drept secretara lui, întrucât el era prezentat ca un artist şi om ciudat, care punea prea puţin preţ pe frecventarea celorlalţi oameni şi lucra în taină la o operă imensă. Doar atâta aflase Kien, ca medic curant al doamnei.

Pentru a se apăra de amabilitatea ei lacrimogenă, o rugă să-i înfăţişeze comorile de artă din vilă. Greoaie, şi de acord cu el, soţia bancherului se ridică din patul în care bolea. În faţa unor tablouri înfăţişând femei goale dar frumoase, căci numai din acestea colecţiona soţul ei,

doamna spera să găsească punţi de legătură mai bune. Era entuziasmată de Rubens şi Renoir. „În aceste femei”, repeta ea cuvintele preferate ale soţului, „se ţese tot Orientul”. Mai demult, domnul făcuse negustorie de covoare. Orice senzualitate în artă o considera ca o răsfrângere asemănătoare a Orientului. Madame îl observa, plină de participare, pe doctorul Georges. Îi spuse pe nume, pentru că ar fi putut să fie „fratele ei mai mic”. Unde ochii lui zăboveau, acolo adăsta şi ea. În curând avu impresia că a descoperit ce-i lipsea doctorului. „Dumneata suferi!” spuse ea ca la teatru şi privi în jos spre proprii-i sâni. Doctorul Georges nu pricepu. El e atât de delicat în sentimente! „Clou-ul colecţiei se află la cumnatul meu! El e întru totul inofensiv”. Se aştepta la ceva mai mult de la acel tablou cu adevărat impudic. De când le veneau în casă oameni culţi, soţul ei, „silit de nevoie” şi „el fiind aici stăpânul care latră”, exilase în camerele fratelui bolnav adevăratul tablou al inimii sale, primul pe care izbutise să-l cumpere ieftin (din principiu, cumpăra numai lucruri ieftine şi le plătea în numerar). Doctorul Kien nu manifesta prea mult interes pentru o întâlnire cu nebunul. Îşi închipuia că va găsi vreo achiziţie tâmpită de-a bancherului. Madame îl asigură că tabloul de dincolo preţuieşte mai mult decât toate celelalte laolaltă; se referea la valoarea artistică, dar cuvântul acesta avea în gura sa o rezonanţă univocă, ce provenea, ca toate celelalte, de la soţul ei. În cele din urmă, doamna îi oferi braţul, Kien ascultă şi o urmă. Intimităţile îi păreau mai inofensive în timpul mersului decât stând pe loc.

Uşa care ducea la cumnat era încuiată. Doctorul Georges sună. Se auzi un pas apăsat ce se târşea. Apoi se aşternu o linişte mormântală. Îndărătul vizetei se ivi un ochi negru. Doamna duse degetul la gură şi rânji delicat. Ochiul persistă în imobilitate. Ambii aşteptară cu răbdare.

Medicul regreta politeţea şi pierderea de timp dureroasă. Deodată uşa se deschise fără zgomot.

O gorilă îmbrăcată făcu un pas înainte, întinse braţele lungi, le puse pe umerii doctorului şi îl salută într-o limbă străină. Pe femeie n-o luă în seamă. Oaspeţii îl urmară. Îi pofti să ia loc la o masă rotundă. Gesturile lui erau brutale, dar inteligibile şi îmbietoare. Doctorul îşi frământa mintea în privinţa limbii. Îi amintea mai curând de un dialect al sălbaticilor. Gorila îşi aduse secretara. Era îmbrăcată sărăcăcios şi vizibil jenată. După ce secretara se aşează, stăpânul ei îi arătă un tablou pe perete şi îi arse o palmă pe spate. Secretara se lipi cu neruşinare de el.

Timiditatea îi dispăruse. Tabloul reprezenta împreunarea a doi oameni cu aspect de maimuţe. Madame se sculă şi privi tabloul de la diverse depărtări, sub toate unghiurile posibile. Gorila îl imobiliza pe vizitatorul masculin, de bună seamă avea să-i explice multe lucruri. Pentru Georges, fiecare cuvânt era nou. Doar un singur lucru pricepu: perechea de la masă se afla într-o eternă stare de înrudire cu perechea din tablou. Secretara îşi înţelegea stăpânul. Îi răspundea cu cuvinte asemănătoare. El vorbea mai tare, mai din profunzime, dindărătul sunetelor sale pândeau afecte. Ea arunca uneori câte un cuvânt franţuzesc, probabil pentru a-l face pe doctor să înţeleagă despre ce era vorba. „Nu vorbiţi franţuzeşte?” întrebă Georges. „Dar bineînţeles, domnule!” ripostă ea vehement; „ce vă închipuiţi despre mine? Sunt pariziancă!” îl copleşi cu un potop de cuvinte, prost rostite, dar şi mai prost îmbinate, de parcă uitase limba pe jumătate. Gorila răcni la ea şi femeia tăcu numaidecât. Ochii lui scăpărau. Ea îşi puse braţul pe pieptul lui. Atunci gorila plânse ca un copil mic. „Urăşte limba franceză”, îi şopti ea vizitatorului. „Lucrează de ani de zile la propria sa limbă, încă nu este gata de tot”.

Madame zăbovea cu perseverenţă în faţa tabloului. Georges îi era recunoscător pentru tăcerea aceea. Un singur cuvânt din partea ei l-ar fi făcut să-şi piardă politeţea. El însuşi nu găsea niciunul. Măcar de-ar începe gorila din nou să vorbească! În faţa acestei dorinţe dispăreau toate gândurile referitoare la lipsa de timp, la obligaţii, la femei, la succese, de parcă de când se născuse ar fi tot căutat omul sau gorila care să aibă o limbă proprie. Plânsul îl fascina mai puţin. Deodată se ridică, se înclină adânc, plin de reculegere în faţa gorilei. Evită sunetele franţuzeşti, totuşi chipul lui exprima cea mai mare consideraţie. Secretara întâmpină cu o aprobare prietenoasă din cap această recunoaştere adresată stăpânului ei. Atunci gorila încetă să mai plângă, reveni la limba sa şi-şi permise din nou să-şi manifeste violenţa. Fiecare silabă pe care o scotea corespundea unei anumite mişcări. Pentru obiecte, denumirile păreau să alterneze. Se referi la tablou de o sută de ori şi de fiecare dată îi spuse altfel; diferitele nume erau în funcţie de gestul cu care arăta spre el. Produs şi însoţit de întreg corpul, niciun sunet nu răsuna indiferent. Când râdea, întindea braţele larg în lături. Fruntea părea s-o aibă la ceafă. Acolo părul era ros, de parcă, în orele sale de activitate creatoare, s-ar fi frecat necontenit.

Deodată sări în sus şi se aruncă pe podele cu pasiune. Georges observă că acestea erau acoperite cu pământ, cu un strat desigur foarte gros. Secretara îl trase de haină pe cel lungit pe jos, dar era prea greu pentru ea. Implorând, îl rugă pe vizitator s-o ajute. Este atât de geloasă, spuse ea, atât de geloasă! Împreună ridicară gorila în picioare. De îndată ce se aşeză, gorila începu să povestească trăirea lui de acolo de jos. În câteva cuvinte răscolitoare, aruncate în cameră ca nişte buşteni tăiaţi, trunchiuri de copaci încă în viaţă, Georges află o aventură

mitică de dragoste, care îl emoţiona până la punctul de a se îndoi de sine însuşi. Se văzu ca o ploşniţă alături de un om. Se întrebă cum ar putea înţelege ceva ce vine de la o adâncime cu o mie de stânjeni mai mare decât punctul până unde îndrăznise el vreodată să coboare. Ce îndrăzneală pe el să stea la masă cu asemenea făptură, el, cu civilizaţia lui, cu alura lui de protector, cu toţi porii sufletului astupaţi de grăsime, şi anume de o grăsime zilnic proaspătă, el, care pentru uzul practic este doar o jumătate de om, lipsit de curajul existenţei, deoarece aceasta înseamnă în lumea noastră a fi altfel, el, un şablon în sine, o reclamă de croitor cu arcul întors, pusă în mişcare sau rămânând în stare de repaus printr-o simplă întâmplare atotmilostivă, dependent tocmai de această întâmplare, fără nicio fărâmă de putere, turuind mereu aceleaşi fraze goale, înţelese totdeauna de la aceeaşi depărtare. Căci unde trăieşte omul normal care îl determină, îl transformă, îl modelează pe aproapele său? Femeile care-l asaltează pe Georges cu dragostea lor şi care şi-ar da viaţa pentru el, mai ales când tocmai le îmbrăţişează, sunt după aceea exact la fel ca înainte, nişte animale cu pielea netedă şi îngrijită, preocupate de cosmetică sau de bărbaţi. Această secretară însă, de felul ei o femeie obişnuită, câtuşi de puţin diferită de celelalte, s-a transformat sub voinţa puternică a gorilei într-o fiinţă stranie: mai puternică, mai emotivă, mai devotată. În timp ce el îşi cântă aventura cu pământul, pe ea o cuprinde neliniştea. Secretara intervine în povestirea lui cu priviri şi remarce pline de gelozie, se foieşte neajutorată pe scaun încolo şi-ncoace, îl ciupeşte, surâde, scoate limba; iar el nici n-o ia în seamă.

Madame nu mai este suficient de satisfăcută în faţa tabloului. Îl sileşte pe Georges să se ridice. Spre mirarea ei, acesta îşi ia rămas-bun de la cumnat de parcă ar fi fost

Cresus, iar de la secretară de parcă ar fi avut în buzunar actul de căsătorie cu Cresus. „Trăieşte din banii soţului meu!” spune ea odată ajunşi afară, dovedind că detestă părerile greşite, dar trecând sub tăcere partea de moştenire a gorilei, subtilizată de soţul ei. Delicatul doctor cere îngăduinţa să-l trateze pe nebun, din interes ştiinţific, pentru propria satisfacţie, fără ca domnul soţ, fireşte, să plătească vreodată ceva. Ea îl înţelege numaidecât greşit şi se declară de acord, cu o singură condiţie, aceea de a fi şi ea de faţă la şedinţe, întrucât aude paşi, poate s-a întors soţul ei, spune repede: „Intenţiile domnului doctor mă fac să fiu foarte curioasă!” Georges o acceptă şi pe ea. O cară cu el dincolo, în noua lui viaţă, ca o rămăşiţă a celei anterioare.

Câteva luni în şir a mers zilnic acolo. Admiraţia lui pentru gorilă a crescut de la o vizită la alta. Cu eforturi nesfârşite i-a învăţat limba. Secretara l-a ajutat doar foarte puţin; dacă revenea prea des la franţuzeasca ei, avea impresia că este izgonită. Pentru trădarea bărbatului căruia îi aparţinea fără condiţii, merita să fie pedepsită. Ca să păstreze buna dispoziţie a gorilei, renunţă şi Georges la calea ocolită prin indiferent ce altă limbă. Se comportă ca un copil, căruia, odată cu cuvintele, îi explici şi relaţiile dintre lucruri. Aici, relaţiile reveneau la aspectul primordial, ambele camere şi tot ceea ce conţineau se destrămau în câmpul de forţă al afectelor. Obiectele nu aveau niciun nume propriu-zis şi, în privinţa aceasta, prima impresie rămânea cea justă. Primeau nume în funcţie de sentimentele pe care pluteau la întâmplare. Faţa lor varia pentru gorila care ducea o viaţă sălbatică, plină de încordare, bogată în furtuni.

Viaţa gorilei trecea şi asupra lor, iar ele participau activ la ea. Gorila îşi popula două camere cu o lume întreagă. Crease toate cele ce-i erau necesare şi, după cele

şase zile ale sale, se simţea bine printre ele, în cea de-a şaptea zi. În loc să se odihnească, dăruia creaţiei sale un limbaj. Tot ce se afla în jurul lui era realizat de el, căci aranjamentul pe care-l găsise aici şi troacele pe care le căraseră încetul cu încetul acolo purtau de mult urmele acţiunii sale. Pe străinul care aterizase deodată pe planeta sa îl trata cu răbdare. Recăderea oaspetelui în limba unor vremuri depăşite şi şterse în negura timpului o ierta, pentru că el însuşi se numărase cândva printre oameni. De asemenea, înregistra bine ce progrese făcea străinul. La început mai puţin decât o umbră a gorilei, el crescu şi se transformă într-un prieten de condiţie egală.

Georges era în suficientă măsură savant pentru a publica un tratat despre limba acestui nebun. O nouă lumină fu aruncată asupra psihologiei sunetelor. Prietenia cu gorila aduse faimă unui tânăr medic, care până atunci nu cunoscuse decât succese. Din recunoştinţă, îl lăsă pe nebun acolo unde-i plăcea. Renunţă la încercarea de a-l vindeca. Capacitatea de a-l transforma dintr-o gorilă în fratele tras pe sfoară al unui bancher s-ar fi încumetat s-o întreprindă, de când devenise stăpân pe limbajul gorilei. Totuşi, se feri să comită o crimă, spre care îl împingea doar sentimentul unei puteri dobândite peste noapte, şi trecu la psihiatrie, din admiraţie pentru măreţia nebunilor pe care şi-i închipuia ca înrudiţi cu prietenul său; avea intenţia fermă să înveţe de la ei şi să nu vindece pe niciunul. Se săturase de beletristică.

Mai târziu, răscolind prin sute de date ale experienţei, învăţă să facă deosebirea între nebuni şi nebuni. În general, entuziasmul său rămase viu. Cu fiecare nou pacient punea stăpânire pe el o înţelegere înflăcărată a vieţii oamenilor care se depărtaseră suficient de mult de ceilalţi pentru a trece drept nebuni. Unii îi răniră iubirea sensibilă, în special unele firi slabe care, clătinându-se de

la o criză la alta, aveau nostalgia intervalelor lucide – evrei care jeleau după belşugul din Egipt. El le făcu pe plac şi-i conduse îndărăt în Egipt. Căile pe care le concepu pentru asta erau cu siguranţă la fel de minunate ca acelea ale Domnului cu prilejul plecării poporului său de acolo. Împotriva voinţei sale, unele metode, pe care le recomanda pentru anumite cazuri, se aplicau şi la altele de care nu s-ar fi atins niciodată, în virtutea veneraţiei şi devotamentului faţă de gorila sa. Ceea ce punea el la cale se difuza pretutindeni. Directorul ospiciului, la care era asistent, se bucura de vâlva care mai pornea încă din şcoala lui. Lumea se deprinsese să-i considere încheiată munca sa de-o viaţă întreagă, şi când colo uite ce flori dădea deodată unul dintre elevi!

Când Georges trecea pe străzile Parisului, se întâmpla uneori să întâlnească pe vreunul dintre foştii săi pacienţi vindecaţi. Era îmbrăţişat şi aproape doborât la pământ, de parcă ar fi fost stăpânul unui câine mare şi s-ar fi întors acasă după o îndelungată absenţă. Îndărătul întrebărilor sale prieteneşti, îşi ascundea o uşoară speranţă. Vorbea despre buna stare a sănătăţii, despre profesiune, despre planurile de viitor şi aştepta o remarcă fugitivă cum ar fi: „Pe atunci era mai frumos!” sau „Ce goală şi neroadă este viaţa mea acum!” „Aş prefera să fiu din nou bolnav!” „De ce m-aţi vindecat?” „Oamenii nici nu ştiu ce minunăţii sunt ascunse într-un cap!” „Sănătatea spiritului este un fel de tâmpenie!” „Ar trebui să fii pus în lanţuri, m-ai deposedat de cel mai preţios bun al meu”. „Te preţuiesc doar ca prieten, meseria dumitale este o crimă împotriva umanităţii”. „Să-ţi fie ruşine, cârpaci de suflete!” „Dă-mi boala îndărăt!”, Am să te dau în judecată”. „Sănătos înseamnă să te duci de râpă!”

Dar în loc de toate astea ploua cu complimente şi invitaţii. Oamenii păreau graşi, sănătoşi şi obişnuiţi. Limba

lor nu se deosebea întru nimic de a oricăruia dintre trecători. Făceau negoţ sau lucrau la un ghişeu. În cel mai bun caz lucrau la o maşină. Pe vremea când îi numea încă prietenii şi oaspeţii săi, ei se chinuiau cu o vinovăţie înfiorătoare, pe care o purtau pentru toţi ceilalţi, se chinuiau poate cu micimea lor, ce se afla într-un raport ridicol faţă de măreţia omului de rând, se chinuiau cu cucerirea lumii, cu moartea pe care o acceptau din nou ca firească. Enigmele lor dispăruseră, odinioară trăiau pentru enigme, acum pentru tot ceea ce îşi găsise rezolvare de mult. Georges se ruşina, fără să fi fost îndrumat s-o facă. Rudele bolnavilor îl divinizau. Contau pe minunile lui. Chiar şi în cazurile în care fuseseră dovedite defecte trupeşti, credeau că el va găsi vreo soluţie oarecare. Colegii săi de specialitate îl admirau şi-l invidiau. Ideile lui îi cucereau numaidecât, erau simple şi convingătoare, ca toate marile idei. Cum de nu-i veniseră mai de mult altcuiva în gând! Toţi se grăbeau să prindă din zbor mici fărâme din gloria lui, declarându-se adepţii săi, şi experimentându-i metodele în cele mai diferite cazuri. Premiul Nobel îi era asigurat. L-ar fi propus de mult pentru asta; dar din cauza tinereţii lui, găseau că este mai bine să se mai aştepte câţiva ani.

Noua lui meserie îl păcălise. Pornise de la un sentiment de sărăcie, stăpânit de cea mai adâncă consideraţie pentru prăpăstiile şi munţii pe care-i cerceta, şi în scurtă vreme iată-l tronând ca un mântuitor, înconjurat de opt sute de prieteni, dar ce prieteni, pacienţii ospiciului, adorat de alte mii, cărora le dăruise îndărăt, renăscut, pe câte cineva foarte apropiat. Căci fără a avea asemenea rude apropiate, pe care să le chinuiască şi să le iubească, nimănui viaţa nu-i pare demnă de trăit.

De trei ori pe zi era primit cu ovaţii, în timpul vizitelor sale prin saloane. Se obişnuise cu asta; cu cât îi

ieşeau mai violent întru întâmpinare, cu cât îl asaltau mai furtunos, cu atât îi veneau mai repede în minte cuvintele şi mimica de care avea nevoie. Bolnavii erau publicul său. Încă din primul pavilion auzea familiara larmă confuză a vocilor. De îndată ce-l zărea vreunul pe fereastră, intervenea numaidecât un sens şi o rânduială în acea larmă. Această schimbare o aştepta. Avea impresia că toţi începeau deodată să aplaude. Involuntar, zâmbea. Nenumărate roluri îi intraseră în sânge. Spiritul său era înfometat de metamorfozările clipei. Peste o duzină de asistenţi îl urmau pentru a învăţa. Unii erau mai vârstnici, cei mai mulţi practicau profesiunea de mai multă vreme decât el. Considerau psihiatria ca un domeniu special al medicinei, iar pe ei înşişi se considerau nişte funcţionari administrativi pentru nebuni. Îşi însuşiseră, zeloşi şi plini de speranţe, tot ceea ce intra în specialitatea lor. Uneori se preocupau, printre altele, şi de afirmaţiile smintite ale bolnavilor, aşa cum recomandau manualele din care-şi culegeau ştiinţa. Dar toţi, de la primul până la ultimul, îl urau pe tânărul director, care le atrăgea zilnic atenţia că sunt slujitorii şi nu uzufructuarii bolnavilor.

„Vedeţi, domnilor”, le spunea Kien, când era singur cu ei, „ce nătângi suntem, ce burghezi jalnici şi înrăiţi suntem, prin comparaţie cu acest paranoic genial. Noi stăm locului, el este posedat; noi, sprijiniţi de experienţa altora, el, posedat de propria-i experienţă. El umblă singur cuc, ca pământul prin univers. Are voie să se teamă. El foloseşte mai multă perspicacitate pentru a explica şi a-şi apăra calea, decât noi toţi laolaltă pentru a noastră. El crede în iluziile pe care i le creează simţurile. Noi suntem neîncrezători în simţurile noastre sănătoase. Puţini dintre noi cred că se agaţă de întâmplări pe care alţii le-au trăit pentru ei, cu mii de ani în urmă. Avem nevoie de viziuni, de revelaţii, de voci – apropieri fulgerătoare, de lucruri şi

oameni – iar dacă nu le avem în noi, le căutăm în tradiţie. Ajungem credincioşi din cauza propriei noastre sărăcii. Cei care sunt şi mai săraci renunţă chiar şi la asta. Iar el, el este Allah, profetul şi musulmanul într-o singură fiinţă. Oare o minune nu mai este minune pentru că noi îi aplicăm eticheta de paranoia chronica? Stăm aşezaţi pe mintea noastră greoaie ca nişte păsări de pradă pe banii lor. Raţiunea, aşa cum o înţelegem, este o neînţelegere. Dacă există o viaţă a spiritualităţii pure, apoi aceşti dementi o trăiesc!”

Asistenţii îl ascultau cu interes simulat. Unde era vorba de promovarea lor, nu dispreţuiau niciun fel de teatru. Pentru ei, metodele lui speciale erau mult mai importante decât toate consideraţiile lui generale, pe seama cărora făceau pe ascuns glume. Îşi memorau fiece cuvânt pe care el îl arunca, inspiraţie fericită a clipei, vreunui bolnav, şi-l utilizau cu spirit de emulaţie, ferm convinşi că prin asta înfăptuiau exact acelaşi lucru ca şi el.

Un bătrân, care trăia de nouă ani în ospiciu, fierar de ţară de meserie, fusese ruinat de creşterea numărului automobilelor din ţinutul său natal. După câteva săptămâni de extremă sărăcie, soţia lui nu mai rezistase alături de el şi fugise cu un subofiţer. Într-o dimineaţă, când, abia trezit, începu să deplângă nenorocirea ei, femeia nu i-a dat niciun răspuns şi dusă a fost. A căutat-o prin tot satul, trăise cu ea douăzeci şi trei de ani, venise în casa lui încă de copilă, se căsătorise cu ea când era o fetişcană. O căută în oraşul apropiat. După sfaturile vecinilor, întrebă la cazarmă de sergentul-major Delboeuf, pe care nu-l mai văzuse niciodată. I se răspunse că lipseşte de trei zile şi se crede că a fugit în străinătate, întrucât, ca dezertor, îl aşteaptă o pedeapsă straşnică. Fierarul nu-şi găsi nevasta nicăieri. Peste noapte rămase în oraş. Vecinii îi împrumutaseră bani. Se duse în fiecare cârciumă, vârî capul pe sub mese

şi lălăi: „Jeanne, eşti aici?” Dar nici pe sub laviţe nu era. Când se apleca deasupra tejghelei, oamenii strigau: „Umblă după casa de bani!” şi-l târau de acolo, încă de la naştere, toţi îl considerau drept un om cinstit. De când era căsătorit, nu-şi bătuse nevasta niciodată. Femeia râdea întotdeauna de el pentru că era saşiu de ochiul drept. Dar el îndura. Îi spunea doar: „Mă cheamă Jean! Vezi că acu mă dau la tine!”, atât de bun era cu ea.

În oraş le povesti oamenilor nenorocirea sa. Fiecare îi dădu câte un sfat bun. Un puturos de cizmar îi spuse că mai bine să fie bucuros. Pe ăla fi bătu până îl lăsă aproape mort. Mai târziu întâlni un măcelar. Acesta îl ajută la căutat, pentru că era foarte gras şi-i făcea bine mişcarea noaptea. Alertară poliţia şi cercetară de-a lungul râului, dacă nu cumva pluteşte pe el vreun cadavru. Spre dimineaţă găsiră o femeie, dar era a altuia. Se lăsase o ceaţă groasă şi Jean, fierarul, plânse când văzu că nu era nevastă-sa. Măcelarul plânse şi el şi vomă în râu. În zorii zilei, îl duse pe Jean la abator. Toţi îl cunoşteau acolo pe măcelar şi-l salutau. Viţeii mugeau, mirosea a sânge de porc, animalele guiţau şi Jean striga mai tare decât ei: „Jeanne, eşti aici?” iar măcelarul răcnea, cine mai asculta la viţei: „Fierarul ăsta este prietenul meu, nevasta lui a fost adusă aici! Unde e?” Oamenii dădeau din cap că nu ştiu. „Atunci femeia e pierdută”, se înfuria măcelarul, „au tăiat-o”. Căută printre porcii care erau atârnaţi într-un şir lung. „Uite aici scroafa!” răcni el. Jean o privi pe toate părţile, o mirosi, de multă vreme nu mai mâncase sângerete, şi doar îi plăcea la nebunie. Când se satură de mirosit, spuse: „Asta nu-i nevastă-mea”. Atunci măcelarul se înfurie şi-l ocărî: „Du-te dracului, idiotule!”

Jean porni şchiopătând spre gară, nevasta era piciorul care-l durea, banii dispăruseră. Se tânguia „cum ajung eu acasă?” şi se aşează pe şine. În loc de locomotivă,

veni un om bun care-l găsi şi-i dărui un bilet de tren, din cauza nevestei. În tren, biletul se dovedi fals. Dar el mi l-a dăruit! spuse Jean, nevastă-mea a fugit! Nu găsi nicio lăscaie în buzunare, la gara următoare îl dădu poliţia jos. „Jeanne e aici? Unde e?” lălăi fierarul şi se aruncă de gâtul poliţiştilor. „Aici e!” spuse poliţia, arătând spre ea şi-l luă. Astfel ajunse într-o celulă, acolo se zbuciumă mai multe zile şi femeia rămase pierdută definitiv. Altfel ar fi găsit-o.

Deodată îi dădură drumul acasă. Poate că s-a întors acolo, gândi el. Patul dispăruse, masa dispăruse, scaunele dispăruseră, totul dispăruse, într-o casă goală nu se mai întoarce nevasta niciodată.

„De ce e casa goală?” îi întrebă el pe vecini.

„Ne datorezi bani, Jean”. „Unde o să doarmă nevasta, acu, când o veni?” întrebă Jean.

„Nevasta nu mai vine. Este cu tânărul sergent-major. Culcă-te pe duşumelele tale, acu eşti sărac!”

Jean râse şi dădu foc satului. Din casa în flăcări a vărului său scoase patul nevesti-sii.

Înainte de a-l căra afară, îi sugrumă pe copiii mici care dormeau, trei băieţi şi o fată. Avu mult de furcă în noaptea aceea. Până să găsească masa şi scaunele, şi tot ce-i aparţinea, arse şi propria lui casă pustie. Îşi duse avutul afară pe ogor, aranja mobilierul ca în vechea cameră şi o strigă pe Jeanne. Apoi se culcă în pat. Lăsă mult loc liber pentru ea, dar ea nu veni. Stătu acolo culcat multă vreme şi aşteptă. Şi îi era o foame, mai ales peste noapte, cine poate să-şi imagineze asemenea foame? Aproape că-i venise să se scoale de foame, dar ploaia îi curgea în gură şi el bău şi bău. Când se lumina cerul, încerca să apuce cu gura stelele şi le-ar fi prins, ura foamea. Când nu mai rezistă, făcu o juruinţă. Jură pe Sfânta Fecioară să nu se scoale din pat până când nu s-o culca lângă el nevasta care-i aparţinuse. Apoi îl găsi poliţia

şi îşi calcă jurământul. El l-ar fi ţinut. Vecinii voiau să-l omoare. Tot satul arsese până în temelii. El se bucura şi striga. „Eu am făcut-o! Eu am făcut-o!” Poliţia se temu şi plecă repede de acolo.

În noua celulă se afla un profesor. Întrucât acesta avea o pronunţie frumoasă, îi povesti istoria lui. „Cum te numeşti?” întrebă profesorul. „Jean Preval”. „Prostii! Te cheamă Vulcan!

Eşti saşiu şi şchiop. Eşti fierar. Un fierar bun, dacă şchiopătezi. Prinde-ţi odată nevasta!” „S-o prind?” „Nevasta dumitale se numeşte Venus, iar pe sergent îl cheamă Marte. Am să-ţi istorisesc o poveste. Eu sunt om cult. Am furat doar”.

Iar Jean îl ascultă, făcu ochii mari. O asemenea veste, că poate s-o prindă! Asta nu-i greu. Un vechi fierar a făcut-o înaintea lui. Nevasta îl înşela cu un soldat, cu un vlăjgan tânăr. Când Vulcan-faurul se ducea la treabă, demonul cel tânăr, Marte, se furişa în casă şi se culca cu nevastă-sa. Cocoşul din casă a văzut tot, s-a revoltat şi i-a dezvăluit povestea stăpânului. Vulcan a făurit o plasă, o piesă fină, în aşa fel ca să n-o vadă nimeni, vechii fierari se pricepeau la meşteşugul lor, şi a pus-o cu îndemânare în jurul patului. Cei doi s-au urcat în pat, femeia şi soldatul. Atunci cocoşul a zburat până la stăpân şi i-a cântat: sunt în casă. Repede, faurul a adus verii şi întregul sat. Astăzi dau o serbare pentru voi, aşteptaţi afară, aşteptaţi! S-a furişat înăuntru, până lângă pat, şi-a văzut nevasta cu demonul, aproape că-i venea să plângă. De douăzeci şi trei de ani trăia cu ea şi niciodată n-o bătuse! Vecinii aşteptau. A tras plasa, a tras-o strâns, strâns şi cei doi au fost prinşi, o avea acum pe nevastă. Demonului i-a dat drumul să fugă, fiecare dintre cei din sat i-a tras câte una peste bot. Apoi au venit toţi şi au întrebat: unde-i nevasta? O ascunsese fierarul. Ei îi era ruşine, el era bucuros. „Aşa trebuie făcut!” spuse

profesorul. „Povestea e adevărată. În amintirea ei s-a dat numele la trei stele după cei trei oameni: Marte, Venus, Vulcan. Le poţi vedea pe cer. Dar pentru Vulcan ai nevoie de ochi buni”. „Acu ştiu”, spuse Jean, „de ce căutam să apuc stelele cu gura”.

Mai târziu l-au luat de acolo. Profesorul a rămas în celulă. În schimb, Jean a găsit un nou prieten. Acest om era frumos, cu el puteai vorbi, toţi voiau să meargă la el. Jean îşi prindea nevasta. Uneori lucrurile mergeau bine. Atunci se bucura. Deseori era trist. Atunci venea prietenul lui în salon şi-i spunea: „Dar, Jean, uite-o în plasă, n-o vezi?” întotdeauna avea dreptate. Prietenul doar deschidea gura şi nevasta se şi afla acolo. Eşti saşiu, îi spunea ea lui Jean. El râdea, râdea şi amenința: vezi că acu mă dau la tine! Mă cheamă Jean!

Acest fierar, care trăia de nouă ani în ospiciu, nu era câtuşi de puţin incurabil. Cercetările întreprinse de director, pentru a-i găsi nevasta, rămăseseră fără rezultat. Chiar dacă ar fi găsit-o, cine ar fi putut-o sili să se întoarcă la bărbat? Georges îşi imagină cum ar duce în realitate până la capăt scena din care fierarul îşi culegea toată bucuria. Aranja în apartamentul său un pat şi o plasă deasupra, pentru cazul în care nevasta şi-ar fi făcut, în sfârşit, apariţia. Atunci Jean ar fi intrat încetişor înăuntru şi ar fi tras de plasă, strigând-o. Amândoi şi-ar fi spus unul altuia vechile cuvinte. Jean ar fi fost cuprins de o emoţie tot mai mare. Plasa şi cei nouă ani ar fi căzut. Ah, dacă aş avea-o pe femeia asta! oftă Georges.

În fiecare zi îl ajuta pe Jean să se ducă la ea. Dorea atât de mult s-o vadă venind, încât putea să i-o ofere, ca şi cum ar fi avut-o la el. Asistenţii, maimuţele sale, bănuiau o experienţă secretă îndărătul acestui fapt. Poate că-l va lecui cu aceste cuvinte. Dacă vreunul dintre ei avea de lucru în salon, nu pierdea niciodată prilejul să rostească

formula magică: „Dar, Jean, este în plasă, n-o vezi?” Indiferent dacă Jean era trist sau vesel, dacă îi asculta sau îşi astupa urechile, ei îl copleşeau cu ideea bine intenţionată a maestrului lor. Dacă Jean dormea, îl trezeau, dacă părea îndărătnic, strigau la el. Îl scuturau şi-l înghionteau, îi reproşau obtuzitatea şi batjocoreau amintirea nevestei lui. Acea singură frază varia în mii de tonalităţi, după caracterul şi cheful lor, şi când nu dădea niciun rezultat, căci ei îi erau fierarului la fel de indiferenţi ca şi aerul din jur, aveau un motiv în plus să râdă de director. De ani de zile, smintitul repeta experienţa lui simplă şi tot mai credea că ar putea să-l readucă la raţiune pe incurabil cu o singură frază.

Georges i-ar fi concediat pe toţi în bloc; dar contractele predecesorului său îl legau de ei.

Ştia că erau rău intenţionaţi faţă de bolnavi şi se temea pentru soarta acestora, dacă s-ar fi întâmplat ca el să moară pe neaşteptate. Nu înţelegea această sabotare meschină a operei lui indiscutabil dezinteresate şi, chiar şi în ochii lor mărginiţi, utile. Intenţiona să se înconjoare treptat-treptat de oameni care erau destul de artişti pentru a-l ajuta. La urma urmei, asistenţii pe care-i moştenise de la predecesorul său luptau pentru propria lor existenţă. Simţea că n-avea ce face cu ei şi-i culegeau ştiinţa fărâmă cu fărâmă, pentru ca, de îndată ce contractele lor ar fi expirat, să poată găsi plasament altundeva, măcar ca elevi care învăţaseră ceva de la el. Georges Kien avea un simţ fin şi pentru procesele ce se petreceau în oamenii care erau mult prea simpli, prea leneşi şi prea plafonaţi de la natură ca să devină vreodată nebuni. Când era ostenit şi voia să se odihnească de tensiunea înaltă cu care îl încărcau prietenii lui demenţi, se adâncea în sufletul vreunuia dintre asistenţii săi. Tot ceea ce făcea Georges se desfăşura în oameni străini. Chiar şi odihna sa; numai că

aici o găsea foarte greu. Descoperirile stranii îl incitau la râs. Oare ce gândeau despre el aceste inimi cu ochelari de cal? Fără îndoială, căutau o explicaţie pentru succesele lui şi pentru ataşamentul clarvăzător pe care îl dovedea bolnavilor săi. Ştiinţa le inculcase credinţa în cauze. Ca oameni dotaţi cu temperamentul purtătorilor de frac, ei se ţineau cu fidelitate de obiceiurile şi concepţiile majorităţii din vremea lor. Le plăcea juisarea şi interpretau toate lucrurile, şi pe fiecare în parte, cu dorinţa aceasta; o manie la modă pe vremea aceea, manie care stăpânea toate capetele şi realiza puţin. Fireşte că ei înţelegeau prin juisare tradiţionalele proaste maniere pe care le exercită fiecare individ, cu o infamă infatigabilitate, de când există animale.

Nu bănuiau nimic despre instinctul mult mai adânc şi propriu-zis al istoriei, despre năzuinţa oamenilor de-a se transforma într-o specie animală superioară, masa, şi de a se pierde complet în ea, ca şi cum n-ar fi existat niciodată un singur om. Căci ei erau cultivaţi şi cultura este o centură de fortificaţii a individului împotriva masei din el însuşi.

Aşa-numita luptă pentru viaţă o ducem, nici mai mult nici mai puţin, decât pentru foame şi dragoste, pentru uciderea masei din noi. Uneori, ea devine atât de puternică, încât îl constrânge pe individ la acţiuni dezinteresate sau chiar contrare interesului său. „Omenirea” exista ca masă cu mult înainte de a fi fost inventată şi diluată noţional. Ea clocoteşte în noi toţi ca un animal înspăimântător, sălbatic, plin de vlagă şi fierbinte, foarte adânc, mult mai adânc decât numele. Ea este, în ciuda vârstei, animalul cel mai tânăr, făptura esenţială a pământului, ţelul şi viitorul acestuia. Nu ştim nimic despre omenire; încă trăim ca nişte presupuşi indivizi. Uneori ne cuprinde masa, ca o furtună zgomotoasă, ca un singur

ocean ce vuieşte, şi în care fiecare picătură trăieşte şi vrea acelaşi lucru. Dar încă mai obişnuieşte să se descompună curând şi noi devenim apoi din nou nişte sărmani indivizi izolaţi. În amintire, nu realizăm că am fost cândva atât de mulţi şi de mari şi de uniţi. „Boala”, declară un om dăruit cu raţiune, „bestia din om” atenuează mielul umilinţei de dincolo, şi nu bănuieşte cât de aproape de adevăr nimereşte. Între timp, masa din noi se pregăteşte pentru un nou atac. Într-o bună zi, nu se va mai descompune, poate mai întâi într-o singură ţară, şi de acolo se va extinde în jur, până ce nu va mai putea să se îndoiască nimeni de ea, pentru că nu va mai exista nici Eu, nici Tu, nici El, ci numai ea, masa.

Doar o singură descoperire aprecia Georges întrucâtva, şi anume: eficienţa masei în istorieşi în viaţa individului; influenţa ei asupra anumitor modificări ale spiritului. Izbutise să demonstreze această descoperire la bolnavii săi. Oamenii înnebunesc pentru că masa din ei este deosebit de puternică şi nu-şi află satisfacţie. Tot astfel se explica Georges Kien şi pe sine însuşi, ca şi activitatea sa. Înainte vreme, trăise pentru înclinaţiile sale personale, pentru orgoliul său şi pentru femei; acum, nu-l mai interesa decât să piardă necontenit. În această activitate se apropia de dorinţele şi intenţiile masei, ca şi ceilalţi indivizi de care era înconjurat.

Asistenţii săi încercau să găsească altă explicaţie, care îi satisfăcea mai mult. De ce îi admiră directorul atât de mult pe nebuni? Pentru că el însuşi este unul, dar numai pe jumătate. De ce-i vindecă? Pentru că nu poate suporta să existe nebuni mai desăvârşiţi decât el. Îi invidiază. Prezenţa lor nu-i dă pace. Ei trec drept ceva deosebit, în el există, ca şi în ei, aceeaşi tendinţă maladivă de-a atrage atenţia asupra sa. Lumea îl consideră drept un savant normal. Mai departe cu siguranţă că n-o să ajungă

niciodată. Ca director al unui ospiciu, va muri sănătos la minte şi, să sperăm, curând. Vreau să fiu nebun! strigă el ca un copil mic. Dorinţa lui ridicolă se raportează, fireşte, la o trăire din adolescenţă. Ar trebui să fie supus odată unui examen. Bineînţeles că ar respinge rugămintea de-a se lăsa utilizat ca subiect pentru o asemenea cercetare. Este un egoist, cu asemenea oameni mai bine să nu ai nimic a face. Imaginaţia unui bolnav mintal este legată, din adolescenţă, de plăcerea sa. El se teme de impotenţă. Dacă ar putea să se convingă că este nebun, atunci ar fi permanent potent. De fiecare nebun se bucură mai mult decât de sine. De ce să aibă ei mai mult de la viaţă decât mine? Se tânguie el. Se simple complet nedreptăţit. Suferă de complexe de inferioritate. Din invidie, se chinuie singur atâta vreme, până când îi vindecă. Ar trebui să-i cunoşti sentimentele când mai dă drumul câte unuia din ospiciu. Nici nu-i trece prin minte că vin alţii noi. Se hrăneşte din micile triumfuri momentane. Asta este celebrul bărbat pe care-l admiră lumea!

— Astăzi, la ultima vizită, au manifestat şi o lipsă de zel exterior în serviciu. Era prea cald, schimbarea vremii din ultimele zile de martie exercita o presiune asupra sufletelor lor plate.

Se simţeau ca şi dispreţuiţii locatari ai ospiciului. Asistenţi în toată firea, îşi aveau şi ei undeva ferestrele lor cu zăbrele şi-şi înghesuiau capetele lângă ele. Se enervau din cauza impreciziei simţămintelor lor. De obicei, câţiva mergeau înainte şi se întreceau în a deschide uşile, în cazul în care paznicii sau pacienţii nu le-o luau înainte. Astăzi îl urmau pe Georges la oarecare distanţă, distraţi şi prost dispuşi, blestemând serviciul ăsta plicticos, pe şef şi pe toţi oamenii bolnavi din lume. Ar fi preferat să fie acum mahomedani şi s-ar fi aşezat, fiecare singur, în nişte paradisuri mici, bine înzestrate. Georges trăgea cu

urechea la zarva familiară. Prietenii lui îl observau de la ferestre, dar rămâneau la fel de indiferenţi ca şi duşmanii din urma lui. O zi tristă, îşi spuse el încetişor, era lipsit de aplauze şi de ură, iar el respira totdeauna în şuvoiul simţămintelor străine. Astăzi nu simţea nimic în jurul său, doar atmosfera grea.

În saloane, domnea o linişte oribilă. Bolnavii evitau să se certe în faţa lui, totuşi îi preocupau ferestrele. De-abia se închidea uşa în urma lui, că şi începeau să se înghiontească şi să se înjure. Femeile îl implorau să le dăruiască dragostea lui, dar fără să se urnească de la locurile lor. El nu găsea nicio replică. Toate gândurile bune şi binefăcătoare îl lăsau în pană. Doar una singură, mai urâtă ca noaptea, ţipa strident: „Nu, nu, nu! Nu-mi dau consimţământul la divorţ!” Celelalte strigau în cor: „Unde e el?” O fată gângăvea încântată: „Dă-mi pace!” Jean, bunul Jean, o ameninţa pe Jeanne a lui cu o scatoalcă. „Am prins-o în plasă, şi, când să pun mâna pe ea, a dispărut!” se tânguia el. „Trage-i o palmă zdravănă!” spuse Georges, căci se săturase de această fidelitate de treizeci şi doi de ani. Jean lovi şi strigă el singur ajutor, în locul femeii, într-o altă sală plângeau toţi împreună, pentru că se întunecase deja. „Azi parcă sunt nebuni”, spunea paznicul. Unul dintre mulţii dumnezei porunci: „Să se facă lumină!” şi era furios de lipsa de supunere pe care o întâmpina. „E doar un mic funcţionăraş”, îi şopti vecinul lui de pat lui Georges, confidenţial. Unul întrebă: „Există Dumnezeu?” şi ceru să-i dea adresa lui. Un domn, care părea îngrijit şi pe care fratele său îl ruinase, se plângea de prostul mers al afacerilor din seara asta. „De-ndată ce-o să câştig procesul, am să mă asigur de cămăşi pentru vreo cincisprezece ani!” „De ce umblă oamenii despuiaţi?” ripostă melancolic cel mai bun prieten al lui, se înţelegeau de minune.

Răspunsul la aceste întrebări îl căpătă Georges abia în salonul următor. Un holtei le arăta celorlalţi cum fusese prins în flagrant delict la propria lui nevastă. „Eu îi smulg puricii de pe trup, pentru că nu avea niciunul pe ea. Deodată socrul bagă capul pe gaura cheii şi-şi cere nepotul îndărăt”. „Unde? Unde?” chicoteau spectatorii. Toţi erau preocupaţi de acelaşi om; ce bine se înţelegeau între ei. Paznicii nu-i ascultau cu plăcere. Un asistent, colaborator la un ziar, îşi nota, în cuvinte caracteristice, atmosfera serii. Georges observă acest lucru fără a privi spre asistent, căci şi el făcea în minte acelaşi lucru. Era ca o tablă cerată ambulantă, pe care se imprimau cuvintele şi gesturile. În loc să le prelucreze şi să riposteze la ele, le înregistra mecanic. De altfel, tabla cerată era în curs de topire. „Nevastă-mea mă plictiseşte”, se gândea el. Bolnavii îi păreau străini. Acea portiţă din fund, care ducea spre cetăţile lor împrejmuite de ziduri solide, şi care de obicei nu era decât uşor închisă, portiţă cunoscută doar de el, rămânea astăzi încuiată cu încăpăţânare. S-o forţeze? La ce bun? Mai bine să ne întrerupem, din păcate mai este şi mâine o zi. Pe fiecare dintre ei îl voi găsi mâine în salonul lui, toată viaţa mea îi voi găsi acolo pe cei opt sute de pacienţi. Poate că faima mea va face ca ospiciul să se mărească. Cu vremea, vor fi două până la zece mii. Coloane de pelerini din toate ţările îmi vor desăvârşi fericirea. Ne putem aştepta la o republică generală a întregii lumi, în vreo treizeci de ani. Voi fi numit ministru pentru nebuni. Voi călători pe întreg mapamondul. Inspectarea şi parada unei armate de milioane de spirite inutilizabile. În stânga, am să-i pun pe cei săraci cu duhul, în dreapta, pe cei bogaţi cu duhul. Înfiinţare de institute pentru cercetări asupra animalelor supradotate. Creşterea animalelor nebune până la punctul de a deveni oameni. Pe nebunii vindecaţi îi concediez din armata mea, cu ocară şi

ruşine. Prietenii mei îmi sunt mai aproape decât adepţii mei. Pe adepţii mei am să-i fac mari. Cât de mică este, aşadar, nevasta mea. De ce nu mă duc, în sfârşit, în apartament? Pentru că nevasta mă aşteaptă acolo. Vrea dragoste. Toţi vor astăzi dragoste.

Tabla cerată îl apăsa. Ceea ce se imprima pe ea avea o greutate. În penultimul salon îşi făcu deodată apariţia nevasta lui. Alergase.

„O telegramă!” strigă ea şi-i râse în faţă.

„Pentru asta îţi dai atâta osteneală?”, amabilitatea îi devenise a doua natură; uneori îşi dorea să scape de ea, dar în momentele acelea era culmea grosolăniei sale. Deschise telegrama şi citi: „Sunt totalmente ţicnit. Fratele tău”. Dintre veştile cu putinţă, aceasta era cea la care se aştepta mai puţin. O glumă proastă? O mistificare? Nu. Împotriva acestui lucru pleda cuvântul „ţicnit!” Fratele lui nu folosea asemenea expresii. Dacă totuşi folosea cuvântul ăsta, atunci ceva nu era în regulă. Binecuvântă telegrama. O călătorie era inevitabilă. O putea justifica faţă de sine însuşi. Nimic nu şi-ar fi dorit mai mult acum.

Soţia citi. „Cine e ăsta, fratele tău?” „Ah, da, nu ţi-am povestit niciodată despre el. Cel mai mare sinolog în viaţă. Pe biroul meu găseşti câteva dintre ultimele lui lucrări. Nu l-am mai văzut de doisprezece ani”. „Ce-ai de gând să faci?” „Iau primul tren accelerat”. „Mâine dimineaţă!” „Nu, acum”.

Ea făcu o strâmbătură.

„Da, da”, îşi dădu doctorul părerea gânditor, „e vorba de fratele meu, se află pe mâini rele.

Altfel, cum ar putea ajunge în situaţia de a trimite o astfel de telegramă?”

Ea rupse telegrama în bucăţele mărunte. De-ar fi rupt-o de la bun început! Bolnavii se aruncară asupra bucăţelelor. Fiecare o iubea pe soţia doctorului, fiecare

voia o amintire de la ea, unii înghiţeau hârtiuţa. Cei mai mulţi o puneau la inimă sau în pantaloni. Platon, filosoful, stătea cu demnitate alături. El se înclină şi spuse: „Doamnă, trăim în lume!”

Căi ocolite.

Georges dormise îndelung; deodată trenul se opri. El ridică privirea; se urcară oameni mulţi. Compartimentul lui, cu perdelele trase, rămase gol. În ultimul moment, când trenul se şi puse în mişcare, o pereche îl întrebă dacă mai e loc. El se trase politicos într-o parte. Bărbatul îl izbi şi nu se scuză. Georges, pe care orice grosolănie între manieratele maimuţe culte îl încânta, se uită la el surprins. Soţia îi înţelese greşit privirile, şi nici nu se aşezase bine, că îi ceru iertare pentru soţul ei, spunându-i că e orb. „Nu mi-aş fi închipuit”, spuse Georges, „se mişcă dovedind o siguranţă surprinzătoare. Eu sunt medic şi am văzut până acum mulţi pacienţi orbi”. Omul făcu o plecăciune. Era înalt şi slăbănog. „Vă deranjează dacă-i citesc cu glas tare?” întrebă soţia. Expresia blândă, de supunere, de pe chipul femeii avea farmec, ea trăia de bună seamă numai pentru orb. „Ba dimpotrivă! Numai că vă rog să nu vă simţiţi ofensată, dacă voi adormi cumva mai târziu”. În locul grosolăniilor pe care le dorea, zburau încolo şi-ncoace bune maniere. Ea scoase un roman din valijoară şi-i citi cu voce gravă, insinuantă.

Aşa trebuie să arate acum şi Peter, ca orbul acesta, rigid şi îndârjit. Oare ce se strecurase în spiritul potolit al lui Peter? Trăia singuratic şi fără griji; nu avea niciun fel de relaţii cu oamenii. O confuzie referitoare la lume, care cuprinde uneori firile sensibile, era imposibilă în cazul său; lumea lui Kien consta doar din biblioteca sa. El se remarca printr-o memorie înspăimântătoare. Unele capete mai slabe la minte se distrugeau din cauza cărţilor; lui îi rămânea în minte orice silabă pe care o înregistra, clar

delimitată de următoarea. Era opusul unui actor, era totdeauna el însuşi, numai el însuşi. În loc să se distribuie în ceilalţi, Peter îi măsura aşa cum îi vedea din exterior, raportându-i la sine însuşi, pe care se cunoştea tot numai din exterior şi din minte. De aceea, el scăpa de marile primejdii declanşate inevitabil de îndeletnicirea cu culturile orientale, când un om izolat prelungea această îndeletnicire ani şi ani. Peter era imunizat împotriva lui Lao Zi şi a tuturor vechilor indieni. Din luciditate, înclina spre filosofii datoriei. Pe Confucius al lui l-ar fi găsit oriunde. Ce putea să-l apese pe el, o fiinţă aproape asexuată?

„Mă împingi din nou la sinucidere!” Georges ascultase romanul doar pe jumătate, vocea care citea avea un sunet plăcut, îi înţelegea intonaţiile; simţi nevoia bruscă să izbucnească în râs din cauza acestei fraze stupide rostite de eroul romanului. „N-aţi râde, domnule, dacă aţi fi orb!” se răsti la el un glas mânios. Vorbea orbul, primele lui cuvinte erau grosolănii. „Iertaţi-mă”, spuse Georges, „dar eu nu cred în acest fel de iubire”. „Atunci nu stingheriţi un om serios în plăcerea lui! Eu mă pricep la iubire mai bine decât dumneavoastră. Sunt orb. Asta nu vă priveşte!” „M-aţi înţeles greşit”, începu Georges. Simţea cum suferea omul acela din cauza infirmităţii sale şi vru să-l caute. Atunci o observă pe soţie; gesticula violent, aci ducea degetul la gură, aci împreună mâinile, rugându-l să tacă pentru Dumnezeu; el tăcu. Buzele ei îi mulţumiră. Orbul şi ridicase braţul. Spre, apărare? Pentru atac? îl lăsă din nou în jos şi porunci: „Mai departe!” Femeia citi, glasul ei tremura. De teamă? De bucurie pentru omul cu sentimente atât de delicate, pe care-l întâlnise?

Orb, orb, o amintire estompată, străveche, se lăţea, tulbure, şi îşi croia drum cu stăruinţă în sus. Parcă era o cameră şi încă una alături. Era acolo un pătuţ alb. În el un

copil mic, roşu tot.

Îi era frică. Un glas străin suspina: „Sunt orb! Sunt orb!” şi plângea întruna: „Vreau să citesc!”

Mama umbla de colo până colo. Ieşea pe uşă, ducându-se în camera de alături, unde ţipa glasul. Acolo, înăuntru, era întuneric, aici era lumină. Băieţaşul vru să întrebe: „Cine ţipă acolo?” îi era frică. Se gândea că, pe urmă, o să vină glasul de acolo şi o să-i taie limba cu un briceag. Atunci băieţelul începu să cânte toate cântecele pe care le ştia şi o lua din nou de la capăt. Cânta tare, urla, aproape că-i plesnea capul de atâtea sunete. „Sunt roşu”, cânta el, uşa se deschise. „Vrei să te potoleşti!” spuse mama. „Ai febră. Ce te-a apucat?” Atunci gemu de dincolo glasul cel îngrozitor şi ţipă: „Sunt orb! Sunt orb!” Micul Georg cade din pătuţul lui şi se târăşte urlând la maică-sa. Se agaţă de genunchii ei. „Dar ce te-a apucat? Dar ce te-a apucat?” „Omul! Omul!” „Unde este omul?” „În camera întunecoasă, strigă un om! Un om!” „Dar ăla e Peter, fratele tău Peter”. „Nu, nu!”, micul Georg urlă dezlănţuit. „Lasă omul, trebuie să stai lângă mine!” „Dar, Georg, băieţaşul meu deştept, ăla e Peter. Are pojar ca şi tine. Acum nu poate vedea nimic. De aceea plânge niţel. Mâine o să se facă iarăşi bine. Vino, vrei să-l vezi?” „Nu! Nu! „se împotriveşte el. „Este totuşi Peter, un alt Peter”, se gândeşte Georg, scâncind încetişor câtă vreme maică-sa e în cameră. De abia pleacă la „omul” de dincolo, că el se ascunde sub plapumă. Când aude glasul, se porneşte din nou pe urlete. Asta durează mult, atât de mult încă n-a plâns niciodată. Lacrimile îi estompează imaginea.

Atunci l-a impresionat puternic pe Georg primejdia de care se simte ameninţat Peter şi acum: se teme să nu orbească! Poate că o duce prost cu ochii. Poate că trebuie să întrerupă temporar cititul. Ce-ar fi putut să-l chinuie mai mult decât asta? Un ceas pe care-l pierdea din

planificarea lui era destul pentru a-l abate către idei străine. Pentru Peter era străin tot ceea ce se referea la el însuşi. Câtă vreme capul lui cântărea date selecţionate, informaţii, concepţii, restabilindu-le şi punându-le în corelaţie, îi apărea ca sigură utilitatea însingurării sale. Dar cu adevărat singur, numai cu el însuşi, nu era niciodată. Asta îl defineşte pe savant, faptul că trăieşte singur şi totodată este împreună cu cât mai multe lucruri cu putinţă. Ca şi cum şi atunci ar fi numai lângă un singur lucru! Poate că ochii lui Peter erau suprasolicitaţi. Cine ştie dacă avea lumină bună la masa de lucru? Poate că fusese, împotriva obiceiului şi dispreţului său, la vreun doctor care îi recomandase cruţare şi odihnă necondiţionată. În loc să se considere despăgubit prin urechile sănătoase pentru ochii bolnavi, în loc să asculte muzică şi oameni (ce este mai bogat decât intonaţia oamenilor?), el umbla desigur de colo până colo prin faţa cărţilor, se îndoia de bunăvoinţa ochilor săi, îi implora, îi blestema, îşi amintea cu groază de acea singură zi din copilărie când fusese orb, încremenea de spaimă la gândul că ar putea să fie din nou orb, şi încă pentru mai multă vreme, se înfuria, dispera şi, el, omul cel mai tăios şi mai mândru, îl chema mai întâi pe fratele său, înainte de a se adresa vecinilor, cunoscuţilor sau cine ştie cui, pentru câteva cuvinte de îmbărbătare. O să-i scot eu din cap această orbeală, îşi propune Georg. Nicio vindecare nu mi-a părut mai uşoară. Trei lucruri am de făcut: un examen serios al ochilor, o verificare a luminozităţii din locuinţa lui, o discuţie prevăzătoare şi plină de dragoste, care să-l convingă de stupiditatea temerilor sale, în ipoteza în care cu adevărat n-ar avea niciun temei.

Privi prietenos spre orbul grosolan de dincolo şi-i mulţumi în tăcere pentru prezenţa lui. El îl condusese la o interpretare exactă a telegramei. Un om sensibil se alege

din orice întâlnire cu un folos sau cu o pagubă, pentru că întâlnirea îi trezeşte simţăminte şi amintiri. Cei indiferenţi sunt doar nişte stări de fapt ambulante, nimic nu curge în ei, nimic nu-i face să se reverse, trec prin lume ca nişte citadele îngheţate. De ce se mişcă oare? Ce-i mişcă? Merg întâmplător, ca nişte animale, dar de fapt sunt plante. Ai putea să-i decapitezi şi ei totuşi ar rămâne în viaţă, căci îşi au rădăcinile lor. Filosofia stoică este o filosofie pentru plante, dar este o înaltă trădare faţă de animal. Să fim animale! Cine are rădăcini să le smulgă! Georg găsea că e plăcut să ştie de ce trenul mergea atât de repede cu el. Se urcase în vagon orbeşte. Tot orbeşte visase la copilăria lui. S-a urcat un orb. Deodată locomotiva şi-a găsit direcţia: spre vindecarea unui orb. Căci dacă Peter era orb sau numai se temea, acest lucru rămânea perfect egal pentru psihiatru, în cazul ăsta putea să adoarmă. Animalele îşi exagerează înclinaţiile la maximum şi apoi le frâng. Cel mai mult le place schimbarea frecventă a vitezei lor. Mănâncă până se satură şi fac dragoste până se istovesc. Liniştea şi-o potenţează până devine somn. În curând dormea şi el. Printre rânduri, femeia care citea mângâia mâna frumoasă a lui Georges, din care acesta îşi făcuse culcuş capului. Ea credea că Georges îi ascultă glasul. Unele cuvinte le accentua în mod deosebit; ca să înţeleagă el cât e de nefericită. Călătoria asta nu o va uita niciodată, dar în curând va trebui să coboare. Cartea o să i-o lase aici, ca să-şi amintească de ea, şi îi cerşeşte o privire. La staţia următoare femeia coborî. Pe bărbat îl împinse înainte, de obicei îl trăgea întotdeauna după ea. Ajunsă la uşă, îşi ţinu respiraţia. Fără a întoarce capul, deoarece se temea de soţ, căci mişcările ei îi stârneau mânia, după cum spunea ea, îndrăzni mult: „Adio!” De câţi ani păstra această intonaţie! Georges nu catadicsi să-i răspundă. Femeia era fericită. Plângând în tăcere, uşor ameţită de

frumuseţea ei, îl ajută pe orb să coboare din tren. Se stăpâni şi nu aruncă nicio privire spre fereastra compartimentului, unde închipuirea ei îl vedea pe Georges. Dacă i-ar fi văzut lacrimile, i-ar fi fost ruşine de el. Romanul rămăsese alături de doctor. El dormea.

Dis-de-dimineaţă se spălă. Seara ajunse la destinaţie. Descinse la un hotel modest. Într-unul mai mare, sosirea lui ar fi făcut senzaţie, întrucât se număra printre cei zece – doisprezece savanţi care erau prezentaţi cu perseverenţă în ziare, în dauna tuturor celorlalţi. Vizita la fratele său o amână pentru a doua zi, spre a nu-i tulbura odihna nocturnă. Întrucât îl chinuia nerăbdarea, se duse la operă. Cu Mozart petrecu o seară plăcută.

Peste noapte, visă doi cocoşi. Cel mare era roşu şi slab, cel mic îngrijit şi prefăcut. Lupta lor dură mult, era atât de pasionantă, încât, privindu-i, uitai să mai gândeşti. Vedeţi aici, spunea un spectator, în ce se transformă oamenii! Oamenii? Cucurigă cocoşul cel mic. Unde sunt oamenii? Noi suntem cocoşi. Cocoşi de luptă. Nu-ţi bate joc! Spectatorul se trase îndărăt. Se făcu tot mai mic. Dintr-odată, îţi puteai da seama că nici el nu era decât un cocoş. Dar unul laş, spuse cel roşu, este vremea de sculat. Cel mic se declară mulţumit. Învinsese şi zbură de acolo. Cocoşul roşu rămase locului. Se făcu tot mai mare. Culoarea se intensifică, odată cu creşterea. Te dureau ochii când te uitai la el. Ochii se deschiseră. La fereastră se afla un soare imens.

Georg se grăbi şi nu trecu niciun ceas că se şi afla în faţa casei din Ehrlichstrasse 24. Era o casă aproape distinsă, dar lipsită de o notă specifică. Urcă cele patru etaje până sus şi sună. Îi deschise o femeie bătrână. Purta o fustă albastră scrobită şi rânjea. El vru să se controleze, dacă nu cumva e ceva în neorânduială, dar se stăpâni şi întrebă: „Fratele meu este acasă?”

Femeia încetă numaidecât să rânjească, se holbă la el şi spuse: „Mă rog, aici nu există niciun frate!” „Numele meu este profesorul Georges Kien. Îl caut pe doctor Peter Kien, de profesie savant, liber profesionist. Acum opt ani locuia cu siguranţă aici. Poate ştiţi să-mi spuneţi unde aş putea afla adresa lui, aici în casă, în cazul în care s-a mutat”. „Mai bine nu spun nimic”. „Dar, daţi-mi voie, vin special pentru asta de la Paris. Cred că-mi puteţi spune dacă locuieşte aici sau nu?” „Vă rog, sunteţi fericit!” „De ce să fiu fericit?” „Nu sunt nici eu proastă”. „Desigur”. „Aş putea istorisi poveşti”. „Este fratele meu cumva bolnav?” „Fain frate! Ar trebui să vă fie ruşine cu el!” „Dar, te rog, vorbeşte, dacă ştii ceva!” „Parcă mă aleg cu ceva din asta?”

Georg scoase o monedă din portmoneu, o apucă pe femeie de braţ, îi puse, cu insistenţă prietenoasă, moneda în palma care se deschisese de la sine. Femeia rânji din nou.

„Nu-i aşa, acum o să-mi spui ce ştii despre fratele meu!” „De spus, poate spune oricine”. „Ei?” „Deodată te trezeşti că viaţa s-a isprăvit. Vă rog, încă!” Şi-şi zvâcni umerii în sus.

Georg scoase o a doua monedă, ea îi întinse mâna cealaltă. În loc s-o atingă, Georg îi aruncă moneda de sus în palmă.

„Atunci n-am decât să plec!” spuse ea şi-l privi supărată.

„Ce ştii, aşadar, despre fratele meu?” „Sunt acu mai bine de opt ani. Alaltăieri a ieşit totul la iveală”.

De opt ani nu-i mai scrisese Peter. Alaltăieri a sosit telegrama. Femeia trebuie să fi ştiut ceva adevărat. „Şi ce-ai făcut?” întrebă Georg, numai pentru a o stimula să povestească mai repede.

„Am fost, bineînţeles, la poliţie. O femeie cumsecade

se duce numaidecât la poliţie”. „Fireşte, fireşte. Îţi mulţumesc pentru ajutorul pe care l-ai dat fratelui meu”. „În cazul ăsta, se spune „mă rog”. Poliţia a făcut nişte ochi!” „Dar ce-a săvârşit?” Georg şi-l imagină pe fratele său, uşor distrat, plângându-se poliţiştilor grosolani de boala lui de ochi.

A furat! Vă spun, n-are inimă”. „Furat?” „A omorât-o! Parcă sunt eu de vină pentru asta? Era prima lui nevastă. A doua sunt eu. Bucăţile ciopârţite le-a ascuns. Îndărătul cărţilor era loc destul. Am spus eu totdeauna că e hoţ.

Alaltăieri a ieşit la iveală criminalul. Cu ruşinea m-am ales eu. De ce am fost atât de proastă? Vă spun, nu trebuie. Aşa sunt oamenii. M-am gândit că, deh, atâtea cărţi! Ce face un om între şase şi şapte? Ciopârţeşte cadavre. Ciozvârtele le duce la plimbare. Nimeni n-a observat nimic. A furat şi libretul de la bancă. Parcă mie îmi rămâne ceva în mână? Aş putea să mor de foame. Mă rog, dar întâi să plătească! Încă de acu opt ani merita să intre la zdup! Acum este închis, jos, înăuntru. L-am încuiat! Eu nu mă las omorâtă!” Se porni pe plâns şi trânti uşa, închizând-o.

Peter era un criminal. Tăcutul, slăbănogul Peter, pe care îl băteau totdeauna colegii lui de şcoală. Scara începe să se clatine. Se prăbuşeşte tavanul. Om de-o curăţenie pedantă, Georg lasă să-i cadă pălăria pe jos şi n-o ridică. Peter însurat. Cine a ştiut ceva despre asta? A doua nevastă, trecută de cincizeci de ani, urâtă, mărginită, vulgară, nu scoate niciun cuvânt omenesc, scăpă alaltăieri cu viaţă dintr-un atac. Pe prima a ciopârţit-o. Îşi iubeşte cărţile şi le foloseşte drept ascunzătoare. Peter şi adevărul. Aşadar să fi minţit, să fi minţit tinereţea lui orbeşte şi cu sfruntare! Pentru asta a fost chemat Georg. Telegrama este născocită de nevastă sau de poliţie. Povestea cu asexualitatea lui Peter. O poveste frumoasă, ca toate

poveştile. Inventată din vânt, prosteşte. Georg, fratele unui criminal sexual. Titluri de-o şchioapă în toate ziarele. Cel mai mare sinolog în viaţă! Cel mai bun cunoscător al Orientului! Viaţă dublă! Retragere de la conducerea ospiciului de nebuni. Pas greşit. Divorţ. Asistenţii ca succesori. Bolnavii, bolnavii, îi vor chinui, îi vor trata! Opt sute! Bolnavii îl iubesc pe el, au nevoie de el, n-are voie să-i părăsească. O retragere nu este posibilă. Îl hărţuiesc în toate părţile, n-ai voie să pleci, mergem cu tine, rămâi aici, suntem singuri de tot, ăştia nu ne înţeleg limbajul, tu ne asculţi, tu ne înţelegi, tu râzi cu noi, frumoşii lui păsăroi rari sunt complet străini aici, fiecare a venit din altă patrie, niciunul nu-şi înţelege vecinul, se ocărăsc reciproc şi nici măcar nu ştiu că el trăieşte numai de dragul lor, n-o să-i părăsească, rămâne. Problema cu Peter trebuie rezolvată. Nenorocirea lui e insuportabilă. El era făcut pentru ideogramele chinezeşti, Georg pentru oameni. Peter trebuie închis într-un ospiciu. A trăit multă vreme cumpătat. De la prima femeie, simţurile lui au luat-o razna. Cum ar fi putut el să-şi stăpânească această tranziţie bruscă? Poliţia o să-i dea drumul. Poate că va izbuti să-i obţină extrădarea la Paris. Iresponsabilitatea lui poate fi dovedită. În niciun caz Georg nu se va retrage de la conducerea ospiciului.

Dimpotrivă, face un pas înainte, îşi ridică pălăria, o curăţă bine şi bate politicos, dar hotărât, la uşă. De îndată ce a luat pălăria în mână, este din nou medicul sigur de el şi cu experienţa societăţii. „Stimată doamnă”, minte el, „stimată doamnă!” Ca un îndrăgostit adolescent, Georg repetă aceste două cuvinte, implorând cu o ardoare ce-i pare lui însuşi ridicolă, de parcă s-ar fi aflat în rândurile spectatorilor din faţa scenei pe care juca tot el. Aude pregătirile femeii. Poate că are vreo oglinjoară, se gândeşte Georg, poate că se pudrează şi vrea să m-asculte.

Ea deschide uşa şi rânjeşte.

„Aş vrea să vă rog să-mi daţi câteva informaţii!” Georg îi simte decepţia. Se aştepta la o continuare a ipostazei lui de îndrăgostit sau măcar la încă un „stimată doamnă”. Rămâne cu gura căscată, privirea îi devine acră.

„Mă rog, eu ştiu doar asasini”. „Marş!” răcneşte un glas de animal de pradă. Se ivesc doi pumni, urmaţi de un cap roşu, mare. „Să nu credeţi niciun cuvânt din ce spune muierea! Asta e într-o doagă! În casa mea nu există asasini! Câtă vreme am eu un cuvânt de spus, în niciun caz! Îmi datora patru canari, dacă dumneavoastră sunteţi fratele, de cea mai grozavă rasă, producţie strict personal particulară. De plătit, a plătit. Chiar aseară. Poate că am să-i dau chiar astăzi din nou drumul la ferestruica mea patentă. Omul este ţăcănit. Vreţi să-l vedeţi? Capătă de mâncare. Tot ceea ce vrea. Eu l-am încuiat. Îi e frică de femeie. Nu poate s-o sufere. Niciun om n-o poate suferi. Uitaţi-vă la ea! Ce-a făcut din dumnealui! L-a distrus. Ea nici nu există pentru el, aşa spune profesorul. Mai curând orbeşte. Are dreptate. E o putoare de muiere! Dacă nu s-ar fi însurat cu ea, totul ar fi fost în regulă, chiar şi în cap, zic eu!” Femeia încearcă să vorbească, el o împinge îndărăt în apartament, izbind-o pieziş cu braţul.

„Cine eşti dumneata?” întrebă Georg.

„Aveţi în faţa dumneavoastră pe cel mai bun prieten al domnului fratele dumneavoastră. Subsemnez Benedikt Pfaff, funcţionar superior la pensie, zis Cotoiul roşu! De casă am grijă eu. Umila mea persoană are ochiul sever al legii! Cine sunteţi dumneavoastră? Vreau să spun, profesia?”

Georg ceru să-şi vadă fratele. Toate crimele, toate spaimele, toate şiretlicurile lumii fuseseră împrăştiate. Intendentul îi plăcea. Capul lui îi amintea de soarele ce răsărea azi-dimineaţă. Era grosolan, dar înviorător, un

individ colosal de voinic, cum rareori mai puteai vedea în oraşele şi casele culturalizate. Scara duduia. În loc să-l poarte el în spinare, Atlas bătea bietul Pământ. Coapsele lui enorme striveau podelele. Ghetele şi picioarele erau de piatră. Zidurile răsunau de cuvintele lui. Cum de-l suportă locatarii, se gândi Georg. Se ruşina puţin că nu-şi dăduse seama numaidecât de cretinismul femeii. Tocmai simplitatea frazei ei îl convinsese de adevărul prostiilor pe care le debita. Dădu vina pe călătorie, pe muzica lui Mozart de aseară, care îl smulsese, pentru prima oară după multă vreme, din şirul gândurilor zilnice, şi pe faptul că se aştepta să găsească un frate bolnav şi nu o portăreasă bolnavă. Ideea că Peter cel sever nimerise tocmai la această bătrână ridicolă îi apărea perfect explicabilă. Râse de orbirea şi lipsa de experienţă a fratelui său, care telegrafiase cu siguranţă din cauza ei, şi se bucură că răul este atât de uşor de remediat. O întrebare adresată intendentului îi confirmă presupunerea: condusese ani la rând gospodăria lui Peter şi folosise această funcţie iniţială a ei pentru a se căţăra într-alta mai de soi. Fu cuprins de duioşie pentru fratele său, care îl scutea astfel de încurcăturile cu asasinatul. Telegrama simplă îşi avea înţelesul ei simplu. Cine ştie dacă mâine Georg nu se va şi urca îndărăt în tren şi dacă poimâine nu va trece din nou prin saloanele sale?

Jos, pe coridor, Atlas se opri în faţa unei uşi, scoase o cheie din buzunar şi descuie. „Merg eu înainte”, şopti el şi duse un deget gros la buze. „Dom’ profesor, dragă prietene!” auzi Georg vorbind înăuntru. „Îţi aduc o vizită! Ce-mi dai pentru asta?” Georg intră înăuntru, închise uşa şi fu uimit de modesta cămăruţă pe care o găsi. Fereastra fusese bătută în scânduri. O lumină firavă cădea pe un pat şi un dulap, nu se putea percepe nimic limpede. Un miros respingător de mâncare veche îl izbi, fără să vrea duse

mâna la nas. Unde era Peter? auzi un râcâit, ca într-o cuşcă de animale. Georg pipăi peretele. Într-adevăr, peretele era acolo unde presupuse el, îngrozitoare această strâmtoare. „Dar deschide odată fereastra!” spuse el tare. „Asta nu se poate!” îi ripostă cineva, vocea lui Atlas. Aşadar, Peter suferea totuşi de ochi, nu numai din cauza femeii; asta era explicaţia întunericului în care se complăcea. Unde era? „Aici! Aici!” Atlas răcni ca un leu într-o vizuină mică; „stă ciucit în faţa patentului meu!” Georg făcu doi paşi de-a lungul peretelui şi se lovi de o movilă. Peter? Se aplecă şi atinse scheletul unui om. Îl ridică, omul tremura sau poate era curent, nu, nu, era închis peste tot, acum şopti cineva, fără ton şi înfundat, ca un muribund, ca un mort, dacă ar mai fi putut vorbi: „Cine e ăsta?” „Eu sunt, Georg, fratele tău Georg, nu mă auzi, Peter?” „Georg?” Glasul deveni sonor.

„Da, Georg, am vrut să te văd, am venit să te vizitez, tocmai am sosit de la Paris”. „Eşti tu, într-adevăr?” „Dar de ce te îndoieşti?” „Văd tare prost aici. Este atât de întuneric”. „Eu te-am recunoscut după slăbiciunea ta”.

Deodată cineva porunci tăios şi aspru, Georg se sperie puţin: „Părăseşte camera, Pfaff!” „Cum, ce?” „Te rog, lasă-ne singuri”, adăugă Georg.

„Imediat!” porunci Peter, Peter cel de odinioară.

Pfaff plecă. Noul domn era prea distins, arăta ca un fel de preşedinte, şi cu siguranţă că era chiar cam aşa ceva. Avea timp suficient pe urmă să-i plătească profesorului obrăznicia. Drept acont, trânti uşa după el, din consideraţie pentru preşedinte, însă, n-o încuie.

Georg îl aşeză pe Peter pe pat, nici nu băgă de seamă că nu-l mai ţinea în braţe, se duse la fereastră şi smulse scândurile. „Am să le pun numaidecât la loc”, spuse el, „ai nevoie de aer.

Dacă te dor ochii, am să le închid pentru un

moment”. „Ochii nu mă dor”. „Atunci, de ce ţi-i fereşti? Credeam că ai citit prea mult şi că ţi-i odihneşti puţin la întuneric”. „Scândurile nu sunt aici decât de aseară”. „Tu le-ai bătut atât de solid în cuie? Nici nu le pot îndepărta. N-aş fi crezut că ai atâta putere”. „Intendentul a făcut-o, mercenarul”. „Mercenarul?” „Da, un tip brutal şi venal”. „Mie mi-era simpatic. Dacă-l compar cu alţi oameni din anturajul tău”. „Şi mie, mai înainte”. „Dar ce ţi-a făcut?” „Se poartă ca un neruşinat, mă tutuieşte”. „Cred că o face ca să-ţi dovedească prietenia lui. Sper că nu eşti de prea multă vreme aici în cămăruţă?” „De alaltăieri de la prânz”. „Te simţi mai bine de atunci? La ochi, vreau să spun. Nădăjduiesc că n-ai adus cu tine niciun fel de cărţi?” „Cărţile sunt sus. Mica mea bibliotecă portativă mi-a fost furată”. „Un adevărat noroc! Altfel, ai fi încercat să citeşti şi aici. Pentru ochii tăi bolnavi, asta ar fi fost otravă. Înainte vreme, ochii îţi erau indiferenţi. Ai abuzat de ei fără menajamente”. „Ochii mei sunt perfect sănătoşi”. „Serios? N-ai niciun fel de neplăceri?” „Nu”.

Scândurile fură date jos. O lumină puternică se revărsă în cămăruţă. Aerul năvăli prin fereastra deschisă. Georg inspiră adânc şi mulţumit. Până aici, examinarea se desfăşurase bine. Răspunsurile lui Peter la întrebările bine calculate erau corecte, obiective, puţin cam prea lucide, ca pe vremuri. Răul provenea de la femeie, numai de la femeie, o aluzie care fusese îndreptată împotriva ei o trecuse în mod intenţionat cu vederea. Nu se temea pentru ochii lui, felul cum reacţionase la repetatele întrebări privitoare la starea lor trăda o indignare îndreptăţită. Georg se răsuci. Două colivii goale erau atârnate pe perete. Rufăria patului avea pete roşii. În colţ, în fund, se afla un lighean. Apa murdară din el bătea în roşu. Peter era şi mai slab decât ar fi bănuit degetele doctorului. Două cute adânci îi brăzdau obrajii. Faţa părea mai prelungă,

mai îngustă şi mai aspră decât cu ani în urmă. Patru cute adânci se săpaseră pe frunte, de parcă ar fi ridicat totdeauna din sprâncene. Din buze nu se vedea nimic, o tăietură indignată trăda locul lor. Ochii, nefericiţi şi de un albastru apos, îl scrutau pe frate, simulau indiferenţă; la colţurile gurii zvâcnea o expresie de curiozitate şi de neîncredere. Peter ţinea braţul stâng ascuns la spate.

„Ce ai la mână?" Georg i-o luă de la spate. Era înfăşurată într-o cârpă îmbibată toată de sânge.

„M-am rănit". „Cum s-a întâmplat asta?" „În timpul mesei, mi-a scăpat deodată cuţitul în degetul mic. Am pierdut ambele falange de sus". „Cred că ai apăsat în el cu toată forţa?" „Falangele atârnau doar pe jumătate tăiate, mi-am zis că tot sunt pierdute şi le-am tăiat complet. Pentru a termina cu durerea dintr-odată". „Dar ce te-a speriat atât de tare?" „O ştii tu prea bine". „De unde aş putea să ştiu, Peter?" „Ţi-a povestit intendentul". „Găsesc foarte ciudat că nu mi-a spus niciun cuvânt despre asta". „El e de vină. Nu ştiam că ţine canari. Coliviile le ascunsese sub pat, dracu' ştie de ce. O după-amiază şi toată ziua următoare a fost aici în cămăruţă o linişte mormântală. Aseară, la cină, când tocmai tăiam carnea, s-a pornit deodată o larmă infernală. Prima spaimă m-a costat degetul. Trebuie să te gândeşti cu ce linişte sunt eu obişnuit în timpul lucrului. Dar m-am răzbunat pe ticălosul ăla nenorocit. Îi plac asemenea glume grosolane. Cred că a ascuns intenţionat coliviile sub pat. Ar fi putut să le lase pe perete, acolo unde sunt atârnate acum". „Cum te-ai răzbunat?" „Am dat drumul păsărelelor. Faţă de durerea mea, o răzbunare blândă. Probabil că au pierit.

El a fost atât de furios, încât mi-a închis fereastra, bătând-o în scânduri. În plus, i-am plătit păsărelele. Pretinde că sunt nepreţuite, că le-a dresat mulţi ani de-a rândul. Fireşte că minte. Ai citit vreodată undeva că nişte

canari încep să cânte la comandă şi apoi tac din nou la comandă?” „Nu”. „În felul ăsta voia să le sporească preţul. Ai crede că doar femeile urmăresc banii bărbaţilor lor. Dar asta e o mare eroare. Vezi cum am plătit-o”.

Georg dădu fuga la prima farmacie, aduse iod, pansamente şi câteva fleacuri răcoritoare pentru Peter. Rana nu era primejdioasă, dar faptul că un om, şi aşa destul de slab, pierduse atâta sânge îl îngrijora. Ar fi trebuit bandajat ieri, numaidecât. Intendentul ăsta era un neom, se gândea numai la canarii lui. Istorisirea lui Peter părea verosimilă. Nu putea evita totuşi să ia informaţii şi de la vinovat, chiar dacă informaţiile n-ar fi fost adevărate în toate amănuntele.

Cel mai bun lucru ar fi să se ducă numaidecât sus, în apartament, şi să asculte acolo o relatare a întâmplărilor din ziua precedentă, ca şi a celor mai vechi. Georg nu se bucura câtuşi de puţin de asta. Pentru a doua oară, astăzi, se înşelase în privinţa unui om. Se credea un mare cunoscător de oameni, succesele lui ca medic de alienaţi îl îndreptăţeau. Individul cel roşcovan nu era numai un Atlas voinic, ci şi un om şiret şi primejdios. Gluma lui cu păsărelele, pe care le ascunsese sub pat, trăda cât de indiferent îi era Peter, deşi se dădea drept prietenul lui cel mai bun. Avusese inima să-l lipsească pe bolnav de lumină şi de aer, bătându-i scânduri la ferestre. De rana lui nu se sinchisise. Una dintre primele lui fraze, când îl cunoscuse Georg, sunase: fratele îi plătise patru canari pe care i-i datora, şi-i plătise bine. Banii erau grija lui. Probabil că era asociat cu femeia. Locuia la ea în apartament. Faţă de ghiontul lui grosolan şi de ocările neruşinate cu care o copleşise, ea se supusese, nu fără a se bucura de furia lui pe jumătate reţinută. Era, aşadar, amanta lui. Georg nu trăsese, însă, niciuna din concluziile astea când era încă sus. Atât de mare fusese uşurarea resimţită, când Peter

fusese absolvit de crimă. Acum îi era ruşine din nou că-şi lăsase perspicacitatea acasă. Ce ridicol, s-o creadă pe o asemenea femeie! Ce prostie, să-l întâmpine atât de prietenos pe un mercenar, numele dat de Peter i se potrivea foarte bine! Cu siguranţă că el i-ar rânji în faţă; că doar îl păcălise. Rânjetul era în firea acestor şarlatani, ei erau siguri de avantajul şi victoria lor asupra lui Peter. Se gândeau, de bună seamă, să păstreze apartamentul şi biblioteca pentru ei şi să-l lase pe Peter în văgăuna de jos. Femeia îl salutase cu un rânjet, când îi deschisese uşa.

Georg se hotărî să-l bandajeze pe Peter înainte de a-l căuta pe intendent. Rana era mai importantă decât orice altă explicaţie. Prea multe lucruri noi n-avea să afle. Va găsi, cu uşurinţă, niţel mai târziu, un pretext să părăsească cămăruţa pentru o jumătate de oră.

Un Odiseu viclean „De fapt, încă nici nu ne-am salutat ca lumea”, spuse Georg când păşi înăuntru. „Dar ştiu că eşti duşmanul scenelor de familie. Apă curgătoare n-ai aici? Am văzut afară, pe culoar, un robinet”.

Aduse apă şi-l rugă pe Peter să stea liniştit.

„Asta obişnuiesc s-o fac şi eu”, primi el drept răspuns.

„Mă bucur de biblioteca ta. Când eram copil, nu-ţi înţelegeam dragostea pentru cărţi. Eram mult mai puţin deştept decât tine, n-aveam memoria ta incredibilă. Ce mai băieţel prost, lacom de dulciuri şi de joacă eram! Cel mai mult mi-ar fi plăcut să joc teatru zi şi noapte şi s-o sărut pe mama. Tu ai avut, în vedere, de la bun început, ţelul tău. N-am întâlnit încă niciun om care să fi evoluat cu atâta consecvenţă ca tine. Ştiu că nu-ţi place să asculţi lucruri plăcute, ai prefera să tac şi să te las în pace. Nu fi supărat pe mine, dar nu vreau să te las în pace! Nu te-am văzut de doisprezece ani, de opt ani n-am întâlnit decât numele tău prin reviste, de scrisori m-ai privat ca de nişte lucruri

preţioase. Este foarte probabil ca, în următorii opt ani, să nu mă tratezi mai bine decât acum. La Paris n-ai să vii, îţi cunosc părerile despre francezi şi despre călătorii. Eu, unul, n-am timp să te vizitez din nou prea curând, sunt supraaglomerat de muncă.

Poate ai auzit că sunt angajat la un ospiciu, chiar de lângă Paris. Spune şi tu, când să-ţi mulţumesc, dacă nu acum? Am pentru ce-ţi mulţumi, eşti de o modestie exagerată, nici nu bănuieşti cât de mult îţi datorez: caracterul meu, în măsura în care am unul, dragostea mea pentru ştiinţă, existenţa mea, eliberarea mea de femei, seriozitatea faţă de tot ce-i măreţ şi reculegerea în faţa lucrurilor mărunte, aşa cum le stăpâneşti tu mai bine chiar decât Jakob Grimm. Până la urmă, tot tu eşti şi cauza cotiturii mele către psihiatrie. Mi-ai stimulat interesul pentru problemele limbii, şi trecerea am făcut-o cu o lucrare despre limba unui nebun. N-am să ajung de bună seamă niciodată ca tine, până la altruismul desăvârşit, până la munca de dragul muncii şi până la datoria de dragul datoriei, aşa cum cerea Immanuel Kant şi, cu mult înaintea tuturor, Confucius. Mă tem că sunt prea slab pentru asta. Succesul îmi face bine, probabil că am nevoie de el. Tu eşti de invidiat. Trebuie să admiţi că firile cu asemenea tărie de voinţă sunt rare, întristător de rare. Cum ar putea să apară două dintr-odată într-o familie? De altfel, am citit lucrarea despre Kant – Confucius cu o încordare cum nu l-am citit nici pe Kant şi nici dialogurile lui Confucius însuşi. Este tăioasă, exhaustivă, necruţătoare faţă de toţi cei de altă credinţă, de o adâncime şi universalitate ştiinţifică copleşitoare. Poate că ţi-a căzut în mână acea critică olandeză în care eşti numit un Jacob Burckhardt al culturilor orientale. Numai că, se spunea acolo, ai fi ceva mai puţin jucăuş şi mult mai strict faţă de tine însuţi. Consider cultura ta mai universală decât cea a

lui Burckhardt. Asta se poate explica, în parte, prin cunoştinţele mai bogate ale epocii noastre, dar în parte este meritul persoanei tale, al puterii tale de însingurare. Burckhardt era profesor şi ţinea cursuri, un compromis care a avut influenţă şi asupra formulării ideilor sale. Minunată interpretarea dată de tine sofiştilor chinezi! Din puţine fraze, mai puţine decât ne-au rămas chiar de la greci, tu reconstruieşti lumea lor, lumile lor, trebuie să spun, întrucât ele se deosebesc între ele, aşa cum se deosebeşte un filosof de altul. Cel mai agreabil m-a impresionat ultimul studiu mai mare. Şcoala lui Aristotel, spui tu, a jucat în Occident acelaşi rol ca şi aceea a lui Confucius în China. Aristotel, nepotul lui Socrate, absoarbe şi el toate influenţele celelalte ale filosofiei greceşti. Printre adepţii săi medievali găsim, şi nu dintre cei mai puţin importanţi, chiar creştini. Tot aşa au prelucrat confucianiştii, ulterior, din şcoala lui Mozi 1, adepţii învăţăturii daoiste, şi mai târziu chiar din budism, ceea ce li s-a părut utilizabil şi necesar pentru menţinerea puterii lor. Dar pentru asta încă nu putem să-i numim eclectici nici pe confucianişti, nici pe aristotelicieni. Sunt nemaipomenit de aproape unii de alţii în efectele lor – aşa cum ai dovedit-o tu irefutabil – unii în privinţa Evului Mediu creştin de aici, ceilalţi în privinţa aceleiaşi epoci, începând cu dinastia Song, de dincolo. Fireşte că eu nu înţeleg nimic din toate astea, nu ştiu nicio iotă chinezeşte – dar confuziile tale îl interesează pe oricine vrea să-şi înţeleagă propriile-i rădăcini, ultima sursă a părerilor sale, a mecanismului spiritual din el. Pot să aflu la ce lucrezi acum?” în timp ce spăla mâna şi o bandaja, observa pe chipul fratelui, cu perseverenţă, dar cât mai discret posibil, efectul frazelor sale. După ultima întrebare făcu o pauză.

1. Mozi (cca. 479-cca 381 î.Hr.), filosof chinez, fondatorul şcolii moişte.

„Dar de ce te tot uiţi întruna la mine?” întrebă Peter. „Mă confunzi cu unul dintre pacienţii tăi. Concepţiile mele ştiinţifice le înţelegi doar pe jumătate, pentru că eşti prea incult. Nu mai vorbi atâta! Mie nu-mi datorezi nimic. Urăsc linguşelile. Aristotel, Confucius şi Kant îţi sunt perfect indiferenţi. Ai prefera orice femeie în locul lor. Dacă aş fi avut influenţă asupra ta, n-ai fi acum directorul unei instituţii de idioţi”. „Dar Peter, mă ne…” „Lucrez concomitent la zece studii. Aproape toate sunt buchiseala de texte, cum numeşti tu pe ascuns orice lucrare filologică. Îţi baţi joc de noţiuni. Munca şi datoria sunt pentru tine noţiuni. Tu nu crezi decât în oameni şi, de preferinţă, în femei. Ce vrei de la mine?” „Eşti nedrept, Peter. Ţi-am spus că nu pricep nicio iotă chinezeşte. „San” înseamnă trei şi „Wu” cinci, asta-i tot ce ştiu. Trebuie să te privesc în faţă. După ce altceva să-mi dau seama, dacă îţi produc durere la deget? Tu însuţi n-ai deschide gura. Din fericire, faţa ta este mai grăitoare decât gura”. „Atunci, grăbeşte-te! Ai o privire arogantă. Lasă-mi ştiinţa în pace. Nu trebuie să te prefaci că te interesează. Rămâi la nebunii tăi! Nici eu nu te întreb nimic despre ei. Vorbeşti prea mult, pentru că îţi faci veacul veşnic printre oameni!” „Bine, bine, am terminat numaidecât”.

Georg simţi după mână cât de mult ar fi vrut Peter să se scoale în timpul acestui schimb de cuvinte tăioase; atât de uşor era să-i trezească din nou orgoliul. Acesta obişnuia să se manifeste, încă de decenii, în contradicţii. De-abia trecuse o jumătate de oră de când mai şedea ciucit pe jos, slab şi gata să se stingă, o grămăjoară de oase, din care răsuna glasul unui copil de şcoală bătut. Acum se apăra cu propoziţii scurte, răutăcioase, şi manifesta dorinţa de a-şi folosi lungimea trupului drept armă.

„Aş vrea să văd şi eu cărţile tale de sus, dacă n-ai nimic împotrivă”, spuse Georg, când termină cu

bandajatul. „Vii şi tu cu mine sau mă aştepţi aici? Astăzi ar trebui să te cruţi, ai pierdut mult sânge. Întinde-te pe pat vreo oră! Viu îndărăt să te iau”. „Ce vrei să faci într-o oră?” „Vreau să-ţi văd biblioteca. Intendentul este, cred, sus?” „Pentru biblioteca mea ai nevoie de o zi. Într-un ceas nu vezi nimic”. „Vreau să am doar o privire de ansamblu, cu adevărat, le vom cerceta împreună, mai târziu”. „Stai aici, nu te duce sus! Te avertizez!” „Împotriva cui?” „Pute locuinţa”. „Dar a ce?” „A femeie, pentru a nu folosi o expresie mai tare”. „Exagerezi”. „Eşti un vânător de fuste”. „Vânător de fuste? Nu!” „Vânător de femei! Asta îţi convine mai degrabă?” Glasul lui Peter se piţigăie, gâtuindu-se.

„Îţi înţeleg ura, Peter, ea o merită. Merită chiar şi mai mult”. „N-o cunoşti!” „Ştiu cât ai pătimit”.

„Vorbeşti ca un orb despre culoare! Ai halucinaţii.

Te-ai molipsit de la pacienţii tăi. În capul tău e ca într-un caleidoscop. Amesteci formele şi culorile după plac. Culorile, toate culorile, că doar putem s-o numim pe fiecare pe numele ei!

Mai bine taci în privinţa lucrurilor pe care nu le-ai trăit tu însuţi”. „Am să şi tac. Voiam doar să-ţi spun că te înţeleg, Peter. De aceea mi-am şi schimbat atunci specialitatea. Femeile sunt o nenorocire. Greutăţi de plumb legate de spiritul omenirii. Cine îşi ia datoria în serios trebuie să se descotorosească de ele, altfel e pierdut. N-am nevoie de halucinaţiile pacienţilor mei, pentru că ochii mei sănătoşi şi deschişi au văzut mai multe. Am învăţat şi eu câte ceva în doisprezece ani. Tu ai avut norocul să ştii de la început ceea ce eu a trebuit să plătesc cu preţul unor experienţe crude”.

Pentru a afla crezare, Georg vorbea cu mai puţină insistenţă decât i-ar fi permis resursele sale. Gura lui lua o expresie de amărăciune învederată. Neîncrederea lui Peter creştea, dar şi curiozitatea lui, se vedea limpede din

încordarea sporind a cozii ochilor.

„Te îmbraci cu foarte multă grijă!” spuse Peter, ca singur răspuns la toată resemnarea fratelui.

„O constrângere odioasă! Profesiunea mea o impune. Asupra bolnavilor inculţi face adeseori impresie, dacă sunt trataţi cu intimitate de un domn care li se pare distins. Unii melancolici se simt mai înălţaţi sufleteşte de cutele pantalonilor mei decât de cuvintele mele. Dacă nu-i vindeci pe oameni, atunci ei rămân în starea lor barbară. Pentru a le deschide, chiar şi mai târziu, calea către cultură, trebuie să-i fac sănătoşi”. „Atâta preţ pui tu pe cultură! De când?” „De când cunosc un om cu adevărat cult. Ceea ce a realizat şi realizează zilnic. Siguranţa care există în sufletul lui”. „Te referi la mine”. „La cine altul?” „Succesele tale se bazează pe linguşeală neruşinată. Acum înţeleg toată vâlva care se face în jurul tău. Eşti un mincinos fără pereche. Primul cuvânt pe care ai învăţat să-l rosteşti a fost minciună. Te-ai făcut doctor de nebuni din plăcerea de a minţi. De ce nu actor? Să-ţi fie ruşine de bolnavii tăi! Pentru ei, mizeria lor este o realitate amară, ei se vaită când nu mai ştiu ce să facă. Pot să-mi închipui un asemenea biet nenorocit, care suferă de halucinaţii de o anumită culoare. Văd mereu verde înaintea ochilor, se tânguie el. Poate că şi plânge. Poate că s-a şi chinuit luni de-a rândul cu verdele lui ridicol. Şi tu ce faci? Ştiu eu ce faci. Îl linguşeşti, îl apuci de călcâiul lui Ahile, şi cum să nu aibă şi el unul, că doar omul este alcătuit din puncte slabe; i te adresezi cu „dragă prietene” şi „dragul meu”, el se moaie, te stimează întâi pe tine, apoi se stimează pe sine. Poate să fie ultimul nenorocit de pe pământul ăsta al lui Dumnezeu, că tu îl copleşeşti cu stima. Abia are şi el impresia că este co-directorul ospiciului tău de nebuni, de la a cărui conducere exclusivă l-a înlăturat doar o întâmplare nedreaptă, că tu îţi şi dai arama pe faţă. „Dragă

prietene”, îi spui, „culoarea pe care o vezi nici nu-i verde, este – este – să zicem albastră!” „Glasul lui Peter se sugrumă iar. „Şi cu asta l-ai vindecat? Nu! Nevastă-sa de-acasă o să-l chinuie la fel ca mai înainte, o să-l chinuie până la moarte. „Când oamenii sunt bolnavi şi pe moarte, atunci ei se aseamănă foarte mult cu nebunii”, spune Wang Chong, o minte ascuţită, care a trăit în primul secol al erei noastre, de la 27 până la 98, în China hanilor târzii, şi care ştia mai mult despre somn, nebunie şi moarte decât ştiţi voi, cu pretinsele voastre ştiinţe exacte. Vindecă-ţi bolnavul de nevasta lui! Câtă vreme o mai are încă, este nebun şi pe moarte – două stări înrudite, după Wang Chong. Îndepărteaz-o pe nevastă, dacă poţi! Dar asta nu poţi, pentru că n-o ai tu. Dacă ai avea-o tu, ai păstra-o pentru tine, pentru că eşti vânător de fuste, închide toate femeile în ospiciul tău, fă cu ele tot ce pofteşti, trăieşte-ţi viaţa, mori uzat şi idioţit la patruzeci de ani, cel puţin i-ai vindecat pe bărbaţii bolnavi şi ştii de ce te acoperi de glorie şi onoruri!”

Georg observă mai bine în ce momente se sugruma vocea lui Peter. Era suficient ca gândurile lui să revină la nevasta de sus. Nici nu adusese încă vorba despre ea şi se şi trăda în glas o ură strigătoare, stridentă, incurabilă. Probabil că Peter aştepta de la Georg înlăturarea ei; o misiune care-i părea atât de dificilă şi primejdioasă, încât îl şi ocăra pentru eşuarea unei asemenea încercări. Trebuia să-l constrângă să dezvăluie cât mai mult din ura lui. Dacă ar urmări pur şi simplu evenimentele retrospectiv, povestindu-le până la originea lor, aşa cum i se imprimaseră! La asemenea priviri retrospective, Georg se pricepea să joace rolul gumei care şterge toate urmele de pe foaia sensibilă a memoriei. Dar Peter n-avea să-i povestească niciodată ceva despre el. Trăirile lui îşi înfipseseră rădăcinile până dincolo, în domeniul ştiinţei lui.

Era mai uşor să zgândăre acolo punctele sensibile.

„Cred”, spuse Georg cu o notă de compătimire iritantă, pe care oricine ar fi raportat-o la el însuşi, „cred că exagerezi cam mult importanţa femeilor. Le iei prea în serios, le consideri oameni, ca şi noi. Eu văd în femei un rău doar provizoriu necesar. Unele insecte o duc mai bine decât noi. O mamă sau câteva, puţine, aduc pe lume tot stupul. Restul insectelor sunt dezvoltate regresiv. Se poate trăi oare mai strâns laolaltă decât sunt obişnuite s-o facă termitele? Ce cantitate îngrozitoare de excitaţii sexuale ar trebui să reprezinte o asemenea colonie – dacă insectele şi-ar mai avea încă sexul! Dar nu-l mai au, iar de instinctele corespunzătoare mai dispun doar în mică măsură. Chiar şi de această brumă de instinct ele se tem. În roiul în care mii şi mii de vietăţi pier aparent fără sens văd eu eliberarea de sexualitatea acumulată a coloniei. Ele jertfesc o mică parte din masa lor, pentru a păstra cea mai mare parte ferită de rătăcirile erotice. Dacă dragostea ar fi permisă, colonia s-ar distruge din cauza ei. Nu cunosc nicio reprezentare mai grandioasă decât aceea a unei orgii într-o colonie de termite. Insectele uită ce sunt – o reminiscenţă cumplită a pus stăpânire pe ele – uită că sunt doar celulele oarbe ale unui întreg fanatic. Fiecare vrea să fie ea însăşi. Lucrul acesta începe mai întâi la o sută sau o mie dintre ele, demenţa se extinde, demenţa lor, o demenţă de mase, soldaţii părăsesc intrările, colonia este mistuită de un erotism nefericit, căci ele nu se pot împerechea, n-au sex; zgomotul, agitaţia, care depăşesc tot ceea ce este obişnuit, atrag un asalt al furnicilor, pe porţile nepăzite pătrund duşmanii de moarte, dar care dintre războinici se gândeşte la apărare, fiecare doreşte dragostea, colonia ar fi trăit poate în vecii vecilor, în acei veci ai vecilor de a căror nostalgie suntem stăpâniţi şi noi, dar colonia moare din dragoste, din cauza instinctului prin

care noi, omenirea, ne asigurăm perpetuarea! O convertire bruscă a ceea ce e hiperjudicios în maximum de absurd. E ca şi cum – lucrul ăsta nu poate fi comparat cu nimic – da, e ca şi cum, având ochii sănătoşi şi mintea întreagă, ţi-ai da foc, ziua-n amiaza mare, împreună cu cărţile tale. Nimeni nu te ameninţă, bani ai câţi îţi trebuie şi cât vrei, lucrurile tale devin din zi în zi mai cuprinzătoare şi mai originale, cărţi vechi şi rare îţi cad în mină, achiziţionezi manuscrise minunate, nicio femeie nu-ţi calcă pragul casei, te simţi liber şi apărat prin cărţile tale, prin munca ta – şi deodată, fără motiv, în această stare binecuvântată şi eternă, dai foc cărţilor tale şi le laşi să ardă liniştit în jurul tău şi pe tine odată cu ele. Asta ar fi o întâmplare care s-ar apropia pe departe de aceea dintr-o colonie de termite, o izbucnire a absurdului, ca acolo, numai nu în aceeaşi proporţie grandioasă. Oare vom putea noi să înfrângem cândva sexul, ca termitele? Eu cred în ştiinţă, din zi în zi tot mai mult, şi din zi în zi cred tot mai puţin în imposibilitatea de a înlocui dragostea!” „Nu există dragoste! Ceea ce nu există nu poate fi nici înlocuibil, nici neînlocuibil. Aş vrea să pot spune cu aceeaşi certitudine: nu există femei. Termitele nu ne privesc. Cine suferă acolo din cauza femeilor? Hâc mulier, hâc saltal 1 Să rămânem la oameni. Faptul că păianjenii-femelă le mănâncă masculilor capul, după ce au abuzat de aceşti slăbănogi, şi faptul că numai ţânţarii-femele sug sânge n-au nicio legătură cu asta. Bătălia trântorilor la albine este o barbarie. Dacă n-au nevoie de trântori, de ce îi cresc? Dacă sunt totuşi folositori, atunci de ce-i măcelăresc? În păianjen, animalul cel mai crud şi mai oribil, văd întrupată feminitatea. Pânza lui scânteiază în soare, otrăvită şi albastră”. „Dar nici tu nu vorbeşti decât despre animale”. „Pentru că ştiu prea multe despre oameni. Nu vreau să încep. Pe mine, unul, mă trec sub tăcere, eu sunt un caz, dar cunosc mii de cazuri mai

grele, fiecare caz este cel mai greu pentru cel în cauză. Gânditorii cu adevărat mari sunt

1. Aici sunt femei, aici sari! (lat.) convinşi de lipsa de valoare a femeii. Caută măcar o singură frază despre femei în dialogurile lui Confucius, unde găseşti mii de păreri şi sentinţe cu privire la toate lucrurile vieţii zilnice şi mai mult decât zilnice! N-ai să găseşti niciuna. Maestrul tăcerii le trece sub tăcere. Până şi tristeţea cu privire la moartea lor îi apare nepotrivită şi stânjenitoare, lui, cel care acordă lucrurilor formale o valoare interioară. Soţia lui, cu care se însurase încă de foarte tânăr, conform obiceiului, nu din convingere, şi cu atât mai puţin din dragoste, moare după o căsnicie lungă. Fiul lor începe să bocească tare la căpătâiul ei. Plânge, se zguduie, pentru că femeia este întâmplător mama lui, o consideră de neînlocuit. Atunci, Confucius tatăl îl dojeneşte, cu vorbe aspre, pentru durerea lui. Voilà un homme! 1 Experienţa lui a justificat ulterior această convingere. Câţiva ani fu folosit de principele statului Lu ca ministru. Ţara înflorea sub administraţia lui. Poporul se refăcea, îşi recăpăta răsuflarea, prindea curaj şi încredere în oamenii care-l conduceau. Statele vecine erau cuprinse de invidie; se temeau de o perturbare a echilibrului atât de agreat încă din cele mai vechi timpuri. Ce-au făcut pentru a-l înlătura pe Confucius? Cel mai şiret dintre ei, principele Ji, a trimis în dar vecinului său din Lu, în al cărui serviciu era Confucius, optzeci de femei tot una şi una, dansatoare şi cântăreţe din flaut. Ele l-au prins în mreje pe tânărul prinţ. L-au istovit, politica a început să-l plictisească, sfatul înţelepţilor îi era o povară, îi plăcea mai mult lângă femei. Din cauza femeilor s-a năruit opera vieţii lui Confucius. A luat toiagul drumeţiei şi a plecat, un om fără patrie, din ţară în ţară.

1. Iată un om! (fr.) cuprins de disperarea suferinţelor

poporului, sperând să-şi recapete influenţa, dar zadarnic, pretutindeni i-a găsit pe cei puternici în mâinile femeilor. A murit amărât; totuşi, a rămas mult prea nobil pentru a se plânge vreodată de suferinţa sa. Eu am simţit-o în câteva dintre frazele sale cele mai scurte. Nici eu nu mă plâng. Dar generalizez şi trag concluzii stringente.

Un contemporan al lui Confucius a fost Buddha. Munţi imenşi îi separau, cum ar fi putut şti unul de celălalt? Poate că unul nici măcar nu cunoştea numele poporului din care făcea parte celălalt. „Care este cauza, preaînălţate”, îl întrebă Ananda, discipolul preferat al lui Buddha, pe maestrul său, „care este motivul pentru care femeile n-au niciun jilţ în adunarea obştească, nu fac niciun fel de negoţ şi nu-şi agonisesc existenţa printr-o meserie proprie?” „Arţăgoase, Ananda, sunt femeile; geloase, Ananda, sunt femeile; invidioase, Ananda, sunt femeile; proaste, Ananda, sunt femeile. Acesta este motivul, Ananda, aceasta este cauza pentru care femeile n-au nici jilţ la adunarea obştească, nu fac nici negoţ şi nici nu-şi agonisesc existenţa prin vreo meserie proprie”.

Femeile au cerşit primirea lor în ordin, învăţăceii au intervenit pentru ele. Multă vreme Buddha a refuzat să cedeze în faţa lor. Câteva decenii mai târziu a cedat milostivirii lui, compătimirii lui pentru ele şi a înfiinţat un ordin de călugăriţe, în ciuda unor păreri mai înţelepte. Printre cele opt rânduieli grele, pe care le-a statuat pentru călugăriţe, prima spunea: „O călugăriţă, chiar dacă a făcut parte din ordin o sută de ani, trebuie să îndeplinească salutul cel mai respectuos în faţa oricărui călugăr, chiar dacă el ar fi intrat în ordin abia în ziua aceea, trebuie să se ridice în picioare în faţa lui, să-şi împreune mâinile şi să-l cinstească aşa cum se cuvine. Această rânduială s-o respecte, s-o preţuiască, s-o socoată sacră, s-o venereze şi să n-o calce cât va trăi ea”.

A şaptea rânduială, a cărei respectare cu sfinţenie a fost impusă cu aceleaşi cuvinte, spune: „Cu niciun preţ nu are voie o călugăriţă să batjocorească sau să certe un călugăr”.

A opta: „De astăzi înainte, călugăriţelor le este închisă poteca vorbirii în faţa bărbaţilor.

Dar nu le este închisă călugărilor poteca vorbirii în faţa călugăriţelor”.

În ciuda acestui zăgaz pe care l-a înălţat în cele opt rânduieli ale sale împotriva femeilor, sublimul fu cuprins de mare tristeţe, după ce totul se făptuise, şi vorbi către Ananda: „Dacă nu le-aş fi îngăduit femeilor, Ananda, să părăsească lumea, după cum spune învăţătura şi rânduială stabilită de cel desăvârşit, şi să se îndrepte pe calea celor fără de patrie, această sfântă rânduială de viaţă ar dăinui multă vreme; o mie de ani ar rămâne în fiinţă adevărata învăţătură. Dar în clipa când, Ananda, o femeie va fi părăsit lumea şi se va fi îndreptat pe calea celor fără patrie, această sfântă rânduială de viaţă, Ananda, nu va mai dăinui multă vreme; doar cinci sute de ani va dăinui adevărata învăţătură.

Aşa cum un ogor de orez frumos şi înfloritor, Ananda, este năpădit de boala care se cheamă rugină, şi atunci ogorul acela de orez nu mai trăieşte mult, tot aşa nu-i mai rămâne mult de trăit nici rânduielii sacre, când într-o învăţătură şi rânduială li se dă dreptul femeilor să părăsească lumea şi să se îndrepte pe calea celor fără patrie.

Aşa cum o semănătură de trestie de zahăr frumoasă şi înfloritoare, Ananda, este năpădită de boala care se numeşte boala albastră, şi atunci această semănătură de trestie de zahăr nu mai dăinuieşte multă vreme, tot aşa nu mai dăinuieşte multă vreme nici rânduiala sacră, atunci când într-o învăţătură şi rânduiala se îngăduie femeilor să

părăsească lumea şi să ia calea celor fără de patrie”.

Din limba impersonală a credinţei eu desprind aici ecoul unei mari disperări personale, un ton dureros cum nu am mai întâlnit nicăieri, în niciuna dintre nenumăratele versete care au fost păstrate de la Buddha.

Tare ca pomul;

Ca râul de strâmbă, Rea ca muierea.

Rea şi nătângă – spune una dintre cele mai vechi zicale indiene, formulată cu bunăvoinţă – ca de altfel cele mai multe zicale, prin comparaţie cu obiectul înspăimântător pe care-l exprimă, dar care este caracteristică pentru părerea populară a indienilor!” „Ceea ce-mi spui nu este decât în parte nou pentru mine. Admir memoria ta. Citezi dintr-un material de tradiţii nelimitat ceea ce convine argumentaţiei tale. Îmi aduci aminte de vechii brahmani, care le transmiteau oral învăţăceilor Vedele lor, ce sunt de mai mari dimensiuni decât cărţile sacre ale oricărui alt popor, încă mai înainte de a fi existat scrisul. Tu ai cărţile sacre ale tuturor popoarelor în cap, nu numai pe cele ale indienilor. Fără îndoială că memoria ta ştiinţifică o plăteşti cu o carenţă primejdioasă: treci cu vederea ceea ce se petrece în jurul tău. Pentru propriile tale trăiri n-ai niciun pic de memorie. Dacă aş vrea să te rog, ceea ce fireşte că nu fac, să-mi povesteşti cum de ai ajuns la femeia asta, cum te-a minţit şi te-a înşelat, cum te-a vândut şi transformat, să-mi povesteşti răutăţile şi prostiile din care este alcătuită ea, conform zicalei tale indiene, ca să-mi pot forma o părere proprie şi să n-o preiau pe a ta fără spirit critic – n-ai fi în stare s-o faci. Probabil că, de dragul meu, ţi-ai forţa memoria, dar întru totul zadarnic. Vezi tu, această formă de memorie, care îţi lipseşte ţie, o am eu, şi în asta îţi sunt superior. Ceea ce mi-a spus odată un om, care a vrut să mă lovească sau să mă măgulească, nu uit niciodată. Simplele aserţiuni sau

constatări, care mi se pot adresa la fel de bine mie ca şi altuia, îmi scapă cu vremea. Memoria afectivă, cum aş vrea s-o numesc, o are un artist. Abia ambele împreună, memoria afectivă şi memoria raţională, căci asta este memoria ta, fac posibil omul universal. Poate că te-am supraestimat. Dacă am putea să ne contopim într-un singur om, tu şi cu mine, atunci s-ar naşte din noi o fiinţă desăvârşită spiritualiceşte”.

Lui Peter îi zvâcneşte sprânceana stângă. „Memoriile sunt neinteresante. Femeile, dacă se apucă să citească ceva, se hrănesc cu memorii. Eu înregistrez foarte bine ceea ce trăiesc. Tu eşti curios, eu nu. Auzi zilnic istorii noi şi, pentru variaţie, ai vrea să auzi şi una de la mine. Eu renunţ la istorisiri. Asta e diferenţa dintre noi. Tu trăieşti din nebunii tăi, eu din cărţile mele; ce este mai onest? Aş putea să vieţuiesc într-o văgăună, cărţile mele le am în cap, dar tu ai nevoie de un întreg ospiciu de nebuni. Bietul de tine! Te plâng! De fapt, tu eşti o femeie. Eşti alcătuit din senzaţii. N-ai decât să alergi de la o noutate la alta! Eu rămân ferm. Dacă mă frământă un gând, nu-mi dă pace săptămâni în şir. Tu te grăbeşti să urmăreşti numaidecât un altul. Şi asta consideri tu că e intuiţie. Dacă eu aş suferi de o halucinaţie, aş fi mândru de ea.

Ce-ar putea oferi o dovadă mai puternică de caracter şi de tărie? Încearcă să ai vreo manie a persecuţiei! Îţi dăruiesc ţie biblioteca mea, dacă te ridici atât de sus. Eşti ca un tipar lunecos, aluneci pe lângă orice gând puternic. Nu eşti în stare să realizezi o nălucire. Nici eu, dar eu aş fi dotat pentru asta: am caracter. Pentru tine, asta sună a fanfaronadă. Dar eu mi-am dovedit caracterul. Din proprie voinţă, nesprijinit de nimeni, fără ca măcar să ştie cineva, m-am eliberat de-o apăsare, de-o povară, de-o moarte, de-o crustă de granit blestemat. Unde aş fi acum, dacă te-aş fi aşteptat pe tine? Sus. Am ieşit în stradă, am lăsat cărţile

baltă, nici nu ştii ce cărţi, mai întâi să le cunoşti şi pe urmă poate că ai să spui că sunt un criminal. După o morală strictă, chiar şi sunt, dar iau asta asupra mea, nu mă tem. Moartea separă căsniciile. Oare mie să-mi fie mai puţin îngăduit decât morţii? Ce este moartea? O încetare a funcţiilor, ceva negativ, un nimic. Eu, s-o aştept pe ea? Să aştept toanele cine ştie cărui trup perseverent şi bătrân? Cine aşteaptă, când îi este ameninţată munca, viaţa, cărţile? O urăsc şi acum, o urăsc până dincolo de moarte! Am dreptul la ură; am să-ţi dovedesc că toate femeile merită ură! Tu crezi că nu mă pricep decât la Orient. Îţi zici: dovezile de care are nevoie şi le ia din domeniile lui speciale. Eu am să-ţi aduc luna de pe cer, dar nu minciuni, adevărul, adevăruri frumoase, consistente, tăioase, adevăruri de toate mărimile şi de tot felul, adevăruri pentru simţăminte şi adevăruri pentru raţiune, deşi la tine nu funcţionează decât simţământul, femeie ce eşti, adevăruri, până o să vezi albastru, căci albastru este culoarea fidelităţii! Dar să lăsăm asta, m-ai abătut de la prima noastră discuţie. Ne oprim fericiţi la nivelul analfabeţilor. Mă înjoseşti. Ar trebui să tac. Mă faci să devin o megeră cicălitoare, când eu aş avea argumente!”

Peter gâfâia. Colţurile gurii îi zvâcneau puternic. În gură se vedea o limbă care făcea mişcări disperate, amintea de un om care se îneacă. Cutele de pe frunte se frământau cuprinse de neorânduială. Observă asta în timp ce vorbea şi duse mâna la frunte. Trei degete le aşeză în trei adâncituri şi trecu de câteva ori apăsat peste ele, de la dreapta la stânga. A patra cută rămâne pe dinafară, se gândi Georg. De mirare că tăieturii din faţă îi corespunde o gură. Ea are buze şi o limbă ca oricare, cine şi-ar fi închipuit una ca asta. Nu vrea să povestească nimic. De ce e neîncrezător faţă de mine? Cât e de orgolios! Se teme să nu-l dispreţuiesc într-ascuns, pentru că s-a însurat. Încă de

mic pleda cât îl ţinea gura împotriva iubirii. Ca bărbat, găsea că nu merită osteneală să mai vorbească despre ea. „Dacă aş putea-o întâlni pe Afrodita, aş împuşca-o”. Pentru această sentinţă îl iubea pe Antisthene, întemeietorul şcolii cinice. Apoi a venit o târfă bătrână şi l-a vârât pe omorâtorul Afroditei în nenorocire. Marele caracter! Cât de ferm era! Georg simţea o bucurie răutăcioasă. Peter îl ofensa. Era obişnuit cu ofensele, dar acestea îl dureau. Cuvintele lui Peter aveau sens. Fără bolnavii lui, Georg într-adevăr nu putea să trăiască. Le datora mai mult decât pâinea şi gloria; erau substratul existenţei lui spirituale şi sufleteşti. Şiretenia, pe care o folosise ca să-l incite pe Peter la vorbă, dăduse greş. În loc de-a povesti, el îl insulta pe Georg şi se acuza singur de crimă. Fugise de nevastă. Pentru a nu fi nevoit să-i fie ruşine de această faptă infamantă, se stigmatiza ca asasin. Conştiinţa unei crime care nu era crimă putea fi uşor suportată. Chiar şi caracterele îşi dovedesc integritatea pe căi ocolite. Peter avea motiv să se considere un laş. N-o dăduse pe nevastă afară din apartament, ci se dăduse pe sine însuşi. De pe stradă, unde rătăcise o vreme nefericit, siluetă deşirată, ridicolă, se dusese în cămăruţa intendentului. Aici îşi ispăşea pedeapsa cu închisoarea pentru crima sa. Pentru ca timpul să nu-i devină prea lung, îi telegrafiase mai întâi fratelui său. Acestuia îi revenea, în ansamblul planului, o misiune specială. El trebuia s-o dea afară şi s-o execute pe femeie, să-i arate intendentului lungul nasului, să-i scoată caracterului crima sa din cap şi să-l ducă îndărăt, în triumf, în biblioteca eliberată şi purificată. Georg se vedea aici ca un element important dintr-un mecanism pe care un altul îl pusese în mişcare, pentru conservarea orgoliului său ameninţat. Comedia valora cât o falangă de la mâna stângă. Încă îl compătimea pe Peter. Dar această simulare a unei tulburări mintale, această folosire abuzivă a unei

demnităţi străine, pentru a şi-o restabili pe a sa, acest joc la care-l supunea pe el, cel obişnuit să se joace cu alţii, toate astea îi displăceau. Altruist şi prevăzător, aşa cum îi impunea funcţia lui, se hotărî să-l ajute pe Peter să se reîntoarcă în liniştea vieţii lui de savant, şi păstra pentru anii ulteriori o mică răzbunare. Când îl va vizita din nou pe Peter, şi încă de pe acum îşi propunea o asemenea vizită, avea să-i explice prieteneşte, dar fără milă, ceea ce se petrecuse aici în cămăruţă, în realitate, între ei.

„Ai argumente? Atunci, adu-le! Cred că frazele tale vor duce mereu îndărăt la China sau India”.

Alese calea cea lungă, cea scurtă îi era închisă. Întrucât Peter refuza să facă o relatare simplă, Georg trebuia să deducă, din pretinse fraze ştiinţifice, ce avea fratele său pe inimă împotriva soţiei lui. Cum să-i scoată ghimpii din carne, dacă nu-i vedea? Cum să-l liniştească, dacă nu ştia unde se cuibărise neliniştea, ce făcea, cum se explica, ce părere avea despre trecutul rasei umane, pe care îl substituia, ca pe un monstru, propriul său trecut?

„Am să rămân în Europa”, promise Peter, „aici se pot spune chiar şi mai multe despre femei. Marile epopei populare reprezentative ale germanilor, ca şi ale grecilor, au ca obiect încurcături muiereşti. Despre o influenţare nu poate fi vorba. Admir, fără îndoială, răzbunarea laşă a Kriemhildei. Dar se aruncă ea oare singură în luptă? Se expune ea chiar şi celei mai neînsemnate primejdii? Ea îi aţâţă doar pe ceilalţi, ţese intrigi, abuzează, trădează. Iar la sfârşit, când nu mai avea de ce primejdie să se teamă, le taie capetele, cu propria-i mână, încătuşaţilor Günther şi Hagen. Din fidelitate? Din dragoste pentru Siegfried, de a cărui moarte este vinovată? O biciuiesc furiile? Ştie cumva că o să piardă din cauza răzbunării ei? Nu! Nu! Nu! Nimic măreţ n-o mână. N-o interesează decât comoara Nibelungilor! Din cauza pălăvrăgelii ei şi-a pierdut

podoabele; pentru podoabe se răzbună. Printre podoabe se găsea şi un bărbat. Odată cu podoabele, îl pierde şi pe el, îl răzbună odată cu podoabele. Până în ultima clipă, speră să afle de la Hagen locul unde e ascunsă comoara. Consider ca un punct bun pentru poetul sau poporul care a premers poetului faptul că Kriemhilda este omorâtă în cele din urmă!”

Ea, era, aşadar, lacomă şi a vrut să obţină necontenit bani de la Peter, gândeşte Georg.

„Grecii au fost mai puţin drepţi. Ei îi iartă totul Elenei, pentru că este frumoasă. Eu, în ce mă priveşte, tremur totdeauna de revoltă când o regăsesc în Sparta, veselă, aruncând ocheade, ca o căţea, la braţul lui Menelaos. Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic – zece ani de război, cei mai voinici, mai frumoşi şi mai buni dintre greci căzuţi în luptă, Troia arsă până în temelii, Paris, iubitul ei, mort – măcar de-ar tăcea! Căci au trecut ani de-atunci, dar ea vorbeşte fără să se sinchisească de acea vreme, „… Când eroii, de dragul ocheadelor mele de căţea, au pornit la luptă, aheii în faţa cetăţii troiene”. Ea povesteşte cum Odiseu s-a furişat ca cerşetor în Troia asediată şi cum a omorât acolo mulţi oameni: „Femeile troiene cu hohot se boceau, dar eu în mine mă bucuram, căci m-apucase dorul de-ntors acasă şi-mi plângeam orbirea ce Venera-mi dăduse, când la IVoia, Ducându-mă departe de-a mea ţară, Mă-nstrăină de fata mea, de casă şi de bărbatul meu, desăvârşitul de bun şi de frumos şi de cuminte”.

Povestea asta o istoriseşte în faţa oaspeţilor ei şi, bagă bine de seamă, în faţa lui Menelaos.

Pentru el trage ea de aici morala. În felul ăsta, se insinuează din nou, prin linguşiri, în graţiile lui. Astfel îl consolează pentru vechiul adulter. Pe atunci, îl găseam pe Paris mai frumos la trup şi la suflet, spune sensul ascuns al

cuvintelor ei, astăzi ştiu însă că tu eşti tot atât de frumos. Cine se mai gândeşte la faptul că Paris nici nu mai trăieşte acum? Pentru o femeie, cel în viaţă e mai frumos decât mortul. Ce are, aia îi place. Din asemenea slăbiciune de caracter mai trage încă şi folos şi îl linguşeşte”.

Femeia aceea i-a reproşat mutra lui tristă, se gândeşte Georg, şi l-a înşelat cu unul mai puţin trist. Când celălalt a murit, folosind tot soiul de linguşeli, ea s-a întors la Peter.

„O, Homer ştie mai multe despre femei decât noi! Orbul trebuie să ne înveţe pe noi, cei care vedem! Aminteşte-ţi de adulterul Afroditei. Hefaistos nu e destul de bun, pentru că şchioapătă. Cu cine-l înşală ea? Cumva cu Apollo, poetul, un artist ca şi Hefaistos, care ar fi avut toată frumuseţea pe care n-o găsea la fierarul cel plin de funingine, sau cu Hades, cel întunecat şi plin de taine, căruia îi aparţine tot ce e sub pământ? Ori cu Poseidon, cel puternic şi mânios, care trimite furtunile peste mări? El i-ar fi fost stăpânul legitim, căci Afrodita se născuse din mare. Cu Hermes, care se pricepe la nenumărate şiretlicuri, chiar şi la cele muiereşti, şi a cărui şiretenie şi destoinicie întru negoţ trebuia s-o zăpăcească pe ea, stăpâna iubirii? Nu, tuturor acestora ea îl preferă pe Ares, care, în schimbul găunoşeniei din cap, are muşchi din belşug, un mojic roşcovan, zeul mercenarilor greci, nu un copil al spiritului, dar, în schimb, un om al pumnului, nelimitat în grosolănia sa, în rest limitarea însăşi!”

Iată-l şi pe intendent, gândeşte Georg, el i-a adus cea de-a doua ofensă.

„Pentru că-i sărac cu duhul, se prinde în plasă. De fiecare dată când citesc cum Hefaistos i-a demascat pe amândoi cu plasa lui, închid cartea de bucurie şi sărut cu patimă numele lui Homer, de zece, de douăzeci de ori. Dar nu renunţ nici la sfârşit. Ares o şterge, furişându-se jalnic,

este de fapt un măgar, dar un bărbat; mai are încă o scânteie de ruşine în el. Afrodita scapă, radioasă, la Pafos, unde altarele şi templele ei aşteaptă gata şi unde-şi revine după ruşinea suferită – toţi zeii au râs de ea, văzând-o în reţea – gătindu-se din nou în stil mare!”

Când i-a prins pe cei doi, se gândeşte Georg, intendentul, pe atunci încă modest, s-a furişat jenat şi a uitat de pumnii lui, în faţa bogatului savant. Ea însă a afişat o mutră impertinentă, singura apărare a celor prinşi asupra faptului, şi-a luat hainele în camera cealaltă şi s-a îmbrăcat acolo. Jean, unde-i fi tu acum?

„Îţi ghicesc gândurile. Vrei să spui că Odiseea pledează împotriva mea. În ochii tăi citesc numele Calipso, Nausicaa şi Penelopa. Am să-ţi dezvălui eu frumuseţea lor, pe care o preia un critic de la ceilalţi, trei pisici într-un sac vechi. Mai întâi, amintesc că Circe, o femeie, i-a prefăcut pe toţi bărbaţii în porci. Calipso îl ţine bine şapte ani pe Odiseu, pe care-l iubeşte din toată inima. Peste zi, el stă la ţărm şi plânge amarnic, nefericit de dorul de-acasă şi de ruşine, noaptea trebuie să doarmă cu ea, trebuie, noapte de noapte, indiferent dacă vrea sau nu. El nu vrea. Vrea să se ducă acasă. Este un om activ, plin de forţă, de curaj şi de spirit, o minte înspăimântătoare, cel mai mare actor al tuturor vremurilor şi, cu toate acestea, un erou. Calipso îl vede plângând, ştie prea bine care-i suferinţa. În trândăvie şi izolat de oameni, ale căror cuvinte şi acţiuni sunt aerul pe care el îl respiră, Odiseu îşi pierde, alături de ea, anii cei mai viguroşi. Ea nu-l lasă să plece. Nu l-ar fi lăsat niciodată. Atunci, Hermes îi aduce porunca zeilor: Odiseu trebuie pus în libertate. Calipso este nevoită să asculte. Ultimele ceasuri, care-i mai rămân, le foloseşte abuziv pentru a se pune faţă de Odiseu într-o lumină favorabilă. Îţi dau drumul din proprie iniţiativă, spune ea, pentru că te iubesc şi pentru că mi-e milă de tine. El îşi dă seama de

adevăr, dar tace. Astfel acţionează o zeiţă nemuritoare: are înaintea ei încă o veşnicie întreagă cu bărbaţi şi cu dragoste, nu va îmbătrâni niciodată. Ce-i pasă ei cum îşi foloseşte el, muritorul, viaţa lui mică, scurtă, pe jumătate roasă de timp?”

Ea nu i-a dat pace defel, se gândeşte Georg, nici noaptea, nici în timpul lucrului.

„Despre Nausicaa aflăm mai puţine. E prea tânără. Oricum, se observă înclinaţiile ei. Îşi doreşte un bărbat ca Odiseu, spune ea. L-a văzut gol la ţărmul mării. Asta-i ajunge, era frumos. Cine este, ea nici nu bănuieşte. Îşi face alegerea după trup. Despre Penelopa circulă legenda că l-ar fi aşteptat pe Odiseu douăzeci de ani. Numărul anilor este exact, dar de ce-l aşteaptă oare? Fiindcă nu e în stare să se hotărască pentru niciunul dintre cei care o peţesc. Vigoarea lui Odiseu a pervertit-o. Nu-i mai place niciun bărbat. Nu se aşteaptă decât la prea puţină plăcere de la aceşti îmbuibaţi. Pretinde că-l iubeşte pe Odiseu! Ce basm! Câinele bătrân, slăbit şi ostenit de moarte, îşi recunoaşte stăpânul, când acesta vine ca cerşetor, şi moare de bucurie. Dar ea nu-l recunoaşte şi continuă să trăiască veselă mai departe. Doar înainte de a adormi, plânge în fiecare seară. La început îi era dor de el, era un bărbat focos şi puternic. Apoi plânsul i-a devenit obicei, ca un fel de somnifer, de care nu se mai poate lipsi. În loc să pună mâna pe o ceapă, recurge la amintirea iubitului ei Odiseu şi boceşte până o prinde somnul. Euricleea, bătrâna şi buna dădacă, asemenea unei mămici îngrijorate, slabă de inimă şi întotdeauna activă, sare în sus de bucurie, când vede peţitorii omorâţi şi slujitoarele spânzurate! Odiseu, răzbunătorul, ofensatul propriu-zis, trebuie s-o certe pentru asta!”

În Penelopa şi Euricleea, el urăşte spiritul ordinii casnice, gândeşte Georg, ea i-a fost, doară, la început

menajeră.

„Drept cel mai preţios şi mai personal dintre legatele lui Homer consider cuvintele pe care Agamemnon, o umbră palidă, albastră din Infern, căci soţia lui l-a măcelărit, le rosteşte lui Odiseu: „De-aceea, niciodată c-o femeie să nu fii de tot moale, niciodată să nu-i descoperi gândurile toate.

Ci parte spune-i, parte-ascunde bine…

Pe-ascuns şi nu pe faţă să-ţi apropii corabia de ţara ta iubită;

Căci nu te poţi încrede în femeie”.

Cruzimea este una dintre însuşirile principale ale zeiţelor greceşti. Zeii sunt mai umani.

Când a mai fost chinuită vreodată, mai fără milă, vreo făptură şi gonită prin viaţă decât Heracles de către Hera, căreia nu-i adusese niciun alt prejudiciu decât originea lui? Când moare, în cele din urmă, şi scapă de îngrozitoarele femei, care îi transformă până şi moartea într-un foc al Infernului, ea îi distruge nemurirea printr-o lovitură perfidă. Zeii doresc să-l răsplătească pentru suferinţele lui. Le e ruşine de ura Herei celei nemiloase; ca o despăgubire potrivită, ei îi acordă nemurirea. Atunci Hera strecoară pe furiş o femeie în darul lor. Îl împreunează chiar cu fiica ei, Hebe. Zeii sunt trufaşi; consideră drept noroc faptul că cineva are de soţie pe una de-a lor. Heracles este lipsit de apărare. Dacă Hebe ar fi fost un leu, l-ar fi doborât cu măciuca lui. Dar ea este zeiţă. El zâmbeşte şi mulţumeşte. Unde l-au răsădit după o viaţă primejdioasă? Într-o căsnicie nemuritoare! Căsnicie nemuritoare în Olimp, sub cerul albastru, cu privelişte spre marea albastră…”

Cel mai mult se teme de faptul că nu se poate desface căsătoria. Georg se bucură de pe acum la gândul divorţului, darul lui pentru Peter. Acesta tace şi priveşte

încordat în faţa lui.

„Ia spune-mi”, începu el şovăitor, „sufăr de nişte iluzii optice. Am încercat acum să-mi imaginez Marea Egee. Îmi apare mai curând verde decât albastră, are asta vreo semnificaţie serioasă? Ce crezi tu despre asta?” „Ei, aş, dar ce-ţi trece prin cap! Eşti ipohondru. Marea are cele mai felurite culori. La tine, probabil că un ton verzui este legat de vreo amintire deosebit de agreabilă. Mie mi se întâmplă la fel. Îmi place perfida culoare verde dinaintea furtunilor, din zilele întunecoase”. „Mie, albastrul îmi pare cu mult mai perfid decât verdele”. „Atitudinea faţă de anumite culori este, judecând după experienţa mea, diferită de la om la om. În general, albastrul trece drept agreabil. Gândeşte-te la albastrul simplu, copilăresc, din tablourile lui Fra Angelico!”

Peter tăcu din nou. Deodată îl apucă pe Georg de mânecă şi spuse: „Dat fiind că tocmai vorbim de tablouri, ce părere ai despre Michelangelo?” „Cum de-ai ajuns acum tocmai la Michelangelo?” „Exact în centrul tavanului Capelei Sixtine, Eva este creată din coasta lui Adam. Reprezentarea acestui eveniment, care face din lumea atât de bine începută cea mai proastă dintre lumi, este realizată la dimensiuni mici, având într-o parte crearea lui Adam, iar de cealaltă parte păcatul originar. Mărginit şi jalnic este ceea ce se petrece acolo: jefuirea omului de cea mai proastă dintre coastele sale, diviziunea sexelor, dintre care unul nu reprezintă decât un fragment din celălalt, dar acest mic eveniment stă în centrul creaţiei. Adam doarme. Dacă ar fi fost treaz, şi-ar fi ascuns bine coasta. Ah, ce păcat că dorinţa fugară de a avea o soaţă a trebuit să se transforme în destinul său! Bunăvoinţa lui Dumnezeu se epuizase odată cu facerea lui Adam. Din momentul acela, l-a tratat ca pe un străin, nu ca pe o operă a sa. L-a pus să plătească din greu unele cuvinte şi toane, care se

destramă mai repede decât norii, şi l-a silit să-şi suporte capriciile în vecii vecilor. Din capriciile lui Adam s-au născut instinctele neamului omenesc. Adam doarme. Dumnezeu, blândul părinte, de o blândeţe ironică în cursul acestei îndeletniciri, face să apară Eva. Ea nu se sprijină decât cu un picior pe pământ, celălalt este încă în coasta lui Adam. Mai înainte de a putea să îngenuncheze, ea îşi şi împreună mâinile. Buzele ei murmură o linguşeală. Linguşelile la adresa lui Dumnezeu se numesc rugăciuni. Nu nevoia a învăţat-o să se roage. E prevăzătoare. În timp ce Adam doarme, ea adună în grabă o comoară de fapte bune. Are instinct şi simte vanitatea lui Dumnezeu, care este la fel de imensă ca şi el însuşi. În cursul diferitelor acte ale creaţiei, el se comportă diferit. Îşi schimbă straiele de la o operă la alta. Înfăşurat într-o mantie largă, căzând frumos, o contemplă pe Eva. Frumuseţea ei n-o vede, pentru că pretutindeni se vede numai pe el însuşi; dar îi acceptă omagiul. Gestul ei este josnic şi păcătos. Din prima clipă de viaţă şi-l calculează. Este goală puşcă, dar nu-i e ruşine în faţa lui Dumnezeu, îmbrăcat în mantia lui largă. Se va ruşina abia atunci când nu va izbuti să comită un păcat. Adam stă întins, istovit, ca după un act sexual. Somnul nu-i este uşor. El visează la tristeţea pe care i-o dăruieşte Dumnezeu. Primul vis al unui om s-a născut din teama de femeie. Când se trezeşte Adam, Dumnezeu îi lasă pe amândoi îngrozitor de singuri, ea va îngenunchea în faţa lui, cu mâinile împreunate ca în faţa lui Dumnezeu, pe buze cu aceleaşi linguşeli, cu fidelitatea în ochi, în inimă, cu dorinţa de-a stăpâni, şi îl va ispiti la desfrâu, ca să nu se mai poată lipsi de ea niciodată. Adam este mai mărinimos decât Dumnezeu. Dumnezeu se iubeşte pe sine însuşi în creaţia sa. Adam o iubeşte pe Eva, acel altceva, acea a doua fiinţă, răul, nenorocirea. El o iartă pentru ceea ce este ea: coasta lui umflată. El uită, şi dintr-unul devin doi.

Ce nenorocire pentru vecii vecilor!”

O toană, o răbufnire poartă vina căsătoriei sale. A încheiat-o împotriva propriei voinţe.

Lucrul ăsta nu şi-l iartă. Îl enervează faptul că nu crede decât în imperativul categoric, nu şi în Dumnezeu. Altfel, ar da vina pe acesta. Priveşte în sus, la tavanul Capelei Sixtine, pentru a şi-l putea reprezenta puţin pe Dumnezeu. În toată arta plastică nu există un alt Dumnezeu biblic mai verosimil. Peter are nevoie de el, pentru a-l insulta. Cu glas tare, Georg rosteşte o amabilitate oarecare, cât mai depărtată de gândurile sale: „De ce pentru vecii vecilor? Doar am vorbit adineauri despre termitele care şi-au învins sexul. Deci nu este vorba de un rău, nici condiţionat, nici de neînlăturat”. „Da, şi în aceeaşi măsură o minune ca frământarea erotică din colonia termitelor, şi ca incendiul bibliotecii mele, care nu e posibil, ba chiar este cu totul exclus, inimaginabil, pură nebunie, o trădare fără seamăn faţă de atâtea lucruri de preţ cum nu mai sunt nicăieri adunate laolaltă, o curată porcărie, şi o murdărie, cum nu-ţi permit să vorbeşti nici măcar în glumă faţă de mine, cu atât mai mult s-o presupui, că doar vezi bine că nu sunt nebun, nici măcar n-am mintea tulburată, am trecut prin multe, enervarea nu e o ruşine, de ce mă batjocoreşti, memoria mea este intactă, ştiu tot ceea ce vreau, mă stăpânesc perfect, de ce, pentru că m-am însurat odată, n-am nici măcar o singură legătură de dragoste la activul meu, dar tu, câtă dragoste n-ai făcut, dragostea este o lepră, o boală, transmisă ereditar de la fiinţele monocelulare mai departe, alţii se însoară de două şi de trei ori, eu n-am avut absolut nimic a face cu ea, mă ofensezi, asta n-ar fi trebuit să mi-o spui, nebunii poate fac asta, dar eu nu-mi dau foc bibliotecii, dacă persişti, ia-o din loc, du-te îndărăt în ospiciul tău de idioţi, unde ţi-e capul, la tot ce-ţi spun eu tu răspunzi numai cu da şi amin! N-am

auzit încă nicio idee proprie de-a ta, până acum, palavragiule, crezi că ştii totul! Miros eu gândurile tale ironice. Put. E nebun, te gândeşti tu, pentru că ocărăşte femeile. Dar eu nu sunt singurul! Am să-ţi dovedesc acest lucru! Ia-ţi gândurile tale murdare îndărăt! De la mine ai învăţat să citeşti, puturosule. Nu ştii nici măcar chinezeşte. Am să dau divorţ de ea postum. Trebuie să-mi reabilitez onoarea. Femeia nu e necesar să fie prezentă pentru divorţ. N-are decât să se răsucească în mormânt. Iadul îl merită! De ce nu există iad? Ar trebui înfiinţat unul. Pentru femei şi pentru vânătorii de fuste aşa ca tine. Eu spun adevărul! Sunt un om serios. Acum ai să pleci şi n-ai să te mai interesezi de mine. Sunt absolut singur. Sunt de capul meu. Pot să-mi port singur de grijă. Cărţile nu ţi le las ţie moştenire. Mai bine le dau foc. De altfel, tu o să mori înaintea mea, eşti uzat de pe acum, asta-i din cauza vieţii murdare, ascultă numai cum vorbeşti, fără vlagă, în fraze lungi, întortocheate, eşti totdeauna politicos, muiere, eşti ca Eva, dar eu nu sunt Dumnezeu, la mine n-ai niciun succes cu asta! mai odihneşte-te şi lasă-ţi în pace feminitatea. Poate că ai să redevii om. Biată făptură janghinoasă! Mi-e milă de tine. Dacă ar trebui să fiu în locul tău, ştii ce-aş face? Nu sunt nevoit, dar dacă aş fi nevoit, dacă altfel nu s-ar putea, dacă nicio lege a naturii nu s-ar îndura de mine, aş mai şti totuşi o scăpare. Aş da foc ospiciului tău de nebuni, până ar arde ca o făclie, cu toţi ocupanţii lui, cu mine, dar nu şi biblioteca mea! Cărţile sunt mai de preţ decât nebunii, cărţile sunt mai de preţ decât oamenii, dar tu nu înţelegi asta, pentru că eşti un comediant, ai nevoie de aplauze, cărţile sunt mute, ele vorbesc şi totodată sunt mute, acesta este lucrul cel mai măreţ, ele vorbesc şi tu le auzi mai repede decât dacă ai fi nevoit să asculţi. Am să-ţi arăt cărţile mele, nu acum, mai târziu, ai să-ţi ceri iertare pentru închipuirea ta

respingătoare, sau altfel te dau afară!”

Georg nu-l întrerupse, voia să audă tot. Peter vorbea atât de grăbit şi de agitat, că nu l-ar fi oprit niciun fel de amabilităţi. Se sculase în picioare; de îndată ce venise vorba despre cărţi, mişcările lui reduse deveniseră mai largi şi precise. Georg regreta imaginea pe care o alesese, în lipsă de alta, pentru ilustrarea termitelor şi a asexualităţii lor fericite, pentru a îndrepta fantezia fratelui său în această direcţie dorită. Simplul gând că ar putea să dea foc cărţilor îl ardea pe Peter mai mult decât focul. Atât de mult îşi iubea biblioteca: ea îi ţinea loc de oameni.

De această durere ar fi trebuit să-l scutească; totuşi, ea nu era zadarnică. Prin ea află Georg că exista un remediu împotriva femeii, mai sigur decât otrava: o dragoste exagerată, care putea fi împinsă la luptă împotriva acelei un, pentru a o stinge şi a o distruge. Merita să trăieşti mai departe pentru cărţile pe care le apărai în asemenea măsură împotriva unei primejdii pur şi simplu inventate. Georg îşi propuse s-o dea pe femeie, repede şi fără multă zarvă, afară din casă, pe intendent odată cu ea, să înlăture din apartament tot ceea ce-ar fi putut aminti de femeie, să cerceteze biblioteca dacă este intactă, să-i pună în ordine afacerile băneşti, căci cu siguranţă posedă mult mai puţin, poate chiar nimic, să-i apropie din nou cărţile de inimă, să reaprindă vreme de o zi vechea dragoste, să-l aşeze din nou la lucrul pe care îl avea început încă mai dinainte şi, pe urmă, să-l lase singur pe acest peşte pe uscat, în elementul lui, dat fiindcă îl găseşte vesel. După o jumătate de an am să-l vizitez din nou, îşi spunea Georg, sunt dator să dau câte o mică fugă la el, cu toate că e fratele meu şi că îi dispreţuiesc profesiunea ridicolă. În privinţa poveştii cu căsătoria lui, am aflat tot ce-mi trebuie. Judecăţile lui, pe care le consideră obiective, sunt mai străvezii decât apa. Mai întâi

trebuie să-l calmez. Cel mai liniştit este atunci când îşi ascunde ura îndărătul unor femei mitologice sau istorice. Îndărătul acestor bastioane ale memoriei sale se simte asigurat împotriva femeii de sus. Ea nici măcar n-ar putea să-i replice nimic. În fond, Peter este mărginit la minte şi are un caracter meschin. Ura îi dă oarecare avânt. Poate că o să-i rămână ceva din ea pentru lucrările sale ulterioare.

„Te-ai întrerupt. Mai aveai de spus ceva serios”, se descurcă Georg foarte calm, trecând, cu glas blând şi plin de speranţe, peste răbufnirile cu opinteli ale lui Peter. Atâta seriozitate şi bunăvoinţă îi alungă mânia. Se aşează din nou jos, căută în minte şi regăsi, în cel mai scurt timp, firul pe care era indicat să-l reia.

„O minune, exact la fel ca agitaţia erotică din furnicarul termitelor şi ca incendiul imposibil al bibliotecii mele, ar fi fost distrugerea tavanului Capelei Sixtine de către Michelangelo însuşi. Poate că, în ciuda celor patru ani de muncă, ar fi acoperit cu vopsea sau ar fi îndepărtat figură după figură, la porunca vreunui papă smintit. Dar pe Eva, pe această Evă ar fi apărat-o împotriva a o sută de gărzi elveţiene de-ale papei. Ea este testamentul lui”. „Ai un simţ fin pentru moştenirea marilor artişti. Până şi istoria îţi dă dreptate, nu numai Homer şi Biblia. Dar să le lăsăm deoparte pe Eva, pe Dalila, şi Clitemnestra şi chiar pe Penelopa, a căror ticăloşie ai demonstrat-o. Ele sunt exemple puternice, figuri excelente pentru demonstraţii, dar cine ştie dacă au trăit vreodată? O Cleopatră ne atrage de o mie de ori mai mult pe noi, iubitorii istoriei”. „Da – n-am uitat-o, dar nu ajunsesem încă atât de departe. Bine, fie, să le lăsăm pe celelalte! Tu nu eşti atât de meticulos ca mine. Cleopatra pune s-o omoare pe sora ei – orice femeie luptă împotriva oricărei alte femei. Ea îl înşală pe Antoniu – orice femeie îl înşală pe orice bărbat. Îl speculează pe el

şi provinciile asiatice ale Romei pentru luxul ei – orice femeie trăieşte şi moare pentru pasiunea luxului ei. Îl trădează pe Antoniu din primul moment de primejdie, îl convinge că ea o să-şi dea foc. Între timp el se omoară. Dar Cleopatră nu-şi dă foc. În schimb, are numaidecât la îndemână veşminte de doliu, care-i stau atât de bine, şi cu astea încearcă să-l momească pe Octavian. Dar el a fost destul de înţelept ca să lase ochii în jos. Pariez că n-a privit-o niciodată. Şmecherul ăsta tânăr era îmbrăcat cu platoşă. Altfel, Cleopatra ar fi încercat cu pielea ei şi s-ar fi lipit de el, tocmai în clipa în care Antoniu îşi dădea duhul. Ăsta om, acest Octavian, un bărbat minunat, îşi apără pielea prin platoşă, iar ochii, lăsându-şi-i în jos! Se zice că n-ar fi răspuns cu niciun cuvânt la cântecul ei de sirenă. Eu îl bănuiesc că îşi înfundase urechile cu ceară, ca Odiseu la vremea lui. Ei, numai cu nasul, singur, ea nu putea să-l cucerească. Pe nas s-a bazat şi el. Probabil că simţul mirosului îl avea slab dezvoltat. Un bărbat, ce bărbat, cum îl mai admir! Cezar a cedat în faţa ei, el nu. Şi, cu toate astea, ea devenise între timp mai primejdioasă, datorită vârstei, devenise de fapt mai insistentă”.

Nici chiar vârsta nu i-o iartă nevesti-sii, se gândi Georg, e uşor de înţeles. Îl mai ascultă încă multă vreme. N-a fost scutit de nicio fărădelege a vreunei femei, fie ea garantată istoric sau simplă legendă. Filosofii îi slujeau ca să-şi întemeieze părerile dispreţuitoare. Citatele lui Peter erau sigure şi ţi se imprimau în memorie, întrucât vorbea cât se poate de apăsat, ca un învăţător. Unele fraze, păstrate într-o tradiţie veche, dar greşită, erau corectate. Întotdeauna poţi învăţa ceva, chiar şi de la un pedant. Multe lucruri erau noi pentru Georg. „Femeia este o buruiană”, ar fi spus Sfântul Toma d’Aquino, „care creşte repede, un om nedesăvârşit; trupul îi ajunge numai de aceea mai devreme la maturitate, pentru că este de mai

mică valoare, pentru că natura s-a preocupat mai puţin de el”. Şi unde tratează Thomas Morus, primul comunist modern, despre legile matrimoniale din Utopia sa? În capitolul Despre sclavie şi crime! Attila, regele hunilor, se spune că ar fi fost chemat de către o femeie, Honoria, sora împăratului roman, în propria ei patrie, în Italia, pe care Attila a jefuit-o şi a distrus-o în cea mai mare parte. Câţiva ani mai târziu, văduva aceluiaşi împărat, Eudoxia, căsătorită după moartea lui cu asasinul şi succesorul său, i-ar fi chemat pe vandali să vină asupra Romei. Celebra jefuire vandalică ei i-o datorează Roma, aşa cum cumnatei ei îi datorează flagelul hunic.

Încetul cu încetul, pasiunea lui Peter scăzu. Vorbea tot mai calm, atingea doar în treacăt nişte crime îngrozitoare. Materialul era mai mare decât ura sa. Pentru a nu trece nimic cu vederea – însuşirea lui cardinală rămânea precizia – distribuia materialul echitabil între cele mai diferite perioade, popoare şi gânditori. Fiecăruia în parte îi revenea foarte puţin. Încă acum o oră, Messalinei i-ar fi fost dat să-şi audă urechilor cu totul altceva despre faptele ei. Acum scăpă foarte uşor, doar cu câteva rânduri din Juvenal. Chiar şi mitologia multor triburi de negri părea impregnată de dispreţul faţă de femeie. Peter îşi căuta aliaţii oriunde-i găsea. Analfabeţilor le ierta sărăcia, dacă se pricepeau la femei.

Georg se folosi de o mică pauză a memoriei lui Peter şi îşi permise să-i facă respectuos şi stăpânit de aceeaşi speranţă nezdruncinată propunerea de a lua împreună masa de prânz. Peter acceptă; dar spuse că preferă să mănânce în afara casei. S-a săturat de cămăruţa asta. Se duseră la restaurantul cel mai apropiat. Georg se simţea observat cu atenţie dintr-o parte. Nici nu deschise bine gura, că Peter reveni la himerele lui. Totuşi, frazele lui cedară în curând locul tăcerii. Atunci tăcu şi Georg. Se

odihniră amândoi câteva minute, după atenţia încordată de până atunci. La restaurant, Peter se aşează pe îndelete. Se foi cu scaunul întruna, până când se potrivi cu spatele spre o doamnă care era de faţă. Curând după aceea îşi mai făcu apariţia încă una, şi mai vârstnică, şi mai dornică de ocheade, îl fixă până şi pe Peter şi, din recunoştinţă pentru atenţia lui, pe care spera s-o trezească în curând, n-o supăra nici măcar aspectul lui scheletic. Chelnerul, un domn cu aspect serios, stătea în faţa lui Georg, pe care-l lua drept amfitrionul celuilalt, al înfometatului, şi nota felurile de mâncare. Cu o uşoară înclinare din cap către cerşetor, el recomandă două feluri de mâncăruri: mai hrănitoare pentru acesta, mai fine pentru binefăcătorul lui. Atunci Peter se sculă brusc şi declară tăios: „Plecăm din acest local!” Chelnerul regretă nespus. Îşi atribuia singur vina şi se pierdea în formule de politeţe.

Georg se simţi penibil impresionat. Plecară fără explicaţii. „Ai văzut-o pe cotoroanţa aia?” întrebă Peter odată ajunşi afară. „Da”. „Se tot zgâia la mine. La mine! Eu nu sunt criminal. Cum îşi permite să mă fixeze! Pot să-mi iau răspunderea pentru ceea ce am făptuit!”

La al doilea restaurant, Georg alese o nişă. În timpul mesei, Peter îşi continuă neîntrerupt expunerea, încet şi plicticos, cu ochii mereu la pândă, să vadă dacă fratele îl şi ascultă. Se pierdu în banalităţi şi în istorii vechi, arhicunoscute. Vorba lui deveni mai şovăitoare. Între fraze adormea. În curând avea să-şi separe şi cuvintele prin intervale de minute întregi. Georg comandă şampanie. Dacă vorbeşte mai repede, îşi spuse el, o să termine mai repede. În afară de asta o să-i aflu şi ultimele secrete, în ipoteza că are vreunul. Peter refuză să bea. Spuse că dispreţuieşte alcoolul. Apoi bău totuşi. Pentru că, altfel, Georg şi-ar fi putut închipui că vrea să-i ascundă ceva. De fapt, el n-are nimic de ascuns. Este adevărul întruchipat.

Nenorocirea lui se trage din dragostea lui pentru adevăr. Bău mult. Erudiţia lui se deplasă pe alt teren. Dovedi o cunoaştere surprinzătoare a proceselor pentru asasinate istorice. Apără cu înflăcărare dreptul bărbatului la înlăturarea nevestei sale. Vorba lui se transformă în pledoaria unui apărător care explică în faţa justiţiei de ce clientul său a trebuit s-o asasineze pe demonica-i nevastă. Demonismul ei se vede din viaţa desfrânată pe care i-a plăcut s-o ducă, din îmbrăcămintea provocatoare, din vârsta ei pe care obişnuia s-o tăinuiască, din cuvintele triviale ce-i alcătuiesc vocabularul şi, mai cu seamă, din sadismul brutalităţilor, care au degenerat până la bătăi îngrozitoare. Ce bărbat nu şi-ar fi omorât o asemenea nevastă? Peter expuse aceste argumente amănunţit şi insistent. Când termină, îşi mângâie satisfăcut bărbia, ca un adevărat apărător. Apoi, pleda pentru asasinii femeilor mai puţin înzestrate.

Dar Georg nu mai află noutăţi în legătură cu cazul propriu-zis al fratelui său. În ciuda alcoolului, părerea pe care şi-o formase rămase intactă. Deteriorările minţilor pedante sunt uşor de reparat. Ele se nasc cu precizie şi sunt vindecate cu precizie. Aceste cazuri sunt singurele care nu-i plac lui Georg; nici nu sunt cazuri. Cine rămâne şi atunci când e bine dispus, la fel ca atunci când n-a băut nimic, merită să ai despre el cea mai proastă părere. Ce lipsă de fantezie vorace la acest Peter! Un creier ca de plumb, din litere turnate, rece, rigid şi greoi. Din punct de vedere tehnic, o fi el, poate, o minune; dar mai există vreo minune în secolul nostru tehnic? Cea mai îndrăzneaţă idee până la care se avântă un filolog este aceea a crimei împotriva nevestei sale. Dar atunci trebuie ca nevasta să fie de o structură monstruoasă, cu circa douăzeci de ani mai în vârstă decât respectivul filolog, pandantul său plin de răutate, care se poartă cu oamenii aşa cum se poartă el

cu textele marilor poeţi. Dacă avea să-şi pună în aplicare crima, dacă avea să ridice mâna împotriva ei şi să nu dea îndărăt în ultima clipă, dacă avea să se distrugă din cauza crimei lui şi dacă avea să jertfească răzbunării sale tot ceea ce intra în inima lui slăbănoagă, conjecturi, manuscrise şi bibliotecă – atunci fie-i amintirea slăvită! Dar mai bine o lichidează. Mai întâi îi telegrafiază fratelui său. Îi cere ajutorul pentru o crimă necomisă. Treizeci de ani o să mai trăiască de acum încolo şi o să mai lucreze. Va străluci în cine ştie ce anale, ca o stea de mărimea întâi, până în vecii vecilor pământeşti. Strănepoţii, care vor răsfoi anuarele de sinologie, căci vor veni pe lume şi asemenea strănepoţi, vor trebui să dea peste numele lui. Acelaşi nume îl poartă şi Georg. Ar trebui să şi-l schimbe. Peste cincizeci de ani guvernul chinez îi va cinsti memoria lui Peter printr-o statuie. Copiii, nişte făpturi graţioase şi delicate, cu ochi oblici, cu pielea întinsă (când râd, se înclină până şi cele mai neînduplecate case), se joacă pe o stradă care poartă numele lui. Pentru ochii lor (copiii sunt un mănunchi de enigme, ei şi totul din jurul lor), literele unui nume vor deveni un secret, al cărui purtător a fost, atâta timp cât a trăit, limpede, străveziu, uşor de sesizat şi înţeles de toţi, iar dacă va fi fost cândva o enigmă, apoi a fost o enigmă descifrată numaidecât. Ce fericire că oamenii nu ştiu, de cele mai multe ori, cu numele cui sunt denumite străzile lor! Ce fericire că, în general, se ştie atât de puţin!

La începutul după-amiezii îl duse pe filolog la hotelul lui şi-l rugă să se odihnească acolo, în timp ce el îi va rezolva problemele de acasă.

„Vrei să cureţi locuinţa”, spuse Peter.

„Da, da”. „Nu trebuie să te surprindă duhoarea îngrozitoare de acolo”.

Georg zâmbi; laşii înclină întotdeauna pentru

circumscrieri. „Am să-mi astup nasul”. „Dar ţine ochii deschişi! Poate că ai să vezi stafii”. „Nu văd niciodată stafii”. „Poate că totuşi ai să vezi vreuna. Şi atunci, să-mi spui!” „Da, da”. Ce lipsite de gust sunt glumele lui!

„Vreau să te rog ceva”. „Ce anume?” „Să nu vorbeşti cu intendentul! E periculos. O să te atace. Spui un cuvânt care nu-i convine, şi numaidecât te şi loveşte. Nu vreau să păţeşti ceva din cauza mea. O să-ţi sfărâme toate oasele. În fiecare zi dă cerşetorii afară din casă; dar mai întâi îi răneşte. Nu-l cunoşti. Promite-mi că n-o să te angajezi în vreo discuţie cu el! Minte. Nu trebuie să crezi nimic din palavrele lui”. „Ştiu, m-ai avertizat odată”. „Îmi promiţi?” „Da, da”. „Chiar dacă nu ţi-o face nimic, tot o să-şi bată joc mai târziu de mine”.

Se teme de pe acum de vremea când o să fie din nou singur. „Fii sigur că am să-l alung din casă”. „Adevărat?” Peter râdea, pentru prima dată, de când îl ştia fratele său. Vârî mâna în buzunar şi-i întinse lui Georg un pumn de bancnote mototolite.

„O să vrea bani”. „Ăştia sunt, desigur, toată averea ta?” „Da. Restul îl găseşti sus, într-o formă nobilă”.

Lui Georg aproape că i se făcu rău de această ultimă frază. O jumătate din imensa lor moştenire părintească era vârâtă în volume moarte, cealaltă jumătate în ospiciul de nebuni. Care dintre jumătăţi fusese mai bine plasată? Se aşteptase să mai găsească la Peter un rest de bani. Nu de asta îmi pare rău, îşi spuse el, fiindcă acum o să trebuiască să-l hrănesc toată viaţa. Sărăcia lui mă necăjeşte, pentru că aş putea să ajut cu aceiaşi bani mai mulţi bolnavi.

Apoi îl lăsă singur. Pe stradă îşi şterse mâinile cu batista. Şi-ar fi trecut-o peste frunte, mâna chiar şi pornise, dar îşi aminti de gestul asemănător lui Peter. Mâna căzu grabnic în jos.

Când ajunse în faţa uşii apartamentului, auzi strigăte

puternice. Se certau înăuntru. Avea să-i domine cu atât mai uşor. Când sună insistent la uşă, deschise femeia. Avea ochii plânşi şi purta aceeaşi fustă caraghioasă de dimineaţă.

„Poftim, domnule frate”, ţipă ea, „e obraznic! A amanetat cărţile. Sunt eu cumva de vină pentru asta? Acuma vrea să mă denunţe. Dar asta nu se poate, zic eu! Eu sunt o femeie cinstită!”

Cu o politeţe aleasă, Georg o conduse într-una din camere. Îi oferi braţul lui. Therese îl apucă repede. În faţa biroului fratelui său, Georg o rugă să ia loc. Îi potrivi chiar el scaunul.

„Şedeţi cum vă e mai bine!” spuse el. „Sper că vă simţiţi bine aici! O femeie ca dumneavoastră ar trebui să fie purtată numai pe braţe. Din păcate, sunt căsătorit. Dumneavoastră ar trebui să conduceţi un magazin propriu. Sunteţi născută să fiţi femeie de afaceri. Sper că nu vom fi deranjaţi aici?” Se duse la uşa ce da spre camera cealaltă şi trase de clanţă. „Încuiată. Bine. Vă rog să încuiaţi şi uşa cealaltă!”

Ea ascultă. Georg se pricepu să se transforme pe loc în proprietar, iar pe gazde să le transforme în oaspeţi.

„Fratele meu nu vă merită. Am vorbit cu el. Trebuie să plecaţi de la el. Voia să vă denunţe pentru dublul dumneavoastră adulter. Ştie tot. L-am convins să renunţe. Pe un om ca el trebuie să-l înşele orice femeie. Cred că nici măcar nu este un bărbat adevărat. Oricum, ar putea obţine uşor să fiţi declarată vinovată cu prilejul divorţului. Aţi pleca atunci cu mâinile goale. Nu v-aţi alege cu nimic de pe urma întregului chin cu un om rău, ştiu cum e. Ar trebui să vă petreceţi atunci bătrâneţea în mizerie şi singurătate. O femeie cumsecade ca dumneavoastră, care mai are încă cel puţin treizeci de ani de trăit. Fiindcă veni vorba, ce vârstă aveţi? Cel mult patruzeci de ani. Reclamaţia a făcut-

o pe ascuns. Dar am să mă ocup eu de ea. Îmi plăceţi. Trebuie să părăsiţi imediat casa. Dacă n-o să vă mai vadă, n-o să întreprindă nimic împotriva dumneavoastră. Vă cumpăr eu o lăptărie la celălalt capăt al oraşului. Vă avansez capitalul necesar, cu o singură condiţie: nu trebuie să mai apăreţi niciodată în faţa fratelui meu. Dacă totuşi o faceţi, atunci capitalul pe care vi-l avansez îmi va reveni mie. Veţi semna o înţelegere cu acest conţinut. Faceţi o afacere bună. Voia să ceară să fiţi închisă. Pentru câteva cărţi care au dispărut, să pătimească o femeie ca dumneavoastră! N-am să tolerez una ca asta. Ei, dacă n-aş fi însurat! Permiteţi-mi, stimată doamnă, să vă sărut mâna în calitate de cumnat. Vă rog să-mi indicaţi exact ce cărţi lipsesc. Îmi fac o datorie de onoare să le înlocuiesc. Altfel, nu şi-ar retrage plângerea. Este un om crud. O să-l lăsăm singur. Să vadă cum o să se descurce mai departe. Niciun om nu se va mai îngriji de el. A meritat-o. Dacă o să facă din nou prostii după aceea, atunci va fi de vină el însuşi. Acum dă vina pentru toate pe dumneavoastră. Intendentului am să-i iau slujba. S-a purtat obraznic cu dumneavoastră. De-acum înainte n-are decât să îngrijească de altă casă. În curând o să vă recăsătoriţi. Fiţi sigură că toată lumea o să vă invidieze pentru noul dumneavoastră magazin. Orice bărbat s-ar însura numai ca să devină stăpân peste el. Că doar aveţi ceea ce-i trebuie unei femei. Nu vă lipseşte nimic. Credeţi-mă pe mine! Eu sunt un om fin. Cine mai ţine astăzi atât de mult la curăţenie ca dumneavoastră? Fusta asta e o raritate. Şi ochii! Şi tinereţea! Şi gura micuţă! Cum vă spun, dacă n-aş fi însurat, v-aş împinge în păcat. Dar eu o respect pe soţia fratelui meu. Când voi reveni aici mai târziu, ca să văd ce mai face nerodul, am să-mi permit respectuos să vă fac o vizită la lăptăria dumneavoastră. Atunci n-o să mai fiţi soţia lui. Atunci o să ne lăsăm inimile să vorbească”.

Vorbea cu pasiune. Fiecare cuvânt avea efectul scontat. Therese se schimbă la faţă. După câteva fraze, aşteptă. Niciodată nu îndrăznise să rostească atâtea dulcegării patetice. Femeia nu spunea nimic. Georg înţelese că amuţise din cauza lui. Îi vorbea atât de frumos. Se temea ca nu cumva să piardă vreun cuvânt de-al lui. Ochii i se holbaseră, mai întâi de teamă, apoi de dragoste. Ciulise urechile, deşi nu era căţea. Gura îi lăsa apă. Scaunul pe care şedea trosnea fericit, în ritmul unui şlagăr. Ţinea mâinile întinse spre el, împreunate ca o cupă. Îi sorbea cuvintele cu buzele şi cu mâinile. Când Georg îi sărută mâinile, cupa îşi pierdu forma, iar buzele femeii şoptiră, dar el o auzi bine: „Vă rog, încă”. Atunci el îşi învinse scârba şi îi sărută mâinile din nou. Tremura toată. Excitarea se transmitea până-n creştetul capului. Dacă ar fi îmbrăţişat-o, ar fi căzut leşinată. După ultima frază care vorbea despre inimi, Georg încremeni într-o poziţie care încununa totul. Mâna şi cea mai mare parte a braţului, sprijinite de piept, întăreau spusele. Are un libret de economii, spuse Therese apoi. N-a dispărut nicio carte, are încă toate chitanţele de amanet. Neîndemânatică, se întoarse într-o parte cu ostentaţie, pudicitatea unei impudice, şi scoase din fustă, care avea de bună seamă un buzunar, un teanc gros de chitanţe de amanet. Îl întrebă dacă vrea şi libretul de economii? I-1 dăruieşte din dragoste. El mulţumi, tocmai din dragoste nu-l acceptă. În timp ce el încă refuza, Therese îşi spuse: „Cine ştie dacă merită”. Îi şi părea rău de cadou, mai înainte ca Georg să-l fi acceptat, îl întrebă dacă o să-i facă într-adevăr o vizită, căci e un adevărat bărbat. În timpul puţinelor cuvinte pe care le rosti, Therese îşi recapătă controlul. Dar cum deschise Georg gura din nou, ea era iarăşi la discreţia lui.

O jumătate de oră mai târziu ea îl ajută în acţiunea sa împotriva intendentului. „Probabil că nu ştii cine sunt!”

strigă Georg la el. „Prefectul poliţiei din Paris, în civil! Un cuvânt să spun şi prietenul meu, prefectul de aici, pune să te aresteze! Îţi pierzi pensia. Ştiu tot ceea ce ai pe conştiinţă! Uită-te la chitanţele astea! Celelalte lucruri le trec deocamdată sub tăcere.

Taci din gură! Te cunosc până-n măduva oaselor. Eşti un individ camuflat. Împotriva unor asemenea elemente, eu procedez cu toată rigoarea. Am să-l rog pe prietenul meu, prefectul oraşului, să-şi cureţe echipa. Ai să părăseşti casa! Mâine dimineaţă să nu te mai văd aici! Eşti un individ! Strânge-ţi catrafusele! Deocamdată nu-ţi dau decât o admonestare. Am să te desfiinţez! Criminalule! Ştii dumneata ce-ai făcut! Până şi vrăbiile guralive de pe acoperiş ciripesc despre asta!”

Benedikt Pfaff, puşlamaua voinică şi roşcovană, îşi trase muşchii în teacă, ca ghearele pisicii, îngenunche, împreună mâinile şi-l rugă pe domnul prefect să-l ierte. Fata lui fusese bolnavă, ar fi murit oricum şi de la sine. Îl roagă respectuos să nu-l alunge din post. Omu n-are decât ferestruica lui de spionat. Ce altceva îi mai rămâne? Trebuie să-i lase cei câţiva cerşetori. Că oricum, tot nu vine aproape niciunul! Cei din casă îl iubesc ca sarea-n ochi. Are ghinion! Dacă ar fi ştiut una ca asta! Domnul profesor nu arată ca şi cum ar avea ca frate un prefect de poliţie. Până la gară o să primească onorul din partea lui! Dumnezeu de sus vede tot. Îşi îngăduie să se ridice mulţumindu-i.

Era foarte mulţumit de respectul arătat înaltului domn. Când se ridică din nou în picioare, îi făcu prietenos cu ochiul. Georg rămase rigid şi sever. În chestiunea asta o să-i dea o mână de ajutor. Pfafi se obligă să aducă îndărăt, chiar în dimineaţa următoare, el personal, toate cărţile amanetate. Trebuie să renunţe la casa lui. Căpăta în schimb, la celălalt capăt al oraşului, lângă lăptăria femeii,

un magazin cu animale; amândoi se declarară gata să se mute împreună.

Femeia cere să nu fie bătută şi nici ciupită, în afară de asta să aibă voie să primească vizitele domnului frate, oricând va voi acesta. Pfaff acceptă măgulit. Împotriva interdicţiei de a ciupi, avea oarecare rezerve. E şi el doar om. În afara dragostei la care se obligau, trebuiau să se supravegheze reciproc. Dacă vreuna din părţi se rătăcea în apropiere de Ehrlichstrasse, atunci celălalt trebuia să anunţe numaidecât Parisul. Magazinul şi libertatea erau pierdute fără nicio indulgenţă. De-ndată ce va primi înştiinţarea, va urma telegrafic ordinul de arestare. Denunţătorul avea dreptul la o răsplată. Pfaff spuse că face ceva pe Ehrlichstrasse, dacă poate să locuiască numai printre canari. Therese se plânse: poftim, iar face ceva pe Ehrlichstrasse! Să n-o mai facă mereu! Georg îl convinse să se exprime aşa cum i se cade unui negustor mai acătării. Acum nu mai este un pensionar nenorocit, ci un om făcut. Pfaff ar fi preferat să devină cârciumar, sau mai curând director de circ, cu un număr propriu ca atlet şi cu păsărelele dresate, care să cânte la comandă. Prefectul îi dădu permisiunea, în caz că magazinul lui va renta suficient, iar el se va purta cu credinţă şi cinstit, să-şi poată deschide un birt sau un circ. Therese se împotrivi. Circul este stricăciune. Un birt, da. Hotărâră cum să-şi împartă munca. Ea va conduce birtul, el circul. El să fie stăpânul, ea să fie stăpâna. Domnul prefect le promise clienţi şi oaspeţi din Paris.

Încă în aceeaşi seară Therese începu să facă o curăţenie minuţioasă prin apartament. Nu-şi luă nicio femeie drept ajutor, duse la capăt totul singură, pentru a-l scuti pe domnul frate de cheltuieli inutile. Pentru noapte, puse lenjerie nouă pe patul soţului ei şi îl oferi domnului frate. La hotel totul se scumpeşte din zi în zi. Ei nu-i e

teamă. Georg se scuză, pretextând că trebuie să-l supravegheze pe Peter. Pfafi se retrase pentru ultima oară în cămăruţa lui; ultimul somn, spuse el, este amintirea cea mai fidelă. Therese deretică toată noaptea. Trei zile mai târziu, proprietarul reintră în casă. Prima privire o aruncă spre cămăruţa portarului. Era goală; în locul clapei se vedea o gaură imensă în zid. Pfaff, inventatorul, îşi demontase invenţia şi o împachetase. Biblioteca de sus era intactă. Uşile dintre camere erau larg deschise, în faţa biroului, Peter se plimbă de câteva ori în sus şi-n jos. „Covoarele n-au nicio pată", spuse el, şi zâmbi. „Dacă ar avea pete, le-aş arde. Urăsc petele!" Din sertar, scoase manuscrise şi le aşeză în stivă pe birou. Îi citi lui Georg titlurile. „De lucru pentru ani întregi, prietene! Şi acum să-ţi arăt cărţile". Spunând mereu „aici, vezi" şi „ce crezi că am aici?", aruncându-i priviri protectoare şi îndemnându-l cu răbdare (nu oricine stăpâneşte în acelaşi timp douăsprezece limbi orientale), Kien scotea volumele, care se mai aflau la Muntele de pietate cu puţină vreme înainte, şi explica specificul lor unui frate care se minuna nespus. Extraordinar de repede se schimbă atmosfera; flutura prin ea acum cifrele anilor de apariţie şi ale paginilor. Literele căpătau un sens revoluţionar. Combinaţiile primejdioase erau stăvilite. Unii filologi uşuratici se demascau, dovedindu-se nişte monştri care ar fi trebuit să fie daţi pradă batjocurii publice în pieţe, îmbrăcaţi în haine albastre. Albastrul fiind culoarea cea mai ridicolă, culoarea celor fără simţ critic, a credulilor şi a credincioşilor. O limbă recent descoperită se dovedea a fi cunoscută de mult, iar presupusul ei descoperitor era un măgar. Se proferau injurii pline de mânie la adresa lui. Omul îndrăznise să dea la iveală o lucrare despre o limbă doar după trei ani de şedere în ţara respectivă! Chiar şi în ştiinţă se impunea obrăznicia parveniţilor. Ştiinţa ar trebui

să aibă tribunalele ei inchizitoriale, pe mâna cărora să-şi dea ereticii. În privinţa asta nu trebuie să se gândească numaidecât la moartea prin foc. Autonomia juridică a castei preoţilor din Evul Mediu conta foarte mult. Ei, dacă le-ar merge şi astăzi tot aşa învăţaţilor! Astăzi, un savant, a cărui muncă este nepreţuită, e condamnat de nişte laici pentru cine ştie ce greşeală măruntă, poate chiar necesară.

Georg începu să se simtă nesigur. Nici măcar o zecime din cărţile discutate nu-i erau cunoscute. Dispreţuia această ştiinţă care-l copleşea. Pofta de lucru a lui Peter se dezlănţuia impetuos. Trezea în Georg nostalgia după locul unde era şi el un stăpânitor tot atât de absolut, ca Peter în biblioteca sa. Îl numi în grabă un nou Leibniz, şi, pentru a se sustrage dominaţiei sale pentru toată după-amiaza, folosi ca pretext câteva adevăruri. Era nevoie să angajeze o servitoare inofensivă; trebuia să asigure serviciile birtului celui mai apropiat pentru livrarea regulată a meselor; trebuia să depună o sumă la bancă din care să se facă automat plăţile casei, la zi-ntâi a fiecărei luni.

Târziu, spre seară, îşi luară rămas-bun unul de la celălalt. „De ce nu aprinzi lumina?” întrebă Georg. În bibliotecă se şi lăsase întunericul. Peter râse cu mândrie. „Mă orientez aici chiar şi pe întuneric”. De când era din nou acasă, se transformase într-un om sigur pe el şi aproape vesel. „Îţi oboseşti ochii!” spuse Georg şi aprinse lumina. Peter îi mulţumi pentru serviciile aduse. Le enumera pe rând pe toate, cu o pedanterie ostilă. Omise pe cel mai important, îndepărtarea nevestei. „N-am să-ţi scriu!” conchise el.

„Îmi închipui eu. Cu atâta treabă pe care ţi-ai asumat-o”. „Nu din cauza asta. Eu nu scriu nimănui, din principiu. Scrierea epistolelor este trândăveală”. „Cum

vrei. Dacă ai nevoie de mine, telegrafiază-mi! Peste şase luni am să te vizitez din nou”. „La ce? N-am nevoie de tine!” Glasul lui răsuna mânios. Despărţirea îl afecta, de bună seamă. Îndărătul grosolăniei lui se ascundea durerea.

În tren, Georg îşi depănă gândurile mai departe. Ar fi oare de mirare să ţină puţin la mine? Doar l-am ajutat. Acum are totul aşa cum voia. Nu-l tulbură nici măcar o adiere.

Eliberarea sa din biblioteca infernală îl umplea de bună dispoziţie. Îl aşteptau, plini de nerăbdare, opt sute de credincioşi. Trenul mergea prea încet.

Limbi de foc.

Peter încuie uşa apartamentului în urma fratelui său. Era asigurată cu trei broaşte complicate şi cu bare de fier late şi grele. Le scutură, încercându-le rezistenţa, dar nu cedară niciun pic. Toată uşa era parcă dintr-o bucată de oţel, iar îndărătul ei se simţea cu adevărat acasă. Cheile încă se potriveau la broaştele respective, lemnul avea o culoare spălăcită; se simţea la pipăit plin de zgârieturi. Rugina de pe barele de culoare închisă era veche şi nu-ţi puteai da bine seama unde fusese reparată uşa. Căci intendentul doar o făcuse ţăndări, atunci când intrase în casă, forţând-o. O lovitură cu piciorul dată de el şi barele se îndoiseră ca nişte grinzi curbe, nenorocitul ăla mincinos, minţea cu pumnii şi cu picioarele, până şi locuinţa pretindea că o spărsese, pur şi simplu, cu o lovitură de picior. A fost odată o zi întâi a lunii şi domnul Pfaff nu şi-a primit bacşişul. „ăluia i s-a întâmplat ceva!” A devenit furios şi s-a repezit până sus după sursa banilor, care secase aşa, deodată. Pe drum a omorât scara. Sub pumnii ghetelor sale, piatra scâncea. Toţi oamenii ieşeau din peşterile lor, toţi subordonaţii casei sale, şi se ţineau de nas. „Pute!” se văitau ei. „Unde?” întrebă el ameninţător.

„Din bibliotecă”. „Eu nu put nimic!” Nici măcar nu ştia să se exprime corect. Avea un nas gros şi nişte nări uriaşe, dar mustaţa de sub ele era pomădată şi ajungea până în nări. Astfel, nu simţea tot timpul decât miros de pomadă, iar cadavrul nu-i mirosea. Mustaţa lui era ţeapănă şi îngheţată, o cănea zilnic. Îşi ţinea pomăda roşie în mii de tubuleţe felurite. Sub pat, în cămăruţa lui, avea o colecţie de borcane cu alifii, roşu în toate nuanţele, roşu ici, roşu colo, roşu dincolo. Capul lui era roşu ca FOCUL.

Kien stinse lumina din antreu. Nu avea decât să sucească butonul şi numaidecât se făcea întuneric. Prin crăpături răzbătea, din camera de lucru, o licărire slabă până la el şi îi atingea delicat pantalonii. Oare câţi pantaloni a văzut el! Ferestruica de spionat nu mai exista. Bruta aceea o demolase. Acum zidul era pustiit. Mâine se va muta jos un nou Pfaff şi va zidi peretele la loc. Măcar de l-ar fi bandajat numaidecât. Şervetul se întărise de atâta sânge uscat. Apa din lighean era colorată ca după o bătălie navală lângă insulele Canare. De ce se ascundeau ei sub pat? Pe perete era loc destul. De altfel, erau şi gata atârnate acolo patru colivii, dar ele priveau cu nasul pe sus la poporul de jos. Blidele de carne erau goale. Atunci au venit noroade întregi de prepeliţe şi Israel a avut ce mânca. Toate păsărelele fură omorâte. Au nişte guşuliţe mici de tot, sub penele galbene. Cine ar fi crezut una ca asta, glasurile acelea puternice, şi până să dai de gâtlejuri! Când ai pus mâna pe ele, apeşi tare şi cântecul pe patru voci s-a sfârşit, pretutindeni ţâşneşte sânge, sânge gros, cald, păsărelele astea trăiesc întotdeauna cu febră, sânge fierbinte, te ARDE, pantalonii ARD.

Kien şterse pantalonii îndepărtând sângele şi licărirea de lumină. În loc să intre în camera de lucru, de unde fusese atacat de lumină, se duse prin coridorul lung şi întunecos în bucătărie. Pe masă era o farfurie cu

produse de patiserie. Scaunul din faţa lui era dat într-o parte, de parcă ar mai fi şezut cineva pe el. Îl împinse neprietenos cât colo. Apucă pâinişoarele galbene şi moi, erau ca nişte leşuri de păsărele, şi le îndopă în cutia pentru pâine. Parcă era un crematoriu. Cutia o ascunse în dulapul din bucătărie. Pe masă rămase doar farfuria singură, de un alb luminos şi orbitor, ca o perniţă. Peste ea erau aruncaţi „Pantalonii”. Therese deschisese cartea. Se oprise abia la pagina douăzeci. Avea mănuşi în mâini. „Eu citesc fiecare pagină de şase ori”. Vrea să-l ispitească la destrăbălare. El nu vrea decât un pahar cu apă. Ea i-l aduce.

„Plec în călătorie pentru şase luni”. „Mă rog, asta nu se poate!” „Este necesar”. „Nu permit!” „Dar eu plec totuşi în călătorie!” „Atunci am să încui uşa apartamentului!” „Cheile le am eu”. „Mă rog, unde?” „Aici!” „Şi dacă izbucneşte un INCENDIU?”

Kien se duse la conducta de apă şi deschise robinetul de tot. Jetul de apă ţâşnea cu toată forţa în scoica grea, aproape s-o spargă. În curând, chiuveta fu plină de apă: apele se revărsară pe podeaua bucătăriei şi stinseră orice primejdie, închise robinetul la loc. Alunecă pe dalele de piatră. Se furişă în camera de alături. Era goală. Kien îi zâmbi. Cândva, mai de mult, aici era un pat, iar pe peretele din faţa lui un cufăr. În pat dormea cifra şapte, albastră. În cufăr erau ascunse armele ei: fuste, fuste şi iar fuste. Zilnic îşi făcea rugăciunea în faţa scândurii de călcat din colţ. Acolo se culcau cutele, de acolo se sculau întărite. Mai târziu s-a mutat dincolo, la el, şi şi-a luat şi mobilele cu ea. Atunci zidurile au pălit de bucurie. De atunci au rămas albe. Şi ce a pus Therese alături de ele? Saci cu făină, saci grei cu făină! A transformat odaia într-o cămară de rezerve alimentare, pentru anii răi, slabi. Din tavan atârnau şunci afumate. Podeaua se acoperea cu căpăţâni

de zahăr rigide. Felii de pâine se rostogoleau spre butoaiele cu unt. Cănile de lapte sugeau până se umpleau. Sacii de făină de-a lungul zidurilor apărau oraşul de asaltul duşman. Aici avusese cineva grijă de toate, pentru veşnicie. Ea s-a lăsat foarte liniştit încuiată în casă şi a bătut cu palma în cheile ei. Într-o zi a descuiat cămara. În bucătărie nu se mai găsea nicio fărâmă de pâine şi ce se găsea în cămară? Toţi sacii de făină erau numai găuri. În loc de şunci atârnau din tavan sfori. Laptele din căni se uscase, iar căpăţânile de zahăr nu erau decât hârtie albastră. Podelele înghiţiseră pâinea şi îşi unseră toate crăpăturile cu unt. Cine? Cine? Guzganii! Guzganii îşi fac apariţia pe neaşteptate în case care nu avuseseră niciodată guzgani, nu se ştie de unde vin, dar sunt deodată acolo şi devorează totul, bunii şi binecuvântaţii guzgani, şi nu lasă pentru femeile flămânde decât o grămadă de ziare în urmă, mai sunt şi acum acolo, încolo nimic altceva. Gustul ziarelor nu le place. Guzganii urăsc celuloza. Răscolesc peste tot prin beznă, dar nu sunt termite. Termitele mănâncă lemnul şi cărţile. Agitaţia erotică din colonia termitelor. INCENDIU ÎN BIBLIOTECĂ.

Kien apucă o foaie de ziar, cât îi permise de repede braţul. Nu trebuia decât să se aplece puţin, stiva de ziare ajungea până mai sus de genunchii săi. El o împinse cu violenţă într-o parte. Podelele din faţa ferestrei erau toate ocupate de ziare, pe toată lăţimea ferestrei; aici erau adunate, în stive, toate ziarele vechi, de ani de zile. Kien se aplecă pe fereastră, afară.

Jos, în curte, era întuneric. Lumina stelelor răzbătea până la el, dar pentru ziar nu era suficientă. Poate că îl ţinea şi el prea departe. Îl duse mai aproape de ochi, nasul său atinse hârtia şi sorbi lacom şi cu teamă mirosul de petrol. Atunci hârtia tremură şi foşni. Din nările lui venea vântul sub care se îndoia foaia, iar unghiile lui se înfipseră

în ea ca nişte gheare. Dar ochii iscodeau să găsească un titlu atât de mare, încât să poată fi citit. Dacă găsea un asemenea punct de sprijin, atunci putea să citească ziarul la lumina stelelor. Primul lucru pe care-l desprinse din ziar fu: un C mare. Deci era vorba despre crimă. Imediat apoi urma într-adevăr un R. Acest titlu, cu litere grase şi negre, umplea a şasea parte din ziar. Uite cum putea să-şi umfle cineva fapta! Acum el era obiectul tuturor discuţiilor oraşului, el, care iubea liniştea şi izolarea. Şi lui Georg avea să-i mai cadă în mână un număr din ziar, înainte de a fi trecut frontiera. Acum avea să afle şi el despre crimă. Dacă ar exista o cenzură savantă, foaia ar fi pe jumătate albă. Atunci oamenii ar găsi de citit ceva mai jos puţin albastru. Al doilea titlu începe cu I, şi imediat după el urma un N: INCENDIU. Crima şi incendiul bântuie ziarele, ţara şi capetele, nimic nu interesează atât de mult, dacă după crimă nu urmează niciun incendiu, atunci lipseşte ceva din plăcere, ar fi în stare să dea foc chiar ei înşişi, căci pentru crimă le lipseşte curajul, sunt laşi, lumea n-ar trebui să citească ziare, atunci acestea ar dispărea de la sine, din cauza boicotului general.

Kien aruncă foaia îndărăt peste celelalte din grămadă. Trebuia să renunţe la ziarul la care era abonat, şi asta cât mai curând. Părăsi oribila odaie. Dar totuşi e noapte, spuse el tare pe coridor. Cum să renunţi la abonament acum? Pentru a citi mai departe îşi scoase ceasul. Însă acesta nu-i oferea decât un cadran. Timpul nu se lăsa descifrat. CRIMA ŞI ASASINATUL erau mai puţin inaccesibile. Dar dincolo, în bibliotecă, era lumină. Kien ardea să ştie cât e ceasul. Intră în camera de lucru.

Tocmai era unsprezece. Totuşi, nu bătea niciun clopot de biserică. Atunci era ziua-n amiaza mare. În faţă, biserica galbenă. În piaţa mică, oamenii se furişau agitaţi de colo până colo. Piticul cocoşat se numea Fischerle. Se

văicărea de se-nmuiau şi pietrele. Pietrele de pavaj ţopăiau în sus şi în jos. Theresianum era încercuit de poliţie. Operaţiile le conducea un maior. Ordinul de arestare îl avea în buzunar. Îl citise chiar piticul însuşi. Duşmanii lui se târâseră până în casa scării. Sus îşi îndeplinea funcţia porcul. Cărţile, lăsate fără apărare pe mâna unor bestii lipsite de conştiinţă! Porcul a alcătuit o carte de bucate cu o sută trei reţete. Despre burta lui se spunea că era colţuroasă. Şi de ce era Kien un criminal? Pentru că le dădea ajutor celor mai sărmani dintre sărmani. Căci poliţia emisese un mandat de arestare, încă înainte de a fi auzit ceva despre cadavru. Împotriva lui era îndreptată imensa desfăşurare de forţe. Trupe pedestre şi călare. Revolvere, carabine, mitraliere, sârmă ghimpată şi autoblindate, toate nou-nouţe – dar împotriva lui totul e zadarnic, nu l-ar spânzura dacă ar pune mâna pe el! Se furişează în trandafiri, printre picioare, el şi credinciosul său pitic. Şi-acum sunt pe urma lui, Kien aude gâfâielile şi răsuflările sacadate, iar dulăul măcelarului vrea să-l apuce de beregată. Dar, vai, există mizerie şi mai mare. La etajul al şaselea din Theresianum, bestiile îşi spun noapte bună, acolo ţin arestate nelegal mii de cărţi, zeci de mii, împotriva voinţei lor libere, fără nicio vină, căci ce sunt ele de vină pentru un porc, izolate de sol, foarte aproape de mansarda CARE SE UMFLĂ, înfometate, condamnate, condamnate să fie MÂNCATE DE FOC.

Kien aude strigăte de ajutor. Disperat trage de şnurul care duce la oberlihtul de sus şi clapele de deasupra lui zboară în lături. Ascultă atent. Strigătele de ajutor creşteau. Kien n-avea încredere în ele. Aici strigătele de ajutor se auzeau mai încet. A treia încăpere răsuna de strigăte puternice, într-a patra abia dacă le auzi. Alergă îndărăt prin camere. Alerga şi trăgea cu urechea. Strigătele de ajutor creşteau şi scădeau ca nişte valuri. Îşi

astupă urechile cu mâinile, apoi le îndepărtă din nou repede, le duse din nou la urechi şi iar le îndepărtă. Tot aşa răsuna şi de sus. Ah, îl năuceau urechile. Trase de scară, în ciuda şinei de metal care se opunea, până o aduse în mijlocul camerei de lucru, şi se urcă pe treapta cea mai de sus. Bustul lui ieşea deasupra acoperişului, se ţinea bine de geamuri. Atunci auzi strigătele sălbatice: erau cărţi care ţipau. În direcţia Theresianum-ului desluşi un licăr roşiatic. Acesta se târa şovăitor pe întregul cer negru ce se căsca. În nas avea miros de petrol. Reflexe de foc, strigăte, duhoare: ARDEA Theresianum!

Închise ochii orbit. Îşi plecă ţeasta care dogorea. Pe ceafă plescăiră picături. Ploua. Îşi dădu capul pe spate şi-şi oferi faţa ploii. Apa aceea neobişnuită era atât de răcoroasă. Chiar şi norii erau miloşi. Poate că avea să stingă incendiul. Deodată simţi pe pleoape o lovitură de gheaţă, îi era frig. Cineva aprinse lumina. Fu dezbrăcat la pielea goală. Îl percheziţionară prin toate buzunarele. Îi lăsară cămaşa pe trup. În oglinjoară se vedea pe el însuşi. Era foarte slab. În jurul lui creşteau fructe roşii, groase şi umflate. Sub ele se afla intendentul. Cadavrul spunea necontenit „mă rog”. El îşi astupă urechile. Cadavrul bătea în fusta albastră. El întoarse spatele, în faţa lui se afla o uniformă fără nas. „Te numeşti?” „Dr. Peter Kien”. „Profesia?” „Cel mai mare sinolog în viaţă”. „Imposibil!” „Jur!” „Juri fals!” „Nu!” „Criminal!” „Sunt în toate minţile. Mărturisesc. Pe deplin conştient. Eu am ucis-o. Sunt întreg la minte. Fratele meu nu ştie despre asta. Cruţaţi-l. Este celebru. L-am minţit”. „Unde sunt banii?” „Banii?” „Dumneata ai furat!” „Nu sunt hoţ!” „Tâlhar, asasin!” „Asasin! Asasin!” „Eşti arestat, rămâi aici!” „Dar vine fratele meu. Lăsaţi-mă până atunci în libertate! El nu trebuie să ştie nimic. Vă implor!” Intendentul iese în faţă, încă mai este prietenul său, şi îi obţine câteva zile de

libertate. Îl duce apoi acasă şi îl păzeşte, nu-l lasă să iasă din cămăruţă. Acolo l-a găsit Georg, în mizerie, dar nu ca pe un criminal. Acum Georg e din nou în tren, mai bine ar fi rămas aici! I-ar fi dat o mână de ajutor, în faţa tribunalului! Un criminal trebuie oare să se predea? Dar el nu vrea. El rămâne aici. Păzeşte Theresianum-ul care arde.

Îşi ridică pleoapele încet. Ploaia a mai stat. Acel licăr roşiatic a pălit, iar pompierii erau la faţa locului, în sfârşit. Cerul nu se mai tânguia. Kien se dădu jos de pe scară. Strigătele după ajutor amuţiseră în toate camerele. Pentru ca nu cumva să nu le audă, dacă ar fi început din nou, lăsă fereastra de sus larg deschisă. În mijlocul camerei, scara stătea atârnată, la îndemână. Dacă primejdia creştea la maximum, ea l-ar fi ajutat să fugă. Încotro? La Theresianum. Porcul zăcea carbonizat sub grinzi. Acolo, necunoscut de mulţime, avea acum multe de făcut. Părăseşte casa! Atenţie! Autoblindatele străbat străzile. Cu oameni, cu cai şi cu maşini. Aia îşi închipuie că au şi pus mâna pe el. Domnul îi va lovi cumplit, iar el, criminalul, va scăpa. Dar mai întâi şterge urmele.

Îngenunchează în faţa biroului. Îşi trece mâna peste covor. Aici a stat lungit un cadavru. Oare se mai vede sângele? Nu se mai vede nimic. Îşi băgă degetele adânc în nas. Miros doar puţin a praf. Nici pic de sânge. Trebuie să se uite mai atent. Lumina este slabă. E atârnată prea sus. Şnurul lămpii de birou nu ajunge până aici. Pe birou sunt chibrituri. El aprinde dintr-odată şase, şase luni, ca aceea de pe cer, şi se lungeşte pe covor. Îl priveşte foarte de aproape, la lumină, căutând urme de sânge. Dungile roşii fac parte din desen. Au fost întotdeauna acolo. Dar trebuie să le desfiinţeze. Poliţia le-ar lua drept sânge. Trebuie să le ardă. Apropie chibriturile de covor. Se sting. Le aruncă. Aprinde alte şase. Le trece încetişor pe deasupra unei dungi roşii şi le apasă uşor pe ea. Ele lasă o dâră cafenie.

În curând se sting. Aprinde altele noi. Consumă o cutie întreagă. Covorul rămâne rece. Se acoperă cu dungi cafenii. Pretutindeni zac resturi carbonizate. Acum nu poate să-i mai dovedească nimic. Ah, de ce-a mărturisit? În faţa a treisprezece martori. Era de faţă cadavrul şi cotoiul cel roşu cu ochi ce văd noaptea. Tâlhar asasin, cu nevastă şi copil. Cineva bate. Poliţia e la uşă. Bate iar.

Kien nu deschide. Îşi astupă urechile. Se ascunde îndărătul unei cărţi. Aceasta e aşezată pe masă. Vrea să citească în ea. Literele dansează în sus şi-n jos. Nu se poate descifra niciun cuvânt. Vă rog să faceţi tăcere! În faţa ochilor îi joacă o văpaie roşie. Asta-i din cauza spaimei imense, ulterior, din cauza incendiului, cine nu s-ar fi speriat când arde Theresianum-ul? Nenumărate cărţi sunt în flăcări. Se ridică în picioare. Cum poate citi cineva aici? Cartea e aşezată mult prea jos. Aşază-te. Se aşază. Şade. Nu, acasă, biroul, biblioteca. Aici toate ţin cu el. Nimic nu este încă ars. Poate citi când vrea. Dar cartea nici nu este deschisă. A uitat s-o deschidă. Prostia merită bătaie. Loveşte cu mâna în carte, deschizând-o. Bate ceasul unsprezece. Acum te-am prins. Citeşte! Lasă! Nu! Apucă! Au! Din primul rând se desprinde un băţ şi-i trage una peste urechi. Plumb. Doare. Loveşte! Loveşte! Încă una. Încă una. O notă de subsol îl calcă în picioare. Tot mai multe. El se clatină. Rânduri şi pagini întregi, toate năvălesc asupra lui. Îl scutură şi-l bat, îl zgâlţâie, şi-l aruncă una alteia. Sânge. Daţi-mi drumul! Blestemată adunătură! Ajutor! Georg! Ajutor! Ajutor! Georg!

Dar Georg a plecat. Peter sare în sus. Cu o forţă uriaşă apucă cartea şi o închide! Acum a prins literele înăuntru, toate, şi bineînţeles că nu le mai dă drumul. Niciodată! El e liber. Stă în picioare. Stă singur. Georg a plecat. Pe ăla l-a păcălit. Ce ştie el despre crimă. Doctor de nebuni. Zănatec. Inimă largă. Dar îi place să fure cărţi.

Dacă ar fi după dorinţa lui, frate-său ar trebui să moară curând. Atunci ar pune el mâna pe bibliotecă. Dar n-o s-o capete. Răbdare! „Ce vrei acolo sus?” „Să privesc”. „Preluare!” Da, ţi-ar conveni. Cârpaciule, rămâi cu imbecilii tăi. Dar vine din nou. Peste şase luni. Atunci o să fie mai norocos. Testament? Nu e nevoie. Singurul moştenitor ia tot ce vrea. Tren special spre Paris. Biblioteca Kien. Creatorul ei? Psihiatrul Georges Kien! Bineînţeles, cine altul? Şi fratele, sinologul? Eroare, ăla nu e frate, asemănare de nume, întâmplare, un criminal, asasinul nevestei sale, CRIMA ŞI INCENDIU, prin toate ziarele, condamnat la închisoare pe viaţă – pe viaţă – pe moarte – dansul morţii – viţelul de aur – moştenire de milioane – cine cutează câştigă – plânge – rămas – bun – nu – reuniţi – reuniţi până la moarte – MOARTE PRIN FOC – Pericol. PERICOL DE INCENDIU – pârjol, FOC PÂRJOLITOR – FOC FOC FOC.

Kien apucă volumul de pe masă şi-şi ameninţă fratele cu el. Acesta vrea să-l fure. Toţi nu urmăresc decât testamentul. Fiecare contează pe moartea aproapelui său. Pentru murit, orice frate e destul de bun, lumea, speluncă de bandiţi, oamenii înfulecă şi fură cărţi. Şi toţi vor câte ceva şi niciunul nu rămâne, şi niciunul nu poate să aştepte. Pe vremuri, avutul omului era ars odată cu mortul, nu există nicăieri niciun testament, iar de rămas rămâneau oasele. Literele zdroncăne în carte. Sunt prizoniere şi nu pot să iasă. L-au bătut până la sânge. El le ameninţă cu moartea prin foc. Aşa se răzbună pe toţi duşmanii! Pe nevastă a omorât-o, porcul zace carbonizat, Georg n-o să capete nicio carte. Iar poliţia n-o să pună mâna pe el. Literele bocănesc neputincioase. Afară bocăne tare poliţia. „Deschide odată!” „Niciodată!” „În numele legii!” „Privilegii!” „Descuie!” „Suie!” „Pe loc!” „Ia-o din loc!” „Vei fi împuşcat!” „Basm gogonat!” „Te vom scoate prin

fum!” „Păduchi şi scrum!” Ăia vor să-i omoare uşa. Dar n-o să izbutească atât de uşor. Uşa lui este tare şi aprinsă. Trosc, trosc, trosc. Loviturile devin mai grele. Se aud până la el înăuntru. Uşa lui este ferecată cu fiare. Şi dacă le mănâncă rugina? Niciun metal nu e atotputernic. Trosc, trosc! Porcii sunt în faţa uşii şi se reped în ea cu burţile colţuroase. Cu siguranţă că lemnul o să se facă ţăndări. Pare să fie atât de vechi. Ei cuceresc tranşeele duşmane. Retranşare! Heiii – rup – trosc! Heiii – rup – trosc! Zăngănit. La unsprezece bat clopotele. Theresianum. Cocoaşă. Pleacă îndărăt cu mutre lungi. N-am eu dreptate – heiii – rup! N-am eu dreptate – heiii rup!

De pe rafturi, cărţile se prăbuşesc pe jos. El se prinde cu braţele lui lungi. Foarte încet, ca să nu-l audă de afară, duce un teanc după altul dincolo, în vestibul. Le aşază în stivă înaltă lângă uşa de fier. Şi încă în timp ce zgomotul îngrozitor îi sfredeleşte creierul, el construieşte din cărţi o tranşee puternică. Încăperea se umple de volume peste volume. Aduce şi scara într-ajutor, în curând a ajuns până la tavan. Se întoarce în camera lui. Rafturile se cască goale în faţa sa. Înaintea biroului, covorul arde cu vâlvătaie. El se duce în cămăruţa de lângă bucătărie şi scoate de acolo toate ziarele vechi. Le răsfoieşte, le mototoleşte, le face ghem şi le aruncă prin toate colţurile. Pune scara în mijlocul camerei, unde se afla şi mai înainte. Se urcă pe treapta a şasea, supraveghează focul şi aşteaptă. Când îl ajung flăcările, în sfârşit, râde atât de răsunător, cum n-a mai râs niciodată în viaţa lui.

Postfaţă.

Dacă Franz Blei l-ar fi cunoscut şi pe Elias Canetti atunci când, după apariţia romanului Omul fără însuşiri (1930) de Robert Musil şi a trilogiei lui Hermann Broch Somnambulii (1931 – 1932), a alăturat, printr-o fericită inspiraţie, aceste două nume celor ale lui Proust şi Joyce

într-o originală constelaţie a ctitorilor romanului modern – în fruntea căreia avea să fie instalat ulterior, după răscolitoarea sa descoperire, Franz Kafka – cu siguranţă că l-ar fi aşezat şi pe el în rândul acestora. Căci, asemenea lui Musil şi Broch, Canetti stă sub semnul deschiderii receptive a romancierului modern faţă de domeniul ştiinţelor naturii; iar critica a comparat în repetate rânduri romanul Orbirea cu Ulise al lui Joyce sau cu Fraţii Karamazov, considerându-l că nu este în fond decât tot o „imensă metaforă a confruntării spiritului cu realitatea, a strălucirii şi mizeriei omului în lume”.

În 1970, când împlinea şaizeci şi cinci de ani, privind în urmă la o operă bogată în paradoxuri, în care depăşise limitele tradiţionale ale speciilor romanului şi dramei, Canetti relua într-un mic volum de note, intitulat Toată veneraţia irosită – însemnări 1949 – 1970 (Alle vergeudete Verehrung – Aufzeichnungen, 1949 – 1960, apărut în 1970), unele reflecţii din imensul său eseu mai vechi Masele şi puterea (Masse und Macht, 1960) – unul dintre marile sale paradoxuri – în care reunise, cu pricepere şi intuiţie de poliistoric, date şi fapte din domeniile istoriei, etnologiei, sociologiei, psihologiei şi antropologiei. Poeta doctus în cea mai pură accepţiune, scriitorul şi, totodată, chimistul şi doctorul în filosofie Canetti nu se sfia să se arate, în amintitele însemnări, sceptic în aprecierea utilităţii studiilor sale universitare pentru cariera scrisului; dar nu uita, totuşi, să sublinieze că tot ceea ce poate fi considerat structură în organizarea formală a operelor sale nu poate fi conceput fără şcoala analitică a ştiinţelor naturii.

Opera, ca şi viaţa şi destinul literar al acestui unic şi singular romancier şi dramaturg, stă sub semnul paradoxurilor. Încercând să definească esenţa paradoxului – care a fost inventat de antici şi practicat de cei mai mulţi

filosofi şi scriitori – J.-J. Rousseau spunea că „uneori paradoxurile din ajun sunt adevărurile zilei următoare” şi afirma că „preferă un om cu paradoxuri unuia cu prejudecăţi”. Sub aparenţa iniţială a absurdului provocator şi a opoziţiei flagrante faţă de adevărul comun şi de verosimil, paradoxul sfârşeşte adesea prin a fi confirmat de experienţă, inversând polii datelor şi împletind logic argumente contradictorii ce păreau ireconciliabile. Ideea absurdă, care poate fi uneori un simplu adevăr experimental ce contrazice violent deprinderile perceperii sau gândirii noastre obişnuite, nu se poate integra sferei paradoxului decât prin dorinţa fermă de-a străluci şi uimi fie cu ajutorul unui limbaj şi al unei semantici deosebit de suple şi de subtile sau prin bogăţia nesecată a imaginaţiei, fie printr-o logică excesivă, la prima vedere fără lacune, dar limitată doar la aspectul exterior, aparent, al lucrurilor. Într-o maximă apodictică, cu caracter de aforism, Friedrich Schlegel pretindea că „adevărurile supreme de orice natură sunt întru totul triviale şi, tocmai de aceea, nimic nu e mai necesar decât ca ele să fie reformulate mereu, pe cât posibil paradoxal, pentru a nu se pierde din vedere faptul că ele mai există încă şi că, în fond, nu pot fi niciodată exprimate complet”. Iar într-alt loc, tot Friedrich Schlegel afirmă că „ironia e forma paradoxului”.

Absurdul aparent antireal şi antiveridic, verbiajul scăpărător cu o semantică suplă şi abil subtilă, logica excesivă a aparenţelor şi ironia spumoasă, adesea greu de întrevăzut, sunt constituenţii permanenţi în creaţia literară şi eseistică a lui Canetti; în această creaţie, metafora intelectualizată până la abstractizare şi alegoria – în sensul atribuit de expresionişti, ca întruchipare poetică a irealului – alcătuiesc, împreună cu paradoxul, cele trei axe de referinţă ale unui univers tridimensional, la care s-ar putea adăuga – ca o a patra axă, corespunzând unei a patra

dimensiuni, a relativităţii – suprarealul sau iraţionalul. Universul iraţional şi – sub aparenţele unui realism autentic – suprareal al lui Canetti se conturează pe axa paradoxurilor, pornind de la ironia uşoară, spumoasă şi amuzantă, pentru a ajunge la aspecte cu adevărat oripilante, dacă sub ele nu s-ar ascunde o plurivalentă şi caleidoscopică satiră a lumii moderne în general.

Viaţa acestui om – care, deşi a fost silit să ia calea exilului, nu a pretins niciodată că reprezintă literatura de limbă germană din exil şi care, dotat cu o neegalată capacitate de metamorfozare lingvistică, s-a putut exprima cu aceeaşi uşurinţă şi măiestrie în limbile spaniolă sefardită, germană şi engleză – este plină de sinuozităţi imprevizibile şi de situaţii paradoxale. S-a născut la Ruse (Bulgaria), la 25 iulie 1905, într-o familie sefardită şi, datorită destinului zbuciumat al acesteia, a crescut pe rând în Anglia, unde se mută părinţii în 1911, apoi în Austria, unde se stabileşte cu mama sa, la Viena, în 1913, după moartea tatălui. Studiile liceale le face între 1916 şi 1924 la Zürich şi Frankfurt pe Main. Astfel devine poliglot, învăţând pe lângă bulgară şi spaniolă sefardită – limbile primei copilării – limba engleză, de la vârsta de şase ani, iar germana şi franceza, de la opt ani. Bacalaureatul l-a trecut la Frankfurt, apoi, între 1924 şi 1929, a studiat ştiinţele naturii la Universitatea din Viena, unde şi-a luat licenţa în chimie şi doctoratul în filosofie. Apoi a început să scrie, ducând pentru un timp o viaţă de scriitor liber-profesionist. Viena îi prilejuieşte trăirea metropolei moderne – trăire ce constituie obiectul principal al romanului modern şi la Joyce, Dos Passos, Jules Romain, Doblin etc. Fascinat de talentatul scriitor satiric, eseist şi dramaturg Karl Kraus, una dintre figurile celebre ale Vienei, Canetti începe să-şi desăvârşească până la măiestrie talentul său nativ pentru arta recitativă; tot de la

Kraus învaţă „să-şi deschidă urechea”, să asculte zgomotele oraşului şi exagerările limbajului, care e fals şi neadecvat intenţiilor, şi să-şi dea seama că oamenii „vorbesc, dar nu înţeleg” şi că „nu există iluzie mai mare decât ideea că limba e un mijloc de comunicare între oameni”. Iar sub influenţa lui Hermann Broch, de care-l legau relaţii de prietenie, ajunge să-l înţeleagă pe scriitorul reprezentativ ca pe „un câine al vremii sale”, ca pe un „spirit animat de cunoaşterea universală”, ca pe un „antagonist al morţii”. Oamenii din jur, mai ales cei de care e legat prin afecţiune, exercită o mare înrâurire asupra lui; dar şi mai puternică este impresia produsă de forţele şi fenomenele sociale, în primul rând de mase şi de puterea politică, cu care se vede confruntat conştient, pentru prima oară, la Viena, la izbucnirea primului război mondial, şi pe care le trăieşte interior cu prilejul lecturii aprofundate a Vieţilor Cezarilor de Suetoniu. Cotropirea Austriei de către nazişti, aşa-numitul „Anschluss”, îl sileşte să se expatrieze şi, trecând prin Paris, se stabileşte apoi în Anglia, alternând şederea acolo cu răstimpuri petrecute la Viena. În Anglia n-a trăit într-o enclavă culturală, ci a participat la viaţa literară, exercitând o anume influenţă, deşi nu totdeauna sesizabilă, asupra unor scriitori contemporani precum Erich Fried şi Jacov Lând, chiar dacă această influenţă n-a ajuns să se concretizeze într-o şcoală propriu-zisă. N-au lipsit unii critici, ca Manfred Durzak, care au încercat să stabilească chiar şi în cel mai spectaculos roman al literaturii germane postbelice, Toba de tinichea de Günter Grass, o filiaţie canettiană sub raportul tehnicii prezentării şi în legătură cu eroul romanului: „Oare Oskar Mazerath, cel ce exprimă totul cu ajutorul tobei de tinichea, nu este o rudă mai tânără a piticului Fischerle, care este posedat de fanteziile sale şahiste şi care devine, în vârsta de mijloc a Orbirii,

protagonist alături de Kien?”

Unul dintre paradoxurile vieţii literare a lui Canetti este şi faptul că faima universală i-a fost consacrată de romanul Orbirea (Die Blendung) la peste treizeci de ani după ce l-a scris. Încheiat în 1931 – deci creaţie eruptivă a unui tânăr de douăzeci şi şase de ani – romanul a văzut lumina tiparului în 1935. Tot în aceeaşi epocă mai scrie şi două piese: Nuntă [Hochzeit, publicată în 1932] şi Comedia vanităţii [Komodie der Citelkeit, terminată în 1934, dar editată abia în 1950]. Atmosfera încărcată şi tulbure din deceniul premergător celui de-al doilea război mondial, cu exodul spiritual pe care l-a pricinuit, n-a fost propice afirmării sale imediate nici în ţările de limbă germană, nici în altă parte a lumii, deşi Th. Mann scria în 1935: „Sunt sincer cucerit de bogăţia acestui roman, de fantezia sa debordantă, de o anumită măreţie îndârjită a concepţiei, de cutezanţa poetică, de tristeţea şi de îndrăzneala sa”. Nici republicarea romanului Orbirea imediat după război, în 1948, nu i-a adus succesul; abia a treia reeditare, în 1963, după apariţia între timp, cu succes, a traducerilor în limbile engleză (în Anglia şi SUA) şi franceză, îi oferă, la vârsta de cincizeci şi opt de ani, mult aşteptatul prilej de a primi, în toată amploarea, tributul unei glorii târzii, dar răsunătoare.

Aceste creaţii ale anilor de tinereţe – în care caută să-şi domine temele literar şi filosofic şi în care psihozele individuale şi de masă îşi găsesc explicaţii sau rezolvări în lumina psihanalizei freudiene şi a ştiinţelor sociale ori a antropologiei culturale – înfăţişează zadarnica încercare de afirmare a omului izolat şi ineluctabila lui autodistrugere, un fel de istorie naturală a răului, dominată de concepţia sumbră a laturilor demenţiale şi întunecate ale semenilor, concepţie încetăţenită ca normală şi ca „expresie a cumsecădeniei” în timpul anilor negri ai fascismului.

În a doua etapă a creaţiei sale, care începe cu piesa Oameni cu soroc [Die Befristeten, scrisă în 1952, dar reprezentată în premieră abia în 1956], Canetti manifestă preferinţă pentru studii filosofice şi antropologice, pentru schiţe şi eseuri. Masele şi puterea (tradusă cu mare succes în SUA, în 1962) este un model de proză ştiinţifică lucidă, în care autorul aduce o justificare antropologică postumă a primului său roman, încercând să recurgă la ipostaze primitive în locul celor civilizate, pentru a crea o tipologie arhaică a fenomenului social din lumea contemporană. Stilul sugestiv, adesea de o frumuseţe lapidară, deschide prin concizia şi claritatea lui posibilităţi noi, atât pentru specia romanului, cât şi pentru cea a eseului.

Dintr-o călătorie făcută în 1954 la Marrakech, unde colindă, cu spirit acut de observaţie, prin cartierele arabe şi evreieşti ale oraşului, aduce o serie de însemnări pe care le publică sub titlul Vocile din Marrakech [Die Stimmen von Marrakesch, 1967], urmărind să dea nu o descriere de călătorie, ci fenomene umane exact observate şi investigate în profunzime, în special atitudinea faţă de moarte a straniilor oameni de acolo.

În 1969 apare Celălalt proces. Scrisorile lui Kafka pentru Felice [Der andere Prozess. Kafkas Briefe an Felice], o carte în care se dezvăluie o neobişnuită experienţă a lecturii; citind scrisorile adresate de Kafka logodnicei sale Felice, Canetti descoperă – ca într-o cercetare arheologică, unde straturile sunt dezgropate succesiv, unul câte unul – că romanul Procesul este de fapt consecinţa altui proces sufletesc desfăşurat de-a lungul anilor între Franz Kafka şi Felice Bauer. „Neputincioşi sunt mulţi, dacă nu cei mai mulţi”, scrie Canetti, „dar Kafka a fost permanent conştient de neputinţa sa şi a resimţit-o acolo unde alţii se simt încă siguri. Astfel, el a exprimat-o şi a plăsmuit-o într-o nemaipomenită bogăţie de situaţii

concrete. Cea mai surprinzătoare poveste a mâhnirilor sale e aceea a logodnei care a durat, cu toate fazele respective, peste cinci ani. Ele pot fi urmărite cu toate amănuntele în scrisorile către logodnica sa Felice. Scrisorile aruncă o lumină nouă asupra lui Kafka şi a operei sale. Taina lui nu e micşorată prin cunoaşterea acestor scrisori, dar este o taină pe care o poate găsi în sine oricine nu se sperie de efortul de-a o căuta. Este o taină de care are nevoie fiecare, pentru a nu capitula în faţa forţei".

În ultimii ani publică doar volumul Toată veneraţia irosită – însemnări 1949 – 1960, care reia firul unei alte serii de „însemnări", referitoare la anii 1942 – 1948 [Aufzeichnungen 1942 – 1948], publicată în 1965. Nu este vorba, nici în primul, nici în celălalt volum, de un jurnal de notaţii în sensul convenţional al noţiunii şi nici de un comentariu literar al vieţii proprii sau al istoriei epocii respective, ci de cristalizarea unor gânduri în aforisme menite să puncteze fazele de gestaţie ale eseului Masele şi puterea, ale dramei Oameni cu soroc şi ale Vocilor din Marrakech, şi să slujească la declanşarea eliberatoare a supratensiunilor din procesul gândirii sale. Dincolo de inevitabilele elemente de jurnal de şantier", se reflectă o necontenită confruntare interioară a scriitorului Canetti cu gânditorul şi cu omul din el. Şi, în aceste confruntări, se mai conturează un paradox, paradoxul aprecierii rolului mijlocitor al cuvântului; un paradox în care scriitorul timid şi refractar la orice publicitate – care-şi reprezenta fericirea: „să citeşti şi să scrii liniştit o viaţă întreagă, fără să arăţi nimănui vreun cuvânt, fără să publici cândva vreo iotă din ce-ai scris" – îşi exprimă pe o pagină neîncrederea în fraze ca: „Orice cuvânt rostit e prefăcut. Orice cuvânt scris e prefăcut. Orice cuvânt e prefăcut. Dar ce există fără cuvinte?", pentru ca, pe altă pagină, să afirme: „Fiece cuvânt pe care-l notează îi dă putere. Poate să fie orişice,

poate să fie chiar nimic, simplul fapt că-l notează îi dă putere”. Un paradox care aruncă o lumină edificatoare asupra sensului operei şi oferă o cheie pentru descifrarea poziţiei lui Canetti care, în ciuda verbiajului său fluent, este un adversar al „pălăvrăgelii exhibiţioniste” şi un adept al limbii lapidare, „epurate de orice încărcare ornamentală pretenţioasă”, al unei limbi „condensate până la esenţa ei” şi care se „autotranscende”, ajungând să fie „străvezie până la punctul de a deveni tăcere”.

*

Romanul Orbirea – „o carte de format gigantic, captivantă de la prima lectură prin complexa ei intensitate”, cum o caracteriza în 1950 profesorul J. Isaacs de la Universitatea din Londra, „a cărei bogăţie nu poate fi gustată în amănunt decât ulterior, pe îndelete” – este plin de tensiune şi adâncime şi, la „solicitarea fantaziei cu ajutorul realităţii”, răspunde prin „provocarea realităţii cu ajutorul fanteziei”. Întâmplările pe care le narează, situaţiile pe care le zugrăveşte, personajele pe care le confruntă şi le dezlănţuie unele împotriva altora sunt pură fantezie, n-au existat şi probabil că nu pot exista aidoma nicăieri pe lume; şi, cu toate acestea, ele alcătuiesc, dacă nu un fragment de realitate aievea, cu siguranţă un colţ de „existenţă” fictivă, dar verosimilă, unde fantezia debordantă şi invenţia neîngrădită se împletesc cu adevărurile crude, nemăsluite ale unei lumi în care omul, ajuns individ însingurat într-un microunivers personal fără posibilităţi de comunicare cu microuniversurile din jur, sfârşeşte prin a nu mai putea să deosebească realitatea de ficţiune şi fantezie.

Fantezia literară debordantă a lui Canetti plăsmuieşte, cu atâta inepuizabilă inventivitate, o satiră a dezumanizării posibile sau reale din universul crepuscular; o satiră multiplu stratificată şi eşalonată atât psihologic,

sau mai curând psihopatologic, cât şi antropologic şi social; o satiră care te fură pe nesimţite şi te atrage la o lectură încordată, în care, la început, priveşti totul cu un zâmbet amuzat, pentru ca, pe măsura apropierii de sfârşitul romanului, să te cuprindă spaima, să te îngrozeşti de ceea ce poate fi pe lume şi, mai ales, de uşurinţa indiferentă cu care te-ai amuzat la început pe socoteala unor fapte aparent anodine, ce conţineau însă în ele germenii unor asemenea orori. O satiră în care descoperi, îndărătul fiecărui detaliu, oricât de insignifiant, instituţii şi deprinderi, situaţii şi mobiluri caracteristice din lumea fantastică şi totuşi reală, în care omul îi este omului lup şi în care nimeni nu simte alături de el cotul unui tovarăş de străduinţe, ba nici măcar de suferinţă. Nimic nu e ficţiune fără acoperire în valori reale, fiecare lucru luat în parte este sau poate fi real şi, cu toate acestea, ansamblul romanului iese din sfera realului, pentru a trece în domeniul suprarealului.

Lumea stranie, zugrăvită în acest roman cu toate aparenţele şi atributele realităţii, respiră atmosfera unei mari metropole, Viena sau alta, dar totodată o lume a nebuniei, o pseudorealitate a unor psihopaţi, a unor paranoici. Toate personajele suferă de o formă oarecum de demenţă, de la savantul Kien, a cărui evoluţie paranoică este urmărită până la deznodământul tragic şi totodată – în reprezentarea lui proprie – eliberator, şi de la menajera şi, ulterior, soţia sa Therese, până la intendentul Pfaff, la piticul cocoşat Fischerle şi chiar la doctorul psihiatru Kien, fratele sinologului. Toţi poartă tare fizice, psihice şi spirituale care le reduc existenţa la o singură preocupare obsesivă, prin prisma căreia văd şi trăiesc totul. Kien este savantul închis în turnul de fildeş al imensei sale biblioteci de specialitate, savantul care nu înţelege să accepte vreo altă preocupare şi care nu vrea să jertfească nicio clipă în

afara cercetărilor sale. El este „capul fără lume”, cu viaţa rânduită şi planificată până la secundă. Obsesia lui începe în roman cu apariţia temerii de-a nu orbi, temere care-i aminteşte de Eratosthene şi de arderea bibliotecii din Alexandria; este o obsesie care se va încheia ciclic, în finalul romanului, prin incendierea propriei sale biblioteci. Therese întruchipează fata bătrână a cărei obsesie este să fie dorită de bărbaţi şi economisească bani albi pentru zile negre; iar când ajunge soţia lui Kien, singurul gând, urmărit demonic, prin orice mijloace, este cum să pună mâna pe toată casa şi pe biblioteca lui; pentru acest motiv îl convinge să-şi facă reciproc testament la notar şi apoi îl alungă din casă în „lumea fără cap”. Intendentul Pfaff, fostul poliţist ieşit la pensie cu nostalgii şi refulări neostoite, simte nevoia să-şi exercite în continuare pumnii şi spiritul de copoi pe pielea celor din jur, începând cu propria fiică. Iar Fischerle, oropsitul, de natură şi de societate, un fel de Therese masculină, e posedat de megalomania de a deveni campion la şah, de-a ajunge şi el un om mare şi bogat, în faţa căruia să se plece toţi. Fiecare îşi are obsesia lui, ca un cerc din care nu poate ieşi, ca un microunivers propriu, dincolo de care nu este în stare să perceapă sau să vadă ceva; o obsesie care-i stăpâneşte pe toţi în mod exclusiv şi-i face orbi faţă de realitatea din jur. Căci există în jurul lor şi o realitate adevărată, surprinsă de autor în chip naturalist, realitatea pegrei din speluncile cu borfaşi şi cocote ale Vienei, realitatea librăriilor, a magazinului de mobilă, a Muntelui de pietate, a restaurantelor şi hotelurilor prin care vagabondează Kien în compania lui Fischerle (când e alungat din casă de Therese), realitatea copilului dornic de învăţătură, care jertfeşte câteva minute zilnic, în drumul spre şcoală, pentru a privi cărţile din vitrina librăriei, realitatea croitoriei unde-şi face Fischerle hainele, cu banii furaţi de

la Kien, înainte de-a pleca în călătoria spre America. Sunt, toate, crâmpeie de realitate adevărată dintr-o lume uneori sordidă, alteori insuflând oarecare optimism, dar toate rămân în afara sferei de sticlă ce delimitează şi, totodată, limitează microuniversul fiecăruia dintre eroii romanului; crâmpeie de realitate – în cea mai mare parte – dezumanizată, meschin aservită banului şi câştigului, dar fără distorsiunile şi exagerările rezultate din obsesia eroilor; crâmpeie de realitate ce amintesc de lumea unor Kafka, Musil sau Joyce şi în faţa cărora eroii rămân orbi. Căci orbirea îi caracterizează pe toţi, pe Kien, pe Therese, pe Pfaff şi pe Fischerle: toţi sunt orbi faţă de realitatea din jur şi faţă de pseudorealitatea microuniversurilor celorlalţi; dar fiecare reproiectează totul, din perspectiva obsesiei şi nebuniei proprii, într-o altă realitate proprie, care nu coincide cu cea adevărată şi care sfârşeşte prin a se ciocni de aceasta din urmă. Modul în care eroii romanului sunt confruntaţi cu realitatea din jur sau cu pseudorealitatea celorlalte microuniversuri le caracterizează şi tipul de orbire.

Uneori, pur şi simplu, ei nu pot percepe ca real nimic din jur, pentru că interpretează şi înţeleg totul în perfectă concordanţă cu reprezentările lor, adică proiectează reprezentările proprii asupra realităţilor din jur sau integrează aceste realităţi în propriul sistem de reprezentări, în spiritul viziunii lor personale; astfel, ei nu mai au posibilitatea să se ciocnească de aspectele şi fenomenele realităţii adevărate, nemaiexistând niciun fel de antagonisme. Este o formă de orbire ce decurge din adaptarea realităţilor din afară, din reinterpretarea lor, într-o reprezentare personală, sub semnul obsesiei. Aşa procedează Therese, când îşi reprezintă intenţiile sau comportarea lui Kien, şi chiar Kien, când atribuie Theresei, cu o surprinzător de umană înţelegere, alte semnificaţii,

generoase, ale gesturilor ei.

Alteori, eroii percep cu adevărat fenomenele realităţii, dar aceste fenomene nu se lasă integrate în propriul lor sistem de reprezentări, astfel încât confruntarea cu ele capătă aspectul şi proporţiile unei ciocniri irezolvabile. Şi atunci, eroii romanului le ignoră voit, le neagă printr-o orbire voluntară, prin refuzul de a le percepe şi de-a reacţiona faţă de ele, aşa cum procedează Kien, când îşi închipuie că e de piatră şi ignoră pălăvrăgeala insistentă şi ocările Theresei, până când o reduce la tăcere prin oboseală, adică până când orbirea sa voluntară dă roade prin desfiinţarea temporară a relaţiilor supărătoare.

Şi într-un caz şi în celălalt, orbirea ca atitudine faţă de realităţile din jur duce la evitarea ciocnirii cu acestea, la excluderea lor din pseudorealitatea microuniversului propriu, la impunerea şi permanentizarea sistemului propriu de reprezentări. Iar consecinţa firească este liniaritatea fiecărui personaj, în care nu se întrevede nicio evoluţie sub aspectul perceperii realităţii; o liniaritate care începe şi sfârşeşte în acelaşi punct al obsesiei, chiar acolo unde ciocnirea de realitate, care nu mai poate fi evitată, înseamnă totodată şi capitularea obligată în faţa acesteia sau prăbuşirea definitivă. Singurul personaj care are o evoluţie este Kien, dar evoluţia lui este urmărită pe alt plan, pe planul agravării patologice a demenţei, care-şi schimbă conţinutul obsesiei, păstrând însă componenta obsesiei, ca atare, până la sfârşit.

Din cauza acestei orbiri, personajele sunt afectate de o hipertrofie a egocentrismului rezultat din obsesie. Pentru fiecare dintre ele microuniversul propriu şi interesele personale ocupă întreg orizontul şi devin lumea întreagă şi rostul sau ţelul vieţii, dincolo de care nu pot concepe că ar mai putea exista altceva. Din această cauză, fiecare ignoră

– inconştient sau voit – realitatea obiectivă; iar când doreşte s-o cunoască, această cunoaştere se bazează pe autoînşelare, dar înşelarea nu este şi nu poate fi realitate; aşa că niciunul nu este în stare să deosebească realitatea adevărată de cea închipuită. Kien ignoră cu bună ştiinţă realitatea şi se cufundă, de aceea, în munca sa de cercetare, pentru că „atunci când lucrează e departe de realitate şi se simte bine şi mulţumit”.

În ceea ce priveşte forma narativă, Canetti îşi construieşte o formulă proprie. De la Platon – iar în literatura germană de la Otto Ludwig – încoace, se deosebesc două forme de naraţie: relatarea narativă şi prezentarea scenică, dialogată; fireşte că această dihotomie mai poate fi diferenţiată prin încrucişarea celor două tipuri în forme mixte. Tipul narativ al lui Canetti se rânduieşte fără dificultate în forma prezentării scenice. Faptele sau evenimentele sunt aduse în prezent şi înfăţişate aproape atemporal. Naratorul nu apare nicăieri în roman, nu-i simţi prezenţa mai niciodată, nici chiar în indicaţiile cvasiregizorale ce precedă fiece scenă nouă. Tot romanul e alcătuit din „vorbire şi replică”, chiar şi atunci când lipseşte, pe alocuri, forma exterioară a dialogului. Estomparea prezenţei naratorului îndărătul personajelor romanului pregăteşte şi accentuează prezentarea predominant scenică. Uneori, dialogul este întruchipat doar de simple voci, fără indicaţii regizorale care să concretizeze personajele. Astfel, discuţia dintre femeile din băcănia de unde a fugit vânzătorul cu banii nu ne permite să întrevedem câte femei sunt; iar lipsa semnelor dialogului – ghilimele sau liniuţă – transformă comentariile mulţimii cu prilejul bătăii de la Theresianum într-o voce unică a masei, aproape într-un monolog. Monologul interior şi monologul în vorbire directă cu autoapostrofări alternează cu masiv folositul stil indirect liber, care se

dovedeşte mai adecvat. În felul acesta redă Canetti gândurile şi sentimentele lui Kien, demonstrând că nu e nevoie să se formuleze textual, prin stil direct sau relatare narativă, mai ales că multe dintre ele revin de mai multe ori, într-o repetiţie obsesivă. În pasajele dialogate, concepute ca vorbire şi replică, evenimentele se derulează ficţional în faţa cititorului. Dacă, în cazul stilului indirect liber, perspectiva din care cititorul realizează evenimentul sau întâmplarea se suprapune cu aceea a personajului din roman, în cazul dialogului sau al monologului direct cititorul asistă la o acţiune ficţională, deşi are, şi în acest caz, posibilitatea să se transpună în situaţia şi perspectiva personajelor participante şi să ia o atitudine anume. Fireşte că uneori este destul de greu pentru cititor să facă distincţie între relatarea narativă, vorbirea indirectă şi stilul indirect liber, din cauză că autorul schimbă necontenit perspectiva naraţiunii şi pentru că asemenea schimbări intervin adesea brusc, chiar la mijlocul unei fraze, fapt care constituie o caracteristică structurală a romanului lui Canetti. Totuşi, cititorul are posibilitatea să se identifice oricând cu personajele, cu optica şi punctul lor de vedere, deoarece le poate întrevedea uşor atitudinile, intenţiile sau gândurile ascunse. O trăsătură principală a stilului romanului este ironia cu valenţe satirice, deşi personajele par lipsite de autoironie. Ironia i se adresează şi i se dezvăluie doar cititorului amplificând discrepanţa dintre un om şi altul, dintre iluzie şi realitate.

Structura romanului Orbirea este foarte legată şi respectă principiul „necesităţii absolute”, stabilit încă de Aristotel când spunea: „Părţile acţiunii trebuie să fie astfel îmbinate, încât, dacă este deplasat sau îndepărtat un singur element, întregul eşafodaj să se modifice sau să se clatine; acolo unde prezenţa sau absenţa unei părţi nu produce un efect vizibil, nu poate fi vorba de o parte a

întregului”. Efectul pe care-l produce întreaga acţiune şi fiecare detaliu asupra cititorului este „zguduitor” – o noţiune care satisface atât estetica aristatelică, cât şi pe cea antiaristotelică în sens brechtian. Romanul Orbirea este o adevărată tragedie care urmăreşte să emoţioneze cititorul, producând totodată şi acea „catharsis” aristotelică, bazată pe milă şi teamă, şi acel „efect al distanţării” brechtian, care trebuie să incite publicul la gândire critică asupra lumii „transformabile şi în plină transformare”.

„Poetul şi scriitorul autentic trebuie să fie vizionar şi clarvăzător, iar opera de artă trebuie să fie profetică şi să contribuie la luminarea vieţii”, spunea Georg Lukács. Deşi este scris la începutul anilor ’30, romanul Orbirea anticipează orbirea şi iluzia maselor din acel deceniu negru, ca şi glorificarea setei de putere fără scrupule şi triumful urii şi al morţii. Este un fel de critică a vremii sale sau mai curând o critică a liniilor sau tendinţelor ei de evoluţie; o critică în a cărei prefigurare tragică a unui viitor şi mai tragic se adevereau două idei pe care Canetti avea să le cristalizeze mai târziu, prin 1946, în două aforisme paradoxale, şi anume: „adevăraţii scriitori îşi întâlnesc aievea personajele abia după ce le-au creat” şi „ceea ce ei au inventat, îngrozindu-se singuri de propria invenţie, se vădeşte mai târziu a fi purul adevăr”.

Mihai Izbăşescu

SFÂRŞIT